

1069

FF

U. U. S.

27 U. S.

ERN. FRID. CAR. ROSENMÜLLERI
LING. ARAB. IN ACADEM. LIPS. PROF.

SCHOLIA

IN

VETUS TESTAMENTUM

PARTIS QUARTAE
PSALMOS CONTINENTIS
VOLUMEN PRIMUM.

LIPSIÆ
SUMTIBUS IOH. AMBROS. BARTHII
M D C C X C V I I I.

3918

92.342

P R A E F A T I O.

In tanta, qua iam abundamus, multitudine Versionum, Commentariorum, Observationum, atque omne genus Scriptionum, quibus tam antiquitatis, quam nostrae aetatis docti homines Psalms illustrarunt, sane optandum erat, ut existat tandem aliquis, qui, quae ab illis docte et utiliter annotata essent, deligeret, interpretationumque diversitates potiores, quasque ad suos auctores et fontes relatas, ac in certum ordinem redactas, non recenseret tantummodo, et ita omnium, quibus locum aliquem explicare licuerit, rationum, conspectum quasi quendam redderet, verum expenderet etiam ac ponderaret; atque haec quidem omnia ita institueret, ut simul et ipse in

lingulorum verborum totiusque orationis sensum grammaticum, non passim et desultorie, sed constanti et aequabili ratione ita inquireret, ut cum fructu, et in plerisque saltem locis, sine gravis cuiusdam erroris periculo, uti possent labore suo Hebraearum literarum studiosi ii, quibus suo ipsorum ingenio quaelibet perlustrandi, et examinandi, et aliunde colligendi, nec tempus suppeteret, nec occasio nec doctrina. Et tale quidem ut esset hoc ipsum opus, quod iam molior, non optasse me tantum, sed omni opera et studio meo annisum esse, nolo dissimulare ipse; num vero in eodem consilio perficiendo non plane infeliciter opera mea processerit, penes alios iam sit iudicare.

Interpretes vero quod attinet, quorum laboribus in hoc opere usus sum minime in iis, qui nostra aetate Psalmos illustrarunt, consulendis acquiescendum putavi; sed praeter eos praestantissimos quoque ex antiquioribus, qui hodie fere neglecti iacent, adhibui, ex iisque, quicquid apud ipsos vel ad confirmandam rationem nostram, vel ad
aliam

aliam quandam stabiliendam utiliter disputatum reperirem, enotavi, in meosque commentarios transcripsi, indicatis tamen ubique nominibus eorum, quibus observatio aut interpretatio aliqua debeatur. Nolo autem enumerandis ac recensendis omnibus illorum commentariis lectorem statim in operis limine morari, praesertim quum plenior et uberior eorum notitia in promtuarario, quod instruere cepimus, *Litteraturae Biblicae* a nobis danda sit. Nunc tres tantummodo ex illis superioris aetatis interpretibus, quorum frequentius a nobis mentionem factam lectores reperient, nominasse sufficiat: *ESROMUM RUDINGERUM* *), qui omni liberali doctrina

) (3

atque

*) Eius liber ita inscribitur: *Libri Psalmorum Paraphrasis Latina, quae oratione soluta breviter exponit sententias singulorum, ex optimorum interpretum veterum et recentiorum rationibus. Addita sunt Argumenta singulorum Psalmorum, Et redduntur rationes paraphrasticas, Aspersis alicubi certorum locorum explicariunculis. Excepta omnia e Scholis ESROMI RUDINGERI, in ludo literario Fratrum Boemicorum Evanzizii in Moravia, et nunc primum edita. Quinque Partibus, Golicii, 1580. 1581. in quaternis. Summis laudibus hunc Rudingeri laborem extollit I. A. ERNESTI in Narratione Critica de Interpretatione Prophetiarum*
Mef.

atque eruditione fuorum temporum Theologos plerosque longe superavit, et maxime in inquirendis Psalmorum argumentis et temporibus operam utilissimam collocavit;

Messianarum in Ecclesia Christiana, Lipsi. 1769. p. XXIV. ubi inter alia (in *Opuscc. Theologg.* p. 522.): „Paraphrasis, inquit, est elegante latinitate scripta, quae intelligi ab unoquoque possit, et sensum hebraicorum verborum, quem ipse crederet esse, planissime exprimit. In *προθεωπλαις* explicat argumentum Psalmi, inprimisque historiam cuiusque supeditat, ut ad intelligendum conferri possit, in quo se interdum coniecturam sequutum esse non negat: fuitque profecto primus, qui historiam Psalmorum univerforum indagare et perscribere instituerit. — In notis dum rationem paraphraseos reddit, explicat sententias verborum ex hebraei sermonis indole, in quo se dicit usum optimis ex veteribus et recentioribus interpretibus, unde quale hoc opus sit, quod a viro linguarum mortuarum recte et ad bene intelligendum et explicandum tractandarum peritissimo elaboratum sit, facile intelligi potest.“ *Rudingeri* vitam uberiore narratione exposuit G. T. STROBEL in libro, quem inscripsit: *Neue Beyträge zur Literatur, besonders des sechszehenden Jahrbunderts*. P. II. Norimberg. 1791. p. 5 — 78. quam narrationem doctis additamentis nuper auxit et supplevit IO. FRIDER. KOEHLER, Eccles. Tauchenfis Diacon., in libro, cui titulum fecit: *Beyträge zur Ergänzung der deutschen Litteratur- und Kunstgeschichte*. P. I. Lipsi. 1792. p. 162 seqq. ex quo praeter alia didicimus, Rudingerum molitum esse secundam Psalmorum suorum editionem, quos in Epistola ad Bersmannum (p. 199. l. c.) ipse dicit ita *recognovisse, correxisse, auxisse, ut novus liber haberi possit*; quae editio tamen lucem non vidit.

vit; MARTINUM BUCERUM *), qui subacto ingenio, atque acri et subtili iudicio omnibus fere suae aetatis interpretibus antecelluit; ANTONIUM denique AGELLIUM **),

) (4

eru-

*) Is edidit sub ARETII FELINI, Theologi, nomine, *S. Psalmorum Libros Quinque ad Ebraicam veritatem versos, et familiari explanatione elucidatos*, Argentorati, 1526. in forma max., tum ibid. 1529. in quaternis, qua editione nos usi sumus, postea saepius tam Argentorati, quam Genevae, quae Genevenses tamen editiones interpolatae sunt. Bucerum librum multis commendavit RICH. SIMON in *Biblioth. Crit.* (quam gallica lingua, ficti Sainjorii nomine scripsit) Paris. 1708. T. III. p. 257., nec non I. A. ERNESTI l. c., qui *eruditum ac rarum* hoc opus vocat.

**) Eius *Commentarii in Psalmos et in divini officii Cantica* prodierunt primo Romae 1606., tum Coloniae 1607. denique Paris. 1611. in forma max. (quam editionem nos usurpavimus). Dixit de hoc Commentario, quem ignorabat, cum Criticam scriberet, RICH. SIMON in *Epistolis Selectis (Lettres Choisies*, Amsterdam, 1730. in octon.) P. I. Epist. XXXVI. p. 311., nec non I. A. ERNESTI l. c. p. XXIX. „Fuit ille, inquit, hebraice graeceque doctissimus, versatusque excellenter in Scriptis Doctorum Ecclesiae veteris, in primis Graecae, nec modo editis, sed etiam ineditis. Is igitur in plerosque libros Propheticos scripsit Commentarios, quorum maior pars, ut in Esaiam, Daniele, et Prophetas minores latet inedita in Bibliotheca Pontificia Romae (vid. *Le Long* Bibl. S. p. 598.), imperfecta, ut opinor. Editos autem habemus quatuor, e quibus nos eos cognovimus habemusque in manibus; qui sunt in Psalmos cum ceteris canticis, ut Mosi etc. et in Habacucum, sed hic brevior est, eruditus tamen; ille admodum copiosus et eruditus, sive Criticam spectes, quam bene et circum-

eruditissimum et sagacissimum virum, quem potissimum in versionis Graecae Alexandrinae atque Latinae Vulgatae rationibus explicandis feliciorum aliis versatum esse deprehendi. Haud minimam praeterea diligentiam impendi interpretum Hebraeorum Commentariis excutiendis, qui quamvis infelicibus, imo haud raro absconis interpretamentis minime careant, tamen, quum illis hominibus linguae hebraeae longe familiarior, quam nostratibus, esset usus, plura continent, quae bene ac utiliter observata sunt, atque a posterioribus saepe neglecta; id quod inprimis de KIMCHII atque ABEN - ESRAE Scholiis intelligi velim. Accedit, quod illi interpretes non paucas interpretationes a maioribus inde ab antiquissimis temporibus acceptas religiose servarunt, quae iam hoc nomine dignae sunt, ut perpendantur. Prae ceteris vero IARCHIUM in huiusmodi interpretationibus commemorandis diligentem comperi; ac mul-

cum spekte tractat, allatis etiam lectionibus Codd. scriptorum, sive interpretationem ipsam. Inprimisque plenus est Excerptis e Commentariis Graecorum ineditis tunc, quibusdam et nunc."

multa sunt in Hieronymi Commentariis, quae afferit se didicisse a Iudaeis, quae etiamnum apud Iarchium reperiuntur. Quod vero Hebraeorum illorum interpretum observationes suis ipsorum verbis, atque lingua ipsorum vernacula adduxi, id duplici consilio feci; *primo* ut certior esset operis nostri usus, dum cuique facultas redderetur examinandi, verba Hebraeorum interpretum num recte a nobis accepta fuerint, quod non ubique ita facile est, quum saepe stylo illi utantur obscuro atque nimis conciso; *deinde* ut ii, qui in legendis Rabbinorum libris minus sunt exercitati. locorum illorum versionem nostram cum Hebraeis conferendo adfuescant sensim illorum stylo et scribendi modo, atque ita Hebraeorum commentarios sine versione intelligendi facultatem adipiscantur; id quod eo magis utile existimavimus, quod plerique iuvenes, dum in ~~sit~~ studio Academico decurrunt, nescio qua difficultate, quam sibi imaginantur superari non posse, a scriptorum Talmudicorum et Rabbinicorum lectione deterreantur, quae tamen quam ne-

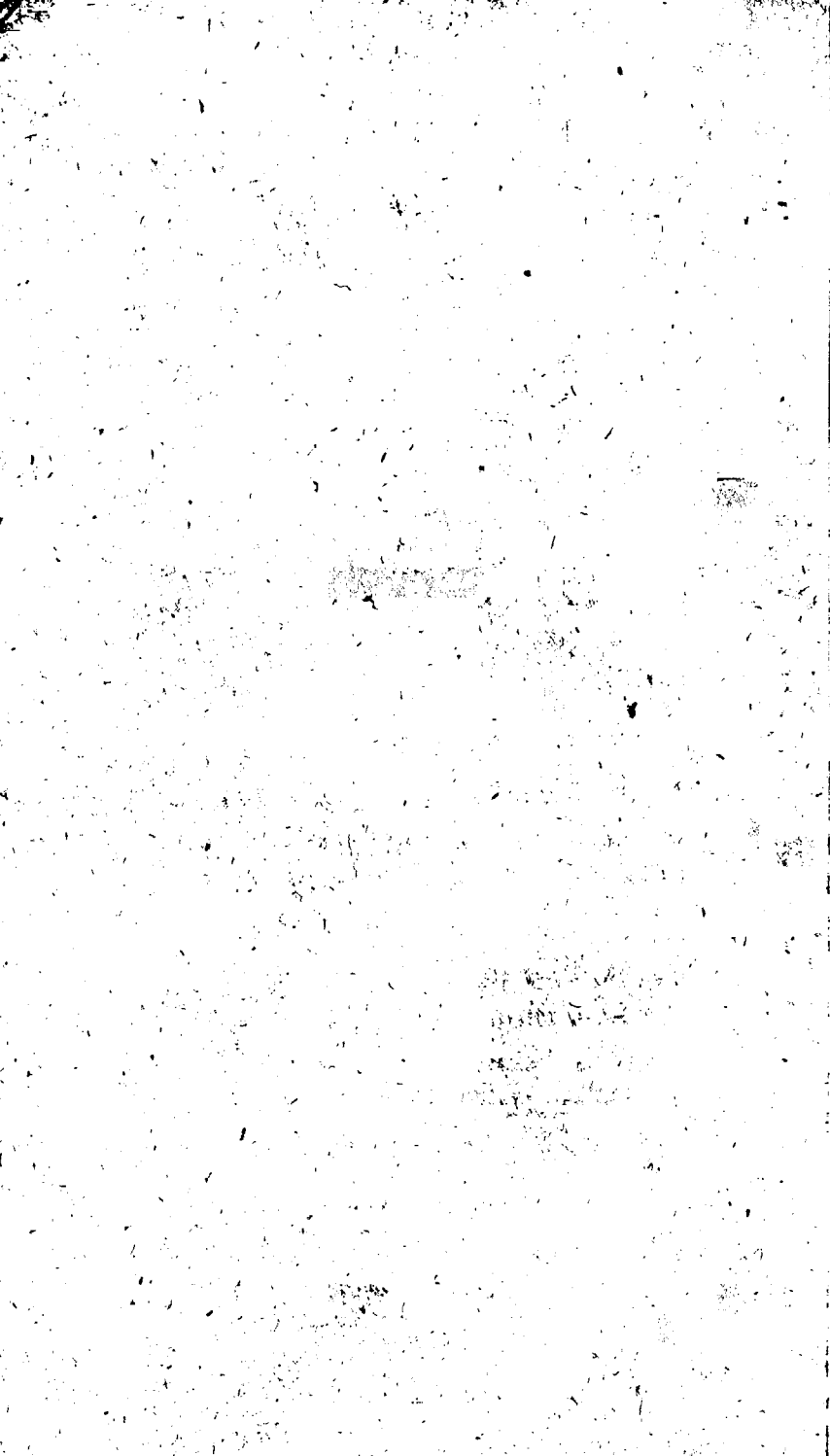
ces-

cellaria sit ei, qui Novi Foederis Codicem recte intelligere cupiat, ac propriis oculis quidquam in eo videre velit, nemini non est notum.

Ceterum finita omnium Psalmorum explicatione duplicem Commentationem subiungemus; *unam*, in qua quaeretur, quo ordine collocanda videantur singula carmina, ad temporum, quibus sunt scripta, atque rerum, de quibus agunt, rationem; *alteram*, qua haec carmina ad genera sua revocabuntur, et quae sit cuiusque generis natura, quae virtutes, disquiretur; ubi NACHTIGALII etiam, Viri ingeniosissimi, de vetustissimo illo, quod Psalmis inesse opinatur, Dramate, sententiam explicabimus atque expendemus.

Interea, Lector humanissime, hisce nostris laboribus utere, nostrisque studiis fave. Dabam in Academia Lipsiensi, d. XIII. April. MDCCXCVIII.

PROLEGOMENA.

CAPUT PRIMUM.

*Carminum, quae in hoc volumine continentur,
origo.*

In eorum, quos ut sacros et divinos Hebraei venerantur, librorum corpore, volumen quoque extat carminum, per multa et varia argumenta decurrentium, atque a pluribus auctoribus, diversisque temporibus editorum. Eorum tamen partem satis magnam a Davide, aliisque, qui huic aequales essent, originem ducere, docent singulorum tum inscriptiones, tum argumenta. Sed res videri possit paene incredibilis, inter eum populum, qui post longas et multas per solitudines vagationes, post acerba et calamitosa bella externa et domestica, vix certas et quietas sedes nactus, modo in civium societatem coaluerat, inter talem, inquam, populum, literarum et artium plane rudem, extitisse carminum tam multorum, tam gravium, tam excellentium conditores. Unde illa, quam in iis admirantur omnes, rerum divinarum et humanarum scientia cognitioque? unde elaborata carminis ratio, sententiarum gravitas, orationis poëticae ornatus et ubertas?

Circumspicientibus vero nobis, qua ratione et disciplina tot ac talia ingenia excitata fuerint, atque expolita, *Vatum* ¹⁾ illa occurrunt *Collegia*, a Samuele vel primum instituta, vel certe instaurata ²⁾. Quae quidem *Oratorum* fuisse et *Cantorum*, sive, qui antiquissimis temporibus ab his diversi non essent, *Poetarum*, coetus et ludos, intelligimus tum ex ipso Hebraeo *Nabi* nomine, tum ex his, quae in veterum Hebraeorum annalibus de illis prodita legimus. Dicitur vero *Nabi* primo quidem omnis, qui verba ore profert ³⁾; sed praesertim ille, qui, quaecunque res inciderit, quae sit dictione explicanda, prudenter et compositè, et ornate, et memoriter

1) Hoc enim Latinum nomen Hebraici נָבִיא ^{נָבִיא} vim optime videtur exprimere: utrumque a *fando* derivatum (de Hebraeo vid. mox not. 3. de Latino GESNERI *The-saurum Lat. Ling.* sub voce *Vates*), utrumque designat eum, qui canit *versus* vel *future*.

2) Ante Samuelis tempora saltem earum mentio occurrit nulla.

3) Quod quidem cognoscitur ex Arabico نَبِيٌّ ^{نَبِيٌّ} 1) *eminuit*, editus, elatus fuit; hinc 2) *transitive*, *produxit*, protulit, veluti terra plantas. Ita in carminis cuiusdam particula, ab ACHMEDE *Arabstada* in *Histor. Timuri* (Tom. II. pag. 426. edit. Manger.) producta dicitur:

الروض تنبي بالورون, *pratium rosas profert*. Inde eadem translatione, quae in pluribus aliis linguis observatur, atque in ipsa Hebraea in alio verbo, נִשֵּׂא, ad *prolata ore verba*, quare saepe *narravit*, *annunciavit* significat, ut *αὐτόνυμον* أَخْبَرَ. Sic in

ter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate ⁴⁾. Jam quia inter priscos homines quae quis doceret, moneret, suaderet, carmine proferri solebant, sive oratione certis numeris et modis adstricta. ⁵⁾ (solent enim quaecunque metricè composita sunt, aures animosque magis capere, memoriae firmitus inhaerere, mentique altius infigi, quam quae soluta oratione proferuntur), cum quadam etiam vocis sonique modulatione, quae cantui proxima esset; factum est, ut nomen נבוא, quemadmodum verbum נבא, transferretur quoque ad eos, qui carmina pangere, eaque, voce fidibus iuncta, ad citharae et lyrae sonum decantare solerent ⁶⁾. Atque in hac arte sese exer-

a 3

cuisse,

Histor. Timuri T. I. pag. 8. de Mohammede dicitur:
 أَخْبَرَ عَنِ السَّرِّ الْمَصُونِ وَنَبَأَ بِمَا لَانَ فِي
 الْأَنْزَلِ Renunciavit de arcano abscondito, et narravit,
 quod ab omni aeternitate contigit. Et eadem illa pagina nomen نَبِيَّةٌ de narratione, historia, usurpatur.

- 4) Testes sunt Iesaias, Ieremias, Hoseas, et quotquot, *Prophetarum* nomine noti, orationes coram multitudine olim habitas literis mandatas reliquerunt.
- 5) Qua quidem ipsa Varum illa Hebraeorum monumenta concepta sunt omnia.
- 6) Eum verbi נבא usum manifeste docet locus I Chron. XXV, 1. seqq. *Selegerunt quoque David et principes coetus ad ministerium sacrum posteros Afaphi, Hemanis et Ieduthunis, הַנְּבִיאִים בְּכִנְרוֹת בְּנַבְלִים וּבַמְצִלְחִים, qui carmina sacra canebant adhibitis citharis, nabliis et tym-*

cuisse, cui Samuel praeerat, נְבִיאִים coetum, docent, quae in Samuelis historia legimus ⁷⁾). Vates postquam Saulem regem inunxisset, ei novi muneris varia omina praedicat, ubi inter alia plura, *Posthaec, inquit, venies ad collem Dei, ubi sunt Philisthaeorum praesidia. Oppidum ingressus occurrens choro vatun, qui de sacello descendentes praeunte nablio, tympano, tibia et cithara carmina sacra canent* ⁸⁾); hic furore divino correptus et ipse una cum illis carmina dices. Similis locus alius occurrit in eadem hac historia ⁹⁾). Saul manifestum fecerat consilium suum de Davide occidendo. David, de eo certior factus fugit Ramam ad Samuelem, qui cum eo ad aediculas ¹⁰⁾, in quibus illi, qui Samuelis disciplina utebantur,

con-

tympanis. Iterum de Afapho repetitur in versu sequente, qui יְדֵי הַמֶּלֶךְ על הַנָּבִיא moderante rege canebat. Atque in versu tertio de Ieduthunis filiis, qui patri suberant לְהַלֵּל לַיהוָה לְהַלֵּל עַל-הַזִּרְזָה וְהַלֵּל בְּכִנּוֹר הַנָּבִיא celebrandumque Iehovam. Hinc Miriam, Aaronis soror, Exod. XV, 20. נְבִיאָה, *cantatrix*, vocatur. Cf. A. F. PFEIFFERI librum vernacule scriptum de *Veterum Hebraeorum Re Musica*, p. XVIII.

7) I Sam. X, 5.

8) יְדֵי הַמֶּלֶךְ מִן-הַנָּבִיא וְהַלֵּל עַל-הַזִּרְזָה וְהַלֵּל בְּכִנּוֹר הַנָּבִיא : וְהָמָּה מִן-הַנָּבִיא :

9) I Sam. XIX, 19. 20.

10) Hebr. בַּיּוֹתָא, quod praecipue de *habitationibus rusticis* dicitur, veluti de caulis pastorum, cum pecoribus per pascua errantium, 2 Sam. VII, 8. 1 Chron. XVII, 7. Ezech. XXXIV, 14.

coniunctim habitabant ¹¹⁾, se recepit. Saul vero, reverentia Samuelis a proposito non deterritus, *Ramam misit nuncios, qui Davidem caperent. Sed hi, cum viderent vatium coetum, carmina canentium, quibus Samuel praeerat, ipsi quoque impetu extraordinario correpti caneant* ¹²⁾. Hi vero nuntii, cum semel iterum et tertium frustrarentur expectationem Saulis, ipse tandem Saul eorum pressit vestigia, pari successu. Ipse enim, eodem loci delatus, cum ceteris fertur cecinisse ¹³⁾.

Neque si ad istarum aetatum rationem, istorumque hominum vitam et necessitatem animum advertamus, quo consilio vatium illa et cantorum collegia fuerint instituta, facile obscurum esse potest. Aspera cultu et agrestis Hebraeorum gens ad mansuetiorem et humaniorem vitae ac morum cultum

a 4

addu-

11) Quod apparet ex 2 Reg. VI, I. seqq.

12) וַיִּרְא אֶחָד־לְהַקֵּחַ הַנְּבִיאִים נְבִיאִים וְשִׁמְוֵאל עִמָּר נָאָב
עֲלֵיהֶם נִתְּהִי עַל־מְלֶאכֶי שְׂאֵהֵל רִיחַ אֱלֹהִים וַיִּהְיֶנְהוּ
בָם־הַמָּוָה :

13) De *Vatum* Hebraeorum Collegiis nuper subtiliter et copiose disseruit I. C. C. NACHTIGAL, in singulari commentatione, quae inferibitur: *Ueber Samuels Sängerversammlung oder Prophetenschule*, inserta dem *Magazin für Exegese, Religionsphilosophie und Kirchengeschichte*, Henkii cura instructo, Tom. VI. Fasc. I. P. 38. Eademque auctor praeposuit Psalmis a se vernacule redditis, quibus hunc fecit titulum: *Psalmengesungen vor Davids Thronbesteigung, oder in Beziehung auf seine frühere Lebensperiode*. Halle, 1797. 8.

adducenda erat, rudes et impolitae mentes sensu recti, veri, atque honesti imbuendae. Quae vero illis temporibus morum fingendorum, animorum regendorum, et ad pietatem ac virtutem firmandorum ratio ac disciplina esse poterat certior et melior, quam quae *carmine* et *cantu* fieret? Quanta enim numerorum fuerit atque musices vis apud antiquissimos populos ad inhibendos animorum impetus, aut ad magnam virtutem inflammandos, nemo ignorat. Ut de Orpheo HORATIUS 14):

*Sylvestres homines facer, interpretsque Deorum,
Caedibus et victu saevo deterruit Orpheus.*

Hinc factum, quod inter omnes populos, qui non ab alio populo victore vel victo cultum humanitatis acceperunt, sapientiae ac doctrinae omnis primordia a *carmine* profecta sunt, et proficisci debuerunt. Ita qui primi vagantibus passim Graeciae populis certas sedes melioremque vitae cultum attulere, *carmine* id eos perfecisse, pervulgatum est; quaecunque vitae morumque praecepta et instituta traderentur, quae leges condendis civitatibus scriberentur, quae religiones sancirentur, *carmine* ad citharam aut lyram cani solitas. Quare poetae inter populos priscos, quorum quidem memoria ad nos pervenit, tantum non omnes, legum, morum, humanitatis-

14) *De arte Poetica* vs. 390.

nitatisque magiftri ¹⁵⁾ vitaeque melioris auctores erant, atque etiamnum sunt inter populos parum excultos, et eodem, quo illi, culturae gradu constitutos. Tantum igitur carminum amorem et studium quum suae aetatis hominibus Samuel institutum intelligeret, tantam musices et cantus in animos vim; quis non videt, prudenter omnino illum ac sapienter civium suorum animis formandis prospexisse, cum iuvenum quandam lectissimorum societatem sibi adiungeret, qui rerum divinarum cognitione artiumque humanarum disciplina ab ipso imbuti, in pangendis cantandisque carminibus occupati essent, et talibus quidem, quae, in conventi-

a 5

bus

- 15) Exemplum suppeditat **ATHENAEUS** *Deipnosophist.* L. I. p. 14. edit. Casaub. Σῶφρον δὲ τί ἦν τὰ τῶν αἰοιδῶν γένος, καὶ Φιλοσόφων διάθεσιν ἐπέχον. Ἀγαμέμνων γὰρ τὸν αἰοιδὸν καταλείπει τῇ Κλυταιμνήστρᾳ Φύλακα καὶ παραινετῆρα τινά· ὃς πρῶτον μὲν ἀρετὰς γυναικῶν διερχόμενος ἐνέβραδλε τινὰ Φιλοτιμίαν εἰς καλοκαγαθίαν, εἶτα διατριβὴν παρέχων ἠδεῖαν ἀπεπλάνα τὴν διάνοιαν Φαύλων ἐπινοιῶν· διὰ Αἰγύπτου δὲ πρότερον διέφθειρε τὴν γυναῖκα, πρὶν τὸν αἰοιδὸν ἀποκτεῖναι ἐν νήσῳ ἐρήμῃ. Τοῦτος ἐστὶ καὶ ὁ παρὰ τοῖς μνηστῆρσιν αἰοιδῶν ἀνάγκη, ὃς τὰς ἐφεδρεύοντας τῇ Πηνελόπῃ ἐβδελύττετο. Fuit autem eo seculo modestum cantorum genus, et philosophica prorsus morum integritate. Quamobrem uxori Clytemnestrae cantorem Agamemnonem relinquit monitorem et custodem, qui primum sane laudes foeminarum prosequeretur, exemploque illarum honesti ac recti desiderium excitaret, deinde suae consuetudinis ac praesentiae iucunditate ab improbis cogitationibus mentem averteret. Itaque non prius Clytemnestram Aegyptibus stupravit, quam in insula deserta quadam cantorem occidisset. Eiusmodi fuit et qui apud procos invitatus coactusque necessitate canens insidiantes illos castitati Penelopes execrabatur.

bus religiosis atque inter festas hilaritates ad musicorum modorum concentum canenda, vel summi numinis laudem celebrarent, vel vitae morumque praecepta traderent, vel, cum singuli poetae suos ipsorum tristes aut laetos casus versibus persequerentur, his etiam de divina cura et inspectione rerum humanarum, de vindicta et ultione scelerum monita interspergerent? Huiusmodi autem carmina quum hoc Psalmorum volumen comprehendat, nonne recte eorum origines atque auctores in illis Vatum Collegiis quaeramus? Davidem certe, a quo magna horum carminum pars edita est, illorum studiorum confortem fuisse, credibile facit et arcta inter ipsum et Samuelem coniunctio, et carminum, quae fudit, copia et praestantia, et opera denique, quam instaurationae atque emendandae Musicae Sacrae impendit ¹⁵). Nec est, cur dubitemus, reliquorum etiam carminum auctores, quorum nomina plerumque interierunt, eidem illi, quam Samuel moderabatur, cantorum & poetarum societati iunctos fuisse.

16) Poesin illum et Musicen eo iam tempore excoluisse, cum adolescens pastoritiam in paternis laribus vitam adhuc ageret, inde apparet, quod cum citharoedus Sauli quaereretur, qui fidium pulsa ferocientem animum demulceret, praestantior haud alius in omni populo deprehenderetur, quam David, I Sam. XVI, 16. seq.

CAPUT SECUNDUM.

*Quibus temporibus, et a quibus auctoribus
Psalmi sint editi.*

Explofa iamdudum est eiectaque Patrum Rabbino-
rumque sententia, esse carmina, quae in hoc volu-
mine continentur, omnia et singula a Davide con-
cinnata. Neque longa refutatione digna illa vide-
tur, quum non inscriptiones tantum, sed, quod
maius est, argumentorum etiam stylique diversitas,
diversa tempora diversosque auctores manifeste pro-
dant. Nec impedit Apostolorum, Davidem specia-
tim laudantium auctoritas, quo minus ita statua-
mus, quum satis notum sit, eius nomine universam
horum carminum syllogen ita dictam esse, quod pri-
mum locum inter Psalmos ii obtinebant, quorum
Davides auctor fuerat, quemadmodum Psalmorum
nomine universum *Hagiographorum* volumen voca-
tum est ¹⁾. Age vero, tempora et auctores, quibus
haec carmina vel inscriptionibus assignantur, vel
edita esse, probabili coniectura colligi potest, nunc
perlustrabimus. De *ordine* autem, quo scripta sint,
et collocanda singula, post expositas coniecturas no-
stras de singulis, atque ita post finem explicationis
omnium,

1) Cf. LIGHTFOOT ad Luc. XXIV, 44.

omnium, aptius erit et commodius a nobis differendum.

I) Mosi carmen *nonagesimum* tribuit Hebraea inscriptio, et ad eundem ipsum auctorem Talmudici referunt decem, quae illud proxime sequuntur, carmina, propterea quod illis alius auctoris nomen non est praescriptum²⁾, quod quam nihil valeat, in promptu est examinare cuique ac res ipsa demonstrat. Nonagesimum vero illud carmen quod attinet, ut nihil habet, quod Mose sit indignum, aut illi non congruat, ita rursus nihil ei inest, quod Mosaicis rebus et temporibus ita sit proprium, ut non ab alio quovis auctore, aut quovis alio tempore concinnatum esse possit: queritur enim de generis humani miseris, ac potissimum de vitae humanae fugacitate. Sed de hac re suo loco quaeretur.

Antiquiora igitur hoc volumen carmina continebit nulla

II)

- 2) Ita HIERONYMUS quoque in Epist. CXXXIX. ad Cyprianum, p. 388. edit. Plantin. *Hanc habet Scriptura sancta consuetudinem, ut omnes Psalmi, qui, cuius sint, titulum non habent, iis deputentur, quorum in prioribus Psalmis nomina continentur.* Idem quoque de his carminibus iam olim sensit ORIGENES in *Selectt. in Psalmos* (Opp. Tom. II. edit. Benedict. pag. 574.) ex traditione Iulli, Patriarchae Iudaeorum, atque hinc Hieronymus *Octogesimum*, inquit, *nonum Psalmum, qui scribitur: Oratio Moysis hominis Dei, et reliquos undecim, qui non habent titulos, secundum Huilli expositionem eiusdem Moysi putat, nec dedignatur, bebracam scripturam interpretans per singula loca, quid bebraeis videatur, inserere.* Lib. I. advers. Ruffin. Cap. III. p. 235.

II) DAVIDICIS temporibus, quibus longe pleraque erunt assignanda. Horum vero plurimis

1) *Davidis* praescriptum est nomen in libris Hebraicis hodiernis, LXXI. videlicet, sed in versione Alexandrina undecim aliis etiam. In his tamen reperiuntur non pauca, quae a Davide minime possunt esse confecta, ut omnia ea, in quibus exsiliu Babylonici, desolati templi, reditus ex terris exteris, aliarumque rerum, quae ad Davidis tempora referri nequeunt, mentio manifesta est facta. Rursus magna carminum pars, quibus nec Davidis, nec ullius omnino auctoris inscriptum est nomen, ita est comparata, ut a nemine facile dubitari possit, quin a Davide sint confecta. Non solum enim stylus conspirat, sed quae in ipso carmine interdum occurrunt, ita se habent, ut ad alia tempora prorsus referri nequeant. Sed prorsus reiicienda est sententia eorum, qui Davidi tribuenda censent omnia ea carmina, quibus poetae nomen praescriptum est nullum. Argumento utuntur potissimum hoc, quod tam in Annalium epitome 3) Psalmi ἀδέσποτοι, *nonagesimus sextus*, et *centesimus quintus*, quam in Novi Foederis codice Psalmus *secundus* 4) et *nonagesimus quintus* 5), itidem nullis aucto-

3) I Chron. XVI, 7. seqq.

4) Actor. IV, 25.

5) Hebr. IV, 7.

auctorum nominibus insigniti, Davidi auctori assignantur. Verum quod ex Chronicorum libro petitur testimonium, ita comparatum est, ut hic in censum venire prorsus nequeat. Non integra enim carmina excitat auctor $\tau\acute{\omega}\nu$ Paralip. quisquis ille fuerit, sed imperfecta tantum fragmenta, et memoria insuper infida adeo, ut comma octavum Psalmi nonagesimi quinti cum initio Psalmi vigesimi noni permutaverit, ob sententiarum affinitatem. Sed ex versiculo septimo Cap. XVII. libri primi Chronicorum, Assaphus et socii non minore iure horum carminum auctores credi possunt, quam Davides. Quod ad testimonia e Novo Testamento petita attinet, his quoque parum auctoritatis hac in re tribui potest, quum notissimum sit, Apostolos saepe ex sententia apud Judaeos recepta Veteris Testamenti oracula excitare. Itaque carmina $\alpha\acute{\nu}\omega\sigma\upsilon\mu\alpha$ ab auctoribus valde diversis erunt perscripta, quorum quum ignorent nomina, qui dispersa haec carmina collegerunt, memoria eorum oblivione sepulta est. Alii Davidis esse videntur ex his Psalmis, alii Assaphi, alii temporibus longe posterioribus compositi.

2) Carminibus duodecim *Assaphi* nomen praescriptum est. Plures vero quum extiterint illo nomine appellati ⁶⁾, is, qui titulos his carminibus praefixit, Assaphum haud dubie intellexit, Berachiae filium,

6) Vid. SIMONIS *Onomastic.* p. 406.

filium, Levitam 7), cantorum Davidicorum prae-
fectum musicesque moderatorem 8), quem tamen
et carmina edidisse, colligitur inde, quod Hiskias
rex Iehovam carminibus a Davide et Asapho com-
positis iubet celebrandum 9), quo ipso loco Asaphus
praeterea *sapientis* 10) dicitur. Verum *quingagesi-
mum* carmen si excipias, cetera omnia 11) ab illo
Asapho, qui Davidis temporibus floruit, nequaquam
possunt esse consignata, alia enim de Chaldaeorum
queruntur imperio, deque templi urbisque subver-
sione, alia de Assyriorum strage triumphum canunt,
de quibus omnibus suo loco videbimus.

3) *Hemanis Efrachitae* nomen praefixum est
Psalmo *octogesimo octavo*. Quum autem secundum
genealogias in Annalium libris *duo* fuerint huius
nominis viri celebres, alter 12) e posteris *Serachi*,
filii Iudae, Patriarchae 13), alter *Levita*, e Caha-
titis, atque Samuelis prophetae e filio Ioele ne-
pos,

7) I Chron. VI, 24. XV, 17.

8) I Chron. XVI, 4. 5.

9) 2 Chron. XXIX, 30.

10) הַיָּהוּבִים, propr. *videns*.

11) LXXIII — LXXXIII.

12) I Chron. II, 4. 6. cuius et fratrum propter sapien-
tiam honorifica quoque mentio fit I Reg. V, 11.

13) Genes. XXXVIII, 30. XLVI, 12.

pos ¹⁴⁾, qui cum sociis, Asapho, et Ieduthune, sacrae musicae a Davide praefectus fuit ¹⁵⁾; perquam ambigitur, horum utrum designaverit is, qui titulos praefixit. Quia vero noster *Efrachita* dicitur, quemadmodum *Ethan* in Psalmi, qui proxime sequitur, limine; nihil sane probabilius videri possit, quam hosce Efrachitas eosdem fuisse cum Serachi filiis, Iudae posteris. Sed illud ipsum, *Efrachitam* ¹⁶⁾ esse nomen patronymicum a *Seracho*, valde dubium est. quum *Aleph* huiusmodi nominibus nusquam alias praefixum reperiatur. Quare alii Hemanem *Efrachitam* nominatum putant a patre *Efrach*, ut hic Heman prorsus diversus sit a duobus illis, antea commemoratis; alii vero Hemanem, Levitam, Davidicorum Musicorum praefectum intelligunt, ut *Efrachita* non *familiam*, sed *patriam* indicet. Quisquis autem fuerit Heman ille, quem is, qui titulos praescripsit, intelligendum voluit, hoc certum videtur, esse carmen ipsum in exilio scriptum, qua de re suo loco inquiremus.

4) Eadem sententiarum diversitas est de eo, cui Carmen *octogesimum nonum* assignatur, *Ethane*, quem plerique quidem eundem existimant cum *Ethane Levita* ¹⁷⁾, nec diversum a *Ieduthune*, qui
una

14) I Chron. VI, 18. seqq. XV, 27.

15) I Chron. XXV, 1. coll. 2 Chron. XXIX, 30.

16) עֲרַחִיתָא.

17) I Chron. VI, 29 — 32.

una cūm Hemane inter chori musici a Davide instituti moderatores appellatur ¹⁸⁾. Sed quum in carminis inscriptione Ethani illi cognomen *Efrachitae* inditum sit, alii eum diversum putant a Davidico illo. De quo tamen cognomine diximus modo antea. Videtur vero et hoc carmen Babylonicis potius quam Davidicis temporibus congruere.

5) *Samuelis* quoque, aliorumque poetarum ab ipso institutorum, carmina huic volumini inesse, licet nulli nomina eorum sint praescripta, Nachtrigalii coniectura est minime improbabilis ¹⁹⁾. Verum singula carmina quibus sint assignanda, hodie frustra quaerimus.

III) Ex SALOMONICIS temporibus plura nobis supereffe carmina, vix est, quod dubitemus. Atque Salomon quidem ipse quinque carminum millia composuisse fertur ²⁰⁾. Sed hodie eius nomen duobus tantummodo carminibus praescriptum legitur ²¹⁾, quae, tamen eum magis spectant, quam ab ipso composita esse videntur. Quadragesimum quintum quoque in Salomonis nuptias ab alio factum credibile est.

18) I Chron. XXV, 1.

19) Atque *Samueli* quidem ipsi ex coniectura assignandum putat Psalm. XC. XIX, 8—15. CIII, 1—18. CXLV. I. CXII., aliis vero illius disciplinae alumnis XCI. XCV. CXI. CXXXIX. Vid. Nachtrigalii Psalmorum versio ad Cap. I. laud. p. 37.

20) I Reg. IV, 32. (al. V, 12.)

21) LXXII. et CXXVII.

est. Ad Salomonica tempora praeterea referenda sunt quadragesimum septimum, et centesimum trigessimum secundum, quorum hoc in templi Salomonici consecratione, illud in arcae in templum introductione, nec non secundum, quod in Salomonis regis inauguratione decantatum esse videtur ²²).

IV) EX REGUM autem, qui Salomonem sequuti sunt, omnium, temporibus, non reperio quos cui tribuam praeter *Iosaphatum*, cui in periculis Ammoniticis illis quaeratur, an tribui possint carmen *octogesimum tertium* cum *octogesimo quinto*. Inter epinicia vero victoriae, ab illo tunc reportatae referenda fuerint carmen *quadragesimum sextum* atque *quadragesimum octavum*.

V) Inde iam magno saltu transilimus ad **EXILII** tempora, ad quae haud exiguus horum carminum numerus referendus videtur. Inter ea praecipuum locum tenent, quae a *Coralitis*, inscriptionibus iubentibus, decantanda erant ²³). Et carmen *centesimum trigessimum septimum* contestationem continet doloris, quem in exilio exulantes a loco templi et patriae pertulerint, unde non tam *Ieremiae* erit assignandum (ut in versione Alexandrina factum est), qui quidem Babylonem non est abductus, quam alii potius cuidam Israelitarum, ibi degentium.

VI)

22) Vid. Argument. Psalmi II.

23) Veluti Psalm. LXXXIV. LXXXV. LXXXVII. Cf. EICHHORNII *Isagog.* P. III. p. 409. not.

VI) Nec pauca carmina ad tempora revertentis e terris Persicis populi Israelitici sunt referenda, ex his manifeste *centesimum secundum* atque *centesimum vigesimum sextum*, quae inter ipsa initia re-
 staurationis templi et urbis videntur cantata esse. Templo autem secundo exstructo, et consecrationi huius arcaeque introductioni, et primi cultus ibi temporibus, multo plura fortasse horum carminum sunt facta, quam nunc vulgo creditur. Atque *Haggaeo* ac *Zachariae* in graeca versione tribuuntur carmina quaedam ²⁴⁾, quibus in Hebraeis libris nullum praescriptum est nomen.

VII) Sunt etiam carmina, quae MACHABAICIS temporibus facta putantur a quibusdam interpretibus ²⁵⁾. Nec est, cur dubitemus, fuisse iis temporibus priscorum carminum assiduo studio, eorumque continua cantione plura ingenia excitata, ut et ipsa ad illorum imitationem carmina, in sacris publice decantanda, concinnarent. Quae vero et qualia illa fuerint, suo loco et tempore videbimus.

24) Pf. CXXXVIII. CXLV. CXLVI. CXLVII.

25) Ut a Rudingero Pf. I. (vid. Argum. nostr. p. 6.), XLIV. LXIX. XLVI. CVIII. Ab Herrmanno vander-Hardt Pf. CXIX., a Venema Pf. LXXXV. XCIII, CVIII.

CAPUT TERTIUM.

De Psalmorum collectione, partitione et numero.

Davidem tum, quum sacrum cultum ordinaret et cantorum collegium institueret, carminum etiam, quae in sacris conventibus atque celebritatibus cantanda essent, collectionem quandam fecisse, multorum coniectura est non improbabilis. Iam quum post carmen illud, quod hodie *septuagesimo secundo* loco est positum, scriptum sit, *finiri illo Davidis carmina*¹⁾; opinio est satis pervulgata, ea septuaginta carmina effecisse ipsam illam a Davide collectam syllogen. Cui sententiae potissimum obstat, quod plura inter illa carmina deprehenduntur, in quibus manifesta serioris Davide aetatis indicia occurrunt²⁾. Nec facile credi potest, a Davide carmen decimum quartum bis receptum³⁾, aut septuagesimum adiectum fuisse, quum aliquot quadragesimi commata contineat. Probabilior EICHHORNII videtur

1) בְּלִי הַפְּלִלָה דָּוִד בֶּן-יִשָּׁי.

2) E. c. Pf. II. vid. Argument. p. 24. Pf. XLVIII. LXVI. LI. com. 20. 21. LIII. com. 7.

3) Altera vice Pf. LIII. efficit.

detur coniectura 4), volumen carminum *septuaginta duorum* primum ex collectionibus hominum privatorum, in quorum manibus minora carminum Davidis aliorumque poetarum syntagmata fuerint, originem duxisse, quae tandem in unum corpus essent redacta. Quod ipsum tamen post exstructum demum templum secundum factum esse crediderim, quo tempore, quae ex vetustate superessent, carmina, denuo recensita, atque, quum in sacris publice essent decantanda, recentioribus illis temporibus subinde accommodata esse videntur; cuius rei exemplum deprehendisse putamus in carmine *quarto decimo* 5). Quae nostra coniectura si vera est, reliqua carminum pars multo serius erit addita. Huic vero parti posteriori quamvis prisca quaedam carmina, post absolutam priorem illam collectionem reperta, inserta esse non negaverim; longe pleraque tamen vel proxime ante exilii tempora, vel in ipso exilio, vel denique post reditum ex eo, temploque sacrisque restitutis esse facta, vix dubitari potest. Quae quum ita sint, non ante *Machabaica* tempora altera illa carminum pars priori subiuncta fuerit.

Hodie in libris Masorethicis universum Psalmorum volumen ad Pentateuchi exemplum in *quin-*

b 3

que

4) *Isagog ad V. T. P. III. p. 421. seqq. edit. sec.*

5) Vid. Argument. p. 327. Simile prorsus exemplum videmus in Ps. LI. cuius commata duo ultima vel in ipso exilio, vel proxime post reditum ex eo addita esse, suo loco probabimus.

que libros distributam est, quorum cuique finis ibi constituitur, ubi carmen in *Amen Amen*, vel in *Amen Halleluiah* desinit. Ut itaque *primus* liber carmine XLI., *secundus* LXXII., *tertius* LXXXIX., *quartus* CVI., *quintus* CL. finiat. Quae dividendi ratio, quamvis iam Hieronymi temporibus fuerit recepta ⁶⁾, tamen minime ita vetus esse potest, ut Iudaeorum fert opinio, qui vel ad ipsum Davidem, vel certe ad Efram illam referant.

In singulorum carminum divisione ac numero libri Hebraici hodie non plane consentiunt. Psalterium *primus* in quibusdam codicibus *secundo* iungitur, ut, qui in libris typis exscriptis *tertius* numeretur, sit *secundus*. Item carmen, quod nobis est *quadragesimum tertium*, in nonnullis libris manuscriptorum

6) Ita enim in Epist. CXXXIV. ad Sopbronium: scio, inquit, quosdam putare Psalterium in quinque libros esse divisum, ut ubicunque apud LXX. Interpp. scriptum est: γένοιτο, γένοιτο, id est, fiat, fiat, finis librorum sit; pro quo in Hebraeo legitur, Amen. Amen. Nos autem Hebraeorum auctoritatem sequuti, et maxime Apostolorum, qui semper in Novo Testamento Psalmsorum librum nominant, unum asserimus Psalmsorum volumen. Spectat ad Luc. XX, 42. et Act. I, 20. Idem Hieronymus in Epist. CXXXIX. ad Cyprianum: Aiunt Hebraei, uno Psalmsorum volumine quinque libros contineri, a priori usque ad quadragesimum, a quadragesimo usque ad septuagesimum primum, et a septuagesimo secundo usque ad octogesium octavum, et ad octogesimo nono, qui quarti libri initium est, usque ad centesimum quintum, et a centesimo sexto, usque ad finem, instar duodecim prophetarum, qui et ipsi, quum proprios libros ediderint, unius voluminis nomine continentur.

scriptis iungitur illi, quod proxime praecessit, ut, quod in plerisque fit *quadragesimum quartum*, in illis fit *quadragesimum secundum* ⁷⁾). Ita eadem numerandi ratio obtinet ad Pf. CXVII. qui iterum Psalmo antecedenti iunctus est, ut qui nobis est CXVIII. in Mfs. fit CXV. A quinto vero Psalmo CXVIII. versiculo novum carmen incipit, atque ab hoc inde commate in illis Mfs. numeratur Pf. CXVI., ut qui nobis et CL. ibi fit CXLVIII. Carmen, quod nobis est CXVIII., in nonnullis libris manuscriptis in tres partes distribuitur. Magna quidem harum varietatum pars recentiorum temporum librariis est tribuenda, et iis praecipue, qui numeros addiderunt; hos enim saepissime ab iis, qui ipsum textum exararunt, diversos fuisse, Mfs. libri testes sunt. Accidit hoc praecipue in codicibus *συχνηῶς* descriptis, ubi quae singulis carminibus intercedunt interstitia, parum nonnumquam observata sunt. At ab antiquissimis inde temporibus hunc dissensum in libris regnasse, clarius demonstrant antiquae versiones; Psalmus *secundus* pro *primo* in graecis libris olim habitus fuit. Et hodie in graecis libris longe plerisque, cum quibus Vulgata Latina consentit, a Psalmo X. usque ad Pf. CXLVII. ea est ab Ebraeis numerandi discrepantia, ut IX. et X. in unum sint con-

b 4

iuncti,

7) Vid. *Davidis aliorumque Poetarum Hebraeorum Carminum Libri V. Ex Codd. Mfs. et antiquis versionibus accurate recensuit et commentariis illustravit* IOA. AUG. STARK Vol. I. (*Prolegomena* continens) P. II. p. 437.

iuncti, et qui nobis est XI., Graecis et Latinis sit X., et sic porro, usque ad Ps. CXLVII. quem rursus in duos distribuerunt, ut CL. Psalmorum numerum integrum servarent. Praeterea Graeci et Latini Psalmum nobis CXV. iungunt cum CXIV. ut isti iunctim constituent ipsi Psalmum CXIII. Hinc Psalmus nobis CXVI. ipsis est CXIV. ubi binario numero disident ab Ebraeo. Sed mox in ordinem redeunt, Psalmum CXVI. in duos partiendo, et a commate 10. Psalmum novum, ipsis CXV. incipiendo, atque ita Psalmus sequens, nobis CXVII. ipsis est CXVI. 8) At nec haec numerandi ratio in omnibus Codd. est recepta 9). In Hebraicis vero libris hodie saepenumero carmina diversa a librariis iuncta esse, et rursus alia perperam divisa et separata, iam observavit Eichhornius 10), et nos ipsi exemplum vidimus in Carmine undevigesimo.

8) Pluribus haec persequitur SIXTIN. AMAMA *Anti-Barbari Biblici* Lib. III. ad Ps. X. p. 448. Haec vero observasse ex re est Patrum scripta legentium, apud quos illa ipsa supputatio, ab Hebraica recedens, servatur.

9) Vid. STARKII Davidis aliorumque Poett. Hebr. Carmm. Vol. I. P. II. p. 440.

10) In *Ifagoge ad V. T. P. III.* p. 443. not.

CAPUT QUARTUM.

De Psalmorum inscriptionibus.

Psalmis longe plerisque tituli ¹⁾ sunt praescripti, qui *vel* personas designant, tum auctorum ²⁾, tum, quibus commissi sunt, cantorum ³⁾, tum eorum quoque, in quorum gratia sunt conscripti ⁴⁾; *vel* res et facta indicant, quibus poetae ad carmina componenda excitati fuerint ⁵⁾; *vel* argumenta singulorum carminum declarant ⁶⁾; *vel* denique docent, quae musices et cantionis ratio in iis decantandis fuerit adhibenda ⁷⁾. De quorum titulorum fide tamen et

b 5

aucto-

1) Psalmi ἀνεπίγραφτοι viginti quinque sunt (I. II. X. XXIV. XXXIII. XLIII. LXXI. XCI. XCIII. XCIV. XCV. XCVI. XCVII. XCIX. CIV. CV. CVII. CXIV. CXV. CXVI. CXVII. CXVIII. CXIX. CXXXVI. CXXXVII.), quorum quemque Iudaei מזמורא יתומא *Psalium orphanum*, vocant in Talmud. Cod. עבורה זרה.

2) Ut in Pf. IV. V. VI. VII. VIII. IX.

3) IV. V. VI. VIII. IX.

4) LXXII. CII.

5) VII. LIX. XXXIV. LXIII.

6) תפילה Pf. XVII. LXXXVI, חזרה, Pf. C. תהלה Pf. CXLV.

7) IV. V. VI. LIV. LV. al.

auctoritate, magna semper fuit sententiarum varietas atque discrepantia. Alii enim omnes Psalmorum titulos sine omni discrimine respuendos esse arbitrantur, quum quae in textu hebraico leguntur, a recentioribus Iudaeis, seu iis, qui Psalmos collegerunt, sint adposita, quae graeca vero, arabica, syriaca, et vetus latina versio habet, pro interpretum lubitu adscripta sint *). Alii contra omnes inscriptiones, graecas non minus atque hebraicas pro genuinis et fide dignis habent, ut plurimi Patrum, qui eandem Graecae versionis reverentiam exhibuerunt, quam ipsis fontibus hebraeis solemus. Alii denique hebraicas tantum inscriptiones recipiunt, et ab ipsis Psalmorum auctoribus profectas esse credunt, reiectis omnibus, quae in graeca, arabica et syriaca translatione leguntur. His denique adnumerandi sunt, qui licet ab ipsis Psalmorum auctoribus inscriptiones profectas esse non credant, ab Esra tamen et Nehemia carminibus illas adscriptas existimant. At quamvis mire diversae sint hae opiniones, nulla tamen earum est, quae argumentis haud prorsus contemnendis non instructa sit, nulla adeo falsa est, quin veritatis particulam aliquam habeat †). Atque ab ipsis quidem Psalmorum auctoribus

*) Cf. GEORG. IO. LUD. VOGELII Dissertat. *Inscriptiones Psalmorum serius demum additas videri.* Halae, 1767.

†) Sequimur in hac disputatione potissimum I. A. STARKIUM, qui in libro ad Cap. anteced. aliquoties

ribus titulos praescriptos esse, ex poetarum orientalium consuetudine perquam fit verisimile. Hi enim in carminis limine poetae nomen, atque interdum quoque tempus, quo carmen dictum est, ponere solent. Ita post *قال* Arabes, et Syri post *قال*, quod poematis plerumque initium est, nomen poetae indicant. Idem quoque Hebraeis mos fuisse videtur. Omnes lege Prophetas, quorum vaticinia poemata esse, nemo dubitat; omnibus nomen vatis et tempus, quo dictum est, praefixum reperies. Idem factum est in carmine triumphali Exod. XV., Hymno Mosis Deuteron. XXXI, 31. XXXII, 1. XXXIII, 1., in Carmine Deborahae, Iudic. V, 1. Atque quorundam Psalmorum titulos genuinos esse, vix dubitari potest. Eadem inscriptio, quae Psalmo XVIII. praefixa est, legitur quoque 2 Sam. XXII, 2. Quaedam etiam horum carminum ita sunt comparata, ut ex ipso illo tempore, cuius inscriptio mentionem facit, composita esse, ex ipso carminis argumento pateat, etiamsi nulla inscriptio praefixa foret. Sic Psalmus tertius cum historia Davidis, cum filius patrem regno spoliaret, conspirat, ut vix dubium esse possit, quin iis temporibus dictus sit, etiamsi nullam eius rei inscriptio mentionem faceret. Idem valet de graecis et syriacis inscriptionibus,

ties laudato p. 411. seqq. de omni hac re doctius et subtilius disseruit, quam alii ante ipsum. Consentit quoque cum eo EICHORN in *Isag.* in V. T. P. III. p. 429. seqq.

bus, qui ita interdum sunt comparata, ut de earum *αὐθεντία* neutiquam sit dubitandum. Quare minime probandi videntur, qui sine omni discrimine omnes inscriptiones, hebraicas, graecas, syriacas, repudiendas iudicant. Neque tamen omnes veteres uno eodemque modo de Psalmorum titulis sensitisse, certum est. Syri novas saepenumero inscriptiones effluerunt, reiectis priscis illis, quas hebraicus textus et Graeca Alexandrina versio exhibet 9). Nec exigua earum pars, quae in Bibliis Polyglottis expressae, insipidas fabulas, et allegoricas mysticasque explicationes, ex Patrum scriptis petitas, sapit. In quibusdam vero libris manuscriptis omnes omnino tituli desunt, et Davidis tantum nomen carminibus inscriptum est, iis quoque, quae aliis poetis tribuuntur in libris Hebraicis, quod de iis praecipue codicibus valet, qui ecclesiastico usui a librariis destinati fuerunt. Ex quibus satis patet, non tantam auctoritatem hebraicis inscriptionibus Syros tribuisse, et cuiusque arbitrio relictum fuisse, quem sensum, quamque explicationem carmini accommodare velit. THEODORETUS non omnes promiscue inscriptiones accipit, ut in graecis et hebraicis libris leguntur, sed probe graecas ab hebraicis discernit, illasque tanquam spurias et adulterinas reiicit, quae in graecis tantum inveniuntur, ab hebraicis vero

exem-

9) Sic Ps. III. Syriaco versio exhibet: ⲁⲓⲃⲉ ⲛⲁⲓⲃⲉ ⲛⲁⲓⲃⲉ
ⲛⲁⲓⲃⲉ ⲛⲁⲓⲃⲉ ⲛⲁⲓⲃⲉ Carmen dictum est a Davide de
 bonis futuris.

exemplaribus absunt. Ac Theodoreti quidem vestigia plerique ex nostris Theologis olim sequuti sunt, ex praeiudicatis illis de librorum hebraicorum ἀκριβεία et integritate opinionibus. Ut enim e Graecis multae a librariis et interpretibus additae sunt, ita quoque ex hebraicis nonnullas manifesto falsas esse, vidimus supra in Capite secundo. Quae quum ita sint, non dubito, STARKII accedere sententiae, omnibus Psalmis ab initio auctoris nomen, et interdum quoque tempus, quo sint dicta, praescriptum fuisse, ex Poetarum Arabicorum et Syriacorum, etiam Hebraeorum, ut supra vidimus, consuetudine. Quae autem musicam, modulationem, et instrumentum, quo canendum erat carmen, in inscriptione tangunt, ab iis profecta videntur, qui haec carmina diversis temporibus sacris publicis accommodarunt. Ita 2 Sam. XXII. ubi Psalmus XVIII. relatus est, nulla מִנְצַח in titulo mentio occurrit. Quod ipsum tamen causa esse potuit, ut antiquiorum inscriptionum, quae auctoris nomen, carminisque argumentum et tempus commemorarunt, plures vel mutilarentur, vel prorsus interirent. Hanc lacunam refarcire cupientes, qui diversis temporibus haec carmina collegerunt, utut eorum ferebat opinio, inscriptiones addiderunt, non semper habita ratione librorum Mss. et carminum ipsorum indole; nec paucae commentatoribus, librariis, quid quod ipsis lectoribus tribuendae videntur, quorum arbitrio ea saepe addita est inscriptio, quae ipsis commodissima esse videretur.

deretur. Probant hoc graeci, fyriaci, arabici, latini Codices, nec hi tantum, sed ipsi quoque interdum hebraici: Exemplum luculentum Starkius affert Codicem XXXII. Sorbonicum, in quo interdum ad marginem, a postera licet manu, argumentum notatum est, e Rabbinorum scholiis petatum. Sic ad Psalmum XI. notatum est: על כהני נוב *De sacerdotibus Nob*, de quibus vs. 2. verba ישרי לב in glossa explicantur. Item ad Psalmum XIV. notatum est: נבוכדנצר *De Nebucadnezaro*. Est nempe in scholio priuni commatis: רוד נתנבא נבוכדנצר שעתיד *Vaticinatus est David de Nebucadnezare, qui futurus erat*. Pf. XVII. in margine legitur: על בתשבע *De Bathseba*, ex Rabbinorum interpretatione vs. 3. Eiusmodi autem figmenta quam facile in ipsum textum irreperere potuerint, praesertim ubi vera inscriptio excidit, non necesse est demonstrare. Hinc vero simul intelligitur, qui factum sit, ut nonnullae harum inscriptionum cum carminis argumento minime conspirent, et auctorem indicent, a quo nisi ubi vaticinia in subsidium vocare velis, carmen compositum esse prorsus non potuit. Neque omnes itaque, quae in libris hebraicis leguntur, inscriptiones, temere reiiciendae, neque omnes sine discrimine recipiendae erunt; sed, crisi atque sana interpretandi ratione duce, dispiciendum, quae ab ipsis poetis sint profectae, quaeque a postera manu additae.

Restat,

Restat, ut eas dictiones, quae plurium carminum titulis communes sunt, recenseamus atque illustremus; ubi literarum ordinem servabimus, utpote illis, qui harum rerum explicationes quaerunt, commodissimum 1°).

10) Inter eos, qui titulorum Psalmorum interpretationi operam navarunt, praecipue nominandus est primo quidem CHRISTOPH. SONNTAGIUS, cuius liber hanc gerit epigraphen: ראשי חלין *b. e. Tituli Psalmorum, in methodum anniversariam redacti, Diatribis LXVII. Philologo-Theologo-Practicis, variisque adeo qua Iudaeorum, qua Christianorum, qua veterum, qua recentiorum congestis ἐξ μνημείων, collectaneis Medra-schicis, et versionibus praesertim antiquioribus, Targumica, Graeca, Vulgata, Syriaca etc. fideliter illustrati, et ad singula cum Dominicarum, tum Festivitatum praecipuarum Evangelia decenter accommodati, ea quidem lege, ut, subinde quodam habito delectu, in sacris ad populum sermonibus exordiorum instar esse possint. Silustiae, 1687. in quaternis. Tum GUILIELM. IRHOVIUS, qui edidit *Coniectanea Philologico-Critico-Theologica in Psalmorum Titulos*, Lugd. Batavor. 1728. in quaternis. Multa quoque, quae ad titulorum Psalmorum intelligentiam faciunt, reperies in A. F. PFEIFFERI libro de *veterum Hebraeorum re Musica (Ueber die Musik der alten Hebräer)*, Erlangae, 1779. in quatern. cum tab. aeri insculpta.*

EXPLICATIO

DICTIONUM NONNULLARUM, IN PSALMORUM TITULIS FREQUENTIUS OBVIARUM.

N

אַל-תִּשְׁחַת, *Ne perdas*, quatuor Psalmis praescriptum reperitur, LVII. LVIII. LIX. et LXXV. Quae dictione non pauci 1) *Argumentum Carminis* existimant significari. Atque 1) alii quidem *generatim* verbis illis breviter indicari putant, orasse Davidem, ne se in discrimine summo positum, Deus pessumdari sineret; ut itaque illa carmina sint ἀπστερησιὰ καὶ ἀπευκτιὰ, *malorum averruncandorum causa supplicia*. Quam sententiam praeivit Chaldaeus, qui sic reddit: **עַל עֲקָתָא בְּזִמְנֵי דִּי אָמַר דָּוִד לֹא תִחְבֵּל** *Propter angustiam, eo tempore, quo David dixit, ne perdas*. Quae interpretatio tamen parum convenit Psalmo LXXV., qui vota populi continet pro liberatione ab hostis alicuius praepotentis imperio. Alii 2) verbis **אַל-תִּשְׁחַת** breviter commemorari putant laudabile illud Davidis factum, qui, cum Abisai Saulem, regem, dormientem interficere pararet, continuit eum his verbis, **אַל-תִּשְׁחִיתָהוּ** *ne perdas eum*, 1 Sam. XXVI, 9. Verum ut taceam, hanc inter-

interpretationem Psalmo LXXV. multo minus congruere, quam cuius antea mentionem fecimus, ne LVII. quidem Psalmo et LIX. est apta. Huic enim quum praeter verba אֵל-תְּשַׁחַת etiam praenotatum sit: *cum a Saule ad necem quaereretur intra suam ipse domum clausus* (cf. 1 Sam. XIX, 11.), priori illi vero, *cum Saulem fugiens in spelunca Adullamitica delitesceret* (1 Sam. XXII, 1.); patet, haec carmina fuisse a Davide concinnata, priusquam verbis illis Abisaium a cruento proposito Saulem occidendi revocaret. Quae quum ita sint, tutissimum videtur, dictionem illam II) de initio carminis alicuius interpretari, ad cuius modos, carmina haec a Magistro chori musici fuerint cantanda. Ita iam ABEN-ESRA, qui in Scholiis Ebraicis notat: על נרע' פיוט תהלתו אל תשחת III) Singularis est A. F. PFEIFFERI sententia (in libro *de veterum Hebraeorum re musica*, p. LVIII.), verba אֵל-תְּשַׁחַת esse cum nomine מִכָּתָם, quod in Psalms LVII, LVIII, LIX. titulo sequitur, ita coniungenda, ut totius inscriptionis hic sensus sit: *carmen Davidis, ne intereat, sive oblivione obruatur, lapidi insculptum, sic enim מִכָּתָם* vertit. Hoc ipsum tamen vocabulum in Psalms LXXV. titulo non additum est.

ג

גִּתִּית, quod tribus Psalms, VIII. LXXXI. LXXXIV, praescriptum est, I) plerique pro *instrumenti musici* nomine habent, ita tamen, ut de eius

ratione et origine valde dissentiant. Atque alii quidem 1) instrumentum putant esse, allatum ex urbe *Gath Rimmon* (quae a tribu Manassitica et Danitica familiae Cahathitarum attributa legitur Ios. XXI, 24., unde gentile nomen in masculina terminatione גִּתְיָ, *Gitthaeus*, ut *Obed-Edom* vocatur 2 Sam. VI, II., atque feminina גִּתְיָת). Sic Paraphraestes Chaldaeus: עַל בְּנֹרָא רְאִיתִי מִגַּת, *ad citharam, quam attulit e Gath*. Quod sequitur IARCHI ad Pl. VIII. גִּתְיָת כָּל זֶמֶר שְׁבַח מִגַּת שֵׁם מְצוּיִים אֹמְנִים עֲשׂוֹת *Gitthith est Instrumentum Musicum, allatum ex urbe Gath, ubi artifices erant, qui illa conficerent*. Quod ipsum praecipue SONNTAGIO, de *Titulis Psalmorum*, p. 423. §. 13. atque I. F. FISCHERO, qui in *Clavis Version. Graecar. V. T. Specim.* p. 37. eandem et Theodotionis mentem fuisse putat, qui Γετσίτες posuit. Neque haec sententia prorsus videtur repudianda esse. Nihil enim usitatius est, quam instrumenta musica nomen apud veteres sortiri a loco, ubi primitus inventa, aut frequentissime tractata essent. Nota sunt instrumenta *Lydia, Phrygia*; noti in Musicis toni *Dorii, Lydii, Aeolici, Ionici*. Alii vero 2) nomen גִּתְיָ referunt ad appellativum תַּבָּ, *cupa*, in qua uvae pedibus conculcantur, *torcular*, in Plur. גִּתְיָוֹת. Discedunt tamen et hi invicem. Alii enim α) instrumentum aliquod musicum ita appellatum existimant, quod formam et speciem torcularis quodammodo referret. Ita PETR. RAVANELLUS in *Biblioth. Sacra*, p. 676. Aliis est β) mu-

sicum

sicum instrumentum, in gaudiis torcularium, sive vindemiae usitatum. Ad hanc classem referendus I. D. MICHAELIS in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. II. p. 382 seq. „Solebant, inquit, solentque adhuc, ab his, qui uvas calcant, laeta cantari cantica, atque ad ea gressus attemperari; quid si תִּרְיָאָה sit instrumentum, ad quod haec cantica canebantur, vindemiae et calcationis tempori proprium? Iam duo ex Psalmis, ad תִּרְיָאָה canendis, LXXXI. et LXXXIV. videntur mihi festo tabernaculorum insigniter apti, quod Octobri medio vindemiam peractam sequebatur, erantne ergo ad idem instrumentum canendi, ad quod calcabantur torcularia?“ 3) IO. CHRISTOPH. HARENBERG Hebraeum תִּרְיָאָה idem fuisse existimat cum eo instrumento musico, quod Graecis μαγὰς dicebatur, nullo alio argumento ductus, quam quod soni aliquam similitudinem inter utrumque vocabulum deprehendisse sibi visus esset. Vid. *Miscellan. Lipsf. Nova*, Vol. IX. P. II. p. 224 seq. Quod quam infeliciter excogitatum sit, quum praeter literam γ vocabula illa nihil plane commune habeant, quisque intelliget ipse, et satis ostendit A. F. PFEIFFER de *Re Musica veter. Hebr.* p. XXXII. Sunt vero non pauci, qui תִּרְיָאָה nullius omnino instrumenti musici nomen, sed II) *Carminis argumentum* ea voce existiment indicari. Quorum iterum alii 1) nomen *gentilitium* putant esse, sed ab urbe *Philisthaeorum*, *Gath* (cuius saepe in libris historicis V. T. mentio fit, v. c. Ios. XI, 22. XIII, 3.

I Sam. XVII, 4. XXI, 12. al.), ad quam Davides a Saule confugerat, vid. I Sam. XXI, 10 seqq.; ut תִּתִּיץ vertendum sit, *Githiticum* scil. carmen, quo significari putant vel tale, quod Davides, dum Gathae commemoraretur, composuerit, vel quod ea, quae illo tempore ipsi acciderent, caneret. Reperitur tamen in nullo illorum carminum quidquam, quod ad illa tempora referri possit. Taceo, illam dictionem non praescriptam esse Psalmis XXXIV. et LVI., quibus tamen, si illorum interpretum sententia vera esset, multo magis conveniebat, quam VIII. LXXXI. et LXXXIV. Aliorum coniecturas vid. in Ps. VIII. Argum. p. 190. 2) Qui vero a תַּבַּי, *torculari*, תִּתִּיץ deductum opinantur, hoc vocabulo significari putant carmen vindemiae tempore cantari solitum, Vindemiantes enim tam inter ipsum vindemiandum, quam eo confecto hymnos decantasse, colligitur ex Iud. IX, 27. Iesaj. XVI, 8—10. Ierem. XLVIII, 33. Quemadmodum et Graecis apud torcularia ὕμνος ἐπιληνίως decantatos docet ANACREON, Od. LII.

Μόνον ἄρσενες πατῆσι
 Σταφυλὴν, λύοντες οἶνον,
 Μέγα τὸν Θεὸν κροτῶντες
 Ἐπιληνίωσιν ὕμνοις.

Viri tantum calcant

Uvam, vinum exprimentes,

Multum Deum laudantes

Hymnis in torcularibus cani solitis.

Prae-

Praeivit hanc sententiam de Hebraeo תְּהִלָּה Alex-
 andrinus interpres, qui ὑπὲρ τῶν ληνῶν, de torcula-
 ribus, reddidit, comprobavitque LUTHERUS, IRHO-
 VIUS, de *Titulis Psalmor.* p. 89., atque PFEIFFER-
 US de *Musica Hebr.* p. XXXIII. Quo minus ta-
 men ego calculum huic sententiae addam, me impe-
 dit, quod credam, eum, qui titulos illis carminibus
 praefixit, si ad torcularia ea canenda esse significare
 voluisset, posuisse potius תְּהִלָּה, quam תְּהִלָּה. —
 Ceterum extat IOH. BEN. CARPZOVII *Observat. Phi-
 lolog. super Psalmos tres* תְּהִלָּה, Helmstad. 1758.
 quam tamen ipse nunquam vidi.

ה

תְּהִלָּה, Celebravit, hinc תְּהִלָּה, laus, laudatio,
 Plur. תְּהִלָּה וְתְּהִלָּה et תְּהִלָּה. סֵפֶר תְּהִלָּה, Liber lau-
 dum, vel, ut HIERONYMUS interpretatur, Liber
 Hymnorum, ab Hebraeis inscribitur nostrum car-
 minum volumen, a potiori illorum parte petita de-
 nominatione, quod emineant in iis ea carmina,
 quae Graecis proprie *Hymni* sunt, atque, si quae
 etiam in aliis argumentis versantur, tamen plerum-
 que coniungunt summi numinis laudem et celebratio-
 nem. Vulgo per syncopen, litera ה elisa, Iudaei
 scribunt סֵפֶר תְּהִלָּה, sive Chaldaica terminatione,
 ס' תְּהִלָּה. In Novi Foederis codice (Luc. XX, 42.
 Act. I, 20.) volumen hoc Βίβλος ψαλμῶν vocatur,
 a Graecis autem vulgo ψαλμοὶ et Ψαλτῆριον, vocis

significatione leviter inflexa, atque ad carmina ipsa accommodata. Est enim ψάλλω primo in univcrsum tango, leni motu percutio, tum praecipue, fides tango increpo, fidibus cano, SUIDA docente: κυρίως δὲ ψάλλειν, τὸ τῷ ἄκρῳ τῶν δακτύλων τῶν χορδῶν ἄπτισθαι. Proprie ψάλλειν est, summis digitis chordas instrumentorum musicorum tangere, qua notione occurrit Iac. V, 13. Ephes. V, 19. Hinc ψαλτήριον dicitur instrumentum musicum, quo psallitur, sive ad nostrae chelydis formam modumque proxime accesserit, ut AUGUSTINUS in Psalm. XXXII. et XLII. asserit, sive, quae communis est aliorum sententia, triangularis formae, decemque instructum fidibus fuerit; unde ψάλτρια dictae, quae fides pulsando victum sibi quaerebant; et Ψαλμὸς harmonicus ille Psalterii percussi sonus ac melodia. Hinc factum, quod utraque illa vox de ipsis etiam illis carminibus diceretur, quae ad modos Musicos, citharaeque vel fidium pulsam in sacris publicis cantari solebant. Quae confirmat EUTHYMIUS Praefat. in Psalm. ex edit. Le-Moyne, in Variis Sacris, T. I. p. 172. Καταχρηστὸς γὰρ λέγεται αὕτη (ἡ Ψαλμῶν Βίβλος) Ψαλτήριον, ὅτι Ψαλτήριον κυρίως ὄργανον εἶδος, Ναῦλα παρ' Ἑβραίοις ὀνομαζόμενον, ἐκ τῆς ψάλλειν, ὡς εὐκτιχίον ἐκ τῆς εὐχεσθαι μετινέχθη δὲ καὶ ἐπὶ τὴν βίβλον ἡ κλησις ἄλλως, ἐκ τῆς τηρεῖν τὰς Ψαλμῶς. Quod Psalterium appellamus hunc carminum librum improprie id dicimus; nam Psalterium proprie organi quoddam genus est, quod Hebraeis Nabla [נבל] dicitur.

dicitur, a psallendo sic dictum, quemadmodum oratorium ab orando; sed huiusmodi appellatio ad hunc librum postea translata est, quia Psalmos continet.

7

זָמַר, cecinit, psallit, modulatus est, ut Arabum زَمَرَ, et Syrorum زَمَرَ, inde nomen זְמִירָה est cantio, carmen. Sed quum verbum זָמַר in Coniugatione Cal significet, amputavit (veluti vites, Levit XXV, 4. Esaj. V, 6.), secuit, incidit, fuerunt non pauci, inter quos LOWTHUM nominasse sufficiat (de Sacra Poesi Hebraeor. Praelect. III. p. 59. ed. Goetting. not.), qui nomen זְמִירָה carmini ideo inditum putarent, quod esset oratio, peculiari quodam modo in breves, certisque intervallis dimensas sententias intercisum. Quam quidem etymologiam auctoribus suis relinquamus. Frequentissime autem in Psalmorum inscriptionibus legitur זְמִירָה לְדָוִד, ubi praefixum ל ante דָּוִד alii idem existimant denotare quod כַּעֲבוּר, ut indicetur carmen in gratiam Davidis a quodam Praecentore vel Phoinasco compositum; alii vero de exponunt (quemadmodum usurpatum reperimus Genes. XX, 13. XXVI, 7. 2 Sam. XI, 7. al.), ut significetur carmen, quod de Davide agat. Communis tamen sententia est, ל hic esse tale, quod opus ad auctorem suum referat, ut nomen, cui praefixum est, in Genitivo nobis sit vertendum, Carmen Davidis, quo modo

innumeris aliis locis V. T. occurrit, veluti Habac. III, 2. תְּפִלָּה לְהַבְקִיךָ הַנְּבִיא, *Preces Habacuci Vatis*, item 1 Sam. XIV, 16. הַצְּפִים לְשָׂאוֹל, *Speculatores Saulis*. Plura vide in STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 291., et in CHRIST. BENED. MICHAELIS *Dissert. qua Soloecismus Casuum ab Ebraismo Sacri Codicis depellitur*, Halae, 1739. §. XIII. p. 15. 16., qui praeterea recte observat, usurpare eodem modo ad designandum Auctorem in librorum inscriptionibus Arabes suum J. Ita ABULFEDAE Opus Geographicum inscribitur: تَقْوِيمُ الْبُلْدَانِ لِأَبِي الْفِدَاءِ *Tabula Regionum Abulfedae*: MEIDANENSIS Onomasticon Arabico-Perficum اِسْمَاءُ الْاَسْمَاءِ لِلْمَيْدَانِي *Explicationes nominum Meidanensis*, et alia plura. Satis largam exemplorum copiam reperies in GOLII Lexici Arabici limine, in Operum indice, quibus in concinnando Lexico erat usus. Atque quum eorum Psalmorum, quibus מְזִמֹר לְדָוִד praescriptum est, non pauci ipso argumento Davidem auctorem prodant, non est, quod dubitemus, indicare voluisse illud ipsum ea dictione, qui titulos praefixit, quamvis minime negari possit, illum saepe hac in re errasse, ut supra Cap. II. vidimus.

יְרֵחָן in trium Psalmorum titulis legitur, in XXXIX. לְמִנְצָח לְיֵרֵחָן מְזִמֹר לְדָוִד; in LXII. לְמִנְצָח

לְמִנְצֵחַ עַל-יְרֻתָּן מִזְמוֹר לְדָוִד; atque in LXXVII. לְמִנְצֵחַ עַל-יְרֻתָּן לְאַסָּף מִזְמוֹר Nomen יְרֻתָּן alii *appellativum*, alii *proprium* esse putant. I) Quibus *appellativum* est, in varias sententias discedunt. I) 'ABEN-ESRA illa dictione indicari existimat ראש הפיוט, *initium cantionis* celebris, ad cuius modos Psalmi illi essent cantandi. Cui sententiae obstare videtur, quod in Pf. XXXIX. titulo nomini יְרֻתָּן particula ל est praefixa. 2) Aliis est *instrumenti musici* nomen. Ita IARCHI ad Pf. XXXIX. גם כלי שיר היה שם ששמו ירותון, *erat quoque Musicum instrumentum* Ieduthun *vocatum*. Sed nusquam alias inter organa musica huius fit mentio. 3) Singularis est IRHOVII sententia (in *Coniectaneis in Psalmor. Titul.* p. 105.), a verbo יָדָה, in *Hiphil* הוֹדָה, *confessus est, celebravit*, nomen יְרֻתָּן esse formae יִשְׂרוּן, atque significare *Confessorem*, appellari vero eo nomine *populum Israeliticum*, quod eius officium primarium fuisset, summum numen confitendi atque celebrandi. Quod parum feliciter excogitatum videtur, quum nulla causa appareat, cur in *titulo* Psalmi *populus Israeliticus* nomine nusquam alias usurpato, adeoque obscuriore, appelleretur. Verum huiusmodi coniecturis minime opus videtur, quum יְרֻתָּן II) *Nomeniproprium* esse reperiamus, I Paralip. XXV, i. ubi inter chori musici a Davide instituti moderatores etiam Ieduthun memoratur, cuius filii, sive ceteri musici, quibus praeerat, vs. 3. recensentur; item Cap. XVI, 41

et 42. eiusdem libri *Heman* et *Ieduthun* dicuntur concentum fecisse cum organis musicis et hymnis divinis. Hinc **KIMCHI** Psalmi XXXIX. titulum recte sic interpretatur: זה המזמור חברו דוד ונתנו לידותון המשירר *Hoc Carmen composuit David tradiditque Ieduthuni, Cantori.* Sed in Psalmi LXII, et LXXVII. inscriptione, ubi לְמַנְצַח עַל-יְרוּתוֹן scribitur, ego cum **SONNTAGIO** (*de Titul. Psalmor. p. 127.*) *Ieduthunis* nomine totum illum musicorum chorum, cui ille praeerat, designari putem, ut verendum sit: *Praefecto Ieduthunaeorum*, subaudi: *tradendum*; eâdem loquendi formula, quae reperitur 2 Paralip. II, 2. וּמַנְצִיחִים עֲלֵיהֶם, praepositi illis; 1 Paralip. XXIII, 4. לְנַצֵּחַ עַל-מְלֹאכֶת, ut praecessent operi; Est. III, 8. 9. לְנַצֵּחַ עַל-עוֹשֵׂי הַמְּלֹאכָה, ut praecessent facientibus opus in domo Iehovae. Possit tamen etiam לְמַנְצַח לְיְרוּתוֹן in Psalmi XXXIX. titulo sic verti: *Praefecto Ieduthunaeis*, quemadmodum in Pf. XLIV. inscriptione dicitur מְנַצֵּחַ לְבְנֵי קָרַח, *Praefectus Corahitis.*

כ

מִכָּתֶם, sex Psalmis praenotatur, XVI. LVI. LVII. LVIII. LIX. LX. Sed de huius dictionis significatione mirus interpretum est dissensus. 1) Quum כָּתֶם *aurum* Hebraeis denotet, fuerunt non pauci, qui מִכָּתֶם *Aureolum*, *insigne aureum* esse putarent. Quam sententiam praeivit **ABEN-ESRA**, qui

qui Psalmos illos ita inscriptos coniicit, quod נככרים כמו כתם פז ונועם, *quod pretiosi essent instar auri optimi et amabilis.* Eodem KIMCHI tendit: מכתם כלומר היה חשוב עליו המזמר ככתם שהוא הזהב השוב *Inscribitur מכתם, quasi diceret, aestimasse hoc carmen apud se instar ככתם, quod est aurum optimum.* Idem placuit LUDOVICO DE DIEU, qui in *Crit. S.* p. 130. ait: „Assentimus iis, qui *aurum*, sive *insigne aureolum Davidis* vertunt, quod hic Psalmus pretiosus esset instar auri, sicut Proverbia Arabica Alis ob insignem suam praestantiam inscribuntur شَذْرَةُ الْأَنْبِ, *Aureolum morum.*“

GENERO Pythagorae χρυσᾶ ἔτη in mentem veniunt, quod et placuit SONNTAGIO de *Titulis Psalmor.* p. 351. atque IRHOVIO in *Coniectaneis*, p. 97. Ita et IOH. FRID. FISCHERUS in *Specim. Clavis Verff. Graecarr. V. T.* p. 80. מִכְתָּם. Oden aureolam signare putat, h. e. prorsus egregiam, sive eiusmodi, quae sit dignissima, quam quisque signatam pectore habeat. Sed vix intelligitur, quid ea carmina aliis praestent, ut digna sint, quae aureoli nomine ab aliis distinguantur. Quod quum haud dubie cogitasset HARMAR, in *Observatt. super Oriente. T. II.* p. 175. vers. teuton. rationem, cur carmina illa *aureolorum* nomine insignita fuerint, opinatur fuisse hanc, quod aureis literis scripta essent, et sive in Sanctuario, sive alio loco suspensa, quemadmodum septem illa carmina veterum clarissimorumque poetarum, qui in

Ara-

Arabia ante Muhammedis tempora floruerunt, **معلقات**, *Moallacat*, i. e. *Suspensa* ad templi Meccani ianuam, vulgo appellata, et **مذهبات**, *Modhabat*, i. e. *Aurea*, vocantur, quod aureis literis in bysso Aegyptio scripta essent, a **ذهب**, *aurum*, ut **מכתם** a **כתם**. Nulla tamen huius consuetudinis inter Hebraeos indicia occurrunt. 2) Verbum **כַּתַּם**, quod Ierem. II, 22. occurrit, quidam ex Arabum **كتم** *abscondidit se* interpretantur. Hinc HEZEL in Not. ad Pf. XVI, 1. nostrum **מַכְתָּם** *carmen occultationis* explicat, eoque nomine hoc carmen appellatum coniicit, quod Dauides illud patriae exul fecisset. Quod tamen non omnibus, quibus hoc vocabulum praescriptum est, carminibus, congruit, veluti LVIII. quod de partium studio magistratum queritur, et LX. quod Iehovam pro reportata de gentibus vicinis victoria celebrat. 3) Syris verbum **כּוּכָא** significat *foedare*, *notam inuere*, unde Gal. VI, 17. **כּוּכָא**, *nota*, *stigma*. Hinc fuerunt, qui Hebraico **כַּתַּם** *insculpendi*, *incidendi* notionem inesse putarent, ut **מַכְתָּם** primo quidem in univsum sit *Insculptum* aliquid, in carminum vero illorum titulis vertendum sit *Carmen*, monumentum, *lapidi insculptum*. Ita Alexandrinus, et Theodotion, qui **στηλογραφίαν** interpretati sunt, quod Vulgatus *tituli*, i. e. monumenti aerei aut lapidei *inscriptionem* vertit, et Chaldaeus **גְּלִיפָא תְּרִיצָא** *Sculptura erecta*, scriptura lapidi erecto insculpta.

Quod

Quod plures ex recentioribus interpretibus sequuti sunt, veluti I. D. MICHAELIS in *Colleg. Crit. in Psalm.* XVI. p. 43 seqq. et in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. IV. p. 1381. ubi ait: „haec quidem interpretatio argumento Psalmorum omnium hoc titulo insignium perquam apta: *decimus sextus* Epitaphii fere argumentum habet, *sexagesimus* Epinicion insignis victoriae monumentum, in ipso, ut videtur, loco proelii, erectum; Psalmi LVI. LVII. LVIII. LIX. eodem forte in loco aut specu erecti, ubi summum vitae periculum Davides adierat.“ Eadem est I. E. FABRI in *Not. ad Harmari Observatt.* vers. teuton. P. II. p. 142. atque A. F. PFEIFFERI *de Musica Veter. Hebr.* p. LVIII. sententia. Verum prolixiora sunt illa carmina, quam ut credam, tabulis aereis aut lapideis fuisse insculpta. 4) Probabilis mihi videtur eorum sententia, qui מִכְתָּבִים non diversum putant a מִכְתָּבִים, litera ם posita pro כ, id enim frequenter in Hebraeis et Arabicis literis usu venit, ut altera similis pro altera, prolatione simili, ponatur; utraque vero ם et כ labiis pressis pronuntiatur, unde et apud Arabes illarum permutatione nihil frequentius. Quemadmodum igitur Hiskiae, regis, carmen, quod Iesaj. XXXVIII, 9 — 20. legitur, מִכְתָּבִים לְחִזְקִיָּהוּ, *Scriptum Hiskiae* inscribitur, ita sex istis carminibus מִכְתָּבִים לְדָוִד praenotatum est, quod non dubito interpretari: *Scriptum Davidis*. Et fortassis מִכְתָּבִים vetus ille titulus est, vel a Davide ipso, vel ab alio quodam, qui ipsi aequalis esset, praescriptus, qui in paucis

paucis illis carminibus servatus est, quum in aliis plurimis usitatus posterioribus temporibus מְזִמֵר pro illo substitueretur. — Notanda denique est Aquilae dictionis לְרַרְר מְכַתֵּם interpretatio, quae talis est: Τῆ ταπεινόςφρονος καὶ ἀπλῆ τῆ Δαυὶδ, *Modesti et sinceri Davidis*. Atque eum quidem in suo Codice Hebraeo מְכַתֵּם לְרַרְר legisse, post LUDOVIC. CAPPELLUM in *Critic. S. L. V. Cap. VI. X.* (p. 840. 892. edit. Halenf.), etiam opinatur IOH. FRID. FISCHERUS in *Clavis Verff. Graecar. V. T. Specim.* p. 80. „Legit מְכַתֵּם לְרַרְר (inquit): nam τὸ כַתֵּם etiam alibi [Genes. XXV, 27.] reddit per ἀπλῆς: et verbum לְרַרְר vel מְכַתֵּם, a quo est τὸ לְרַרְר, et quod proprie *attenuari, inopem fieri*, significat, sed quum de animo dicitur *modestum esse*, Alexandrini exprimunt verbo ταπεινῶσαι, vid. Levit. XXV, 37. Eandem lectionem sequutus est Symmachus; habet enim: ταπεινόςφρονος καὶ τῆ ἀμώμης. Ἀπλῆς autem et ἀμώμος idem valent.“ Ego tamen Aquilam non tam aliter legisse existimem, quam potius מְכַתֵּם pro composito habuisse e duabus vocibus לְרַרְר et כַתֵּם, ab Hebraeis suis magistris haud dubie ita edoctus. Similis interpretationis a maioribus suis acceptae IARCHI meminit ad Titulum Ps. XVI. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ לְדוֹר שְׁהוּיָה מִךְ וְשֵׁם שְׁהוּיָה מְכַתֵּם מְהוּרָה *Docent Magistri, sensum horum verborum מְכַתֵּם לְרַרְר esse hunc, Davidis (Psalmus), qui fuit humilis et perfectus, quia vulnus suum erat perfectum, quum incircumcissus natus esset.*

מ

מַחֲלֵת bis reperitur in Psalmore titulicis, particula עַל praemissa, primo Pf. LIII., tum Psalmo. LXXXVIII. Atque ex loco quidem posteriore, ubi cum לְעֵנֹת, *alternis choris canendum*, sive simpliciter *canendum* (ex Arab. غنّى), iungitur, musici instrumenti nomen esse apparet; sed qualis? hodie vix aliquis definiat. Plerisque *tibiarum* videtur genus esse, a חָלַל, *perforavit*, quod esset instrumentum musicum *perforatum*. IO. SIMONIS in *Lexico Hebr.* p. 570. ed. Eichhorn. refert ad verbum חָלַל, *rasit, carpsit*, unde מַחֲלֵת genus putat esse *instrumenti chordis instructi, quae, digitis carpando, vel caule pennae radendo, tangebantur*. Alias coniecturas vide apud SONNTAGIUM de *Titulis Psalmoreum*, p. 233 seqq. et PFEIFFERUM de *Musica Veter. Hebr.* p. XLVI.

נ

נָנָן significatione convenit cum verbo תָּפַשׁ, *attractavit*, quod Genes. IV, 21. de musicorum instrumentorum tractatione dicitur (תָּפַשׁ הַכִּנּוֹר *tractans citharam*), imprimis vero cum Graeco *ῥάβδον, pulsare*, i. e. digitis vel plectro, radiolo, calamo aut paxillo attrahere instrumentum Musicum, ut sonum concinnum edat. Ita I Sam. XVI, 23. David לָקַח אֶת־הַכִּנּוֹר וְנָנָן בְּיָדוֹ, *prehendit citharam et pulsavit*

vit manu sua. Hinc נְבִינֹת, quod in Pf. VI. LIV. LV. LXI. LXXVI. inscriptione legitur, *instrumenta pulsatilia* denotat; et fortasse omnium eorum instrumentorum, quae fidibus instructa essent, commune erat nomen: quae etiam A. F. PFEIFFERI est sententia, *de Mus. Hebr.* p. XIX. Cf. SONNTAG. *de Titul. Psalm.* p. 214 seqq. Quare recte Aquila ἐν ψαλμοῖς, atque Symmachus, et is quidem elegantius, διὰ ψαλτηρίων, vertit.

נְחִילֹת, quod Psalmo V., praemissa particula נָא, inscribitur, varie interpretantur. 1) Sunt non pauci, qui *carminis argumentum* ea dictione existiment indicari. Nec hi tamen prorsus consentiunt. 1) Graeci vertunt ὑπὲρ τῆς κληρονομίης, *Pro ea, quae hereditatem consequitur*, ut Vulgatus interpret reddidit; videntur gentem Israeliticam intellexisse, cui Cananaea terra, ex veteri opinione, hereditas obtigit, unde Pf. CV, 11. Concedam terram Cananaeam חֶבֶל נְחִילֹתְכֶם *portionem hereditatis vestrae*. Sed confuderunt נְחִילֹת cum נְחִלֹת quod terras denotat, quae iure hereditario possidentur. Ios. XIX, 51. Ies. XLIX, 8. 2) Quum Chaldaeis נְחִיל *examen apum* significet (ab Arab. نَحْل, *apes*); IARCHI nostro נְחִילֹת *multitudinis, exercitus* notionem inesse existimat, ut carmen illud esset oratio, a Davide populi universi nomine fusa, propter exercitus hostiles Israelitas oppugnantes. Cui sententiae Carminis argumentum minime videtur suffragari.

II) I. D. MICHAELIS in *Supplem. ad Lexx. P. V.* p. 1629. נחילות ab Arab. نخل, *cribravit, meliorem separavit ac delegit partem*, notare conicit Oden *ac cinendam purificatae et meliori parti populi*. Quod quaesitum videtur et etymologiae studium sapere. Multo magis eorum probandam censeo sententiam, quibus III) נחילות *Organi musici est nomen*. Consentiant tamen nec hi, quale illud fuerit, et unde dictum. 1) Multis placet sententia R. HAI, a Kimchio ad *Pf. V. commemorata*, נחיל a נחיל *examen apum, esse instrumentum musicum, bombum, ut apes, edens* (רבינו האי ז"ל בירוש המלה) *מלשון נחיל של דבורים בדברי רבותינו ז"ל רוצה (לומר כי נגונו הורה דומה לשריקת דבורים*). Quare et SONNTAGIUS *de Titulis Psalmor.* p. 430. נחילות omnium | organorum musicorum *sonum rauciores edentium, praesertim, pneumaticorum, nomen esse putat.* 2) I. D. MICHAELIS in *Supplem. l. c.* si נחילות *instrumentum sit musicum, ad نخل, palma, referre mallet, ut denotet Psalterium, ligno palmae obductis nervis.* 3) Equidem adstipulor I. F. FISCHERO, qui in *Clavis Versf. Graecc. V. T. Specim.* p. 61. נחילות, vel potius נחלות, ut נספה a סכב 2 Chron. X, 15, dicitur *putat Organa cavata, quae inflantur, quod genus tibia, quae propterea simpliciter חליל audit, a חלל. 3* Chaldaeus quoque חנגין, *tibias, vertit.* Eandem PFEIFFERI esse sententiam video, *de Mus. Hebr.* p. XX. Nec obstat instrumento musico, quod particula

ticula אל, non על, praemittitur. Est enim loquutio, qualis illa Latinorum: *canere ad tibiam*.

לְמַנְצָה, *vicit, praevaluit, eminuit*, hinc לְמַנְצָה, Psalmis quinquaginta tribus praescriptum, in cuius explicatione in duas potissimum partes discedunt. I) Aliqui *Infinitivum* esse putant, atque ad *vocem* referunt, et horum quidem rursus 1) alii simpliciter ad *canendum* vertunt, Chaldaeo praeunte, qui לְשִׁבְחָהּ, ad *laudandum*, i. e. ad hymnum canendum reddit. Atque *canendi* quidem notionem verbo מְנַצֵּחַ tribuunt nonnulli ex I Paral. XV, 21. veluti I. D. MICHAELIS, qui in *Supplem. ad Lexx. Hebr. P. V. p. 1668.* verba, quae illo loco occurrunt מְנַצֵּחַ עַל-הַשְּׂמִנִּית לְנִצְחָהּ sic vertit: *cum cytharis octo chordarum ad canendum, vel pulsandum.* „Nempe a puro et liquido (inquit), quam notionem Hebraeum verbum cum Arabico نَصَحَ communem habet, et vox canentium psallentiumque dicitur: HORATIUS, *Carm. L. I, I. v. 3. 4.*

*Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.*

Syris quoque לְנִצְחָהּ, *vox liquida et canora.*“ Verum hoc ipsum, מְנַצֵּחַ eo loco *canere* significare, perquam dubium est, et a multis aliis non male vertitur ut *praeessent*. Alia ratione S. F. G. WAHL in *Excursu III. ad Habacuci Oracula vernacule a se versa, p. 232.* מְנַצֵּחַ Coniug. II. *Infinitivum* esse dicit

cit ad formam, Arabibus usitatam, ^و ^س ^ن ^ت ^ج. Verbi **נָצַף** notiones vero ita ordinat: *vicit, praevaluit*; Coniug. II. praevaluit — *ut in cantione, hinc in universum praecinuit, cecinit.* Quae notionum series arbitraria videtur. 2) Alii vero *eminentiae superantis* significationem, quae est in verbo **נָצַף**, atque hinc in vocabulo **מְנַצֵּף**, de *vocis et soni eminentia* interpretantur, ut existiment eos psalmos, quibus hoc praescribitur, *acuta voce, et modis clamosis et intensissimis, qui superent ceteros, decantandos.* Sed quum vocabulum **מְנַצֵּף** ceteris omnibus V. T. locis, v. c. 2 Paral. II, 2. 17. XXXIV, 13. manifesto *Adiectivum* sit, ego adstipulor his, qui II) **מְנַצֵּף** de *Magistro Cantorum* interpretantur, quum verbum, ut statim initio monuimus, significet *eminentiam superantem* alios, qualis est eorum, qui praefecti sunt aliis, et operas aliorum gubernant ac regunt, unde 2 Paral. II, 2. 17. et XXXIV, 13. **מְנַצֵּפִים** *praefecti et inspectores operariorum.* Illam igitur inscriptionem si ad Musicam templi referamus, **מְנַצֵּף** erit *Magister Cantorum*, aut Chori musici, qui Chorus cum cymbala, buccinas, nabra, citharas, id est, et quae inflantur, et quae fidibus intenduntur, organa habuerit, quorum modi ad verba carminum, et vocis humanae musicam adhiberentur; nimirum *utriusque musicae, et chirurgicae, et voce canentium, Magister sive Praefectus* intelligitur. A qua sententia nec diversus est SONNTAGIUS

de Titulis Psalmor. p. 170 seqq. atque ἸΡΗΘΝΙΟΥΣ in *Coniectaneis* p. 43. Cum igitur in Psalmi IV. titulo מְנַצֵּחַ בְּגִיטָה legitur, id haud dubie ita explicandum erit: *Chori musici Praefecto tradendum, ut cum fidicinibus caneretur.* Quae et Aquilae videtur mens fuisse, cum Ps. IV, 1. vertit: τῷ νικοπειῶ ἐν ψαλμοῖς, quod I. F. FISCHERUS in *Specim. Clavis Verff.* p. 67. explicat: *Magistro organorum ἐγχορδῶν, sive ei, qui praecit iis, qui canunt organis ἐγχορδοῖς.* Causam vero, cur Aquila verba Hebraica sic reddiderit, dicit esse hanc, quod, cum verbum מְנַצֵּחַ in Piel denotet *facere, ut quis vincat, facere, ut quis accurate aliquid et ordine faciat, magister chori recte appelletur מְנַצֵּחַ, quod videt et curat, ut chorus canat commode, ut concordent omnia, nil discrepet.* Digni etiam sunt, quae legantur, quae de dictionis מְנַצֵּחַ בְּגִיטָה differunt (Vir quidam Doctus in EICHHORNII *Biblioth. Literat. Biblicae Univers.* T. V. p. 539 seqq. — Alexandrinus מְנַצֵּחַ fere ubique εἰς τὸ τέλος, *in finem*, ut Vulgatus reddidit, vertere solet. Quam versionem plerique quidem sensu prorsus carere existimant. Quod tamen aliter visum est AGELLIO, qui qualem is tentaverit Graecae et Latinae illius versionis explicationem, cognoscere lectoribus non ingratum fore puto, praefertim quum illam a nostrae aetatis interpretibus neglectam fere videam. Ita igitur ille in *Prooemio in Psalmos*, p. 9. col. b.: „Solent interpretes LXX. duobus modis εἰς τέλος, hoc est, *in finem*, dicere; vel

vel ubi *assiduitatem* ac *diuturnitatem* significare volunt; vel ubi *consummatae rei perfectionem*, et, ut brevius dicamus, pro eo, quod est, *prorsus*, seu *omnino*, seu *penitus*, dicunt *εις τέλος*, *in finem*. Prioris exemplum est in Psalmo LXXIV, 10. *Usquequo, Domine, improperabit inimicus, irritat adversarius tuus nomen tuum εις τέλος; hoc est, assidue, perpetuo irritat*, et Psalmo CIII, 9. cum in Graeco sit *εκ εις τέλος*, *non in finem ulciscetur*, docte vertit Latinus interpres: *non in perpetuum ulciscetur*. Et multa sunt alia eiusmodi exempla, unum etiam in Evangelio beati Lucae (Cap. XVIII, 5.), ubi iudex iniquus viduae interpellantis assiduitate victus, ad recte iudicandum flectitur, *ὄχι μὴ εις τέλος ερχομένη ὑπωπιάζη με*, hoc est, *ne assidue veniens mihi iniquitatis notam inurat*. Alterius modi exemplum est Psalmo XXXVIII, 6. *Miser factus sum et curvatus sum usque in finem*, *εις τέλος*, quod in Hebraeo est, *עַד-רָמָה*, *usque ad summum*, quo in loco clarum est, eos vertisse *usque in finem*, pro eo quod est *prorsus*, *penitus curvatus sum*. Cum ergo praenotatur Psalmus: *In finem*; altero ex his modo potest accipi, ut vel *perpetuo* atque *assidue* significet; vel *ad summum*, *ad perfectum*. Qui priorem significationem sequuntur, et *assiduitatem* indicari volunt, his placet ideo *In finem* hos inscribi Psalmos, quia non statis certisque diebus canerentur, ut ceteri, qui vel Sabbato, vel prima Sabbati, aut alio aliquo die canebantur, sed *assidue resonarent*; aut quia *af-*

Tom. IV. e *ssidue*

fidue usque ad finem sacrificii, aut dum assiduam illud et iuge sacrificium, et mane et vesperi fieret, hi psalmi a cantoribus dicerentur. Qui alteram significationem probant, hi propterea in finem inscribi Psalmos existimant, quia summa contentione, summo nisu atque conatu, ac perfectissime canerentur. Quod autem diximus assidue, usque ad finem sacrificii, seu holocausti cani consuevisse Psalmos, id ex libro secundo Paralipomenon (Cap. XXIX, 28.) habetur, ubi sic legimus: *Cantores et ii, qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum.* Posteriores vero significationem, qua summa in canendo seu pulsando contentio atque certamen indicatur, etiam illud adiuvat argumentum, quod libro Paralipom. primo (Cap. XV, 21.) scriptum reperimus, institutos a Davide Levitarum choros, eosque in tres ordines fuisse distributos, hisque ordinibus singulos ex his viris praefuisse, Heman, Asaph et Etham, terna praeterea instrumentorum genera, cymbala, nabla, citharas. His expositis subiungitur, quod ad omnes pertinet cantores, seu organa omnia, מִשְׁמְעִים, quod LXX. transtulerunt τῶ Φωνῆσαι εἰς ὑψος, id est, *ut in excelsum levarent vocem, seu sonum, ut beatus Hieronymus vertit: ut resonaret in excelsis sonitus.* Hoc igitur notandum est, communiter hanc resonantiam de omnibus instrumentorum generibus dici. Tum cuique cantorum ordini suum legimus attributum instrumentum, atque illi quidem cantorum principes,

pes, Afaph, Heman, Ethan, aenea cymbala pul-
 sabant לְהַשְׁמִיעַ, ut vox, seu sonus in altum reso-
 naret, ut dictum est. Ceteri partim ad nabla, par-
 tim ad citharam canebant לְנֵצֶחַ, id est, in finem:
 sicut enim prioribus illis tributum est לְהַשְׁמִיעַ, ad
 resonandum, sic istis לְנֵצֶחַ, in finem. Ergo cogna-
 tum est aliquid intelligendum per hoc verbum ei
 quod praecefferat, לְהַשְׁמִיעַ, et simile aliquid signi-
 ficatur, id est, vocis aut pulsus quaedam contentio,
 aut perfectio.“

ש

שִׁירָה, quod Psalmo VII. praescribitur, a ver-
 bo שָׁגָה, erravit, plerique Oden notare existimant
 erraticam, id est talem, quae non uno metrorum
 genere, sed varie intercurrentibus et inaequalibus
 versibus confet; seu in qua cantanda uni non infi-
 statur tono, sed ab alio ad alium transcurratur, id
 quod magnis animi motibus, atque angustiis, qui-
 bus oppressus Davidis illud carmen edidit, optime
 conveniat. Sed aptius etymon offert Arabum
 شَجِي, anxius, moestus fuit, unde شَجِي, moerore
 et ancietate pressus; ut שִׁירָה sit Carmen viri moerore
 oppressi, qualis inscriptio non illi tantum Psalmo,
 verum Habacuci quoque Carmini (Cap. III.), cui
 eadem praeposita est, bene congruit. Aliarum con-
 iecturarum minus probabilium farraginem vid. in
 SONNTAGII Titulis Psalmor. p. 325 seqq.

שִׁיר. *Carmen omne cantioni destinatum significat, sive aſſa voce, sive fidibus coniunctis canendum. [Ubi vero in titulo carminum שִׁיר מְזֻמָּר (ut Pf. XLVIII. LXVI. LXXXIII. LXXXVIII. CVIII.), vel, ordine transposito, מְזֻמָּר שִׁיר (ut Pf. XXX. XXXVII. LX. LXV.) extat; pleonastica ea loquutio est, sermoni Hebraeo perquam familiaris, ex qua saepe coniunguntur vocabula συνώνυμα, veluti Dan. I, 20. חֵכְמַת בִּינָה, Sapientia intelligentiae; Ies. XXXIII, 23. עַר שָׁלַל, praeda spoliis; Num. XIX, 2. חֻקַּת הַתּוֹרָה, statutum legis. Cf. GLASSII Philolog. S. P. I. p. 85. ed. Dath.*

שִׁיר הַמַּעֲלֹת. in Argum. Pf. CXX. explicabitur.

שִׁירַל praeter alia plura etiam intellexit significat, unde nomen מְשֻׁבָּל, quod in XIII. Psalmorum titulis legitur, *Carmen didascalicum* vertere solent. Primus quidem illo insignis, XXXII, carmen didascalicum sive erudiens, recte dici possit, sed aliis non aequè aptum. Quare I. D. MICHAELI adstipulor, qui in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. VI. p. 2323. a ligandi notione, quae Arabum شاكل inest, Hebraeum מְשֻׁבָּל ligatam orationem, *Carmen*, dictum putat, quod genericum poematis nomen forte ex usu ad certum aliquod poematum genus restrictum fuerit.

שְׁמִינִית. Psalmo VI. et XII. praenotatum, organi alicuius musici nomen fuisse, cognoscitur ex I Chron. XV, 21., atque quum שְׁמִינִית *octavum* alias deno-

denotet, plerique *citharam*, octo chordis instructam, sive *octochordon* illud fuisse putant. Aliis est organon musicum, reliquis *Octavâ* (ut; Musicis dicitur) respondens, quale nobis *Viola*. Alias coniecturas dabit SONNTAGIUS de *Psalmorem titulis*, p. 223 seqq.

עַל-שִׁשִּׁיִּים Pf. XLV. et LX, atque עַל-שִׁשִּׁיִּים Pf. LXIX. et LXXX. inscribitur. Quod alii de organo Musico, quod forma lilio simile fuisset (eius enim floris nomen Hebraicum שִׁשִּׁיִּים est); alii de noti cuiusdam illorum temporum carminis initio, ad cuius modos et illa cantanda essent, interpretantur. Alii ad argumentum Carminis referunt, veruntque de laetitia. Sed quemadmodum nos עַל-הַגְּבוּרִים, עַל-מַחֲלֵת, עַל-שְׂמִינִית, de organis musicis, ad quorum concentum carmina illis titulis insignita, canenda essent; ita nec istae inscriptiones aliter capiendae videntur, quamvis quale organorum genus nomine שִׁשִּׁיִּים significetur, hodie frustra quaeratur. Multo minus de eius, quod Pf. LX, I. LXXX, I. additur, עֲרוּרָה, significatione quidquam afferri potest, quod veri aliqua specie se commendaret. Usitatam testimonii notionem parum utrique loco aptam esse, quisque intelliget ipse.

I. D. MICHAELIS, in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. V. p. 1850. ad Syrorum ܩܘܪܝܢܐ, festum anniversarium, coniectat referendum esse, ut sit consuetum et anniversarium, stato die canendum carmen. SI-

MONIS in *Lex. Hebr.* עֲרֵבָה cantionem esse censet, quae fieret *cithara*, vel *psalterio*, denominativum ab inusit. עֵר, Arab. عَوْسٌ quod in *Versione V. T. Arabica* passim pro Hebraeo כְּנֹר occurrit. Est autem عَوْسٌ, ut EICHHORNIIUS observat ad *Lexicon Simonianum*, *testudo*, *lyra*, et عَوَّانٌ qui *testudinem pulsat*, unde עֲרֵבָה שִׁשְׁנִים denotare putat *hexachordum forma testudinis*, ut prius vocabulum ad שֵׁשׁ, *sex*, sit referendum: sed ita שִׁשְׁנִים scribendum esset. Taceo aliorum interpretum somnia, quae qui scire cupit, adeat SONNTAGIUM de *Psalmodum titulis*, p. 257 seqq.

ADDITAMENTUM.

DE VOCABULI סִלָּה SIGNIFICATIONE POTIORES SENTENTIAE BREVITER ENARRANTUR.

De significatione vocabuli סִלָּה, in Psalmis *septuagesies semel*, et in Habacuci Elegia *ter* obvii, in duas potissimum partes interpretes discedunt, aliis pro *compendio scriptiois plurimum vocum*, aliis pro *singulari integroque vocabulo* habentibus.

I) Ut ab harum sententiarum posteriore ordiamur; qui huic adstipulantur, iterum in duas alias abeunt: alii סִלָּה *notam musicam* esse volunt, alii vero *certam sententiam* illo exprimi putant.

1) Atque hi posteriores quidem vocabulo סִלָּה vel *perpetuitatem* significari existimant, ut Aquila, qui αἰών, *semper*, Symmachus, qui εἰς τὸν αἰῶνα, *in aeternum*, atque Chaldaeus, qui לְעַלְמֵי עַלְמֵינָא, *in secula seculorum*, vertit: id quod nonnullis quidem locis aptum est, sed longe pluribus minime, veluti Pf. LXXXI, 8. Habac. III, 3. 9. 13., imo sensum plane absonum efficit Pf XXXII, 4. 7. Anne enim

semper aetas? Anne *semper* securi omnes homines? Pl. LXVIII, 8. Anne Deus *in aeternum* coram populo processit in deserto? Vel *confirmationem* et *asser-
vationem* notare existimant, ut vertendum sit *certe, sic est*; vel *votum* et *apprecationem*, γένοιτο, *ita fiat!* vel denique *admirationem* et *exclamationem*, quasi nota quaedam ἐμφατικὴ et ἐπιφωνηματικὴ esset. Quae omnia merae sunt coniecturae, argumentis prorsus destitutae, ut taceam, nullam illarum significationum omnibus, quibus הָלַץ positum est, locis, aptam esse.

2) Multo magis eorum probanda videtur sententia, qui הָלַץ *notam Musicam* esse censent. Nec hi tamen consentiunt. Alii *cantus, et modorum musicorum immutationem*, quasi novorum modorum introductionem, illo notari putant, quod Alexandrinus praeivit, qui Διέψαλμα vertere solet, quod Suidas μέλῳς ἐναλλαγὴν esse dicit. Quod HERDERO etiam placuit in libro de *Poeseos Ebraeae Genio*, P. II. p. 376., atque PFEIFFERO de *Musica Veter. Hebr.* p. 17. sed quam is Vir Doctissimus affert rationem, quod הָלַץ cum Arab. شالو, *artus, membrum*, conveniat, unde ad Musicam translatum, *caesuram* in modis aut in rythmo indicet, dubito, probari posse. Alii, quod verbum הָלַץ *elevavit, exaltavit* significat, *elevandam esse vocem*, vocabulo הָלַץ iuberi existimant. Alii *intermissionein cantus, pausam*, ut, cantoribus silentibus, sola organa musica audirentur,

ea nota significari arbitrantur; cui sententiae patrocinatur Syriacum ܠܢܘܐ , *quievit, filuit*. Quod mihi quidem omnium optime placet.

II) Qui pro *scriptionis compendio plurimum vocabulorum* חֲרָף habent, (frequentia enim huiusmodi scribendi artificia Syris, Arabibus et Iudaeis, folentque eiusmodi literis coniunctis folis etiam vocales addere) in eo quidem fere consentiunt, significare vocabula ad *musicam* pertinentia, sed qualia, magnopere dissentiunt. MARC. MEIBOMIUS in *Interpretationum Novarum in Cod. V. T. Specim. I*, p. 37. sic interpretatur: $\text{סב לְמַעַל הַשָּׁר}$, *redi sursum cantor*, ut conveniat cum Italicorum: *da Capo*. Alias coniecturas in medium attulit Vir quidam Doctus in EICHHORNII *Biblioth. Literat. Univers. Bibl. P. V.* p. 545 seqq. Posse vel sic explicari: סִימָן לְהַמְנַח *Signum pro Praefecto Chori musici* vel sic: $\text{סִימָן לְשִׁנּוֹת הַקּוֹל}$ *Signum ad tonum modulandum*; vel sic: $\text{סִימָן לְעִנּוֹת הַמְקַחְלוֹת}$, *Signum ut alternis choris sit cantandum*, vel sic: $\text{סִימָן לְכָל הָעָם}$ *Signum pro toto populo*, ut totus populus concinat. Mitto reliquas coniecturas ibi propositas, quas qui scire cupit, evolvat librum laudatum. I. D. MICHAELIS quoque in *Supplem. ad Lexx. Hebr. P. V.* p. 1762. סִלָּה compendium *scriptionis* esse videtur, literis initialibus, vel etiam aliis, pro integris vocibus positis, quas voces quidem aliquid musici significare existimat, quid autem? de eo con-

iecturam facere audax ipsi videtur, cum tota prope musicae Hebraeorum notitia nobis una cum vocabulis perierit. „De his Orientalium compendiis (addit) eo difficilius coniecturam facere, postquam eorum memoria periit, quod non solum literas initiales, sed et medias finalesque ponunt, ut in illo Muhammedis encomio, pro ipso nomine poni solito, صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (Tsalam) pro صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ, *benedicat ei Deus et det pacem.*“ Nobis quid de hoc vocabulo videatur, iam antea diximus.

SCHOLIA

IN

PSALMOS.

PSALMVS PRIMVS.

ARGVMENTVM.

Docet, pios in Iehovam, ac legum eius studiosos et amantes beatos existere (vf. 1. 2. 3.), contraque omnes improbos ac Iehovae contemtores miseros esse (vf. 4. 5. 6.).

Ad singulare aliquod factum antiquorum republicae Iudaicae temporum respicere hunc psalmum, persuasum est interpretibus haud paucis, qui tamen valde inter se dissentiant necesse est, cum ne nomen quidem poetae praescriptum sit aliquod, ut an Davidicus sit, aut haberi debeat, ex antiquitatis iudicio, non possit non dubitari. Davidis quidem esse hoc carmen, censent Patres plerique omnes, auctoritatem haud dubie hac in re sequuti magistrorum Hebraeorum, qui omnes eos Psalmos, quibus nullum poetae nomen est praescriptum, Davidi solent assignare ¹): unde etiam factum est, ut in non-

A 2

nullis

1) כל אחת שלא נזכר בהם שום מחבר דור חברים, omnes illi Psalmi, qui nullum certum auctorem prae se ferunt, Davidis sunt, scribit Kimchius in Praefatione ad suum in Psalmos commentarium. Quod tamen sine funda-

nullis versionis Graecae Alexandrinae libris vetustis hoc carmen Davidi sit assignatum ²⁾). Cui sententiae etiam accedit VENEMA, qui hunc psalmum unum facit cum eo, qui sequitur, qui Act. IV, 25. ad Davidem auctorem refertur. Rationem vero omiffae inscriptionis: *Psalmus Davidis*, quam pleraque huius libri carmina gerunt, repetendam censet inde, quod libro primo Psalmorum antiquitus generalis praescriptus fuerit titulus: *liber Psalmorum Davidis*, qui generaliori postea cedere debuerit, cum reliqua odarum volumina adiuncta essent. Sed in ipso etiam psalmo Venema quaedam deprehendisse sibi visus est, quae ad ea respiciant tempora, quibus David, cum rex creatus esset, Saulum vehementissimum sibi et suis habuerit adversarium, atque odio et invidiae impiorum fuerit expositus; sive in aula Sauli adhuc versatus fuerit, sive in speluncis latitare, et in montibus oberrare debuerit, vel apud gentes exteras latibulum quaerere. Tunc enim temporis impiorum ingentem fuisse turbam, qui in regis pii perniciem conspiraverint, atque ipsi, et paucis illis, qui ab eius partibus essent, illuserint. In his vero periculis et tristissimis temporibus Davidem

fundamento esse, vel cognoscitur ex Ps. CXXXVII, in exilio Babylonico, vel paulo post, composito, aliisque pluribus.

- 2) Vt ex Complutensi atque Aldina editione apparet, in quibus haec leguntur: *Ψαλμός τῷ Δαυὶδ ἀνεπίγραφος κατὰ Ἑβραίους* et in *Ald.* haec subiiciuntur: *Δαυὶδ προφήτης καὶ βασιλέως μέλος.*

dem hac oda (quam, ut monitum est, cum ea, quae nunc secunda est, olim unam fuisse Venema putat) se et alios, qui animos despondere inciperent, consolari et confirmare voluisse, ne malorum acerbitate et impiorum prosperitate victi, in eorum castra transirent. Sed ut duo haec carmina olim unum fecisse credamus, vetat styli diversitas. Nam cum in hoc psalmo stylus sit planus et facilis, in eo, qui proxime sequitur, est elevatior, animatior et fortior, qualis esse solet viri indignabundi et confidentis, quique hostium insultus cum contemptu adspicit. Quod cum Venema haud dubie ipse intellexisset, paulo post subiungit: „attamen videtur mihi vero propius, oden in eius temporis, quod definivi, memoriam esse compositam, quum David, Saulo cum domo e medio sublato, in totius populi regno iam esset confirmatus, et in Zione sedem haberet.“ Sed etiam sic obstat manifesta styli diversitas, quo minus duo haec carmina coniungantur. Atque id ipsum opponi potest sententiae viri cuiusdam docti ³⁾, qui hoc carmen cum eo, quod proxime sequitur (quae duo carmina, ut Venema fecit, coniungenda censet), ad ea refert, quae 2 Sam. XV. narrantur, adeo, ut sub bonis probisque viris, de quibus verfu primo, intelligendi sint cives boni, qui animo fideli in Davidem essent, praesertim Hufai; sub malis vero et improbis, qui illis opponuntur, seditiosi atque perfidi,

A 3

perfidi,

3) Qui nomine suo suppresso superiori anno edidit librum, qui inscribitur: *Versuch einiger Beyträge zur historischen Auslegung der alttestamentlichen Bibel.*

perfidii, qui cum Ahitophele a Davide desciverint, atque ad Absalomi partes transierint. ESROMUS RUDINGER denique ad Machabaea et Antiochica tempora hanc oden refert; tunc enim multi ex Iudaeis a veritate fidei et populo Israelitico turpiter deficiebant, et cum hostibus se adversus patriam et populares coniungebant, atque hostem etiam primi et aliquoties introducebant. Vides, lector, in quam late patentem opinionum incertissimarum campum deducaris ⁴⁾, ubi, nimio atque intempestivo interpretationis historicae studio, quae universim dicta sunt praecepta moralia, ad certas quasdam res gestas studeas revocare. Nihil plane in carmine occurrit, quod de certis quibusdam personis cogitare nos iubeat. Commendatur in universum probitatis et virtutis studium, proposita diversa piorum et impiorum sorte. Quod et vidit THOM. GATACKER ⁵⁾, qui recte hymni huius argumentum ait esse axioma illud a Stoicis olim tantopere decantatum, quod strictim

4) Inter diversissima reipublicae Iudaicae tempora ipse fluctuatur Rudingerus, priusquam in Machabaicis pedem figat. Si probatur, inquit p. 24., *Davidicum haberi eum, quem antiquus auctor cui adscriberet, non reperit, existimarem, Absalonici temporis esse, sicut et Psalmum XXVI. quem tamen aliqui Saulici temporis exilio accommodant.* — Nequaquam tamen repugnare, si quis Sionio novo a Davide factum hunc et CXII. existimaverit, et *σὺν ἄλλοις* simul CXXVIII. fortassis et CXXVII. Et p. 27.: *Possit et de Iosaphatico tempore aliquis suspicari; sed praefero coniecturam de Antiochico.*

5) In *Cinno sive Adversariis Miscellaneis*, L. I. C. I. p. 169. *Oper. Criticor.*

strictim Socrates apud Platonem in Alcibiade secundo:

Οἱ ἀγαθοὶ τῶν ἀνθρώπων εὐδαίμονες, οἱ κακοί,
ἀθλιοί.

Bonus, beatus, omnis, et improbus miser.

Quae probitatis commendatio ab eo, qui collegit psalmos, atque in ordinem eum, quo hodie leguntur, redegit, ceteris non incommode prooemii loco praemissa est 6): ex quo factum videtur, ut primum hoc carmen in aliis codicibus non sit numeratum, in alijs vero secundo iunctum, ut, quod in libris impressis tertium numeretur, secundum sit. Ac numeratum non est in Cod. Ross. 234., qui est Psalterium membran. rabbin. ao. 1391. scriptum, atque in Cod. Ross. 879. Psalterio cum Masora minore, membranaceo, codice antiquo et bonae notae, ut Rossii asserit. Cf. etiam Argumentum Psalmi secundi 7).

Α 4

Ι. יְהוָה

6) Προοίμιον βραχὺ, prooemium breve Psalmorum, hunc Psalmum vocat etiam Basiliius.

7) Extat DAN. HENR. VOGTI *Commentatio in Ps. I. eiusque cum Psalmo II. connexionem*, Rudolstadt, 1785. 4. quam tamen numquam vidi. Observationibus criticis et philologicis hunc Psalmum docte illustravit CONR. GOTTLÖB ANTON, Linguar. Oriental. Professor Viteberg., in *Specimine editionis, in qua Psalmi ad Metrum revocabuntur et recensentur, Varietate Lectionis et perpetua Annotatione, illustrabuntur*, Vitebergae, 1780. in octonis.

I. אִשְׁרֵי הָאִישׁ *Beatitudines illus viri! Felicia viro!*
 ἐπιφωνηματικῶς. Vim enim interiectionum accipiunt No-
 mina quaedam, abrupte, ob adfectum animi commoti
 enuntiata, e. g. הָלֵלָה, *profanum*, pro *absit!* I Sam. XX,
 2. Vid. SCHROEDERI *Instit.* ad fundamenta linguae
 Hebraeae in *Syntaxi Particular.* Reg. CVI. c. Cf. STOR-
 RII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 345. אִישׁ h.
 I. pronominis vices sustinet; nam uti saepe *quemlibet*, *ali-*
quem significat, sic h. I. idem est, quod latinum *ille*. So-
 lent etiam Latini vocabulum *homo* sic usurpare, veluti HO-
 RATIUS *Sermon.* II, 7. 117. [אִשְׁרֵי לֹא הָלַךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים
qui non ambulat in consilio impiorum, qui non versatur cum
 improbis, nec interest consiliis eorum; aut, qui non in-
 stituit vitam de consilio et sententia improborum. Prae-
 teritum et saepe alias, et hic, de eo, quod quis facere
 solet, vel quod omni tempore eodem modo se habet,
 ἀοριστῶς usurpatur, atque per nostrum Praefens commode
 exponi, observat SCHROEDERUS in *Synt.* Reg. XLVI.
 Plura vide in GLASSII *Philolog.* S. ed. Dath. p. 297.
 Locutio אִשְׁרֵי לֹא הָלַךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים *in consilio improborum ire*, pro
 stylo Orientalium non tantum commercium familiare cum
 improbis hominibus, sed et institutionem vitae, ad eo-
 rum placita degendae, indicat; in quem sensum ab inter-
 pretibus opportune huc adducuntur loca 2 Paral. XXII, 5.
 [גַּם בְּעֵצַתֵּם הָלַךְ], et Mich. VI, 16. [*Etenim diligenter ob-*
servari solent praecepta Omri, et posterorum Achabi facta
omnia, וְהִלְכוּ בְּמִעְצוֹתֵם *horumque instituta sectantur*].
 [וּבְדֶרֶךְ הַטְּאִים לֹא עָמַד,] *neque in via peccatorum consistit*,
 i. e. eam persequitur, qui enim viae alicui insistit, is et
 calcat eam, et ea incedit et ambulat. דֶּרֶךְ, *viam*, apud
 Hebraeos saepe usurpari pro *instituto* et *ratione vivendi*,
 satis notum est, vid. Exod. XVIII, 20. Esai. LV, 7. Iob.
 XVII, 9. רְשָׁעִים et הַטְּאִים etymis ita differunt, ut illi sint
 proprie *turbidi*, *turbulenti* (verbum רָשַׁע enim opponitur
 שָׁקֵט, *fidere* Iob. XXXIV, 29. unde Syris ܘܠܘܬܐ, *per-*
turbato

turbato esse animo, atque Arabibus ^{عَفْ} magna cupiditate et concupiscentia fuit); ^{חַטָּאִים} vero lapsabundi (coll. Arab. ^{حَطَأ}, pro ^{حَطُو}, et ^{حَطَّ}, ^{ὄλισθεν}, ^{ὄλισθαίνειν}, lubrico lapsu excidere, ausgleiten, vid. SCHULTENSIUM ad Proverb. XXI, 4. p. 246. seqq.). Hoc tamen loco utrumque vocabulum promiscue positum esse pro improbis et impiis, vix est, quod moneamus. ^{וְיֹשֵׁב לִצְיִים לֹא יֵשֵׁב} et in sede irrisorum non sedet, non confidet in communi subsellio cum his, quibus lusus iocusque est religio et veritas, horum amicitias et consuetudines fugit. ^{יֵשֵׁב}, sedendi, verbo saepe congressus et familiaritas significatur, ut Ps. XXVI, 4. ^{לֹא יָשַׁבְתִּי עִם־מְהַיָּוִטִים}, non confedi cum viris vanitatis, non quidquam commercii habui cum mendacibus. ^{לִצְיִים}, proprie sanniones (coll. Arab. ^{لَوْص}, pro ^{لَوْص}, torquere, torquendo inflectere, quod transfertur ad ridiculam intorsionem linguae, labiorum, oculorum, digitorum etc. ad aliquem subsannandum et ludificandum, cf. SCHULTENSIUM ad Proverb. I, 6. p. 4.), h. l. vel sunt irrisores, qui eos, qui virtutem et pietatem colunt, derident, vel homines nefarii et scelesti, qui non tam verbis, quam factis iniuriam aliis inferunt, ut Proverb. III, 34. ubi ^{לִצְיִים} et ^{עֲנֻוִים} opponuntur, et Prov. XXI, 24. ^{לִצְיִים} explicatur ab ipso Salomone ^{זֶרְ יִהִיר} *superbus insolens*, qui alios opprimit, qualis describitur Habac. II, 5. — Ceterum in tribus huius commatis membris gradationem sibi reperisse videntur interpretes antiqui et recentiores hanc, ut verbis singulis respondeant in membro quolibet sequenti verba graviora; quam quidem gradationem et in substantivis ^{לִצְיִים}, ^{חַטָּאִים}, ^{רָשָׁעִים}, et in vocabulis ^{עַצַּח}, ^{מִשָּׁב}, ^{דָּרָךְ}, et verbis ^{יֵשֵׁב}, ^{עָמַר}, ^{הָלַךְ} inesse existimant. Cuius interpretationis, tanquam a maioribus acceptae, iam mentionem facit Aben-Esra: ^{קְדַמְוִנֵנוּ ז'ל אַרְמוֹ כִּי עָמַר קֶשֶׁה מִן} *Maiores nostri, piae memoriae, tradunt, persistere gravius esse,*

quam ambulare, et confidere gravius ceteris, quod si verum est, irrisores peccatoribus (□ΥΝΩΠ) peiores erunt. Idem placuit Iunio, Geiero, Schulzio, aliis. Sed recte monet GATACKERUS in *Adversariis Miscellann.* L. I. Cap. I. (quod totum in versu primo Psalms nostri explicando versatur) p. 170. seqq., cum κλίμαξ, observante Demetrio Phalereo, in libello *περὶ ἑρμηνείας*, sit λόγος ἐπαναβαίνοντος ἐπὶ μειζόνων, orationis affectus, quo a minoribus ac levioribus ad maiora et graviora per gradus quosdam conscenditur; si pari ratione κλίμαξ sive gradatio hic instituat, ut ἄμνοποιῶ nostri haec sit mens: *beatus is est, qui nec cum improbis consilia inierit, nec prave viventium artibus malis se immiscuerit, nec cum obfirmatis in maleficio obstinate persistit, non insurgere, sed descendere orationis feriem, et frigidam plane ac frivolam futuram esse orationem.* Etiam si enim, negativa insuper habita, si de malis inter se collatis sermo instituat, gravius fit crimen, male consultata ad exitum perducere, quam de perpetrando consilia admisisse, et atrocius adhuc, in perperam gestis animo praefracto persistere, quam eadem nude perpetrasse; attamen, si, particula negativa cum hymnographo admissa, τὰ κατὰθώματα secum invicem comparentur, multo plus praestantiusque esse, a consiliis malis vel ineundis, quam ab eisdem exequendis abstinuisse; amplius etiam haud paulo nec mali quidquam perpetrasse, quam in perpetrato iam obstinate non perstitisse. Esse itaque in hoc versu non tam κλίμακα, quam ἐπιμονήν, distributione trimembri illustratam, ut iam observavit MUSCULUS, qui tres, inquit, *primus hic versus triades habet; quarum prima dictionibus impiorum, peccatorum et derisorum, omne malorum et improborum hominum genus; altera, nominibus consilii, viae, et sedis, universa illorum cogitata et facta, cum omni vita; tertia, verbis ambulandi, [consistendi], ac sedendi, quodcunque illorum commercium comprehendit; ut eum vere beatum esse significet, qui nec ullum, nec ulla in re, nec cum*

ullo

ullo reproborum hominum genere confortium habeat. Bene etiam KIMCHI ad h. l. הכונה כל חכונות האדם וחכונותיו או הולך או עומד או יושב והשכיבה בכלל הישיבה היא ועוד כי השכיבה לישן ברוב ובעוד שהאדם ישן לא יעשה לא טיב ולא רע. *In tribus autem istis omnino hominis situs et dispositiones continentur; aut enim ambulat, aut stat, aut sedet; cubatio enim sub sessione comprehenditur; praeterea cubatio fit, ut plurimum ad somnum capiendum; cum autem dormit homo neque boni, neque mali quidquam facit.*

2. כִּי אִם *As vero, e contrario, ut infra* v. 4. Prov. XVIII, 2. Esai. LIX, 2. [בְּחִזְרוֹת יְהוָה הִפְצֹלוּ] *in legem Iehovae est propensio eius, cuius omne studium est in lege Iehovae.* הוֹרָה proprie *monstrationem* designat (cf. Genes. XLVI, 28. Exod. XV, 25.), hinc *doctrinam, legem, qua monstratur, quod oportet facere, institutionem.* חָפֵץ, coll. Arab. *حَضَّضَ, flectere, flectendo clinare, inclinare, prorsus respondet Latino inclinatio, quod similiter frequentatur pro affectu propenso in aliquid.* [וּבְחִזְרוֹת יְהוָה יוֹמָם וָלַיְלָה] *et de lege eius meditatur dies noctesque, commentatur ea, quae lex Iehovae postulat, et commentatione tali assidua dies noctesque se occupat.* Eadem locutio occurrit Ios. I, 8. ubi Iehova, Iosue monens: *legis eius librum nunquam non in ore habeto, וְהָיָה בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה, et de animi cogitatione, et de sermone dici, docent loca luculenta.* Priori sensu occurrit Pf. XIX, 15. (ubi אֲמַרְיִי כִּי לֹב הָיִין לִי), XLIX, 4. Proverb. XXIV, 2. Esai. XXXIII, 8.; posteriori Pf. XXXV, 28. (לְשׁוֹנֵי תְהַהֵר צְדָקָה), XXXVII, 30. Proverb. VIII, 7. Hic significat *meditari* sensu latissimo, i. e. non solum memoria et animo repetere praecepta Dei, sed etiam iis exequendis exerceri, quo sensu μέλεται apud Graecos etiam dicitur. וְיוֹמָם וָלַיְלָה *die et nocte, i. e. perpetuo, indefesso studio, ex usu omnium linguarum, etiam vernaculae.* Cf. Ios. I, 8. CICERO, *de claris oratoribus: Ego noctes et dies*

in omnium doctrinarum meditatione versabar. PLINIUS Epistolar. L. V. Epist. 8. diebus et noctibus cogito etc. Id. II, 3. Diebus ac noctibus nihil aliud agit.

3. $\text{אֲנִי אַנְטֵה הַיְהוָה}$ h. l. vertendum est *nam*, ut saepe alias, veluti Ps. LX, 13. CVIII, 13. Proverb. IV, 18. rationem enim, cur pius beatus sit praedicandus, reddit: probus est felix, similis arbori, laetissime florenti, quicquid suscipit, feliciter ipsi succedit. $\text{כִּי־עַץ שָׂחַל עַל־פְּלִגֵּי־מַיִם}$ *Estque sicut arbor, plantata ad rivos aquarum.* עַץ h. l. quidam de singulari aliquo arborum genere volunt intelligendum, quod ad pii felicitatem exprimendam quaelibet arbor non sit apta. Atque plerique quidem ad *palmam* alludi purant, quae centum fere annos viret laetissime, quotannis fructum largum reddit, atque loca irrigua amat, vid. CELSII Hierobor. P. II. p. 544. et SHAVII Itiner. p. 128. vers. vern. Accedit, quod Ps. XCII, 13. probus diserte comparatur cum palma. *Palma gaudet riguis, totoque anno bibere amat*, inquit PLINIUS Hist. Nat. L. XIII. C. IV. atque idem L. XVI. C. XX. *Palmae folia non decidunt.* Ad *malogranatam*, quae cum vite solebat ad aquarum ductus plantari (vid. Ezech. XIX, 10.), respici putat I. E. FABER ad *Harmari Observatt.* vers. germ. P. II. p. 333. seq. Ceterum eadem imagine in re eadem utitur Ieremias XVII, 8. ubi hominem, qui in Iehova fiduciam ponit, esse dicit instar *arboris consitae iuxta aquas* ($\text{כִּי־עַץ שָׂחַל עַל־מַיִם}$), *et iuxta scaturiginem mittentis radices, quae aestu, ubi venerit, non afficitur, sed foliis viret; quae anni siccitatem non curat, nec desinit ferre fructus.* פְּלִגֵּי־מַיִם , *divisiones, divortia, aquarum,* $\text{διεξοδοὶ τῶν ὑδάτων}$, ut recte Alexandrinus interpres, h. l. videntur esse canales, ad rigationem hortorum arte diducti. Hunc enim irrigandi morem usitatum fuisse apud Hebraeos, patet ex Ies. LVIII, II. ubi prosperitas reipublicae Iudaicae renovatae comparatur cum גֵּן רִיגוּן *horto irriguo,* $\text{אֲשֶׁר פְּרִיו יִתֵּן בְּעֵתוֹ}$ *quae fructus*

fructus reddit tempore suo, i. e. quotannis, eo, quo expectatur, tempore. Haec vero verba in comparatione non ad similitudinem diriguntur, sed ad perpetuam felicitatem et conservationem tota comparatio dirigitur, ut aperte docent, quae sequuntur. [וְעֵלְהוּ לֹא יִבּוֹל] *Cuius folium non marcescit*. Statum hominis fortunae copiis florentis Orientis poetae imagine *arboris lacte vigentis* amant exprimere. Veluti Iobus VIII, 16. XV, 32. Similiter IBN DOREID, Poeta apud Arabes satis celebris, conqueritur de fortuna adversa comparatione instituta cum ramo *emarcescente*, olim *succoso* (vs. 9. *Poematis* ed. EBERH. SCHEIDII, sive vs. II. ed. HAITSMÆE):

إِنَّا نُوِيُّ الْغُضْنَ الْرَطِّيبُ
فَاعَلَمْنِ أَنْ نَضَارَاهُ نَعَادُ وَتُوِي

Quamprimum flaccuerit ramus succosus, tunc certo scias, finem ipsius fore exhaustionem humorum, et interitum. [וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ] *et quidquid faciat, prospere succedet.* Quum verbum עֲשֶׂה etiam de arbore dicatur, fructus proferente, ut Ies. V, 4. XXXVII, 31., neque non צִלַח Ezech. XVII, 9. 10. de arbore feliciter virescente usurpetur; fuerunt interpretes, qui posterius hoc commatis nostri incisum non ad *probum*, verum ad *arborem* referrent. Praeivit Chaldaeus: וְכֹל לְבַלְבֹּי דְמַלְבְּלָב מְגַרְגַר וּמְצַלַח, *et omne germen, quod germinat, granescit et proficit.* Eiusdemque interpretationis Aben-Elfra laicit mentionem, cuius haec sunt verba: וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ [יָשׁוּב עַל הָאָדָם הַגִּמְשָׁל] *לְעֵץ רִישׁ אִימְרִים כִּי יִשׁוּב כֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ עַל הָעֵץ כִּי אִם יִוְקָה מִמֶּנּוּ סַעִיף וְיוֹטֵעַ יִצְלִיחַ וְאַחֲרָיִם אִמְרוּ כִּי שָׁב עַל עֵרְוָה* *referenda sunt ad hominem, qui cum arbore comparatur; sunt autem, qui ad arborem illa referant; quia si de arbore surculum sumas, eumque plantas, de eo usurpatur יִצְלִיחַ; alii ad frondem referunt, quasi haec verba sensu convenient cum illo Ezechielis loco:*

loco (XLVII, 12.): *ad utramque ripam fluvii crescent omnis generis arbores edules, foliis non deciduis, et fructibus inexhaustis, quae suis mensibus novos fructus edent; — eruntque carum et frucus esui ועלהו לחרופה et folia medicinae.* Idem placuit Fabro l. c. et Knappio ad h. l., ne poeta nimis subito a figurata oratione ad propria verba transiisse videatur. Sed non defunt exempla similis in uno eodemque versu translatorum cum propriis permutationis. Cf. LOWTH de Sacra Poesi Hebr. Praelect. X. p. 216. seqq. Accedit, quod, cum iam praecessisset: *quae edit fructum stato tempore, cuius folia non marcescunt; ταυτολογία vix toleranda esset, si haec etiam verba: quidquid fructuum producit, prospere perficiet, ad arborem referrentur.* Accipienda itaque sunt de pio, cui omnia prospera et laeta eveniunt; atque coniungenda cum versus initio: *erit pius instar arboris fructiferae, et omnia prospere ipsi succedent.*

4. Contra ea impiorum et sceleratorum hominum nequaquam est status talis; nihil est in iis firmum aut durable, sed fluxa sunt et caduca horum omnia: paleis similes sunt, quarum levitas ventorum exagitationi exposita est, et ab his iactatur et abripitur. Imago inde est repetita, quod, vel cum frumentum more orientalium teritur in locis editis (ad quem morem alluditur Esai. XVII, 13. in vocibus מֵץ הָרִים), vel ventilatur in areis, quae in istis terris sub dio erant, et etiamnum sunt, palea vento dispergitur. Vid. SHAWII *Itinerar.* p. 124. vers. germ. atque PAULSEN *vom Ackerbau der Morgenländer*, p. 142. Atque haec quidem imago adeo apta visa est poetis hebraeis, ad subitam, qua infelix redditur improbus, conversionem rerum exprimendam, ut eam saepius usurpent, veluti Ps. XXXV, 5. ubi poeta Iehovam orat, ut inimicos exagitet et disiiciat, ut fiant כְּמֵץ לְפִי רֵיחַ *glumae instar, quae exposita sit ventorum ludibriis.* Et Hoseas XIII, 3. Ephraimitas dispersos ait esse כְּמֵץ יִסְעַר מֵרֵן *glumae similes*

ab areae turbine abreptae. Ceterum in verbis nostris, אֲשֶׁר-חֲדָפְנָהּ observandum est, *pronomem relativum*, אֲשֶׁר, absolute positum esse: *ad quam* (paleam) *quod attinet*, *dispellit eam* ventus, ut ex genio linguarum Occidentis illud אֲשֶׁר redundet, ut Ierem 1, 2. אֲשֶׁר אֵלָיו, *ad quem*, Deut. XXVIII, 49. לֹא-חֲשַׁמֵּעַ לְשׁוֹנוֹ *cuius linguam non intel- ligis*. Plura vide in STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Ling. Hebr.* p. 298. seqq.

5. [עַל בֶּן לֹא יִקְמוּ רְשָׁעִים בְּמִשְׁפָּט] *Itaque improbi non consistunt in iudicio*. Hoc de iudicio Dei novissimo accipit Chaldaea paraphrasis, cuius haec sunt verba: מִטּוֹל הַיָּבֵנָהּ לֹא יִזְכּוּן רְשָׁעִי בְיוֹמָא רַבָּא, *propterea non iusti reperientur, i. e. condemnabuntur, improbi die magno, sive, die magni, i. e. extremi, iudicii*. Chaldaenm sequuntur interpretes Hebraei tantum non omnes, ex quibus Aben-Esram tantum nomino, qui בְּהַמִּשְׁפָּט pro בְּמִשְׁפָּט, cum *He demonstrativo* positum censet, quemadmodum בְּשָׂמַיִם saepe pro בְּהַשָּׁמַיִם (Pf. XXXVI, 6.) occurrit, ut innuatur *novissimum illud et universale iudicium*, quod eodem vocabulo משפט intelligat Ecclesiastes Cap. XII, vs. 14., cum ait, אֶחָד-כָּל-מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבִיא בְּמִשְׁפָּט, *adducturum Deum in iudicium omnia hominum opera*. Quo tamen loco ut significetur *iudicium extremum*, non est absolute necessarium; videtur potius omne tempus, quo Dei providentia demonstrat, improbi causam esse malam, significari. Nostro vero loco nulla causa est, cur usitatam *tribunalis humani* significationem relinquamus; qua retenta sensus erit hic: impiorum nemo consistet ad tribunal, cadent causa, cum de ipsis iudicabitur, et condemnabuntur. Quod ipsum statim repetitur his verbis: וְהַטָּאִים בְּעֵרָה צְרוּקִים *neque facinorosi in coctu iustorum*, reis enim inter infontes locus non est, damnati cum his commune nihil habent.

6. [כִּי יִרְעַ יְהוָה דָּרָה צְרוּקִים] *Novit enim Deus viam proborum*, hos solos agnoscit et curat, et vitam ac studia eorum

eorum approbat atque adiuvat. יָרַע, quod proprie est *nosse*, saepe etiam significat, *curare, curae cordique habere*, unde *non nosse*, idem est, ac, *non approbare, improbare*, veluti infra CI, 4. רָע לֹא אָרַע, *malum non novi*, non probo, et Hof. VIII, 4. *principes sibi fecerunt וְלֹא יָרַעְתִּי quae mihi non placent*. Anonymo interpreti historico (cuius librum supra pag. 5. not. 3. indicavimus) non est *Participium coniugationis Cal*, sed 3 *pers. masc. fut. Hiphil*, atque verba nostra vertit, *probis Ieboza viam monstrat*, quae spes erexerit Davidem, ab Absalone eiusque turba fugientem, neque, quo se converteret, scientem. וְיָרַעְתִּי וְיָרַעְתִּי [וְיָרַעְתִּי וְיָרַעְתִּי] *Via autem improborum perit*, omnia eorum studia et instituta in nihilum rediguntur, res eorum nequaquam sunt firmae et stabiles, neque poterunt durare aut consistere. תֵּאבֵר, *perit, irrita fit*, ut infra IX, 19. תֵּאבֵר לְעַד הַקְּרוֹחַ עֲנִיִּים *spes miserorum non semper irrita erit*. CXII, 10. תֵּאבֵר הַמֵּתִים *spes impiorum irrita est*. Non assequitur improbus consiliis et studiis suis, quod quaerit, verum in damnum et malum irruit. Nulla causa est, cur vel cum MICHAELE in *Supplem. ad Lexx. P.*

I. p. 2. coll. Arab. ^{أبَد} *aufugit animal pavidum factum*, unde Hebraeo אָבַר *errandi* notionem tribuit, verba nostra vertamus: *via malorum errat*, it per invia inque alta deserta, aut periculosos per calles; vel cum KNAPPIO (in *Notis* versioni vernaculae subiectis) תֵּאבֵר, mutatis punctis vocalibus תֵּאבֵר enuntiemus, quod Vir doctissimus, *in exitum ducet* reddi posse putat. Cui coniecturae praeterea STANGE in *Anticritica* p. 2. recte obvertit, cum verbum אָבַר in forma Piel transitive *perdidit* significet, hoc loco autem nulla res, quam via perdat, exprimatur, sensum sive nullum, sive certe parum commodum e lectione ita mutata prodire. Quod autem verba יָרַע et אָבַר non satis sibi opposita sunt, quod antithetorum parallelismus flagitat, id explicandum est ex more poetarum Hebraeorum, quo in antithetis membrum oppositum saepe recitent, ex alterius

alterius opposizione supplendum, cuius modi exempla plura, praecipue in Proverbiis obvia, collegit et explicavit GLASSIUS in *Philol.* S. p. 640. ed. Dath. atque GATACKER in *Cinno*, L. I. Cap. VI. p. 212. Proinde hoc loco antithesis ut plene constet, in utraque periochae parte ex parte altera aliquid supplendum, hoc pacto: *Novit Deus probatque studia atque consilia proborum, eaque ideo consistunt et perstabunt, at non novit probatque, imo odio habet studia et consilia malorum, eaque itaque irrita fiunt.*

In priori huius versus membro Graeci Alexandrini interpretes pro eo quod in textu Ebraeo legitur: כן אלהים עשה, ponunt: ἐχ' ἕως οἱ ἀσεβεῖς, ἐχ' ἕως, quasi כן אלהים bis legissent. Idem sequuntur Vulgatus et Arabs, qui ex Graeco verterunt. Sed et Syrus, qui ex textu ebraeo vertit, in codice Erpenii suum אלהים אלהים repetiit, quod tamen in codice Vsserii margini adscriptum fuit, ut observatur in *Variis Lectionibus* ad vers. Syr. in Tomo VI. Polyglottor. Londinens., in quibus alterum illud אלהים אלהים non est receptum. Et recte quidem, ut mihi videtur. Nam Origenes in Hexaplis tradit, neque in textu hebraico, neque ab ullo interprete hoc vocabulum bis poni (ἕτε τὸ Εβραϊκὸν ἐδίπλωσε τὴν λέξιν, ἕτε τῶν ἑρμηνευτῶν ἑδέξ). Et Pseudo-Hieronymus ad h. l. testatur, se semel tantummodo scripta vidisse in Origenis exemplis haec vocabula. (*Id quod secundo dicitur, non sic, in Hebraeis voluminibus non habetur, sed ne in ipsis quidem LXX. Interpretibus. Nam in exemplis Origenis in Caesariensi Bibliotheca legens semel tantum scriptum reperi.*) ANTON tamen, in *Specimine editionis Psalmorum*, additamentum illud non solum defendit, sed etiam in textum recepit. „Neque haec lectio, inquit, glossema sapit, cum neque explicationem vocabuli alicuius contineat, neque luculentus locus afferri possit, ex quo haec repetitio huc potuerit transferri. Neque textui hebraeo vitio librariorum ea irrepisse videtur, quia

quia facilius לֵא כֵן in fine poterat negligi, quam vocabulo alio interposito, repeti. Praeterea huius repetitionis quae fit vis, cum facile sentiat, non est, quod Theodoretī auctoritate doceamus. Denique eam usui Hebraeorum esse accommodatam, ex Ps. LVII, 8. intelligitur. “

 PSALMVS SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

Contra regem aliquem Israeliticum hostes ad bellum confurgunt (vf. 1. 2. 3.); horum molitiones tamen irritae erunt, quum a Iehova rex ille in regem sit constitutus, summa accepta in hostes potestate (vf. 3 — 9.). Dehortatur itaque poeta hostes a vanis conatibus, irrito non tantum successu ipsis proposito, sed et propria pernicie, inde in ipsos devolvenda, denuntiata (vf. 10. 11. 12.).

Davidis esse hoc carmen, vetus opinio est, iam usque ab Apostolorum ducta temporibus ¹). Quam sententiam, a maioribus acceptam, sequuti etiam posteriores ex Iudaeis interpretes, compositum carmen existimarunt, cum Philistaei post expugnatam Iebusaeorum arcem, aggressi sunt Davidem bello

B 2

petere;

1) Vid. Act. Apostolor. IV, 25. 26. XIII, 33.

petere ²⁾); infelici tamen exitu, fufae enim fugataeque sunt Philistaeorum copiae ³⁾). Sed huic interpretationi obstat primum, quod commate sexto Sion mons appellatur *sanctus*, quo splendido nomine vix ornari poterat, antequam sanctuarium in eo constitutum esset, quod post bellum demum Philistaeum factum est ⁴⁾). Sed omnino de Davide cogitare vetat, quod eodem illo commate sexto rex, qui hoc carmine celebratur, in Sione monte inauguratus dicitur. Quod Davidi minime convenit, qui non in Sione, sive Hierosolymis, sed primum, Saulo

- 2) SALOMO IARCHI, postquam dixisset, hunc psalmum a multis ad Messiam referrri, ita pergit: וְלִפִּי מִשְׁמְעוּ נִכְוֹן לְפִתְרוֹ עַל דָּוִד עֲצַמּוֹ לְעֵינַי שְׁנֵאמַר וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים כִּי מִשְׁחָו יִשְׂרָאֵל אַחַד דָּוִד לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וַיִּקְבְּצוּ אֶחָד מִחֲנִיָּהֶם וּנְפְלוּ בִירוֹ וְעֲלִיהֶם אָמַר לְמַה רָגַשׁוּ גֵיִם וְנִחְקְבְּצוּ כֻלָּם *Sed ad literam de Davide est explicandus, atque ad illum temporis tractum referendus, quo Philisthaei Davidi, cum ab Israelitis regem eum electum esse accepissent, bellum intulerunt, in quo tamen sunt victi. Hos itaque increpat hisce verbis: quare fremunt gentes atque congregantur? Quod ipsum totidem fere verbis repetit KIMCHIUS: וְזֶה הַמְזֻמָּר חֲבָדוֹ וְאוֹמְרוֹ דָּוִד בְּחִלְחַל מַלְכוּתוֹ שֶׁנִּחְקְבְּצוּ עֲלָיו הַגֵּוִיִּם כְּמוֹ וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים וְנָגַד' *Hoc vero carmen composuit David atque cecinit regni sui initiis, cum gentes finitimae in eum coniurerent, ut traditur 2 Sam. V, 17. Neque multum differt ABEN-ESRA: וְנִכְוֹן בְּעֵינַי כִּי זֶה הַמְזֻמָּר חֲבָדוֹ: אַחַד מֵהַמְשׁוֹרְרִים עַל דָּוִד בְּיוֹם הַמִּשְׁחָו עַל כֵּן כָּתוּב אֲנִי הַיּוֹם יִלְדַחֵךְ *Mibi videtur hoc carmen a quodam ex Cantoribus in Davidem esse compositum, cum rex electus esset, quo respiciunt verba: hodie genui te.***

3) Vid. 2 Sam. V, 20.

4) Vid. 2 Sam. VI, 1. seqq.

Saulo vivente, Bethlehemi, a Samuele⁵), postea, cum regnum ipse capefferet, Hebrone⁶), a tribus Iudae proceribus, rex esset consecratus. Accedit, quod hoc carmine gentes increpari videntur, imperio atque ditioni Israelitarum iam subiectae, quae, cum novum regem electum esse audissent, in seditionem confurgerent, iugumque Israeliticum a se amoliri conarentur. Sed cum Davides imperium fusciperet, nullae gentes exterae Israelitis paruerunt⁷).

His itaque de causis quum a Davide carmen scriptum esse non possit; apparet, neque locum esse

B 3

reli-

5) Vid. I Sam. XVI, 1 — 3.

6) Vid. 2 Sam. II, 1 — 4.

7) Hoc potissimum sententiae receptae de Davide opposuit HENSLERUS in *Observationibus in Psalmos* (*Bemerkungen über Stellen in den Psalmen und der Genesis*) p. 7. Regem aliquem Israeliticum, Davide longe posteriorem hoc carmine loqui censet, qui tamen a nobis vix possit definiri. De Iosaphato olim cogitaverat ESROM. RUDINGER in *Argumento huius Psalmi*, p. 40. Existimaverit aliquis, hunc esse psalmum Asaphi Iosaphatici; habuit enim illud etiam tempus Asaphum, et prophetam quidem, atque in maximo periculo factum expeditionis illius Ammonitarum et aliarum coniuratarum gentium et regum, qui adversus regnum Israeliticum et regem eius Iosaphatum coniurarent [2 Chron. XX.]. Sed paulo inferius (p. 41. 42.) subiicit: Dissimulare tamen non possum, Davidi hunc psalmum accommodari, ut mihi viderur, multo rectius, quam cuiquam temporis aut auctori alteri, et Davidis personae animositas haec magis congruit, cum Iosaphat in expeditione Ammonitica timidior fuisse videatur, quam David Israeliticis initiis fuit.

relictum GROTII sententiae, cecinisse Davidem hunc psalmum duodecimo regni anno, cum Philistaeos aliosque finitimos populos bello aggressus sibi subiecerit 8). Neque vero, eadem de causa, Beniaminitae, qui Isbosethum cum Sauli familia adversus Davidem sustentarunt, possunt increpari, quod post VENEMAM suspicatus est DOEDERLEIN 9). Nec denique in Absalonem, et eos, qui cum eo contra patrem coniuraverant, carmen invehi potest, quae est aliorum, multo minus probanda opinio 10).

Salo-

- 8) Grotium sequuti sunt I. C. R. ECKERMANN, qui in *Symbolis Theologicis (Theologische Beyträge, Vol. I. Partic. II. p. 135. seqq. edit. primae)* hunc psalmum in vernaculam vertit atque explicavit, et I. F. GUIL. MOELLER, qui hoc carmen singulari commentatione illustravit in EICHHORNII *Bibliotheca Litteraturae Biblicae Univ. Vol. VI. Partic. II. p. 203. seqq.*
- 9) *Theologisches Journal, P. I. p. 175. 176.* Mutaverat vir, de universa theologia meritissimus, sententiam de hoc carmine. Nam tredecim annis antea ita persuasum ipsi fuit, hunc psalmum de Messia agere, ut in *Scholiis in Libros poeticos V. T. p. 71.* scriberet: *Apertus carminis sensus ad Messiam potius, quam ad Davidem spectat. — Carmen videtur auspiale, celebrat enim natales imperii.*
- 10) Hanc sententiam nuper multis commendare studuit Anonymus, cuius librum indicavimus in not. 3. ad Argument. Pf. I. Eadem ratione hunc psalmum interpretati sunt CHRIST. THEOPH. KUINOEL in *Prophetiarum Messianarum versione et explicatione (Messianische Weissagungen des A. T. übersetzt und erläutert, Leipzig, 1792.)*, atque H. F. PFANN-

KUCHE

Salomonem vero esse, qui hoc carmine celebratur, nemini, puto, paulo diligentius in hanc rem inquirenti, facile obscurum esse potest ¹¹). Is enim omnium, qui umquam regnum Israeliticum tenuerunt, solus, postquam ad Gihonem fontem rex unctus atque renunciatus esset, regali pompa Sionem conscendebat ¹²). Tum etiam oratio, quae commate septimo proponitur, ad Salomonem optime congruit. Narrat enim ibi aliquis, se appellatum quandoque esse *Dei filium*. Iam vero cum totus hic locus pendeat ex auctoritate alterius loci, qui secundo Samuelis libro (VII, 12. 13.) commemoratur, ad huius loci sententiam nostri interpretatio attemperanda videtur; ibi vero non Davides Dei filius dicitur, sed aliquis ex eius posteris, cuius nomen nondum editum est. Quae si cui pugnare vi-

B 4

deantur

KUCHE in *Observationum philologicarum et criticarum ad quaedam Psalmorum loca Specimine*, Brem. 1791. In similem cogitationem inciderat ESROM. RUDINGER, cuius haec sunt verba in psalmi nostri προθεωρία p. 39. *Quodsi in versu secundo non obstaret regum mentio, etiam ad Absalonicum tempus referri psalmus posset; nisi fortasse Regum etiam exterorum societatem ad illam seditionem suam conciliavit sibi, aut conciliare studuit, de quo tamen nihil scribitur; aut Reges potius catachrestice erunt proceres et duces Absalonicæ.*

11) Vidit hoc H. EBERH. GOTTL. PAULUS in *Clavi Psalmorum*, p. 3. 4. et Vir quidam doctus, cuius commentatio, mox pluribus memoranda, inserta est Συλλογή scriptorum minorum, quae *Memorabilien* inscribitur, P. III. p. 66. seqq.

12) Vid. I Reg. I, 45.

deantur cum alio loco (Pf. LXXXIX, 27. 28.), in quo certa huius appellationis vestigia de Davide expressa sint; ei respondere licebit, potiore[m] esse loci in secundo Samuelis libro obvii praerogativam, et videri illum locum aliter intellectum esse ab Ethanate, Psalmi undenonagesimi auctore, et certis de causis ad Davidem traductum ¹³).

Restat quaestio de inveni[en]do carminis tempore et consilio, aut vero aut probabili. Est autem illa eiusmodi, ut a nobis, qui plena atque perfecta historia rerum Israeliticarum vetustissimarum caremus, non facile persolvi possit. Lavahitur hoc carmen in populos, qui regis, a Iehova constituti, imperio ac potestati se nolunt subiicere. Sed neque in regum commentariis, neque in annalibus brevioribus de populis finitimis, quos Dayides sibi subiecerat, Salomone regnante, tale quidquam perscriptum reperitur. Ex quo silentio tamen nemo colligat, populos a Davide subiugatos iugum sibi impositum ita patienter semper tulisse, ut esse subducere numquam essent conati. Quod maxime, Davide mortuo, sub novi regis initiis factum esse credibile est. Videntur tamen illi impetus mox coerciti et repressi esse, neque igitur tanti momenti, ut in annalibus eorum mentio iniiceretur ¹⁴).

A Na-

13) Usus sum verbis Viri docti in *den Memorabilien* III, p. 76.

14) Eadem est PAULI sententia in *Clavi Psalmorum*, p. 3. quam et HEZELIUS probavit in libro, quem inscri-

A Nathane, vate, compositum esse hoc carmen, ut Salomonem regni heredem legitimum atque divinitus constitutum Israelitis commendaret, viri cuiusdam docti ¹⁵⁾ est sententia non plane improbabilis. Nam cum ingravescentibus Davidis annis alter filiorum regis Adonijah, non sine manifesta imperii affectatione, peculiari instrumento regio uti coepisset, milite etiam comparato, regiusque amicis sibi comparatis, atque patre sene nihil propterea gravius in filium statuente, factum repente esset, ut taciti ignes erumperent, gravissimumque Salomoni, auctoritate, ut existimabatur, divina, in regem cooptando, incendium minitarentur ¹⁶⁾; Nathanem, qui promte obtulerit officia sua Bathsebae, Salomonis matri, in opprimendis Adonijae conatibus, scripto etiam hoc carmine invectum in eum fuisse, et rebellionem civium disuadere hoc modo voluisse existimat. Neque, cum inauguratio novi regis opera eiusdem viri peracta esset, ineptam coniecturam esse, oblatum recitatumque hoc carmen Salomoni fuisse in ipsa regiae inaugurationis caerimonia. Cui sententiae nec ego calculum adii-

B 5

cere

inscripsit: *der Schriftforscher*, P. I. p. 781. seqq. ubi hanc carmen nostrum interpretandi rationem prolixiori expositione commendavit.

15) Qui, nomine suo suppresso, hoc carmen docta commentatione illustravit, quae inscribitur: *Ode πραγματική, Nathani, vati Hebraeo, vindicata, vulgo Psalmus secundus. Inserta est den Memorabilien III, p. 66. seqq.*

16) Vid. I Reg. I, 5. seqq.

cere dubitarem, nisi *regum* et *populorum* mentio fieret, statim carminis initio. Qua ex difficultate vir doctissimus quidem ita se expedire conatur, ut reges dictos esse putet, qui regios honores affectarent, גוים vero de tribubus Israeliticis interpretetur. Neutrum tamen linguae usus videtur admittere. Quodsi enim etiam demus, מלכים, *regum*, nomine intelligi, qui *regnum* affectarent; tamen plurium mentio non congruit in solum Adonijam. Tum de *tribubus Israeliticis* numquam גוים usurpatur 17). Accedit, quod quae vers. 5. 9. 11. leguntur, asperiora sunt, quam ut in cives Israelitas dicta esse videantur. Certe multo aptius istae compellationes referuntur ad gentes exteras.

Quum post restitutas, Cyro beneficio, res Iudaicas, quae in vetustis carminibus de regni Davidici et Salomonei gloria et amplitudine memorata invenirentur, ad splendoras et magnificas spes transferri solerent, quas de magno rege, aureum seculum, atque pristinam regni dignitatem reducturo, homines conceperant, nostrum etiam carmen, sensu eius vero neglecto, ad Messiam referebatur 18).

Quam

17) Ea enim loca, quae GEIERUS in *Commentar. ad Pf. II*, I. adfert, in quibus *totus populus Israeliticus* גוי appellatur (Genes. XII, 2. XVII, 16. XVIII, 18. Exod. XIX, 6. Ezech. II, 2.), nihil huc faciunt. *Tribus vero Israeliticis* si poeta noster intellexisset, haud dubie usus esset nomine שפטי ישראל.

18) De *Messia* unanimi doctorum veterum consensu ac traditionis auctoritate exponi olim solitum esse hoc carmen,

Quam interpretandi rationem sequuti etiam Petrus ¹⁹⁾ et Paulus ²⁰⁾, Apostoli, et is, qui epistolam ad Hebraeos scripsit ²¹⁾, hunc psalmum accommoda-

carmen, testatur R. SALOMO IARCHI ad h. l. רבוהיני דרשו אה הענין על מלך המשיח ולפי משמער רבוהיני המינים נכון לפוהרר על דוד עצמו *Doctores nostri hunc psalmum exposuerunt de rege Messia; sed ad sensum literalem, et ut occurratur Haereticis (i. e. Christianis), expedit, eum de Davide ipso interpretari.* De verbis ילחשובה המינים, quae in plerisque codicibus absunt, nec in Bibliis Rabbinnicis Buxtorfianis exant, legendus est E. D. POCOCK in *Notis Miscellaneis*, Portae Moſis, a se editae, subiectis, p. 307. seqq. Similiter DAV. KIMCHI sub finem expolitionis huius psalmi: ויש מפרשים זה המזמור על נוג ומגוג והמשיח הוא מלך המשיח וכן פירשו רבוהיני זל ומבאר זה המזמור על זה הדרך אבל הקרוב הוא כי אמרו דוד על עצמו כמו שפרישנו *Sunt, qui hunc Psalmum de Gog et Magog interpretentur, estque unctus rex Messias, atque ita exposuerunt doctores nostri, beatæ memoriæ, estque psalmus, hoc modo explicatus, perspicuus; at vero magis consentaneum videtur, composuisse eum Davidem in se ipsum, quemadmodum et nos eum interpretati sumus.*

19) Act. IV, 25.

20) Act. XIII, 33.

21) Hebr. I, 5. Quam sapienter autem Apostoli hoc carmine in docendis et convincendis hominibus usi sint, multis ostendit ECKERMANN in *den Theologischen Beyträgen*, Vol. I. Partic. II. p. 135. seqq. et Vol. II. Part. III. p. 79. Cf. etiam HEINRICHSII *Nor. ad Ebr. I, 5.* atque AMMONIUM in *dem Entwurf einer Christologie des Alt. Testam.* p. 37. 38. Nisi ipsis etiam apostolis persuasum fuerit, esse in iis librorum sacrorum locis, qui tunc temporis ad Messiam referebantur, Iesu Nazaretani personam adumbratam; quae res nondum satis est explicata. Interim

modarunt illi, quem verum Messiam praedicarunt. A nobis vero hanc, quae in laude tum esset, docendi et disputandi rationem sine impietatis et arrogantiae culpa deserere nunc posse, persuasissimum mihi est; neque enim ab istis disciplinae christianae doctoribus expectari interpretationes locorum difficultium grammaticae debent. Ipsum autem Iesum vatis, divinitus afflati, menti, dum carmen hocce componeret, obversatum fuisse, nemo credat, qui, nulla praeconcepta opinione occupatus, secum reputet, quae versu nono de crudeli, quod in populos devictos rex ille exerciturus sit, imperio, leguntur ²²).

Ceterum

rim legisse iuvabit, quae scripsit Vir quidam Doctus in literis ad Eichhornium datis, inserta *der Allgemeinen Bibliothek der biblischen Literatur*, Vol. V. Partic. III, p. 420. seqq.

- 22) Commentationem, lectu dignam, de ratione, prophetias Messianas interpretandi certissima, nostraeque aetati accommodatissima, scripsit CONR. GOTTL. ANTON, Literar. Orientall. Prof. Viteberg. (1786), qua certissimam rationem demonstrandi aliquod vaticinium de Messia agere ait esse hanc, si ostendatur, ea, quae tradantur a propheta aliquo, non convenire, nisi Messiae, vel eius effato inesse notas, huic proprias. Psalmo autem secundo inesse, si usum loquendi sequamur, haec potissimum, quae neque Davidi, neque Salomoni convenient: 1) Gentes et reges terrae imperium Iehovae et regis, ab ipso constituti, a se amoliri conantur (vs. 1. 2. 3.). At reges terrae, quae uti ex vs. 8. appareat, non possit esse Palaestina, nec Davidi, nec Salomoni fuisse subiectos. 2) Formulam, *tu es filius meus, ego hoc die, quo te regem Sionium constituo, te a me genitum esse demonstro*, indicare,

Ceterum hic psalmus, qui nobis secundus est, olim primus fuit, quod is, qui praecedit, tanquam prooemium, numeratus non esset ²³). Hinc factum, ut Actor. XIII, 33. carminis nostri versus septimus ut ἐν τῷ ψαλμῷ τῷ πρώτῳ extans in quibusdam exemplaribus Graecis excitetur ²⁴). Et inveniuntur

care, hunc regem non eam ob causam dici Dei filium, quia eum tanquam filium tractaturus esset, sicuti Salomonem (2 Sam. VII, 14.), sed quia ab ipso vere genitus possit dici: nam hic בְּנֵי circumscribi per יִלְהִיךָ; contra vero Ps. LXXXIX, 28. ubi Deus dicit, se Salomonem effecturum primogenitum (scil. regum), hanc explicationem subiici, *sublimem inter reges terrae*, unde patere, primogenitum regum dici regem praecipuum, qui usus loquendi Hebraeis sit satis tritus. 3) Gentes usque ad fines terrarum incolentes ei regendae promittuntur; sed Davidi et Salomoni vel in carminibus regnum multo angustioribus circumscriptum limitibus tribui, docere Ps. LXXXIX, 25. 4) Beati praedicantur, qui fiduciam in hoc rege sunt posituri. Sed in carminibus sacris Israelitas iuberi confidere soli Deo, vero ipsorum regi, non autem regi humano, eius vicario, Ps. CXVIII, 9, CXLVI, 13. Mich. VII, 5. — Haec fere sunt, quae Viro Doctissimo potissimum suadent, carmen nostrum ad Messiam referre. Esse tamen ea omnia huiusmodi, ut stylo elatiori aptissime de Davide aut Salomoni dicta esse possint, ex nostra interpretatione, opinor, patebit. Volui autem illa hoc loco congerere, ut, quae pro hac sententia afferri possunt et solent argumenta, uno quasi obtutu possint perlustrari. Ceterum *Messiam* hoc psalmo adumbratum putant etiam DATHIUS et MUNTINGHE.

23) Cf. Argumentum *Psalmi primi*, sub fin.

24) Ita scriptum reperitur in Codice Cantabrigiensi, et sic ediderunt Erasmus, Bengelius, Griesbachius, Patrum

tur etiamnum codices Hebraei, in quibus nostrum carmen numero est primum ²⁵). In aliis utrumque unum continuum facit ²⁶).

I. Abrupto

Patrum Graecorum Latinorumque potissimum auctoritatem secuti. Inter eos praecipue nominandus est Origenes, qui in Scholio ad hunc Psalmum dicit, se habere duos codices Psalmorum manuscriptos, quorum alter Psalmum utrumque ex nostra ratione dividat, alter vero utrumque coniungat; cuius discrepantiae causam quaerendam esse ait in Codicibus hebraice scriptis, qui nullos omnino numeros adscriptos agnoverint. En ipsa verba Origenis, prout ea exhibet MONTFAUCON in Notis ad Hexapla: *δυσὶν ἐντυχόντες Ἑβραϊκοῖς ἀντιγράφοις, ἐν μὲν τῷ ἐτέρῳ εὗρομεν ἀρχὴν δευτέρου ψαλμοῦ ταῦτα· ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ συνήπτετο τῷ πρώτῳ· καὶ ἐν ταῖς πράξεσι δὲ τῶν ἀποστόλων τὸ, υἱὸς μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε, ἐλέγετο εἶναι τῷ πρώτῳ ψαλμῷ, ὡς γὰρ γέγραπται, φησὶν, ἐν πρώτῳ ψαλμῷ, υἱὸς μου εἶ σύ· τὰ ἑλληνικὰ δὲ ἀντίγραφα δεύτερον εἶναι τῷ τρίτῳ μνησθεῖς, ἐν μέντοι τῷ Ἑβραϊκῷ ἕδενί τῶν ψαλμῶν ἀριθμὸς παρῶκαται, πρῶτος ἂν τύχοι ἢ β'. ἢ γ'.* In codicibus tamen et editionibus plerisque, nec non in versione Vulgata atque Orientalibus tantum non omnibus legitur ἐν τῷ ψάλμῳ τῷ δευτέρῳ. Neutrum tamen a Lucae manu videtur. Etenim quum N. T. scriptores non soleant citare numeros et capita, non magis quam Rabbini et Talmudici; verisimile est, Lucam scripsisse nihil nisi ἐν τῷ ψάλμῳ, nullo numero addito, ut olim in quibusdam codicibus extitit, id quod patet ex iis, quos Griesbachius ad h. l. testes pro hac lectione attulit.

25) Veluti in duobus codicibus a de Rossio collatis, quorum sub finem argumenti Psalmi primi mentio est facta. Litera *κ*, tanquam numero primum, hunc psalmum signatum invenit etiam I. D. MICHAELIS in codice Castellano; qua de re pluribus differuit in *Biblioth. Orient.* T. II. p. 219. seq.

26) In quatuor Kennicott. et tribus Ross. Sic etiam in altero suorum codicum invenit Origenes, vid. supra

I. Abrupto initio statim prorumpit animi concitati affectus in acclamationem indignatione plenam. Videt poeta hostium turbas atque bellicosos tumultus, et nescius quasi et admirabundus, quid gentes commoveat, et ad capienda arma excitet, exclamat:

Quid tumultuantur insano cum strepitu gentes?

Et nationes aestuant inania?

Fere uti HORATIUS Epod. VII. ubi totum populum Romanum in bella atque proelia ruentem ita affatur:

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris

Aptantur enses conditi?

Apte vero noster ad pingendum exercitus tumultuantis strepitum adhibet verbum רגש, cuius propriam vim nobis fervavit Arabum رَجَس; tremuit fragore concussum coelum, tum usurpatur de barritu cameli vehementiore, strepituque ac fremitu maris; Syris etiam رَجَس cum derivatis strepitum, fragorem, fremitum denotat. Hinc apud Hebraeos translatum ad strepitum tumultuantis multitudinis,

pra not. 26. Dignum ceterum, ut hic adscribatur, quod Kimchius ad huius carminis initium notat: זה המזמור הזה מזמור השני וכן מצאנו אותו בכל הספרים המדרייקים שהוא ראש מזמור ובהשבון כוחבים אותו שני ומקצה מרבוחינו אומרו כי אשרי ולמה רגשו גוים מזמור אחד הוא ואשרו כל פרשה שהיחה חביבה על דוד פחה בה באשרי Psalmus hic ordine est secundus. Sic enim ipsum invenimus in omnibus libris correctioribus, quod nempe sit caput psalmorum, et in eorum supputatione scribunt eum secundum. Caeterum, quidam e Magistris tradunt, psalmum primum et hunc unum continuum esse carmen; addunt, Davidem omnem materiam, quae ipsi cordi maxime fuerit, incepisse voce beatus, et eadem illam conclusisse. Cum qua cogitatione, incius, ut quidem puto, consentit Vir doctus in den Beyträgen zur historisch. Ausley. des A. T. P. I. p. 15. (Mit Wohl fängt sich der Psalm an; mit Wohl endigt er sich).

nis, quae, irarum ac minarum plena, murmura miscet, et in dira ac minantia verba erumpit, atque in aliorum capita irruit. Hinc רנשה Pfalm. LXIV, 3. de *hominum violentorum turba* dicitur (הַסְתִּירָנִי — — מְרַנְשָׁה פְּעָלֵי אֲנִי), atque Ps. LVIII, 15. de *strepitu multitudinis* ad templum Iehovae eunzis. Cf. MICHAELIS *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. VI. p. 2234. sequ. Huic in altero versus membro respondet הנה, quod hoc loco prima *aestuandi* significatione accipiendum videtur, quam nobis aperit Arabum هجى, cuius primigenia vis est in *fervore aestuante*, sive *exaestuante*. Adhibetur enim de die, cuius *vehementissimus est fervor aestusve* (هَجْوُ يَوْمَنَا — أَشَدُّ حَرًّا) sunt verba Phiruzabadii). Qua eadem notione Hebraeum הנה occurrit Ies. XXVII, 8. de *vento urente*. Unde transfertur ad *incitatiores quosque animi motus*, sive ii intus in animo aestuent (quare etiam de *meditatione* usurpatur, quae priscis illis hominibus quaedam *animi* videbatur *agitatio* et *commotio*, ut Proverb. XV, 26. *cor iusti לענה ינהה exaestuat meditandum*, ut apte respondeat, at os improborum נביע exbullit, i. e. sine modo et verecundia eiecat dicta pessima, ubi הנה, aestuare, atque הביע, ebullire, eximie invicem sibi respondent), sive *exaestuent* et erumpant in verba, murmura, gemitus, ululatus, clamores, unde de leonis rugitu, Iesai. XXXI, 4. Prorsus ut Latinorum *aestuare*, quod proprie est *aestu fervere*, et quasi calorem conceptum motu quodam alterno exspirare, consueta metaphora ad *animum* transfertur, cum ille instar ferventis humoris, vel maris concitati, quocumque affectu movetur. Quale illud CICERONIS in *Orat. de Haruspic. Respons.* c. 2. *Aestuans se e curia proripuit cum quibusdam fractis iam atque inanibus minis*. Recte itaque h. l. Aquila φθίζον posuit, et ABEN-ESRA: יהנו ריק כדיבור במר (sensus est, verbum הנה h. l. de affectu exaestuante, atque in voces erumpente sumendum esse,

esse, ut Iob. XXVII, 4. quem locum adscripsit). Ceterum verbi הנהגה significationes earundemque seriem bene illustrarunt ALB. SCHULTENS in *Commentar. in Proverbia* p. 320. coll. p. 71. et in *Commentar. in Iob.* p. 1040. atque in *Animadversf. Philologg. in Thren. Ierem. Cap. III.* v. 62. p. 509.; EVERARD. SCHEIDIUS in *Observatt. Grammat. ad Psalm. I.* p. 66—68., et IO. GUIL. SCHROEDER in *Observatt. Philologico-Criticis in difficiliora quaedam Psalmorum loca*, Lugd. Batavor. 1781. p. I. seqq. Quod autem nostro loco cum יהגו coniunctum est, ריק, VENEMA in *Commentar. ad h. l.* p. 60., collato Ara-

bum **ريق**, *sputum, salivam*, interpretatur, nostraque verba vertit, *protrudunt sputum*, quod eo refert, quod saliva ex ore emissa indicium est irae et indignationis, unde הנהגה Iob. I, 22. et שום הפלה Iob. XXIV, 12. *salivam emittere* de irato adhibetur. Idem sequitur HAGGAEUS HAITSMA in *Observatt. Miscellaneis ad Ibn Doreidi Poemation* (Franeg. 1773.), p. 311. not. et CAROL. DAV. ILGEN in *Dissertat. de Notione tituli filii Dei, Messiae, hoc est, Uncto Iovae, in Libris Sacris tributi* (quae typis repetita est in Part. VII. *der Memorabilien* p. 119. seqq.) p. 161. huius libri, ubi verba nostra reddit: *populi ore spumante murmurant*. Sed hanc interpretationem vix admittat linguae usus, quo de *saliva*, vel *sputo* constanter ריק (a radice ירק) dicitur, contra ריק omnibus, quibus occurrit, locis, solam *vani, inanis*, notionem habet; veluti infra IV, 3. הִתְהַבְּנוּ רִיק *amabitis vanum?* Levit. XVI, 26. וְזָרְעֵתֶם לְרִיק וְזָרְעֵתֶם *et seminabitis in vanum*, i. e. *incassum, semen vestrum*; ibid. v. 20. וְחֵם לְרִיק פְּחָכֶם *et consumentur frustra vires vestrae*. Ps. LXXIII, 13. רִיק זָכַרְתִּי לְבָבִי *frustra purificavi cor meum*. Iesai. LXV, 23. יִגְעוּ לְרִיק *non laborabunt in nihilum*. Neque magis probari potest HUFNAGELII sententia (in Notis ad h. l. in *Dissertat. super Psalmo II.* cuius epitomen dedit EICH-

HORN in *der Allgem. Biblioth. der bibl. Literat.* P. I. p. 534.), esse vocabulo ריק etiam *improbitalis* notionem iunctam, quemadmodum voces הבל et און, significatione *vanitatis* cum ריק cognatae, eandem illam *perverſitatis* notionem comprehendant; adeo ut hoc loco ריק, flagitante contextu, *improbam ſeditionem* notet, totaque dictio vertenda ſit, *populi ſeditionem cur moluntur?* Cui ſententiae recte opponit EICHORN in *der Allgemeinen Biblioth. der bibliſchen Literat.* P. I. p. 532., voces, quae unam alteramve ſignificationem communem habeant, non tamen in omnibus ac ſingulis conveniant neceſſe eſſe. Neque *improbitalis* notio probari poteſt ex Iud. IX, 4., quo loco אנשים רקים non ſunt *homines mali et perverſi*, ſed *pauperrimi*, ex *infima plebecula*, propr. *vacui* (ut 2 Chron. XIII, 7. Iud. XI, 3.), quemadmodum רקים פלים 2 Reg. IV, 3. ſunt *vaſa vacua*, et Iud. VII, 16. רקים בדים *caſi vacui*. Maneat ergo et hoc loco *inanis* notio, quae ſatis apta eſt totius carminis argumento, quod totum in eo eſt, ut doceat moliminum hoſtilium vanitatem. Cf. HERDERI librum: *vom Geiſt der Ebraeiſchen Poeſie*, P. II. p. 395. ubi elegans noſtri carminis extat verſio ſubiectis notis doctiſſimis.

2. Coniurarunt infani nefaria audacia de opprimendo eo, quem Iehova ipſe regem conſtituit:

Conſurgunt in arma reges terrae,

Principes in foedera coeunt

Contra Iehovam, et, quem ipſe unxit, regem.

מלכי־ארץ, *reges terrae*, quos poſtea magis proprie ריזנים, *principes*, appellat, haud dubie vicinorum populorum Cananaeorum reguli ſunt; quos Davides ſubiugaverat, potiſſimum quinque Philiſthaeorum reguli, qui in libris hiſtoricis סרני פלשתים appellantur, Iof. XIII, 3. Iud. III, 3. XVI, 5. 8. 1 Sam. VI, 18. De horum conſpiratione membro primo utitur verbo החיצב, quod quamquam

quam cum particula על plerumque ita coniungitur, ut valeat apparere, operam dare, ministrare (veluti Iob. I, 6. II, 1. Zach. VI, 5. 2 Chron. XI, 13.), tamen hoc loco poni in malam partem de iis, qui oppugnant alios, qui coeunt, coniurant, atque adeo consilia capiunt adversus aliorum caput et salutem, cum ex eo intelligitur, quia verba על-יהרה etiam cum verbo יהיצבו cohaerent, tum res ipsa, quam vates canit, declarat. Eodem sensu formulae συλλίσασθαι, ἐπὶ τινα et συσῆναι ἐπὶ τινα apud Graecos usurpantur (v. c. apud Xenophont. Cyri paed. I, 1. 2.). Huic par est in membro altero verbum רַיָּסָר, quod, bene observante MICHAELE (in Supplem. ad Lexx. Hebr. P. IV. p. 1100.), praecunte VENEMA ad h. l. p. 63. primum significat recumbere super pulvino (coll. Arab. وَسَانٌ, cervical, lectulus, super quo interdum decumbitur quietis et confabulandi causa a وَضَنٌ ponere, supponere, capiti, corpori, unde Hebraeis רַיָּסָר fundare, etenim pro sellis etiamnum in Orientis regionibus in usu sunt pulvinaria, five lecti, omnes camerae parietes ambientes, in quo et amici confidere confabulantes solent, et consilarii regum (cuiusmodi confessus five concilium دِيْوَانٌ, Divan, hodie apud Turcas appellatur). Hinc translatum ad deliberandum, atque consilia capeffenda (quemadmodum verbum מַשָּׁבַע et מַשָּׁבַע, cf. not. supra ad Psalm. I, 1.). Atque cum יהרה iunctum verbum intimam familiaritatem designat, qua super uno pulvino recumbunt, et communia capiunt consilia, similiter Ps. XXXI, 14. בְּהַרְסָרְם יַהֲרֵ עָלַי, dum consilia contra me ineunt. Hostes illi vero ipsi Iebovae (על-יהרה) sese opponunt, dum eum aggrediuntur, quem proregem sibi constituit, על-משיחו, quem sibi unxit regem; ungebantur enim oleo et reges et sacerdotes, tanquam ad solennem renunciationem et consecrationem muneris divini, quod gererent. Similiter Saulus 1 Sam. XXIV, 7. מַשִּׁיחַ יְהוָה

a Iehova unctus appellatur. Summus enim Israelitarum rex erat Iehova (Exod. XIX, 4. seqq. coll. Deuter. XXXIII, 5.), qui sui vicarium sibi constituit; quare reges Israelitici dignitatem suam Iehovae debere censebantur, vid. I Sam. X, 17. seqq. de Saulo; et I Sam. XVI, 1. seqq. de Davide, coll. infra vs. 6.

3. Hostes ipsi in scenam producuntur. Audimus clamores, quibus se mutuo ad seditionem ac bellum contra novum regem exhortantur:

*Vincula eorum rumpamus,
Abiiciamus a nobis eorum funes!*

מוסרורו, *vincula*, et עבלו, *funes*, hoc loco imperii et *dominatus* imagines esse, vix monitu opus videtur. KIMCHIUS tamen figurate forte *consilium firmumque consensum* denotari putat (הם משל לעצה ולהסכמה החוקה). Neque multo aliter interpret anonymus in *den Memorabilien*, P. III. p. 85. qui carmen nostrum Nathani vindicare studet, *pacta conventa*, quibus auctoritatem tantam Salomoni Nathanes conciliauerat, a regibus et proceribus coniuratis, qui hoc versu loquantur, *vinculorum* nomine indicari existimat. Sed huic interpretationi parum favet membrum commatis nostri alterum: וְנִשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֻלֵהֶימָל, quod vix aliter accipi potest, quam de iugo seruili, quod populi subiugati a suis cervicibus deiicere conabantur. PAULUS in Clavisensum hunc esse censet: quae secum afferunt, vincula, quibus constringant, quos e nostris abducturi sint captivos, ex eorum manibus extorqueamus, atque longe procul abiiciamus; nec tamen hostiumne verba an Israelitarum haec putet, addit. — Quum cognatum cum Hebraeo נהק, Arabicum ننتق praeter plura alia etiam significet: *detrahit*, veluti pellem de corpore, atque *extrahit*, ut ex puteo urnam; satis mirari non possum, proposuisse neminem eorum, qui vocum Hebraearum significationibus refingendis,

dis, ope cognatarum Arabicarum, de literis Hebraeis bene mereri cuperent, hanc verborum nostrorum versionem: *destrabamus vincula eorum*. Sed verbi **נָתַק** proprius usus est in *filis, funibus, et vinculis, quae rumpuntur*, veluti Esai. V, 27. **לֹא נָתַק שְׂרוּף בְּעָלָיו**, *non rumpitur corrigia calceorum eius*. Iud. XVI, 9. **כַּאֲשֶׁר יִנְתַּק פְּתִיל**, *quemadmodum rumpitur filum*. Eccl. IV, 12. **פִּלִּים מִלְּפָנָיו יִנְתַּק**, *Filum triplicatum non facile rumpitur*. Praecipue vero forma Piel de *rumpendis captivorum vinculis* usurpatur, ut hoc loco, et Ierem. II, 20. **נָתַקְתִּי מִנְּסֻחֹתַי**, *rupi vincula tua*, nec non Ierem. XXX, 8. **נָתַקְתִּי מִנְּסֻחֹתַי**, *vincula tua rumpam*. He paragogica in **נִתְחַקֵּה** et **נִשְׁלִיכָה** vim optativam vel Subiunctivi modi habet, ut alias saepe in Futuris, v. c. Ps. IX, 3. **וְאֶעֱצֶה**, *laeter et exultem*, et Ies. V, 19. **וְנִבְּאָה**, *veniat*, et **וְנִדְעָה**, *cognoscamus*. Ceterum pronomiibus affixis in **מִנְּסֻחֹתֵינוּ** et **עַבְדֵינוּ** adiuncta est *Vau paragogica*, ut in libris poeticis saepius, metri, ut puto, caussa. Sic Ps. XXI, 11. **פְּרִימֵנוּ**, *foetus eorum*, XVII, 10. **פְּרִימֵנוּ**, *os eorum*, et Deut. XXXII, 36. 37. **וְנִבְּרַחֲמוּ**. Cf. SCHROEDERI *Institut.* Sect. VIII. Reg. CXXIX. Not. et STORRII *Observatt.* p. 111.

4. Sed impiae potentiae inanes conatus ridiculos esse significat:

*Qui in coelo habitat, ridet eos,
Subsannat eos Dominus!*

et inanes molitiones eorum; frustra enim aduersus ipsum et decreta eius suscipiuntur. **יֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם**, *in coelo habitans*, vocatur Iehova hoc loco, ut Ps. CXXIII, 1., quemadmodum ab Homero Iupiter saepe **αἰθέρα ναίων**, quod verus Scholiastes explicat: **ὁ τὸν ὑπὲρ τὸν αἴερα ὄντα αἰθέρα κατοικῶν**. Similiter Hesiodo dii sunt **οἱ ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες**, unde EURIPIDES in *Ione* vs. 870, *coelum* vocat **θεῶν ἔδος**. Non spernenda videretur Aben-Esrae observatio: **עֲבֹר**

שהזכיר יחיצו מלכי ארץ אמר כנגדם יושב בשמים שהם למעלה על האדם (regibus terrae opponere poetam illum, qui in *sublimi* re sedeat). Verba לַעַג et שָׂחָק proprie ita differunt, ut hoc *ridere*, *deridere*, illud *subsannare* significet. Apud Arabes enim, si SCHULTENSIO credimus in *Commentar. ad Iob.* P. I. p. 253., verbum لَعَج proprie designat *vibrantem nictationem*, ut *fulminis, flammae, oculi, linguae, flagri dextrorsum et sinistrorsum moti, aut incussi* (nam in Firuzabadii Lexico, quod قاموس, Camus, i. e. Oceanus, inscribitur, exponitur per خَلَج, quod omnes has notiones complectitur); hinc *subsannandi et illudendi* notionem in Hebraeo לעג נאטא putat vel ab *oculo nictante*, vel a *labris cum lingua vibratis*, quemadmodum Latinis *sanna* dicitur *os distortum cum vultu, quod facimus, cum alios deridemus*, ut ait vetus Scholiasta Persii ad Sat. I, 58. Vtriusque verbi proprietatem bene exprefferunt Alexandrini, cum pro שָׂחָק posuerunt ἐκγελάσεται αὐτὸς, et pro לעג ἐκμυκτηριεῖ αὐτὸς, quod verbum, a μυκτῆρ, *nasus*, factum, proprie *subsannationem* indicat, quae fit cum *crispatione et corrugatione nasi*, ut *sanna* apud Latinos, unde PERSIUS Sat. V, 91. *Rugosa sanna cadat naso*. Nec minus apte Aquila μυκτῆρ posuit, quod SUIDAS χλευάζειν, μυκτηρίζειν interpretatur, i. e. *naso suspenso deridere*. Cf. I. F. FISCHERI *Specim. Clavis Reliquiar. versf. Graecarr.* p. 67. Eadem ceterum, quae h. l. extat, figura, idemque parallelismus occurrit Ps. LIX, 9. Tu vero, Iehovah, יְהוָה שָׂחָק לְמוֹיְךָ *deridebis eos* (hostes suos impios intelligit, quibus poenas denuntiat), יְהוָה לַעַג לְכָל-גּוֹיִם, *subsannabis omnes gentes*. Pro שָׂחָק HUBIGANTIUS יְשָׂחָק legendum esse putat, addito affixo eos, quod exprefferunt Graeci interpretes, et ex iis Vulgatus et Arabs, „et affixum, addit Hubigantius, cum adsit in membro posteriori, non debet abesse a priori.“ Sed recte I. BERNH. KOEHLER (in *Observat. criticis in Psalmos*, quae insertae sunt *Repertorio Litterar.*

terat. *Biblicae et Orientalis*, ab Eichhornio instructo, T. III. p. 4.) observat, verbum שָׁחַק numquam illo modo cum pronomine coniungi; in rei summa tamen cum Hubigantio consentit, atque יִשְׁחַק-לְמִי rescribendum censet, ut loco parallelo LIX, 9., quem supra attulimus, atque alio non absimili XXXVII, 13. אֲדֹנָי יִשְׁחַק לִי. Si a poetae manu pronomine additum fuerit, certe iam in iis codicibus, ex quibus Chaldaeus et Syrus verterunt, exciderat; horum enim neuter expressit (דָּחַיִב בְּשִׁמְיָא יִחַדְדָּהּ, (בְּיָד בְּעַלְמָא דְגַלְגַּלְתָּ))

5. Sed ubi in vanis conatibus contumaciter persistent, Iehova, exardescente indignatione, minis eos terrebit et percellat:

*Tum vero iratus eos compellabit,
Indignabundus perturbabit.*

וְזֶ מֹלְלֶרֹ (in Eichhornii Biblioth. P. VI. p. 218.) est adverbium temporis futuri, *iam, mox*, i. q. v. 12. כְּמַעַט; וְזֶ vero respicere putat ad Iehovae effatum, quod v. 12. sequi refertur. Mihi tamen וְזֶ ita sumendum videtur, ut supra expressi: *tunc*, scil. cum in vanis conatibus persistent: nam in iis, quae sequuntur, Iehovae verbis, nihil iracundiae inest. Sine necessitate DOEDERLEIN in *Scholiis in Libros Poeticos V. T.* ad h. l. voculam וְזֶ nominascere censet, sicut infra Pf. LXXVI, 8. מִזֶּה אֵפֶה, *prae fervore irae tuae*, coll. Arab. ^{فأفر} *ferbuit, aestuavit*. Neque hac notione h. l. adsumta, verba nostra reddi possunt: *iratus eos inclamabit*, ut Doederlein fecit; debebat tum וְזֶ, sive potius אֵפֶה מִזֶּה positum esse. Prius commatis nostri membrum olim quidam ex Iudaeis, quorum Kimchius et Aben-Esra mentionem faciunt, ita interpretati sunt: *tunc iratus heros eorum perdet*; referunt וְזֶ ad דָּבָר, *mors, pestis* (Excd. IX, 3.), quo sensu verbum דָּבָר

etiam occurrit 2 Chron. XXII, 10. וְהַדְּבַר אִם כִּלְזָרַע וְהַפְּמִלְכָּה *et perdidit*, delere conata est, *omne semen regium*, omnem stirpem regiam; אֵילִים vero, a nomine אֵילִים, *fortes*, putant esse *proceres*, *heroas* gentium vicinarum, ut Ezech. XVII, 13. אֶחָד־אֵילֵי הָאָרֶץ לָקַח *abduxit terrae proceres*. Cui interpretationi iam Aben-Ezra opposuit, אֵילִים, *fortes*, semper cum *Iod* scribi, neque hoc excidere posse, cum radix אֵיל (Ps. LXXXVIII, 5.), *robur*, sit. Invenit quidem Kennicottus in codice uno, qui seculo decimo tertio scriptus et ab ipso numero 76. signatus est, hoc loco אֵילִים (cf. MICHAELIS *Bibliothec. Orient. vet.* T. XX. p. 64.); sed cum nec veterum interpretum ullus, nec codicum hebraeorum, qui hucusque collati sunt alius ququam, hanc lectionem exhibeant, scribae negligentiae originem debere videtur. Quum apud Arabes verbum يَجس inter alia plura etiam *execrare* significet, atque Geuharius, a SCHULTENSIO in *Commentar. ad Proverb.* p. 432. excerptus, dictionem, nostrae haud abfimilem, exhibeat *بِهَلِ يَهْلَهُ اللهُ أَي لَعْنَهُ* *Deus aliquem, i. e. execratione et diris cum percussit*; placuit MICHAELI (in *Verf. Vernac. atque in Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. I. p. 156.) Hebraeum *בהל* hoc loco eadem *execrandi* significatione sumere, quam parallelismo membri antecedentis, loquetur ad illos in ira sua, aptiorem putat. Verum ut taceam, eius significationis vestigium nusquam alias in V. T. libris extare, ut itaque linguae Hebraeae usu ne recepta quidem olim fuisse videatur, praesertim quum et Syri, Chaldaei atque Samaritani eam ignorent (cf. Koehler's Observationem in *Repertorio Literat. bibl. et orient.* P. III. p. 4.); certe vulgaris interpretatio, in qua et Veteres consentiunt, sententiam magis poeticam atque fortio-rem exprimit: *sola voce iracunda Iehova hostium, consilia confundit ac perturbat*; verbum *בהל* enim, quod apud Arabes in genere *solutum* et *praecipitem* abire significat, apud Hebraeos primo de *festinatione* et *praecipitante cursu* (ut

Efr.

Efr. IV, 23. Cohel. V, 1.) tum de *mentis perturbatione* usurpatur, quae cum *praecipitantia* et *soluto impetu* coniuncta est, ut I Sam. XXVIII, 21. *Intravit mulier ad Saulum, viditque, כִּי־נִבְהַל מְאֹד eum valde esse perturbatum.* Ps. LXXXIII, 16. *Persequere, Iehova, eos hostes tempestate tua וְבַסּוּפְתָהּ תִּבְהַלֵּם et turbine tuo conturba eos,* et vs. 18. *יִבְשׂוּ יַבְשׂוּהוּ עֲרֵבְהוּ erubescant et conturbentur.* De exercitu, cuius ordines *turbantur* atque in fugam vertuntur, hoc verbum dicitur Ierem. LI, 32.: *וְאֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה נִבְהַלּוּ.* Ceterum sine ratione idonea I. E. FABER in Not. ad *Harmari Observatt. super Oriente*, P. II. p. 288. hunc versum ad *tempestatem* refert; sensumque hunc ait esse: *subito tonitribus eos terret, fulguribusque perturbabit:* Verbum *רָבַר* tonitrua edere hic interpretandum opinatur, nulla alia ratione motus, quam quod I Sam. VII, 20. *קוֹל* vox Iehovae de tonitru usurpetur.

6. Cur hostes ab impiis conatibus nil nisi ignominiam et proprium exitium acquirant, causam adfert ipse Iehova: eius, quem ipse regem constituit, contemptum ferre non potest:

Ipse ego unxi regem meum

In Sione, monte mihi sacro.

Egregia Salomonis, regis, commendatio, qui ad *Gibonem* fontem, Sioni monti vicinum, sive is cum fonte Siloa idem fuerit (ut existimat BACHIENE, in *Descript. Palaest.* Vol. II. P. I. §. 149. p. 351. vers. germ.), sive ab eo diversus (quod censet HAMELSVELD in *Geographia Biblica*, P. II. p. 186. vers. germ.), inauguratus erat, vid. I Reg. I, 33. 34. *אֲבֵן־עֲפְרָיִם* Aben-Efra recte *regnare feci*, interpretatur, nam in regis inaugurandi caput *effundebatur* (נָסַךְ) oleum; hinc נָסַךְ idem qui מְשִׁיחַ, i. e. *princeps*, veluti Ios. XIII, 21. *נְסִיכֵי שִׁיחֹן*, *principes Sichon*, Ezech. XXXII, 30. *נְסִיכֵי צִפּוֹן* *principes aquilonis*. Vocat autem Iehova Salomonem *suum* regem (מְלִכִי), quia ipsum

constituit, quia is suo iussu regnat, et ex eo pendet. Eodem sensu 1 Sam. XVI, 1. Iehova dicit: *elegi ex filiis eius מֶלֶךְ לִי mibi regem*, qui me colat, meaque iussa exsequatur. Sionem vero appellat montem *sanctitatis suae*, quod *sanctuarium* ibi esset constitutum, vid. 2 Sam. VI, 17. מֶלֶךְ קָדְשִׁי SCHROEDERUS in *Institutt. Syntax. Nomin. Reg. X.* non *montem sanctitatis meae*, sed *montem sanctitatis meum* reddi iubet, quod nomini recto plerumque subiungantur affixa, quae nomini recto addenda essent, ut Ies. XXX, 22. כְּסֵילֵי כֶסֶף אֵינִי non sunt *imagines argenti tuae*, sed *imagines tuae argenteae*. Ego tamen אֲנִי ה' Iehovae περιφρασει putarim, vernacule sic exprimendam: *auf dem Berge meiner Hobbeit*. Sionem significanter hic positum censet Vir Doctissimus ἀνωρύμος, qui Nathani hanc oden vindicare studuit in *den Memorabilien*, P. VII, p. 85., quoniam primus hanc partem imperii adiecerit Davides, quem sequebatur Salomo. „Quamquam et hoc,“ addit, „dici videtur, in regno suscipiendo primarias partes esse Hierusalem natis (2 Sam. V, 14.); Hebrone natis (ex quibus erat Adonijah) id iuris esse ademptum.“ Quae observationes factae sunt in gratiam sententiae Viri Doctissimi de huius carminis consilio, quam supra in Argumento enarravimus, additis, quae ei obstare videntur. — Alexandrinus interpres, cum vidisset, versu proximo regem loqui, qui et in versibus, qui proxime praecefferant, locutus erat, ne hoc versu eiusdem personae oratio interrumpatur, hoc etiam comma regi tribuit: ἐγὼ δὲ κατεστάην βασιλεὺς ὑπ' αὐτῆ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτῆ, quod sequuti etiam sunt Arabs et Vulgatus: *ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius*. Temere vero ex hac interpretatione HUBIGANTIUS colligit, Alexandrinum in suo codice Hebraeo ita scriptum invenisse: וְאֲנִי נִסְבַּחְתִּי מֶלְכִי עַל צִיּוֹן וְהָר קָדְשִׁי, et multo magis temere hanc legendi rationem praefert receptae. Qua in re consentientes eum habuisse miror CAROLUM STRIDSBERG in *Examin. Notar. Criticar.*

zicar. Hubigantii in *Psalms Specim.* I. (Goett. 1778.), atque BERNH. DAV. KOEHLERUM, in *Repertor. Literat. Bibl. et Orient.* P. III. p. 5. Nam in lectione recepta consentiunt codices omnes, qui collati sunt, atque ex Veteribus ceteri omnes, praeter Alexandrinum, et qui eum verterunt, Vulgatum et Arabem, Syrus, Chaldaeus, Symmachus, Aquila, Hieronymus. Eadem illa confirmatur loco Act. IV, 27., ubi Psalmus noster ad Christum transfertur, atque disertè expressum est Activum (ἐπι τὸν ἅγιον παῖδά σου, Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας). Neque quod Koehlerus legi iubet, תְּכַבֵּד, olim in codice ullo inventum fuisse, patet ex nota Masorethica ad Proverb. VIII, 23. (ab ipso Koehlero memorata), ubi verbo תְּכַבֵּד apposita est figura ל', i. e. תְּכַבֵּד, nusquam alias in Cod. Hebr. eam verbi formam extare. Sanioris Criticae vero est praeceptum, praefendam esse eam lectionem, in qua plures testes, iique profus diversi, consentiunt. Praeterea lectionem receptam contextus confirmat. Nam versu sequenti rex dicit, se velle illud effatum Iehovae accuratius exponere. Quae parum accommodata dicta essent, si in versu praecedente iam ipse esset locutus. Subita autem personarum mutatio neminem offendet, qui complurium aliorum exemplorum in Psalmis et alias obviis, meminerit; illa potius perquam apta erat, si Psalmi diversis choris recitabantur (vid. I Paral. XVI, 16 — 21.), quos, ubi carminis argumentum postularet, unius cantoris vox interpellabat; qua de re plura lege in Prolegomenis. Neque praetereunda sunt, quae ad lectionem receptam defendendam attulerunt I. G. HERDER in libro *de Genio Poeseos Hebraeae*, P. II. p. 397. 398. et MOELLERUS in *Eichbornii Biblioth. univ. Literat. bibl.* P. VI. p. 220. 221. not.

7. seqq. Quod versu praecedente attulerat, Iehovae effatum, rex nunc disertius exponit, ut magis adhuc appareat, quam parum de hostium seditionibus sibi timendum sit,

fit. Provocat ad oraculum illud divinum, de quo Nathanes olim ad Davidem regem retulerat (2 Sam. VII, 12. 13. 14.): *Completis diebus tuis, si cum maioribus tuis obdormieris, filio tuo a te nato regnum confirmabo. Is mihi templum aedificabit, huic thronum regni sui stabiliam in perpetuum: אָנֹכִי אֶהְיֶה-לּוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה-לִּי לְבֵן, Ego patris instar ei ero, ipse mihi instar filii.* Quod oraculum quamquam ad Adoniam potius, ut natu maiorem, pertinere videretur, tamen hoc loco ad eum, qui regno potitus esset, Salomonem, trahitur:

Iehovae dictum promulgabo:

„Tu, inquit, filius mihi es,

Ego hodie te genui.

Roga, et gentes tibi dabo possessionem,

Terrae fines peculium.

Ferreo baculo eos conteres,

Vt vasa figulina contundes!“

Verba אֶל-חֶק אֶסְפָּרָה quae Masorethae a יְהוָה divellunt, nos in vertendo, perspicuitatis causa, coniunximus, quum sensus eodem redeat, sive veritas: *narrabo decretum, Iehova dixit mihi*, sive: *narrabo decretum Iehovae, dixit mihi.* Masorethicam interpungendi rationem religiose quidem interpretes ex Iudaeis retinent, sed in verborum explicatione nequaquam consentiunt. Quidam particulam אֶל pro לֵ postitum putant, ut vertendum sit: *enarrabo ad statutum*, scil. quod Iehova mihi dixit, i. e. tam sollicitè promulgabo, ut abeat mihi in consuetudinem et morem. Ita Aben-Esra et Kimchius, cuius verba in *Commentar. ad h. l.* sunt: *בַּחֶק וְלִמְנַהֵג זֶה הַסִּפּוּר אֲשֵׁים לִי לְחֶק וְלִמְנַהֵג* *banc narrationem ponam mihi in legem et consuetudinem.* Sed in libro *Radicum* idem Kimchius particulae אֶל h. l. vim notae Accusativi, אֶת, tribuit, quod ipsum et Christianorum haud paucis placuit, veluti VENEMAE in *Commentar. ad h. l.* et HUFNAGELIO in *Dissertat. in hunc Psalm.* Sed quae afferunt loca tanquam

tanquam talia, in quibus לֵא eandem vim obtineat, plane aliena sunt. In aliis enim, veluti Ps. LXIX, 34. Ierem. L, 29. coniunctum est cum verbo שָׁמַע, in aliis, Ierem. IV, 23. X, 2. Ezech. VI, 10., ubi cum aliis verbis coniunctum est, Latine quidem in vertendo Accusativus exprimi vel potest, vel debet, sed ex linguae Hebraeae genio non alia, quam usitata significatione, *ad*, sive *secundum*, sumendum est (cf. VITRINGA in *Commentar. ad Esaj.* XXXVIII, 19.). Qua propria particulae לֵא potestate retenta, et nostra verba vertenda existimo: *narrabo secundum*, iuxta *decretum Iehovae*, q. d. *fas fit*, totam rem declarare pluribus verbis, disertius exponere, iuxta celebre illud Iehovae effatum, quod Davidi olim Nathanes renunciavit (2 Sam. VII, 12. 13. 14.). Nec incommoda videtur, quam IO. FRID. FISCHER proposuit, interpretatio in *Specim. Clavis reliquiar. Versionu. Graecarr. V. T.* p. 20. *mandata Dei ad homines perferam ad praescriptum h. e. ut nihil dissimulem simulemve.* VENEMA verba nostra vertit: *narrabo veritatem*, rem certam et praestantissimam, quam significationem passim apud Arabes habet حَقٌّ, quibus بِالْحَقِّ pro certo, vero, usitatissimum est, ut itaque nostrum אֱלֹהֵי-יְהוָה idem sit, ac Graecum ἐπ' ἀληθείας, et oppositum אֱלֹהֵי-יְהוָה Ezech. VI, 10. consonum vero אֱלֹהֵי-יְהוָה, I Sam. XXIII, 23. XXVI, 4. Quam interpretationem probat I. A. ERNESTI in *Nova Biblioth. Theolog.* Vol. I. Partic. VI. p. 488. et Vol. III. P. VI. p. 541. (*dicam quod res est, ich will sagen, wie sich die Sache eigentlich verhält*), KNAPPIUS et DATHIUS in *Notis ad Versiones*, atque EICHHORN in *Biblioth. Literat. Bibl. Vnivers.* P. I. p. 532. Cui interpretationi tamen recte, meo iudicio, STANGE (*Anticrit.* P. I. p. 8.) opponit, nullo exemplo probari posse, fuisse etiam apud Hebraeos אֱלֹהֵי-יְהוָה veritatis notione usurpatum. Neque vero necesse est, ad Arabicae vocis significationem confugere, quum usitata Hebraicae notio,

notio, decreti, statuti, edicti, sensum aptissimum h. l. efficiat, ubi ipsa edicti verba statim proferuntur. Sed multo minus probandi sunt, qui lectionem receptam sollicitant, quod primus fecit HUBIGANTIUS, qui in Not. Crit. ad h. l. scribit: *obsequimur Graecis interpretibus, qui codicem hebr. suum sic repraesentant: חק יהוה יהוה אמר, decretum Domini, Dominus dixit etc.* Illi enim ita vertunt: *διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα κυρίου. Κύριος εἶπε πρὸς μέ.* Hubigantii coniectura placet etiam Knappio. Sed quis non videt, Alexandrinum in versione nomen Κυρίου perspicuitatis causa repetiisse? Hubigantium vituperat etiam STRIBSBERG in *Examine Notar. criticar. Hubigantii in Psalmos*, qui tamen multo audacior verba חק אל אספרה, tanquam quae e margine in textum irrepperint, prorsus eliminanda censet (*fortassis, inquit, aliquis exemplari suo hanc notam adposuit, ut indicaret, sequentia filius meus tu es, verba Dei et magni momenti esse*), notatus etiam propterea a MICHAELE in *Biblioth. Orient. P. XIII, p. 68. 69.* qui tamen ipse in *Biblioth. Or. P. X p. 224. 225.* Graecos interpretes pro אספרה Participium אספר, post חק autem אל iterum legisse putat. Sed illi interpretes τὸ אל ceperunt pro ipso Dei nomine, quod tamen ingenium linguae atque leges non ferunt, ut iam observavit DRUSTIUS, qui in *Commentatione in priores XIX. Psalmos* (quae est inserta *Criticorum Sacror. Supplemento continuato, Vol. II.*) p. 1300. haec scribit: *Est apud me Venetum exemplar, quod in quarto folium complicat, in eius margine scriptum repperi אל per e longum, ut videri posset diversa olim lectio fuisse in hoc loco, de quo dubitare nos non sinunt interpretes pristini aevi, qui ad unum omnes hanc postremam lectionem secuti sunt. Quamquam illi adversatur ordo verborum, qui in Ebraeo: nam esset potius, אל חק decretum Dei. Si hoc movit Massoritas, cur legerint אל per segol? Seniores tamen referunt [διαγγέλλων], τὸ πρόσταγμα κυρίου, praeceptum Domini, Hieronymus quoque [praedicans] Dei praeceptum,*

et Theodoro [διαγγέλλων ἰσχυρῶ πρόσταγμα, ut Ps. XXII. יְהוָה יְהוָה יִצְחָקֵנוּ, ἰσχυρῶ με, ἰσχυρῶ με]. Auctor VI. Edit. καταγγέλλων εἰς θεὸν διαθήκην. Alius ἀνώνυμος, ἀναγγέλλων ἰσχυρῶ ἀκριβασμόν, annuntians Dei exactam praeceptionem. Videtur esse interpretamentum Aquilae, cui etiam tribuit Montefalconius in Hexaplis. Illae vero Graecorum interpretationes I. B. KOEHLER in *Observatt. Critt. in Psalmos* (quae insertae sunt *Repertorii Literat. Bibl. et Orient. P. III.*, p. 7. 8.) persuadent, extitisse olim in Codicibus Ebraeis אֱלֹהֵי הוּא הוּא הוּא הוּא, quod receptae lectioni praefert, nulla tamen ratione addita, quam nec ego perspicio; mihi potius Participium h. l. plane incongruum videtur, quare Michaelis etiam l. c. quas in Veterum Codicibus scriptas opinatur literas, מַסְפֵּר, מַסְפֵּר pronuntiat, et lectionem ita refingit: אֱלֹהֵי הוּא הוּא הוּא הוּא, e libro *Iehovae statutum Iehovae*, quod quam abhorreat a concinnitate et elegantia sermonis Hebraei, et omnis omnino orationis poeticae, quisque sponte sentiet. Pluribus etiam huius conjecturae vanitatem ostendit STANGE in *Anticritica*, P. I. p. 3 — 12. Miror autem, ab iis, qui textum receptum h. l. medela egere putarent, neglectum esse Syrum interpretem, qui hoc incisum non tantum ad versum antecedentem trahit, ut partem orationis divinae efficiat, sed ita etiam vertit, ac si pro הוּא in suo codice הָקִי invenisset. Apponam verba ipsa: ego constitui Regem meum super Sion, montem sanctitatis meae, אֱלֹהֵי הוּא הוּא הוּא הוּא ut annuntiet statutum meum: ut versus septimus his verbis incipiat: אֱלֹהֵי הוּא הוּא הוּא הוּא Dominus dixit mihi. Itaque non absona coniectura esset, Syrum interpretem literas אֱלֹהֵי הוּא הוּא הוּא הוּא ita pronuntiasse, ac si futurum tempus formae Hiphil cum suffixo tertiae personae exprimerent: אֱלֹהֵי הוּא הוּא הוּא הוּא narrare faciam eum, pro הוּא vero in suo codice legisse הָקִי, cuius vocis suffixum eo facilius librariorum multorum oculis effugere poterat, quod proximum הוּא הוּא eadem litera incipit,

incipit. I. E. FABER ad *Harmari Observatt. super Oriente* P. II. p. 140. סִפְרָה sequente לֹא incidere, *infulpere* (ut Pf. LXIX, 27.), קַח vero *tabulam aenzam* vel *lapideam* significare, satis confidenter quidem, suo more, pronunciat, sed nullo argumento probat. Sensum versione ita exprimit: *monumento infulpam, quae Iehova mihi dixit*. Sed redeundum est ad carminis contextum. Profertur divinum oraculum, quo Salomon Israelitarum rex declaratus erat: הַיְיָ אֱלֹהֵי אֲנִי הַיּוֹם יָלֵדְתִּיךָ. *Tu mihi filius, hodie te genui!* Dei filius Israelitarum rex hic et alias (Pf. LXXXIX, 27. 28. 2 Sam. VII, 14.) dicitur non modo quod talis credebatur, qui Deo ipso sit magistro usus, qui sapientiam, prudentiam, animum in periculis intrepidum, in consiliis promptum, æquitatis et iustitiæ amantem a Deo acceperit (cf. I Regg. III, 5. seqq. coll. IV, 29. seqq. I Sam. XVI, 13.), sed maxime etiam ideo, quod regiam potestatem a Iehova, summo Israelitarum rege, ex imperii forma theocratica, accipiebat, cuius vicarius itaque et prorex erat. Qua de re subtiliter et copiose differuit CAROL. DAV. IILGEN in singulari libello, qui inscribitur: *de nozione Tituli Filii Dei, Messiae, hoc est, uncto Iovae in libris Sacris tributi*, Ienae, 1794. (insertus etiam P. VII. *der Memorabilien*), præcipue §. IV. V. Illam opinionem vero ad Israelitas manasse existimat ab Aegyptiis, quorum imperium a vetustissimis inde temporibus theocraticum fuit. Eadem de regia dignitate opinio pervaserat per animos Graecorum antiquissimorum, qui theocraticam imperii formam a Cecrope, Aegyptio, videntur accepisse. Hinc apud Homerum innumeris locis reges *διογενεῖς*, *διοτρεφεῖς* appellantur. Ita Sarpedon, Tlepolemi victor, Iliad. ε, v. 672. 683. Διὸς υἱός, et Menelaus II. κ, v. 43. διοτρεφῆς vocatur. Achilles II. α, 279. εἶτ

Σκηπτῆχος βασιλεύς, ᾧ τε Ζεὺς κῦδος ἔδωκεν·

Et II. β, 196. 197.

Θυμὸς

Θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέος βασιλῆος·

Τιμὴ δ' ἐκ Διὸς ἐστὶ, φιλεῖ δὲ ἐμνηστία Ζεὺς.

Ad quos versus quae observat EUSTATHIUS (p. 199. edit. Rom.), digna videntur, quae adscribantur, ut eo clarius cognoscatur; quantus fuerit Hebraeorum cum aliis antiquitatis populis, qui in eodem culturae et expolitionis gradu constituti erant, in eadem notione consensus: Θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέος βασιλῆος, καὶ ὅτι ἡ τιμὴ αὐτῶ ἐκ θεῶ ἐστὶ; καὶ ὅτι φιλεῖ αὐτὸν ὁ θεός· ἐν πολλοῖς γὰρ θεοφιλεῖς δοξάζει τὰς βασιλεῖς· προκαλούμενος διὰ τὰς τὰς ὑπηκόας, εἰς τὸ δεῖν πειθαρχεῖν αὐτὰς τῷ βασιλεῖ, ὡς καὶ θεῷ ὑποκειμένους ἔτω καὶ πειδομένους· ἐνταῦθα δὲ καὶ ἐφερμηνεύει διὰ τι διογενεῖς καὶ διοτρεφεῖς τὰς βασιλεῖς λέγει, ἔχ' ὅτι ἐκ διὸς τὸ γενὸς ἔλκεσθαι, ἀλλ' ὅτι ἐξ ἐκείνων αὐτοῖς ἡ τιμὴ· φησὶ γὰρ· τιμὴ δ' ἐκ διὸς ἐστὶν, ἡ τῆς βασιλείας δηλαδή. Apud Graecos etiam, ut apud Hebraeos et Aegyptios; regnum deus regi deferebat: „nam (ILGENII verbis utor) etiam plerumque filii patribus in regia dignitate succederent, tamen hoc non poterat fieri, nisi dei consensu. Cum Codri regis Atheniensium filii, Medon et Neleus, de regia dignitate contenderent, Pythia, hac de re consultata, Medonti regnum adiudicavit, Neleum vero exclusit (v. Pausan. L. VII. c. 2. Aelian. V. H. VIII, 5.). Gygem; Lydorum regno caede Candaulis potitum, quum res ad arma venisset, tandemque inter factiones convenisset, ut consuleretur oraculum, quis regnaret, Pythia confirmavit (vid. Herodot. I, 13.).“ Iam vero ad carmen nostrum ut redeamus, verbis חַיִּים וְנַחֲמָה ex parallelismi, a poetis diligenter observati, lege, tanquam idem significantia statim subiiciuntur haec verba: חַיִּים וְנַחֲמָה. Idem plane parallelismus, qui apud Ieremi. II, 27.

חַיִּים וְנַחֲמָה
חַיִּים וְנַחֲמָה

Qui ligno dicunt: tu pater meus es; lapidi: tu me genuisti!
 הוּיִם vero ad illud tempus est referendum, quo oraculum
 hoc editum erat. ILGEN l. c. p. 162. verba nostra ita
 vertit: *Tu filius mihi eris, hodie te adopto.* Monuerat au-
 tem antea (p. 156.), vocabulum בן inter alios usus etiam
 de filio adoptivo adhiberi, ut Exod. II, 10., בן אֱלֹהִים ita-
 que eum esse posse, *quem Deus adoptavit filium.* „Iam
 vero filius adoptivus,“ pergit, „ius succedendi habet in
 bonis paternis, qui adeo finis est adoptionis; qui igitur
 a Deo adoptatus est filius, is erit, qui successor in bonis
 eius electus est. Bona, quae sint, quae Deus habebat,
 quorumque haeredem aliquem scribere poterat, nemo ne-
 scit; etenim quoties populus Israeliticus dicitur Iovae po-
 pulus, et Iovae eius dominus, pater et tutor!“ Ac in no-
 tula versione huius psalmi subiecta, addit: „Vt בן *adopti-
 vum* filium significat, ita יָלַד est *adoptare*. Sic de ado-
 ptione peregrinorum in civitatem Ps. LXXXVII, 4. 6. le-
 gitur.“ — In punctis vocalibus, quae verbo יִלְדִיךָ h. l.
 subiecta sunt, haeserunt non pauci interpretes; nam quem-
 admodum a פָּקַד, ex praeceptis Grammaticis פִּקְדוּתָא for-
 matur, ita a יָלַד debebat יִלְדוּתָא poni. Sed recte obser-
 vavit ALB SCHULTENSIVS in *Institut. ad fundamenta*
Ling. Hebr. p. 297., cum formae Kal Praeteritum vocalem
 terminalem non *Patach* modo, sed saepissime etiam *Zere*
 habeat (ut נָדַל, *crevit*, יָבַשׁ, *aruit*, חָדַל, *flaccidus fuit*,
cessavit); nostrum יִלְדוּתָא ad יָלַד esse referendum, unde,
 accedente affixo, et accentu deducto longa vocalis *Zere* in
 brevem *Chirek* erat immutanda, scribendumque legibus
 congruenter יִלְדוּתָא. Ex eadem forma יָלַד est יִלְדוּתָא Ie-
 rem. XV, 10. יִלְדוּתָא Ierem. II, 27. et יִלְדוּתָא Num. XI,
 12. Copiosius hanc rem exposuit aliorumque errores cor-
 rexit STRANGE in *Anticrit.* p. 12 — 18.

8. Dignum tali filio posce aliquid: aequum enim est,
 filii preces ad patrem deferri; omnem terrarum gentium-
 que

que orbem, tuae potestati, si possas, submittam. עָרֵם
enim ut de omnibus omnino gentibus, non tantum de vi-
cinis, atque עָרֵם־אֶרֶץ de totius terrae finibus accipiamus,
suadet orationis poeticae vis et gravitas, quod recte obser-
vat Mollerus. Accedit, quod de finibus sive terminis cer-
tae alicuius regionis גְּבוּל, sive גְּבוּלָהּ usurpari solet, veluti
Deut. XXXII, 8. וַיִּצַב גְּבוּלֹתָי עַם־יִשְׂרָאֵל *constituit fines nationum*
Cananiticarum, 2 Reg. XIV, 25. וַיִּשְׁבֹּר אֶת־גְּבוּלֵי־יִשְׂרָאֵל
is restituit limitem Israelis, Num. XXXIV, 3. *et erit vobis*
גְּבוּל גְּבוּלָהּ *terminus meridionalis*; עָרֵם autem est *fines rei*,
ultra quem nihil est, ita eo ipso loco, quo ii nituntur, qui
עָרֵם־אֶרֶץ־פְּלִשְׁתִּים hic *fines Palaestinae* interpretantur, Ps. LXXII, 8.
imperet עָרֵם־יָם *ab uno mari ad alterum*, זְמַרְתָּ
עָרֵם־אֶרֶץ־עַד־אֶרֶץ־אֶפְרַת *a fluvio Euphrate usque ad fines terrae*, i. e.
mare mediterraneum; ultra quod nullam amplius conti-
nentem existeret credebant; eadem definitio occurrit Zach.
IX, 10. De totius orbis terrarum finibus עָרֵם־אֶרֶץ etiam
sumitur Ps. LIX, 14. Ef. XLV, 22. Omnis autem, quae
hoc commate, legitur oratio, diiudicanda est ex notione;
quam de orbis terrarum forma et magnitudine conceperant
Hebraei, tenuitate. Ceterum עָרֵם et עָרֵם, quae h. l.
ut παραλληλα sibi invicem respondent, proprie ita differunt,
ut prius illud sit, quod iure haereditis accipitur, hoc latius,
quod proprietatis et dominii iure tenetur, ut Graecorum
κατοχή, vid. Genes. XLVII, 11: Levit. XIV, 34:

9. Quicumque ex his rebellabunt tibi, eos baculi fer-
rei ictibus confringes, et tanquam testas fictiles commi-
nues. Verba עָרֵם־אֶרֶץ־פְּלִשְׁתִּים interpretum antiquissimus,
Alexandrinus, ita vertit: ποιμανεῖς αὐτὰς ἐν ῥάβδῳ σιδηρῇ,
עָרֵם itaque ad עָרַם, *pauit*, retulit, licet eum non עָרַם
pronunciaſſe neceſſe eſt, ut DOEDERLEIN in *Scholiis*
ad Libros Poeticos et KOEHLERUS in *Reperitorio*, P. III.
p. 9. ſtatuerunt; poteſt enim et noſtrum עָרַם verbi עָרַם
forma *Fobel* eſſe, de qua vide SCHROEDERI *Inſtit.* Sect.

V. Reg. LVI. No. 12. Alexandrinum vero secuti sunt non modo ex veteribus Syrus (𐤀𐤏𐤍𐤁 𐤀𐤏𐤍𐤁), Vulgatus (*reges eos*), et Arabs (ترسلهم), verum etiam posteriores multi, inter quos praecipue STANGE est nominandus, qui in *Anticrit. P. I. p. 22. seqq.* Alexandrini interpretationem multis defendit. „Psaltes, inquit, in eo versatur, ut regem describat, cui a Deo gentes in haereditatem sint traditae, quibusque duro imperio sit dominaturus, quod nimirum tumultuentur et inania aestuent; quare his verbis pergit: *pascēs eos* i. e. *reges hos pedo* sive *sceptro ferreo.*“ Tum, verbum 𐤏𐤍𐤁, cui proprie *pascendi* vis est, per translationem de *regibus* usurpari, pluribus exemplis probat, ut 2 Sam. V, 2. Pf. XXVIII, 9. LXXVIII, 71., 𐤏𐤍𐤁 autem de *pastoris pedo* h. l. accipiendum esse docet, ut Levit. XXVII, 32. Ezech. XX, 37. Pf. XXIII, 4. Praeterea Homeri quaedam loca adfert, in quibus reges ποιμένες λαῶν appellantur. ILGEN quoque (in *Memorabil. VII. p. 162.*) *ferrea virga eos pascēs*, vertit, et in nota addit: „Sequor punctuationem LXX. ποιμανῶν, auctoritate locorum 2 Sam. VII, 7. 1 Chron. XI, 2. Pf. LXXVIII, 71. 72. Mich. VII, 14. Accedit, quod 𐤏𐤍𐤁 non semper bono sensu dicitur, interdum enim malo legitur, v. c. Mich. V, 5. 𐤏𐤍𐤁 אחר ארץ אשר בחרב.“ Me tamen parallelismi membrorum leges movent, ut 𐤏𐤍𐤁, Chaldaeo praeunte, qui 𐤏𐤍𐤁, *franges eos*, vertit, ad verbum 𐤏𐤍𐤁, *conquassare*, *comminuere*, referam (forma eadem est, ut 𐤏𐤍𐤁, sed *Dagesch* non recipitur a gutturali, ideo longa pro brevi vocali restituitur). IARCHI חרצצם *quassabis eos* interpretatur, et KIMCHI חשברם, *franges eos*, atque eodem significato h. l. accipi monet, quo Ierem. XV, 12. 𐤏𐤍𐤁 an *quis confringet ferrum?* et Iob. XXXIV, 24. 𐤏𐤍𐤁 *conquassat magnates.* 𐤏𐤍𐤁 autem h. l. non *sceptrum*, sed *baculum*, seu *clavam* interpretandum esse, docuit IO. GOTHOFR. LAKEMACHER in *Commentatione*

tionem singulari, quae inscribitur: *De baculo ferreo, quo gentes confringendae, ad Ps. II, 9.*; inest *Observationum eius Philologicarum* Parti VIII. p. 192. seqq. Primo enim lignea quidem, eburnea, argentea et aurea sceptrum apud Veteres in usu erant, non vero ferrea. Deinde usus etiam, ad quem שבט adhibitum iri dicit poeta, sceptrum minus convenit. Neque enim uti iis solebant veteres ad percutiendos hostes. Serviebant potius imperantibus a turba distinguendis, cum in concionem prodirent, et iuriurando praestando. Itaque de baculo potius, sive clava h. l. שבט est accipiendum, quemadmodum 2 Sam. XXIII, 21. ubi de Benaiæ telo usurpatur, quo in certamen contra virum Aegyptium, proceritate spectabilem, hastaque praegrandi instructum descenderat, atque eadem significatione, qua in loco simili Habac. III, 14. cognatum et fere synonymum מטא. Verba haec sunt: פָּרְצוּ בַמַּטְוֹת בְּרָבְרָה פֶּרְצוּ יָסְעֵרְוּ לְהַפְיֵצַי Pertudisti clavis eorum capita ducum suorum, qui turbinis instar irruerant, ad me dissipandum. Respici videtur tam hoc prophetae loco, quam nostro ad morem illum antiquum, quo Heroes, armorum loco, clavas gestabant, easque non ligneas tantum sed etiam ferreas. Ita Periphetes, Vulcani et Antichiae filius, ἐφόρει κορύνην σιδηρᾶν, *clavam ferream gestabat*, ut APOLLODORUS *Biblioth.* L. III. C. XV. §. I. narrat. Eadem Arcithois regis erat armatura (apud HOMERUM *Iliad.* VII. v. 136. seqq.), τῆ κορυνήτης, *clavigeri*, nomine insigniti,

Ὅθεν κ' ἄρ' ἐ τόξοισι μαχίσκετο, δαρί τε μακρῶν.

Ἀλλὰ σιδηρεῖη κορύνη ἐήγγυσε φάλαγγας.

Quoniam non arcibus pugnabat hastaque longa, sed ferrea elava, i. e. globis ferreis munita; perrumpebat agmina. Consentit I. D. MICHAELIS in Supplement. ad Lexx. P. VI. No. 2401. „שבט inquit, non sceptrum erit, sed baculus ferreus, i. e. clava ferrea, aut ferro munita, qualem Herculi tribuere fabula solet. Ipse Hercules, Phoenicum

Deas, certe Davidi non ignotus, nec clavis pugnare in-
 fucum Orientalibus. Arabes Troglodytae, Megabarei
 dicit, apud Diodorum Siculum L. III. c. 33. ὄπλισμὸν ἔχουσι
 — — ῥόπαλον τύλες ἔχον περισιδήρους, *clavis armati sunt ferro*
obductis. Clavam in coelo Hercules gestat et Orion.“ Al-
 teram commatis nostri membrum. כְּכֵלֵי יוֹצֵר סִפְיָה
 STANGE in *Anticrit.* P. I. p. 27. seqq. ita vertit: *quasi*
instrumento fabrilis eas gentes subiges; quasi כְּכֵלֵי pro כְּבִבְלֵי
 potam esset, cura solenne fit Hebraeis, ut post literam
 כְּ similitudinis, praefixum כ in eodem vocabulo omittant,
 cuius rei plura exempla adiert; dictionem כְּלֵי יוֹצֵר vero
 non necessario per vasa testacea veri debere, sed quodvis
 instrumentura fabri, non solius figuli, significare posse
 censet. Sed quamvis nomen כְּלֵי solum positum *instrumen-*
tum quodvis atque יוֹצֵר ex etymo quemvis fabrum signifi-
 care possit, tamen ex usu loquendi כְּלֵי יוֹצֵר coniunctum
 semper *vas figuli*, a figulo fictum, denotat. Ita 2 Sam.
 XVII, 28. inter cibaria et utensilia, quae Davidi a subdi-
 tis afferuntur, sunt כְּלֵי יוֹצֵר וְכֵלֵי סִפְיָה *pelvcs et vasa figulina.*
 Atque in loco nostro parallelo, Ierem. XIX, 11. Iehova
 ita loquens inducitur: *sic ego istum populum urbemque fran-*
gam, כַּאֲשֶׁר יִשְׁבֵּר אֶחָד־כְּלֵי הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר לֹא-יִוָּכַל לְהַרְפֵּה עִיר,
ut frangitur fictile vas, irremediabili modo. Eadem compa-
 ratio Ies. XXX, 14. וְשִׁבְרָה כְּשִׁבְרֵי גִבְלֵי יוֹצְרִים *et fractura*
eius, qualis est fictilis urcei fractura, qui adeo inclementer
confringitur, ut ne testa quidem in eius fragmentis invenia-
tur, quo in loco גִּבְלֵי יוֹצְרִים aperte pro כְּלֵי יוֹצֵר, quod
 apud Ieremiam, et h. l. extat, positum est. Verbum כְּפָץ
 ex Arabico نَقَضَ illustravit SCHULTENSIS in *Origg.*
Hebr. L. I. C. III. p. 42—53., docuitque, proprie esse,
aliquid quatere violenter, vel proicere, ut diffiliat. Cf. MI-
 CHAELIS *Supplem.* P. V. No. 1620.

10. Orationem nunc ad cohortationem conferre inci-
 pit. Quo maior est huius regis dignitas, eo severius anim-
 adver-

advertetur eorum temeritas, qui fidem et obsequium ipsi denegant. Itaque poeta principes rebelles adhortatur, ut saniora consilia capiant, regique a Iehova constituto se subiiciant, si rebus suis bene consulere velint;

*Ergo sapite, reges,
Disciplinam, principes, admittite!
Colite Iehovam reverenter,
Trepidum cum vereamini!
Agite, tanto regi venerationis osculum figite;
Ne, si irascetur, res vestra pessunderetur.
Etenim ira eius brevi exardescet,
Felices sunt omnes, qui ad eum confugiunt!*

נעתה Nunc itaque, cum res ita se habeat, cum Iehova regi, quem ipse constituit, tantam concesserit potestatem. Particula ו hic habet vim concludendi vel inferendi, ut Ezech. XVIII, ult. Hof. XI, 6. Ps. VII, 8. הַשְׁכִּילוּ, *prudenter agite*, desistite a vanis et perniciosis conatibus, atque submittite vos regi a Iehova constituto. הוֹקְסוּ, *erudimini*, Chaldaeus recte vertit: קבילו מְרוּחָה, *accipite correctionem*, patimini vos redigi in ordinem, commovemini argumentis. שָׁפְטוּ אֶרֶץ h. l. respondet מַלְכִים אֶרֶץ in membro priori, ut supra vs. 2. מַלְכֵי-אֶרֶץ et רוֹקְנִים invicem respondent.

II. Cum omni subiectione et reverentia Iehovae servite! eius proregi vos submittendo. בְּיִרְאָה *cum timore*, i. e. reverenter, religiose. Verba: וְגִיטוּ בְּרַעְרָה plerique vertunt: *exultate*, laetamini, *cum tremore*, quod ESROMUS RUDINGER in Paraphrasi ita exponit: *Laetamini in ipso et cultu eius vestro, sed laetitiam eiusmodi, quae non sit expers percussione et tremoris debiti.* Et IOH. CAMPENSIS: *Gaudete, talem vobis contigisse Regem, memores interim, quantus sit, et quam metuendus, ne offendatur.* Simili modo ILGEN (Memorabil. VII. p. 163.): *Trepidum choreas consecrate*, et in Notula subiecta addit: „Lego cum

LXX. [*ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ*] et Cod. Kennicott. 309. [Sec. XIV., Kennicotto iudice, scripto, multasque egregias lectiones exhibente] *חֲבֹרֵם דּוּכִיתֶם בְּיָדָיו לְבָנָיו* *choream ducite in eius honorem.* Hoc fieri solitum, docet locus I Reg. XVIII, 26.⁶ Voculam *לְבָנָיו* ob proxime antecedentem syllabam in *חֲבֹרֵם* excisam in plerisque codicibus KOEHLERUS quoque existimat, in *Repertorio*, P. III. p. 9., lectam vero etiam a Syro interprete, qui posuit: *וְלִבְנָיו חֲבֹרֵם*, et *prehendite eum cum tremore.* Ipse vero Koehlerus verba nostra, inserto *לְבָנָיו*, ita fere explicat, ut Campensis. Sed recte MÖLLERUS (in EICHHORNII *Biblioth. Lit. Bibl.* P. VI. p. 231. not.) monet, verbum *חֲבֹרֵם* nusquam alias cum sequente *לְבָנָיו* coniungi. IARCHI: *quando hypocritas tremor corripiet, tunc exsultabitis atque gaudebitis, si colueritis Dominum.* HAMMONDIO hic videtur *σύνχρσις*, atque ordo constructionis ita mutandus, ut connectenda sint in sensu illa, *cum timore et tremore*, pariter et duo verba *serviendi et gaudendi*, tanquam *ἐν δὲα δούον*, q. d. servite ei alacriter et laete, sed cum debita reverentia. Alii tamen, quibus magis congrua sententia videtur, si *laetitia* notio hic prorsus excludatur, verbum *חֲבֹרֵם* diversa significatione accipiendum putant. Ita ABUL WALID, princeps Grammaticorum Iudaeis dictus (de quo vide SCHNURRERI *Dissertat. Philologico-Critic.* p. 457. not.), ab Hammondio ad h. l. laudatus, in *libro Radicum Ms.* *חֲבֹרֵם* indifferenter sumi ait pro quavis commotione, sive ex laetitia, sive ex dolore orta, unde nostra verba interpretatur: *commovemini cum tremore.* Eadem significatione Hof. X, 5. *חֲבֹרֵם* cum R. TANCHUM *dolebunt* reddendum dicit. In eandem cogitationem incidit DATHIUS in GLASSII *Philol.* S. p. 899. et in *Psalms latine versis*, ubi verba nostra vertit: *et cum tremore dolete.* Nec tamen hoc mihi satis convinnum videtur. Ex Arabico *حور*, *circumivit*, IO. CHR. F. SCHULZ in *Cocceii Lexico Hebr.* secundo a se edito,

P. I. p. 330. haec verba vertere mallet: *circumite eum*, quod Regum Orientis ministri in orbe eos in throno sedentes circumdant; quam sententiam praëvit HERDER in libro de *Poes. Ebr. Genio*, P. II, p. 399. Rectum STORRIUM vidisse existimo, qui in *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 38. scribit: „גל Arabibus item, ut דרר, est orbe se voluerit, gyrare se, circumagi, circumire. Quod cum pariter prae laetitia et terrore fieri possit, hebraicum גל utrumque significare potest, tum exultare gaudio, choreas ducere, tripudiare, ut plerumque, tum vertigine corripit, trepidare, in pavorem et luctum incidere, ut Hof. X, 5. Ps. II, II.“ Cf. SCHULTENSII *Commentar. in Job.* P. I. p. 50. 51. qui et cognato Arabico جيلان, a جال, media *Eliph*, notionem *concussionis, terroris* inesse observat; Arabum enim Lexicographi فزع, *trepidationem, pavorem*, explicant. Itaque non est opus, Hebraicum גל cum Arabico وجل conferre, quod primum *exultare* significat, deinde vero etiam ad *timorem* transfertur, ut MICHAELIS in *Supplem.* P. II. p. 284. fecit, unde verba nostra vertit: *exultate terrore*, i. e. *ita intremiscite, ut toto corpore exsiliatis*. Sed multo infelicius PAULUS in *Clavi Psalmorum* p. 7. vertit: *exultate in abundantia*, Hebraicum רצדה cum Arab. ^{5 1 1 1}رغدة, *abundantia*, conferens, quam notionem nusquam alias habet; nec admittunt parallelismi leges, alia quam usitata *tremoris* significatione accipere, quae optime respondet רצה in membro antecedente.

12. Prima huius commatis verba: נשקריבר interpretes tam veteres, quam recentiores mirifice exercuerunt. Ut ab antiquissimis ordiamur, I) Alexandrini transtulere, δροΐζαδε παιδείας, quod HESYCHIUS explicat: λάβετε παιδείας καὶ ἐπισήμους, *accipite disciplinam et scientiam*. Hos sequuntur Vulgatus, *apprehendite disciplinam*, et Arabs,

التزموا الانبياء, *adhaerete disciplinae*. Consentit Chaldaeus, qui קבילו אילפנא, *disciplinam accipere*, ponit. Alexandrinos in suo codice pro נשקי invenisse נשני, quod in Hiphil significat *assequi*, pro בר vero scripsisse παιδευ, quod postea in παιδεύω mutatum fuerit; vana est LUDOV. CAPELLI coniectura, in *Critica Sacra*, P. II. p. 567. ed. Vogel, Scharfenberg. Etenim נשני erit Imperativus, non formae Hiphil, sed Piel, quae non usitata fuisse videtur, quum nusquam in V. T. occurrat; παιδεύω vero in vetustissimis codicibus extitisse, docet versio Arabica, ex Alexandrina facta. Quare autem Alexandrinus et Chaldaeus Hebraeum בר *disciplinae, institutionis* significatione acceperint, diversae sunt sententiae. BUXTORFIUS Fii. in *Anacrit.* p. 673. censet, interpretes illos vocem בר accepisse significatione *frumenti*, quo metaphorice *legem, sive doctrinam legis* innui putaverint, quum et in Codice Talmudico *Sanhedrin* בר tam Prov. XI, 26. quam nostro loco hac metaphorica *doctrinae* significatione sumi iubeatur. *Osculari autem doctrinam esse, eam amplecti et apprehendere*, quia osculatio plerumque cum amplexu obiecti sui sit coniuncta iuxta illud Prov. VII, 13. וְהִתְקַף בִּי וְנִשְׁקָה לִי *apprehendit eum et osculata est eum*, voluisse itaque eos interpretes quae sua sententia in textu essent allegorica proprie exponere. At illos בר a באר *explicare, declarare*, deduxisse mavult IOH. VICCARS in *Decaplis in Psalmos*, p. 7. Magis arridet I. B. KOEHLERI opinio in *Notr. Critt. in Psalmos* (insert. *Repertorio Literat. Bibl. et Orient.* P. III. p. 10. II.), tribuisse eos verbo נשק significationem Graeci ἀπαρξάναι, *cupide apprehendere*, nomini בר vero *pietatis* notionem, quae Arabico دبر, inest. GEUHARI, a MUNTINGHIO in *Notr. uberioribus* ad h. l. p. 10. II. P. III. vers. germ. ex Codice Scheidiano excerptus, دبر, ait esse *oppositum inobedientiae*, atque dictio-

versionis in *Apolog. I. adversus Ruffinum* fol. 203. edit. Basileenf. hanc reddit rationem: Nafecu, *verbum e verbo si interpreteris*, deosculamini dicitur: quod ego nolens transferre putide, sensum magis secutus sum, ut dicerem, Adorate. Qui enim adorant, solent deosculari manum et capita submittere, quod se B. Iob elementis ac idolis fecisse negat, dicens: Si vidi solem cum fulgeret, et lunam incedentem clare; et laetatum est in occulto cor meum, et osculatus sum manum meam ore meo. Et Hebraei iuxta linguae suae proprietatem deoscultationem pro veneratione ponunt: id transtuli quod ipsi intelligunt, quorum verbum est. Eadem sententia FERRANDUS, in *Libro Psalmorum cum Argumentis, Paraphrasi et Annotationibus*, p. 134. loquutionem osculamini pure metaphoricam esse, et respondere ait Gallicae: *obeissez purement et simplement, rendez-luy une obeissance aveugle*. Sed verbum נִשְׁקוּ simpliciter nusquam de venerationis, sive homagii osculo (de quo mox plura) ponitur. III) Syrus interpres vertit: נִשְׁקוּ בְּנֵי, *osculamini filium*, quomodo vocem בר h. l. capi posse, etiam vidit Hieronymus in Commentario. Ita interpretatur haec verba quoque ABEN-ESRA: הנה עברו אחי כננר על יי' ונשקו בר כננר על הנה פירוש בר כמו מה ברי ומה בר בטני וכן כחוב בני אהה *Quemadmodum versu praecedente אַחֲיָהוּהָ in versu secundo responderat, ita nunc נִשְׁקוּ-בְרָאֵל eodem illo commate. Nomen בר autem eadem significatione est accipiendum qua Prov. XXXI, 2. מֵה־בְּרֵי וְגַמְה־בְּרֵי בְּטָנִי, heus mi filii, mi uterine! convenitque cum אַחֲהָ בְּנֵי supra versu septimo. Atque haec quidem interpretatio placuit plerisque ex posterioribus interpretibus, inter quos AUG. PFEIFFERUS in *Dubiis Vexatis*, p. 557. בְּרָאֵל a בְּרָהָה, *selegit* (ut הָיָה a הָיָה, בְּרָהָה a בְּרָהָה) proprie *prolem selectam* denotare existimat, sequiori oppositam. Nec multo aliter VENEMA ab eodem illo verbo nostrum בְּרָאֵל *filium electum*, nobile germen, ex aliis veluti decerptum, inter-*

interpretatur. *Filius* vertit etiam KOEHLERUS in *Nozt. Critt. in Repertor.* P. III. p. 11., אַבְרָא בְּרָא, cui verbo *gignendi* notionem tribuit, quam neque apud Hebraeos neque apud Arabes, aut Syros aut Chaldaeos habet. IO. CHRISTOPH. DOEDERLEIN in *Scholiis in Libros V. T. poeticos* ad h. l. p. 72. nostrum בְּרָא pro בֵּן poetice atque nobiliori vocula dictum esse arbitratur, quod etiam MOELLERO persuasit, qui praeterea in huius Psalmi interpretatione, quae in *Eichborniana Literat. Bibl. Biblioth.* P. VI. extat, p. 232. בְּרָא h. l. ideo etiam a poeta usurpatum existimat, ut soni similitudo in בֵּן et בֵּן vitetur. Sed recte, meo iudicio, STANGE in *Anticrit.* P. I. p. 32. Doederlinii sententiae obvertit; nulla ratione doceri posse, בְּרָא notionem filii ποιητικώτερον esse quam בֵּן; nani in Libris Veteris Testamenti, qui maxime scribendi genere adfurgant, ut sunt Iobus, Psalmi et Iesaias, stiloque sublimiori scripti sunt, nunquam reperiri בְּרָא, sed semper בֵּן; illud vero significatione filii serioribus demum temporibus a Syris et Chaldaeis pro Hebraico בֵּן usurpari coeptum, in eiusque locum substitutum esse; in Libro Proverbiorum quidem C. XXXI, vs. 2. hoc vocabulum occurrere, sed constare inter omnes, duo ultima Proverbiorum capita longo post Salomonem tempore addita esse. IV) Alius interpretationis KIMCHI mentionem facit: אִם פִּי מִן לְבָבִי לֵבָב וְאִם יְהִי עֵינָיִם נָקִי פִּי מִה לְבָבִי וְלִי כִי אֲנִי בְּרָא לֵבָב וְאִם בֵּן עֵינָיִם שֶׁתְּבֹאוּ וְחִלְמֵי בֵּן אֲכַל עֲלֵיכֶם לְכַשֵּׁק לִי לְהוֹרֹחַ שְׂאֵנִי מֶלֶךְ בְּמִצְוַת הָאֵל. Potest etiam בְּרָא significatione puri accipi, qua occurrit Ps. LXXIII, 1. Certe Deus Israelitarum summum bonum est, לֵבָב לֵבָבִי לְבָבִי his, qui puro corde sunt. Tunc sensus erit hic: quod mihi et vobis est? sum enim mundo corde, nec ulla est in me erga vos iniquitas, propter quam ad proeliandum contra me convocatiis, sed me potius dsulari debetis et profiteri, me esse ex divino mandato regem constitutum. Quod ipsum sequitur ABENDANA in *Spicilegio ad Michlal Iophi*. Congruit Arabum بَرٌّ pius, benefaciens, iustus. Vnde etiam

etiam verti possit: *Venerationis osculum figite iusto illi regi!*
 V) Sensum perquam aptum efficit quoque alia interpretatio a Kimchio commemorata: וַיִּחַן רַפְרֵשׁ בַּר מִן בְּרוּ לְכֶם אִישׁ עַל דַּרְךְ שְׂאוּל בַּחִיר *Non male etiam nomen בַּר electi significatione accipi potest, qua occurrit verbum 1 Sam. XVII, 8. בְּרַדְלֵכָם אִישׁ eligite vobis virum; ut h. l. rex electi nomine insigniatur, quemadmodum 2 Sam. XXI, 6. בַּחִיר יְרֵהָ a Iehova electus nuncupatur.* In eandem cogitationem incidit DOEDERLEIN in *dem Theolog. Journal*, p. 175., ubi, priori sententia mutata (vid. supra); בַּר a בָּרַר deductum; καθαρὸν, ἐλεγκτὸν interpretatur, atque honoris cognomentum, regibus tributum esse censet, quemadmodum בַּחִיר, quod Ps. CVI, 23. regibus Iudaeorum, et Esaj. XLII, 1. Cyro tribuitur. Eadem est ILGENII sententia, qui in huius Psalmi interpretatione, quam suae *de notione tituli filii Dei* dissertationi inseruit, §. V. verba nostra vertit: *Oscula figite ei, quem delegit*, ad quae in Nota subiecta haec observat: „Notio eligendi vindicatur verbo בַּר ex 1 Sam. XVII, 8. 1 Chron. VII, 40. בַּר igitur ad formam בָּר, miser, רַל, tenuis, רַק, minutus, סַר, refractarius, erit electus, cf. 2 Sam. XXI, 6. 1 Reg. XI, 34. 2 Sam. VI, 21. ἐλεγκτὸς, Luc. XXIII, 35. coll. Matth. XXVII, 43. Obiici posset, desiderari articulum ה; esse debere הַבַּר, sed idem illud obiici potest, si בַּר vertitur *filius*. At non sine causa ה omissum est: nam הַבַּר esset *hic* (David), quem elegit; sed בַּר est *is, quem elegit, quisquis sit*; ita ut non ad solum David respiciatur.“ Ceterum verborum: בְּרַדְלֵכָם sensum recte expressit BRUSIUS in *Commentar. in XIX. priores Psalmos in Supplem. ad Critt.* SS. T. II. p. 1303. ita: *recipite hunc pro Domino et rege vestro; ac praestate ei obsequium fidemque clientelarem.* Huius enim signum fuit osculum, ut ABEN-ESRA ad h. l. observat: וּמִנְהַג גַּיִם בַּעֲוֹלָם לְשׁוּם יְדוּהָם חָחַ יַד הַמֶּלֶךְ כְּאֹהֵי שְׁלֵמָה אִךְ הַעֲבַד חָחַ יַד אֲדוֹנָיו אִךְ לְנֶשֶׁק אִךְ הַמֶּלֶךְ זֶה הַמִּנְהַג עִד הַיּוֹם בְּאֶרֶץ הַיּוֹדֵל *Solebant olim in signum obsequii subdiri manum*

manum subter regis manum ponere, ut Salomonis fratres fecerunt (1 Chron. XXIX, 24.), et quemadmodum servi manum sub domini femur ponebant (vid. Genes. XXIV, 2.), sive etiam regem deosculari, qui mos hodieque in India obtinet, atque, quod ego addo, in Arabia, narrat enim NIEBUHR in suis *Itinerum Commentariis*, P. I. p. 414. se cum sociis principis Sanaae manum dextram atque genua in venerationis signum osculatum esse. Eodem osculo olim Homeritarum Rex salutabatur, ut cognoscitur ex Simeonis, Episcopi Beth-Arsamensis, Epistola de Homeritarum martyrio, in ASSEMANI *Biblioth. Orient.* P. I. p. 377. (sive etiam in I. D. MICHAELIS *Chrestom. Syr.* p. 36.), qui refert, puerum triennem, qui cum matre ad supplicium raperetur, ad regem, throno insedentem et regio cultu amictum accurrisse, atque וְיָצַח לְפָנָיו וְשָׁקַח אֶת גֻּבְרֵתָא eius genua osculatum esse. Cf. HARMARI *Observatt. super Or.* P. II. p. 44. seqq. Atque apud Hebraeos quoque olim osculum venerationis signum fuisse, patet ex I Sam. X, 1. ubi Samuel, postquam regem inunxisset, in reverentiae testimonium osculo eum donasse narratur. Idola etiam eo modo colere seu adorare solebant, vid. I Reg. XIX, 18. Hof. XIII. Nec aliis antiquitatis gentibus hic mos inusitatus fuit. XENOPHON in *Orat. de Agesil.* Ἐπιχώριον ἦν τοῖς Πέρσαις φιλεῖν ἔς ἂν τιμῶσι. Receptissimus et plane patrius mos erat apud Persas, osculandi eos, quos in honore habebant. ARRIANUS in *Epictet.* L. I. C. XIX. Ἡξίωται (τις) Δημαρχίας; πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται. Ἄλλος τὰς ὀφθαλμὸς καταφιλεῖ, ἄλλος τὸν τραχήλον. Praefecturam quis adeptus? Omnes obvii ei gratulantur, alius osculatur oculos, alius cervicem. Sed redeundum est ad carmen nostrum. Verba, quae sequuntur, הָיָה יְהוָה לְפָנָיו ne irascatur, referenda videntur ad Iehovam, qui regem illum, qui hoc carmine celebratur, constituit, ut recte ABEN-ESRA observat: וְיָצַח לְפָנָיו וְשָׁקַח אֶת גֻּבְרֵתָא

מפסוק הראשון ואם רחוק כמו חבל עמו ארץ איכנו שב אל מלח
מי כמוכה באלי' רק אל אמר אויב וככה והקימו אח המשכן
עד בואם *Verba פְּרַיְאָנָה respiciunt ad יְהוָה, qui carminis
initio (vf. 2.) nominatur, quamvis hoc nomen remotius sit.
Sed eadem ratione Exod. XV, 12. haec verba: חֲבַלְעָמוּ אֶרֶץ,*
*terra eos absorpsit, non respiciunt ad Deos, qui in iis, quae
proxime praecefferunt, (vf. II.) nominantur: מִי־בְמִכָּה בְּאֵלִים
quis tui fimilis inter Deos?, sed ad hostes, quorum vf. 9.,
(אָמַר אֱלֹהִים) mentio fit. Ita quoque Num.
X, 21. וְהָקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בּוֹאֵם. Erexerunt tabernacu-
lum, antequam venirent (Cabatitae); verba priora non
ad Cabaritas sunt referenda, qui proxime antea nominati fue-
runt, sed ad Gersonitas et Meraritas, qui versu 17. memo-
rantur. Verborum, וְהָאָבְדוּ דָרָךְ sensus non uno modo ex-
primitur. Syrus interpres ita vertit: ܘܒܢܝܫܝܢ ܘܢܝܢܘܫܝܢ
ܘܢܝܢܘܫܝܢ et (ne) pereatis de via. Viam is igitur ad Mes-
siam refert, quod etiam Alexandrinus interpres videtur
fecisse, qui ponit: *καὶ ἀπολείψετε ἐξ ὁδοῦ δικαίας*, quem Vul-
gatus sequitur, et pereatis de via iusta. Neque Chaldaeus
interpres aliter videtur intellexisse: *et amittatis viam.* Hi itaque interpretes haec verba acceperunt
de via, quae ad Regem ducit, i. e. ad eius tutelam (non
de tempore, hostibus Messiae concessio, gratiae eius conse-
quendae, quae DATHII est sententia in Not. ad Psalter.
Syriac. a se edit. p. 6.). Sunt, qui דָּרָךְ elliptice positum
putent, pro בְּדִרְךָ, ut Num. XII, 5. *וַיַּעֲמֵד פָּתַח הַמִּשְׁכָּן* sta-
bat in ostio tabernaculi, ubi פָּתַח pro בְּפִתְחָךְ ponitur, atque
Ps. XLIV, 3. *אַתָּה גַּם הִרְשִׁיתָ* Tu manu tua
gentes expulisti; ut sensus sit, ne pereatis in via, i. e. in
medio cursu conatiuum hostilium vestrorum, antequam
scopum contingatis (*auf eurem Wege, den ihr als Aufbrü-
rer gegen Jehovah und seinen Gesalbten wandelt*, ut KOEHLERUS scribit in Repertor. P. III. p. II.), sive subito, ut
post IAC. CAPELLUM in CLERICI Biblioth. Select.*

Tom. XIII, p. 319. Venema mallet, qui „*in via*“, inquit, „perit, qui subito et inexpectato perit, qui *illico*, ut Latini dicunt, quasi *in loco*, nulla interposita mora, evanescit. Sic בַּרְרָךְ sumitur Exod. XXXIII, 3. coll. vers. 5. *Φρῆδος* Attici dicunt, qui *evanuit*, disperiit, contracte ex *περὶ ὁδῶν*.“ Coniungit autem haec verba non cum iis, quae praecefferunt, ut בַּן fit repetendum, sed cum iis, quae sequuntur, ut vertendum sit: *peribitis enim in via, subito, cum paululum exarserit ira eius*. Sed sentiet quisque ipse, verba האָבְרוּ בַּרְרָךְ propter praepositam copulam וּ multo aptius cum iis, quae praecefferunt, coniungi, atque inesse Venemae interpretationi *ταυτολογία* parum elegantem. Exod. XXXIII, 3. vero tam parum necesse est, ut בַּרְרָךְ *subito* significet; ut potius multo aptius, *in itinere* vertatur. Ab hac tamen sententia non multum abest EICHHORN, qui in *Biblioth. Literat. Bibl. P. I.* p. 533. 534. et in Lexici Simonifiani editione בַּרְרָךְ h. l. pro *vita* positum putat, quae Hebraeis fuerit *via ad metam, vel mortem*, unde dictionem אָבְרוּ [בַּן] בַּרְרָךְ vertit: *perire in media via, antequam ad metam perventum fuerit*. Sed rectius haud dubie ABEN-ESRA hanc phrasin interpretatur: *peribitis respectu viae, quoad viam*. Sic etiam SALOMON BEN MELECH in Michlal Jophi: פִּירוּשׁ הַאָבְרוּ מֵצֵד הַדֶּרֶךְ כְּלוֹמֵר כִּי דֶרֶכְכֶם הַאָבְרוּ *Sensus: peribitis quoad viam, quasi diceret, nam via vester peribit; est enim verbum אָבְרוּ intransitiva significatione*, ut Aben-Esra h. l. observat. Eiusdem loquendi formae exemplum affert Jes. I, 30. כִּי הִיא בְּעֶצְמָהּ אֵינָכָה נִיבְלָח רַק עֲלֶיהָ נִיבְלָחַת עֲלֶיהָ *eritis enim velut quercus marcescens foliis, nam quercus substantia non marcescit, sed folia eius tantummodo marcescunt*, ut Aben-Esra addit. Aliud exemplum affert KIMCHI ex Jerem. XLI, 4. ubi קָרְעֵי בְּגָדֵיכֶם בִּי הַבְּנָיִם קְרוּעִים וְלֹא הֵם וַיִּקְרְאוּ מֵצֵד *nam eorum tantum vestes scissae erant,*

non vero ipsi, dicuntur itaque scissi propter vestes eorum scissas. Plura de hac loquendi forma atque exempla habet SCHROEDER in *Instit. ad Fundamm. Ling. Hebr. Synt. Verbor.* LXX. a. et STORR in *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 269. seq. qui hunc ipsum nostrum locum bene sic explicat: „ne pereatis quod ad viam, i. e. (cf. I, 6.) ne pereat via vestra, ne pessumdetur res vestra, pessime consultum sit rationibus vestris, conf. oppositum Jerem. XX, 1. (צְלָחָהּ) *quare via improborum successit?*)“ Ceterum de hac significatione vocis צָרָר cf. supra not. ad Pf I, 1. [כִּי־יָבֵעַ כְּמַעַט אָפֵל] Haec verba quidam, cum iis, quae proxime praecesserunt, *peribunt res vestrae*, ita coniungunt: *ubi paululum tantum eius indignatio exarserit*, ut significetur, huius irae effectum ita promptum esse, ut si vel paululum ardeat, consumtura sit omnes inimicos. Nam כְּמַעַט nonnumquam etiam ad *quantitatem* pertinet, ut Es. IX, 1. Prov. X, 20. Ego tamen mallet cum JARCHIO ad *tempus* referre, et ita interpretari: בְּרִנְעָה מֵיָעַט פָּחַאם *in momento exiguo, subito* in vos ira eius exardescet; ut hoc incisum absolute sit dictum, non cum antecedente coniunctum. Verbum בָּעַר plerique interpretes *intransitive*, exardendi significatione sumunt, sed ABEN-ESRA פֹּעֵל יִרְצָא *transitivum* hic esse censet, ut Pf. LXXXIII, 15. כָּאֵשׁ הִבְעֵר יָעַר *sicut ignis sylvam consumit*. Itaque et hoc loco *absumere* esse vertendum, והַפְּעוּל חֶסֶר כִּי אֵין צָרָר כִּי חָרִי אָהָ נִמְשָׁל לֵאשׁ *subiectum vero patiens deesse, neque necessario fervorem irae cum igne esse comparandum*. [אֲשֶׁר־כָּל חֲסִי בוֹ] Epiphonematice haec subiiciuntur, in Antithesi quidem, sed non expressa: sicut certissimam iram Dei et poenas ab eo expectare debent omnes, qui adversantur ei, ita contra, qui fidei eius se permittent, incolumes et tuti erunt. Verbi הָסֵר propria significatio videtur esse: *sub laciniam alamve vestis potentioris alicuius se recipere*, ut colligere licet ex Arabum حَالِئَةً primum, *ora vestis, tum affeculae, projectio,*

rectio, quod *ora vestis* expanditur quasi super clientes a patrono praepotente, quodque olim sub laciniam alamve vestis recipi solerent, qui in clientelam suscipiebantur, ut observat ALB.-SCHULTENSIUS ad *Haviri Confess. VI.* p. 182. et 271. Cuius rei exemplum inveni in ABULFEDAE ANNALL. T. I. p. 162. ed. Reisk. Adler. ubi narratur, Muhammedem, cum inter captivas collactaneam sororem, agnovisset, eam *iniecto suo pallio tutam ab omni iniuria praestirisse*, *فعرها وبسط لها رداءه*. Simili modo Abd-ei-Malec, Chalifa, super Abdallam, poetam, eius gratiam ambientem, proiiciebat pallii sui laciniam. Ad quae poeta:

اتي رضاك ولا اعود لمتلها

Advenit tandem clementia tua, numquam deinceps, ut olim, peccabo. Rem a Rihanio fusius narratam vid. in REISKII *Annotatt. historicc. ad Abulf.* T. I. p. 32. Hinc in ACHMEDIS ARABSIADAE *Histor. Timuri*, P. I. p. 560. ed. Manger. *de Cara-Filuk* *دخل من تحت رداءهم* *Recepit se sub eorum pallium*, i. e. sub eorum tutelam. Et P. II. p. 236. *فانهم رداء الاسلام* *ipsi erant pallium Islamismi*, i. e. eius defensores. *חזיני* forma regiminis posita est, ut saepe alias fieri solet, quando nomen alia quadam construendi ratione arctius coniungitur cum voce sequente, etiam intercedente particula, ut Ps. LXXXIV, 7. *בצמק עברי* *vallem transeuntes*, *Jes. XXXIII, 6.* *חכמה ורעה* *sapientia et cognitio*. Plura vide in SCHROEDERI *Institt. Syntaxi Nomin. Reg. XIII. a.* et in STORRII *Observatt. p. 105.*

 PSALMVS TERTIVS.

ARGVMENTVM.

Queritur primum de hostium multitudine atque insultatione (vf. 2. 3.). Sed mox superiorum temporum memoria, quibus tam multa divini favoris et opis singularis documenta acceperat, animum suum erigit, spemque affert divini auxilii atque victoriam de hostibus reportandae (4-7). Tandem divinae opis imploratione atque votis pro universo populo concludit (vf. 8. 9.)

Cum fugeret Absalonem filium, hunc psalmum a patre decantatum esse, dicit Hebraea inscriptio, neque inest Psalmo quidquam, quod nos moveat, ut aliter statuamus. PAULO, in Clavi Psalmoreum, hocce carmen elegus martius videtur esse, qui decantatus fuerit, antequam proelium, quod 2 Sam. XVIII, describitur, committeretur. Cf. Not. ad vf. 1.

Vf. 1. מִזְמוֹר לְדָוִד בְּקָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנֵי דָוִד, *Davidis Psalmus, quum propter Absalonem filium suum fugeret.* KIM-

CHIUS

CHIUS e priscorum Rabbīnorum sententia docet, Psalmum istum a Davide editum fuisse, quum nudis pedibus atque aperto capite Olivarum clivum ascenderet, ut habetur 2 Sam. XV, 30. Et certe hic temporis articulus bene congruit. Absalon enim, qui simul de regno occupando, et patre de medio tollendo consilium cepisse videtur, postquam accepisset a rege commearum, ut sub specie voti religiosius persolvendi multo cum comitatu proficisci posset, per univesum regnum autem nuncios misisset, qui ubique populos monerent, ut praescripto die et hora regem ipsum proclamarent, et ad eum quasi regem agnoscendum in Hebronem frequentes confluerent; ipse etiam Hebronem profectus esset, non solum cum ordinario coetu domesticorum et amicorum, qui consiliorum eius participes erant, sed etiam cum ducentis viris Hierosolymitanis, cetera quidem integris, et totius rei ignaris, qui alioqui Absaloni contra Davidem non favissent, sed mox videntes se per imprudentiam in coniuratione implicatos, in facinore progredierentur, quod nolissent inchoare, (quod consilium ex Ahitophelis, hominis vaferrimi, officina videtur prodixisse, ut non tantum illi deducerentur in fraudem, sed aliae etiam civitates, quae Hierosolymitarum exemplum facilius sequerentur); postremo cum exercitu ad Hierosolyma accedit, ut vel vi vel deditioe rex et civitas in suam potestatem deveniant, et rege interfecto, ipse pacifice, ac sine ullo timore dominetur. Mirum autem in modum Israelitas labefactarat Absalon, et a Davide abalienatos in sui amorem blanditiis ac spe melioris gubernationis traduxerat. Horum omnium non inscius Davides, Absalonis adventum non expectare, sed cum suis salutem fuga petere, consultius duxit.

2. 3. Oreditur exclamatione querula de hostium ingenti copia atque maledicentia:

Quantus est numerus, Iehova, hostium meorum?

Quanta multitudo eorum, qui adversus me consurgunt?

Multi dicunt de me:

Nulla ei a Deo salus est expectanda!

מָה ABEN-ESRA recte הזה לחימה *hoc loco admirantis* [seu potius cum admiratione conquerentis] *vocem esse dicit, tum pergit; ישראל נחלקר בר לג' חלקים יש מהם צרים כבני בנימין ויש מהם קמים והם בנו ועמשא קרובים ויש אחרים אומרים כי נפל ולא ינסה קום* *Israelitae in tres partes tunc contra Davidem divisi erant, alios enim, ut Beniaminitas, hostes (צָרִים) habuit, alii, ut Absalom et Amasa et qui ab eius partibus erant, in eum rebellaverunt (קָמִים), alii de eo dixerunt: cecidit, nec resurget (v. 3.)* VENEMA רַבִּים h. l. non tantum multos, sed et magnos et excellentes significare putat, seu magnates, ut Jerem. XLI, I. Mihi ex vulgari interpretatione sententia gravior atque magis poetica videtur.

3. בעבור Hebraeorum magistri interpretantur: *לְנַפְשִׁי* et נַפְשִׁי על *de anima mea*, praefixumque ל eadem hic significatione sumendum esse monent, qua Genes. XX, 13. אָחִי הוּא *Dic de me, frater meus est.* Exod. XIV, 3. et cogitavit Pharao לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל *de Israelitis*, quibus omnibus, et similibus, locis ל habet potestatem, quod adinet ad, respectu habito ad rem, quae orta est ex eo, quod primo significet, ad quem locum res contendat, id quod pluribus exposuit STORR in *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 284. נַפֶּשׁ autem h. l. pro persona ponitur, loco pronominis reciproce, ut Esaj. XLVI, 2. נַפְשָׁם *ipsa illa idola in captivitatem abeunt*, et Levit. XI, 43. אַל-תִּשְׁקָצוּ אֶת-נַפְשׁוֹתֵיכֶם *ne inquinate (proprie personas vestras, i. e.) vosmet.* Arabibus is usus longe frequentissimus, itemque Syris et linguae Rabbinicae. Cf. MICHAELIS *Supplem.* P. V. p. 1659. Sunt, qui נַפֶּשׁ *vitam*

vitam interpretentur, quod tamen MICHAELIS ob sequens לו, quod manifeste ad *Davidem* ipsum respicit, vix putat licere. Sed est נפש quandoque *masculinum*, veluti Ies. XXXII, 6. id quod ABEN-ESRA observat: והזכיר על נפשו לו כמו להריק נפש רעב Singulari profusus ratione VENEMA verba אמרים לנפשי interpretatur: *dicunt in animam meam*, quibus non significari putat, *de me*, licet hoc non exclusum nolit, sed „singulari emphasi, *in faciem meam*, vel *mibi in faciem*, coram et summa cum impudentia *mibi* et *de me*, dicunt: נפש proprie dicit *flatum*, *spiritum*, *halitum*, unde *praesentiae* notio fluxit, et in *animam* idem est, ac *in faciem*, *coram*. Quod ex historia *Simaei*, *Davidi* coram maledicenti, egregie confirmatur, 2 Sam. XVI. Sic Genes. XLIX, 6. *in secretum ipsorum ne veniat anima mea*, ne sim praesens. Vid. et Ps. CV, 8.⁶⁶ Haec Venema, quae quam sint quaesita, atque loquendi usu parum firmata, quisque sentiet ipse. Mihi quidem ea, quam primo loco proposui, interpretatio, omnium aptissima et facillima videtur. Sensus itaque est: Tanta quidem omnino multitudo est hostium meorum, ut multi tam ex ipsis hostibus, quam ex spectatoribus aliis sic de me censeant animis suis, et insultantes mihi in has voces erumpant. Verborum: אין ישועה לו באלהים sensus non videtur esse hic, „in Deo ipsius spem non esse repositam, sed viribus et violentiis ipsum unice fidere, adeoque nunc tandem merito a Deo prostritui, ut meritas luat poenas,“ quae est Venemae interpretatio; vero potius: *nulla est ei salus penes Deum*, actum est de eo, Deus non curat eum amplius, non adest periclitanti; quod iis, quae mox sequuntur, magis convenit. In voce ישועה *He paragogicum* additum quidem putant ad augendam significationis vim: ita KIMCHIUS: כול דומה לומר ישועה וישועה כי כל כפל חוספה לכפל עניין וכן עזרה רב עזרה וכן חכמה כפלאה *quasi repeteres nomen ישועה*, *omnis enim geminatio auget significationem*, ita עזרה Pf. LXIII, 8.

significat multum adiutorium eademque est ratio horum, quae appono, תְּבִיאָתָה Deuter. XXXIII, 16. abundanter et certo veniat, תְּבִיאָתָה 2 Sam. I, 26. longe admirabilis fuit, atque תְּבִיאָתָה Iof. VI, 17. abscondidit diligentissime, fidelissime. Vim intensivam huic He tribuit etiam IO. BERNH. KOEHLER in *Repertor.* P. III. p. 12. et SCHROEEDERUS in *Institut. ad fundamenta Ling. Hebr.* Reg. CLXV. א. ב. ג. qui verba, אֵין יִשְׁעָתָה vertit, non est salus ulla. Sed ABEN-ESRA: שָׁנִים סִימָנִים לְשׁוֹן נִקְבָה דֶרֶךְ צָחֵרָה He feminini elegantiae (euphoniae) gratia duplicatum est, ut in אֵימָתָה Exod. XV, 16. *terribilitas*, et בְּצָרָתָה in *angustia* Pf. CXX, 1. STORRIUS etiam in *Observatt.* p. 103. „Vereor, inquit, ut probari possit, הַּ paragogicum efficere *superlativos*. Certe non video, cur Pf. III, 3. יִשְׁעָתָה magnam salutem etc. intelligere debeamus. Quidni potius (in nota subdit) He illud, ut in הַחֲרָסָה Iud. XIV, 18. redundare, vel euphoniae gratia adiectum dicamus? Cf. p. 74. et 438. eiusdem libri. De voce סֵלָה vide Prolegomena.

Vf. 4—7. Sed profanae stultitiae et elationis voces sunt istae, et blasphemae, quae mihi praecedunt omnem spem opis tuae:

*At Tu, Iehova, clypeus mihi es,
 Tu dignitatis meae vindex, tu caput mihi extollis!
 Te inclamat vox mea, Iehova!
 Annuet mihi e sancto suo monte.
 Discubitum eo, dormio, evigilo,
 Nam Iehova me sustentat.
 Neque metuum vel hominum myriades,
 Qui circumcirca castris me obsideant.*

Haec omnia VENEMA de superioribus temporibus censet intelligenda esse, quibus multa eaque plane singularia favoris Dei expertus erat documenta, ut sensus sit: Alias Ieho-

Iehovam in afflictionibus meis invocavi, et exaudivit me; itaque et iam de divino securus praesidio, quieta mente consistam, et somno me tradam, habens persuasum, quod Deus me nunc quoque defendet. Verum praeterita beneficia versu penultimo tanguntur, ut nova impetrentur, unde probabile mihi non fit, ea quoque in hisce, quae praecedunt, memorari.

4. וְאַתָּה יְהוָה מִן בְּעָרִי „At Tu, Iehova, clypeus es circa me; plus est, quam si dixisset *clypeus meus*, nam clypeorum alii partem corporis tegunt, alii totum corpus muniunt: *tu autem mihi es*, inquit, *vice clypei*, qui me undique regit ac munit. Alioqui vox usurpatur in significatione praesidii et protectionis. Ps. XVIII, 3. *Clypeus meus et cornu salutis meae*, et XXXIII, 2. *Auxilium meum et clypeus meus ipse est*, rursus Ps. CXIX, 114. *Latibulum meum et clypeus meus tu es*. Item Genes. XV, 1. *Ne timeas, Abraham, ego clypeus tuus sum*, ubi vetus editio Latina, *protector tuus*.” Haec DRUSIUS in *Commentat. in priores XIX. Psalmos*, ad h. l. In כְּבָרִי est metonymia effectus, effecto posito pro persona efficiente, seu pro auctore, quemadmodum Ps. XXVII, 1. *Iehova lux mea, et salus mea* i. e. auctor et causa lucis, salutis. Cf. GLASSII *Pbiolol.* S. p. 839. ed. Dathii, et STORRII *Observatt.* p. 15. Sensus: a te spero gloriam, i. e. victoriam de hostibus, et meae dignitatis vindicationem. Alii haec referunt ad partem praesentemque dignitatem regiam, ut sit, *tu me honoribus ornasti*. Ita DRUSIUS quoque l. c.: „qui me evexisti ad gloriam, vult dicere, ad dignitatem regiam; nam gloria nuncupatur *maiestas regum*, vel ipsum regnum. Vnde vestis gloriae pro regia, Esth. XIV, 2. καὶ ἀφελομένη τὰ ἱμάτια τῆς δόξης αὐτῆς. Latina Vetus: *cum deposuisset vestes regias*. Licet etiam exponere, *gloria mea*, i. e. Deus meus, ut Ps. CVI, 20. Mutaverunt כְּבוֹדָם gloriam suam in similitudinem bovis.” Interpretationem plane di-

versam proponit KIMCHI: יהכבוד הוא הנפש כמו ויגל כבורי למען יזמרך כבוד ומנן שזכר עימר במקום שנים מנן כבורי, בערי ומנן כבורי, *nomen כבוד hic idem valet, quod נְפֶשׁ, anima*, ut Pf. XVI, 9. וַיִּגַּל כְּבוֹדִי exultavit anima mea, et Pf. XXX, 13. לְמַעַן יִזְמְרָה כְּבוֹד ut pfallet tibi anima. *Nomen מנן autem est etiam ante בְּעָרִי repetendum, clypeus circa me, et clypeus animae meae.* Subdit tamen: או פירוש או בברחר *potest etiam gloria mea opposita esse ignominiae, quam est passus, cum fugeret.* Verba huius commatis ultima: מְרִים ראשי refert DRUSIUS l. c. quemadmodum ea, quae praecesserunt, ad dignitatem regiam: „*extollens caput meum ex humilitate atque deiectione, hoc dicit, quia ex infimo loco ad altissimum regiae dignitatis gradum fuerat a Deo euectus: nam extollere caput dicitur, qui aliquem ad honores perducit.* Sirach. XI, 1. *Sapientia humilis extollit caput eius.* Rursum Sirach. XX, 11. *Est, qui ex humilitate caput extollit.* Nec aliter fumes Pf. XXVII, 6. *Nunc extollit caput meum contra hostes meos, et CX, 7. ideo extollit caput.* Et 2 Reg. XXV, 27. *Extulit caput Ioachim regis Iudae de carcere.* Huius loci est et illud Genes. XL, 13. *Intra tres dies extollet Pharao caput tuum* [cf. Scholia nostra ad h. l.]“ Aliiter KIMCHI: ומרים ראשי שלא אברש ולא יפלו פני לפני הראש, *et exultans caput meum ne rubore perfundar, neve concidat facies mea coram inimicis meis, sed erecto et elevato capite incedam, laetus et hilaris.* Cf. DRUSII Proverb. Class. II. Lib. III. Prov. 150. Ego utrumque h. l. coniungendum puto, ut ESROMUS RUDINGER fecit, cuius haec sunt verba: „Significat *caput tollere, sive extollere, figura hebraea utrumque, id est, et honoribus et dignitate ornare, et laetitiam atque securitatem conciliare, liberando e periculis, malis, et aegritudine, atque ita erigere iacentem, sicut contra perturbati et tristes atque lugentes incedunt capite deiecto seu demisso, ut Pf. XXXV, 14. incedebam incur-*

incurvus, sicut qui matrem luget, id enim est capite demisso. Sic est Genes. XL, 13. et extulit caput principis pincernarum, id est, et restituit ei dignitatem. Cf. Ps. XXVII, 6. Quale videtur et Marionanum hoc [Georg. III, 8. 9.]

— — *Tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.*

Erit igitur: et erectus incedere, liberatus omni dolore et metu et ornatus honoribus.“

5. *קולי* hic positum est pro *בְּקוֹלִי*, ut Nah. II, 8. *מְהִינּוֹת בְּקוֹל יוֹנִים* gementes voce columbarum, et Iob. XXXVII, 4. *וְשֹׁאֵנ־קוֹל* post eam rugiet voce. ABEN-DANA: חסר בִּי"ת השירוח כמו כי ששה ימים ורבים כמורה וְהִטְעַם בְּקוֹלִי אֵל ה' אֶקְרָא Deest Beth praefixum, ut Exod. XX, 11. *שֵׁשׁ יָמִים* [ב] *כִּי* nam sex diebus perfecit Deus coelum et terram, et saepe alias, quasi posivum esset: *בְּקוֹלִי* אֶקְרָא. Futurum אֶקְרָא autem hic aoristice sumendum est (cf. not. supra ad vf. 4—7.), quemadmodum quod proxime sequitur *וַיַּעֲנֵנִי*, respondet, sive respondere solet mihi, precibus meis, auxilium tuum mihi non denegas. *מִרֶר קְדָשׁוֹ*, e monte Sanctitatis eius, i. e. ex Sione monte, ubi tunc foederis arca, Iehovae sedes fuit, ut recte Aben-Esra observat.

6. Ita me audis benigne, ita nihil mihi negare soles, ut te fretus, prorsus acquiescam, et nihil trepidem in ullo periculo, atque ne in praesenti quidem, quantumvis magno; ut, quando cubitum eo, dormiam securus, sine metu ullius periculi, et quando de somno expergiscor, nulla res conturbet animum meum. Recte KOEHLERUS in Repertor. Ps. III. p. 12. monet, verba *וְאֵי שָׁבַחְתִּי וְאֵי שָׁפָרְתִּי* ab Alexandrinis et Hieronymo non satis accurate reddita esse, *καὶ ἠλάλησα καὶ ἠλάλησα*, dormivi et saporatus sum, neque

que a Michaele, *ich lag und schlief, decubui et dormivi*, cum שכב *fit cubitum ire*. ABEN-ESRA quod hic generatim, et proverbiali quasi locutione, dictum videtur, historiae applicat, nescio, an recte; ita enim haec verba enarrat: לבטח אשכבה ואישן בלילה שהיתה למחרת המלחמה *securus cubitum ibo et dormiam noctu post proelium commissum*. Ad הקיצוהי vero bene KIMCHI: ואיננו נבהל כאדם הישן מחוך הצרה שהוא נבהל בהקיצו *non perturbatus, ut solet esse is, qui prae angustia somno correptus est, qui dum expergiscitur, animo est perturbato*.

7. Quantumvis multae myriades hostium me iam invadant, et circumcirca castris positae me obsideant, in hac tamen fiducia opis protectionisque tuae, non perturbabor, neque trepidabo animo meo. Ad verba: לֹא אֵירָא מִרְבָּבוֹתָ כִּי כָל יִשְׂרָאֵל הֵיוּ עִם אֲבִשְׁלוֹם לְבַר מֵאֲשֶׁר עִם הָיוּ עִם דּוֹר בִּירִישָׁלַם שִׁיצְאוּ עִמּוֹ וְאוֹרָם שֶׁנִּחְאֲסְפוּ אֵלָיו אַחַר כֵּן. *Omnes enim Israelitae Absalomi partes sequebantur, exceptis iis, qui Hierosolymis cum Davide remanserant, qui eum postea in fuga comitabantur, et praeter alios, qui postea ad eum convenerunt.* „A myriadibus populi, sensus est, ab innumeris populis; numerus finitus pro infinito. Eusebius Προπαρασ. Lib. 7. εἰώθαμεν ἀνομάζειν καὶ ὑπερβολῆς ἔμφασιν τὰ πολλὰ καὶ ἄπειρα, μύρια. Latini dicunt: *mille et sexcenta*: Virgil. *Mille trahens alios adverso sole colores*. Terent. *Sexcentas perinde potius scribito iam mihi dicas*. Ad quem locum Donatus: *Perspicere hinc liquet, inquit, consuetudinem utriusque sermonis. Nam Apollodorus μυρία dixit pro multis. Et ut apud Graecos μύρια, ita apud nos sexcenta dicere pro multis, usitatum est. Cicero: sexcenta possum decreta proferre.* DRUSIUS. Vocem עַם VENE-MA h. l. *copias militares* significare monet, ut Num. XX, 20. Iud. IX, 43. 2 Reg. XIII, 7. Quum pro Hebraeo מִרְבָּבוֹתָ Chaldaeus paraphrastes ponat מִמְצִיחָא דְעַם, a *sententione populi*, KOEHLERUS l. c. eum in suo Codice מִרְבָּבוֹתָ

מְרִיבֹחַ עִם, a רִיב, *litigare*, invenisse putat. Vere etiam idem Vir Doctissimus coniecit, quod in Chaldaeae paraphraseos exemplis typis exscriptis invenitur, לָא תִרְחַל לָא אֲרַחֵל, quomodo in BUXTORFII *Lex. Chald.* p. 524. invenitur. אֲשֶׁר סָבִיב שָׁחַר מְלַחֲמָהּ, *apparatum suum bellicum*, sive castra, quod KIMCHIUS subintelligere iubet, qui eiusdem loquendi usus exemplum adfert Esaj. XXII, 7. שָׁחַר הַפְּרָשִׁים שֶׁחַר הַשָּׂרֵיגָה *equites obsesserunt portam*. Eodem modo usurpatur verbum שָׂחַר, cum שָׂחָה synonymum, I Reg. XX, 12. שָׂימוּ יְיָשִׁימוּ עַל-הָעִיר *ponite et posuerunt contra urbem*, castra. „Usurpant enim absolute *ponere* pro eo quod est *castra ponere*. Virgilius *tendere* dixit in illo: *Ferus hic tendebat Achilles*, i. i. *tendebat castra*.“ DRUSIUS. PAULUS in *Clave* tam Psalmodum, quam Esaiæ (ad XXII, 7.) שָׂחָה reciproce vertit: *ponere se*, i. e. *confidere*, castra ponere, plane contra linguae usum. VOGEL ad *Vatabli Grotiique Annotationes in Psalmos*, a se editas ad h. l. hanc adspersit notulam: „*סָבִיב* et in hoc et in multis aliis locis *nomen* potius quam *particula* esse videtur, *castra*.“ Quod, licet satis fidenter pronunciatum tamen plane est confictum, atque aperte refutatur loco Num. XI, 31. ubi si סָבִיבֹחַּהּ veritas *castra castris*, nullum sensum in his verbis invenies.

8. 9. Nunc superiorum temporum memoria erectus, ad Iehovam preces pro liberatione fundit :

Surge, Iehova, serva me, mi Deus!

Tu enim omnium hostium meorum maxillam contrudisti;

Tu impiorum dentes confregisti.

Penes Iehovam salus!

Salutem tuo populo praeستا!

קומה *Exsurge*, instar strenui militis arma accipe, vires collige, ac si Iehova hactenus fuisset otiosus spectator miseriae Davidis. הַשְׁעֵנִי אֱלֹהֵי *Salvum me fac* in hoc periculo, *mi Deus*, eripe ex angustiis, et pristinam felicitatem redde. [כִּי-הִסִּיף-שִׁבְרָךְ] Ad haec bene KIMCHI: פעמים רבות הושענתי והכית אויבי כן העשה עמה *Iam multoties me servasti, et hostes meos percussisti, ita et nunc facturus es.* Ad Saulem potissimum eiusque progeniem, tum etiam ad reliquos hostes feliciter olim debellatos respicere videtur. Addit tamen: או פירוש על זאח המלחמה והוא כמז שפירשנו ויענני מהר קרשו *Vel refertur ad praefens bellum, tunc in Praesenti haec sunt accipienda, ut supra vs. 5.* (ubi et nostr. cf. not.). Ita ABEN-ESRA: וטעם ושני רשעים כנגד רבים אומרים לנפשי *Quod dicit: impiorum dentes confringis, oppositum est iis, qui nullam salutem ipsi a Iehova expectandam esse dicerent.* Metaphoram in his verbis ZORNIUS in *Biblioth. antiquar. Exeget. P. I.* p. 902. desumptam putat a pugilum certaminibus, quibus in feriendo et oppugnando adversario praecipue facies peti solebat, quod apud Graecos ὑποπαιζέω appellatum est. Sed cum apud Hebraeos huiusmodi certamina in usu fuisse, nullo exemplo constet, ego potius cum VENEMA, et aliis figuram a feris bestiis petitam puto, quae morfu nocent et dilaniant, quarum dentibus excussis, nulla ab iis metuenda est noxa. KIMCHIUS מכה בויון, *ignominiosam percussione*, intelligit quod etiam GEIERO visum est, qui ad loca Mich. V, 1 [al. IV, 14.] et Ioan. XIX, 3. provocavit. Verborum בִּי-הִסִּיף אֶחָד-כָּל-אֹיְבֵי לְחֵי rationem grammaticam non uno modo interpretes exponunt. ABEN-ESRA: דע כי שם הפועל הוא בכל פעל עבר או עתיד ואעפ" ש' שאיננו פעמים כחוב כמו וברך ולא אשיכנה והטעם וברך ברכה וככה וברוב יועצים עצה חקום וככה *Observandum est, verba praeterita aut futura Nominativum, ad quem se referunt, in ipsa sua significatione implicite continere et includere, etiam si*

iamsi non semper expressus sit. Veluti Num. XXIII, 20. in verbis וְלֹא אֲשִׁיבָנָה et benedixit nec faciam eam invitam, post וְבִרְךָ subaudiendum est nomen בְּרָכָה, quod in eo latet, ad quod etiam respicit suffixum. Ita etiam Proverb. XV, 22. in his verbis וְכִרְבַּב יוֹעֲצִים תִּקְרָם in multitudine consiliariorum firmum stat, sive, firmatur, subaudiendum est עֲצָה consilium. Eadem huius loci ratio est, qui plene ita sonaret: לְחִי אוֹרַח אֶרֶץ כִּי יִכֶּה בְּיָדְךָ אֶת־כָּל אֹיְבֵי מִכָּה לְחִי, tu enim omnes hostes meos percussisti percussione maxillae. Sed statim aliam interpretationem subiicit: אוֹרַח אֶרֶץ כִּי יִכֶּה בְּיָדְךָ אֶת־כָּל אֹיְבֵי מִכָּה לְחִי Potest etiam Praefixum omissum esse, ut 2 Reg. XVIII, 15. הִנְמַצָּא בְּיַהֲדֵיהֶנָּה inventum est in templo Iehovae, atque Exod. XX, 11. כִּי יִשְׁשֶׁה יָמִים עָשָׂה כִּי שֶׁשֶׁה יָמִים עָשָׂה Positum ita erit pro בְּלִחֵי. Quod sequuntur KIMCHI et BEN MELECH. GLASSIUS in Philolog. S. p. 480. ed. Dath. עַל subaudiendum censet, quae particula expressè adiecta est, 2 Paral. XVIII, 23. וְיָדָה מִיְכַיִּהוּ עַל הַלְחִי colaphum Michae inflixit, itemque Mich. IV, 14. [al. V, 1.] Sed STORR in Observatt. p. 270. vertit: percutis omnes inimicos meos quod ad maxillam, eadem dictionis forma, qua supra Ps. II, 12. ubi not. vide. Sensus semper idem manet. Ceterum pro לְחִי Alexandrinus interpres posuit ματαίως, quem sequitur Vulgatus, sine caussa, et Arabs باطل, idem. Hinc LUDOV. CAPELLUS in Crit. S. L. IV. C. V. p. 605. edit. Vogel-Scharfenberg. illum in suo codice לְחִין invenisse, idque pro לְחִין, gratis accepisse censet. Ad quam coniecturam recte SCHARFENBERG in Nota subiecta: „Etsi verba Eusebii apud Montefalcon. (Hexapl. Origen.) οἱ δὲ Ο. ματαίως ἐξέδωκαν, ἢ κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἀντίγραφα ἑτέρως ἰσχυρότα, κατὰ Φασί τινες τῶν Ἑβραίων, ἢ τῆς λέξεως τὸ εὐτελὲς ἀποφύγοντες, favere videntur opinioni eorum, qui interpretes Alexandrinos pro לְחִין aliud quid legisse existimant; tamen coniectura Cappelli vel propterea se mihi non probat, quod

quod לָהֵן numquam hoc sensu accipitur, neque ab interpretibus istis redditur *μαρταιος*. Quare ampliandum esse censet. “ *ΥΒΝΕΜΑ*: „legisse videntur להב' cum lineola transversa, quae ם designare solebat, supra ultimam litteram, quam excidisse censuerunt, unde להן pro להנם, frustra, acceperunt.” *KENNICOTT in Diff. II. on the printed Hebrew Text p. 377*. Alexandrinos להינם legisse putat, cui assentitur *KOEHLER in Observatt. Criticc. in Repertor. P. III. p. 13*. qui praeterea coniicit, in textu Hebraeo olim extitisse להינם, Syri et Chaldaei auctoritate motus, qui Suffixum expresserunt.

9. ליהנה הישועה *Iehovae est salus*, ad eum referenda est, is salutis auctor est. *Lamed* enim saepe referre solet actionem vel opus ad suum auctorem, vid. *STORRII Observatt. p. 291*. על-עמקה *super populum tuum*, i. e. *Israëliticum*. Sed *ABEN-ESRA* intelligit הם הנלחמים בעבור דור כי הם-עם יי' ולא ככה העוזרים לבן לקשור על אביר *eos, qui pro Davide pugnarent, hi enim vere Dei populus erant, non autem qui filii rebellionem adiuvarent.*

PSALMVS QVARTVS.

ARGVMENTVM.

Invocat Deum, salutis suae vindicem et defensorem, ut auxilium sibi ferat (vf. 2.). Tum hostes hortatur, ut deponant odia, et libenti animo se subiiciant eius imperio, quem Deus ipse carissimum haberet, atque amplissimo regis honore et nomine afficeret (2-7.). Denique animum et sermonem iterum ad Deum elevat, eius favorem implorat, atque spem suam et fiduciam in eo testatur (8. 9.).

Carmen hoc quo tempore editum sit, variae sunt variorum sententiae. Hebraei interpretes unanimi fere consensu sicut superiorem, ita hunc etiam Psalmum indubitato habent pro eo, qui sit factus in periculis, quae ab Absalone impendebant, atque ita priori *σύγχρονον* esse ¹⁾. Eiusdem plerique ex nostris

1) Veluti MOSES, Sacerdos, ab ABEN-ESRA ad vf. 2. laudatus: אמר רבי משה הכהן דל' כי זה המזמור הנכון שנאמר המזמור ככתוב למעלה Similiter KIMCHI: הזה גם כן בברחו מפני אנשלום *Certum esse videtur, hunc quoque Psalmum a Davide compositum fuisse, cum Absalomum fugeret.* IARCHI solus in Saulis persecutiones

stris sunt sententiae 2). Quae coniectura si retinetur, nimirum dirigetur oratio contra principes et duces, copiarumque ductores primarios, qui se cum Absalone coniunxerant, et ei militabant, quos gravissima compellatione, et tamen temperata mirabiliter pietatis humanitate, a facinoris societate abducere conatur 3).

FLAMINIUS 4) initio regni a Davide scriptum suspicatur, sed non explicat, de utrius regni initio intelligi velit, Iudae an Israëlici. At initiis Israëlici, Rudingerus respondet, minus convenit, ad ea autem tempora, quibus Hebronae Iudae regnum capessere coepit, nequaquam est inconsistentaneus. Est enim in historia de bellis civilibus inter domum

Saulis

nes et calumnias hunc Psalmum directum existimat. Sed bene ESROM. RUDINGERUS in huius Psalmi προφητεία, p. 62. Sunt, qui ad Saulica tempora referre psalmum vident, eum Saule vivo paene numquam se Regem appellare soleat, tantum abest, ut de dignitate illa Regia sua tam gloriose profiteri, et inter exilia quidem sua, poterit.

- 2) Inter eos RUDINGERUS quoque, l. c. *Simplicissimum esse puto, maximeque consentaneum, ut ad Absalonicae seditionis tempus referatur Psalmus. — Facio σύγχρονον Psalmo LXII. qui sententias huius retexit; sed et cum Absalonice ceteris, quorum multi sunt. Postquam autem tali commonefactione leniore nihil profecit ad hostes suos, postea diras usurpat psalmi LXII. et aliorum, contra eosdem.*
- 3) Eadem fere PAULI est sententia in Clavi, p. 10. Vt antecedentem, ita et hunc elegum martium putat, in castris Davidicis hostilia castra versus decantatum.
- 4) In *Librum Psalmorum brevis Explanatio*, p. 13. ed. Wald.

Saulis et Davidem, in regno Hebrónico. Quere-
tur autem hoc modo de filiis Saulis, vel expoſtula-
bit potius cum ipsis, et iis inprimis, qui faciebant
cum eis, et bello praeerant, Abnero, et factione
huius.

Ad Sebae rebellionem, post Absalonem occisum,
psalmum refert LIGHTFOOT 5), qui eum cum 2 Sa-
muel. XX legere iubet. Exprobrat, inquit, populo,
quod regnum suum sprevisset, et attendisset ad
regnum, quod nihil esset nisi vanitas, ut Absalomi
prius, et nunc Sebae vers. 3. Monet Israelem et
Iudam, ne abrepti ira peccent, 2 Sam. XIX, 43.
רָגַזוּ וְאַל תַּחֲסֹאוּ, *Iraſcimini et ne peccetis*, vers. 5.
Profitetur vs. 8. ex quo frumentum, vinum, et re-
liquus commeatus multiplicata sibi erant a Barzil-
laio, Sobi et Nahazo, 2 Sam. XVII, 27., animum
suum cepisse certam fiduciam de restitutione, ideo-
que securum quiescere velle, et pendere ab isthac
benignitate, et providentia, quae ipsum ex aliis tur-
bis liberarat, et fausta haec auspicia produxerat.

Sed VENEMAE in hoc carmine nullum plane oc-
currit indicium, ex quo pateat, eos, quibuscum
poeta hic agit, hostes ipsius fuisse, cum nec eo no-
mine insigniantur, nec hostilis in ipsum impetus iis
adscribatur; reprehendi tantum in iis nimium vani-
tatis et mendacium rerum studium et contumeliosas

F 2

forte

5) In *Chronol. Temp. V. T.*, quae extat in *Opp. T. I.*
p. 67.

forte cogitationes et facta eorum in Davidem (vf. 3.), quod sociis Davidis, contra eum propter gravissima mala, quibus premerentur, murmurantibus, conveniat, sed nullum praebeat inimicorum characterem. Nec ullum se offerre signum *regiae dignitatis* ab iis impugnatae, versu quarto Davidem magis tanquam interioris admissionis apud Deum ministrum repraesentari, quam *regem*. Respicere carmen ad statum, in quem Davides cum sociis delapsus esset, admodum luctuosum, qui aptus fuerit, affectus concitare, et socios contra Davidem incitare, iisque sinistras de Dei favore erga ipsum inspirare suspiciones. Congruere itaque optime illi tempori, quo Davides cum suis, a Philisthaeis, cum Saulo decretoria pugna certaturis dimissus, *Ziclagum* invenerit flammis absumptum, et omnium familias ac bona ab Amalekitis spoliata et abducta. Quo casu omnes mox in lachrymas eruperunt; sed socii, dolore in iram et indignationem verso, Davidem cum dictis, tum factis petere coeperunt, et de ipso e medio tollendo, consilia agitare, Davides contra, singulari Iehovae fiducia roboratus, et oraculo divinitus dato de damno refarciendo, sociorum furorem repressit ⁶⁾. Eo ipso temporis articulo Venema putat Davidem hanc orationem increpatoriam et adhortatoriam ad suos convertisse socios et milites, contra ipsum murmurantes, qua eos ad silentium redigere, et de favore
Dei

6) Historia narratur I Sam. XXX. vf. 1. seqq. Praesertim versus 6. 7. 8. huc pertinent.

Dei erga se certiores facere, adeoque ad fiduciam in Deo adhortari conetur 7).

1. Imploratione auxilii divini orditur :

Annue mihi, inclamanti, tu innocentiae meae vindex!

Tu, qui ex angustiis educis me in loca patentia,

Adfis mihi propitius, et exaudi preces meas!

בְּקִרְאִי in clamando me. dum clamo, cum implorem operam tuam. עֲנֵנִי responde mihi, exaudi me. Sed pro eo Alexandrinus interpres εἰσήκουσέ μου, et Vulgatus exaudivit me, posuit, quem sequitur Arabs et Aethiops. Enunciavit itaque עֲנֵנִי, nec incommodo plane sensu, q. d. Deus, qui me invocantem semper exaudivisti, miserere et nunc mei. Sed versionis Alexandrinae exemplar Aldinum εἰσήκουσας habet, quocum consentit Syrus, אֲנִי אֲנִי ponens, et ipse Hieronymus, exaudivisti me, quasi hi in libris Hebraicis עֲנֵנִי invenerint, quod praeplacet KOEHLERO in *Not. Critic. in hunc Psalm.* in *Repertor.* P. III. p. 15., ideo maxime, quod proxime הַבְּרִיחַ, secunda persona, sequitur. Verum ut taceam, huiusmodi personarum mutationem satis frequentem esse in Hebraeorum poematibus,

F 3

bus,

- 7) In eandem sententiam inclinat E. I. GREVE in *Tractatu de Numeris Hebraeorum poeticis*, (quem addidit libro, hac epigraphe insignito: *Ultima Capita Iobi ad Graecam versionem recensita notisque instructa P. I. II.* Deventr. 1788. 1791.), ubi P. II. p. 292 — 294. et nostrum Psalmum ad metri leges descripsit, textum recensuit notulis criticis adspersis, et versionem addidit, ad cuius finem in Nota haec monuit: *Compositus a Davide hymnus occasione seditionis et tumultus castrensis, forte quando post incendium Ziclagrae cum agmine suo eo remearat, I Sam. XXX.*

bus, Masorethicae lectionis veritatem non modo quod mox subiicitur, huic respondens, הַזְנִי, item Imperativus, sed etiam reliquorum veterum interpretum consensus arguit. Namque Chaldaeus כַּבֵּל מְנִי, et Aquila reliquique, ἰσχυροῦς exhibent. אֱלֹהֵי צְדָקָי optime Syrus videtur reddidisse: אֱלֹהֵי צְדָקָי מִי וְיִשְׁמְרֵנִי דֵּיּוֹסֵמֵסֵלְוֵי *Deus mi, et servator iustitiae meae*, quocum consentit Kimchii explicatio: שאחה יודע כי עמי הצדק ועם אשר כנגדי העול והחמס ואחה אלהים שופט עלינו כי כל אלהים עניינו כמו שפירשנו כי יש אלהים שופטים בארץ וכן נקראו בני אדם השופטים עד Tu enim optime nosti, iustam esse causam meam, iniquam vero et iniustam causam eorum, qui sese mihi opponunt, tu autem inter nos iudex es. Vox אלהים enim semper Deum iudicem significat, sicut explicamus infra Pf. LVIII, 12. יְשׁ-אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ שֹׁפְטִים utique est Deus iudex in terra. Hinc de hominibus quoque אֱלֹהִים iudicis notione usurpatur, veluti Exod. XXII, 8. אֲדַבֵּר לְפָנֶיךָ וְשָׁמַעְתָּם ad iudices perveniet causa utriusque, et XXI, 6. וְהָגִישׁ אֲדָמְךָ אֶל-הָאֱלֹהִים et adducat eum eius dominus ad iudices. Eundem sensum expressit DATHIUS: *Deus, qui iustae meae causae favet.* GATACKER in *Dissertat. de Novi Instrumenti Stylo* Cap. XV. p. 94. *Opp. Critt.* postquam observasset, Hebraeos adiectivorum loco substantiva usurpare, substantivis in regimine adiuncta, ut itaque אִישׁ דָּמִים fit *sanguinolentus*, אִישׁ חָיִל *robustus*, אֱלֹהֵי אֱמֶת *Deus verax*, אֱלֹהֵי יָדוּעַ *Deus sciens*; subdit, in huiusmodi formulis provocabulum nomini posteriori adiunctum, ad substantivum prius plerumque esse referendum, ut itaque nostrum אֱלֹהֵי צְדָקָי sit vertendum, *Deus iustitiae mi*, i. e. mi iuste Deus, vel Deus mi iustissime, quemadmodum Psalm. LIX, 10. 17. אֱלֹהֵי חַסְדֵי מִי *Deus benignissimus meus*, et LXV, 6. אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנו *Deus noster salutarifer*. Mihi tamen hoc loco ex vulgari interpretandi ratione commodior sensus nasci viderur. Est enim saepe ea status constructi vis, ut effectum exprimat, quem-

quemadmodum Genes. II, 9. עץ החיים lignum vitae est, quod vitam conservat, et Esai. IX, 6. ישר שלום, princeps pacis, qui pacem efficit, ita hic quoque אלהי צדקי erit, Deus, qui tueris iustam causam meam. Cf. GLASSII Philol. S. p. 75. ed. Dath. בצר הדחבתי לי in angustia latum fecisti mihi locum, sive gressum, e loco arcto et angusto in locum spatiosum me eduxisti. Metaphora ab iis ducta, qui redacti sunt in locum angustum ab hostibus, ita ut elabi nequeant, q. d. qui me redactum in summas angustias aliquando liberaisti et exhilaraisti. Similiter apud Arabes solennis est salutandi formula: مرحبا بك amplitudinem tecum, quae et apud ABULFEDAM occurrit in Annalibus P. I. p. 378. ad quem locum REISKIUS haec: مرحبا بك الله وسهلا Integra elocutio scil. يعطي amplitudinem tecum et mollitiem. soli det Deus! Formula solennis hospitem vel peregrinum salutandi. Arabes enim, ut dicunt: ضاقت به الأرض angusta est ei terra, h. e. tam anxius est, ut nesciat, quo se convertat; ita quoque dicunt: رحبت به الأرض ampla est ei terra, vel proprie cum eo, seu securus est et laetus, quocumque vult ire potest absque timore. Volunt itaque indicare: Tutus es, o hospes, apud nos et liber! Altera autem formula, qua molle et aequabile solum precantur, indicant, se ipsi omne genus gaudii optare. Nam tale solum vitae impeditae et hilaris symbolum habetur. Haec Reiskius. In MEIDANII apographo Crugeriano, quod in Bibliotheca Academiae Lipsiensis asservatur, extat p. 350. haec Arabum formula proverbialis: ضاقت عليه الأرض برحمتها angusta ei terra cum amplitudine sua, s. quantumvis ampla, quam locutionem Meidanus usurpari dicit de eo, qui in negotiis suis anxius confususque haereat: يضرب لمن يتلدد في أمره Hinc in Coranto,

Sur. IX. vf. 25. ed. Hinkelm. *In proelio Honeinensi arridebat vobis multitudo vestra, nihil tamen quidquam vobis proderat, وندافت عليكم الارض بما رحمت sed angustata vobis est terra, licet spatiosa esset et terga vertistis.* Similiter in *Vita Timuri* P. I. p. 54. ed. Manger. *tota nocte iter fecerunt, sed quum sole orto hostes nondum essent affecuti, فضافت عليهم الارض بما رحمت وتنكد لهم العيش angustata eis erat terra, licet spatiosa et angusta ipsis fuit vita, i. e. in summam coniecti fuerunt anxietatem.* Abdalla, Hedfiali fil., Poeta, a Reiskio in *Annotatt. Historicc. ad Abulfed.* P. I. p. 32. adductus:

ان ضاقت البلاد علي وهي عريضة
بعدت مسالكها وسد المطع

Terra, utcunque ampla, mihi nimis angusta est,

Longe mihi viae evadendi, et obstructus est locus eluctandi.

Apte vero nostro loco eadem metaphora צר, *angustia*, et הרחב *amplum locum concedere* opponuntur. Ceterum KIMCHIUS ad הרחב לי monet: כמו הרחב לי כמו שפירשנו שבבואחה יאמר עבר במקום עתיד שהדבר כאילו נעשה *positum esse pro הרחב לי, dilatabis mihi, ut explicavimus (supra ad Psalmi praeced. vf. 4.), quoniam in prophetia praeteritum pro futuro usurpatur, quod res ita se habet, ac si iam peracta esset.* Mihi tamen hoc loco magis Praeteritum congruere videtur. Est enim eius, quod iam multoties expertus esset, auxilii divini memoria, quae Davidi spem iniicit, neque nunc ipsius preces irritas futuras esse.

2. Increpat protervitatem eorum, qui adversus ipsum militarent, et regiam suam dignitatem iniuriis afficerent:

Quousque, Viri! sceleratis modis foedabitis dignitatem meam?

*Quousque inanes molitiones quaeritis,
Secrabitini, quae vos frustrabuntur?*

בְּנֵי אִישׁ, *filii viri*, aliqui de *proceribus* et *ducibus conspirationis* dici putant. Sicut enim apud Latinos, ita Hebraeis etiam, *vir*, אִישׁ, non sexum tantum, sed praestantiam etiam sexus significat, ut itaque בְּנֵי אִישׁ quasi *forzium soboles* esset. Ita KIMCHIUS ad verba אִישׁ בְּנֵי אִישׁ: אמר כנגד גדולי ישראל שהיו עם אבשלום וכן גם בני אדם גם בני איש בני אדם ההמון בני איש הגדולים וכן הוא איש אחה ומי *Hoc dictum est in Israeliticis proceres, qui Absalomi partes sequerentur, qua procerum notione haec dictio etiam occurrit Ps. XLIX, 3.* אִישׁ בְּנֵי אִישׁ - גַּם - בְּנֵי אָדָם גַּם - בְּנֵי אִישׁ tam filii hominum, quam filii virorum, *ubi per filios hominum intelligit vulgus, per filios virorum autem magnates.* Sic et aliis in locis, veluti I Sam. XXVI, 15. הֲלוֹא־אִישׁ אָתָּה Nonne tu vir es, cui nemo Israelitarum comparetur? Et Iudic. VII, 14. Gideon Ioasi filius אִישׁ וְיִשְׂרָאֵל *vir nobilis, fortis Israelita vocatur.* GREVIUS non multo diverse vertit: *ingenuo loco nati, sodales!* Mihi tamen recte KOEHLERUS observare videtur, *procerum* notionem formulae illi tum demum tribuendam esse, ubi בְּנֵי אָדָם opponuntur, ut in Ps. LXII, 10. et eo quem Kimchius citavit. Neque eiusmodi honesta compellatio loquentis affectui convenire videtur. עַד־מָה לְבָלְמָה *quousque gloria mea ignominiae erit, f. habebitur vobis? quando finem facietis iniuriarum, quibus afficitis me, et regiam dignitatem meam?* Hebraea plenioribus verbis et magis proprie ita enunciat ABEN-ESRA: עַד מָה שְׂמַחַם כְּבוֹדִי לְכַלְמָה *quousque gloriam meam in ignominiam ponetis?* Chaldaeus in eundem sensum: *quare dignitas mea deprimatur?* Ad כְּבוֹדִי נַפְשִׁי כְמוֹ כְבוֹדִי שְׂאֵנִי במזמור הקורם רבים אומרים לנפשי או פי' כְּבוֹדִי שְׂאֵנִי Gloria mea hic idem est ac anima mea, ut Psalmo superiori vs. 3. Vel hoc modo explicandum est: *ego sum rex, vos autem ignominia me afficitis et e regno meo aufugere compellit.* Quum pro עַד־מָה

Chaldaeus interpres מַה מְטוּלָה ponat; I. A. STARKIUS in libro, cui inscriptit: *Davidis aliorumque Poetarum Hebraeorum Carminum Libri V. p. 253.* illum a Masorethico codice diverse מה - על, *propter quod? quare?* legisse putat. Sed multo longius ab Hebraeo recedit Alexandrinus interpres: *ἕως πάτε βαρυνάρδοι; ἵνατί ἀγαπήτε ματαιότητα;* quasi in suo codice pro כְּבֹרִי invenisset sine *Vav*, כְּבֹרִי, [כְּבֹרִי] ut MICHAELIS conicit in *Biblioth. Oriental. P. X. p. 226.*, [deest quoque ו in octo Kennicotti codicibus] sive easdem, quas Masorethicus textus exhibet, literas כְּבֹרִי enunciaffet, quod HUBIGANTII et KOEHLERI opinio est; unius vero vocis, לְכַלְמָה, loco duas legisset, לְבֹרִי *cor* et לְמָה, *quare*, mutato *Caph* in *Beth* ob figuræ affinitatem. GROTIUS, Alexandrinam versionem interpretari conatus, *aggravare cor suum* dici censet de iis, qui pigri sint et ignavi ad discendum, quæ annotatio haud dubie Michaelem induxit, ut כְּבֹרִי לְבֹרִי, quod in Alexandrinorum codice Hebraeo extitisse putat, *tardos corde* esse velit, i. e. homines imperitos et parum sapientes, qui in fraudem facile deducuntur. Quod et Koehlero placuisse, miror. Namque לְבֹרִי ex linguæ Hebraeae usu est *durus corde*, obstinato animo, pervicax, quo sensu Exod. VII, 13. de Pharaone dicitur, idem quod לְבֹרִי קָשָׁה Ezech. III, 7. Volverunt itaque Alexandrini h. l. voce *βαρυνάρδος* idem quod alias synonymo *σκληροκάρδος*, sensumque putarunt esse hunc: quousque pervicaci animo vos mihi opponetis? Nec itaque GREVIUS illum prorsus assequutus est, dum, textum, ut solet, ad Alexandrinos refingens, vertit: *quamdiu dictis immorigeri eritis?* Aquila: *οἱ ἔνδοξοί μου*, quod Hieronymus sequutus: *usque quo inclyti mei?* quousque apud me in pretio et honore eritis? quasi כְּבֹרִי etulisset. לְכַלְמָה vero Hieronymus falso *ignominiose* vertit, atque cum sequentibus coniungit. Hi omnes vero non alias literas legerunt, sed tantum eas, quæ et nunc extant, aliter dividerunt; an melius? iudicet quisque ipse.

ipse. [הַתְּהַבִּינָה רִיק הַבְּקִשׁוּ כְּזָב ipse.] repetendum est ἀπὸ τῶν κοινῶν
 עַד-מָה, *quousque amabitis vanitatem, quaerctis mendacium?*
 KIMCHIUS: ודבר שלא יחקיים והוא מלכות אבשלום וזהו
 i. e. *rem eam, quae feliciter non succedet, regnum Absalomi intelligit,*
quod et mendacium appellat, i. e. tale, cui firma duratio non
 אֲשֶׁר, Ies. LVIII, II. *occurrit, אֲשֶׁר*
 לֹא-יִכָּזֵבוּ מִיָּמֵינוּ *cuius aquae non mentientur, i. e. non defi-*
 cient, sed perennes erunt. Ita DRUSIUS quoque in
 Annotatt. uberioribus Absalomi regnum inane et menda-
 cium appellatum putat, quod per fraudem occupatum esset,
 et simul, ut innueret, non stabile futurum. ESROMUS
 RUDINGER: „*Mentiendi verbum in Hebraeo aliqui sim-*
pliciter interpretantur, ut sit mendaciis studere. et ad ob-
trectationum mendacia referunt [ut VENEMA, qui prae-
terea verba priora vertit, quousque efflabitis sputum, adhi-
 bitis Arabum *سُطُوم* *sputum, et هَبَّ هَبَّ flare,*
spirare ardentem, sed minime apte, nam هَبَّ h. l. respon-
 det sequenti בָּקֵשׁ ut רִיק inane (cf. not. ad Pf. II. 2.) טָפֵל
] Alii per ἐπειθήνησι interpretantur mendacium de
 conatu inani, et significat mendacium etiam frustrationem,
 cum alibi saepe, tum in Psalmo VII. [15.] *Abortum faciet*
et frustrabitur eum eventus. Est enim ad verbum ibi:
pariet mendacium [שָׁקַר], quomodo etiam interpretantur
 aliqui in versu 4. Psalmi LXII.“ A qua sententia nec
 multum discedit VATABLUS: „*Inane, vanitatem, menda-*
cium vocat rem fallacem, quae non solet succedere pro
animi sententia; frivola consilia et conatus, qui spem fal-
lunt; q. d. Quousque operam dabitis, me Regno evertere?
quod non consequemini, Deo mihi consulente.“

3. Nunc, cur eorum contra ipsum molimina nihil
 sint effectura, exponit:

Sed agnoscite, Iovam elegisse cultorem suum, quem
evebat ad regnum,

Iova audit me, dum eum invoco.

Sensum et nexum FLAMINIUS bene expressit his verbis: „Nolite, inquit, existimare, me humana ope aut consilio, ad regiam dignitatem pervenisse; ipse enim Deus me, multis e millibus electum, genti suae praefecit; ex quo fit, ut qui meum repndiet imperium, non mihi, sed Deo repugnet.“ KIMCHIUS: הפלה הפריש והבריל וכן והפלה ה" בין מקנה ישראל וכל פירוש הברילני לו מכל ישראל ל היוחי מלך על דרך הבריל ה' אח שבט הלוי ולמה כי יודעני חסיד — — והנה הוא הברילני לו ונחן לי המלוכה איך חחשבו אחס לבזלה ממני ולהמליך אחר ואף על פי שחראוני בצרה עחה *Verbum* חדעו כי ה' ישמע בקראי אליו יוציאני מן הצרה הזאת *hoc loco idem significat ac* הפלה et הבריל, *ut* Exod. IX, 4. et separavit Iehovah inter Israelitarum pecudes. *Itaque verborum nostrorum sensus erit hic: segregavit me sibi Iehovah ex omnibus Israelitis, ut rex essem, qua feligendi significatione verbum synonymum* הבריל *etiam usurpatur* Deut. X, 8. הבריל יהוה *elegit Iehovah tribum Levi. Quare vero me, Davidem, elegit? quia pium probumque me noffet. — — Totius autem commatis mens haec est: Deus ipse me sibi segregavit, et regnum mihi concessit, quomodo itaque vos cogitatis, mihi illud auferre, et alium constituere regem? Quamvis enim me nunc in angustiis positum cernatis, cognoscetis tamen, Deum me exaudire, cum eum invocem, neque ab illa calamitate liberare. Pro* הפלה, *ultima* He, *in* codicc. Kennicotti XXXVII, Rossianis vero XXVIII. extat הפלה, *ultima* Aleph, idemque in suo codice Alexandrinus interpres invenisse videtur, vertit enim: ἑθαρμάτωσε κύριος, quem Vulgatus sequitur: *mirificavit dominus.* „Quae lectio,“ DATHIUS ait in Nota; ad h. l., „si probeur, sensum habet non minus aptum. Monet enim sic David hostes suos, ut in memoriam revocent varios vitae suae eventus, in quibus a Deo mire fit servatus atque ex summis periculis liberatus.“ Vtramque lectionem coniungit Syrus: *segregavit sibi* *Domi-*

Dominus electum mirabiliter. Vocem חסיד h. l. interpretes non uno modo accipiunt. Quidam passively sumunt, eamque interpretantur, *quem quis benigne accipit, sive quem benignitate amplectitur et prosequitur*, ut Ps. XXXII, 6. LXXXVI, 2. L, 9. LXXIX, 2. Ita DATHIUS, qui, *cui favet Deus*, posuit, et PAULUS, qui in *Clavi ad h. l. Liebling, Günstling* interpretari iubet. Huic autem interpretationi recte GATACKERUS in *Adversariis Miscellaneis* L. II. C. IX. p. 315. *Oper. posthumor.* adversari dicit, primo, quod huiusce formae adiectiva non ament significationem istiusmodi admittere, v. g. גָּרִיב *liberalem, munificum*, designare, non eum, *erga quem quis munificus sit*, אָבִיר *robustum*, עָרִיץ *violentum*, צָדִיק *iustum*, et quae his similia sunt, quae affectionis immanentis, effectioisque inde emanantis significationem obtineant [cf. STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 71.], deinde, quod usitatissime חסיד pro *pío, sancto, benigno, benefico* sumatur, quomodo et ipsi illi interpretes plurimis locis vertunt; denique, quod locis eis, quibus illo modo verterunt, nulla necessitas compareat, a significatione primaria atque usitata recedendi: nihil enim impedire, quo minus locis illis omnibus, tum iis, quae supra adducti sunt, tum et reliquis, quibus illi pariter sic reddiderunt, חסיד *píus*, vel *benignus* vertatur. Atque hoc posterius quidem placuit FLAMINIO, qui in *Nota ad h. l.* scripsit: „Vocabulum hebraeum חסיד — — proprie in iis hominibus ponitur, qui sunt animo benefico et liberali, et ad iuvandos omnes admodum propenso. Talem autem decet imprimis eum esse, qui regnum administrat.“ Mihi tamen magis placeat DRUSII sententia: „חסירו pro חסיד לי [*cultor suus*], ut alibi צרה לי *angustia mihi*, צרהי *angustia mea*, quod sequuti sunt interpretes antiqui aevi. Primum LXX. qui vertunt τὸν ἑαυτοῦ ἁγίου, *sanctum suum*, deinde Hieronymus, interpretans: *misericordem suum*.“ In versus nostri יאצי posteriori pro בקראי codex Rossianus unus בקראו exhibet, quocum

quocum consentit Chaldaeus interpres, qui ponit: צִיִּקְבַּל צְלוֹתַיָּה דְדָוִד *Deus accipit preces Davidis*. Eandem lectionem praeferunt Michaelis atque Koehlerus, utpote cum iis, quae antecesserunt, ubi oratio in tertia persona versaretur, melius congruentem. Sed eiusmodi fabitas personarum mutationes sat frequentes esse in Hebraeorum poematibus, saepe iam observatum.

5. Moveamini ergo commonefactione mea, et cavete, adversus Deum aliquid committere in me oppugnando:

Concremescite! a facinore desistite!

Expendite, quid agatis in lectulis vestris! conquiescite!

Sensum bene enarrat FLAMINIUS: „Monet illos, ut aliquando tandem metu divini numinis a maleficio sese contineant, neve animo praecipiti et perturbato quicquam gerant, sed silentio noctis, cum mens soluta et libera, et ceteris omnibus curis vacua est, diligenter exquirant, et cum animis suis considerent, quid verum et ratio praecipiat.“ In commatis huius membro priori interpretes a se invicem discedunt. ABEN-ESRA: יֵאָדָו כִּי הִשְׁכַּחְתֶּם כֹּזֵב בְּלִבְבְּכֶם אֵל יֵצֵא מִפִּיכֶם וְזֶה אֵינְנוּ נֹכְחִין *Sunt qui sensum hunc esse dicant: si in cordibus vestris menducia f. calumnias in me cogitatis, tamen cavete, ne ea proloquamini. Quae vero interpretatio probari non potest.* Eandem tamen ita exornavit VENEVA: „Verba duplicem admittunt interpretationem. Prior habet, *commovemini dolore*, et querelas iactate, sed cavete vobis a murmurationibus contra Deum, et ne in me convicia iacite. Hoc sensu רָגַז *iactationem mentis* denotabit, *querelas rumpentis*, instar nubis murmurantis, et tonitrua volventis, quae propria verbi est potestas, Ioh. III, 17. Sed altero sensu verbum רָגַז propius accedit ad Graecum ὀργίζεσθαι, quo LXX. utuntur [ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἀμαρτάνητε], et eos secutus Apostolus Ephes. IV, 26. et *commotionem irati* notabit, quae potestas satis usitata est in Scriptura, Habac. III, 2. Ies. XXVIII, 21. ac si dictum

dietum fuisset: *si irascamini, ne peccetis* verbis et factis, ne irae indulgeatis, et eam executioni manderis, in me et Deum involando. Quae figura loquendi, qua *conditionate* intelligitur, quod absolute proferri videtur, dicitur *concessio*.“ Ac sane Imperativus interdum non tam *imperandi*, quam *concedendi* et *permittendi* vim habet, observante SCHROEDERO in *Syntaxi Verb. Reg. LII. b.*, unde fit, ut ille nonnumquam conditionem exprimat, alii Imperativo praemissam, quemadmodum Eccles. XI, 9. *אַשְׁמַח יוּנֵנִיס* — *יָרַע et scito*, i. e. si laeteris, tum scias. Ad eandem classem referendus est EICHHORN, qui in *Biblioth. Literat. Bibl. Univ. P. I. p. 494.* ante utrumque membrum particulam אַם subaudiendam censet [Verba eius sunt: *denkt ihr auch allerley (nach dem Zusammenhang: allerley Nachtheiliges von meiner Regierung) auf euren Lager; so haltet nur an euch*]. Aliter VOGEL ad *Vatabli et Grotii Annotat. in Psalmos* a se edit.: „Quid? si dicamus: prioris membri interpretationem ex sequenti petendam esse, ita ut verbo אָמַרְוּ בְּלִבְבְּכֶם עַל-מַשְׁפַּבְּכֶם אֶל-רְגֹזְוֹ et אַל-רְגֹזְוֹ תְּחַטְּאוּ תִּפְּוֹ respondet in hunc fere sensum: *quod si vero hisce meis precibus locum dare nolueritis, suadeo vobis, ut in meum interitum prava consilia capiat, sed non item exsequamini*: Id quod sequitur: *in cubilibus vestris*, idem ut alias videtur esse: *cum soli estis, non apud alios*.“ KOEHLERS verbum רְגֹזְוֹ h. l. non de *irati*, sed de *audacis intrepidique animi* commotione accipiendum censet, sensum ita constituit: *animosi et audaces estote, sed ne peccetis*, i. e. arma ne in regem vestrum convertite, sed intrepido ac forti animo contra rebelles pugnate. Quam interpretationem tamen usus verbi רְגֹזְוֹ vix admittere viderur. DATHIUS interpretatur ut *אַל תִּפְּוֹ אֶל-רְגֹזְוֹ תְּחַטְּאוּ, nolite irascendo peccare*, sed tum positum esse debebat: אַל-רְגֹזְוֹ תְּחַטְּאוּ. Optime Chaldaeus videtur vertisse: *אַל תִּפְּוֹ אֶל-רְגֹזְוֹ תְּחַטְּאוּ, contremiscite ab eo*, scil. Iehova. Ita ABEN-ESRA בעבור שיכליטורו החח כבודו וידברו בזב עליו אמר רגזו מהשם פחדו כמו אל תדעו בודק

Propterea quod eum ignominia effecerunt ratione regiae eius dignitatis, calumniasque in ipsum sparserunt, dicit: רגזו scil. a Deo, pro פָּחַדוּ, contremiscite, ut Genes. XLV, 24. אַל-תִּרְגְּזוּ בַדֶּרֶךְ nolite metu trepidare in itinere, rex enim reparari iniuriam sibi illatam poscet. Similiter KIMCHIUS: רגזו עניין פחד כמו ורגזו וחלו פחדו מהאל אם לא הפחדו ממני הפחדו וחרגזו רגזו מהאל ואל החטאו עיר לרדוף אחרי ולמרוד בי רגזו. Verbum פָּחַד, tremuit, ut Deut. II, 25. hic idem significat, quod פָּחַד, contremiscant et expavescant. פִּוְצְתֵי חַלְדָּי contremiscant et expavescant. Pavete igitur, inquit, a Deo; si me non timeris, pavete et contremiscite a Deo, et ne ultra peccetis me persequentes et adversus me rebellantes. DOEDERLEIN in Scholiis ad h. l. „Tremite Iehovam. Cum addatur [v. sequ.] admonitio de precibus et sacrificiis, Deo legitime offerendis, recte, uti videtur, b. Zachariae de cultu divino interpretatur. Colite Iehovam, dum me regem agnoscitis, neque peccate, rebellionem contra regem divinitus datum.“ — אָמַרְוּ בְּלִבְבְּכֶם על-מִשְׁפָּכְכֶם וְדַמּוּ Dicite in corde vestro, et silete. „In corde vestro, i. e. apud vos, sive, apud animum vestrum. Nam cor pro animo usurpant; credo, quod in eo animi sedem collocarent. Id quod olim quosdam fecisse, diligentissime monuit Athenaeus, Lib. 14. Atque ita Homerus: καὶ δὴ δὲ οἱ ἔσθον ὑλάττει, i. e. interprete Ennio, animus ei in pectore latrat.“ DRUSIUS. Sensus: confidete, expendite apud vos, quid agatis. Est enim cogitatio, ut Plato definit in Sophista, colloquium, quod animus secum habet, sine voce, λόγος ἐνδιόθητος, bene observante Rudingero. על-שִׁפְכְּכֶם super cubili vestro, בלילות, noctu, ut bene ABEN-ESRA interpretatur, שאין לכם עסק בני אדם quo tempore vacatis a negotiis, sive, ut KIMCHIUS ait: כי האדם על משכבו ימצא לכו יחד פנוי מעסקי העולם ואז תהיה כוונתו זכה Homo enim in cubili suo iacens animum habet magis liberum a mundanis curis, atque tunc illius intentio et mentis cogitatio magis libera est. Ita et

RUDINGERUS: „quando soli estis, semoti ab arbitris, quo tempore et liberius aliquis in se inquirit.“ Haec satis plana. Sunt tamen, qui nodum in scirpo quaerant. Veluti HUBIGANTIUS, qui pro אמרו legendum putat אמרו *amari estote et quiescite*, quod interpretatur: poenitemini et definite esse in regem vestrum rebelles. Sed אמרו potius *amaros facite* significat, quod nullum sensum efficit. MICHAELIS in *Biblioth. Orient.* P. X. p. 226. pro אמרו enunciandum censet אמרו *verbum eius*, atque על — משפכם interpretatur in *conciliis, conventibus vestris*, quod משפכם etiam lectum illum oblongum significat, in quo Orientales desiderare, conventus habere, et cum amicis familiariter colloqui solent (cf. not. ad Pf. I, 2.), totamque dictionem ita vertit: *verbum eius (Iehovae) in cordibus vestris fit, dum conciliandi causa conveniatis*. Iudicium sit penes lectores. Plura monuit STANGE in *Anticritica* P. I. p. 33. sqq. — Verbum versus nostri ultimum, ולא חדרו ABEN-ESRA interpretatur: ולא חדרו *et interdum* (oppositum putat *cogitationibus nocturnis*, de quibus verba praecedentia intelligit) *ne calumniemini, quod verbo חדרו innuit*. Sed paullo aliter KIMCHIUS: רל שחקו וחדלו למרוד בי כי הרממה עניין שחיקה הדבור והקול כמו וידמו למר עצמי דממה וקול אשמע ויש שהוא שהיקה המעשה והחננועה כמו יקם סערה לרממה סעי רחור ולא דמו וידום השמש דמו עד הגיענו אליכם ומזה *Dicere voluit, tacete et cessate a vestra rebellionem contra me; nam vox דממה significat quidem silentium seu cessationem sermonis et vocis, ut Iob. XXIX. וידמו למר עצמי*. Tacebant ad consilium meum, *et Iob. IV, 16. וקול אשמע* silentio ipso audiebant vocem. *Aliquando vero significat etiam silentium seu cessationem operis et motus, ut Pf. CVII, 29. וקול אשמע* tranquillat procellam, *et Iob. XXX, 27. וקול אשמע* viscera mea efferbuerunt, neque conticuerunt, *nec non Ios. X, 13. וקול אשמע* filuit, substitit,

fol, atque I Sam. XIV, 9. עַד-רָגַעְנִי אֲלֵיכֶם filete, donec venerimus ad vos. *Atque hac desistendi, cessandi significatione etiam b. l. est accipiendum, ac si diceret David, desistite a facinoribus vestris.* — Alexandrinus interpres posterioris commatis nostri membrum ita vertit: ἀ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανώγητε, quae Vulgatus ita reddidit: quae dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini, unde FERRANDUS colligit, illum in suo codice invenisse: אשר אמרתם בלבבכם על נרמך משכבכם, verbum ultimum vero *exscissionis* significatione, qua in coniugatione *Niphal* gaudet, accepisse putat, quam Vulgatus *compungendi* verbo expresserit, quod *compunctio* seu *dolor* sit quaedam cordis scissio. Eandem illam legendi atque interpretandi rationem sequutus et ipse, verba sic explicat: *quumque in lectis vestris eritis, poeniteat vos eorum, quae in cordibus vestris adversus me machinamini.* — KOEHLERUS Alexandrinum in vertendo Hebraico נָרַמְךָ eam significationem respexisse existimat, quam Arabicum نَمَّ in Coniug. V. habet, *pudore ductus fuit, poenituit aliquem alicuius rei.* Sed mihi Alexandrinus verbum Hebraeum eadem, qua nos, *silendi* notione videtur accepisse. HESYCHIUS: κατανώγητε, ἡσυχάσατε, λυπήθητε, quae glossa haud dubie ad hunc locum pertinet. Idem: κατάνυξις· ἡσυχία ἢ λύπη. SUIDAS quoque: Κατανυγῶ· ἀντὶ τῆ σιωπῶ. Nam a prima verbi *κατανύσσομαι* significatione, *compungor dolore*, facilis erat transitus ad cognatam, *prae moerore silere.* — Syrus vertit: *dicite in cordibus vestris* וְעַל-לְבַבְכֶם וְעַל-כִּסְאֵיכֶם *et super cubilibus vestris meditamini*, ac si in Hebraeo legisset וְעַל, quod ipsum extat in Cod. Erfurt. secundo, observante IOAN. CHRIST. GUIL. DIEDERICHS in *Specim. Variantt. Lectt. Codd. Hebr. Mss. Erfurtenss. in Psalmis*, Götting. 1775. Sed in Syri codice ante נָרַמְךָ particula ׀ defuisse videtur.

5. Offerre sacrificia recta,

Ac fiduciam vestram collocare in Iehova.

Cum incertum sit, ad quos oratio in hoc versu directa sit, sensum etiam oportet incertum esse. Plerique Davidem existimant *hostes* suos alloqui, eosque hortari, ut resipiscant, et peccata sua expient. Ita KIMCHI: מאשר הרעותם צריכים אתם כפרה וזבח לה' זבחי צדק שהשובר

Quandoquidem male egistis, expiatione indigetis, sacrificare itaque Iehovae sacrificia iustitiae, ita ut vere convertamini.

Cum quo VATABLUS consentit, cuius haec est ad h. l. annotatio: „Sacrificia intelligit, quae Lex praecipit offerri pro peccato, sacrificia legitima: Iustitiae autem, i. e. quae animi resipiscentiam, et mutationem testentur, q. d. O coniurati! peccatum vestrum agnoscite, et in illius expiationem offerre sacrificium Deo, et sperate, vos consecuturos veniam; vel, in solo Deo sperate, non in vobis.“

Ad eandem classem referendi sunt ii, qui his verbis ad sacrificium Absalonis, rebellionis suae initiis Hebron factum (de quo 2 Sam. XV, 12. seqq.) respici putent, ut HEZELIUS, in Not. ad h. l. Inter quos RUDINGERUS quoque ponendus videtur, qui in Nota ad Paraphrasin h. vs. sensum ita exprimit: „Nihil proficitis sacrificiis iis, quae nunc offertis adversus me, et pro salute et vita beata vestra. Quod sine dubio fecerunt illi, cum arcam et sacerdotes secum haberent.“ Singularis est EICHHORNII sententia (in *Biblioth. Univers. Litterat. Bibl. P. I. p. 495.*), terram Israeliticam eadem illa, qua Absalon in patrem surrexisset, tempestate, publicis calamitatibus afflictam fuisse, quarum averrunearum causa sacrificia facta essent, sed infensis animis et inimicis in Davidem. Moneri itaque subditos rebelles, nisi mente pia ac proba, scelerisque pura sacra facerent, non fore ipsis meliora speranda. — Neque tamen repudianda est eorum sententia, qui haec verba ad eos referant, qui a Davidis partibus essent. Discedunt tamen hi ipsi etiam inter se. SIMEON DE

MUIS hoc modo interpretatur: „Exigite, quaecunque facitis ad iusti et aequi normam, atque in Deo fiduciam collocare.“ Sed multo aliter VENEMA: „Verba *partim* continent *adhortationem* ad Deo fidendum in praesente calamitate ad res recuperandas, et in posterum semper, novo benignitatis Dei specimine, mox dando, ansam praebente, *partim* promissionem prosperitatis, et abundantiae bonorum, mox consequendae, qua mactationes iustitiae facere possent, per modum excitationis ad id agendum, ut significaretur, illos propediem in illo statu esse collocandos, quo mactationes illas instituire possent, et peragerent reapse: ut sensus sit: *mactate*, quod mox poteritis, *mactationes iustitiae*, et *confidite* eam in finem *Iehovae*, nunc, et in posterum, magis hoc novo favoris divini signo erecti.“ Locutionem, *mactare mactationes iustitiae*, i. e. rectas, ex propria vocis צָרַק significatione, interpretatur, epula, etiam sacra, e sacrificiis laudis et gratiarum actionis instruire, in signum laetitiae, et ad gratum animum Deo testificandum. Quam interpretationem maxime probat ex Deut. XXXIII, 19. ubi dicitur, fore, ut Sabulonitae et Issacharitae זָבְחוּ וּבָחִי צָרַק *mactationes iustitiae mactarent, quod affluentiam marium suggerent, et thesauros reconditorum arenae, quo loco itaque צָרַק וּבָחִי aperte sacrificia eucharistica essent.* ABEN-ESRA quoque זָבְחֵי צָרַק hoc nostro loco השלטים, *sacrificia pacifica, sive eucharistica, interpretatur.*

6. *Multi dicunt: quis nos felices praestabit?*

Convertas serenum tuum vultum ad nos, Deus!

Huius quoque commatis sensus atque nexus plane incertus est. Plerique *inimicos Davidis* membro priori induci existimant; consentiunt tamen nec hi inter se. ABEN-ESRA: שֶׁב לְהַזְכִּיר דְּבָרֵי מִבְּקָשֵׁי כֹזֵב כִּי כִהְיוּחֵי בְצַרְתִּי אֲנִי וְאֲנָשֵׁי אוֹמְרִים מִבְּקָשִׁים כֹּזֵב עָלַי וְעַל אֲנָשֵׁי מִי יִרְאֲנוּ טוֹב *Enarrat iterum sermones inimicorum, de quibus supra vs. 2. 1*
qui,

qui, dum ego cum sociis in angustiis essem, desperandum nobis esse dicerent. Sed alia ratione אומרים אורחם: רבים אומרים לכפשיהם שאמד עליהם בני איש ואמר עליהם רבים אומרים לכפשיהם מחאויים ואומרים במרדם כי מי יראנו טוב שיצליח מרד אכשלים וימות דוד וימלוך בנו והרע שלי טוב להם ומחאויים אחרו ואחרו ה' נסה עלינו אור פנוך לא כפי מחשבותם *Loquitur de his, quos supra cf. 1. allocutus erat. Illi, inquit, exoptant, et dicunt de sua rebellione, quis ostendet nobis bonum, nempe ut fauste succedat Absulomi rebellio, et moriatur David eiusque filius regnet? ac malum, quod nunc patior, gratum illis est, eoque delectantur. Tu autem, Domine, eleva super nos lumen vultus tui, non secundum cogitationes illorum.* In eundem sensum VATABLUS: „מי יראנו טוב Optandi formula est. [cf. GLASSII *Philol. S.* p. 295. ed. Dath.] Ac si dicant inimici Davidis: *Utinam optatis poziamur, nempe ut videamus Davidem extinctum.* — Quae sequuntur, verba Davidis: *Habeo, inquit, adversarios multos, alii aliis rebus fidunt; tantum ego benevolentiam tuam opto, et ea sola fido, precor igitur, ut tuo favore nos prosequaris.*“ — Ad comites regis fugitivi, qui de rebus eius desperarent, haec verba refert DOEDERLEIN in *Scholiis* ad h. 1. — Alii ad utramque partem orationem directam putant. Inter hos FLAMINIUS, qui sensum ita explicat: „Multi quod viderent Davidem maximis et assiduis calamitatibus exagitari solitum, suspicabantur, eius imperium reipublicae calamitosum fore. Itaque cum ille iam adeptus regiam dignitatem ipfos hortaretur ad obedientiam, secum ipsi dicebant: quis praestabit, utile nobis fore, ut hic regnum administret? His rebus per-motus vir sanctus Deum precatur, ut gentem hebraeam placidis oculis intueatur, suumque sanctissimum numen tam praesens tamque propitium exhibeat, ut omnes intelligant, ipso regnante omnia prospera et secunda fore.“ VENEEMA: „*Multi dicunt, i. e. vox communis, et votum publicum est: quis nobis fruendum dabit bonum, cui*

voto Davides respondet in altero membro, precibus ad Deum converfis, qui solus hoc praestare potest. Quod ipsum et Dathius sequitur. — Sed nunc de singulis locutionibus nobis videndum est. **כי יראנו טוב**, „Ad verbum: *quis videre nos faciat bonum? Videre bonum*, ut Sirach. XXV, 5. *Videre sapientiam*, quod significat, ea potiri, aut compotem esse. Sic dicunt, *videre malum*, pro, in malis versari. Soph. XIII, 15. *Videre periculum*, pro, in periculo esse. Tobit. IV. *Videre mortem*, pro mori: *videre corruptionem*, pro corrumpi. Hoc ultimum extat Ps. XVI. 10.“ DRUSIUS. — In commate huius versus ultimo, **בְּפָנֵינוּ אֵלֶינוּ אֹרֶךְ יָמֵינוּ יְהוָה**, vocabulum primum, **בְּפָנֵינוּ** interpretibus difficultatem creavit. Namque quum verbum illud alias tantummodo in forma *Piel* occurrat, qua constanter significationem *tentandi* obtinet, quae huic loco minime convenit; fuerunt, qui in mendam cubare adeoque criticae manus medela egere hunc locum existimarent. Inter hos primus est MICHAELIS, qui in *Biblioth. Orientali*, P. X. p. 226. iam a veteribus interpretibus aliter lectum esse censet. Alexandrinum enim, quum **ἐπιπροσώπων** vertat, haud dubie etulisse **בְּפָנֵינוּ**, *vexillum attollatur*, a **בָּסַ**, *vexillum*. Sed observat STANGE in *Anticrit. in locc. quosdam Psalmor.* P. I. p. 43. esse Alexandrinis familiare, Imperativum cum ה, quod paragogicum appellari solet, aoristo passivo reddere, ut Ps. VIII, 2., ubi Imperativum **הִנֵּה** **ἐπιθήσθη** vertunt. Syrum autem, qui **בְּפָנֵינוּ אֵלֶינוּ אֹרֶךְ יָמֵינוּ יְהוָה** ponit, Michaelis putat legisse **אֹרֶךְ יָמֵינוּ אֵלֶינוּ אֵלֵינוּ** quod ipse vertit: *velavit coram nobis lumen vultus sui*; neque hoc sensum malum facere, si, ut praecedens membrum, inimicorum Davidis sermo sit. Cui sententiae tamen recte KOEHLERUS in *Nozt. Critt. in Reperior.* P. III. p. 20. opponit, **בְּפָנֵינוּ אֵלֶינוּ** vertere: *velavit coram nobis*, vetare linguae Hebraeae usum. Quod vero Syrum attinet, eum non aliter, ac nos

in suo codice scriptum invenisse, Stange ostendit l. c. p. 40. Syriacum ܩܒܝܠܐ enim usurpatur de *velo*, quod expanditur, ut in omnium oculos incurrat, atque quibusque conspicuum fiat, et pari ratione Hebraeum פָּרֶשׁ de בַּט , *vexillo*, usurpatur Iesai. XXXII, 23. פָּרֶשׁוֹ בַּט , Ezech. XXVII, 7. $\text{מִפָּרֶשֶׁךָ לְהוֹיֹחַ לְךָ לְגַם}$. Atque ut h. l. נסה de luce dicitur, ita Iob. XXXVI, 30. reperitur nostro simile פָּרֶשׁ , verba sunt: $\text{הוּן פָּרֶשׁ עָלַי אֲרִיר}$. Ex quibus apparet, Syrum interpretem suo ܩܒܝܠܐ non בסה , verum נסה expressisse. Quod vero pro Hebraico פָּנִיךָ posuit ܩܒܝܠܐ hoc non ideo fecit, quod in suo codice פָּנִי legit, sed quoniam cum ultimo huius versus vocabulo, וְהוֹרָה versum sequentem incepit, atque posterius huius versus hemistichium, ut prius, pro verbis optantium salutem, accepit, ut bene observat DATHIUS ad *Psalter. Syriac.* p. 6. a se editum. Michaelis ipse duplicem mutandi rationem proponit, sive ut pronuncietur בָּסָה , Imperativus formae Piel, hoc sensu: *lumen vultus tanquam vexillum eleva*, sive ut בָּסָה legatur, quod nomen generis feminei esse dicit, idem significans, quod בַּט *vexillum*. Sed recte monet Stange, nomen hoc loco non commode adhiberi propter sequens עָלַיִנִי , scribendum porro fuisse בָּסָנִי , denique a nullo veterum interpretum nomen esse versum. HAENLEIN in *Observatt. criticc. atque exegeticc. ad loca quaedam Vet. Testam.* Specim. I. p. 5. alia vocum divisione huic loco medelam afferendam censet; est autem talis: בַּס הָעֵלִיִן . $\text{וְאִיר פָּנִיךָ וְהוֹרָה}$. Hoc enim modo si legatur, verba praecedenti interrogationi: *quis monstrabit nobis felicitatem?* aptissimam hanc reddere responsonem: *Altissimus est vexillum, quod intueri et sequi debemus, gratia tua, o Domine, nos felicitatem expectare iubet.* Cui coniecturae MICHAELIS in *Bibl. Orient. Nova*, P. VI. p. 244. recte opponit, cum de Deo nomen עָלַיִן usurpetur, non solere *He* praefigi, neque alias sine *Vau* עָלַיִן scribi. Sed et manca et mutila erit sen-

tentia, si hoc modo legatur, cum non dicatur, cuinam Deus vexillum lumenque esse debeat, ut taceam, hanc coniecturam neque codicis ullius, neque veteris alicuius interpretis auctoritate confirmari. Vides, lector, omnia ista tentamina suis difficultatibus laborare. Sed recepta legendi ratio ita est comparata, ut nulla mutatione egeat. Varie autem explicari potest: I) Veterum quidam verbum נָסָה denominativum a נָס, *vexillum*, existimarunt, ut Alexandrinus, qui ἐσημασίωθη, Symmachus, qui ἐπίσημον ποίησον, *conspicuum facias*, posuit. Tum vertendum erit: *fustolle tanquam vexillum super nos lucem vultus tui*. Hoc Stangio placuit, cui נָסָה est Imperativus cum He paragogico, quod *optandi et precandi vim* habet, ut Ps. XXV, 20. שְׁמְרָה נָסָה *serva me quaeso*, Genes. XXXIX, 7. שְׁמְרָה נָסָה *serva me quaeso*, Dan. IX, 19. Domine שְׁמְרָה נָסָה *exaudias quaeso!* atque innumeris aliis locis. Ex Hebraeis interpretibus huc referendus est JARCHI, cuius haec sunt verba: נסה עלינו הרם עלינו לנס אה אור פניך לשון הרימו נסה עלינו נסי *Verba עלינו נסה עלינו נסי hic idem significant, ac si postum esset עלינו הרם עלינו לנס attolle super nos in vexillum lucem vultus tui, eadem significatione, ut Esai. LXII, 10. הרימו נסי vexillum attollite, atque Esai. XLIX, 22. נסי נסי vexillum meum attollam.* Hebraeorum tamen plerique II) nostrum נָסָה diversa scribendi ratione pro נָסָה, *attolle*, positum putant. ABEN-ESRA: ונכון להיות הה"א כמו הא"ף והסמ"ך כמו חש"ן על דרך ישא ישא יי פניו אליך וכמו הא"ף והסמ"ך כמו חש"ן על דרך ישא ישא יי פניו אליך חלאה *Vera sententia est, literum He pro Aleph, atque Samech pro Sin positam esse, ut conveniat hic locus cum gemino Num. VI, 26. ישא יהוה פניו אליך elevet Iehova vultum suum ad te, atque נָסָה pro נָסָה scriptum sit, ut Iob. IV, 2. an, si proferemus ad te verbum, defatigaberis? Idem sequuntur KIMCHI et SALOMON BEN MELECH, atque e nostris DRUSIUS, qui in *Commentatione in priores XIX. Psalmos* h. l. ita explicat: „*Leva super nos lumen vultus tui.**

tui, vel, attolle super nos lucem faciei tuae; mens horum verborum: Appare nobis vultu placido ac sereno. Sive; aspice nos vultu lucido, i. e. adfit nobis favor tuus, esto nobis propitius — Respexit, meo iudicio, ad formulam illam, qua sacerdos bene precabatur populo, quae habetur Num. VI, 26.“ Eadem interpretatio placuit MUNTINGHIO in *Animadversf. uberioribus in Psalmos*, P. III. p. 12. vers. germ. Quod autem כָּסָה h. l. diversa scribendi ratione positum sit pro נִשָּׂא, argumentum non leve peti potest ex eo, quod non solum in Codice Hebraeo, anno p. C. n. 1290. scripto, qui Roterodami in Bibliotheca Meermanniana asservatur, et a Kennicotto numero 245. signatus est, pro כָּסָה h. l. a prima manu נִשָּׂא invenitur, (cf. MICHAELIS *Biblioth. Orient.* T. XX. p. 76. 77.); verum etiam Editio Psalmorum, quae Vitembergae A. 1566. ex officina Ioh. Cratonis in octonis prodit, h. l. in margine נִשָּׂא tanquam Keri exhibet [vid. HAENLEIN in *Observatt.* supra laudatis, p. 7. et 45., vbi editionem illam data opera accurate descripsit, atque lectiones notatu maxime dignas excerptit), unde patet, lectionem illam olim in Codicibus hebraeis fuisse longe, quam nunc est, frequentiore. Eandem haud dubie in suis codicibus invenerunt Chaldaeus, qui נִשָּׂא, atque Aquila, qui ἐπαγοῦ ponit. In textum recipiendam illam quoque censuit Dathius in Nota ad h. l. — Si tamen aliquis dubitet, hanc interpretationem probare, partim ob duplicem scriptionis in uno vocabulo anomaliam, partim quod, illa etiam admissa, tamen hic locus cum Num. VI, 26. non profus convenit; aliam is viam ingredi potest, ab hodiernis interpretibus fere neglectam. Nil enim impedit, quo minus, III) כָּסָה eiusdem cum כָּסָה significationis sit, quae convenit cum Arabum كَسَّ, quod peculiariter de eo usurpatur, quod cum splendore quodam corusco eminet, atque emicat, ut ostendit NICOL. GUIL. SCHROEDER in *Observatt. Selectt. ad Origg. Hebr.* p. 142. seq. unde

נס, *vexillum*, proprie: *signum emineus et altius elatum*, ut suo *splendore* omnium in oculos incurrat. Eam vero notionem huic loco ob proximè sequens איר perquam aptam esse, quisque intelliget ipse. Ita enim nunc verendum erit: *splendere facias nobis vultus tui splendorem*, luceat nobis serenus tuus vultus. Quae explicatio nec a me primum excogitata est, sed iam a JARCHIO commemoratur, qui, postquam suam interpretationem, a nobis supra excerptam, attulisset, haec addit: ל"א נסה עלינו נזר מהנוססות *Sunt etiam qui verbum נסה gallico resplendir interpretentur, ut Zach. IX, 16.* [al. X, I.] אבני נזר מהנוססות lapides coronae emicant, *splendent*. Eligat quisque, quod ipsi ad verum proximè accedere videtur.

7. *Maiori me afficis laetitia,*

Qua illi fruuntur, cum frumento et musto abundant.

Quomodo cohaereat hic versus cum antecedente, dissentiunt interpretes. ABEN-ESRA: הם מהאויים שלא נראה טוב ואני הייתי שמח בראוהי אותם בטוב וטעם נחח כי אחח להחאוח טוב לכל *Illi optant, nos nulla felicitate frui, ego autem laetatus sum, cum illos felices viderem. Sensus itaque est: cor bonum mihi dedisti, ut omnibus bonum optarem.* Nec multo aliter KIMCHI: הם גומלים עלי רעה החח טובה כי אני היה לי שמחה בלבי בטובתם חזרו מעת דגנם וחירושם רבו והם שמחים לרעחי *Illi quidem malum pro bono mihi rependunt; ego enim semper gaudio affectus fui in corde meo, quoties ipsis bene fuit, quod verbis his significatur: a quo tempore frumentum et mustum eorum multiplicata sunt* (q. d. voluptatem cepi e rebus eorum prosperis), *ipsi vero de malis meis laetantur.* Aliam rationem sequitur FLAMINIUS. Vertit ita: *Dedisti laetitiam in corde meo, ex quo tempore frumentum et mustum eorum multiplicata sunt; quorum verborum sensum in*

Nota subiecta ita explicat: „Laetabatur David, quod ini-
tia

tia regni sui magna fertilitas agrorum' consecuta foret: ea enim res polliceri videbatur, ipsum dignitate sua non calamitatem populo, ut multi suspicabantur, sed prosperitatem potius allaturum." Ab eo discedit RUDINGER, qui hunc versum ita παραφράζει: *Multo mihi gratior et benignior est benignitas gratiae tuae et sensus propitiae et misericordis voluntatis tuae, magisque animum meum hoc tantum bonum afficit et exhilarat, quam ulla copia vini et frumenti, quam granaria plena, quam cellae plenae exhilarare possunt inimicos meos, qui in divitiis et rebus secundis ponunt omnia.* Ad quae in Notis haec scribit: „Ad Absalonica tempora hoc quodam modo sextum et septimum versum accommodari posse existimavimus. Locupletarunt autem se ex illis hostibus Davidicis multi, sine dubio ex direptione rerum Davidis, et quam fortunati et copiosi illi fuerint, ostendit inter ceteros Psalmus XXXVII. qui est et ipse Absalonici temporis, et Psalmus XVII. per cuius versum penultimum haec rectissime explicantur." Magis forsitan placebit DRUSII explanatio: „Si me benigne ac vultu sereno respexeris, nae laetitiam mihi conciliabis, quae superet laetitiam messis ac vindemiae ipsorum." In altero versus nostri membro ellipsis est, dum מַעַח וְגו' ponitur pro מַשְׂמַחַח עַח אֲשֶׁר בּוֹ דְגָנְךָ וְגו', ut recte observat LOWTH *de Sacra Poesi Hebraeor.* Prael. X. p. 208. not. ed. Goett. ubi et plura huiusmodi ellipseos exempla adducit. ABEN - ESRA: כִּי וַיֹּאמֶר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּלְעָם כִּי מַעַח דְּגָנְךָ הַפֶּךְ וְהַאֲמַח מַעַח רַבּוֹ דְּגָנְךָ וְהַיְרוּשָׁם וְאִין צוּרָךְ מַעַח דְּגָנְךָ לְהַפֵּךְ דְּבַרְךָ נֹאמְרִי בְּרַחַח הַקְּרִישׁ *Ex Rabbi Iudae, Bileami fil. sententia, in verbis מַעַח דְּגָנְךָ metathesis est, pro מַעַח רַבִּי וְגו' דְּגָנְךָ וְהַיְרוּשָׁם.* Sed minime opus est, verba spiritu Sancto enunciata transponere. In nominibus וְהַיְרוּשָׁם לְדְגָנְךָ Mem in fine I. E. FABER ad *Harmari Observatt.* P. II. p. 268. non pro suffixo habet, sed pro paragogico, ad multitudinem exprimendam addita. Nec alia desunt exempla, ubi Mem litera mere paragogica est, vid.

STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 443. coll. p. 74. — Alexandrinus membrum posterius vertit: ἀπό καρπῶ σίτη καὶ οἶνος καὶ ἔλαια αὐτῶν ἐπληθύνθησαν, ad quae verba observandum est primo, pro καρπῶ legendum esse καιρῶ, ut iam post Drusium Montefalconius animadvertit, et Vulgatus et Arabs docent; deinde addidisse interpretem ἔλαια αὐτῶν, ac si in suo codice ׀ררררר invenisset, quod MICHAELIS et KOEHLERUS textui inferendum censent, cum et Syrus hoc additamentum exprimat. Sed digna sunt, quae adscribantur, quae IOH. GOTTFR. SCHARFENBERG ad *Cappelli Critic. Sacr.* a se edit. P. II. p. 659. notat, ubi Cappellus nostrum locum inter eorum numerum recenset, in quibus veteres interpretes plura legerint, quam nunc in codicibus Masorethicis extat. „Omnino,“ ait ille, „hic monendi sunt tirones, ne si forte alicubi in versione Alexandrina invenerint verba, quibus nil respondeat in libris Hebraicis, hinc statim colligant, auctores huius versionis secutos esse lectionem nostram diversam. Ut enim nil dicam de mala sedulitate interpolatorum, Interpretum ipsorum hic videtur fuisse mos, ut verbum unum atque alterum adderent ex aliis locis similibus. Exemplo sit hic ipse locus a Cappello laudatus, ubi non quod aliter ac nos legerint, vertunt σίτη καὶ οἶνος καὶ ἔλαια αὐτῶν, sed quod viderant, alibi verbis ׀ר, *frumentum*, et ׀ררר, *vinum*, addi ׀ררר, *oleum*, cf. Deut. XXVIII, 51. Hof. II, 10.“ Atque ex ipsa Alexandrina versione illud additamentum quidam eliminandum putarunt; veluti DRUSIUS, qui „Glossema,“ inquit, „a scribis καὶ ἔλαια, quod perspicuum vel ex Hieronymo, qui scribit: nec apud LXX. interpretes extare hoc, nec in Psalterio, Origenis manu emendato, nec in ceteris editionibus.“ Etiam Dathius glossam esse putat, ab eo, qui in aliis locis tria illa iungi solere, sciret, adscriptam, cui adfentitur EICHHORN in *Biblioth. Literat. Biblioth.* P. I. p. 495. In alia omnia discedit MICHAELIS,

LIS, cuius interpretationem memoratam vide sub finem Annotationis nostrae ad versum sequentem.

8. Quando enim te propitium habeo, nihil mihi timendum est:

Quiete simul cubo et dormio,

Nam Tu, Iehova, solus es, qui me in tuto collocas!

בְּשָׁלוֹם *in pace*, ABEN-ESRA bene בְּחַד בלא, *sine metu*, interpretatur. Sed non aeque facile intellectu est proximum יְהוָה, *simul*. ABEN-ESRA: עִמָּהֶם, *cum illis*, hostibus meis. Consentit KIMCHI, qui sensum disertius explanat: אֲנִי הָיִיתִי מִחַאוּהוֹ חוֹבְחָם וְעַד הַיּוֹם אֵף עַל־פִּי שֶׁהָרַעוּ לִי אֶחָאוּהוֹ שֶׁנִּהְיָה בְּשָׁלוֹם יַחְדָּו אֲנִי וְהֵם וְאֵז אֲשַׁכְּבָה וְאִישָׁן שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִּי דְבַר הַמַּטְרִיד אֶרְחִי מִהַשִּׁינָה אַחַר שֶׁהֵם יִשׁוּבוּ לִי *Etsi illi in meam perniciem toto impetu feruntur, nihilominus adhuc cupio, una cum illis pace ac tranquillitate frui; tunc vero, cum nihil erit, quod somni mei tranquillitatem perturbet, postquam ad me redierint [hostes mei], cubabo ac secure dormiam.* Sed alii, veluti MUSCULUS, ad Davidis socios referunt: simul cum vobis, aerumnarum mearum sociis. Alii: pariter reddunt, hoc sensu: *cubabo simul et requiescam* tranquille, non solum cubabo, sed etiam dormiam, quia non omnes, qui decumbunt, dormiunt. Ita KOEHLERUS in *Repertor.* P. III. p. 21. EICHHORN l. c. יְהוָה h. l. *omnino, prorsus* significare putat, vertitque: *prorsus tranquille.* Idem dissensus in membro altero est de לְבָרְךָ, quod vel ad *Deum* referri potest, ut sensus sit: ceteris me deferentibus, tu solus me defendis, quod KIMCHI quoque placuit: וּפְירוּשׁ לְבָרְךָ אֵתָה ה' לְבָרְךָ חֲעָשָׂה זֶה וְכַךְ בְּמַחְוָה וְלֹא בְּאַחַר „*solus*“ i. e. *tu, Domine, solus hoc efficies, et in te solo est fiducia mea, non in alio*; vel ad *Davidem*, hoc modo: *tu me secure et sine metu solum*, h. e. seorsim, domi meae, sine concursu hominum, ne opus sit, in prociectu stare, et congregari contra hostes, *sedere facies*, ut in spe, sive, *sedere facies*, ut in gratiarum actione.

Utrius.

Utriusque rationis ABEN-ESRA mentionem facit: ומלח בדר בל"מז או בחסרונו שוה וככה מלח לבטח ויש בטח וזנה יי' בדר ינחנו ונכון הוא שהשם לבדו וככה זה או טעמך *Vocabulum* או היו יחרו עמו או הייתי לבדר והטעם לבדי חושיבני *Vocabulum* בדר cum praefixo Lamed idem ac sine eo significat, quod etiam de sequente לבטח valet, promiscue enim et בטח dicitur. Deuteron. XXXII, 12. extat יהוה בדר ינחנו Iehova solus eum [populum] duxit, ubi בדר idem est ac לְבָדוֹ ille Deus, solus, quemadmodum hoc loco. Vel sensus est: sive illi mecum sint, sive ego solus sim, ut significetur: לְבָדִי me solum habitare facis. Quam posteriorem interpretationem JARCHI clarius proponit: לברד לבטח כמו בטח בדר עין יעקב לשון מבטח ושקט הוא שאינו צורידק'להושיע גייסוח עמו *Verba haec eodem modo sumenda sunt, ac Deut. XXXIII, 28.* בטח בדר עין יעקב secure feorsim fons Iacobi; significant enim securitatem et tranquillitatem alicuius, qui non opus habet, ut copiae militares eum seruent. Potest quoque huc referri XLIX, 32. *Agite, ascendite ad gentem beatam יושב לבטח* in tuto habitantem, inquit Iehova, sine ostiis, sine repagulis בדר ישכנו feorsim habitantium. Ceterum pro בדר לבטח codex unus a Kennicotto, atque alius, a de Rossio collatus, legit לבטח, sensu eodem. Syrus interpres commatis praecedentis vocem ultimam, רבו, ad hunc versum traxit, vertit enim: *וְכָל-לְבָבוֹתָם וְכָל-לְבָבוֹתָם* multiplicati sunt in pace pariter. Eandem divisionem probat MICHAELIS in *Bibl. Orient.* P. XI. p. 196. hoc tamen discrimine, quod priora huius versus verba coniunxit cum ultimis antecedentis hoc sensu: *maiolem mihi laetitia materiam dedisti, quam cum pagis tempore simul frumentum, vinum et oleum feliciter proveniunt.*

 PSALMVS QVINTVS.

ARGVMENTVM.

Precatur Deum, ut ab hostibus, hominibus pessimis, auxilium sibi praestet, spemque concipit, fore, ut Iehova precibus suis annuat, quod, ipse sanctissimus, impiis eorumque conatibus non possit favere.

Veteres Hebraeorum magistri, a KIMCHIO laudati, docent, hunc Psalmum a Davide editum fuisse adversus Doëgum et Ahitophelem, hostes suos ¹⁾. Sed cum Doëgus et Ahitophel diverso tempore ac diversa ratione Davidem vexarint, ad eos unus idemque psalmus pertinere non potest.

FLA-

1) Verba Kimchii sunt haec: **זוה' המזמור גם כן כנגד דור שהיו לו שונאים בישראל ורד' אמרו כי על דואג ואחיהופל שונאיו אמרו** *Hic etiam Psalmus a Davide compositus est, cum multi essent inter Israelitas, qui cum odio prosequerentur, hinc tradunt magistri nostri, piae memoriae, Davidem hunc Psalmum edidisse adversus Doegum et Ahitophelem hostes suos.*

FLAMINIUS ad Saulica tempora hoc carmen refert; illum haud dubie temporis articulum intelligens, quo Davides, Mizpae exulans, perpeffus multa ab hostibus est, in prius a Doëgo, ad cuius facinus alludere videri possit versus septimus, coll. Pf. LII, qui in eundem illum est factus. VENEEMA contra „tempus compositi Psalmi nullum aptius reperire potest, ac quo in aula Sauli versatus fuerit Davides, quippe quo tempore ab hostibus in omni vita et actionibus fuerit observatus, atque peccatorum et hypocritarum ingens fuerit numerus.“

Sed interpretes longe plerique Absalonicae seditionis tempore psalmum hunc, ut et eos, qui proxime praecefferunt, compositum putant. Ex eorum numero etiam est ESKOMUS RUDINGERUS, qui „verisimillimum,“ inquit, „videtur, factum hunc esse Absalonico tempore, cum versus VII (al. 8.) promittat gratias in aede Domini, et interpretantur aliqui de Achitophele quaedam, contra quem factum existimo Psalmum XII, et alios. In primis tamen ex versu decimo (al. 11.) suspicor Absaloncum esse. Quod enim versus ille petit, id scribitur orasse David contra Achitophalem 2 Reg. 15. (al. 2 Sam. XV, 31.): *Infatua, quaeſo, Domine, conſilium Achitophelis.* Invocans autem opem misericordiae divinae, et hac fretus, bene sibi pollicetur, praecipue tamen, mores, ingenia, et vitam describens generis huius impii hostium suorum, ex eo, quod Deus non ferat impios et facinorosos homines
tales,

tales, et diligit pios, liberationem certam sibi persuadet. Facit idem in Psalmo XXXVI, etiam in XII. et XIV. Psalmo, qui omnes videntur esse Abfalonici.“

Singularis est CLAUDII FERRANDI sententia, hunc psalmum ad Iudaeos Babylonico iugo addictos referentis; sperare vatem, considerato Dei erga impios odio, fore, ut improbi Babylonii poenas dent, atque ita Hierosolymas redeat, et Deum in templo adoret. Movent illum versus 11. et 13. cum Ps. XIII, 4. 5. 7. CXIX, 2. et Zach. II, 10. 11. comparati.

HENRICO EBERH. GOTTL. PAULO contra gentes exteris foedifragas, universo populo Israelitico hostiles, directum videtur hoc carmen, atque, dum sacrificium matutinum offerretur, in sanctuario publice decantatum ²⁾).

2. 3. Orditur epiphonemate, velit Deus precibus suis benigne aurem praeberere:

Attende ad sermones meos, Iova!

Percipe meum gemitum.

Aures praebe voci meae querenti,

Mi Rex, mi Deus! Ad te precor.

אמר

2) Singularem commentationem hunc psalmum docte interpretatus est I. Z. H. HAHN in *Recitatione Philologica super Psalmo V. in Collegio Philobiblico, quod Lipsiae floret, habita, Lipsiae, 1794. 8.*

אָמְרֵי הָאָזִינָה *ausculta verba mea, verbis meis aurem praebe,*
 מְנַזְרַת אוֹזִיִּים *enim*, ut ABEN-ESRA observat, מְנַזְרַת אוֹזִיִּים
 אֶתְּךָ אֶתְּךָ *ab* אוֹזִיִּים, aures, *derivatum* [ut Latinorum
auscultare], *aurem tuam inclina*, admove, *significat*. Pro
 אָמְרֵי KOEHLERVS Chaldaicum et Arabem numero sin-
 gulari אָמְרֵי enunciassē putat; ille enim מִימְרֵי, hic قَوْلِي
 ponit. In altero membro: בִּינָה הַגִּינִי, nomen הגיג interpretum
 dissentium creat. Hebraei unanimi consensu de *meditatione*
 accipiunt, tanquam eiusdem cum verbo אָמְרֵי הָאָזִינָה יי' כְּשֵׁשׁ בִּי כַח
 לְשֹׁאוֹל צָרְכוֹ לִפְנֵיךְ וְכִשְׂאִין בִּי כַח לְהַחֲפִלֵּל לִפְנֵיךְ וְהִדְאָנָה
 דִּיקְתָּ *Dicta mea ausculta, Domine, quando tantum mihi adhuc virium inest, ut verbis a*
te petere possim, quod desiderem, sed quando in me nullae
sunt vires precandi coram te, ac timor occupat cor meum, tunc
animum adverte ad meditationem meam, percipe cogitationem
cordis mei. Quod ipsum sequitur SIM. DE MEYS: „Si
 forte dolore vox fuerit interclusa, intellige tunc tacitos
 gemitus ac meditationes.“ כִּימְחִי: מָה שֶׁאֲרָצִיא בְּפִי
 הָאָזִינָה וְמָה שֶׁאֲהַגֵּה בְּלִבִּי בִּינָה לִפְנֵיךְ אָמַר עִם הַגִּינִי בְּצֶה
 וְעַם אָמְרֵי הָאָזִינָה וְאָמַר הַגִּינִי מִן הַנָּה בְּהַכְפֹּרֵל עֵין הַפְּרֹעֵל
 כְּמוֹ לְחֻזִּי קֹלְרָה מִן הַזֶּה *Quod ore proferam, ausculta, et*
quod in corde meo meditabor, intellige, hinc est, quod ver-
bum בִּינָה coniungit cum voce הַגִּינִי meditationem meam,
et verbum הָאָזִינָה cum dictione אָמְרֵי, verba mea. Vox
autem illa הַגִּינִי est a themate הָגָה cum geminatione secun-
dae radicalis, ut in nomine חֻזִּי fulgetrum, quod occurrit
Iob. XXVIII, 26. לְחֻזִּי קֹלְרָה fulgetro tonitruum, a ra-
dice חָזָה. Eandem illam significationem expressit Syrus:
 אֲזַלְלָא בְּסִינִי *intellige meditationem meam.* Chal-
 daeus ambiguum vocabulum רְנִינִי posuit, quod et *medi-*
tationem, et *triste murmur* significat. Posterius placuit
 Hieronymo, atque I. D. MICHAELI in *Supplem. P. II.*
 p. 493. qui vocem Hebraeam refert ad Arabicum حُجْج
 depref-

depressus fuit, unde veram et primigeniam significationem in *sono depressiori*, h. e. tristi fitam esse putat. Cui sententiae potissimum obstat, quod verbum Arabicum de *sono* nusquam usurpatur. KOEHLERO ὀνοματοποιητικὸν esse videtur, quod conveniat cum Arab. *incrupuit camelum* vocando *Hidsj, bidsj*; comprobatur Alexandrini versionem; *καρυγή*, quam Vulgatus, *clamorem* ponens, sequitur. PAULUS in Clavi ad h. l. collato Syriaco , *imaginatus est, phantasma vidit*, Hebraeum nostrum vocabulum vernaculo *Dichrung* reddit, sub quo *carmen* an meditationem intelligat, dubitari potest. Sed EBERHARD. SCHEIBDIUS in *Observatt. Grammat. ad Ps. I, 2. p. 66. 67.*

pluribus ostendit, verba et , *חידס* et *חיד*, ut sono ita et significatione cognata esse, ut plura verba geminatae et quiescentis ultimae radicalis in utraque dialecto. Itaque quemadmodum supra Ps. I, 2. *חנה* de *animi meditantis fervore* s. *aestu* usurpatum vidimus, sic hoc loco *חידס* de *aestu animi ferocissimo*, qui in voces, querelas, gemitus erumpit, ponitur. Significationum in hoc verbo seriem et nexum indicatum vide in Not. ad Ps. I, 2. Recte ESROMUS RUDINGER in *Ratione Paraphraseos* huius Psalmi ad verba: *cognosce, quid dicam*, quae pro Hebraicis *חידס חיד* posuit, observat: „*Alii, quid mediter*, quia tamen Hebraeum utrumque significat, et *meditari* et *proloqui*, ideo — de *sermone* sum interpretatus, qui sermo est *λόγος προφορικός*, id est, *qui profertur*, et non de eo, qui est *ἰνδιάρτος*, cum illud simplicius videatur. Petit enim se audiri propheta, sicut initio Psalmi LXI. LXIV. et alibi.“

3. *הקשבה לקול שרעי*, *Attende voci clamoris mei.* KIMCHI: *הו אונך להיוח קשבת כי חיא פוער יוצא וכן כחייב להקשיב לחכמה אונך חקשיב אונך והמלה נקשרת עם למד ועם אל ועם בית* I. e. *praebe mibi aurem tuam, ut sit*

attenta. Hoc enim verbum est transitivum, ut Prov. II, 2. אָזְנְךָ לְחַכְמָה אָזְנֵךָ ut adhibea sapientiae aures tuas, et Pf. X, 17. הִקְשִׁיב אָזְנְךָ advertas aurem tuam. Verbum שב הקשו vero construitur cum ל, cum אַל atque cum ב. Idem Kimchius eorum, quae sequuntur, vim et sententiam bene declarat: מְלִכִי שֶׁאַחַח עָלַי וְאֲנִי צוֹעֵק אֵלָיִךְ כְּמוֹ שְׂצוֹעֵקִים: אל המלך i. e. quoniam tu Rex es super me, clamo ad te, ut ii, qui ad regem clamant; tuam opem, ut subditus, imploro; in te confido, tanquam in rege meo. Quod sequitur, אֶלְהִי iudicis significationem h. l. obtinere censet: לִי שֶׁאַחַח שׁוֹכֵטִי וְחוֹשִׁיעֵנִי מֵהַמְרַעִים לִי, tu, qui Iudex meus es, et cuius est, me vindicare ab iis, qui mihi iniuriam inferant. וְלֹא לְרוֹשִׁיעַ אַחֵר כִּי אֵין כִּי אֵלֶיךָ אֶהְיֶלֶךְ, et non ad alium servatorem, cum praeter te nullus alius existat, ut idem KIMCHI observat.

4. *Iehovah! mane vocem meam audis;*

Mane ad te precor et exspecto.

כל בקר כמו הרשים ABEN-ESRA interpretatur: *quolibet mane, ut Thren. III, 23. הַדְּוֹשִׁים לְבַקְרִים* recentes sunt (gratiae Dei) singulis matutinis. Quod autem *Mane* ad Deum precari dicit, in eo respicere videtur solitas preces matutinas, vid. Pf. LXXXVIII, 14. **ESROMUS RUDINGER:** „Et si particula *mane*, figura hebraea, *tempestive* et *tempori* significare solet saepe alibi, *Mane iuva nos; succurre nobis mane;* et in similibus, quomodo esset: *tempestive exaudi vocem meam, tempestive enim me sisto tibi;* hoc tamen loco simpliciter de *matutino tempore* dici videtur, ut qui in periculis, et liberationis desiderio magno primo quoque tempore ad preces decurro, et haberi ex his potest *matutina precatio*, id est, quae mane facta sit.“ Verba אֶעֱרָךְ לָךְ וְאֶצְפָּה I. D. MICHAELIS olim אֶעֱרָךְ לָךְ וְאֶצְפָּה enunciaverat, quod ad verbum sonat: *disponar tibi et mundus ero* (collato Arabico صغبي, clarus,

clarus, purus fuit, prius vero, אַעֲרָךְ, iam a Syro passive elatum putat, quod is in Ethpaal אֶלְגַּבּ, *praeparabor*, posuit), sive, ut in priori versionis vernaculae editione expresserat: *des Morgens will ich vor dich treten und rein seyn*, hoc sensu: mane tibi me sistam in sanctuario, sed pium scelerisque purum, puro corde, puris manibus sacris adero. Sed in *Biblioth. Orient.* P. XI. p. 197. mutavit sententiam, et alterum quoque illorum verborum passive, אֶעֱצֶפָה pronunciat, utrumque vero aliis significationibus accipit, vertit enim: *aestimabor a te et explorabor*, hoc sensu: cum tibi sacrificium matutinum offeram, semper cogitabo, te mentem meam animumque meum verissime aestimare, penitusque explorare atque cognoscere. *Explorandi* autem notionem verbo אֶעֱצֶפָה eo vindicare studet, quod Arabum صَوِّي in Conguiatione octava *eligere* significat, quae notio cum *explorandi* significatione proxime cognata sit. Quae omnia e longinquo sunt petita, atque iam ideo parum verosimilia. Recte etiam STANGE in *Anti-Critica*, P. I. p. 56. „Ut haec punctorum permutatio temeraria, et sine ratione instituta est, ita eadem neque ex locis Biblicis probari potest. Etenim העֲרִירָךְ in Hiphil inprimis notat *πεμῶσαι*, ex Coniugationis Niphil forma, nullum exemplum, quod sciam, mihi ex universis Bibliis notum est. Quod deinde אֶעֱצֶפָה ex arabica notione *eligendi* explicat, item fit sine causa, cum neque Niphil in Sacra Scriptura occurrat, dubiumque sit, an haec forma *explorandi* sensum habeat. Ne puncta quidem accurate Vir Doctissimus subiicit; ob sequentem lineolam Maccaph et vocolam לך pronuciandum erat אַעֲרָךְ non אֶעֱרָךְ.“ Sunt autem verba Hebraea, ut idem Stange monet, ex Masoretharum pronuciatione atque retentis usitatis illorum significationibus, satis dilucida et perspicua, si modo observetur, in priori verbo ex Iob. XXXII, 14., מִלִּין, aut aliud eiusdem potestatis verbum esse supplendum, et in

posteriori ex Mich. VII, 7. בְּיָהוָה, ubi plena occurrit *ἰσχυρίσθαι*. Sensus est: ad Te preces meas tollam et a Domino auxilium expectabo. Eundem sensum ratione paullo diversa in his verbis invenit ABEN-ESRA: וּפְעַל אֶעֱרַךְ לְךָ חֶסֶד כְּאִילוֹ אִמַּר אֶעֱרֹךְ לְךָ חֶפְלָחִי כְּאִשֶּׁר פִּירְשָׁחִי כִּי כַח שְׂמוֹחַ כְּפַעֲלִים וּבֶרֶךְ וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה וּכְרוּב יוֹעֲצִים חֲקוּם בַּעֲתִידִים כְּאִילוֹ כְּחֹכֵם לְמַעַלְהָ כִּי אֵלֶיךָ אֲחַפְּלֵל חֶפְלָחִי *In dictione אֶעֱרַךְ-לְךָ subaudiendum est subiectum, quasi scriptum esset אֶעֱרַךְ-לְךָ חֶפְלָחִי disponam tibi preces meas, ut nominis in verbo latente, ut monui ad Num. XXIII, 20. וּבֶרֶךְ וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה et benedixit (subaud. בְּרָכָה benedictionem) quam non possum avertere, et sic infra Prov. XV, 22. et multitudine consulentium (consilium) flabit, seu persistet. Ita etiam in verbo אֶחַפְּלֵל vs. anteced. latet nomen חֶפְלָחִי. Cf. GLASSII Philolog. S. p. 267. ed. Dath. Pergit ABEN-ESRA: וּמַלְּחָה לְךָ עִם אֶעֱרֹךְ לְךָ מוֹשֶׁכַח עֲצָמָה וְאַחֲרָה עֲמָה כְּמוֹ יִכְפֶּה אִף וְהִנֵּה הוּא *Vocula אֶעֱרַךְ-לְךָ in dictione אֶעֱרַךְ-לְךָ pertinet etiam ad sequens verbum, eadem Zeugmatis figura, quae et Prov. XXI, 14., ac si scriptum esset: אֶעֱצָמָה לְךָ expectabo te. Verbi significacionem bene exponit SALOMO BEN MELECH in Scholiis Hebraicis, quae מְכַלֵּל יוֹפֵי יְפֵי עֵינַי הַבִּטָּח וְבוֹהַ הַבְּנִין הוּא קְרוּב Perfectio decoris, inscripsit: „cum detesteris maleficia et impietatem, certissimam spem habeo, te diutius non passurum, ut boni exterminentur, et scelerati in tua sancta civitate floeant:“**

5 — 8. Causam addit, cur confidat, fore, ut Iehova suis precibus annuat: „cum detesteris maleficia et impietatem, certissimam spem habeo, te diutius non passurum, ut boni exterminentur, et scelerati in tua sancta civitate floeant:“

*Neque enim tu Deus es, qui delectetur improbitate
Nec fruitur impius tuo praesidio.
Tuum aspectum ferre non possunt insane in peccata
ruentes,*

Odisti omnes maleficos.

Perdis mendaces,

Sanguinarios et fraudulentos Iehovab averfatur.

Ast ego munitus tua bonitate, aedem tuam ingrediar,

Te in sanctuario tuo precibus venerabor adorans.

Sensum horum versuum et nexum cum iis, qui proxime antecesserunt, bene exponit KIMCHI: למה מצפה לך כי לא ידעתי כי לא חפרץ ברשעים אם כן לא חפרץ באויבי כי הם אנשי רשע ואני מצפה שהושיעני מהם כי חפרץ בי לא בהם
Quare vero te circumspecto? quia certo cognovi, improbos tibi non placere; itaque hostes mei tibi non placebunt, sunt enim homines iniqui; ego autem adspiciam ad te, sperans fore, ut me serves ab iis, quoniam tu me diligis, illos vero non item.

5. Αιτότης est in membro huius commatis priori: *Tu certe non es Deus, qui delectetur improbitate, cui geminum est illud HOMERI Odyss. E, vf. 83.*

Οὐ γὰρ σχέτλια ἔργα Θεοὶ μάκαρες Φιλέσσω*

Facta scelestas Dii non dilexere beati,

i. e. odio ea habent, et maxime detestantur, ut mox vf. 6. et infra Ps. XI, 5. XLV, 7. Sed nova ratione haec verba interpretatur STANGE in *Anticrit.* P. I. p. 59. 60. Primum hemistichium vocabulo עשׂה absolvere iubet, et verba לֹא לֵאלֹהִים nomen per יִפְּזֵוּ coniunctum esse censet, ψευδοθεὸν significans, qui vero Deo opponatur, ut adeo sententia sit: falsus gentilium Deus (לֹא לֵאלֹהִים), delectatur improbitate: חֲתָמָא tu contra, qui es Deus verus, averfaris malum. Quae interpretatio si ab alio viro docto proposita fuisset, certe severam Anti-Critici nostri vituperationem subiisset. Quodsi enim voculam חֲתָמָא ad alterum hemistichium trahas, non facile apparet, qua ratione haec verba: רַע יִגְרַהּ לֹא חֲתָמָא sint interpretanda, nisi חֲתָמָא ab-

solute positum dicas, ut vertendum sit: *te quod adiner, tecum non commorabitur impius*; qua de ratione tamen Vir Doctissimus lectores non monuit. Sed duriuscule id hoc loco videtur, neque veterum alicui in mentem venit. Adde, quod ex recepta interpretatione multo concinnior est hemistichiorum parallelismus. Verba לא יִנְרָה רָע KIMCHI ita explicat: לא יגור עמך וכן גדלני כאב גדל לא יגור עמך וכן גדלני כאב גדל לא יגור עמך וכן גדלני כאב גדל לא יגור עמך וכן גדלני כאב גדל לא יגור עמך וכן גדלני כאב גדל. *Dicio יִנְרָה est pro עָמָה morabitur tecum, ut Job. XXXI, 18. עָמָה pro עָמָה בָּאָב adolescit apud me, mea sub nutritione, sicut apud patrem, ut aliq̄s saepe. Cf. SCHULTENSII Instit. ad Fundam. Ling. Hebr. p. 402. VENEMA haec verba vertit: nec tecum habitabit instar clientis malus, cuius interpretationis hanc reddit rationem: „Radix נָר proprie divertit, deflexit a via, inde peregrinatus est, vel diversatus in alieno hospitio, etiam commorationem denotat fixam, in specie talem, qua quis clientela potentioris fruitur, unde נָרִי בֵּיתָא sunt clientes, et נָרִי territorium est, in quod peregrini, pauperes, clientelaeve indigi, recipiuntur. Cf. SCHULTENS in Commentar. ad Job. XVIII, 19. et XIX, 15. Ita egregie hoc verbum sumitur Pf. LXI, 5. et alibi.“ DOEDERLEIN in Scholiis ad h. l. vertit: negatur hospitium tuum malis. „Iure hospitali,“ addit, „exceptus tutelae hospitis commendatur, atque eum sanctissimum contra omnes iniurias defensore experitur. Sed Deus bonus nonnisi bonos atque pios tutatur.“ רָע, inquit KIMCHI, איש רע est homo malus, nisi b. l. sit substantive improbitas, ut רָשָׁע antea positum. KNAPPPIUS רָע, amicus, pronunciandum coniecit, ita ut vernacule vertendum sit: *er wird von dir nicht als Freund geschützt*, quae sententia qua ratione e vocibus Hebraeis elici possit, ego vix assequor; vertendum potius erit ex Knappii mutatione, *non tuebitur te, Deum, amicus*, quod quam parum concinne sit, quisque intelliget ipse. Cf. etiam, quae monuit STANGE in *Anticrit. P. I. p. 58.**

6. Non tolerant oculi tui, qui iustitiam et leges violant, atque aliis nocere non intermittunt. Vox הוֹלֵלִים non uno modo accipitur. Cum prima verbi הֵלֵל vis in *splendenda* posita sit; IO. WILH. SCHROEDER in *Commentar. in Ps. X.* p. 56. postquam hanc radicem Arabica dialecto illustrasset, atque Hebraeis de *iis, qui splendida fortuna uterentur*, usurpari, ostendisset, verba nostra vertit: *non consistent in splendidam fortunam*, inique paratam, *evecti coram facie tua*. Quod tamen non satis accurate פָּעֲלֵי זָרָן in altero hemistichio respondet. Optime RUDINGERUS sensum expressisse videtur, *ad insanum modum in peccata ruentes*, ad quae in Nota haec observat: „Significat etiam *insipientes, stultos et insanos* vocabulum, quod ad *ruentes in peccata* transferunt Hebraei, et Platoni est peccatum et vitiositas *stultitia*, et virtus sapientia. [Consentit MICHAELIS in *Supplem. ad Lexx.* P. II. p. 536. Omne scelus, inquit, *stultitiam* dicunt Hebraei, נְבִלָה , recte quidem illi, quod sine stultitia magnoque errore committi nequit: sic et הוֹלֵל *insanus*, pro perditissimae mentis homine, vecorde sceleribus, ponitur. Ps. V, 6. LXXIII, 3. LXXV, 5. ubi iidem, qui in altero membro רָשָׁעִים . Aliqui *malitiose stultos* interpretantur, qui sunt μωρόκακοι Graecis, quod haud scio, an sit lenius, quam ut huic loco conveniat. Alii *gloriosos*, et *elatos* et *inflatos* atque *insolentes*, interpretantur, quos et ipsos significat vocabulum [Est enim הוֹדוּתָא *gloriarum*, et הוֹדוּתָא *gloriatio*, ad quam notionem nostrum vocabulum Chaldaeus retulit, dum מְהִלְעֵבִין , *irrisores, subsannatores* posuit, quod secutus ABEN-ESRA מְלַעֲגִים interpretatur, et MENDELIDES in *Versione vernacula Uebermüthige*]. Aliqui *iniustos*. Tales fuerunt Abfalonico tempore Achitophel, Mephiboseth, Simei, et gregales horum, contra quos magis haec precatur, quam contra filium. Quia verbum הוֹלֵלִים saepe de iis usurpatur, qui *ministrandi causa coram rege se sistunt*, atque supra vs. 2. poeta Ich-

vam regem suum appellaverat; ABEN ESRA haec annotat: לא יחיצבו הוללים מליעינים לנגד עיניך כמשפט מלכי ארץ טעם יחיצבו כדרך העבדים נצבים על מלכם *Insolentes tibi ministrare non sives, ut reges terrae, nam verbum הִצָּב b. l. notionem apparitionis habet, quemadmodum servi regibus suis ministrant.* Sed simplicior KIMCHI est observatio: ופי' לנגד עיניך כאדם השונה לאחר שלא ירצה להביט בפניו *Sensus horum verborum: non consistent coram oculis tuis, desumendus est ex ea ratione agendi, qua aliquis aegre sustinet alium, in cuius faciem ne quidem oculos vult prae odio coniecere.*

7. Tu perdis et extirpas eos, quibus studium est, dolos et fraudes usurpare. Tacite vero argumentando concludit: hostes mei sunt homines eiusmodi, quales tu non soles nec potes ferre, ergo liberabis me ab his, et euertes eos. אִישׁ נְמִים וּמְרָמָה *virum sanguinum et fraudis*, ABEN-ESRA interpretatur: הרכיל כמו הץ שהוט לשונם *obtrectatorem*, qui acuta linguae suae sagitta fraudulenter loquuntur, *ut huiusmodi homines describit Ieremias IX, 7.* Hemistichium versus nostri prius Alexandrinus vertit: Ἀπολεῖς πάντας τὸς λαλῶντας τὸ ψεῦδος, quasi post חאבד in suo codice בל infertum legisset, idque sequuntur Vulgatus et Arabs, probatque KOEHLERUS, in *Repertor.* P. III. p. 24. qui tamen in eo erravit, quod Chaldaicum etiam in illorum censum retulerit, nam hic cum nostro textu convenienter: הָאֲבָד מִמֶּלְכִי בְּרִבְוָאָה ponit.

8. Tum vero ego, immensa bonitate et misericordia tua conservatus, ut gratias tibi agam, in aedem tuam veniam, et in timore pio tui adorabo te religiose in sede sancta tua. Ita RUDINGER hunc versum circumloquendo interpretatur, atque in Nota haec addit. „Interpretamur hoc de gratiarum studio, quas sit praestiturus, si everſis hostibus (de quo ex causis indicatis non dubitat)

tat) ipse confervetur. Quo alludit et clausula Psalms,
 [Eodem fere modo ABEN-ESRA: שב לאשר החל בקר
 השמע קולי שהוא בא אל בית השם ואין עמו מנחה להשתחוה
 בהיכרו כסביא מראשיה פרי האדמה ששם כתוב והשתחויה
 לפני יי' אלחיד וזהו הטעם אין לי מנחה רק להודו' בדוב
 Redit ad id, quod supra vs. 4. inceperat, Iehovam
 precibus suis annuere, hocque subiicit, quod sine oblatione
 coram Iehova in sanctuario eum adoraturus et gratias actu-
 rus compareret, cum in primitiarum oblatione gratias acturi
 Iehovam cum muneribus suppliciter adorarent ex lege Deut.
 XXVI, 10. Itaque sensus est: nullum mihi munus est, quod
 tibi offerre possim, tantummodo celebrare possim, quam mihi
 exhibuisti, gratiam]. Alii ut de adversante praecedenti
 sententia interpretantur ἀντιθετικῶς, quasi dicat: Ego vero
 non sum talis, quales esse descripsi hostes meos, sed in
 pietate vera sistam me tibi in templo tuo et te invocabo; te
 fretus et misericordia multa tua veniam in aedem tuam.“
 Ita KIMCHI: הם נמאשים בעיניך אבל אני אחיצב לעיניך
 ולפניך *Isti tibi abominabiles sunt, verum ego sistam me tibi in
 aede tua.* Recte vero idem subiicit: ופי' ביתך והיכל קדשך
 הוא הביח שהיה בו הארון *Per haec verba: aedem tuam, et
 sanctitatis tuae palatium intelligit eum locum, in quo tum
 erat arca.* Fuit autem tum in Sionio, quo remisit eam
 David, cum initio fugae suae eam secum exportaret.

9. Quoniam hostes imminebant semper capiti ipsius,
 orat Deum, ut pro singulari bonitate, qua uti solet erga
 homines pios, sibi dux et comes fit in tantis periculis,
 neque permittat, animum suum ulla vi vel metu inimi-
 corum de recto vitae curriculo declinare:

*Iehova, deduc me in iustitia tua propter hostes meos,
 Complana aute me viam tuam!*

ABEN-ESRA: כי אפחד שהמעד-רגלי וחענישני אז ישמחו
 שכררי *Nam vercor, ne pes meus vacillet, tuque me punias,
 de quo hostes mei laetarentur.* Quam eandem sententiam
 latius

latius KIMCHI exponit: זאה היא הפלחי אלוך שהנהני בצדק חיד כלומה שחסי עני ללכה דרך צדקה ומשפט ותנחני בה שלא אכשל למען שוררי שלא ישמחו לי בהשכילי הישר לפני דרך *Haec est oratio mea ad te, ut me deducas in iustitia tua, ac si diceret, ut me adiuves, qui per iustitiae et iudicii tramitem incedam, et me ita per illum dirigas, ut non impingam, propter hostes meos, ne ii de me gaudeant, si semel impegero, ac propterea dirige in conspectu meo viam tuam.* Idem sequutus VATABLUS: „Da, ut vivam cum summa innocentia, ne peream infidiis, quas mihi struunt hostes mei.“ Sed ESROMUS RUDINGER sub צדקה intelligit iustitiam eam, qua defendit Deus innocentes adversus vim violentorum iniustam, sensumque in Paraphrasi ita exprimit: *Oro te pro clementia et iustitia tua, et propter hanc, dirige me, ductu tuo, inter hostes tales meos, inter quorum insidias versor medias; viam tuam mihi aperi, et monstra, qua incedens tutus inter has et recte ambulem, plena enim periculorum sunt omnia.* Aliam interpretandi rationem proposuit VENEMA: „Fortasse alicui non improbabile acciderit, vocem *iustitiae* ad *viam* esse referendam, et nihil aliud, quam *rectam* et rigidam *femitam* significari, quando nativa praepositionis ב in בצדקה potestas in servari potest, sensu satis commodo: *duc me in rectitudinem tuam, rectam tuam vim, ante me complanatam*; cf. Pf. XXVII, 10. — — Primigenia vocis צדק potestas est in *recto, rigido*, ut pluribus evincit A. SCHULTENS in libro de *Defectibus* L. H. §. 251.“ Vocis שׂוֹרֵר significationem, *inimicus*, quidam derivant ab Arabico شَرُّ *malus, improbus fuit*, cui sententiae tamen WEPLER in *den philologischen und kritischen Fragmenten*, Fasc. IV. p. 18. obstare putat, quod Arabum ش with Hebraeorum ש minime conveniat. Ipse Arabum شَرَّ *separavit, disgregavit*, conferendum censet, eamque significationem vertendo ita

ita exprimendam: *propter eos, qui me extorrem patria expulerunt*; eandem notionem voci שׁוֹרֵר etiam Pf. XXVII, II. LIV, 7. LVI, 3. LIX, II. aptam esse. Alii *inimicum* vocabulo illo Hebraico appellatum putant ab *observando*, quia talis observat, quid faciamus dicamusve. Ita KIMCHI, Iarchium et Aben-Efram secutus: שׁוֹרְרִי כְמוֹ אוֹיְבִי וְהוּא מְנוֹרֵחַ אֲשׁוֹרְנֵנוּ וְלֹא קָרוֹב לְפִי שֶׁהוּא מְבִיט לְרַעַה כְּמוֹ אוֹיְבִי, *Vox שׁוֹרְרִי idem est ac אוֹיְבִי*, inimici mei, *suamque significationem desumit a verbo שׁוֹר, quod videndi notione occurrit Num. XXIV, 17. אֲשׁוֹרְנֵנוּ וְלֹא קָרוֹב* intueor eum, *sed non prope; ab intuendo autem hostis appellatus, eo quod intentus aspiciat, qua ratione alteri malum inferat, ut I Sam. XVIII, 9. de Saule dicitur: limis oculis Davidem aspiciebat.* Propriam vocis significationem etiam Aquila expressit, dum posuit: *διὰ τὰς ἐφοδεύοντάς μου*: verbum ἐφοδεύειν vero proprie signat *circumire, obire, tum explorare, denique insidiari.* Vid. I. F. FISCHERI *Specim. Clavis Reliquiar. Versionu. Graecarr.* p. 56. Singularis in huius dictionis interpretatione est Chaldaeus, vertit enim: מִן בְּגִלְלַת חַשְׁבָּחֵי *propter laudem meam*; derivavit haud dubie nostrum שׁוֹרֵר a שׁוֹר, *canere, et שִׁיר, carmen, hymnus.* Alias tamen recte מְעִיָּקֵי *tribulatores mei*, vertit. — הַיִּשָּׁר *secundum Ketibb, sive literas consonantes, enunciandum est הַיִּשָּׁר, sed secundum vocales הַיִּשָּׁר, iuxta formam analogam communem, quomodo Masorethae legendum notarunt.* Simile exemplum extat Genes. VIII, 17. ubi הַיִּשָּׁר pro הַיִּצָּא scriptum esse Masorethae monuerunt. Cf. de hac scriptionis diversitate SCHROEDERI *Institt. ad fundamm. Ling. Hebr.* Sect. VI, Reg. LXXVII. d. In codicibus haud paucis in textu הַיִּשָּׁר scriptum reperitur. Hemistichium posterius Alexandrini interpretes ex codicis Alexandrini lectione ita verterunt: κατεύθυνον ἐνωπιόν σου εἰς τὸ πῶμα, quasi in archetypo suo Hebraeo invenissent לְפָנַי בְּרַבָּה *pro eo, quod nos legimus: לְפָנַי בְּרַבָּה.* Illud sequitur etiam Vulgatus in multis antigrahis: *dirige*

in conspectu tuo viam meam, neque non Arabs: ع و ا
س ه ج

طريقي أمامك complana viam meam coram te. Idem

probat GROTIUS, hocque modo explicat: „fac, ut eam vitam vivam, quae tibi placet, ne quid habeant inimici mei, quod carpant.“ Suffragatur ex parte Codex Hebraicus Colonientis, sub finem seculi decimi tertii post C. N. scriptus (Kennicottianae collationis 158.), qui לְפָנַי exhibet, quod ipsum a prima manu habet Psalmodum liber manuscriptus Sec. XIV. a de Rossio inspectus (446. ab eo notatus). Sed verene Alexandrinus interpres ita scripserit, ut vulgo legitur, dubitari potest: ita enim HIERONYMUS in Epistola, quam de Psalterii emendatione ad Suniam et Fretelam scripsit: „Dirige in conspectu meo viam meam; pro quo in Graeco legitur: κατεύθυνον ἐνώπιόν σε τὴν ὁδὸν μου, dirige in conspectu tuo viam meam, quod nec Septuaginta habent, nec Aquila, nec Symmachus, nec Theodotio, sed sola κοινή editio. Denique et in Hebraeo scriptum ita reperi: הַיִּשָּׁר לִפְנֵי דַרְכְּךָ, quod omnes voce simili transtulerunt: *Dirige in conspectu meo viam tuam*. Postulat autem Propheta, ut via Domini, quae per se recta est, etiam sibi recta fiat.“ Haec Hieronymus. LUCAS vero BRUGENSIS in suis *Notationibus in Biblia Sacra* ad hunc locum haec scribit: „Antiqui Latini codices Epanorthotae, quatuor Parisiensium, unus Hentenii, tres nostri habent: *Dirige in conspectu meo viam tuam*, quae et Graecorum quorundam codicum, Theodorito teste, lectio est, ac nominatim *Graeci exemplaris Vaticanae Bibliothecae*, id quod, cum dignitate tum eruditione et pietate clarissimus S. R. E. Cardinalis D. Guilielmus Sirlerus in suis Variarum lectionum in Psalms Annotationibus refert, et nostra ad Vaticana collatio notat.“ Quibus tamen testimoniis adversatur Lamberti Bos Alexandrinorum Interpretum editio, quae quanquam Vati-

cani

cani exemplaris textum exprimat, tamen ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου habet. Quocunque autem sese haec habeant modo, textus masorethici lectionem non modo confirmant Syrus, Chaldaeus, et Graeci reliqui, verum etiam parallelus plane locus infra Pf. XXVII, 11. דַּרְכֵי יְהוָה דַּרְכֵי יְהוָה רַךְכָּה וְיָצִיגוּ בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרֵי וְיָצִיגוּ בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרֵי *Ostende mihi, Iova, viam tuam, duc me in via recta propter adversarios meos.*

10. Causam addit, cur petat se duci a Iehova. Hostes enim dicit esse eiusmodi, in quibus nihil fit sani, intus aut foris; quae loquantur, cogitent, faciant, omnia esse falsa, ficta, dolosa, ut metuenda sint ab his omnia.

In istorum ore nihil est veri, intimum eorum dirum, Guttur sepulcrum apertum, lingua blandiuntur.

בִּי אֵין בְּפִיהוּ בְּכֹכְהָ *Non enim est rectum in ore eius*, id est uniuscuiusque eorum, בְּפִי כָל אֶחָד מֵהֶם, ut ABENESESA hanc dictionem resolvit, qui similis orationis distributivae exemplum adfert ex Ierem. XXXI, 15. רַבֵּל בְּפִיהוּ בְּפִיהוּ בְּפִיהוּ בְּפִיהוּ בְּפִיהוּ *renuit consolationem de filiis suis*, h. e. de filiorum quoque, *quia defectus (est) eius*, h. e. luctus eius nullo solatio levare potest, quia nullus filiorum superstes est. Cf. STORRII *Observat. ad Analog. et Syntax. Hebr. §. LVII. p. 371.* Itaque sine necessitate HUBIGANTIUS pro בְּפִיהוּ legendum iubet בְּפִיהֶם, quod confirmatum existimat veterum interpretum consensu, qui omnes, Alexandrinum secuti (ἐν τῷ σώματι αὐτῶν), numero plurali verterunt. Hubigantio assensum praebuerunt Stridsberg, Michaelis, Koehlerus, Dathius et Knappias, contra quos pluribus disputavit STANGE in *Anticrit. P. I. p. 61.* Neque me mover, quod in Kennicottianorum codicum uno (sub Seculi XV. finem scripto) forte a prima manu בְּפִיהֶם reperitur; quod si vere scriptum fuerit, quod tamen incertum est, haud dubie librarii vel lapsui originem debet, vel intempestivae
atque

atque incitae textam. ad Grammatices praecepta emendandi curae. Ad נכונה KIMCHI, Aben-Esram sequutus, haec notat: מלח נכונה הואר לנקבה והמחואר חסר ופלי אמרה או דברה וכן מאכלו בריאה כעדר הקצובות יענה עזות והדומים להם. *Vox נכונה est adiectivum feminini generis, positum sine substantivo, quod est אמרה, dictio, aut דברה, locutio; eodem modo substantivum est subaudiendum Habac. I, 16. נכונה ומכלו alimentum eius est pinguis (subaud. ovis), Cant. IV, 2. נכונה הקצובות, sicut grex tonfarum (subaud. ovium), atque Proverb. XVIII, 23. נכונה עזות respondet dura (subaud. verba), et quae his sunt similia. נכונה אמרה, Recta autem oratio est ea, cui credi potest, et qua fidere et niti licet, veritas. In dictione, quae sequitur, קרובם היות, vocabuli posterioris, היות significatio primaria haud dubie est cupiditatis insatiabilis atque ruentis effraenatio, a radice **ק-ו-י**, primum *fidit*, tum *delapsus fuit ex alto, deorsum ruit, praecipiti impetu decidit*, ut ostendit A. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Proverb.* p. 86. qui tamen, etymon nimis preesse sequutus, locum nostrum vertit: *medium eorum cupiditates vastae; cupiditatum barathra*, quum a propria illa cupiditatis, libidinisque notione vocabulum hebraeum ad omnem omnino pravitatem atque nequitiam indicandam translatum sit, veluti Pf. XXXVIII, 13. דברי היות, *loquuntur nequitias*, prava de me dicunt, Prov. XVII, 4. לשון היות *lingua nequam*, i. e. mendax, Pf. LII, 4. היות תחשב לשונה *nequitiam cogitat lingua tua*. Itaque verba nostra bene interpretatur JARCHI: מהשבווחם מרמה, *cogitationes eorum sunt fraudes*, et KIMCHI: רעות חושבים בלכם *mala machinantur in cordibus suis*, atque vernacule MENDELSSOHN: *Unheil brüet ihr Herz*. PAULUS in *Clavi* ad h. l. היות *foveam (Fallgrube)*, a primaria verbi *fidendi* et *cadendi* significatione, interpretatur. Sed ut taceam, parum commodam sententiam esse: *medium, s. intimum eorum est fovea, neque**

neque ulli alio V. T. loco *foveae* notio est apta, unde facile colligitur, fuisse illam vigente adhuc lingua nunquam usu receptam. — *קבר פתוח גרונם* *sepulchrum patens guttur eorum*, כי מי שלא ישמר מהם וישמע אותם כשיחלקו, לשונם וסדברים חלקוה ונראין באוהבין יפול בקרבם והוא לרע *Qui enim ab eis non cavet, sed eos audit lingua sua blandientes et adulatoria loquentes, dum se amicos simulavit, is in eorum intimum cadet, id est, in malum, quod pravis cordis sui cogitationibus semper moliuntur*, ut KIMCHI explicat.

JARCHI: קבר פתוח גרונם לבלוע יגיע אחרים כקבר הבלוע, אה הגוף, quorum verborum sensum VATABLUS ita expressit: „Sepulcro aperto et cadaveribus pleno simile dicit guttur suorum adversariorum; nam ut sepulcrum apertum exspectat cadaver, quod conficiat et exedat, ita hostes mei sua blandiloquentia eo tendunt, ut me pellectum ad se perdant et subvertant.“ Aliter FLAMINIUS in Nota ad hunc versum: „Significat iis verbis, ex istorum ore prodire verba mortifera, ut de salute illius actum sit, qui eorum malitiosas blanditias non cavet. Davidem imitatus Hieremias [V, 16.] pharetras hostium nominat *sepulcrum patens*, quod illorum sagittae certam perniciem ictibus afferrent.“ Ceterum בא יהיד על רבים hic לשון *in numero unitatis collective de pluribus dicitur*, ut notat SALOMO-BEN-MELECH in *Michlal Iopbi* ad h. l.

II. Tales itaque cum hostes sui sint, qui et Iehovae contumaciter et seditiose sese opponant, orat eum, ut mentes illorum pervertat, ut errent consiliis, atque frustrantur eos omnia, quae instituant:

Labantur, Iehova! decidant de suis consiliis!

Ob tot eorum scelera profliga eos, nam in te rebelles sunt!

In verbi האשמים interpretatione dissentitur. ABEN-ESRA: הא'לה שרש או התחלקה כ'ור תישמנה כמו והאדמ' לא

אשם לא חשם *Litera Aleph sive est radicalis* [atque tum ab אשם
 vertendum erit: *reos perage eos*, תיב להון, *condemna eos*,
 ut Chaldaeus posuit, i. e. animadvertite in eos tanquam
 reos; *Bestraf' sie, o Gott!* quemadmodum MENDEL-
 DES vertit], *sive est permutata cum Iod* [a radice אשם
desolatus fuit], *quasi scriptum esset* הַיִשְׁמָה, *desolabuntur* [ut
 Ezech. VI, 6.], *qua significatione verbum occurrit Genes.*
 XLVII, 19. הַיִשְׁמָה לא הַיִשְׁמָה nec terra defoletur. KIM-
 CHI: יש מפרשים מלשון שממה ואשם ושטם בענין אחר
 יחכן לפרשו בעין אשם ופיר' האשימם בעצתם כלומר שלא
 יחכן ולא יזדמן להם מה שחשבו לעשרה עלי וזה הוא
 שאמר יפלו ממועצותם נבא בלשון אשם כדרך ולא יחטאו
Sunt, qui vocem הַיִשְׁמָה exponant ex significatione nominis
הַיִשְׁמָה, desolationis, cum verba אשם et שטם nonnumquam
eadem significatione accipiantur. Sed potest etiam convenien-
ter explicari ex primaria errandi significatione, ut is sit sen-
sus: fac eos in consilio suo errare, perinde ac si diceret: non
conveniat eorum votis, nec succedat ipsis, quod adversus me
cogitarunt exequi; ut statim subiungit: decidant de suis con-
sultationibus. Est itaque verbum אשם hoc loco eadem er-
randi significatione sumendum, quia synonymum חטא occurrit
Judic. XX, 16.: quilibet iaculabatur funda ad pilum, ולא
יחטא neque aberrare fecit lapidem a scopo. Quae verbi
אשם interpretatio confirmatur Arabum اذم, cuius Parti-
cipium Coniugat. III. مواذم a FIRUZABADIO (in
SCHULTENSII Nota ad Hariri Confess. II. p. 92.) ex-
plicatur: الذي يكذب السيمر qui falsus et mendax
est in incedendo, qui crebro lubrico lapsu excidit. Idem
autem orat David contra Ahitophalem 2 Sam. XV, 31.
הנה סכל-נא אה-עצח אהיהפל והנה *stultum, irritum facias,*
quaeso, Domine, Ahitobelis consilium — יפלו ממועצותיהם,
cadant a consiliis suis, frustrentur eventu consiliorum suo-
rum, incassum cadant omnia consilia eorum. כי מרד בך
Quoniam rebellarunt in te, בשנאתם אחי, KIMCHI inquit,
 ואהה

ואתה צוית עלי להיוח מלך והם מרו אח דבריד מענין מריחם מי *Dum odio me sunt prosequuti, cum tu de me praeceperis, ut Rex essem, illi vero decreto tuo sese opposuerunt. Verbum מרה hic eadem notione est accipiendum, qua Num XXVII, 14. פי מריחם in me rebellastis.*

12. 13. Hoc modo laetitiam conciliabis iis, qui in te spem et fiduciam collocant, et ad te confugiant; perpetuo gaudio exultabunt omnes, qui te diligunt atque reverentur, quod eos protegis et defendis, omnibusque bonis cumulas:

*Laetentur autem perpetuo, qui tibi confidunt;
Laudent te, quod tu eos protegis.
Exultent de te, qui te amant.
Nam Tu, Iehova, pium fortunas,
Benevolentia eum, tanquam clypeo amplecteris!*

KIMCHI: וישמחו כל חוסי בך הפך האויבים שאינם חוסים בך *Et laetabuntur omnes, qui in te fiduciam collocant, contra quam facturi sunt inimici mei, qui tibi non confidunt; quos cum expuleris, gaudebunt ii, qui omnem spem suam in te collocatam habent.* בך hic ἀνωμόλιος pro בך ponitur. SALOMON Melechides: הבלו בך בשוא הביח וקמץ הכף ובהפסק בקמץ הביח ושוא *Regulae convenienter בך, cum Schva sub Beth, atque Cametz sub Caph ponendum erat, pro quo in pausa, vocali Adfixi ad literam praecedentem revocata, בך ponitur, quod etiam hoc loco factum est, licet nulla sit pausa; ad normam dialecti Chaldaicae, ut Ierem. XXIII, 37. מה ענה יהיה? quid respondit tibi Iehova? pro ענה. Cf. SCHROEDERI Instit. Sect. X. Reg. CLXXVI. b. e. ב. Verba עלימו וחסך קמץ KIMCHI recte explicat ita: שיהיה עליהם כסוכה שלא יזיקו להם האויבים *Eris super eos umbraculi instar, ne iniuriae quidquam ipsis ab hostibus inferatur.* בך בעלצו בך, exultabunt de te, autem dictum esse ait*

pro בעזרהך, *de auxilio tuo*. Alexandrinus atque Syrus in suis codicibus ante אֲהָבִי videntur פֶּלֶל reperisse, quod KOEHLERUS probat.

13. Nexum recte indicat ABEN-ESRA: הפסוק רבך בעליון כי אהבי שמך ישמחו בך כראוחם שחיה הרשעים *Hic versus arcte cohaeret cum praecedenti, hoc sensu: qui te diligunt, laetabuntur de te, ubi videbunt improbos a te exterminatos, pios vero bonis cumulatos.* בְּצַנָּה רְצוֹן הַעֲטָרָנִי *Ut scutum, ita benevolentia ut eum cingat, efficies.* Verbum הַעֲטָרָנִי plerique quidem formae Kal esse putant, ut KIMCHI: עוטרך האדם כביב כן העטור *ut scutum, quod totum hominem circumdat, ita tu pium benevolentia tua cinges: Verbum הַעֲטָרָנִי est Coniugationis Kal, eademque significatione accipiendum, qua 1 Sam. XXIII, 26. occurrit: וְרָר וְאֵל-אֲנָשִׁירִי cingebant Davidem eiusque socios.* Sed rectius, meo iudicio, ABEN-ESRA: postquam illius sententiae mentionem fecisset, hoc modo pergit: והנכון שהוא מהבנין הנוסף על ררך יעשרכו המלך שהוא יעשירנו והוא יוצא לשנים פעולים והפעול באמח הוא רצון כי הק"ב מעטיר רצון אח הצריק הרי שהצריק פעול במקצח מאח הק"ב שהוא עטור מן הרצון *Sed vera est eorum sententia, qui coniugationis Hiphil esse dicunt, ut 1 Sam. XVII, 25. וַיַּעֲשִׂרָנִי הַמֶּלֶךְ ditavit eum rex magnis divitiis, pro וַיַּעֲשִׂרָנִי. Nostrum autem verbum duo subiecta regit; et proprie quidem רְצוֹן, efficit enim Deus, ut benevolentia circumdet pium; quod (est alterum subiectum) ex parte tamen a יהיה pendet.* Ceterum DRUSIUS in *Comment.* in hunc Psalmum, Graecum Alexandrinum interpretem, qui εὐφράνωσας ἡμᾶς ponit, Hebraeum verbum הַעֲטָרָנִי enunciasse observat. I. H. MICHAELIS in duobus codicibus Erfordensibus atque in ambabus prioribus Bombergi editionibus הַעֲטָרָנִי, in *Piel*, invenit, quod KOEHLERUS in *Repertor.* P. III. p. 25. vulgari pronun-

ciandi

ciandi modo praeferendum censet, qua forma idem verbum etiam occurrit infra Pf. VIII, 6. יהצטררה. Syrus interpres, qui ל-צ-טר-ה , *operies me*, vertit, in suo libro Hebraico העטרתי reperisse videtur. PAULUS in Clavi p. 16. יהרה ad hemistichium posterius trahit, verbaque Hebraica ita interpretatur: *Iehova est sicut clypeus quem gratia circumdat, Iehova est instar scuti pulchre decorati (Iehova ist wie ein schön bekränzter, geschmückter Schild)*. Alluisse poetam existimat ad veterum morem, quo scutum, quod tutelam ipsis contra hostes praestitisset, grati animi testandi causa variis modis ornarent atque imaginibus decorarent. Videtur tamen interpretatio vulgaris sensum hemistichio priori concinniozem efficere.

PSALMVS SEXTVS.

ARGVMENTVM.

Preces sunt coniecti in difficultates et pericula mortifera vel a morbo *), vel ab hostibus, vel etiam ab utroque, et agnoscentis peccata sua, propter quae hoc accidat. Implorat igitur misericordiam Dei, qua opus est reis, et vitam sibi conservari petit, ut possit celebrare laudem Dei σωτήρης, qui salutem det, atque confirmat se spe indubitata auxilii divini (vs. 2 — 8.). Ita autem praesentem opem animo suo concipit, et quasi conspectu huius inter querelas se confirmat, ut conversa ad hostes

ora-

*) Ita ABEN-ESRA: הקרוב אלי כי זה המזמור חברו דוד בחלוחו ויחי מחלין *Mibi est verosimile, composuisse Davidem hunc Psalmum, cum ex morbo convaluisset.* Quod RUDINGERUS tamen in dubitationem vocat: qui, „haud scio,“ inquit, „an totus Psalmus hoc refutet, neque sanandi verbum τελευτήσιον habet, sicut et in Psalmo XXXI, neque sepulchri et mortis mentiones. Animi quidem morbum, id est, aegritudinem, fuisse huius apparet ingentem, in qua corpori etiam bene esse non potest, sicut et in Psalmo disertè dicitur, et est similis querela in Psalmo XXXI [vs. 10. 11.], quem tamen nemo omnium de morbo interpretatus est.“

oratione discedere eos iubeat, et se missum facere, quod nihil dubitet, Deum ei affuturum, et liberaturum a malis, in quibus haereat (vf. 9. 10. 11.).

Quo tempore editum fit hoc carmen, certo definiri vix poterit. Sunt, qui existiment, Davidem fecisse hos versus cum in morbum et gravissimas calamitates incidisset ob stuprum Bathsebae illatum et maritum eius crudeliter interentum.

RUDINGERO simplicissimum videtur, maximeque consentaneum, ad Absalonicam seditionem et miseram fugam Davidis Psalmum referre, ut sit *σὺ γέγονος* XXII, XXV, LXIX, et LXXXVI. Diferte enim queritur, ab hostibus et persecutoribus ei existere tantam aegritudinem suam, vel saltem augescere. Clausula certe indicat, eo tempore scriptum, quo multos adhuc hostes habuit.

Elegans Psalmi huius versio lingua vernacula extat in HERDERI libro *de Genio Poeseos Hebr.* P. II. p. 337.

I. *Noli, Domine, in indignatione tua in me animadvertere,*

Noli in ira tua me castigare.

Nam qui irati puniunt, moderationis obliti, severius castigant, atque poenas intolerabiles et crudeles exigunt. Bene KIMCHI sensum exprimit: אם תוכיחני בעוני אל באפך רוצה לומר לאט כרי שאוכל לסבול כמו שאמר ירמיה

'הכביא יסרני ה' אך במשפט וכו' *Si propter peccata mea me castigas, id ne fiat, quaeso, in furore tuo, vult dicere, lente, et ita, ut possim sustinere, quemadmodum et Ieremias, propheta, (Cap. X, 24.) precatur: „Castiges me, Domine, veruntamen in iudicio [i. e. servato modo et mensura], nec in furore tuo, ne me in nihilum redigas.“* Inter verba Hebraea, הַכִּיבִיחַ et יָסַר proprie haec est differentia, ut illud *arguere*, verbis tantummodo, hoc *castigare*, flagris et verberibus, significet; quae tamen hoc loco confunditur. RUDINGERUS: „Simile est initium, vel fidem potius, Psalmi XXXVIII, quem cum in morbo ex ulcere propheta fecisse putetur a plerisque; fieri potest, ut inde hunc etiam in morbo factum suspicarentur aliqui, propter simile initium, et alia in hoc similia.“

2. *Miserere mei, Iehova, nam langueo,
Sana me, Domine, nam ossa mea soluta sunt.*

Vocem מַלְלָא quidam, veluti PAULUS in *Clavi*, ad radicem מַלְלָא referunt, conferuntque cum Arabum جَلَّ، quod primo *cineribus calidis*, aut prunis, panem vel carnem *coquendum supponere* significat, tum vero de eo etiam usurpari solet, qui *calore febrili correptus est*. Sed ad hanc radicem vocabulum si referas, eo formatum est modo, cui in omnibus V. T. libris vix parem invenies. MICHAELI in *Supplem. ad Lexx.* P. I. p. 97. quadriliterum esse videtur, compositum ex מַלְלָא, quatenus *siccitatis* notionem habet, et מַלְלָא, *urere*. Simplicissimum fuerit, cum SCHROEDERO in *Institutt. ad Fundamm. Ling. Hebr.* Sect. V. Reg. LVI., ad מַלְלָא referre, cuius Coniugatio *Publal*, sive *Poblal*, formae קִיטִם, erit. Primo et proprie de plantis *marcescentibus* dictum esse videtur, quod maxime apparet e Ies. XXIV, 4. ubi verbo נָבַל; tanquam *συνόνιμος*, respondet. Cf. SCHEIDII *Observatt. etymologg.*, qui linguae Arabicae ope etiam eam significationem probare

bare studuit. Deinde de omnibus dicitur, quorum vires deficiunt et languent, de iis, qui exhausti sunt viribus, ut hoc loco, ubi et KIMCHI recte חלשה וכריחה *summae debilitationis et prostrationis significatione sumendum esse* monet, ut Nehem. IV, 2. (al. III, 34.) מָה הַיְהוּדִים עָשִׂים, *quid debiles illi, laboribus exhausti, Iudaei faciunt?* Ceterum de אָמַלֵל differtitur, sitne nomen adiectivum, ut orationis h. l. structura flagitare videtur, an vero verbum, pro quo ut accipiatur, poscit vocalis Patach in syllaba posteriori. Prius illud, scilicet esse חוּאר, adiectivum, וְאֵפ"י שֶׁהוּא פְחוּחַ, *licet vocalem Patach habeat, vult KIMCHI, qui adiectivi eodem modo formati exemplum adducit לֵב הַחָלֵל, cor stultum, Iesai. XLIV, 20.* Contra vero ABEN-ESRA Mosis Hacoen sententiam probat, qui, quod אָמַלֵל vocali Patach sit praedita, אֵינְנוּ שֵׁם הַחוּאר רַק הוּא חֶסֶר כְּמוֹ וְכֹאשָׂאֵר אֲנִי שֶׁהִנְכוֹן אֲדִיעֲתִי *adiectivum esse negat, sed verbum, totamque locutionem ellipticam, in qua scilicet subaudiendum sit pronomem relativum אֲשֶׁר, ut Ezech. IX, 8. ubi וְכֹאשָׂאֵר אֲנִי, qui relictus est, sum ego, pro בְּשִׂאֲרָתִי ego relictus sum.* Eiusdem loquendi formae exempla praeterea adducit Thren. III, 1. אֲנִי הַגִּבּוֹר [אֲשֶׁר] רָאָה עָיִן *ego sum vir, qui vidit afflictionem, i. e. ego multa perpeffus sum mala, et Ief. XXXVIII, 5. יוֹסֵף עַל יְמֵיהָ [אֲשֶׁר] יוֹסֵף יוֹסֵף *ecce ego sum is, qui addet diebus tuis, i. e. ego aetati tuae addam quindecim annos.* Ex hoc itaque loquendi more nostro loco אָמַלֵל ita esse resolvendum: qui est languefactus, ego sum. Cf. SCHROEDERI *Instit. in Syntax. Pronom. Reg. XLIII.* atque STORRIUM in *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr. §. LXX. p. 419.*, qui tamen nostrum locum ad eam rationem non interpretatur, sed p. 207. אָמַלֵל *Infinitivum* ait esse, qui pro Participio, languefactus heic usurpetur. Sed in nonnullis libris manuscriptis אָמַלֵל, cum Kamez, extare, colligo ex his SALOMONIS Melechidis verbis: וְהוּא חוּאר מְבַנֵּן פּוֹעֵל אִם הוּא קְמוּץ אֲבֵל מְצַאנְתּוֹ פְחוּחַ בְּרוּב*

הספרים וכן מצאתי במסרתה על כִּי שְׁדַמְוּה הַשְּׁבֹן אֶמְלֵל לִיח
 Si vocalem Kamez habet, erit adiectivum, five Participium, Coniuga-
 tionis Pybal; sed in multis Codicibus vocem cum Patach scri-
 ptum reperi, quibuscum consentit Masora (parva) ad Iesai.
 XVI, 8., ubi notatur, אֶמְלֵל cum Kamez nusquam alias
 occurrere (in medio commatis), sed in fine tantum versus
 ita scribi (ob accentum Silluk, ut Nah. I, 4.). Cum Patach
 ita si scribitur, est Praeteritum Coniugationis Pybal. —
 Verba, quae sequuntur: נְבַהֵלָהּ עֲצָמַי SCHULTENSIUS
 in Commentar. ad Proverb. p. 432. etymologiam nimis
 captans, obscurius vertit: excussa sibi sunt ossa mea. Cla-
 rius: conquassata sunt ossa mea, quod ABEN-ESRA recte
 explicat: שהם מוסרי הגוף ולא ירגישו וכאילו הרגישו מכובד
 החולי והנה עצמי כנגד הגוף Quod ea, quae fundamenta sunt
 corporis, et alioquin omnis sensus expertia, nunc doloris acer-
 bitate quasi sunt perturbata. Ponuntur vero ossa pro toto
 corpore, per synecdochen.

3. Anima mea est perturbatissima,
 Et Tu, Domine, quousque?

eo quod לפחדו ולראגחי שאמרו מזה החלי, ונפשי נבהלה מאד
 zimeam, et anxie metuam, ne eo morbo moriar, ut KIMCHI
 bene observat. In hemistichio altero, וְאָתָּה יְהוָה עַד-מָהְי אֲנִי
 Apoptosis est, anxio, et auxilium exspectanti familiaris.
 Subaudiendum est five חרבאני בחלי morbo me affliges?
 quod KIMCHI iubet, five irasceris? ut Pf. LXXIX, 5.
 עַד-מָה יְהוָה תִּאָּנֶפֶת. Quamdiu exerces iram in suppli-
 cem tuum? quousque differes curationem animi et cor-
 poris?

4. Avertisti faciem tuam a me propter scelera mea,
 nunc quaeso tandem placatus oculos tuos ad me converte:

Convertere, Iehovah, eripe me,

Salvum me redde pro insigni tua benevolentia.

שוב מחרון אפך KIMCHI recte ita interpretatur: שוב מחרון אפך עלי ושוב חרצה נפשי שלא אמרה מזה החלי *convertere a furore irae tuae, qua in me excandescis, redi inquam, et libera animam meam, ne hoc morbo consumar.*

5. Ne patiare me tolli e vita, ut te colere et celebrare possim:

Mortui te non celebrant,

Apud inferos quis te laudet?

Neque enim postquam mortui sumus, praestare memoriam amplius, aut mentionem beneficiorum tuorum, in hac vita tibi debitam possumus, ut RUDINGERUS sensum huius versus paraphrasi expressit. „אין במיתה זכרה, „ *non est in morte tui memoria.* Sed quoniam זכרה respon- det תִּפְיָהּ in altero membro, haud dubie h. l. significat *laudare, celebrare*, uti alias, e. c. Pf. XX, 8. Hof. XIV, 8.“ DATHIUS. Alexandrini haec verba ita reddunt: ὄτι αὐτῶν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων αὐ, quod sequuntur Vulgatus et Arabs, ac si זכרה legissent. Quod comprobat KOEHLERUS in *Annotatt. Critt. in Repertor.* P. III. p. 27. Est autem in hoc versu, ut DATHIUS observat, descriptio poetica status animorum post mortem. Quem quippe poetae hebraei sibi fingunt a societate hominum in hoc mundo viventium prorsus separatam, eundemque tristem, tenebricosum, in quo perpetuum fit silentium, qualem de orco suo etiam Graeci et Romani notionem sibi finxerunt. Vid. SCHEIDII *Dissertat. ad Cantic. Hisk.* p. 20. seqq. et CHR. FRID. AMMONI *Commentat. über das Todenreich der Hebräer*, quae extat in *den Memorabilien*, a Paulo editis, Part. IV. p. 202. not. 43. Hinc multa huius generis in Psalmis loca reperiuntur, inferos Deum non laudare, praecisam post mortem ansam extollendi numen, et alia. Similiter Pf. LXXXVIII, 12. *Num in sepulchro laudabitur tua benignitas?* Pf. CXV, 17. *Mortui Deum non laudant, nec qui ad sepulchrum descenderunt.* Ita quoque

His-

Hiskias Esai. XXXVIII, 18. *Neque enim tibi gratias acturus est orcus; non te laudabit infernus, tuam fidem non praedicabunt humati.*

6. *Fessus sum gemendo, tota nocte lectum meum mado-
facio,
Lachrymis stratam meam humecto.*

Verbum אָשָׁחָ ABEN-ESRA et KIMCHI *natare facio* interpretantur, qua *natandi* significatione etiam occurrit Esai. XXV, 11. *expandunt manus suas sicut expandere solet* לְשַׁחֵחַ הַשָּׁחָה *natator ad natandum*. Sed ABEN-ESRA אַרְחָח בְּאֲרַמִּית quosdam, ait, ex *Aramaica dialecto* verbum שָׁחָ lavandi *notione interpretandum censere*. Intelligit verbum לָגַח, quod utramque, *lavandi*, et *natandi* significationem habet. Idem sequutus est Alexandrinus interpres, dum vertit: λέσω καὶ ἐπάσθη νύκτα τὴν κλινὴν μου. Σκατ, qui אָשָׁחָ de *sudore* intelligant, quo aegrotus Davides nocturno tempore tam vehementer laboraverit, ut lectus quoque ipsius sudore quasi perfunderetur. Huic verbo quod in hemistichio altero respondet, אָמַסָּה, eiusdem significationis est cum מָסַס, *liquefactum est*, quemadmodum plura alia verba sono inter se cognata, sed ultima tantummodo radicali five geminata five quiescenti diversa, significationibus conveniant. מָסָה et עָרַשׁ HARMAR in *Observatt. supor Orient.* P. II. p. 70. 71. ita differre putat, ut prius illud *spondam*, hoc *stragula*, *pulvinos* significet. Quod sine fundamento esse, satis patet ex Deut. III, 11. ubi עָרַשׁ בְּרֹזָל minime *pulvinar ferreum* esse potest, neque non ex Pf. CXXXII, 3. quo loco עָרַשׁ יְצוּעֵי vix aliud quidquam poterit significare quam *spondam stragulorum meorum*. Videntur itaque duo haec vocabula ita differre, ut מָסָה sit *rotus lectus*, spondam et stragula, five pulvinaria, comprehendens, alterum vero, עָרַשׁ, sola *sponda*. Ceterum non absimile est illud HOMERI Odyss. XVII, v. 102. 103.:

Λέξομαι εἰς εὐγὴν, ἢ μοι τονόεσσα τέτυκται

Διὰ δάκρυσ' ἑμοῖσι πεφυρμένη — —

In lecto, qui dat suspiria multa, cubabo,

Quemque meis lachrymis longo velut imbre rigavi.

7. In huius versus interpretatione in duas potissimum partes interpretes discedunt. I) Plerique, qui vocabulum עַיִן proprio significato accipiunt, *oculorum* aegritudinem ex continuo lactu et lachrymis contractam describi putant. Sed nec hi in verborum עַשְׂשֵׁי עַיִן et עֵינַי interpretatione consentiunt. Atque primo quidem, quod vocabulum עַשְׂשֵׁי attinet, Hebraei, quos vidi, omnes, עַשְׂשֵׁי *arrodendi* significatione sumunt, a qua et *tineam* עַשְׂשֵׁי dictam aiunt Ies. L, 9. Ac sane Arabum عتت usurpatur de *tinea*, quae lanam corrodit, teste BOCHARTO in Hieroz. P. II. L. IV. C. XXV. T. III. p. 514. edit. nostr., qui verbum illud hoc loco metaphorice usurpatum existimat de oculis, qui prae dolore contabuerint, quasi a tinea consumti essent. KIMCHI, qui עַשְׂשֵׁי etiam ab עַשְׂשֵׁי *tinea* deducit, h. l. idem esse dicit, quod רַקְבָה *tabida*, *putrida est*, nitorem suum amisit oculus meus, ut recte VATABLUS Kimchianae huius glossae sensum exprimit. Ab *arrodendi* notione KOEHLERUS in Reperz. P. III. p. 28., quem DOEDERLEIN sequitur in Scholiis in libros Poeticos V. T. p. 74., vertit: *arrosus dolore oculus*, i. e. rubuit lachrymis, poetamque respicere putat verba Iobi XVII, 7. עֵינַי מִכַּעַשׂ עֵינַי רַקְבָהּ *hebescit prae indignatione oculus meus, et artus omnes umbrae similes sunt*. Sensu affinis est JARCHII explicatio: עַשְׂשֵׁי לְשׁוֹן עַשְׂשֵׁי עֵין שְׂמֹאֲרָה כְּהָה וְדוּמָה לוֹ *Chailo huah ruah drah* i. e. עַשְׂשֵׁי *significat idem quod עַשְׂשֵׁי*, lucerna (sive ut MERCERUS in Thesauro Pagnini ad rad. עַשַׁה interpretatur, perspicillum chalybeum) oculi, cuius lumen hebes factum est, quasi per vitrum oculare perspiceret. MICHAELIS in Supplem. P. VI. p. 1980. confert Arabum عَسَّ, *circumivit noctu*, addit.

additque: „forte *caliginis* notio subest, per *caliginem* aliquid fecit, circumivit. Non ausim ergo verbo *caligandi*, notionem negare, quam ei Hieronymus dedit; video et $\omega\gamma$ nomen Iob. IV, 19. a Syro *caliginem* (ܘܓܘܠܘܬܐ) verti.“ Sane cognatum Arabum سَمْسَم denotat *ingruit nox, tenebescit*, idemque PAULO in Clavi ad h. I. placuit. AQUILA $\alpha\upsilon\chi\mu\acute{\omega}\theta\eta$ vertit, cuius verbi, ut IOH. FRIDER. FISCHERUS scribit in *Specim. Clavis Reliquiar. Versf. Graecarr.* p. 31., „triplex esse sensus potest; nam quum Aquila $\tau\acute{o}$ $\omega\gamma$ accepisse, ut Alexandrini, videatur de oculis; $\alpha\upsilon\chi\mu\acute{\omega}\theta\eta$ vertendum Latine aut *caligant*, h. e. *fletus oculos meos ita perdidit, lacrimae ita corrupere ocellos meos, ut iis uti non possim: aut squalent: aut denique absumti sunt, exhausti sunt omni humore.* Certè nomen $\alpha\upsilon\chi\mu\acute{\omega}\theta\eta$ triplicem hanc vim habet, ut sit aut *caligo*, unde $\alpha\upsilon\chi\mu\eta\rho\acute{\varsigma}$, 2 Petr. I, 19.; aut *squalor*, $\rho\acute{\upsilon}\pi\omicron\varsigma$ aut *ficcitas*, atque tum opponatur $\tau\alpha\iota\varsigma$ $\epsilon\pi\omicron\mu\beta\omicron\lambda\epsilon\iota\varsigma$ [vid. Aeschines Dial. III, 11.]. Et Hebraicum verbum nullam harum notionum respuit. *Caligandi* notionem tribuit ei etiam Chaldaeus interpres, vertit enim ܘܓܘܠܘܬܐ .“ Haec Fischerus. Quum Arabicum عَس inter alia etiam *circumivit, obivit noctu*, significet, unde عَسَّ *vigil nocturnus*; WEPLERUS in *den Philologischen und kritischen Fragmenten*, Fasc. IV. p. 19. verba nostra ita interpretanda censet: *oculus meus insomnis est, totam noctem insomnem duco, prae moerore.* Sed illa *insomnis* notio ceterorum iocorum, quibus עַשְׂשָׁה occurrit, nulli convenit. Ceterum vocem עַשְׂשָׁה , proprie *iram, indignationem*, denotantem, hic metonymice pro iis, qui *iram fovent*, i. e. *hostibus*, positum putat, sive in Participio, עַשְׂשָׁה efferendum. — Neque minor sententiarum dissensusprehenditur in eo, quod in hemistichio altero עַתְקָה respondet, עַתְקָה . Id vulgari *veterascendi* notione sumunt plerique. Veluti JARCHI:

עַחֲקָה נְחִישָׁנָה וְנִזְדַקְנָה עֵינַי בְּכַהֲיִח אֵינִי, i. e. עַחֲקָה *significat confenuit ac senectute consumtus fuit oculus meus propter caliginem luminis.* Is autem sequitur Chaldaeam paraphrasten, qui אַחְבָּלִי יָצָא ponit, *inveteravit*, attritus est quasi vetustate, *oculus meus.* Alexandrinus quoque verbo παλαιῶσαι utitur. Alii vero, ut MENACHEM a Jarchio citatus, atque ΚΙΜΩΧΙΟΥΣ, exponunt: *loco motus est*, quod עַחֲקָה interdum significat, v. c. Iob. XVIII, 4. רָגַעַתְּ מִצֵּרַךְ בְּרִיקָוֶיטָה *petra transfertur a loco suo.* Quo respexit Aquila, dum verbum μετακίνησθαι, *translatus sum*, adhibet. Quum apud Arabes verbum عَتَقَ non tantum de *vetusto, antiquo*, verum etiam de *omni* usurpetur, quod sit *integrum, praestans, praeexcellens*, atque in *integro flore et vigore*, id quod pluribus ostendit A. SCHULTENSIVS in Commentar. ad Prov. VIII, 18. p. 74.; MICHAELIS in versione vernacula vertit: *es blicket mutbig auf alle meine Feinde*, quod in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. VI. p. 1984. latine sic expressit: *vigorem recipit, viget contra omnes hostes meos, libere et ferociter illos intuetur*, quod non tantum praecedenti tristitiae apte opponitur, verum etiam sequenti: *recedite a me omnes malefici!* bene convenire existimat. Sed subdit ipse: „hoc in versione ut sonantius sequutus eram, sed vereri incipio, ut lectores habeam consentientes.“ Improbatur quoque a KOEHLERO in *Repertor.* P. III. p. 29., qui a verbi illius Arabici notionibus *ferociter adspiciendi* significationem deduci posse recte negat. Quod ipsum valet de WEPLERI sententia, a *festinandi* notione, quam Arabum عَتَقَ inter alia habet; nostrum עַחֲקָה *circumvagatur* oculus meus vertentis, quod qui in periculis versentur, oculos anxie circumferre soleant. MUNTINGHE in *Observazz. singularr.* ad h. l. in T. III. vers. germ. p. 13. verbum עַחֲקָה h. l. de *rigiditate* oculorum, sive palpebrarum, ex nimio fletu, intelligendum putat, collato Arabum عَتَقَ, quod de *humoribus sicciscentibus* usurpatur, ut appareat e glossa a Giggeio adducta:

adducta: *عني فخذ الزانفة* *lotium supra coxas camelae aruit.* Apte igitur verbum עני hic adhiberi ad significandum oculum, cuius omnis humor continuo fletu exsiccatu fuerit, ipseque inde rigiditatem et dolorem contraxerit. Quæ interpretatio tamen ideo potissimum videtur improbanda esse, quod illa *rigescendi* notio, quam verbo עני Muntinghe tribuit, nulli V. T. loco facile convenit, ut taceam, Arabicum عني cum Hebraeo illo non satis commode comparari, ob litterarum ע et פ diversitatem. Ex quibus interpretamentis omnibus apparet, vocabulum illud *oculis* parum commode adaptari posse. Sed evanescet omnis in utroque membro difficultas, si II) עני non de *oculis*, verum de *facie*, *specie*, *tota* accipiamus, VATABLO praeunte, cuius hæc est totius versus interpretatio: „*Facies mea tabida facta est*, et senium contraxit planeque deformata est prae summa indignatione, qua indignor hostes meos laetari ob morbum meum.“ Idem praeferit ESROMUS RUDINGERUS, „aliqui,“ inquiens, „rectius non de *oculis*, sed de *facie* tota interpretantur, quæ interdum oculi nomine Hebraeis significatur, et sic faciendum [verbum עששה] non *caligare*, sed *marcescere*, et *extabescere macie*, sicut et in versu nono Psalmi XXXI, ubi fecimus: *Species oris mei deformata est*, in Hebraeo est *oculus meus*. Item versu nono Psalmi LXXXVIII. neque enim *oculis* proprie, sed *faciei* hoc accidit.“ FISCHERUS etiam in *Clavi* p. 31. verborum עששה עני sensum esse ait hunc: *abiit forma mea*, „nam עני signat *formam*, et עששה, quod proprie est *rodi*, *erodi*, ut vestes a tineis, quum de forma dicitur, valet *absumi*, *abire*, *fugere*.“ Neque ita עניקרה alia, quam usitata *veterascendi* notione sumere, necesse erit, ad quam vocem recte DOEDERLEIN: „*Senilem vultum induo*. Ovidius quoque saepius rugas se contraxisse aerumnis et dolore conqueritur.“ Aptissime MENDELIDES hunc versum vernacule expressit:

Meine

*Meine Gestalt verfällt vor Harm,
 Altert vor so vielem Drangsal.*

Ceterum pro עֲרֵקָה interpretes antiqui, praeter Chaldaeam et Syrum, exprimunt primam personam עֲרֵקָה, quod Ferrandus, Koehlerus, et Dathius probant. Sed DRUSIUS in *Commentat.* in hunc Psalmum recte, meo iudicio, ita scribit: „Aquila vertit: μετῆρθη, *translatus fuit.* Scio, in editione Romana esse μετῆρθη, *translatus sum*, sed credo legendum μετῆρθη imo vix dubito, quin interpres Aquila ita scripserit, nam ad *oculum* refertur. Similis error in versione Symmachi: ἐτριβανώθη. Nam scripsit, ut opinor, ἐτριβανώθη. Idem dici posset de interpretamento τῶν LXX. ἐπυλαιώθη, nisi legeretur in ipso Hieronymo, *consumptus sum.*“ Videntur autem ceteri Graeci interpretes hoc loco ad Alexandrinum refecti esse. Eum vero in suo codice si etiam damus עֲרֵקָה invenisse, nihilo minus ego Malorethicum עֲרֵקָה praefendum cenfeo, ob parallelum עָשָׂה. — עָשָׂה בְּכָל-צַרְרֵי אֲבֵנֵי-עֶסְרָה ABEN-ESRA recte pro כְּמִוְהוּ כָּל צַרְרֵי הַרְבִּים בעבור כל צוררי הרבים propter *omnes hostes meos*, ut saepe alias, positum esse monet.

8. 9. 10. Solet poeta cum deflevit calamitates suas et misericordiam Dei imploravit, repente animum exhilarare, et voces laetitia plenas emitte, glorians, preces suas exauditas esse:

At nunc ite procul, vos facinorosi omnes!

Namque percipit Iehova vocem meam flebilem.

Percipit Iehova meos gemitus,

Iehova meas preces admittit.

*Pudore afficientur, imo conturbabuntur graviter omnes
 inimici mei,*

Reiecti subito pudefient.

בהרפאי יבשו ויבהלו] יבשו ויבהלו מאד יו. KIMCHI: כל אויבי שהיו מקוים מיחתי
Inimici mei, qui toti erant in
expectatione mortis meae, cum sanatus fuero, pudore suffun-
dentur et terrore afficientur, quia regem me diutius sunt
habitura, quam putarunt. Verbum ויבהלו ABEN-ESRA
 כנגד, *oppositum*, putat τῷ מאד גבהלה supra vl. 3.
 et verbis גבהלו עצמי vl. 2. Ad hemistichium ultimum:
 ינחמו או יבקשו ישובו ויבשו רנע ABEN-ESRA notat:
poenitebunt et gratiam meam quaerent. Quod sequitur
 KIMCHI interpretatur: כשיראו שלא עלחה מחשבתם ישובו
 אלי להיות בשלום עמי וכאוחז רנע יהיה להם בושח ממני
 „Ipsi, cognoscentes non successisse quemadmodum cogira-
 runt, quaerent mihi reconciliari, et tunc pudore mei caussa
 suffundentur.“ PAULUS in Clavi verborum ישובו ויבשו
convertentur pudebunt, sensum putat esse hunc: semper de
novo, iteratis vicibus, pudore suffundentur. In quam
 cogitationem iam ante ipsum VENEMA incidere, qui
 שוב h. l. eodem modo de *iteratione* accipit, ut Genes.
 XXX, 31. *revertar pascam, rursus.* Sic et Pf. LXXXV, 7.
 Dan. IX, 25. Ezech. VIII, 6. Mal. III, 8. ita et ἀνασπέσειν
 et σπέσειν Act. VII, 42. XV, 6.

 PSALMVS SEPTIMVS.

ARGVMENTVM.

Poeta, hostibus cinctus, qui eum non tantum calumniis atque falsis criminationibus vexarent, verum et vitae eius insidias pararent, exorditur divini auxilii adversus hostes illos imploratione (vs. 2. 3.), cui statim subiungit gravissimam innocentiae suae contestationem, qua crimina sibi impacta summa cum animi fiducia a se repellit (vs. 4 — 6.). Hinc ad iustum supremi iudicis provocat iudicium, ut, a qua parte fiet innocentia, elucescat (vs. 7 - 10.). Denique, de causae suae bonitate, iudiciiue divini iustitia persuasus, adeoque spe liberationis erectus, hostium perniciem, nisi brevi respiscant, annunciat, et mox futuram praedicit, seque Iehovae iustitiam esse celebraturum profitetur (vs. 11 — 18.).

Inscriptio docet, composuisse Davidem hoc carmen propter ¹⁾ *Cuschum*, *Beniaminitam* ²⁾. Quisnam vero is fuerit, difficile est dictu, quum eius nomen in Samuelis Regumque historia nusquam occurrat. Sunt autem multae ac variae interpretum de hoc nomine coniecturae, quarum potissimas breviter indicabimus.

I) Atque primo quidem, quum כרש Hebraeum *Aethiopiae* nomen sit ³⁾, haud pauci nostrum etiam כרש pro nomine gentili *Aethiopsis* habuerunt ⁴⁾,
totam-

1) Hebraice על דבר, quod varie redditur. 1) Chaldaeus, qui על תבירה, *super interitu*, ponit, vocem דברי videretur retulisse ad דבר, *mors, pestis*. 2) Alii דברים hic, ut saepe alias, *de factis malis*, quibus Davides ab hoste vexatus fuerit, interpretantur. 3) Venema vocem דברים hic in malum sensum *de maledicis verbis, sive calumniis* censet adhiberi. 4) Mihi simplicissimum videtur, propter interpretari, ut Genes. XII, 17. על דבר שריו propter *Saram*, Deut. IV, 21. על דבריכם propter *vos*, Ierem. VII, 22. על דברי עולה de *holocausto*, ratione holocausti.

2) בן-ימיני enim est *Patronymicon* a בנימין, *Beniamine*, Iacobi filio, pro quo Iud. III, 15. בן-הימיני et 1 Chron. XXVII, 12. coniunctim בנימיני, et sine בן solum ימיני ponitur 1 Sam. IX, 1. 4. 2 Sam. XX, 1. Esth. II, 5.

3) Vid. Genes. X, 6. ad quem loc. cf. Schol. nostr.

4) Sed quamvis Primitivum nonnumquam pro gentili ponatur, ut ביה-לחם 2 Sam. XXIII, 24. est *Bethlebemita*, et דמשק, *Damascenus*, Genes. XV, 2., tamen *Aethiops*, ad analogiam formationis nominum gentili-um, alias vocatur בוישי Ierem. XIII, 23. Amos. IX, 7. 2 Chron. XII, 3.

totamque appellationem כוש בן-ימיני, *Aethiopis Beniaminitae*, nominis proprii viri cuiusdam periphrasin seu circumlocutionem esse putarunt; sed cuiusnam, iterum diffentiunt.

1) Quidam, Chaldaeam sequuti 5), *Saulem*, regem, *Beniamine* ortum, putant innui, eique hoc *Aethiopis* nomen inditum sive κατ' ἀντιφρασι, quod minime fuerit deformi aut nigro corpore, sed pro-cero et pulchro 6); sive, quod ut *Aethiops* atro corpore, ita ille animo esset 7), sensu Horatiani illius:

K 3

— Hic

5) Cuius haec sunt verba: שִׁירְתָּא עַל חִבְרָא דְשָׂאֹל בְּרִישׁ קִישׁ דְּמֵן שְׁבֵט בְּנֵימֵן, *Carmen super interitu Saulis, filii Kis, ex tribu Benjamin.*

6) Huius interpretationis mentionem faciunt ABEN-ESRA et KIMCHI, cuius verba apponam: זְכוּרְנֵם לְבִרְכָה אָמְרוּ כִי הַמְזֻמֵּר הוּא עַל שְׂאֹל וְקִרְאוּ כוֹשׁ לְפִי שֶׁהִיָּה יִפֶּה כְּמוֹ הָאִשָּׁה הַכּוֹשִׁיָּה דְמַחְרָנִם מַגִּיסְרֵי מִשְׁפַּרְחָא *Magistri nostri, piae memoriae, Psalmum hunc dicunt editum esse de Saule, quem David Aethiopem appellaverit, quod forma decorus fuerit. Quemadmodum et Ziporam (uxorem alteram Mosis) אִשָּׁה כּוֹשִׁיָּה Aethiopiſſam nominari in Hebraeo Num. XII, 1. scribunt; quod esset formosissima, quare et Chaldaea paraphrasis pro Aethiopiſſa ibi pulchram ponit.*

7) KIMCHI: וְכֵן דַּעַח כָּל הַמְפָרְשִׁין וְאָמְרוּ כִי קִרְאוּ כוֹשׁ מֵהַ כּוֹשִׁי זֶה אֵינוֹ מִשְׁחַנָּה בְּעוֹרֵר כִּי שְׂאֹל לֹא הָיָה מִשְׁחַנָּה בְּשִׁנְאוֹתָיו וְעַל הַרְדֵּךְ הוּא וְאָמְרוּ הִיא הַפּוֹךְ כּוֹשִׁי עוֹרֵר וְנִמְרָה חִבְרִיָּהוּ *Communis interpretum sententia est,*

Davidem ideo *Saulem* appellasse *Aethiopem*, quod sicut *Aethiops pellem suam non mutat*, ita ille suum in *Davidem* odium non mutaret, eodem sensu quo illud *Ieremiae* XIII, 23. numquid *Aethiops* mutabit pellem? etc. Eadem est GLASSII *Philol. S. p. 707. ed. Dath. PFEIFFERI in Dubiis Vexaris p. 562. aliorumque sententia.*

— *Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto;* allusione simul facta in nomine כיש ad קיש, quod nomen fuerit patris Saulis. Respicere autem hunc psalmum ad illud tempus, quo Saules, Davidem proditoris insimulans, vitae eius insidiaretur 8). Cui sententiae KIMCHIUS neque obstare putat verbum decimum quintum, quo poeta eiusmodi verbis in adversarium invehitur, qualibus ABEN-ESRA Davidem vix usum esse existimat in Saulem, regem a Iehova constitutum. Namque observat ille, et coram ipso Saule Davidem in haec verba prorupisse: *a fonti prodit scelus.* 9). Sed VENEMA recte, meo iudicio, Saulem ipsum hic intendi ideo potissimum dubitat, quod *calumniatoris* magis, quam *persecutoris* persona Cuscho hic aptetur.

2) Aliis *Cuschi* nomine *Simeï* videtur intelligendus, notus ille insultor, obtrectator et persecutor Davidis, qui ei, coram filio fugienti, Saulis filiorumque necem imputavit, et ab ipso nunc iuste vindicari calumniatus est 10). Hunc vero כיש appellatum censent, nomine quod *Aethiopem* et *nigrum* significat, quod moribus et ingenio niger fuerit, et
pra-

8) Historia legitur I Sam. XXII, 6. 7. 8.

9) I Sam XXIV, 14. KIMCHII verba sunt haec: והחכם רבי אברהם בן יעזרא זכרונו לברכה הרחיק זה הפי' כי אמר היאך יאמר זה על משיח ה' הנה יחבל און — ואון טענתו טענה שיאמר על שאול הנה יחבל און ולמה לא יאמר בן והנה אמר לו דוד בפניו מרשעים יצא רשע.

10) Vid. I Sam. XVI, 5. seqq.

pravitate inemendabili. Habuit autem Simeï patrem *Gera*, et avum *Iemini*, atque ita fuit Iemini-des, sicut et nominatur 2 Sam. XVI, 11., cum avum etiam pro patre, in serie generis recensere Hebraei soleant, et hoc modo Simeï dici Ieminides. Sic versus decimus quintus de Ahitophele interpretandus erit, et versus quartus vel de Mephibosetho, vel etiam de Saule simpliciter. Obiiciebant enim hoc Beniaminitae Davidi, quod per vim et fraudem eripuisset regnum Sauli eiusque posteris. Verum ut taceam, nullam facile cogitari posse rationem, cur *Simeï* nomen Davides dissimularet, occurrunt in Psalmo ipso talia, quae Absalonicae persecutioni vix convenient. Primo enim poeta eum, a quo gravia passus est, *inimici* nomine absolute insignit (vs. 6.), atque *impiis* accenset (vs. 10.): quod, ut bene observat VENEWA, Absalomo partim minus convenit, partim de eo non videtur dicturus Davides. Absalom enim non tam hostilem in Davidem gessit animum, et hostiliter eum persequutus est, quam regnum patris, iam senis, sibi affectavit. Praeterea satis constat, quantus fuerit in Davide parentis affectus in Absalonem, qui eum sane impedivit, quo minus de filio tam duriter loqueretur. Deinde quae versu tertio leguntur, parum apta videntur Absalonicis temporibus. Etenim quamquam aufugerit Davides, cum filius regnum sibi violenter vindicaret, is tamen patrem non ubique *ad mortem* est infectatus, ipsiusque necem, ut terribilis leo, et immanis ac truculentus hostis, quaesivit, nec vitae eius

quocunque modo infidiatus, ut innuitur vs. 3. 6. 16. 17. Quae omnia autem optime Saulicis vexationibus convenient; quare ea verissima sententia videtur, qua

II) *Cusch*, *Beniaminita*, accipitur pro nomine proprio ignoti alicuius viri, Saulis contribulis ¹¹). qui atrocis in criminis invidiam adduxerat Davidem. Saulis vero gentiles tum primas in regno obtinebant, unde hominis istius calumniae tanto maiorem apud regem vim et efficaciam videntur habuisse ¹²).

11) Eadem ABEN-ESRAE est sententia: והנכון שזה כוש היה יהודי וככה שמו והוא מבני בנימין *Vera sententia est haec, fuisse Cusch illum natione Israelitam, cui nomen illud fuerit, tribu vero Beniaminitam.*

12) Mitto alias minus probabiles sententias, veluti Patrum plurimorum Ecclesiae veteris: Basilii, Chrysostomi, Theodoreti, Augustini, qui hunc Psalmum Abfalonicae persecutioni accommodant ita, ut eum, qui hic כוש vocatur, eundem esse dicant cum *Chusai*, Arachide, cuius 2 Sam. XV, 32. XVI, 16. mentio fit. Verum refellitur illa opinio Hebraico textu, in quo *Chusaeus*, Arachita, primam nominis literam habet ח *Cheib* (חַיִּישׁי הַאֲרָבִי), noster autem *Chusus* literam *Caph* כ praefert. Accedit, quod *Chusai*, Arachita, neque Beniaminita fuerit, neque Davidis insultator et obtrectator, imo potius pio ac fideli erga eum animo.

2. 3. Epiphonemate orditur, quo subitanam ex hostium persecutione liberationem supplicat:

Iehova, mi Deus, ad Te confugio,

Serva me a tot meis persecutoribus, eripe me his!

Ne hostis, tanquam leo, me dilaniet,

Nec me, subsidio deficiente, discerpet.

In verbis בְּהִסְתַּחֲתִי בָּךְ KIMCHI emphasin recte observat: בְּךָ הִסְתַּחֲתִי וְלֹא בַעֲזָרָה אֲדָם הוֹשִׁיעֵנִי מִכָּל רוּדְפֵי הַנְּסַמְכִים עִם שְׂאוּל *In te fiduciam meam pono, non in humano auxilio, quare serva me ab omnibus, qui me persequuntur, qui a Saulis partibus sunt.* Quum vs. 2. *persequutores* in Plurali numero nominentur, sed vs. 3. *unius* in specie fiat mentio, in Singulari; ABEN-ESRA hunc distributive censet accipiendum, et ita resolvendum: כָּל אַחַד מֵאוֹיְבָיו *suorum hostium unusquisque*, cuius loquendi formulae simile exemplum affert Genes. XLIX, 22. בְּנוֹחַ צִעְרָה עָלַי שׂוּר *palmites* quarum unaquaeque *progreditur supra murum.* Alia exempla orationis *distributivae*, qua pluralis et singularis *alternant*, vide in STORRII *Observatt. ad Analog. et Synt. Hebr.* p. 374. Idem h. l. sequuti sunt GEIERUS et plerique post ipsum. Verum alii commate *secundo*, ubi de *pluribus* est sermo, Davidis calumniatores et delatores, quique Sauli in Davide vexando opem exhiberent, *tertio* autem *Saulem* ipsum innui putant, cuius ferinus plane esset in Davidem animus, et qui eius vitae immineret summa cum violentia et aviditate, quare apte *leoni* conferatur, ob feritatem, crudelitatem et potentiam. Praeivit hanc sententiam KIMCHI [זֶה לֹא יֹאמַר עַל אוֹיֵב אַחַר [שהיה לוֹ לְרוֹד אֱלֹא עַל שְׂאוּל שְׂהִיָּה מִלֶּךְ], eamque VENE-MA defendit *duobus* his argumentis, *primo*, quod figura orationis *distributivae* non indigeamus, cum *distingui* commode possint; *deinde*, quod comparatio cum *leone* et *dilaniationis* descriptio rectius in unum insignem et potentem, quam in quosvis conveniat hostes. Non autem nominasse

poetam hostem illum, *emphasis* causa, eo indicans, eum et nemini non esse notum, adeoque eximium et publicum persecutorem. Sed nunc de singulis videndum est: קָן יִטְרַף כַּצְרִיף נַפְשִׁי] *Ne dilaniet, ut leo, animam meam*, i. e. me. Hostes suos Davides saepius *leonibus* comparat, veluti Ps. XXII, 22. XXXV, 17. quia immanitate, truculentia et ferocitate certare videbantur cum leonibus atrocissimis. Exempla plura congeffit BOCHARTUS in *Hieroz.* P. I. L. III. Cap. V. T. II. p. 87. nostr. edit. Verbum יִטְרַף, proprie *carpsit* per extrema, usurpatur maxime de feris, praedam humi trahentibus, et membratim vellentibus, ut pluribus docet ALB. SCHULTENSIUS in *Commentar. in Proverb. XXXI, 18.* p. 513. qui et locum ex FIRUZABADIO apponit, eam significationem bene illustrantem: الطوارف من السباع التي تسلب الصيد *Carprices vocantur e feris, quae praedam humi trahant, non tam frangentes eam, quam carpentes per extrema.* Hinc יִטְרַף Levit. VII, 24. *cadaver*, cuius extremitates per feras concerptae sunt, qua nota seiungitur a נִבְלָה *cadavere*, five *morticinio* quovis. — Quum Hebraei, ut Arabes et Syri, *vesci carne fratris* dicere soleant eum, qui de aliis male loquitur, alios calumniatur (vid. Ps. XXVII, 2. Iob. XIX, 22. et cf. MICHAELIS librum, *Beurtheilung der Mittel, die ausgestorbene Hebräischbe Sprache zu verstehen*, atque in *Chrestomathia Arabica*, eius Grammaticae adnexa, fabulam Locmanni tricesimam atque p. 133.); HEZELIUS in *Nott. ad Bibl. Germ. ad h. l.* nostra etiam locutione quasi illi synonyma, *calumnias* opinatur indigitari. Verum utraque loquendi formula ut verbis, ita etiam imagine diversa est.] פָּרַק וְיָאִין מַצִּיל] In his verbis explicandis mirum quantum allucinati sunt nostri aevi interpretes, Alexandrino, seu potius CAPPELLO illum sinistre accipiente, seducti. Namque quum Graecus interpret pro Hebraicis *μη ὄντος λυτράμενα μηδὲ σώζοντος*

σώζοντος nemine liberante (significationem Chaldaici פֶּרַק sequutus) *nec servante*, poneret; illum in suo codice CAPPELLUS in *Critica Sacra*, Lib. IV. Cap. X. p. 659. edit. Vogel. Scharfenb., addita ante פֶּרַק particula אֵין, legisse putat: אֵין פֶּרַק וְאֵין מְצִיל. In quam sententiam licet iam BUXTORFIUS Fil. in *Anti-Critica*, p. 657. recte animadvertisset, addidisse Alexandrinum particulam negativam de suo, ut et alias, quod sensus id requireret, eamque repetiisse ex priori hemistichio et reliquos interpretes, qui verbum פֶּרַק significatione *lacerandi* sumerent; tamen IOH. DAV. MICHAELIS, hunc nutum negligens, in versione vernacula *ohne Helfer und Erretter* reddit, atque in *Biblioth. Orient.* P. XI, p. 198. Cappelli commentum, quamvis illo non nominato, repetit, novoque errore auget, dum Syrum etiam particulam אֵין in suo codice bis legisse autumat. Syrum vero, qui אֵין מְצִיל וְאֵין מְצִיל, nec est salvans et eruens, ponit, non transposuisse voculam וְאֵין, ut DATHIUS in Nota Psalterio Syriaco h. l. subiecta opinatur, sed ex priori hemistichio מְצִיל repetiisse, facile, puto, intelligitur. Michaellem tamen sequuti sunt Dathius in Versione Psalmorum, KNAPPPIUS, atque, quod mireris, KOEHLERUS in *Not. Critt.* in *Repertor.* P. III. p. 30. SCHARFENBERGIUS vero in Nota Cappelli loco supra indicato subiecta, Alexandrinum ordine tantummodo verborum mutato, sed nullo additamento, legisse existimat אֵין פֶּרַק וְאֵין מְצִיל. Sed recte negat STANGE in *Anti-Critica* P. I. p. 65., veteres aliam, ac nos, in suis codicibus lectionem invenisse; repetiisse tantummodo quae particulae מְצִיל in priori hemistichio insit, negationem; Alexandrinam vero, si אֵין bis legisset, haud dubie ita scripsisse: μη ὄντος λυτρομένα μηδὲ ὄντος σώζοντος. Ceterum, quamvis ex Alexandrini Syriacae interpretatione, quam et Vulgatus atque Arabs sequitur, sensus neque incommodus prodeat, neque talis, qui ab Hebraei

Hebraei פָּרַק significatione alienus sit, quum verbum illud apud Hebraeos non minus, quam apud Aramaeos, *liberandi, eripiendi* notione usurpatur, vid. Ps. CXXXVI, 24. Thren. V, 8., tamen, quum repetitioni negationis ἀπό τῶ καὶ αὐτοῦ difficultatis aliquid insit, praestat, verbum פָּרַק propria *divellendi, discernendi* significatione accipere, totumque hemistichium vertere: *dilacerans* existit, instat, *sed nullus adest, qui eripiat me* illius faucibus. Quam interpretationem et Chaldaeus praeiuit, qui יִפְשַׁח רְלִיחַ הַיְפָצִי, *dilaniat, sed nullus adest, qui liberet*; et commendat membrorum parallelismus, qui postulat, ut nomini אַרְיָה, in priori hemistichio, in posteriore simile aliquod respondeat, quo vix aptius eo quod hic positum est, פָּרַק, *discerptore*, eligi poterat, quum leo praedae carni et membra unguibus discerpat et dilaceret. Ita ABEN-ESRA quoque: *leo enim divellit membrorum iuncturas*. Negat quidem MICHAELIS l. c., Hebraeo פָּרַק *divellendi, discernendi* notionem inesse, sed recte STANGE illam vindicat loco I Reg. XIX, II. ubi יִפְרַק הַרִים vix aliter verti potest, quam *divellens montes*, et synonymon est verbi sequentis, מִשְׁבֵּר, *diffringens*. Accedit dialectorum tam Arabicae, tam Aramaeae consensus, in quibus omnibus verbi illius propria significatio *dividere, divellere*, est, et translate demum *liberare* significat. Cf. BOCHARTI *Hieroz.* P. I. L. III. C. II. Tom. II. p. 43. edit. nostr. Quae cum ita sint, non est opus, cum WEP-LERO in *den philolog. und kritisch. Fragmenten*, Fasc. III. p. 22. ad notionem *pavendi, timendi* confugere, quae Arabum فَرَق inest; ut verba nostra vertenda sint: *anxius sum, sed nemo adest, qui me liberet*. Accedit, quod ista significatio nec in Aramaeorum dialecto, cum Hebraica propius cognata, in usu sit.

4. 5. 6. Ego, inquit, Iehova tuam expecto opem meae confcius innocentiae. Eam his verbis testatur:

Iehova,

*Iehova, mi Deus, si id feci,
 Si manus mea flagitio est commaculata,
 Si amicum iniuria affeci,
 Si mihi immerito adversantem spoliavi;
 Hostis me prosequatur, meque affecutus
 Ad terram proculcet et humi prosternat.*

זאת *Si hoc feci.* VATABLUS per reticentiam intelligi putat id, quod Saul suspicaretur, vel quod Saulis adulatores de ipso suggererent, quod scilicet regnum ambiret, aut capiti eius insidiaretur. Sic GROTIUS quoque: „*si feci istud*, quod Sauli comites mihi exprobrant, I Sam. XXIV, 10. et XXVI, 10.“ Idem sequitur VENEMA: זאת, inquit, „*insigni hic gaudet emphasi, qua adauget significationem, et digito quasi monstratur: hoc, quod mihi impingitur, et in vulgus iam emanavit; hoc, propter quod persecutionem patior a Saule,*“ etc. Sed rectius haud dubie JARCHI intelligendum ait פה *quod statim exponit, sive subiicit.* Quicquid eligas, nullo modo necesse est, ut vocabulo זאת tam frequenter notissima significatione occurrenti, cum PAULO in Clavi hoc solo loco novam ex Arabica dialecto, in qua زأي *superbivit* valet, notionem insolentiae affingamus, ut hoc hemistichium sit vertendum: *si insolenter egi.* Neque, quod IACOBI, qui in Notis suae Psalmorum versioni subiectis, hanc Pauli interpretationem amplectitur, receptae opponit, pleonasmum perquam inelegantem efficere, verum mihi videtur. Est enim pronomen illud, δευτερός, ut explicavimus, positum, neque ineptum totius orationis tenori, neque in similibus locis, ubi magnum et grave crimen indigitatur, inusitatum. Veluti I Reg. XI, 11. *Propterea quod היתה זאת עמך fuit hoc tecum, tu hoc perpetrasti, ut foedus meum et praecepta mea non servasti.* Ierem. V, 7. *אי ליזאח אסלרוה-לה. Possum ne tibi istud ignoscere? Nati tui, relicto me, per non-deos iurant.* —

אם-יש-עול בַּפִּי *Si est iniquitas in manibus meis. Manum*
 Aben-Efra hoc loco nominatum existimat כי כה יכה האדם *quoniam homines ea caedere atque occidere solent.* Sed
 pleonastice, ut saepe נד, positum videtur, cf. GLASSII
Philol. S. p. 113. edit. Dath. Si fraudem aut iniuriam
 ullam usurpo aut usurpavi.

5. אם-בַּמְלָחִי שְׁלָמִי רע.] Dissentiunt interpretes in
 voce שְׁלָמִי explicanda. Ut ab antiquissimis ordiamur,
 1) *retribuendi* significatione illam hic accipiunt Alexan-
 drini, connectuntque cum רע, vertunt enim: *εἰ ἀντα-
 πίδωκα τοῖς ἀνταποδισσῶσί μοι κακά*, quod sequitur Vulgarus:
si reddidi retribuētibus mihi mala, i. e. malum malo com-
 pensavi. Eundem sensum Syrus exprimit: *لو رددت لى ما فعله لى*
لو رددت لى ما فعله لى *si retribuui ei, qui mihi*
malum fecit; atque amplectitur KOEHLER in *Nozt. Critt.*
 His sensu proximus est ALB. SCHULTENSIUS, qui
 tam in *Commentar. ad Iob. XXIII, 14.* p. 642. quam in
Commentar. ad Prov. XI, 31. p. III. verbum שָׁלַם 2) *de-*
dendi, tradendi, prodendi significatione sumit, quam cognata-
 tum Arabum سلم in Coniug. IV. (اسلم) habet, quod
 Philologi Arabes verbo *خلى* exponunt, quod est *cessare*
a defendendo, prodere. Hinc formula *دخلى سلم* *deditit*
ius eius, i. e. eum non defendit, sed hostibus tradidit
 vexandum. Quare nostrum locum vertit: *Si retribuui de-*
denti me malum, ut *שְׁלָמִי* *deditor meus*, et *צוֹרְרִי*, *hostis*
meus, *membro sequenti* sint synonyma. Idem sequitur
 VENEMA et MUNTINGHE. Verum sive hanc, sive
 priorem interpretationem praeferas, neutra facile admitti
 potest, nisi pro שְׁלָמִי legas שְׁלָמִי, Participium formae
 Piel, ut recte EICHHORN monet in *Bibliorb. Univerf.*
Literat. Bibl. P. I. p. 496. seq. qui ceterum sensum prio-
 rem eligit. Sed hac mutatione ex sola coniectura nequa-
 quam

quam est opus, quum, quod in textu est, שְׁלָמִי, sensum perquam aptum reddat, si verbum Hebraeum 3) notissima *pacem colendi* significatione accipias. Quam interpretationem Chaldaeus praeiuit: אֵין פְּרַעִיחַ לְבַעַל שְׁלָמִי בִישׁ, *retribui viro pacis meae malum*. Sic et KIMCHI שְׁלָמִי recte exponit עָמִי בְּשִׁלּוֹם מִי שֶׁהָיָה עִמִּי *eum qui mecum pacem coleret*, amicum meum. Quemadmodum Ps. XLI, 10. אִמִּיךָ שְׁלָמִי *amicus vir pacis meae* vocatur. Eadem significatione שְׁלָמִי occurrit Iob. XXII, 21. הִסְפֹּן-נָא עִמִּי וְשָׁלָם, *accommoda te illi, et pacem habe*. — Non minorem vero in hemistichio altero interpretationis varietatem creavit πολυσσημιον הָלֵךְ in verbis: וְאַחֲלָצָה צוֹרְרֵי רִיקָם. Etenim quum illud 1) aliis locis prima *extrahendi* notione occurrat, haud pauci hoc loco de *extrahendo* e malis, de *liberatione* e periculis accipiunt. Ita KIMCHI, Aben-Esram sequutus, וְאַחֲלָצָה interpretatur: אָבַל הָיִיתִי מְצִיל אֹרֶחַ, *sed, imo, eripui illum, hostem meum, e periculis*. Verum hanc interpretationem vix admittunt, quae sequuntur; proditurus enim tum esset sensus hic parum aptus: si unquam hostem immerito mihi infensum e periculis liberavi, inimicus me persequatur. Multo aptius JARCHI verbum Hebraeum accipit 2) *exuendi, diripiendi, spoliandi* notione, וְאַחֲלָצָה, inquit, לְשׁוֹן הַפְּשֻׁטָה בְּנָדִים, *significat extractionem vestium*. Sensum vero ita explicat: שִׁיחֲתִי אֶת הַלְּיָצָחִי בְּכַרְחִי אֶת בְּנֵי מַעֲלוֹ אִם לְהַשְׁחִית וְלְחַלְצוֹ וְלֹהֵעֲמִידוֹ רִיקָם וּבִשְׂנֵאָה עֲשִׂיתִי אֵלָא לְהוֹרִיעֵנִי שֶׁהָיָה מְסוּר בְּיָדִי לְהוֹרִגוֹ וְלֹא הִרְגִּיתִי *Si in animum induxi extractionem vestium eius (Saulis), dum alam pallii eius abscidi [vid. I Sam. XXIV, 4.5.], si ad perdendum eum atque exuendum eum vestibus suis, ut eum vacuum (vestibus spoliatum) constituerem et si ex odio istud feci (tunc persequatur me hostis; ego vero id non eo animo feci,) sed ut notum facerem, quod (rex Saul) traditus fuerit in manum meam, ut eum occidere potuissem, sed illum non interemi*. In eandem cogitationem incidit LUDOV. DE DIEU in *Crit. S.* p. 127. „Verbum הָלֵךְ pro-

proprie *extrahere, eripere, auferre* significat, et de vestibus, quae alicui exuuntur et eripiuntur proprie dicitur; ut *calceo*, Deut. XXV, 10. [חָלַץ הַנֶּעֱלֵל], Esai. XX, 2. [וְנִעְלָה הַחֹלֶץ מֵעַל הַגִּבָּה]; hinc Chald. pro Hebraico שָׁטַח est in Tharg. חָלַץ, ut I Sam. XXXI, 8 9. Et apud Syros

Ⲛⲓⲛⲟⲩ est *exuere, spoliare*, vid. Actor. XIX. 37. Col. II, 8.

ubi pro *σπλαγγῶν* ponitur. Itaque locum hunc sic verito: *si rependi pacifico meo malum, et spoliavi eum, qui hostis meus erat immerito: respicit, nisi fallor, ad historiam I Sam. XXIV, 4. 5. Et Cap. XXVI, 11. ubi Saulem immerito vitae suae insidiantem, ne veste quidem, aut matula atque hasta spoliare voluit.* — 3) Chaldaeus, ABEN-DANA recte observante, פִּירְשׁוּ כְמוֹ הַפִּיךְ וְאֶלְחָצָה מִן וְגַם פִּירְשׁוּ רֵאיוֹהִי אִם הִלְחָץ וְגַר לֹא הִרְחָץ, *ac si eandem cum חָלַץ, transpositis literis, significationem opprimendi haberet (vid. Exod. III, 9. XXIII, 9.), vertit enim: וְרִחֲקִיחַ מֵעֵיקָי מִן אֲנִי ac si oppressi, qui me immerito arcebant; unde MICHAELIS in Biblioth. Orient. T. X. p. 198. et in Supplem. P. III. p. 795. praepropere, ut mihi videtur, colligit, Chaldaeam in suo codice וְאֶלְחָצָה legisse, quod ipsum et nostro textui restituendum censet. Consentiant Koehlerus atque Dathius. Sed quum Chaldaeus alias semper cum textu masorethico conveniat, neque vero in ullo eorum, qui adhuc collati sunt, codicum varietas aliqua inveniatur; equidem potius interpretem illum verbo Hebraeo cognati חָלַץ notionem tribuisse putem. Sed huic interpretationi recte, meo iudicio, N. GUIL. SCHROEDRUS, a Muntinghio per literas de hoc loco consultus (vid. huius *Observatt. singulares*, P. III. p. 14. vers. germ.), obvertit, verbum חָלַץ constanter usurpari de-potentiore, aut fortiore, qui infirmiore opprimat; id vero Davidi, a Saule vexato, cum hoc carmen effunderet, minime convenire. Verum poterat Chaldaeus verbum חָלַץ etiam 4) eadem significatione accipere quam*

cogna-

et subtrahar ab hostibus meis, „hœc est,“ inquit, „decidam merito ab inimicis meis: nam copula ך, pro commoditate sententiae, significare potest merito, certe, et id genus alia; et qui e conspectu inimicorum inanes eripiuntur, cecidisse censentur. Quod autem verbum ךלֵךְ aliquando significet eripi e conspectu alicuius, patet ex Os. V, 6.“ Quae quum non satis clara sint, subiungo eam, quam ipse Ferrandus dedit, paraphrasin: *Si benefactoribus meis malum reddidi; opto, ut inimicis meis succumbam spe frustratus.* A qua sententia non multum abesse videtur MICHAELIS, qui in *Supplemento*. l. c. Alexandrinum credit verbum ךלֵךְ, *exsuere*, hic intransitive et semipassive accepisse, *exsui, excidere*, probatque Theodoretî explicationem: *inimicis meis subiicias, ut non solum gloria et regno me privent, sed et tradant (καταγέλασθε θανάτω) morti cum ludibrio.*

6. Ut innocentiam fortius affirmet, irisiurandi ad modum poenam adiungit, quam, si falsum loqueretur, subire vellet. [ךרדף אלהב בפשי.] In hoc inciso magnopere criticos pariter atque grammaticos exercet insolita verbi ךלֵךְ forma. Praecipuas sententias breviter enumerabimus. 1) Grammaticorum ex Iudaeis vulgaris opinio est, esse futurum, mixtam formam habens e coniugationibus *Cal* et *Piel*; in illo esset ךלֵךְ, in hoc ךלֵךְ. Rationem compositionis קימחי affert hanc, voluisse Davidem indicare, si illorum criminum vere sit reus, ut inimicus ipse eum persequatur, et alios etiam ad ipsum persequendum instiget. Idem sequuntur BUXTORFIUS, ALTINGIUS, DANZIUS in *Grammaticis*, GLASSIUS in *Philolog.* S. p. 260. ed. Dath., multique alii. Verum non hanc solum, sed omnes omnino eiusmodi formas coniugationum mixtas, ab analogia ut omnium aliarum linguarum, ita nominatim Orientis plane alienas esse, recte monet STANGE in *Anti-Crit.* P. I. p. 70. — 2) Alii, ab ABEN-ESRA et SALOMONE MELECHIDE commemorati,

merati, ירדף contractum existimant ex futuro coniugationis *Hithpael*, pro יתדרדף. Eadem est ALB. SCHULTENSII sententia in *Instit. ad Fundamm. Ling. Hebr.* §. CXX. edit. sec. p. 307. „Dices,” inquit, „ירדף, sic scribendum fuisse, quod Resch non patiatur ante se Chirek breve sine compensatione. Quidni? Lingua viva parum curat tales regulas. In *Cholem* autem omnia Futura olim exire potuisse, credibile.“ Vertendum autem censet: *indefinenter et intensissime persequatur*. Consentit N. G. SCHROEDERUS in *Instit. Reg.* LVII, 5. et LXVIII, 7. Cui sententiae tamen recte STANGE opponit, literam praeformentem ה ex התי conjugationis *Hithpael* per Dagesch forte primae radicali non inferi, nisi haec fuerit litera cognata, quales sunt ר, ט, ח, כ, et ש, interdum quoque ן; sed ante literam ר exemplum elisi ה extare nullum. Neque deinde puncta ירדף ex *Hithpael* explicari pati, compensationem enim literae ה ante ר non fieri, nisi productione vocalis brevis in longam, nimirum Chirec in Tere. Tum nec ullum exemplum, ubi *Hithpael* vocali *Cholem* finiatur, adferri posse. Necessario igitur in *Hithpael* יתדרדף, saltem ירדף scribendum fuisse. — Nec magis analogiae congruere videtur, quod 3) STORR in *Observatt. ad Analog. et Synt. Hebr.* p. 219. in medium attulit, ירדף esse contracte pro יתדרדף positum, quod quidem pro Passivo e forma *Piel* orto habet; cui similia existimat נבטרו Ezech. XXIII, 48. pro נהנבטרו erudientur; נבפיר Deut. XXI, 8. pro נהנבפיר, obtegetur. Verum ut taceam, haec exempla a nostro verbo non parum differre, et contextus orationis nullo modo admittit, ut verbum ירדף *passive* sumatur. — Quibus difficultatibus nonnulli pressi, putarunt 4) puncta huic voci subiecta incuriae librariorum imputanda, atque sic restituenda esse, ut futurum Coniugationis *Cal*, ירדף exhibeatur, quod ipsum reperitur in decem codicibus a de Rossio inspectis, atque in uno Regiomontano, quem LILIENTHAL in *Commentat. Crit. de duobus*

bus Codd. Hebr. descripsit atque excerptit, (vid. p. 371. ibid.), neque non in quibusdam libris editis, a de Rossio indicatis. Verum quum artis criticae periti praecipiant, lectionem insolentiorum et minus consuetam facilliori et solemniori esse praefendam; ego illorum codicum auctoritati non tantum tribuerim, ut ירדה in textum recipiendum censerem. 5) KOEHLERUS in *Not. Critt.* in *Repertor.* P. III. p. 31. in punctis vocalibus verbo ירדה subscriptis indicium duarum lectionis varietatum deprehendisse sibi videtur; in aliis codicibus ירדה olim, in aliis ירה, in *Piel*, lectum fuisse, quas varietates librarii dubii, utram praeferrerent, coniunxerint, et quasi commiscuerint. In eandem cogitationem incidit GUIL. FRID. HEZEL in *Grammat. Ling. Hebr.* Hal. 1777. vernacule edita, p. 204. Sed omnes hae coniecturae supervacaneae plane sunt, 6) quum, ut ostendit STANGE in *Anti-Critt.* P. I. p. 75. seqq. ירה, analogiae prorsus conveniens, sit tertia persona temporis futuri in *Coniug. Cal.* Ad exemplum consueti יקטל omnino ירה ponendum erat. Sed notum est, *schevata composita* et aliis consonantibus, quae non sunt gutturales, subiungi, imprimis id fieri sub litera ר interdum, quod הברכי Num. VI, 23. et alia plura probant, cf. SCHULTENSII *Institt.* §. LIV. Ut igitur scribitur הרה Pf. LXXIII, 9. Exod. IX, 23., ita etiam ירה scribi potuisse, nulla est dubitatio. Atque ita revera de Rossi non solum in pluribus libris editis antiquioribus et recentioribus, verum in manu etiam exaratis scriptum reperit. Attamen et vulgatius ירה non minus, quam ירה, analogiae grammaticae nequaquam repugnare, idem Stange probavit. Vocalis Pathach enim tanquam furtiva saepissime pro *schevate* et simplici et composito ponitur. Sic Pathach pro Chateph occurrit Iob. III, 6. in voce ירה, ubi Pathach furtivum sub ה ponitur sequente Dagesch leni, plane ut in nostro verbo. Genes. XVIII, 20. וַיִּקְחַל 2 Reg. I, 2. וַיִּקְחַל 1 Reg. XIV, 3. וַיִּקְחַח

וְלִקְחָהּ pro וְלִקְחָהּ; Genes. IV, 23. שָׁמְעָן pro שָׁמְעָן. cf. SCHROEDERI *Institt.* Reg. XLIX. Atque ita etiam pro וְרָדָה potuit וְרָדָה poni; in quo igitur, quod vix monitu opus erit, Dagesch literae Daleth inscriptum, non est forte, sed lene. — [וְכִבְדֵי לְעֵפֶר וְשָׁפָן] Dissentitur in horum verborum interpretatione maxime de significatione vocis כְּבוֹד, quam 1) quidam de *dignitate regia* intelligunt, cuius obtinendae Iehova Davidi spem fecerat; tunc *pulvis* humilem et abiectam conditionem indigitabit. Ita DOEDERLEIN in *Scholiis in Libros Poetic.* ad h. l.: „*Dignitas mea deprimatur. Si nocens sum, lubens patiar hostiles persecutiones, patiar, ut iam in altius honoris culmen evectus deiiciar ab hoc fastigio, et pulverem inhabitem, humiliter vivam.*“ Quum tamen parum sit verisimile, Davidem, priusquam dignitatem regiam adeptus esset, de ea amittenda cogitasse; magis placet eorum sententia, qui 2) כְּבוֹד de *anima* accipiant, qua nihil praestantius habet homo, ut significatione cum וְחַי וְנַפֶּשׁ, in priori hemistichio conveniat. Eodem sensu manifeste occurrere Genes. XLIX, 6., recte monet ABEN-ESRA: ibi enim postquam Iacobus dixisset: וְנִפְשָׁם אֶל-רֵבּוּא בְּפִשֵׁי, *in congressum eorum ne veniat anima mea*, eadem statim, ex parallelismi membrorum more, aliis verbis repetit: וְנִפְשָׁם אֶל-רֵבּוּא בְּפִשֵׁי, *in coetu eorum ne adunetur gloria, i. e. anima mea.* Idem plane parallelismus cernitur Pf. XVI, 9. וְנִפְשָׁם אֶל-רֵבּוּא בְּפִשֵׁי, ubi כְּבוֹד manifeste synonymum est לְבַי. Cf. ad eum locum I. D. MICHAELIS in *dem kritischen Collegio*, p. 163 — 179. et vide Pf. XXX, 13. LVII, 9. CVIII, 2. Nequeo igitur assentiri HENSLERO, qui in *Observatt.* ad h. l. vernacule scriptis, Geysero praeveniente nomen כְּבוֹד *animae* significatione ullo loco sumendum esse prorsus negat, atque, ut Pf. XXX, 13. ira et hoc loco 3) abstractum, כְּבוֹד, pro *concreto* positum censet, ut hic prodeat totius incisi sensus: *an me, gloriosum, in pulverem prorudat (soll er mich, den Rubmvollen,*

in den Staub senken?), i. e. num hostis in medio gloriae meae cursu exitio me dabit? Cui interpretationi maiori iure ingenii, quam facilitatis atque concinnitatis laus videtur tribuenda esse. In eundem fere sensum VATABLUS: „gloriam meam ita extinguat, ut nulla mei memoria sit apud superfites et posteros.“ Ad quae verba tamen VOGEL in illius *Annotatt. in Psalms* a se editis, p. 21. recte animadvertit, כבודי potius hic idem esse, quod נפש et ה. Eam sententiam illi praeciverat VENEMA, cuius haec sunt verba: „Eiusdem rei tria diversa nomina, quae hic occurrunt, *animae, vitae et gloriae*, genio orientali adscribimus, simulque gradationem in phrasibus *assequi, conculcare et facere habitare in pulvere* quaerimus, ita ut *assequi* plus dicat, quam *persequi*, quippe hoc eius *effectum, proculcare vitam* plus, quam *assequi*, huius nimirum consequens, violentam scilicet *sanguinis effusionem*, quae per phrasin *habitationis in pulvere* frequenter solet exprimi, uti Ps. XXII, 30. Dan. XII, 2. Iob. XXI, 26. Ies. XXVI, 19.“ Sed vana est Vogelii observatio, loquutionem לעפר ישכן esse ab *athletis* desumptam, quod hominum genus Davidis aevo apud Hebraeos plane ignotum fuit. HUBIGANTIUS ישבנ mendam esse opinatur, quod hoc verbum non admittat post se praepositionem ל, ante eum locum, ubi habitatur. Hinc ישבך reponendum, et pro כבודי pronuntiandum כבדי praecipit, hoc sensu: *et iecur meum in pulverem effundat*; ut Thren. II, II. יִשְׁפֹךְ לְאַרְצוֹ כְּבֹדִי. Verum mutationem hanc temerariam sanioris critices periti eo minus possunt probare, quo solennius est Hebraeis, particula ל pro על sive אל uti, veluti Iob. II, 13. וַיֵּשְׁבוּ אֲרָצוֹתָא *federunt apud ipsum ad terram, s. in terra*. Ps. IX, 5. יִשְׁבְּחָ לְכֶסֶא *Sedisti in folio*. Cf. STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 286. et NOLDII *Concordd. Particular.* p. 402.

7. 8. Provocat ad tribunal Iehovae, et publico iudicio innocentiam suam demonstrari et confirmari petit:

Surge,

*Surge, Iehova, in ira tua, ostende te contra hostium
meorum furores,*

Expergiscere in auxilium meum! iudicium age!

Gentium coetus te circumstet,

In altum revertare!

Precatur, ut Deus, qui iustus est mundi iudex, et iustitiam in terrarum orbe vult exerceri, iram et indignationem suam in hostium scelera demonstret, eorumque exaestuationes fortiter reprimat, sibi que opem ferat in oppressionibus superandis, idque publice coram toto mundo palam faciat; haud secus, ac iudex, qui pro tribunali sedens coram omnibus, *יְסֻמ* eo fini cingentibus, iusto iudicio calumniatores et persecutores innocentium condemnat, et iustorum iustam causam publice agit et vindicat. [הַנְּשֵׂא בְעִבְרָה צִרְרֵי] Vocem עִבְרָה varie reddunt. 1) Alexandrini, qui ponunt: ὑψώθητι ἐν ταῖς πέτραις τῶν ἐχθρῶν μου, quos sequitur Vulgatus (*exaltare* i. e. sublimis et fortis appare in finibus hostium meorum), עִבְרָה de finibus intellexerunt, qui ab hoste capti plurimum ei profunt. Sed male; confuderunt enim voces עִבְרָה et עִבְרִים, *latera, partes extremas*. 2) Syrus interpres reddidit: *attolle te* אֲלִיָּהּ - אֲלִיָּהּ - אֲלִיָּהּ *super cervicibus hostium meorum*, quod imitatur Arabs: *علي مرقاب*. Illum vero, qui אֲלִיָּהּ plerumque pro Hebraico עִרְף, *cervix*, ponere solet, hoc loco in suo codice בְּעִרְפֵּיהָ pro בְּעִבְרָה invenisse, probabilis est Dathii coniectura in nota ad hunc Syriaci interpretis locum; qui tamen simul recte observat, בְּעִרְפֵּיהָ falsum esse, quum עִרְף sit generis masculini. Verum nostrum עִבְרָה 3) ab עִבַר, *transiit*, de *flumine praesertim, extra ripas effervescente*, usurpatum, valet *fervorem, impetum fervidum*, qui *repagula omnia transcendat*; ita occurrit v. c. Prov. XXI, 24. בְּעִבְרָה זָרוֹן in *effervescencia ferociae*, vid. etiam Esai. XIV, 6. Iob. XXI, 30. Sed sic constituta etiam propria vocis significatione, tamen, quo-

modo hic fumenda sit, ambiguum est, quum *sive ad Deum, sive ad hostes* possit referri. α) Ad *Deum* si referas, synonymum erit $\tau\tilde{\omega}$ $\eta\tilde{\alpha}\tilde{\alpha}\tilde{\alpha}$ in primo hemistichio, significabitque *effervescuntiam, excandescuntiam, qua Deus contra hostes Davidis effertur*. Hoc Chaldaeus elegit, cuius haec sunt verba: $\text{על מעיקי על ברננא על חגטל ברונוא}$ *exaltare, effert te, cum indignatione contra oppressores meos*. Aquila etiam, qui Hebraei vocabuli notionem primariam bene suo $\alpha\nu\pi\epsilon\rho\sigma\iota\alpha\varsigma$ exprimit, quod vocabulum, I. F. FISCHERO monente, in *Clavis Verff. Graecarr. V. T. Specim.* p. 23., notat *iram, quae differri, sive contineri nequit; quae se non patitur reprimi et teneri, h. e. gravis, vehemens, rapida*, Aquila, inquam, ad *Deum* vocem hanc refert. Vertit enim: $\text{ἐν ἀνπεροσίου ἐνδεσμέντων με}$, quod Fischerus p. 24. explicat: *oppugna iratus hostes meos*, nam הַבְּשֵׂא addit, „reciprocè positum est pro *se tollere*, i. e. *oppugnare*, et $\text{בְּעִבְרוֹה צִוְרְרִי}$ dictum puto pro עַל-צִוְרְרִי , ut Obad. I, 10. $\text{חָמַס עַל-אֲחִיָּה}$ pro חָמַס אֲחִיָּה .“ Sed quemadmodum in membro priori בְּאַפָּה cum suffixo positum est, ita, si hoc etiam nomen ad *Deum* referendum foret, ita, si hoc etiam nomen ad *Deum* referendum foret, בְּעִבְרוֹה positum fuisse, credibile est. Deinde vox צִוְרְרִי , nulla praepositione munita, cum בְּעִבְרוֹה , *excandescuntis*, proxime cohaeret, quod Masorethae sua punctatione confirmarunt; est enim in *statu constructo* positum. Itaque rectius β) ad *hostes* refertur, ABEN-ESRA prae-eunte, qui בעבור עברהם *propter furores eorum*, explicat, quod sequitur VATABLUS: „*Commoveant te hostium meorum conatus pleni furore et stomacho.*“ Similiter VENEMA, qui, Schultensio duce (*Commentar. in Prov.* p. 267.), primariam verbi עָבַר notionem pressius sectatus, locum nostrum ita interpretatur: „*effert te in hostium meorum exaestuationes, vel invasiones et hostiles impetus: id enim verbum עָבַר in eiusmodi casibus denotat, metaphora desumpta a fluvio intumescente, et supra ripas exundante, qui in quaevis obvia irruit, et ea prostermit,*

quae

metaphora Ies. VII, 7. 8. aliisque in locis occurrit. Sic hostiliter invadere et infestius incurrere denotat Iob. IX, II. XV, 19. Ierem. XXX, 8. Amos V, 7. Ceterum *efferre* Dei non est, ut accipi solet, altum et sublimem iudicii thronum ascendere, repraesentatur enim hic de sublimi sua sede coelesti surgere et descendere, ad iudicium exercendum, quo facto *sublime* repetit (vs. 8.), sed se excelsum et gloriosum praestare in iudicandis hostibus, et reprimendis eorum exaestuationibus, ut Ps. XCIV, 2. Ies. XXXIII, 10. et alias. "]יעירה אֱלִי מִשְׁפָּט צְרִיףָּ Quum duorum priorum verborum loco Alexandrinus interpretes *ἄξιός ἐστιν ὁ θεός μου* posuerit, quod Vulgatus sequutus est: *et exurge Domine, Deus meus*; MICHAELIS in *Biblioth. Orient.* P. XI, p. 199. interpretem illum אֱלִי, *mi Deus*, enunciaffe observat, hocque ipsum Masorethico אֱלִי praeferendum censet, ut itaque haec verba ita sint vertenda: *expergiscere, mi Deus! iudicium praecepisti.* Eandem mutationem probat Knappius. Hubigantius active, וְהַעִירָה *et suscita iudicium*, legi mallet. Verum Imperativum Coniugationis Hiphil הַעִירָה eodem, quo *Kal* significatu intransitivo, *evigila*, occurrere Ps. XXXV, 23. recte monet KOEHLERUS in *Nott. Critt.* in Repertor. P. III. p. 33. PAULUS in *Clavi* mallet אֱלִי enunciare, atque, verbo עָרַר Arabici *أرار*, *descendendi* notione tributa, totum locum ita vertere: *descende ad iudicium, quod constituisti, exsequendum.* Quae interpretatio vel ideo est repudianda, quod vocabulo Hebraico significatio plane insolita adfingitur. Atque sine necessitate textum sollicitari, artis criticae et grammaticae vel mediocriter peritus sponte intelliget. Varias autem illum interpretandi extant rationes. 1) Sunt, qui verbum עָרַר *transitive*, significatione *excitandi*, accipiant, atque ante צְרִיףָּ pronomem relativum אֲשֶׁר subaudiendum existiment. Eam interpretationem praecivit Chaldaeus, qui *אֲשֶׁר בְּקִרְבָּא דִּי רִיבָא לִי רִיבָא* *accelera mihi iudicium, quod praecepisti*, reddidit. Quod sequuti ex

Iudaeis interpretes haud pauci, ita tamen, ut מְשַׁפֵּט de dignitate regia acciperent. Ita R. MOSEH, ab Aben-Efra commemoratus, verba וְעָרָה אֵלַי explicat: ועורר אלי מִשֵּׁפֵט מְנוּרָה שֶׁחֹבֵב מְלִכְוֹה שְׂאוּל אֵלַי *fuscita ad me iudicium, i. e. convertatur, transferatur, Sauli regia dignitas ad me.* Neque multo aliter SALOMON Melechides, Kimchium sequutus: כלומר עָרָה לְהַבִּיא אֵלַי מִשֵּׁפֵט שְׂאוּוֹה *ac si diceret, expurgare mihi iudicium, quod praecepisti, id est, regiam dignitatem, afferre.* Quem sensum RUDINGERUS in Paraphrasi ita expressit: *expurgare ad praestandum, quod divinum iudicium tuum decrevit mihi, colloca me in munus gloriosum id, quod destinasti et promissisti mihi.* Similiter MATTHA, in Psalmorum versione elegiaca haec verba reddit: *Fac, Deus, ut liceat mihi regis munere fungi, Quod tua promisit gratia nota mihi: et in Nota subiecta addit: „Propr. evigila ad me, i. e. tuere, respice me, quod attinet ad iudicium, i. e. munus regium, quod mihi, Davidi, promissisti: verbum enim עָרָה significat etiam promittere, ut in Pf. XLII, vf. 9. et LXXI, vf. 3.“* Sed VENEEMA verba וְעָרָה אֵלַי 2) *aemulare super me* vertenda pronunciat, „habet enim,“ inquit, „(verbum עָרָה) specialem significationem aemulationis et zeli, et aemulari aliquem, vel super aliquo, stylo orientis, egregie denotat alicuius felicitatem fervide promovere, sic Iob. VIII, 6. *quodsi purus et rectus fueris, tunc aemulabitur super Te, felicitati tuae ardentem studebit.*“ Ultima verba autem versus septimi מְשַׁפֵּט צָרִיךְ coniuugenda putat cum versu sequente, hoc sensu: *iudicium praecepisti, et circumdabit te coetus populorum, h. e. tunc, vel mox etc., circumdabit, statim atque praeceperis, iudicium, vel locum et tempus iudicii a Te habendi condixeris, coetus populorum circumdabit te, sese paratum tibi pro tribunali sedenti sistet, ut sententiam de causa mea et hostium audiat.* 3) DOEDERLEIN in Scholiis ad h. l. verba עָרָה אֵלַי vertit: *ulciscere me.* Nam עָרָה, inquit, saepius est *studium*

studium defensandi iuris et vindicandae dignitatis, vid. LIX, 5. Iob. VIII, 6. Idem placuit MENDELIDI, qui sensum vernacule ita expressit:

Und rüge nun für mich das Recht, das Du geboten!

4) Aliam interpretandi rationem proponit STANGE, in *Anti-Crit.* P. I. p. 86. „Verbum עִירָה, ἐγερθήτι, non est coniungendum cum אֲלֵי, sed absolute positum, vimque habet interiectionis, ferme ut Latinorum *age*, Hebraeorumque קוֹמָה, הִבָּה, multaque alia adhibentur. Sic usurpatur Pf. XLIV, 24. עִירָה לְמָה חִישוֹן, ἐγερθήτι, ἰνατί ἰπνοῖς; Vel ex nostro versu id apparet ex קוֹמָה, imperativo, interiectionis vim habente, cui עִירָה in altero hemistichio responderet; illud modo inter utrumque interest, quod קוֹמָה cum בְּאַפָּה, et sequens הַגִּשָּׂא cum בְּעֵבְרוֹהָ coniungitur, non item עִירָה, quae res maiorem interiectionis potestatem indicat. — Deinde עִירָה numquam cum particula אֶל coniungitur. Quae causa fuit, quare haec verba interpretibus duriuscula viderentur. Quod si vero אֲלֵי ad sequens verbum צִוִּיָּה referas, sensus erit clarus et luculentus: *evigila, nam (בי sic sexcenties per ellipsin omittitur) mihi iudicium, i. e. vindictam, mihi promissisti.*“ Haec Stange, cuius sententiam tamen ideo potissimum non possum probare, quod Hebraei personam, ad quam verbum intercedente particula est referendum, verbo non solent praemittere, verum postponere.

5) Praefero itaque eam interpretationem, quam KOEHLERUS in *Nott. Critt.* praeivit, atque Dathius etiam sequutus est: „עִירָה אֲלֵי, *expergiscere ad me*, est in significatione praegnante dictum: *expergiscere et propera ad auxilium meum.* הַגִּשָּׂא צִוִּיָּה *ius s. aequitatem praecipisti* scil. in verbo tuo. Aequum est, ut ius mihi reddas, cum ipse hoc ab omnibus fieri praecipias.“ Eundem sensum bene expressit FLAMINIUS: „Tu, Domine, praecipisti rectoribus civitatum, ut eos, qui violarentur, iniuria prohiberent, neque aliquem finerent iniuste opprimi; tu

ergo

ergo praesta, quod aliis faciendum praecepisti, et vindica me ab impetu tyranni.“ Similis praegnans loquendi formula est Ps. XXVIII, I. אל-תִּחַרְשׁ מִמֶּנִּי *ne quiescas de me, f. ne fileas a me*, i. e. ne repudies preces meas, ne deferas me. Plura huiusmodi constructionis praegnantis exempla vid. in SCHROEDERI *Institt. ad Fundamm. Ling. Hebr. in Syntaxi Verbor. Reg. LXXXII.* Neque multo diversa a nostra figura et loquutione utitur THOGRAI, Poeta, vf. 15.

تَنَامُ عَنِّي وَعَيْنُ النَّجْمِ سَاهِرَةٌ

Dormis, me neglecto, cum oculus stellae vigilet,

i. e. cum stellae meis commotae miseriis noctes infomnes transigant. Quibus in verbis تَنَامُ عَنِّي proprie est: *dormis a me*, quod Scholiastes explicat; تَتَجَاوَزُ أَمْرِي *negotium meum neglectui habes et dormis.* Et versu 38.

لَعَلَّ إِنْ قَدْ بَدَأَ قُضِي وَنَعَصَهُمْ
لَعَيْنُهُ نَامَ عَنْهُمْ تَنْبَهُ لِي

Forfan si perspecta esset praestantia mea et vilitas eorum Oculo eius, obdormiret illis, aut evigilaret mihi.

Ubi نَامَ عَنْهُمْ *dormiret ab illis*, i. e. iis eorumque rebus neglectio, opponitur: تَنْبَهُ لِي *expergisceretur mihi*,

(ut hic עֵרְבָה לִי) rebus meis attenderet, et animum adverteret. Verba autem huius versus ultima: מִשְׁפָּט צְרִיפָה, non cum Dathio et Koehlero *aequitatem praecepisti*, verterrim, verum propria nominis significatione retenta, atque verbum Imperativi valore accepto: *iudicium praecipe*, i. e. *follea-*

sollemnis iudicii diem indice. Praeteritum enim, non minus, quam Futurum, nonnumquam pro *Imperativo* poni, si eo praecedente cautum sit, ne Imperativus agnosci non possit, recte observat STORR in *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 163. exempla avert Gen. VI, 21. Levit. XXVII, 2. I Sam. VI, 7. seqq. Ezech. IV, 1. seqq.

8. Quamvis de singulorum vocabulorum significationibus nulla sit dubitatio, tamen dissensus est interpretum de sensu totius versus. 1) Simplicissima interpretatio videtur esse, quam ABEN-ESRA profert: וכאשר חשמע עדה לאומים המשפט שעשיה יבואו מאפסי ארץ והה טעם חסובבך וטעם ועליה למרום שוכה שישוב אל השמים Nations ubi audiverint, te iudicium acturum, undique terrarum convenient, quod verbo הסובבך, iisque, quae proxime praecedunt, indigitatur; altero vero hemistichio Iehovam implorat, ut, ad coelum reversus, thronum, e quo ius dicat, conscendat, quare proxime (v. sequ.) subdit: Iehova populos iudicabit. DATHIUS quoque recte observat, alludere Davidem ad morem regum orientalium habendi iudicia, qui magno hominum comitatu stipati soleant apparere, thronum eminentem occupare, et tunc sententiam dicere. Quod ut Deus quoque in sua causa faciat, Davides in sequenti versu rogat. 2) Sed KIMCHI, qui Aben-Esrae fere contradicere solet, עדה לאומים non de omnibus totius orbis terrarum populis accipit, verum prius nomen, עדה, בכלל significatione generali, alterum autem, לאומים, particulari, בפרע, a poeta usurpatum putat, ut עדה היא עדה, הכולל אוהם כולם universum populum Israeliticum complectatur, הם שנים עשר שבטי ישראל vero לאומים duodecim tribus Israeliticas designet, וקררא אותם קהל ועדה כי, quas congregacionem et coetum appellet, quod omnes tribus coniunctae unum coetum, sive unam nationem, constituerent. Verbum סבב autem

autem significatione *hostiliter oppugnandi* accipit, totiusque commatis sensum ait esse hunc: populus Israeliticus dum me oppugnat, atque persequitur, oppugnat te, qui me eius regem esse voluisti [רוּקָה אַחֲרַי דוּד כְּרוּקָה אַחֲרַי הָאֵל וְהִסּוּבֵב הָאֵל יִתְגַדֵּד] ; itaque conscende tribunal adversus multitudinem illam, quod iam pridem reliquisse videris, propterea quod improbum hostem non punias: כִּי כִשְׁעֵכִיז הָאֵל עַל פֶּשַׁע הָאָדָם כִּאִירֹו יִרְדַּ מִמֶּקֶיִם יִכּוּל חֹר וּמִמִּכּוֹן מִשְׁפָּטֹו וּכְאִשֶּׁר יִפְקֹר עֲוֹנוֹ וְיִשְׁפֹּטֵנוּ כִּאִילוֹ יִקּוּם *cum enim Deus peccata hominum dissimulare videtur, perinde est, ac si e loco suae potentiae atque iudicii sui sede descenderet, cum vero in humana crimina animadvertit, tum videtur surgere, elevari et redire in excelsum, in locum iudicii.* 3) FLAMINIUS quidem cum KIMCHIO de populo Israelitico intelligit, sed verbum קָבַב opposita plane notione sumit, ac si Davides promitteret, simul ac in regni solium evectus esset, se operam daturum, ut populus antea dissipatus, iterum coalesceret in purum Dei cultum. Nam sub Saule vel neglecta fuerat religio, vel tanta scelerum licentia grassata fuerat, ut pauci ad Deum respicerent. Per me, inquit, ad te revocabitur, et in tuum cultum adunabitur. — Ceterum pro שֹׁבֵב DOEDERLEIN legendum coniicit שָׁבָה, a יָשַׁב *sedere*, sicut IX, 5. יָשַׁבְתָּ לְקִבְשָׁה *thronum occupasti*. Quae coniectura Darhio ita placuit, ut eam in versione sit sequutus, dum vertit: *summum locum iam occupa*; mihi vero supervacanea videtur, quum שֹׁבֵב, quod in textu extat, sensum commodum efficiat, quem Kimchius, in verbis, quae supra excerptimus, bene exposuit.

9. Ad Te itaque, Iehova, ad quem omnes, tanquam ad summum iudicem suspiciunt, ad te, inquam, me converto, ut pronunties de me et causa mea, te rogaturus:

Iehova,

Iebova, omnium gentium iudex,

*Me pro innocentia mea iudica, atque pro integritate mea
mibi repende!*

Judica me secundum iustam causam meam יִכְהַנִּי atque *secundum integritatem meam*, quibus verbis sensus absolutus et consummatus est: sed molestum est, quod subiungitur, *יְהִי*. Interpretes haud pauci, VATABLO praeunte, particulam *יְהִי* significatione *penes* accipiunt, atque ante eam pronomen relativum *אֲשֶׁר* subaudiunt, ut haec versio prodeat: *quae est penes me*. Sed hanc particulae *יְהִי* significationem ne quidem exemplis probari posse, cum ea, quae afferuntur Ps. XVI, 6. XLII, 5. et Hof. XI, 8. a nostro loco et sensu, et dictionis forma aliena sint, bene monet HAENLEIN in *Observatt. Critt. ad loca Psalmorum*, p. 8. „Neque,“ idem addit, „ulla in his deprehenduntur lectionis corruptae locique adfecti vestigia, quibus coniectura audacior aliqua tueri se possit. Alexandrinus enim, Vulgarus, Aquila, Symmachus et Hieronymus vocem *עֲלֵי* ad verbum, quamvis inepto et languente sensu, exprimunt. Omittunt illum quidem Syrus atque Arabs, sed magis fortasse, quod pleonastice illam hoc loco positam arbitrati sunt, quam ob codicum, quos sequuti sunt, a consueta lectione aberrationem. Chaldaeus supplet vocem *פָּרַע*, quae alias Hebraeo *נָמַל* responderet, ut v. c. Ps. XIII, 6., huiusque interpretis auctoritatem sequuti HUBIGANTIUS et KOEHLERUS, in hebraico etiam textu vocem *נָמַל* post *עֲלֵי* inferendum esse monent, eamque ob soni vocis sequentis *יִגְמַר* similitudinem facile excidere potuisse asserunt. At enim vero neque Chaldaei interpretis auctoritas, in eiusmodi ellipsis supplendis suo, i. e. paraphraetae iure utentis, tanta est, ut unico eius testimonio fretus refingere textum hebraicum, novisque verbis ditare auderem, neque nostri loci ratio ita comparata, ut ad eiusmodi remedium confugiendum nobis videatur. Melius fortasse sensui huiusce loci succurritur, sensusque orationis

nis restitui potest, si mutatis tantum punctis vocalibus, aliaque versuum divisione instituta, vox עָלִי enunciata יַגְמַר iungatur verbo sequenti יַגְמַר, in Niphal יַגְמַר pronunciano, [imo יַגְמַר ponendum erat, ob lineolam, quae proxime sequitur, *Maccab*] quocum etiam Ps. LVII, 3. עָלִי iunctum, et simili modo Ps. CXXXVIII, 8. cum בעָרִי constructum deprehenditur. Sensus inde prodit probus, atque orationis nexui consentaneus hic: *perficiatur, desinat mei causa iniquitas vel malitia perversorum, i. e. finis illorum conaminibus me destruendi imponatur.* Ex parte eandem interpretationem praevit MICHAELIS et SCHULZIUS, quorum ille יַגְמַר legendum, hic etiam עָלִי cum יַגְמַר coniungendum esse statuit, in eo tamen a nostra explicatione diversi, quod ille vocem עָלִי prorsus tanquam pleonastice positam neglexit, hic adscita alia verbi גַּמַּר significatione, reliquis locis, ubi idem verbum occurrit, parum conveniente, interpretatus est: *depellatur a me malorum iniquitas.* Haec HAENLEIN, cuius coniectura, עָלִי יַגְמַר legendum esse, vel ideo non potest admitti, quoniam ex Hebraeorum more loquendi particula עַל, cum suffixo, verbum sequi, non anteire solet. Atque sic etiam Ps. LVII, 3. עָלִי לְאֵל גַּמַּר legimus, quemadmodum Ps. CXXXVIII, 8. יְהוָה יַגְמַר בְּעַדִּי. Quod ipsum valet de VENEMAE coniectura, qui retento quidem יַגְמַר, sed עָלִי ad vs. 10. iracto, haec verba ita interpretatus est: *super me lebova absolvet, i. e. litem meam praecidet, finiet.* Sed nulla mutatione opus est, si cum EICHHORNIO in *Biblioth. Literat. Bibl. P. II. p. 752.* verbum substantivum, quod saepe omittitur, ante עָלִי subaudimus, hoc sensu: *secundum integritatem fiat mihi, i. e. mihi rependatur, quod Chaldaeus recte in paraphrasi expressit.*

10. *Fac, ut impiorum malitia conficiat se ipsa,
Sed bonos stabili!
Tu enim, Deus iuste, renes et corda explorare novisti.*

[יגמר-נא רע רשעים] Haec verba triplici ratione vertuntur. 1) Sunt, qui verbum גמר *transitiva* significatione sumant, *consummare, finire*, ut רע, ABEN-ESRA inquirente, sit פועל, *agens*, רשעים vero פעולים *passivum*. Ita KIMCHI: אמר שהרע שעושים ושחושכים הרשעים יגמור אותם ויכלה אותם, *mala facinora, quae improbi machinantur et perpetrant, consumant et pessumdant auctores ipsos*. Id nos etiam in versione dedimus. 2) *Transitive* verbum גמר accipit quidem et STANGE in *Ani-Crit. P. I. p. 97.*, sed ita, ut ex versu proxime antecedente ἀπὸ τῆ κοινῆ repetat nomen יהוה, et sic vertat: *finiat, quaeso, Jehova, malum improborum*. 3) Alii vero *intransitive* sumunt, לשון כליון, significatione *desinendi*, ut JARCHI inquit. Huc referendi sunt, qui, Aben-Esra inquirente, רשעים רע שיסור אומרים *interpretantur: cesset, quaeso, malum improborum*. Quod Chaldaeus praeivit, qui sic reddidit: בישא דרשיע כען ישתצי כען *desinat, quaeso, tandem malum improborum*. Ea significatione *intransitiva* verbum גמר, ut MENAHEM, a Iarchio commemoratus, observat, etiam occurrit Ps. LXXVII, 9. גמר אמר *finiit dictum*, et Ps. XII, 2. גמר חסיד *finiit pius*, nullus amplius superest pius. Cf. MICHAELIS *Supplem. P. II. p. 331. seq.* Hunc sensum expressit MENDELIDES: *der Bösen Tücke laß verschwinden!* יתכונן צדיק *stabilias autem probum, i. e. res proborum, secunda eos; sive, dirige eos*, ut KIMCHI: חכונן ררכו ומחשבתו וחסיע אוחו *dirigas viam cogitationesque eius, atque sis ei auxilio*. — [ובוחן] לפזה וכליוח אלהים צדיק. In his verbis explicandis interpretibus particula ו ante בוחן est molesta. Eam Syrus interpres non expressit, unde MICHAELIS in *Bibliotheca Orientali*, T. XI. p. 199. concludit, in eius codice Hebraeo illam non extitisse, expungendamque esse et in nostris libris. Verba ultima vero: אלהים צדיק, praeuunte eodem illo Syro, ad versum sequentem trahit. Omissionem particulae ו probant quoque Dathius, Eichhorn (in

Biblioth. Literat. Bibl. P. I. p. 497.), atque Muntinghii. Verum quum ex sanioris critices praeceptis eiusmodi legendi ratio, in qua omnia tam plana sunt et extricata, ut librarius quisque facile intelligere ea potuerit, difficiliore fere sit postponenda; nostrum quoque *בְּרִינָה* retinendum videtur. Nulla vero in his verbis difficultas erit, si cum LUDOV. DE DIEU in *Crit. S.* p. 128. particulam *וְ* nam veritas, quemadmodum saepe alias est exprimenda. Tunc prodibit haec interpretatio: *nam Tu, Deus iuste, corda et renes probas*; non est itaque dubium, quin tu, qui optime noris, cuius bona est causa, voto illo meo annuas, impios, i. e. hostes meos, sui ipsorum malis facinoribus perdas, probos vero, eosque, quorum iusta est causa, quibus se ipse includit, adiuves et protegas.

II — 14. Nunc, bonitate suae causae fretus, atque de Iehovae iustitia persuasus, causae suae vindicias atque hostium interitum praedicit:

*Dominus me clipeo protegit,
Ope sua adest iis, quorum sincerus est animus.
Deus est iustus iudex,
Deus talis, qui semper irascatur,
Nisi resipiscat, qui ensē suum acuit,
Arcum tendit et aptat. —
Sed contra se ipsum hic parat arma letifera,
Sagittas aptat ardentes.*

II. *מִגְבִּי עַל-אֵלֹהִים*] Haec verba VENEMA sic exponit: „Phrasis, *Clypeus meus est super Deo*, peculiari illius praepositionis usu denotat: *Deo incumbit*, Dei est, mihi clypeum praestare, me obtegere et protegere. Iud. XIX, 29. *Omnis defectus tuus est super me*, mihi explendus incumbit. Vid. et Ezech. XLV, 17. Ps. LVI, 13.“ Quae exempla MUNTINGHIO diversae a nostro loco naturae videntur. Neque KOEHLERI probat interpretationem:
clypeus

clypeus meus est penes Iehovam, simili locutione ac Ps. LXXXIX, 19. לַיהוָה מִגִּבּוֹר *Iehovae*, apud Iehovam, *scutum nostrum*; praepositiones ל et על illa significatione inter se permutari posse, dubitat. Vnde ipse pro על ex coniectura עלי reponendum censet, hoc sensu: *clypeus meus super me est Deus*, cui loquutioni geminam putat Ps. III, 4. occurrentem: אֲתָה יְדוּהָ מִן בְּעָרֵי. Quae coniectura mihi ideo potissimum displicet, quod ea admissa suffixum primae personae, parum eleganter, et sine necessitate, bis repetitur. Sed particula על, quae, ut Arabum على, haud raro *iuxta, prope, apud* denotat, cur hoc loco non *penes* verti possit, equidem non video. Prodit ita sensus hic perquam aptus: *clypeum, quo protegendus sim adversus hostium insultus, Iehova tenet, qui ipse me eo obumbrat.*

12. In hoc etiam versu multa interpretationum divergia. I) Haud pauci voces צַדִּיק atque זַעַם pro *adiectivis* nominum substantivorum שׁוֹפֵט et אַל accipientes, sic reddunt: *Deus est iudex iustus, Deus indignans*, severitatem exercens, *omni die*, כְּשֵׁרוֹאָה אִחַ מַעֲשֵׂה הַרְשָׁעִים *ubi improborum facinora vidit*, ut Iarchi subaudit. Eam interpretationem Chaldaeus praevit: אֱלֹהֵהּ זַפְאָה וּבִתְקוֹף וְרִגְיוֹ *אלהא זפאה ובתקוף ורגיו*, על רְשִׁיעֵי כָּל יוֹמָא *Deus est iustus, sed ira commotus in malos omni die*. Ita DATHIUS quoque: *Deus est iudex iustus, qui impio semper irascitur*. Sed KIMCHI II) צַדִּיק atque זַעַם tanquam diversa a Deo substantiva in accusativo vertenda censet: *Deus iudicat iustum* כְּצוֹקְרוֹ *secundum iustam causam suam, atque cum, qui Deum exasperat*, in iram provocat, *omni die*, q. d. הַרְשַׁע כְּרַשְׁעוֹ *improbum secundum improbitatem suam iudicat*. Quod sequutus VATABLUS sensum ita expressit: tam pium, quam impium indefinenter iudicat. III) Alii, ab Aben-Efra commemorati, אָמְרִים כִּי אֵל כְּמוֹ אֱלֹהֵי עַל דְּרַךְ אֵל כְּלֹדֵדוֹ *אומרים כי אל כמו אלהי על דרך אל כלודדו*, לְהִרְפָּא וְחֲשׂוֹב מִלַּח אֵל לְמַלְחָה רַשְׁעִים שֶׁהֵיא לְמַעֲלָה *להרפא וחשוב מלח אל למלחה רשעים שהיא למעלה*, אֵל *pronomem demonstrativum, i. אֵלָהּ q. esse putant, ut*

I Chron. XX, 8. quod respiciat improbos, quorum supra facta est mentio. Tunc itaque sensus erit: Deus iudicat iustum sed in illos, impios, semper irascitur. — IV) STANGE in *Anti-Crit.* P. I. p. 91. nomen יום de tempore infelici atque calamitoso accipiendum censet, ut Pf. XXXVII, 13. Pf. CXXXVII, 7. Iob. XVIII, 20., vertitque: *Deus irascitur per varia calamitatum genera.* — V) Aptissima videtur esse, quam ABEN-ESRA preposuit, interpretatio: כל זועם השם בכל יום צדיק תאר לשופט ואל זועם השם בכל יום אחריו equidem צדיק adiectivum esse puto, quod ad שופט pertinet, membrum vero posterius cum versu sequ. coniungendum, eo sensu, quem ipse supra in versione expressi. — Alexandrinus hunc versum ita reddit: ὁ θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς, καὶ μακρόθυμος, μὴ ὀργῆν ἐπάγων ἐκάστην ἡμέραν. Quod sequitur Vulgatus: *Deus iudex iustus, fortis et patiens, numquid irascitur per singulos dies?* Vnde FERRANDUS concludit, veteres Hebraeorum codices ita legisse: אלהים שופט צדיק אל יום ויום פנים הלא זעם בכל יום, interrogationem numquid vero resolvendam putat per non. Sed rectius DOEDERLEIN in *Scholiis*: „Vifa inclementior sententia interpretibus eliminata est mutatis punctis, pra *El* legendo *Al*, אל; Consentiant Graeci Alexandrini et Syrus: illi: μὴ ἐπάγων ὀργῆν, non immittens iram, hic, non irascitur omni die (אל יום ויום כולו), sed hic interpretes praeterea verba, quae versu proximo sequuntur, ad hunc trahit, dum addit: אל יום ויום sed convertens). Sed salva manet sententiae dignitas, si teneatur, iram divinam poenas dici, quibus hominum malitia reprimitur. Hinc gravis sententia: *Deus iudicat iustum: numen semper punit, vel, poenas minatur.* Similiter Aquila: ἀπειλόμενος [minans].“ Haec Doederlein. Verba autem, καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, quae in versione Alexandrina leguntur, exque ea in vul-

vulgatam latinam manarunt, esse glossema, recte iam observavit DRUSIUS in *Commentar. uberiori* ad h. l.

13. Hunc versum cum proximo interpretes bene multi 1) ad *Deum* referunt, hoc sensu: nisi revertatur impius, Deus armis letiferis eum conficiet: ואם לא ישוב הרשע מרשעו ילטוש הקורש ברוך הוא חרבו עליו ויררוך ut ABENDANA haec verba circumscribendo interpretatur. Sive, primis etiam verbis, ואם לא ישוב, ad Iehovam relatis, ut PFANNKUCHE fecit in *Observatt. Philologg. et Critt. ad quaedam Psalmorum loca*: „Profecto Deus denuo gladium suum acuit, arcum pede imposito firme intendit. Aptat contra improbos instrumenta mortifera, parat contra persecutores sagittas.“ — 2) Alii vero totum hunc versum cum sequenti de *improbi* conatibus accipiunt. Ita KIMCHI, a Salomone Melechide in compendium redactus: במקום כי כמו ואם יהיה היובל שהוא במקום כי או כאשר ואמר כי לא ישוב מרשעו וחרבו ילטוש ונוטר Particula אם *hic pro כי, quoniam, posita est, ut Num. XXXVI, 4. ubi eodem modo pro כי sive פֹּאֲשֵׁר, propterea quod, ponitur. Sic itaque haec verba sunt accipienda: quoniam improbus a malitia sua non convertitur, sed enses suos acuit, et quae sequuntur. Sed arctius hunc versum cum eo, qui praecedit, coniungit ABEN-ESRA, dum post ישוב pronomen אשר subaudiendum iubet, ut 2 Chron. XVI, 9. Iehova totum terrarum orbem perlustrat, להחזיק עם-לִבְבָם שָׁלֵם ut confirmet eos, quorum corda sincera sint erga ipsum. Similiter nostra verba ita vertenda censet, quasi positum esset: „ואם לא ישוב אשר חרבו ילטוש“, Deus indignari atque poenas exercere non desinit, nisi se convertat, qui enses suos acuit“, ut quocumque modo noceat et mortem innocentibus inferat. — 3) Aliam rationem inivit PAULUS in *Clavi*, ad h. l. Post אם לא subaudiendum existimat: אלהים שופט צדיק scil. לְשֹׂאֵל, hoc sensu: Si*

Saulo Deus non est iudex iustus, si Saulus Jehovah non pro iudice iusto ac vindice innocentis habet; *denuo ille enssem suum acuat*, et quae sequuntur, — — *tamen abortum faciet* (vs. 15.), conatus eius omnes erunt vani. — קָשָׁתוּ דָּרָךְ qui *arcum suum calcat*, i. e. tendit, nam, ut IARCHI recte observat ad Ps. XI, 2. לשון דריכה נופל בקשה שכשהוא חזק צריך ליהן דגלו עליו כשרוצה לנטוחו calcandi *verbum arcui convenit, quod si ille sit validior, necesse habes, pedem ei imponere, cum tendere velis.* Cui interpretationi MICHAELIS in *Supplem.* P. II. p. 466. frustra opponit locum Ies. V, 28. (ad quem loc. cf. Scholia nostra), atque Ps. LXIV, 4. (de quo vide nos infra). Ipse mallet *verbum דָּרָךְ prehendi* significatione accipere, quam apud Syros atque Arabes habet, ut vertendum sit: *prehendit arcum.* Verum sine necessitate alias dialectos in auxilium hic vocamus, cum in recepta significatione atque interpretatione nihil sit difficultatis. Istiusmodi arcus, qui pede imposito erant tendendi, etiam Indis olim in usu erant, ut patet ex his *ARRIANI* in *Hist. Ind.* Cap. XVI. p. 331. ed. Gronov. Ἄλλ' οἱ μὲν περὶ αὐτοῖσι τόξον τε ἔχουσιν ἰσόμηκες τῷ φορέοντι τὸ τόξον καὶ ἔστο κάτω ἐπὶ τὴν γῆν θέντες, καὶ τῷ ποδὶ τῷ ἀριστερῷ ἀντιβάντες, ἕτως ἐκτοξεύουσι, τὴν νεύρην ἐπιμίγα ὀπίσω ἀπαγαγόντες. *Pedites Indi arcum habent, eiusdem cum eo, qui eum gestat, longitudinis, atque hunc quidem ad terram obfirmantes, sinistroque pede, ut eum tendant, contra nitentes, ita nervum longe retro adducunt.* — רִיכֹוֹנְנָה et *aprat*, dirigit eum.

14. Pronomen לו, 1) IARCHI pro לרשע, impio, positum putat: *Iehova impio instrumenta letifera parat.* Sed 2) *KIMCHIO* לו est Dativus commodi, ut indicetur, impios in suos usus arma letifera parare: לו ולדולקים עמו אחרי הכין ופעל הצים וכלי מוח להרגני, *Non sibi solum, sed et illis, qui me cum ipso persequuntur, disposuit et fecit sagittas et instrumenta letifera, quibus me occidat.* — Huic oppo-

oppositus est 3) ABEN-ESRA, cui לֹא est idem quod לֹא־נִפְשָׁר, *sibi ipsi*, i. e. in sui ipsius perniciem, nam ab בְּלִי מָוֶה addit: שהשב להרוג בו אהרים *quibus alios interficere voluit*. Magis perspicue Kimchi: ויש מפרשין לר כמר בעבורו כלומר בעבור נפשו כלומר החצים שהכין לו לנפשו בהם *Alii לֹא explicant*, *sibi ipsi, ac si diceret: sagittae, quas paravit, illi ipsi paratae sunt, nam iis est interimendus*. — Ceterum pro לֹא vetus quoddam Pfalterium in membranis, seculo XIV. scriptum, (quod variis lectionibus abundat, inter quas insignes et bonae notae, referente de Rossio, a quo inspectum atque numero 954. signatum est) legit לָה, a prima manu; cum quo consentire videtur alius vetus liber, Psalms continens, cum tribus versionibus Latinis, qui Cantabrigiae in Collegio S. S. Trinitatis asservatur, atque a Kennicotto ineunti seculo XIV. assignatur, qui recte monet, suffixum femininum respicere לָהֶן, versu praecedente, ut sensus sit: *arcul aptat tela letifera*. Ita Vulgatus: *et in eo paravit vasa mortis*. — In membro altero: הַצֵּרוֹ לְדִלְקִים יַפְעֵל, interpretationis diversitas oritur ex eo, quod incertum sit, vocabulum לְדִלְקִים utrum in *accusativo* sit accipiendum, an vero in *dativo*. I) Si *Dativus* est, de *Davidis hostibus* intelligendum esse patet. Sed quum verbum דָּלַק duplici notione apud Hebraeos polleat, nova interpretationis diversitas existit. I) Est enim primo idem cum Syriaco

ذَلَقَ, *ardere*, quocum cognatum Arabum ذَلَقَ,

quod de *lucerna ardente* usurpatur, teste FIRUZABADIO, cuius verba exhibet SCHULTENSIUS in *Comment. ad*

Prov. XXVI, 23. p. 377. ذَلَقَ السراج ضاءً واذلق

Lucerna دلک i. e. *lucet, ardet, atque in IV. coniugatione ادلك lucernam, i. e. eam accendit, fecitque ut arderet*: Hac *ardendi* significatione hoc loco

verbum nostrum Alexandrinus accepit, dum posuit: τὰ βέλη αὐτῶ τοῖς καιομένοις ἐξαργύσατο, quem Vulgatus sequitur: *sagittas suas ardentibus effecit*, quod FERRANDUS circumscribendo ita explicat: *suas fabricatus est sagittas, quibus eos feriat, qui odio in me ardent*: quemadmodum Latini quoque *odio in aliquem incendi* dicunt. Ita ABEN-DANA ad Salomonis Melechidis Commentarium: וישמפרשים לדולקים הבערה כמו ודלקו בהם ויאכלום. *Quidam verbum דלק arrendi notione sumunt*, ut Obadi. I, 18. *ardent in eos eosque consumunt*. — 2) Sed quum verbum דלק etiam de iis usurpetur, qui in alios impetu hostili irruunt, vel acriter persequuntur, qua significatione cum Arabico لاقف convenit, quod optime illustravit JO. GUIL. SCHROEDER in *Commentar. ad Psalm. X.* p. 33. seqq.; haud pauci דלקים *persecutores* reddunt. Eam interpretationem Chaldaeus praeiuit: בירזי לדלקי צדוקים *iacula parat, emittit in eos, qui probum persequuntur*. Consentit IARCHI, qui לדלקים interpretatur לרודפים *persecutoribus*, qua significatione verbum דלק etiam Genes. XXXI, 36. occurrere monet, מה האשתי בי ולקת אחרי *quod delictum commisi, quod me tam acriter persequeris?* Idem placuit Kimchio atque VATABLO, cuius haec sunt verba: „Dicit *sagittas aprasse persecutoribus*, quia multos ad manum habebat satellites Saul, qui operam suam libenter ad perdendum Davidem locassent.“ Verum si poeta sub דלקים *hostes* suos intellexisset, posuisset haud dubie sive לדלקים בי *qui in me odio ardent*, sive לדלקים אחרי *qui me persequuntur*. Assentior itaque iis, qui II) vocabulum nostrum in *Accusativo* accipiunt, ut ad *sagittas* sit referendum. Vbi enim *praedicato*, quod pendet ex verbo substantivo, praefixum *Lamed* iungitur, id *accusativum*, *qualitatis indicem* designat, veluti Ierem. L, 3. *ponet, reddet terram eius* וישמה, *vastitatem*; 2 Sam. V, 3. *unxerunt Davidem regem* למלך; Iob. XXXIII, 10. *habet me inimicum*, לאויב. Cf. STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.*

Hebr. p. 286. seq. Ita et hic יפּעלִים יפּעלִים הַצֵּר הַלְּחָקִים *sagittas suas ardentis facit*, id est, ardente materia praecinctas incendiumque spargentes, quales AMMIANUS MARCELLINUS *Rer. gestar. Lib. XXIII, 4.* describit: *Malleoli, reli genus, figurantur hac specie. Sagitta est cannea, inter spiculum et arundinem multifido ferro coagmentata, quae in muliebri coli formam, quo nentur lintea stamina, concavatur, ventre subtiliter et multifariam patens, atque in alveo ipso ignem cum aliquo suscipit alimento, et si emissa lentius arcu invalido, icu enim rapidiore extinguitur, haeserit usquam, renaciter cremat, aquisque conspersa acriores excitat aestus incendiorum, nec remedio ullo, quam superiaccto pulvere, consopitur.* Cf. LYDIUM in *Agonisticis*, p. 45. et de *Re militari*, p. 119. et 315., et alios, quos WOLFIUS in *Curis Philologg. ad Ephes. VI, 16.* citavit, ad quem locum etiam WETSTENIUS ex scriptoribus veteribus plura collegit. Eadem tela hoc loco intelligit Hieronymus, qui sic vertit: *sagittas suas ad comburendum operatus est.* Cf. SCHARFENBERGIUM ad *Cappelli Crit. S.* p. 872. — CHRIST. LUDOV. SCHLICHTERUS in *Decimis Sacris*, p. 110. seqq. hanc phrasin a fulminibus repetitam credit, quae ab Hebraeis et externis Scriptoribus cum sagittis comparari soleant. — Alii de sagittis venenatis cogitant, quod venenum ignis instar ardeat. — CHRIST. BRUNINGS in *Compend. Antiquitt. Graecar. le Profanis Sacrar.* Cap. VIII. p. 89. not. b. „possunt, inquit, etiam intelligi sagittae acutissimae, cum Hebraeum הַחֶבֶל et flammam et gladii aciem animo offerat; Iud. III, 22. 1 Sam. XVII, 7.“ —

Quum Arabibus زَرْقٌ inter alia significet e loco suo excidere, et hinc de gladio usurpetur, qui facile e vagina excidit; SCHULZIUS in *Annotatt. ad Psalmor. vers. vernacul.* vertere mallet: *facit agilia, celerrime evolantia.* — Singularis est VOGEL ad *Vatabli Annotationes in Psalmos a se editas*, p. 23.: „Iudicent alii, sitne potius hic statuenda

ellipsis, h. m. חציו להצים דלקים יפעל *Tela sua ad tela insectantia* (petentia) *accommodat.*“

- 15—18. *En! concepit iniquitatem,
Facinore est gravidus, sed abortum faciet.
Foveam effodit et excavavit,
Sed ipse cadet in foveam, quam struxit.
Retorquebitur eius conatus in caput ipsius,
Eiusque violentia in ipsius verticem deferetur.
Ego vero Iovam, ut eius iustitia dignum est, celebrabo,
Canam nomen Iovae altissimi.*

[הַגְּבֵהַ יַחְבֵּל - אָתָּן] Quum nomen הַבֵּל Ief. LXVI, 7. de doloribus mulieris parturientis usurpetur; nostrum quoque verbum *parturiendi* significatione accepit Alexandrinus, qui ἀδύνησεν ἀδικίαν posuit, cum quo profus Chaldaeus consentit: יִצְטַעַר לְשִׁקָּר, *parturit mendacium*. Hos sequenti interpretes ex Iudaeis et Christianis fere omnes, ὑστερον πρότερον hic statuerunt, quum sequatur הָרָה, *gravidus est*. Quod tamen nequaquam necesse est, si cum I. D. MICHAELE in *Supplem.* p. 657. verbum הַבֵּל eadem cum consono Arabum جَلَبُ significatione *concupiendi* sumi-

mus. De voce אָתָּן haec observat VENEMA: „Non tantum *iniquitatem*, sed et *vanitatem* denotat, quam utramque potestatem hic captavit poeta, ut et *molimina* iniqua hostium, et *vana* eorum effecta simul exprimeret; quod mox explicatius tradit, nam *molestia* ad iniquitatem, et *mendacium*, i. e. *nihilum*, ad *vanitatem* pertinet. Ceterum metaphora *concupiendi*, *parturiendi* et *pariendi* pro animi proposito, moliminibus, conatu exequendi, et denique effectu satis usitata et nota est. Vid. Ief. XXVI, 28. XXXIII, II. LIX, 4. Iob. XV, 35.“ Quae sequuntur: וְהָרָה עִמָּל וְיִלֵּד שִׁקָּר recte interpretatur IARCHI: כל מה שהוא מוליד ויגע הכל משקר בו שאינן מחקיים *Quicquid* מחלא אמר כל מה דשיקרא מוליד פחחא נסבא

ille

ille (improbus) gignit et laborat, istud omne eum spe sua destruit; neque enim in manibus eius consistet. Proverbium dicit: quicquid parit mendacium, id aufert fovea, i. e. quicquid per fraudes ac mendacium acquisitum est, id non subsistit, sed in foveam incidit, i. e. evanescit, in ventum et fumos abit.

16. פֹּר כָּרָה „Puteum fodere dicitur, qui alicui infidias struit, metaphora sumpta, ex consuetudine eorum, qui puteos fodiunt capiendis lupis aut feris aliis.“ DRUSIUS. וַיִּחַפְּרֶהוּ et effodit eum, terram fodiendo egressit, quo sic eum profundiore faceret, להרוסיף בעמקו, ut Aben-Esra inquit. [וַיִּפֹּל בַּשַּׁחַח יַפְעֵל Nomen שַׁחַח Aquila ad verbum שַׁחַח, corrumpere, referens de corruptione accepit, posuit enim εν διαφθορῶν. Sed recte Aben-Esra: ומלח בשחח המקום השפל במשקל אִשֶּׁר וזֶרַח בְּרַחַח מנורה רוח Vox שַׁחַח significat locum depressum [a שַׁחַח, deprimere, inclinare], quemadmodum a radice שַׁחַח nomen רַחַח, vannus Isf. XXX, 24. formatur. Atque de fossa venatoria capiendis leonibus שַׁחַח Ezech. XIX, 2. aliisque locis occurrit. Cf. BOCHARTI Hieroz. P. I. L. III. C. IV. T. II. p. 68. edit. Lips. Ante יַפְעֵל subaudiendum est pronomen relativum אֲשֶׁר, ut saepe alias, vid. WALTHERI Ellipses Hebr. p. 130. ed. Schulz.

17. Quod in versu antecedente parabolice expresserat, nunc propriis verbis dicit: יִשָּׁב עִמּוֹ בְּרֹאשׁוֹ revertetur aerumna eius, i. e. quam mihi parat, in ipsius caput, in ipsum autorem convertentur et recident consilia eius mala. וְעַל קִרְקָדוֹ הִמְסוּ וַיִּרֶד et super verticem violentia eius, quam mihi inferet, descendet, quod verbum Aben-Esra ideo hic usurpatum putat, כי הנזרה באור מהשמים quod poenae desuper, a Deo, immittuntur. Sed rectius GEIERUS: „Decidet, instar lapidis aut teli in altum projecti, sed in caput proiicientis rursus delapsi. Conf. Cohel. X, 8. 9.“ —

Similia

Similia adagia e scriptoribus exteris congeffit GATACKER in *Adversariis Miscellaneis Posth.* Cap. XII. p. 540. — Experientia confirmatus sperare ait, imo certo praedicit, tot mala, quae adversum se moliarur Saulus, in ipsius caput casura ac reditura. Nec falsus vates fuit: Saulus enim suo ipsius gladio periit, ut constat ex I Samuel XXXI, 4.

18. אוֹרֵה יְהוָה בְּצִדְקוֹ Celebrabo Iehovam secundum iustitiam suam, ut dignum est iustitia eius, כְּשִׁיזְדֵק הַדִּין כְּשִׁיזְדֵק הַדִּין כְּשִׁיזְדֵק הַדִּין quando exercebit iudicium extremum, ut iudicet improbos secundum eorum improbitatem, ut IARCHI inquit.

PSALMVS OCTAVVS.

ARGVMENTVM.

Celebrat poeta Dei magnificentiam, qua in coelis, qua in terris elucet, maxime vero eius benignitatem et *Φιλανθρωπίαν* canit, qua hominem tam nobilem creaturam esse voluit, ut sibi ipsi similis sit, et praestet atque imperet reliquis. Cuius celebrationis initium facit poeta statim ab aetate tenera, quod in infantibus etiam et lactentibus exferat se admirabilis potentia Dei, et haec etiam aetas gloriam Dei, muto ore, celebret, iis rebus, quae cum ipsis fiunt; atque hinc progreditur ad cetera beneficia humano generi a Deo concessa.

Qua occasione, et quo tempore scriptus sit hic Psalmus, dissentitur. I) Sunt, qui nocturnum eum, sive noctu factum a Davide suspicentur, ex mentione lunae et stellarum, in versu tertio, solis mentione omissa, ut qui coelum spectans, in has pietatis commentationes excurrerit. *) II) ABEN-ESRA at-

*) Huius sententiae *ΚΙΤΜΟΧΙ* facit mentionem ad vl. 3. כי אראה שמיך ולא זכר השמש יש אומרים כי בלילה אמר זה המזמור בעצ שהיא מסתכל בירח וכוכבים ומכין הפלאת

atque alii, a κίμχιο commemorati, voce גִּתִּית in titulo permoti, Psalmum a Davide compositum putant, cum arcam sacram apud Obed-Edomum, Gitthaeum, deponeret *). Quo eodem argumento, ex similitudine nominis *Gittith* desumpto, III) alii de *Goliatho*, qui *Gitthaeus* fuit, poemation hocce factum existimant, post celebrem illam Davidis victoriam. Neutra tamen sententia probari potest, quum גִּתִּית instrumenti musici nomen sit, nec in Psalmo ipso quidquam occurrat, quod movere nos possit, ut de istorum factorum aliquo cogitemus. IV) RUDINGERUS denique in laetitia initiorum Sionii tabernaculi hymnum hunc factum suspicatur. — Mihi vero omnis haec quaestio eiusmodi esse videtur, de qua

בנפלאות הבורא „*Quando adspicio coelos tuos.* Nullam hic solis mentionem facit. Hinc quidam opinantur, Davidem hunc Psalmum noctu composuisse, cum lunam et stellas contemplabatur, et mira Dei opera considerabat.“ Ad eandem classem referendus est auctor anonymus libri, qui inscribitur: *Versuch einiger Beyträge zur historischen Auslegung des A. T.* Cuius libri p. 36. seqq. probare conatur, cecinisse Davidem hocce carmen in palatii tecto ea ipsa nocte, qua regni haeres, *Salomo*, ipsi natus esset. Ad quam sententiam mentione *infantium et lactantium* vs. 2. motus esse videtur. Quod quam infirmum sit, quisquam sentiet ipse. — Magis fere placet ESTII coniectura: „Probabile, Davidem cecinisse hunc Psalmum, quum adhuc parvulus pascebat oves patris sui, idque *noctu*, ut illi Luc. II, 13. 14. ideoque non *solis sed lunae et stellarum* meminit. Huc facit, quod inter creaturas primo ponit *oves*, quarum scilicet cura ipsi commissa erat.“

*) Vid. I Paral. XIII, 12 — 14.

qua nil quidquam certi possit definiri. Neque, ad carminis intelligentiam quid conferat, facile perspicitur.

Quum Epistolae ad Hebraeos scriptor *) versum sextum et septimum nostri Psalmi de Iesu, Messia, loquendo usurpaverit, bene multi ex Christianis interpretes a poeta Messiam spectatum censent, quippe cui dominium in omnia concessum esset, postquam per breve tempus humanam conditionem sustinisset. De qua sententia tamen RUDINGERUS verissimum iudicium dixisse videtur, qui, postquam carminis argumentum enarrasset, ita pergit: „Hoc igitur argumentum esse Psalmi simplex, et quod litera complectitur, non dubito, neque quicquam per se habere Psalmum vel prophetiae, vel de Christo, vel de regno eius. Quod enim epistola ad Hebraeos Cap. II. mentionem de dignitate conditionis humanae ad Christum, filium hominis, accommodat, et prophetiam hanc facit de humiliatione huius, id habet *deflexionem anagogicam*, et allegoriam manifestam, ut hac de causa sententia verborum hebraica prima, secundum ea, quae sunt in epistola ad Hebraeos, detorquenda non videatur. — — Quae enim de hominis praestantia dicuntur, ea etiam de Christi hominis dignitate vera sunt. — — Et tamen illa ad Hebraeos de hoc Psalmo disputatio et Graecos Theologos, et nostros etiam interpretes plerisque eo abduxit, ut de Christo et regno eius simpliciter, et non ut in allegoria eum interpretarentur, vel

*) Cap. II, 6—9. Similiter Paulus I Cor. XV, 27. 28.

vel etiam nullam interpretationem aliam admitterent. Atque ita et sibi ipsis explicandi et aliis intelligendi laborem et difficultatem auferent, cum, nisi quod in hunc infertur, prophetiae aut de Christo et Ecclesia eius doctrinae, per se nihil habere videatur. *)“

I. Vocem אָדָר interpres anonymus in *Symbolis ad interpretat. historic. libror. V. T.* p. 41. primam Fut. Coniug. Hiphil a נָדָר, *vovit*, putat, vertitque: *quae tibi vota faciam?* Verum ut taceam, magis magnifice carmen ordiri, si haec vox ea significatōne sumatur, qua alias semper in codice Hebraeo reperitur, *magnum, illustre*, sententiae illi etiam obstat, quod verbum נָדָר in Coniugatione Hiphil, dum viveret lingua, nequaquam in usu fuisse videtur; certe verbum illud, satis ceterum frequens in libris hebraicis, nusquam in illa forma occurrit. — שָׁמָּה interpretes haud pauci *nominis tui famam*, i. e. gloriam tuam, interpretantur ut Genes. VI, 4. [אֲנָשֵׁי הַשָּׁמַיִם, *viri famosi*, quibus oppositi שָׁמַיִם בְּלִי-שֵׁם, *fili sine nomine, ignobiles*]. Kimchi vero שָׁמַיִם h. l. tantummodo loco pronominis positum accipit, dicit enim: כִּמוֹ מַה אָדָר אַתָּה כִּי שְׁמוֹ הוּא וְהוּא שְׁמוֹ, *q. d. quam grandis es tu! quia nomen eius est ipsemet, et ipse est nomen suum.* — Verba אֲשֶׁר הָבָה הוֹדָה עַל-הַשָּׁמַיִם Etenim quum vox הָבָה vulgo a נָתַן deducatur, Chaldaeo et Syro praeuentibus, quorum ille הִיִּהְבֵּתָא, hic אֲדָרָסְתָּ, *qui dedisti*, vertit, et quidem illius verbi Infinitivus putetur, qui pro Praetertio h. l. fit accipiendus, ut

*) Cf. KUINOELII *Vaticiniorum Messianorum* versionem et interpretat. vernacul. p. 18. 19. nec non Anonymi supra in nota p. 189. s. laudati *Symbolas ad interpret. historic.* p. 50. seqq., atque HEINRICHS ad Hebr. II, 8.

vertatur: qui posuisti gloriam tuam super coelos; fuerunt, quibus haec interpretandi ratio inconcinna, atque sensus inde ortus parum aptus videretur. Hinc varii varia tentarunt. 1) ALB. SCHULTENS in *Animadverff.* ad h. l. „Facilior,“ inquit „longe sensus erit, si תְּבִיחָה ad radicem תְּבִיחָה referamus; תְּבִיחָה Iud. V, II. שָׁם יִתְבַּח צְדָקוֹת יְהוָה illic laudent iustitias Dei, ut Chaldaeus יִדְרָה, celebrant: Sic Arab. تَبَيَّحْتِي est celebrare laudibus, et تَبَيَّحٌ, laus, encomium. Ita et Cap. XI, 4. לְתִבְיָחָה ad laudibus celebrandam filiam Iephtae. Sume hoc loco nostro תְּבִיחָה pro laude, et liquidus erit sensus: *laus gloriae tuae est supra coelos, vel, quia laus etc.*“ Cui interpretationi STANGE in *Anticrit.* P. I. p. 95. recte obvertit: „quod תְּבִיחָה ipsi est nomen, et reddit *laus gloriae tuae*, in eo non vidit, in regimine ponendum fuisse, תְּבִיחָה; nedum asseram, nomen hoc esse Hebraeis plane ignotum, certe nullo exemplo Biblico confirmatum. Huc accedit, quod תְּבִיחָה non per se et absolute considerandum, sed loquendi Hebraeis usitata formula, נָחַן כְּבוֹד et נָחַן הָרַר coniunctim spectanda est.“ 2) H. E. G. PAULUS in *Clavi* ad h. l. Hebraeum תְּבִיחָה quidem quo minus cum Arab. تَبَيَّحْتِي compararetur impedire putat literarum תְּבִיחָה et תְּבִיחָה diversitatem, quarum illa potius Hebraeorum תְּבִיחָה conveniat; attamen verbo תְּבִיחָה laudandi significationem certam esse ait ex usu linguae, qui ex Iud. V, II. XI, 14. cognoscatur. Sed aliis punctis vocalibus substratis mallet in Pyhal תְּבִיחָה pronuntiare, ut vertendum sit: *Tu, cuius gloria longe super coelis celsissimis celebratur!* Idem placuit RUPERTIO in *Symbolis ad interpretat. et Crisin Psalmor.*, quae insunt Syllogi ab Henkio editae, *Magazin für Religionsphilos. Exegese etc.* T. VI. Partic. III. p. 517. — 3) I. D. MICHAELIS in *Biblioth. Orient.* P. XI. p. 200. תְּבִיחָה quidem laudandi notione sumendum existimat, collato Arabum تَبَيَّحْتِي, sed puncta vocalia mutanda censet, sive ita, ut legatur תְּבִיחָה, quod

Tom. IV. N nomi-

nominis הַנְּה statum constructum esse vult, ut vertatur: *laus magnificentiae tuae*, i. e. hymnus, quo laudes tuae celebrantur: quod tamen si sequaris, pronomen אֲשֶׁר redundabit: sive ut enunciandum sit הַנְּה, Praeteritum ipsum, hoc sensu: *cuius gloria super coelis sonat* [*dessen Herrlichkeit über dem Himmel erschallet, d. i. besungen wird*], qua interpretatione verbo הַנְּה sonandi significationem affingit, quam in nulla cognatarum dialectorum habet. Alia monuit STANGE l. c. p. 97. — 4) HUBIGANTIUS pro הַנְּה legendum putat הַנְּה, *posuisti* (quod ipsum etiam a Chaldaeo, Syro, Symmacho et Hieronymo in suis codicibus lectum opinatur), a radice הַנְּה, quod cum Arabum *لنا*, *habitare* comparat, unde in Coniugatione Hiphil *collocare, ponere*, significare possit. Quae quam male cohaereant, et quam infeliciter excogitata sint, quisque sponte intelligit. Etenim a הַנְּה personam secundam Praet. Kal הַנְּה, et in Hiphil הַנְּה formari, norunt tirones. — 5) VENE-MAE vox הַנְּה „ex Arabismo nomen esse videtur, cuius potestas sit *domicilium fixum*, a radice, quae fixam *habere sedem, inhabitare* denotat, a propria *tendendi* potestate, quam radices sororiae הַנְּה, הַנְּה, הַנְּה et הַנְּה communem habeant, unde ad varios usus, הַנְּה in specie ad fixum *domicilium*, a tentorii *tensione*, transierint: “ id quod pluribus probatum esse ait in WALRAVENII Dissertat. *de voto Iephtae*, §. XXX. [*in Sylloge Dissertat. sub praesidio Schulzensii etc. habitt. P. II. p. 851.*]. „Phrasis,“ pergit, „*cuius domicilium maiestatis tuae*, emphatice dicit, *cuius maiestatis tuae domicilium*: אֲשֶׁר enim omnibus personis coniungitur, ut notum.“ — 6) WEPLERUS in libello, cui titulum fecit: *Versuch über einige Stellen des A. T. Cassel. 1780.* coniecit, esse הַנְּה legendum, quod secund. perf. fut. apocop. Hiphil a הַנְּה, *pervenit*, coll. Arab. *نَجَى* esse ait, ut vertendum sit: *supra coelos pervenire facis*, i. e. *elevas gloriam tuam*. Sed recte monet STANGE, verbum הַנְּה apud Hebraeos *lamentandi* significationem obtinuisse; neque futu-

futurum apocopatam locum posse habere, cum nec votum, nec mandatum exprimitur, et אֲשֶׁר plane redundet.

7) Stangio vero ipsi הִנֵּה est Imperativus verbi הִנֵּה, qui secundum Buxtorfii Concordantias quater et vicies sic legitur in Codice Hebraeo; pronomen autem relativum אֲשֶׁר, ad praecedens אֲשֶׁר referendum, in Dativo sumendum, totumque locum ita vertendum censet: *nomini tuo tribuas quaeso gloriam per totum coelum*, i. e. fac, sive fiat, ut nomen tuum laudibus ad coelum tollatur. Sed quamvis certum sit, הִנֵּה alias esse Imperativum, duo tamen maxime sunt, quae me prohibent, quo minus hanc interpretationem possim probare. Primo, quonam casu relativum אֲשֶׁר accipiendum sit, cognosci et definiiri debet ex nomine sive pronomine vel antecedente, vel proxime sequente, ut in exemplo a Stangio allato, Ps. XCV, 5. ubi in verbis אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם apparet, אֲשֶׁר in Dativo esse verendum ob sequens לוֹ. Sed hoc loco praecessit Nominativus sive Vocativus. Deinde, quod sensum attinet, qui ex hac interpretatione oritur, parum apte, meo iudicio, poera dum in admiratione potentiae atque gloriae divinae iam versatur, Deum orat, ut nomini suo gloriam tribuat. Itaque accedo 8) STORRIO, cui in *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 157. not. הִנֵּה est *forma infinita segolata* (Infinitivi enim cum sint *nomina abstractorum*, et instar horum varias formas habent, ut idem Storrius §. XXX. p. 129. exemplis ostendit) verbi הִנֵּה, quae proprie est הִנֵּה (pro הִנֵּה ad formam אֲשֶׁר, unde אֲשֶׁר Ezech. XXIII, 39. cf. Storr. p. 129. c.), sed hic cum He paragog. aucta. Infinitivus vero hoc loco pro tempore finito positus est, ut alias saepe, veluti Ezech. I, 14. הִנֵּה הַחַיּוֹת רָצוּא וְשׂוֹב illa *animalia currere et redire ad instar fulguris*, pro, *cucurrerunt et redierunt*: et Ierem. XIV, 19. קָרָה לְשָׁלוֹם exspectare pacem! sed nihil est boni! pro *exspectavimus*. Plura exempla collegit, simulque originem huius dicendi formulae indagavit Storrius l. c. p. 157. 156. Eadem est

sententia praestantissimorum Grammaticorum tam inter Christianos, veluti BUXTORFII in *Thefauro Grammat.* p. 154. atque NICOL. GUIL. SCHROEDERI in *Instit. ad Fundamm. Ling. Hebr.* p. 199. 202. 270. quam inter Iudaeos, ut ABEN-ESRAE, cuius haec sunt verba: מלח תנה שם הפיעל כמו מרדה מצרומה כאילו אמר חח i. e. *vocabulum תנה est Infinitivus cum He paragog. ut רדה Genes. XLVI, 3. Idem est, ac si poeta scripsisset חח etc.* Sed disertius KIMCHI: ומלח חנה הוא מקור במקום נחח כי משתמשים במקום עבר כמו ירדה ועזוב כמו ועזבה ואחרים וזלחר, i. e. *vox תנה et Infinitivus loco Praeteriti, בנה, eo enim modo solent uti pro Praeterito, ut Ierem. XIV, 5. ילדה ועזב peperit et relinquere, pro עזבה, reliquit, et ita in aliis etiam locis.* Consentit quoque MUNTINGHE, hoc tamen discrimine, quod verbum נתן cum Walravenio atque Venema (vid. supra sub n. 5.) *tendendi, protendendi* significatione sumendum censet, ut vertendum sit: *cuius gloria supra coelos protensa s. elevata est.* Sed non est necesse, ut ab usitata illius verbi notione recedamus, quum similis plane locutio occurrat Pf. CXV, I. *non nobis, הן כבוד, כי לשמך הן כבוד sed tuo nomini tribuas honorem.* Sensus itaque est: vel supra ipsos coelos longe eminent tua gloria et magnificentia, ut illam assequi nemo possit.

3. עוללים a יונקים *luctentibus*, docente linguae usu proprie ita differunt, ut illi *parvuli sint iam grandiusculi*, qui incipiunt ratione uti, et ludere in platea, ut patet ex Ierem. VI, II. *Effunde iram על-עולל בהוצא super puerum in platea*, et Ierem. IX, 20. *ad excindendum עולל מוצא puerum a platea*, ne extra domos ludant pueri; non ab עיל, quod PAULUS in *Clavi* h. l. cum Arab. *عيل* comparat, quod inter alia significat *sustentavit aluitque familiam*; MICHAELIS vero in *Supplem.* p. 1859. cum *عول*; *lactare*; sed ab *עיל*, Arab. *عيل*, inter cuius notiones a

fantium etc. Ex mirabili structura mammarum ad alendos infantes eo alimento, cui in utero affueverunt, quas mammas sine ullo magistro attrahunt infantes, quibus id initium est σοφῆς. 2) Alii *dignitatem hominis* innui putant, ABEN-ESRA praeunte, qui Davidem vult ita locutum esse בעבור היות אדם נכבד מכל נבראי משה אמר כי מעת שיהל הנער לדבר וזה טעם מפני עוללים אז החל מהכונחו לקבל כח הנשמה עד שהשכל בשקול דעתה כח *propter hominis praestantiam supra ceteras huius orbis inferioris creaturas, quod ab eo tempore, quo incipit parvulus loqui ac fari (hoc significat ex ore infantium et lactentium), iam tunc incipit recipere virtutem animae sapientis, dum tandem affequatur iudicio rationis potentiam sui creatoris.* — 3) Sed breviter et bene, meo iudicio, MOSES, Sacerdos dictus, apud Kimchium: רכינו משה הכהן פי' מפני עוללים אשר לא ידברו בפיהם הם בעצמם יודו על רוב חסידך כי הכלכלם והרכם בנופם באורך וברוחב *Ex ore infantium, qui etsi nondum loqui aut fari possunt, ipsi nihilominus multa ac magna tua beneficia praedicant, quippe quos fovet, nutris, atque ut crescant facis.* למען צורריך *propter inimicos tuos, i. e. ut recte Kimchi: דברי בטל דברי* ut convinceres Atheos, quos *hostes Dei* vocat, ut qui Deum negantes Deo bellum inferre videantur, eumque e coelo velle deturbare. להשגיה *ut hostem cessare facias, ut eum compescas, reprimas, coerceas: sive: ut quiescere, i. e. filere illum facias; con-* venit enim *שבח* cum Arab. سبت proprie sopore correptus fuit, hinc in IV. *quietem cepit.* Vocem מהנקם vulgo vertunt *ulciscentem*, qui iniuriam sibi factam ulcisci properat, Deo ultionem non relinquens, quem humana non curare credit, sive superbum, et insolenter sese gerentem. Ita IOH. FRID. FISCHERUS in *Clavis Versionn. Graecarr. V. T. Specim.* p. 81., qui locum nostrum ita vertit: „ad convincendam eorum amentiam et furorem, qui negant, te curare res humanas; nam quia ii, qui putant,

neglegi a Deo res humanas, solent suas ipsi iniurias vindicare, propterea vocari, et vere quidem, videntur מתחנקים. " Atque certe verbum נקם in lingua Hebraea constanter *ulciscendi, vindicandi* notionem obtinet (cf. Iud. XV, 7. 1 Sam. XIV, 24.), quemadmodum Arabibus etiam

نَقَمٌ est *vindicta*. Sed eadem Arabum dialectus aliam adhuc offert interpretationem; est enim نَقِمٌ proprie *iratus fuit, obiurgavit*. Hinc MICHAELIS in *Supplm.* P. V. p. 1676. אויב ומתחנקים *hostem et iratum*, i. e. hostem iratum, reddere mallet; cum quo PAULUS in *Clavi* h. l. consentit, dum מתחנקים *qui iratum se ostendit*, vertit. Non multo diversus est Chaldaeus, גוזמא, *comminator*, ponit. — Interpres anonymus in *Symbolis ad historic.* V. T. interpretat., qui cantico nostro Davidis gratum erga Deum animum ob natum Salomonem expressum putat, versum hunc ita reddit: *infantibus et lactentibus potentiam meam fundas propter inimicos tuos, ut hostis atque vindictae cupidi conatus reprimas* [*Durch Kinder und Säuglinge gründest du meine Macht um deiner Gegner willen, Ruhe zu schaffen vor dem Feind und Rächer*]. Innuere autem poetam his verbis, spem sibi esse, fore ut filio recens nato domus suae splendor atque dignitas serveretur, neque Ammonitarum rege (quem אויב, *hostis*, nomine insignitum cenfer), nec eius socio, Hadadesero, Syrorum rege (מתחנקים) opprimatur. Subtilis potius, meo sensu, quam elegans interpretatio. Cf. EICHHORNII *Biblioth. Literat. bibl.* P. VI. p. 525.

4. כִּי אֶרְאֶה *Vbi, quoties, contemplor*. Futurum enim hic non simpliciter pro *praesenti* sumitur, sed ἀορισῶς, ut consuetudinem et frequentiam contemplationis indicet: ut Prov. XV, 20. *filii sapiens יִשְׂמַח exbilarat patrem*; et Ierem. XX, 8. מִי אֶרְבֵּר אֶזְעַק, *quoties loquor, conqueror*. — שָׁמַיְךָ *coelos tuos*, a te conditos, sive, quos tu habi-

habitas, insignem illam rerum coelestium structuram. — **מַעֲשֵׂה אֶצְבָּעֶיךָ** *Opus digitorum tuorum.* „Ita *coeli* hic vocantur respectu *corporum coelestium* (quae proprie hoc titulo ornantur, quod sint artificiosissime confecta), quibus coelum quasi *acu pictum* est; in hac enim phrasi ad opus Phrygionium acu et digitis contextum respicitur: ut *manus* potentiae Dei; sic *digiti* eius sapientiae et intelligentiae sunt emblemata, et artificiosum opus designant.“

VENEMA. Alii, inter quos et Schulzius, *facilitatem* huius operis innui putant. Sed recte **GLASSIUS Philol. S. T. I. p. 938. ed. Dath.:** „*Digitus* Deo tribuitur, quo itidem potentia et virtus Dei operantis denotatur, sicut digitorum adminiculo homines sua peragunt. Exod. VIII, 19. XXXI, 18. Ps. VIII, 4. Sed non est argutandum in hoc tropo, quod quidam faciunt, qui in loco Ps. VIII, 4. ubi coelum dicitur *opus digitorum Dei* ex hac metaphora, perquam absurde eliciunt, coelum summa facilitate esse a Deo creatum, et valde artificiose conditum, ut subtilia atque pretiosa opera a summis artificibus non corporis robore, non brachiis et manibus, sed summis digitis conficiuntur.“ — Quaeerunt, cur nulla hic fiat *Solis* mentio, omnium operum divinorum inter corpora coelestia praestantissimi? quemadmodum, monente Rupertio, in celebri illa tempestatis descriptione apud **VIRGILIUM Aeneid. L. I. 85.** inter ventos omissus est Aquilo, cui tamen partes debuere praecipuae, quippe quo Aeneas ad Africae litora reiceretur. Plerique, praeaeuntibus interpretibus ex Hebraeis, causam repetunt inde, quod carmen hoc noctu, quod tempus meditationi commodum imprimis, a Davide compositum fuerit. Alias coniecturas proponit **RUPERTIUS.** 1) Potuisse librariorum negligentia **שָׁמַיִךְ** textui illatam esse pro eo quod a poeta scriptum fuerit, **שָׁמַשׁ** sive **שָׁמֶשׁ**. — 2) Aut, si hoc admittere nolis, dicendum esse, solem nomine *coeli* iam comprehendi; nisi 3) poeta corpora coelestia promiscue po-

N 5

fuerit,

fuerit, non ad subtiliorem aliquam rationem. — Nodus in scirpo, ut mihi videtur: etenim quum pateat, poetam ea sidera posuisse, quae noctu tantum videntur, et interdia propter lumen solis non apparent, simul illa commemoravit, quae simul videntur.

5. Cum his tam pulchris, tam conspicuis corporibus collatus homo, quidnam est? nonne, si corporum excellentiam spectes, homo fere nihil esse videtur? Sed non adeo miror harum nobilissimarum creaturarum pulchritudinem et excellentiam, quam illud, quod tam exiguam creaturam, ac si cum illis conferatur, paene nullam, tanti feceris et aestimaris, ut inter carissimas numerares, et illius maximam rationem et curam haberes. Quem sensum Aben - Esra Hebraice ita expressit: יש לך בראות גדולת ונכבדות מהאדם איך שמט לב לתח לו כבוד *Quum tibi sint creaturae homine longe maiores et excellentiores, quomodo tanto honore eum dignari potuisti?* Transit itaque poeta ad naturae humanae dignitatis admirationem et laudem. פי הזכרנו *Quod memor es eius*, i. e. qui cogitas de eo, tanquam de re, quae tibi cara sit; namque *memnisse alicuius*, illum aestimare est; ut contra *non memnisse*, eum negligere. In loco parallelo, Pf. CXLIV, 3. ubi eadem plane sententia, verbis tantummodo paulo diversis, occurrit, pro זכר verbum ידע usurpatur: יהוה ידע מה אדם ותדערו פי הפקדוני *quod visitas cum*, rationem eius habes et curam geris, pro quo Pf. CXLIV, 3. dicitur: בן-אנוש ותחשבהו, quid est *mortalis*, ut eius *rationem habeas?*

6. Verbum חָסַר, si primam eius notionem spectes, ex PAULI sententia in Clavi h. l. convenit cum Arabum حَسَرَ *exacuit, attenuavit*, praesertim *radendo* (hinc etiam *concise et eleganter formavit* notat), unde apud Hebraeos *minuendi* significatione usurpatum censet. Paulum sequitur RUPERTI in Henkii *Magazin* T. VI, Fasc. III. p. 521.

Ego

Ego rectius Arabicum *خَسِرَ* conferri puto, quod dici solet, quando ponderi aut mensurae decerpitur ac deteritur, veluti in Corani Cap. LV, vf. 8. Pondera rigide examine. *وَلَا تَنْخَسِرُوا الْمِيزَانَ* neque lanci quicquam detra-
batis. Item Cap. LXXXIII, 3. Cum admetiuntur illis, aut appendunt aliquid *يُنْخَسِرُونَ* imminuunt mensuram aut

pondus. — Omnem verbi huius significationum ambitum ex fontibus Arabicis exposuit ALB. SCHULTIENSIS in *Commentar. ad Proverb.* p. 430. seq. אֱלֹהִים h. l. I) quidam angelos interpretantur, Alexandrinum et Chaldaeum sequuti, cuius haec sunt verba: וְהַתְּפִלָּה יְהוָה מְלִיל מִמְּלֵאכֵיָא. ABEN-ESRA quoque אֱלֹהִים significatione angelorum sumendum monet, ut Dan. II, 11. *Estque, quod tu, rex, rogas, ita difficile, ut non sit alius, qui id tibi explicare valeat, praeter אֱלֹהִין* angelos, quorum non est cum mortalibus habitatio. Idem sequuntur Mendelides, Michaelis, Dathius, alii. Atque ex his quidem interpretibus voculam מַעַט I) alii accipiunt de gradu, ut sensus sit: *angelis paulo inferiorem eum fecisti*, non solum propter dominatum et potestatem illi super omnes inferiores creaturas traditam, verum etiam propter animae rationisque naturam, per quam cum illis coniunctus est; 2) alii vero de temporis spatio, ut Exod. XVII, 4. עוד מַעַט וְסִקְלֵנִי *mox lapidabunt me.* Iob. XXIV, 24. לְמַד מַעַט *exurgite parumper.* Hoc post VENEMAM placuit DOEDERLINIO, qui sensum ita expressit: *inferiore quidem angelis loco constituisti hominem: iam humiliore conditione vivit: sed כַּמַּעַט* [ita DOEDERLEIN posuit pro מַעַט] *per breve tempus.* Olim enim erimus *ισόγγελοι*, angelis aequales: non tamen plane *neglexisti omnemque ei negasti dignitatem*: nam honore atque maiestate eum ornasti. Paulus sublimiore sensu Ebr. II, 6. 7. applicat Messiae, qui *ταπεινώσας ἑαυτὸν, in humilem*

conditionem ultra deveniens, denique ad maiestatis divinae consortium evector rei christianae imperium obtinuit. — Sed quum, recte observante EICHHORNIO (in *Biblioth. Literat. bibl. univ.* P. I. p. 497.), poeta manifeste Genes. I, 26. seqq. respiciat, ubi homo Deo similis creatus esse dicitur, ego iis accedo, qui II) אֱלֹהִים *Deum* interpretentur, ut itaque homo tanquam *συνδργονος Δι* (ut Ruperti monet), a poeta sistatur, cuius imperio atque potestati omnia terrena subdita sint, ut vers. seqq. pluribus declaratur. Quum autem de nostro loquendi more מִיָּמָּה ponendum fuisset [*Tu, Iehova, hominem paulo inferiorem re ipso fecisti*]; noster nomen אֱלֹהִים ipsum repetit, prisca linguae simplicitate, quae ante pronomina inventa nomina ipsa iterare non dubitabat, servata, cuius exempla plura in codice Hebraeo reperiuntur, quae collegerunt GLASSIUS in *Philolog.* S. P. I. p. 150. ed. Dath. et STORR in *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 106. seq. — וְכִבֹּד וְהָדָר הַמְעִטְרָהּ *gloria et honore coronasti eum*, ornasti eum itidem ut corona caput ornare solet.

7. Quod in genere dixerat, nunc declarat in specie. וְכָל־תַּחַת־רַגְלֶיךָ *omnia sub pedibus eius posuisti*, sensu prorsus convenit cum membro priori: הַמְשִׁילָהּ *dominum cum constituisti omnium quae fecisti*; nam *sub pedibus*, sive *ad pedes alicuius esse*, idem est: ac *sub alicuius imperio et ditione esse*, cf. Deut. XXXIII, 3. Iud. VIII, 5. Ps. XVIII, 39. [וְכָל־תַּחַת־רַגְלֶיךָ].

8. Nomen צִנָּה non est derivandum a צָאן, צֹאֵן, verum a צִנִּי (Hebr. צִנָּה) *aucius fuit, abundavit, multa prole fuit* mulier, eiusdem plane notionis cum צֹאֵן, unde Num. XXXII, 24. צֹאֵנְכֶם, *grex vester*. Habet autem grex ovillus a *prolis foecunditate* nomen, ut proprie sonet: *proliferus*, quod pecudum omnium vere est fertilissima. Cf. BOCHARTI *Hieroz.* P. I. L. II. Cap. XLIII. XLVI. Tom. I. p. 472. et 578. edit. nostr. SCHULTENSII *Instit.*

Instit. Ling. Hebr. p. 496. GERH. KUYPERS *Dissertat. ad Varia Vet. Testam. loca, §. IX. in Sylloge Dissertat. T. I.* (Lugd. Batav. 1772.) p. 549. ROBERTSONII *Clavis Pentateuchi*, p. 490. not. MICHAELIS *Supplem. ad Lcxv. Hebr.* P. VI. p. 2105., qui et recte monet, non audiendos esse, qui XVII. codicum auctoritate (*novem Kennicott. et octo Ross. collationis*) צִמְזָה reponendum censerent. Nam cum insolentior scriptio usu firmeretur linguae Arabicae, non sphalma librariorum, sed verior esse videtur. — וְגַם בְּהֵמוֹת שָׂדֵי *et etiam pecora sive bestias campi*, feras ac sylvestres bestias intelligit, in quas homo, si non vi, certe arte et consilio imperium exercet. Ad שָׂדֵי monet ABEN-ESRA: כְּמוֹ שֶׁהָיָה עַל דֶּרֶךְ כָּל אֲצִילֵי יָדַי *esse idem quod שָׂדֵי, sed formae insolentioris, ut יָדַי Ezech. XIII, 18. pro יָד.* De hac forma vid. STORR in *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 93.

9. Huius versus verbis postremis: עִבֵּר אֶרְחוֹת יַמַּיִם *transiens semitas maris*, Aben-Esra et Kimchi significari putant: שְׂבַחֲכֶמָהוּ עוֹשֶׂה סְפִינֹת וַיִּכִּיר אֶרְחוֹת יַמַּיִם הַזֵּכוֹר *hominem solertia sua naves aptare, quibus ipsa maria decurrat, et in alio etiam ipsos pisces venetur*; atque hoc modo accipiendo vertendum erit: *transit semitas maris*. Verum, eodem Aben-Esra monente: יֵשׁ דְּבַר יָדְבַר *alii ad pisces referunt*, ut Chaldaeus: וְלִנְיָחַן הַחֲלִיף אֶסְרָטִי יָמָא *balaena, quae semitas maris pertransit*. Ita RUDINGERUS quoque: „Significantur pisces ἰσθαλασσόφρονες, id est, *alumni aquarum*, sicut est in epitheto Poetae veteris.“ אֶרְחוֹת יַמַּיִם *convenire cum Homericο ἰσθαλασσόφρονες (Iliad. A. 312. Odyss. Γ, 71.) apte notat Rupertii.*

10. Postquam Dei ex unius hominis conditione potentiam et magnificentiam celebravit, nunc ex iis omnibus, quae in terra conspiciuntur, summatim celebrat, eandem, quam initio, vs. 2., repetens exclamationem.

 PSALMVS NONVS.

ARGVMENTVM.

Poeta in hoc carmine primo gratias agit Deo pro insigni quapiam victoria praecipuique hostis ruina. Tum iustitiam Iehovae, qui suos, quum opus est, defendit, pluribus celebrat, piosque illius cultores exhortatur, ut idcirco spem in eo collocent, eiusque opera palam praedicent. Denique Deum precatur, ut, quemadmodum nunc, sic deinceps sceleratos perpetuo compefeat.

Hunc psalmum Graecus Alexandrinus, et, qui eum semper sequitur, Latinus interpres, cum eo, qui proxime sequitur, unum faciunt. Quod probant FERRANDUS *) et VENEMA **), qui „duos hosce,“ inquit, „Psalmos coniungimus, quia male esse divisos, adeoque pro uno eodemque habendos censemus, non tantum quod Alexandrini ita praei-
verint, licet eorum autoritas nonnihil ponderis
opinio-

*) In *Libro Psalmorum cum Argumentis, Paraphrasi et Annotatt.* p. 193.

***) In *Prolegomenis ad hunc Pf.* §. I. p. 208.

opinionem nostram addat, sed praecipue quod Ps. X. titulo careat, et argumentum Psalmi IX. indivulso nexu continuet. Quum primum Psalmorum volumen, 41. Psalmos complexum, nullum sine titulo habeat, hunc eo cariturum, non est probabile; sed, quod opinionem praecipuum fundum praestat, nexus horum Psalmorum eorum divisionem et seiunctionem neuti-quam permittit. Preces, quae vs. 20. incipiunt, continuari easdem uno tenore Ps. X., vel sola in-spectio cuique persuadebit. EBERARDUS quoque SCHEIDIUS *), quae nunc duo carmina sunt, olim unum fuisse putat continuum, ad seriem ordi-nemque literarum hebraicarum constructum. Eum ordinem tamen librariorum incuria variis locis inter-ruptum esse; etenim 1) post Ps. IX. versum sextum excidisse eum versum, qui cum litera ג inceptit; 2) vs. 19. et 20. transponendos esse, ut versus proximus litera כ incipiat; 3) Ps. X, 3. pro כִּי fortasse מִה legendum, et 4) vs. 5. נחלל pro יחלל; 5) post Ps. X, 6. excidisse eum versum, qui cum ס inceptit, nec non 6) prima verba vs. 10. qui cum litera פ incipiendus fuerit; illa fortasse ita restituenda esse: ודכה (צועה אכיון). Verum in eiusmodi carmine, quod literarum seriem servaret, haec ipsa eius structura impediisset, quo minus tot versus omissi aut male positi fuerint. Habet praeterea Psalmus X. meo sensu argumentum aliud prorsus, et diversum omnino stylum ac longe sublimiorem. In nostro

con-

*) In EICHHORNII *Biblioth. Litterar. Bibl. Univ.* P. II. Partic. V. p. 944.

continua est gratiarum actio, in sequenti precatio; illic de hostibus iam superatis, hic de grassantibus adhuc et debellandis sermo fit. Neque necesse est, ut cum IOH. IAC. GUILCHERO *) quatuor ultimos Psalmi *noni* versus (18 — 21.) ad *decimum* trahamus, cuius initium faciant, atque ádeo distinctionem utriusque Psalmi non suo loco factam esse putemus. Cf. infra not. ad vs. 18.

Quo tempore aut occasione carmen sit compositum, variae sunt variorum sententiae, quarum praecipuas breviter recensebimus.

I) Interpretibus inter Iudaeos haud ignobilibus *) לַבֵּן, *Labben*, est nomen regis aut principis cuiusdam extranei, qui Davidi et Israelitis bellum intulerit, de cuius itaque occubitu poeta Iehovae gratias agat.

II)

*) In *Observatis ad Psalmum IX. et X.* que insunt *Symbolis Literariis Haganis.* Class. I. Fascic. I. p. 85. seq.

**) Veluti IARCHIO, cuius haec sunt verba: וְרוּחַ פֶּחַר לִבֵּן שֶׁם אֲדָם שֶׁהָיָה שְׂמוֹ לִבֵּן שֶׁהָיָה גִלְחָם בְּדוֹר בַּיָּמִים הָהֵם וְכֵן הָיָה אוֹמֵר גַּעֲרָה גַּוִּים אֶכְרֵה רָשָׁע הָרָשָׁע הַזֶּה הוּא לִבֵּן הַהוֹרֵג עִם נַקִּיִּים וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין אַחַה רֹאֵה בְּמִקּוֹם אַחַר אֲדָם שֶׁהָיָה שְׂמוֹ לִבֵּן רַק בְּמִקּוֹם הַזֶּה כֵּן מוֹצֵא בְּמַלְכִים אַחֲרָיִם שְׂאִינָן נִכְחָבִים בְּמִקְרָא אַחַה רַק פַּעַם אַחַה. DUNES (Labrathi fil.) *Labben* nomen proprium esse putat regis cuiusdam, qui tum cum Israelitis bellum gesserit. Eundem infra vs. 6. indicari improbi (רָשָׁע) nomine, quod multos Israelitas innocuos occiderit. Neque obstat huic sententiae, quod istius hominis nusquam alias in V. T. mentio fit, plura enim nomina semel duntaxat occurrunt. Eandem sententiam probat ABEN-ESRA, cui *Labben* est שֶׁם אֶחָד מְסִיכֵי הַגִּוִּים שֶׁלְחָץ אֶת יִשְׂרָאֵל. *Principis cuiusdam, qui Israelitas oppresserit.*

II) Alii, Chaldaicum *) sequuti, arbitrantur, hoc carmen esse ἐπιτάφιον de interfecto Goliatho **). Verum, ut taceamus, videri hunc Psalmum tum demum fuisse literis consignatum, cum David sedem suam in Sione fixerat, duae rationes prohibent, quominus istam sententiam amplectamur. Una, quod si David hanc historiam habuisset in animo, cum hocce Canticum meditatus est, verbis usus esset non generalibus illis, et quae in nulla persona singulari consistunt, sed multo pressioribus, et in quibus pro ea ope, quam Deus ipsi extra ordinem in eo certamine tulerat, gratias egisset accurate. Altera, quod eam de inimicis suis mentionem facit, quae non possunt in ea tempora competere, quibus cum Goliatho dimicavit. Nondum enim eas persecutiones passus erat, quae talia dicendi occasionem suppeditarent.

III)

*) לְשֹׁפְתָא עַל מִיחֻתָּא דְגִבְרָא דִּי נָפַק מִבֵּינֵי מְשֻׁרְתָּא
ad laudandum de morte viri, qui egressus est e medio castrorum. Cf. not. sequ.

***) KIMCHI: וַיֵּשׁ אִימְרִים כִּי לִבָּן כְּמוֹ בְּיֹד וְהָרָא נִלְיָח
שְׁנֵקְרָא אִישׁ הַבֵּינִים וְכֹאשֶׁר הִרְבּוּ דֹרֵךְ אִמְרָה זֶה הַמְזֻמֵּר
Ex quorundam sententia לִבָּן hic scriptum est pro לִבְיָן,
medio, qua appellatione Goliath indicetur, qui I Sam.
XVII, 4. vir הַבֵּינִים medietatum, vocatur (h e. seque-
ster et intermedius, interponens se inter duo castra,
et duello pugnam transacturus). Eo itaque prostrato,
cecinitse Davidem hunc psalmum. De Goliatho vocem
בֵּן IRHOVIUS quoque intelligendam arbitratur, in
libro de Psalmor. Titulis, p. 92., sed ita, ut illam
vindicem, fortem, bellicosum, heroa vertat, ut syno-
nymum fit אִישׁ, virili animo praeditus, strenuus, fortis.
Vid. Ps. XLIX, 2. I Sam. XXVI, 15.

III) Quidam carmen *σὺχαρίσμων* putant, ob coniurationem Absoloniam feliciter disolutam*), Huc referendus RUDINGERUS, qui existimat, „esse scopum Psalmi preces in periculo a seditionis, Absolonico tempore, et his praemitti celebrationem multiplicium victoriarum, quas ante id tempus, beneficio Dei adversus externos obtinuerit, quarum recordatione confirmet se in fiducia de ope, quam laturus ei sit Dominus etiam in rebus praesentibus, quod facit etiam in Psalmis aliis, maxime vero in hoc nono et XXI, et potest videri similis huic Psalmus XCII., cum quo conferatur. — — Est igitur hic totus Psalmus precatio adversus seditiones Absolonicos, et sic factus, ut si dicat: Domine, ago tibi gratias, qui dedisti mihi tot victorias adversus tam multos hostes meos, quas perpetuo celebros, assis etiam nunc mihi contra seditiones.“

IV) MOELLERO **) hic Psalmus carmen est triumphale de Philisthaeis ceterisque cum his coniurationis

*) Veluti Hebraeorum quidam, a Iarchio commemorati, qui על מות-הלבן interpretantur: *super morte filii*, i. e. Absalonis. Quam sententiam tamen Iarchi non probat, quod non sit scriptum הלבן, verum לבן, et nihil fit in toto Psalmo, quod postulet, ut de Absalomo cogitemus. De morte filii vertit quoque Interpres Anonymus, in den *Beyträgen zur historischen Auslegung der Alttestamentlichen Bibel*, P. I. p. 56. seqq. censetque Davidem hoc Psalmo ob filii seditionis mortem Deo gratias agere.

**) In EICHHORNII *Biblioth. Literat. Bibl. Univ.* P. IV. Fasc. II. p. 237. ubi integrum hoc carmen vernacule vertit, atque argumento et annotatione illustravit.

ratis populis feliciter devictis decantatum, adeoque Psalmo secundo *σύνχρονον*. Cui sententiae tamen obstat Sionis mentio, versu 15., ex quo manifestum est, ante extractum Sionium tabernaculum hunc psalmum compositum non esse.

V) FERRANDUS, qui Psalmum IX. et X. pro uno habet, eum ad Babylonica refert tempora, censetque a captivis usurpatum Iudaeis, qui Deo laudes se dicturos esse dicant, postquam irritos reddiderit suorum inimicorum conatus, ipsosque destruxerit.

VI) VENEMA, qui item duos hosce Psalmos coniungendos esse arbitratur, Psalmum IX. usque ad vs. 18. ad Davidem, ab hostibus omnibus liberatum, pertinere, inde autem, et per totum Pf. X. afflictionem Epiphanicam et initia temporum Maccabaicorum describi censet. Voces autem *עַל מוֹת - לְבִן*, *super morte filii*, serioris esse aetatis, temporibusque Maccabaicis inscriptioni insertas putat, cum Iudas Maccabaeus in praelio cum Bacchide et Alcimo fortiter pugnans occubuerit, resque populi in summo discrimine reliquerit, Neque abhorrere nomen *בֶּן*, cum eo manifeste indicetur Maccabaeus, Pf. LXXX, 16. 18.

Sed quum harum sententiarum nulla argumentis sat firmis probari possit, ego omnem hanc quaestionem mittere potius, quam in Psalmo explicando sententiam incertam sequi malo. Estque praeterea car-

minis argumentum, ignorato etiam hostis devicti nomine, fatis in se perspicuum.

2. 3. Poeta carminis argumentum proponit: dicit, se Iehovae facinora laudibus celebrare velle. Verba יהוה אוֹדָה vulgo vertuntur: *celebrabo Iehovam*. Sed quum inde in sequenti hemistichio personae existat mutatio; GUILCHER nomen יהוה quinto casu accipere (ut mox עליון), et verbum אוֹדָה, aequae ac sequens אֲסַפְּרָה cum נִבְּלָאֲתָהּ coniungere mallet, hoc sensu: *celebrabo, Domine! ex toto corde meo, enarrabo omnia mirabilia tua*. — בְּכָל-לִבִּי, *toto corde*, non duplici, non ficto, aut negligenter, sed summo studio omnibusque animi viribus. כָּל-נִבְּלָאֲתָהּ *omnia admiranda a te perpetrata*, non illud solum recens et memorabile eius opus, sed ex illius occasione omnia eius opera et beneficia in se populumque Israëliticum collata.

3. אֲשׁוּמָחָה וְאֶעֱלֶצָה בָּךְ *Lactabor et exultabo in te*, quod te adiutore, te protectore fretus hostem vicerim: laudes tibi et hymnos cum laetitia celebrabo.

4. Laudandi materiam et causam exponit: hymnos tibi canam, quod effeceris, ut hostes terga verterent. וּבְשָׁלִי, *lapsi sunt*, ruerunt, cum se propter infirmitatem sustinere non potuerint. וְאֶבְרִי מִפְּנֵיךְ *perierunt a facie tua*, i. e. prae ira tua. מִפְּנֵיךְ enim haud raro absolute *de vultu irato et terrifico* ponitur, ut Pf. XXXIV, 17. Ies. LXIV, 1. 2. Ierem. IV, 26. ubi מִפְּנֵי יהוה exponitur addito אֶפְסוּ חֲרוֹן מִפְּנֵי הָרוֹן Iehovae poeta tribuit inimicorum excidium, quasi Deo illis irato perierint, indignationem vultus eius non ferentes.

5. De Deo tanquam iudice loquitur, ad quem suam causam detulerit, qui ius ipsi reddiderit, hostem adversariumque

riumque condemnaverit. [כִּי עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְרִיבִי Tu ipse enim disceptasti causam meam et pugnasti pro me. Nomina מִשְׁפָּט et רִיב *triplici* modo explicantur. 1) Quidam, veluti COCCÆIUS et VENEMA מִשְׁפָּט *generaliori*, alterum vero, רִיב *strictiori* significatione accipiendum putant, ut prius illud liberationem ab hostibus, posterius retaliationem iniuriarum et poenas involvat. 2) Alii per *עַד דִּיא דִּטוֹר* iudicium litis meae, pro *de lite mea*, seu *de iure meo* interpretantur. Sive ut DRUSIUS sensum exprimit: factio iudicio ultus es me, et vindicasti iniuriam mihi factam. Mihi tamen praeplacet 3) IARCHII sententia, nomina מִשְׁפָּט et רִיב h. l. sensu non diversa esse, ut saepe alias היבוח כפולוח בטקרא ואין חילוק ביניהם *in Codice Veteris Testamenti duae dictiones, quae sensu conveniunt, usurpari solent*. Exempla adducit Iarchius Iob. XVI, 19. *Ecce in coelis עָרִי, testis meus, et עֲהָרִי, testificator meus in excelsis*: et Iob. XL, 13. (al. 18.): *עַצְמוֹרֵי, ossa sua sunt viribus chalybeis, גְּרָמִיר, ossa sua veci ferreo similes*. Ita et hic utrumque significat iudicium, quo causa disceptatur, quemadmodum מִשְׁפָּט, עָשִׂיתָ מִשְׁפָּט, רִיב, עָשִׂיתָ רִיב, nil aliud est, quam causam alicuius agere. — יָשַׁבְתָּ לְכֶסֶף *sedisti (ita enim est vertendum, non in Praesenti) in folio, scil. לעשרה משפט ad iudicium agendum, ut Iarchi et Aben-Esra subaudiendum volunt, i. e. in tribunali. לְכֶסֶף KIMCHI pro בְּכֶסֶף positum dicit, quemadmodum saepius בית במקום בית Lamed pro Beth usurpatur, veluti Levit. XXVI, 8. hostes vestri cadent לְהָרִב, gladio, pro בְּהָרִב, et Genes. IV, 23. occidi virum לְפָצְעֵי, vulnere meo. Propriam tamen praefixi Lamed significationem STORRIUS in Observatt. ad Analog. et Synt. p. 284. hanc esse dicit: quod attinet ad, respectu habito ad rem, unde nostram dictionem יָשַׁבְתָּ לְכֶסֶף ita exprimit: sedisti folium, i. e. relative, si fas sit ita loqui, ad folium, in folio.*

6. גְּעַרְתָּ גּוֹיִם אַפְרָתָה רָשָׁעִים *Increpasti gentes, perdidisti impios: sententiam tanquam e sublimi sella iaculatus es*

adversus gentes, quae me obsederant; quae sententia, tanquam turbo quidam, impios illos corripuit et prostravit. Verbum גָּעַר tamen non tantum increpare, verum etiam increpando repellere, profligare denotat, praesertim בֵּית הַשְּׁחָההה constructum sine sequenti Beth perdendi, extirpandi notione sumitur, KIMCHIO observante, ut Ps. LXVIII, 31. גָּעַר חַיִּת קִנְיָה *perde feram arundinis*; et Malach. II, 3. הַנְּבִי גֹעַר לְכֶם אֶחָד־הַדָּרַע *ecce perdam vobis sementem*. — שָׂמָם מְחִיָּה לְעוֹלָם וָעֶד *Nomen eorum delesti in aeternum*, i. e. memoriam eorum, ut non solum ipsi, verum etiam nomen et memoria eorum funditus interirent. Verbum מָחָה proprie est *abstergere*, veluti patinam, 2 Reg. XXI, 13., scripturam a tabella, Num. V, 23.

7. [הַאֲזִיב תִּמְרוּ תְּרִכּוּחַ לְנִצָּח] Dictionem הַאֲזִיב alii 1) in *Vocativo* vertunt, *O hostis!* quia praefixum הַ haud raro est הַ הקריאה, ut Kimchius h. l. observat, i. e. demonstrando ei, ad quem oratio dirigitur, sive *Vocativo* exprimendo infervit, ut Num. XV, 15. הַ קְהָל *o coetus!* Jerem. II, 31. הַ דֹּר *o generatio!* Vid. etiam 1 Reg. XVIII, 26. Esth. VII, 3. Ezech. XXXVII, 4. Cf. STORRII *Observatt.* p. 120. Alii vero 2) *absolute* positum putant; *quod ad inimicum attinet* perfectum est excidium etc. i. e. extremum est excidium *inimici*, ut STORR explicat l. c. p. 295. Ita Eccles. II, 14. הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרֵאשִׁי *Sapientem quod attinet oculi eius in capite suo*, i. e. Sipientis oculi etc. Ps. XI, 4. יְהוָה בַּשָּׁמַיִם בָּסֵאוֹ *Iehovam quod attinet in coelis thronus eius*, i. e. Iehovae thronus etc. Ita Alexandrinus: τὸ ἐχθρῶ ἐξέλιπον εἰς ῥομφαίῳ εἰς τέλος. — PAULUS in *Clavi* h. l. 3) הַאֲזִיב collective sumit, et coniungit cum תִּמְרוּ, *hostes consumti sunt!* perierunt; *ruinae in perpetuum*, diruta sunt omnia, quae hostis erant, ut namquam postea restituantur. — Plerique tamen ea ratione, quam secundo loco indicavimus, vocem הַאֲזִיב cum

cum הַרְבּוֹחַ coniungunt. Inter omnes vero posterius nomen, הַרְבּוֹחַ, multa divergia creat, quum varie legatur et explicetur. I) In codicibus plerisque extat הַרְבּוֹחַ, a הַרְבָּה, quod significatione cum Arabum et Syrorum خَرْبٌ, خُرَابٌ, مَدَنَةٌ convenit, *loca vastata, ruinas,*

vastitates denotans. Potest vero, ad *hostem* relatum, five *active*, five *passive* accipi. I) Qui *active* intelligunt vastitates, quas hostes intulerunt, hi iterum in diversas sententias discedunt. a) KIMCHIUS pater ita interpretatur: *o hostis! לא העשה עושה לא העשה עושה* *vastitates, quas intulisti, amplius non facies, finem habent populationes tuae, nec umquam posthac tibi dabitur populandi potestas.* — b) ABEN-ESRA hoc comma interrogative accipit: *ואתה האויב בעבור שחמרו החרבות שהחרבת לנצח וערים נחשה אבד זכרם השבח כי המלט ושכחתי כי השם לעולם ישב ויקח הדין ממך על כן אחריו ויי' לעולם ישב* *An quia penitus consumpta sunt, quae tu, hostis! in perpetuum vastasti, et etiam urbes, quas evertisti, quarum periiit memoria, putas, te fore evasurum, et oblitus es, Deum permanere in aeternum, atque supplicium de te fore sumpturum? Quare poeta statim versu sequenti subdit: Iehova perpetuo iudex sedet.* — c) Alii poetam putant his verbis cavillari hostem. Ita DRUSIUS in *Commentatione* five in *Annotationibus* uberioribus in hunc Psalmum: „*O hostis, completae sunt vastationes in perpetuum? et urbes evertisti? periiit memoria earum cum ipsis?* Sensus est, ut si diceret: an opere perfecisti, quod verbis minatus fueras? Quippe minatus fuerat, ut apparet, se vastaturum et everfurum urbes Iudaeae earumque memoriam perpetuo deleturum.“ A qua interpretatione non multum abhorret SIMEON DE MUIS: „*Inimice, consummatae sunt vastitates? civitates destruxisti? periiit memoria eorum cum ipsis:* quasi poeta subito ad hostem sermonem convertat, ab eoque per ironiam quaerat, an confectae sint vastitates,

quas ante animo meditabatur, et civitates exciderit, sicuti interminatus fuerat? Imo hostes ipsi, subdit, profus perierunt, nullam sui memoriam relinquentes. " Interpretes vero haud pauci vocem הַרְבוּחַ ad *hostem* relatum 2) *passive* accipiunt, ut intelligendae sint vastitates, quas experiantur hostes ipsi. Potest tamen etiam sic duplici modo explicari; sive ut a) הַמָּוֶה ad הַאֲוִיב referatur, verbum הַמָּוֶה significatione *consumendi* sumatur, ante הַרְבוּחַ praefixum ב subaudiatur, nomenque ipsum cum לְנֶצַח coniungatur, hoc sensu: *hostes consumti sunt vastitatibus aeternis*. Ita VENEMA: „*Hostes consumti sunt vastitatibus in seculum*, h. e. aeternis, sive, quae vis vocis נֶצַח est, *puris putis*. Nomen singulare הַאֲוִיב cum verbo plurali חָמוּ constructum indicat *partitionem*, *qualescunque hostes*; quo ה in הַאֲוִיב quoque tendit. ה enim sub forma articuli aliquando *distributivum* seu *universale* est, ut Exod. XII, 3. לְבֵיתָהּ, *pro unaquaque familia*: nomen autem singulare collective sumtum cum verbo plurali constructi, *trahitium* est. Ante הַרְבוּחַ subintelligendum ב vel ל, ut sit *sive vastationibus*, sive *in vastitates*, quod eodem redit. " Sive, quod MOELLERO praeplacet, b) ut הַמָּוֶה cum הַרְבוּחַ coniungatur. Tunc verbum הַמָּוֶה *consummari* vertendum erit, atque ad הַרְבוּחַ suppleendum Suffixum, ad הַאֲוִיב referendum, q. d. הַרְבוּחַתָּוֶהּ seu הַרְבוּחַתָּוֶהּ *consummatae sunt ruinae eius in aeternum*, tota eius terra vastata est, ut numquam in posterum restituatur. Praeivit hanc interpretationem IARCHI, atque loca plane similia adducit Ezech. XXXV, 9. *in solitudines perpetuas tradam te, et urbes tuae non inhabitabuntur*; atque Ierem. LI, 62. שְׁמִמּוֹת עוֹלָם הָהֵיכָל *in solitudines perpetuas futura est*. Idem placuit MICHAELI: *die Trümmer der Wohnungen der Feinde bleiben ewig unanagebaut*. Neque multo diversa est DACHSELI interpretatio, in *Bibliis Accentuatis* p. 652.: „*הַרְבוּחַ per accentum Rbbia a sequenti לְנֶצַח distinguatur, haec nomina per Adiectivum et Substantivum non possunt exprimi,*

in Paraphrasi expressit: **יָבֹד נָפַל בְּעַל דְּבָבָא אֲשֶׁר־עָוִי** *cecidit hostis, consumpti sunt exercitus eius, urbesque eorum dirutae in aeternum.* — **עָרִים נְהַשְׁתָּהוּ** [**עָרִים נְהַשְׁתָּהוּ**] Nomen **עָרִים** alii 1) significatione *hostium* accipiunt, ut Mich. V, 13. Ps. CXXXIX, 20. Dan. IV, 16., unde VENEMA vertit: *evulsisti hostes*; alii vero 2) et quidem plerique *urbes* intelligant, hoc sensu: *tu, o Deus, evertisti urbes hostium.* — Pro **נְהַשְׁתָּהוּ** legunt **נָשַׁשְׁתָּהוּ**, *deservisti*, codices *novem* a Kennicotti collati, *tresque* a prima manu, atque *novem* Rossiani, *sexque* iidem a prima manu, neque non Hagiographa Neapoli typis excusa. — **אָבֵר וְזָכַרְםָּהוּ** [**הָמָּה**] *Periit memoria eorum ipsorum*; **הָמָּה** enim, ut observat ALB. SCHULTENSIUS in *Animadverff. Philologg.* ad h. l. „emphatice hic *παρελκει*, quasi simpliciter positum fit **אָבֵר וְזָכַרְםָּהוּ**. Quae loquendi ratio apud Arabes frequentissima. Ebn Tophail p. 182. **كان رايح مثل لباسه هو** *instar vestimenti eius*, pro simplici **لباسه**: et p. 189. **هو** *erat sententia eius.* Abulpharagius in *Histor. Dynast.* p. 43. **لم يعصوك اذت لكن في انا عصوا** *in te rebelles non fuerunt, sed in me.* Eodem modo KIMCHI haec verba accipit: **פִּירוּשׁ זָכַרְםָּהוּ כַּפֵּל הַכְּנִי כִי** *Pronomen geminatum est, cum solum suffixum in זָכַרְםָּהוּ sufficeret.* Ceterum haec suffixa ad *hostes* sunt referenda, non vero ad *urbes*, ut HEZEL fecit, qui sic interpretatur: *memoria urbium, quas delere solebas, extincta est*, ipsa nomina urbium, quae destruere volebas, oblita sunt, *contilia tua irrita plane sunt reddita*; cum **עָרִים**, recte observante Meellero, foeminei generis sit [vid. Deuter. I, 28. **עָרִים גְּדוֹלוֹתָהוּ**]. — VENEMA ante **הָמָּה** particulam **וְ** subaudit: *periit memoria eorum et ipsi*, i. e. cum ipsis, ut Iesaj. LXIII, II. **וְיִזְכְּרֵםָּהוּ יְמֵי-עוֹלָם** *recordatus est prisca temporis, Mosi et populi sui*, et alias saepe. — IACOBI in *Notz. ad vers. vernac.* ante **הָמָּה** particulam **פְּ** similitudinis supplere mallet, hoc sensu:

su: *evanuit*, extincta est memoria eorum, vestigia eorum deleta sunt, *quemadmodum ipsi*. — ARNOLD. BOOTIUS in *Animadversf. Sacr.* Lib. III. Cap. XX. p. 112. pronomen הָמָה loco verbi substantivi positum existimat, totumque versum sic explicat: *O hostis, impositus est perpetuis vastitatibus finis, et urbes, quas dirueras, quarum memoria perierat, denuo existunt.* „Subaudio,“ addit, „אֲשֶׁר tum ante verbum בְּתַשְׁתָּהּ, tum ante זִכְרָם; אָבַר et בְּתַשְׁתָּהּ habeo pro plusquamperfectis; לִבְנֵצָח construo non cum הָמָה, sed cum הַרְבוּתָהּ [vastationes in perpetuum, i. e. perpetuae, quas tu perpetuas fore putaveras]; הָמָה אֲשֶׁר, quod ad עָרִים refero, ita expono, ut vim habeat verbi substantivi; quod satis frequens est, ut pronomina demonstrativa [ac prae ceteris hoc pronomen in utroque genere ac numero] verbi istius vim subeant. Exempla dat BUXTORFIUS in *Thesauro Grammat.* L. II. Cap. XII. quibus addo Genes. XXV, 16. et XXVII, 38. Exod. XXXII, 16. Et licet plerumque pronomina talia tunc fere iunguntur nominibus, quae aliquod habent praedicatum, quod ipsius pronominis interventu cum nominibus coniungitur; interdum tamen et nominibus solitariis iungitur, ut Esaj. XLIII, 13. אֲנִי הָיָא *ego existo*. Ita et Esaj. XLVI, 14. 2 Regg. VII, 7. 10. אֲנִי דֵּן *denuo sabintelligo, ut alias fit.*“ Haec Bootius, cuius interpretationi tamen obstat, quod suffixum in זִכְרָם atque pronomen הָמָה, utrumque generis masculi, ad עָרִים, quod generis feminei est, vix possunt referri. — Quamquam vero illarum explicationum eligas, sane non est necesse, ut lectionem sollicites; quod nonnulli fecerunt, veluti 1) I. D. MICHAELIS, qui pro הָמָה legit הָמָה, vertitque: *perit memoria eorum, aufergit*, cuius interpretationis in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. II. p. 551. hanc reddit rationem: „Arabibus quidem غاب inter alia est, *huc illuc pastum vagatus est grex*, hoc ipsum a *fluendo*, ac proprie *diffluxit*. Hinc iam a *vagando* et *aberrando* Syris ܠܘܫܘܬܐ est: *neglexit, avertit* oculos,

oculos, aspectum, maxime etiam cum $\text{לֹא־יִסְתַּחֲפֶה}^{\text{ל}}^{\text{ל}}$ construi solitum, e. g. in Assemani Bibl. Orient. T. I. p. 21. de Iacobo Nisibis episcopo: $\text{וְלֹא־יִסְתַּחֲפֶה}^{\text{ל}}^{\text{ל}}$ $\text{לֹא־יִסְתַּחֲפֶה}^{\text{ל}}^{\text{ל}}$ non recessit a decoro: — p. 57. $\text{וְלֹא־יִסְתַּחֲפֶה}^{\text{ל}}^{\text{ל}}$ $\text{וְלֹא־יִסְתַּחֲפֶה}^{\text{ל}}^{\text{ל}}$ refugimus a scriptione, i. e. nolimus scribere. His quidem non satis certis indiciis ausus sum et fugiendi disparendique significatum verbo tribuere, adque locum, ex vocaliam lectione languidum aut obscurum transferre. Rectene fecerim, nondum pro certo definio. Possit et alii videri, הַמָּה ut maius et sonantius post אָבֵר poni, forte pro, *mersa profundo est* [memoria ipsorum]. LXX. quoque ibi de הַמָּה cogitasse, iam in *Biblioth. Orient.* T. XI. p. 201. monitum, vertunt enim, $\alpha\pi\acute{\omega}\lambda\epsilon\tau\omicron\ \tau\omicron\ \mu\eta\mu\acute{o}\sigma\upsilon\sigma\upsilon\nu\omicron\nu\ \alpha\upsilon\tau\acute{\omega}\nu\ \mu\epsilon\tau\ \eta\chi\epsilon\varsigma$. Hoc quid sit, utrum, *interiit memoria ipsorum cum gravi sonitu* [ex alto in profundum decidens ac submersa]? an, *interiit memoria ipsorum, ut sonus interire solet?* an denique alius? in dubiis relinquo: id tamen certum, litteras הַמָּה interpretem graecum non ad הַמָּה pronomen, sed ad radicem, הַמָּה retulisse. — 2) PAULUS in *Clavi*, h. l. coniicit legendum esse: $\text{מֵהַמָּה זָכַר אָבֵר}$, *ipsa memoria eorum est extincta*, quomodo Chaldaicum legisse KOEHLERUS censeat in *Repertor.* P. III. p. — 3) RUPERTI in *Symbolis ad Interpretat. et Crisin Psalmorum* in *Henkii Magazin*, P. VI. Fasc. III. p. 526. seqq. in huius commatis vocibus distinguendis atque enunciandis varie a Masorethis peccatum putat, totumque versum ita vult restitui:

$\text{הָאֵיבָה פֶּם וְהַרְבּוּחַ לְכַצַּח וְעָרִים נִחְשָׁה}$
 $\text{אָבֵר זָכַר מֵהַמָּה}$

Vertit vero ita: *Hostis perii! Ruinae sempiternae urbesque destructae! Terrores omnes discussit* propr. abiit memoria terroris, ut הַמָּה five מֵהַמָּה nomen sit a rad. הָרַם vel הָמַם . — In prioris

incurfu se recipiat, *refugium* בְּצָרָה לְעֹתוֹת: in quorum vocum explicatione interpretes dissentiunt. 1) Plerisque בְּצָרָה est nomen צָרָה, *angustia*, cum praefixo ב. Sed hi ipsi etiam in diversas partes discedunt. 1) Alexandrinus tam hoc loco, quam Ps. X, 1. ubi eadem locutio occurrit, ἐν ἐκκαιρίαις ἐν θλίψει reddit, quod COCCÆIUS in *Commentar.* ad h. l. sequutus: „in opportunitatibus in angustia, tempore opportuno in afflictione, tunc namque maxime opportunum tempus est adiuvandi, cum in summum discrimen ventum est, et summum instat de salute periculum.“ Sed recte huic interpretationi opponit IOH. GUIL. SCHROEDER in *Commentar. in Ps. X.* p. 11.: „Sic dici potius debuisset בעתות, ut aequalem ista constructio tenorem servaret. Mutata autem constructio per particulam ב in בצרה ostendit, eam proxime non ad Verbum, sed ad עתות spectare. Praeterea paulo impeditius est, *opportunitates* intelligi *ferendi auxilii*, cum tamen res ista non diserta, sed ei opposita et adversa memorata fuerit.“ 2) Alii utramque vocem coniungunt, indole licet interpositi ב non expressa. Ita Chaldaeus: בְּעֵתֵי צָרָה, *tempore afflictionis*; quod sequuntur Syrus: בְּצָרָה לְעֹתוֹת, *in temporibus angustiae*; Arabs: في زمن الشدايد *in tempore adversitatum*; atque Iarchi, qui בְּצָרָה לְעֹתוֹת interpretatur: עתים של צרה *tempora angustiarum*. 3) Quidam post לְעֹתוֹת suppleunt, *quibus est*, ut KIMCHI: אשר העני בצרה *quibus inops est in angustia*. 4) SCHROEDER l. c. p. 12. absque tali supplemento *hominis in angustia constituti*, proxime sibi iunctis vocibus, multo planiorem putat prodire structuram, qua ipsa *tempora in angustia esse dicantur*. „Ita,“ inquit, „particula ב illam exferit vim, qua *interiorem rei naturam et conditionem* per vocem, cui est praefixa, designat. Eam pluribus adstructam reperies in SCHULTENSII *Commentar. in Iob.* p. 204. 640. Adeoque graviter exprimuntur

tempora, quae ipsius angustiae naturam quasi induant, s. adeo ea sint circumclusa et repleta, ut nil in ipsis nisi angustia offendi queat. Potuisset ita dici אשר בצרה, quae, scilicet, tempora, in angustia. Sed frequens haec in stilo, praesertim grandiori, pronominis ellipsis non dicendi modo gravitatem auget, sed etiam, quod hic speciatim observari potest, arciose et simpliciore structura arcum rerum inter se nexum validius adstringit.“ 5) WEPLERUS in *den Philologischen und kritischen Fragmenten*, Fasc. II. p. 48. עתה a rad. עתה derivat, cui, comparato Arabum عتس *urfit*, et عتس, *demersit, afflixit, vexavit*, significationem affligendi tribuit: nostrum vero vocabulum לעתה enunciat, ut sit Participium Passivi, atque integrum incisum sic verendum: *refugium afflictis in angustia*, quod et parallelismo magis quadret. — II) Alii vero interpretes בצרה a radice בצר nomen esse censent, *siccitatis* notionem habens, ut Syrorum et Chaldaeorum בצורה, quod in Paraphrasi Chaldaea hebraico צמא responderet Esai. V, 13. Hof. II, 5. (8.), observante SCHNURRERO in *Dissertat. ad Psalm. X.* p. 173. *Dissertat. iunctim edit.* Hanc interpretationem praevit R. DONAS, qui, Aben-Esra teste, nostrum בצרה eadem significatione sumendum esse monet, qua בצרה, *siccitas, defectus pluviae*, Ierem. XIV, 1. XVII, 8. Quod sequutus I. D. MICHAELIS in versione vernacula atque in *Supplem. P. I.* p. 209. seqq. בצרה h. l. de *penuria aquae in deserto* intelligit, ut לעתה בצרה sint *infortunia defectus aquae in siticulis deserto*. „Videtur,“ subdit, „David cum exercitu in deserto exclusus Palaestina aliquando ad ultima siti redactus fuisse.“ — VENE-MA *siccitatem* hic translate pro *calamitate* in genere usurpatam credit, quod probat Schnurrerus l. c. his verbis: „siccitas enim quo molestior esse solet in illis regionibus, eo facilior erat illius vocabuli translatio ad calamitatem univcrse designandam.“

11. Quia tu, Iehova, afflictis et oppressis refugium et adiutor esse soles, ideo בְּהַיְדָעֵי שְׁמִי בְּהַיְדָעֵי שְׁמִי *fiduciam in te ponent, qui norunt nomen tuum*, ad quorum notitiam potentiae tuae fama pervenit, qui res magna cum admiratione a te gestas audiunt. Quum Alexandrinus interpres exhibeat: πάντες οἱ γενώσκοντες, nec non Syrus: **ص** **ل** **م** **ن** **ي** **د** **ع** **ي** **س** **م**; Koehlerus in Repertor. l. c. in quibusdam codicibus olim בְּהַיְדָעֵי שְׁמִי extitisse putat; quam legendi rationem nec improbat. — *כי לא-עֲזַבְתָּ דְרָשִׁיךָ* *Etenim tu non reliquisti quaerentes te*, i. e. auxilium tuum, qui in rebus suis afflictis, in periculis, a te praelidium quaerunt.

12. Quae in versibus antecedentibus in universon dicta erant de iustitia atque benignitate Iehovae, ea nunc exemplo nuperae liberationis ab hostium vexationibus confirmantur atque illustrantur. Iehova, israelitarum numen tutelare, et nuper, quum hostibus undique oppressi, precibus eum adirent, opem ipsis tulit, caedesque innocentium est ultus.

13. *כי-דרש'המים* *Quoniam quaesitor sanguinum*, caedium, ille qui quaestione habita reposcit caedes ab iis, qui eas commiserunt, qui non patitur caedes sine poena esse; Iehovae epitheton: *ille caedium impiarum ultor*. אֲחֻזָּם *recordatus est earum*, subaud. דְרָשִׁיךָ, *iniuste occisorum*. Moellerus refert ad עַמִּים, versu antecedente, quod de tribubus Israeliticis, de natione Israelitica intelligit, ut Ps. XLV, 18. XLVII, 10. Alii ad עַבְדֵיךָ, in membro sequenti, trahunt, cuiusmodi loquendi formulae exempla invenies in GLASSII *Philol. S.* p. 637. ed. Dath. Quidquid sequaris, certe non est opus, ut cum PFANNKUCHIO in *Observationum Philologicarum et Criticarum ad quaedam Psalmorum loca Specimine* Goett. 1791. אֲחֻזָּם in אֲחֻזָּם, *parentibus orbis*, mutemus, quod sensu conveniat cum דָּךְ sive עַבְדֵיךָ, *mifero, oppresso*, Ps. X, 14. 18. — Sed ratione prorsus diversa

diversa hoc incisum DOEDERLEIN in *Scholiis* ad h. l. interpretatur: „nam si quis caedes patrat [דַרְשׁ דְּמִים tyranus est, violentiis et caedibus grassatus], meminit, non negligit Deus, neque impunitas relinquit caedes.“ Sed ut taceam, huic interpretationi prorsus obstare verborum Hebraeorum structuram, dictionem דַרְשׁ דְּמִים non *sanguinis cupidum*, s. *tyrannum* significare, verum *ultorem caedum*, patet ex Genes. IX. 5. אַחַה־דְּמַכֶּם — — — אֶרְשׁ sanguinem vestrum quaeram a quovis animali; nec non Genes. XLII, 22. ubi Ruben: וְגַם דְּמוֹ הַזֶּה נִדְרָשׁ et nunc ecce sanguis eius requiritur, caedis in eum [Iosephum] commissae poena exigitur. לֹא לִיא שְׂכָחָה צַעֲקָה עֲנָיִים non oblitus est clamoris, querelarum, afflictorum. Malorethae ad marginem legi iubent עֲנָיִים, *mansuetos, animo depressos*. Vtrumque sensu fere convenit, KIMCHIO monente, כִּי ברוב ut plurimum similes pauperibus et miseris. Sed Koehlerus diversam tantum scribendi rationem unius eiusdemque vocis existimat, SCHULTENSIUM sequutus, cuius haec verba ad Proverb. III, 34. p. 28. „Anxia crisis Mafaretharum, quae pro עֲנָיִים, *mansueti*, margini attexuit עֲנָיִים, quum enim radices עֲנִי et עֲנִי aequalia habeant iura, vetus Lingua ex aequo admitit עֲנִי et עֲנִי, cum pluralibus עֲנָיִים: et עֲנָיִים. Quod autem עֲנָיִים alibi non occurreret, quemadmodum nec Singul. עֲנִי, sed tantum עֲנִי, cuius Plur. dat עֲנָיִים, suspicio mendii incessit, et עֲנָיִים substitutum fuit.“ In codicibus quamplurimis, tam manuscriptis quam editis, extat etiam עֲנָיִים in textu, de Rossio teste. In aliis, sed non ita multis, legitur וְלֹא שְׂכָחָה, quod Chaldaeus, Syrus et Arabs exprimunt.

14. Inferuntur nunc ipsae illae preces, quibus usi sunt in periculo constituti. Quod iam observavit ESROM. RUDINGERUS, cuius haec sunt verba: „Qui psalmum faciunt triumphalem et ὑψαρισμῶν, ii hanc precationem

interpretantur ut interfertam, et quae μιμητικὴ fit, et referat, quid in periculo illo suo precatus sit. Secundum hoc praemittendum esset huic versui tale aliquid in Paraphrasi: *sicut ego tum in meis angustiis maximis huius sententiae verbis utebar; et mox ante versum 15. huiusmodi: quales preces nostras ita audivit clementer et benigne Dominus, ut populi illi, etc.* PAULUS etiam in Clavi ad h. l. huius versus initio אִמְרָהּ subaudiendum monet. Sine necessitate igitur HENSLERUS in *Observationibus* vernacule scriptis h. l. חֲנַנִּי et רָאָה cum vocalibus Praeteriti חֲנַנִּי et רָאָה enuntianda censet, Aquila praeunte: ἐδωθήσατό μοι Κύριος, εἶδε κακὰ κρίαν μου. Multo minus cum Pfannkuchio novum hoc versu carmen incipiendum erit. — De verbo חֲנַנִּי, sive, ut in quibusdam codicibus extat, חֲנַנִּי appono DRUSII observationem in *Commentatione* ad hunc Psalmum: „Exemplaria Ebraea variant in חֲנַנִּי, quod alii scribunt חֲנַנִּי. Priorem scripturam probat Kimchi, cum ait, esse verbum secundae Coniugationis, ex quo Dages exciderit, ut fieri solet sub litteris, quae Schevate notantur. Aben-Esra scribit, esse dictionem זרה, *anomalam*. Quomodo anomalam, si prima vocalis Pathach sub Cheth? an quia Dages desideratur? Sed hoc frequenter fit. Eo labor, ut credam, eum legisse in prima coniugatione חֲנַנִּי quae forma Imperativi licet analogae et usitatae sit in verbis integris, tamen in hoc ordine verborum anomala videtur, cum usitate dicimus חֲנַנִּי, cum duabus tantum Nun et Dages in priore, quod cum in vicem Nun ibi ponatur, quid mirum, si nunc eius loco litera substituta, quam indicabat?“ Et legitur חֲנַנִּי in XXI. codicibus a Kennicotto, totidemque a de-Rossio collatis, nec non in quibusdam libris impressis. Ego tamen חֲנַנִּי aut חֲנַנִּי, utpote insolentius, retinendum censeo. רָאָה עֲנִי מִשְׁבָּאִי. Vide afflictionem meam ab hostibus meis, subaudiunt plerique *illatam*. Ego potius constructionem praegnantem

gnantem crediderim, ex qua in praepositione מ ante שָׁנְאִי lateat verbum הוֹשִׁיעַ, liberare, quasi integra phrasis sit: מִשָּׁנְאִי וְהוֹשִׁיעַנִי רָאָה עֲנִי וְהוֹשִׁיעַנִי משָׁנְאִי vide afflictionem meam et libera me ab hostibus, meis. Eadem plane loquendi ratio occurrit 2 Sam. XVIII, 19. כִּי־שָׁפַטוּ יְהוָה מִיַּד אֹיְבָיו quod iudicaverit eum Iehovah (et liberaverit) ex potestate hostium; add. vs. 31. Cap. eiusd. 1 Sam. XXIV, 16. 2 Reg. V, 3. 6. 7. Ps. XXII, 22. et cf. STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 425. 426. מְרוֹמְמֵי מַשְׁעַר־יְמוֹת exaltans me a portis mortis, ab orci faucibus me revocans, tu enim is es, qui me ex praesentissimo mortis periculo liberare potes.

15. לִמְעַן אֲסַפְּרָה כָּל־תְּהִלָּתֶיךָ בְּשַׁעֲרֵי בַח־צִיּוֹן
*Vt enarrem, celebrem, omnes laudes tuas, facta tua laudabilia in portis filiae Sion; „portas filiae Sion appellat ipsam Hierosolymam, nam filia Sion respublica Hierosolymitana. Sic Ps. LXXXVII, 2. Diligit Dominus portas Sion prae omnibus tabernaculis Iacob. Aut, in portis dixit, ut forum Iudaeorum significaret, ubi frequens erat populi conventus propter iudicia, quae ibi fiebant. Huius contrarium e portis lethi (vs. praeced.).“ DRUSIUS. חַדְלַחִיךְ ad Hebraeae Grammaticae praecepta תְּהִלָּתֶיךָ enunciandum erat; sed תְּהִלָּתֶיךָ ALB. SCHULTENSIO in *Institt. ad fundamenta Ling. Hebr.* p. 172., quem sequitur Nic. Guil. Schroeder, p. 127. est Pluralis Chaldaica feminini terminatione. Codices quamplures utriusque collationis, nec non multi libri editi legunt in Singulari תְּהִלָּתְךָ, ut Ps. XXXV, 28. II, 17. — אֲגִידְלָהּ בִּישׁוּעָתְךָ, repetendum ἀπὸ τῆς κοινῆς לִמְעַן ut exsultem, laetitiam meam proptester, in salute tua, de salute, quam tua ope et praedia adipiscar.*

16. Interiectis afflictorum precibus redit ad celebrandam victoriam de hostibus, Iehova auxiliante, reportatam.

טַבְּעוּ נֹזִים בְּשִׁחַח עֵשׂוּ *Demersae sunt gentes in foveam, quam fecerunt*, propria fraude interierunt, malum, quod mihi struxerunt, ipsas perdidit. Tralatio ab iis qui foveas parant capiendis feris aut hostibus, quas herbis et frondibus tegunt, quo sic incautos fallant. בְּרִשְׁחָהּ וְזֶה טָמְנוּ *reti, quod absconderunt, captus est pes eorum*. Similitudo desumpta ab aucupe, qui rete in abscondito tendit aut expandit, ne aves illud videre, ac proinde cavere possint. Significat ergo, occultas insidias, quas aliis struxerant, ipsis exitio fuisse. Pronomen זֶה *Aben-Esra* observat hic pro אֵלֶּה, *illi*, positum esse, quasi poeta ita scripsisset: בְּרִשְׁחָהּ אֲשֶׁר אֵלֶּה טָמְנוּ *in rete, quod illi absconderunt*. Aliis, eodem *Aben-Esra* notante, idem est ac זֶה, *in reti isto, quod absconderunt*. Rectius *Kimchi* monet, ut hic loco pronominis relativi אֲשֶׁר usurpatum esse, ut *Esai. XLIII, 21. עֵם זֶה יִצְרָתִי לִי, populus, quem formavi mihi*, et *Esai. XLII, 24. לִי זֶה חָטְאוּנוּ לֹא, i. e. in quem peccavimus*. Cf. *Exod. XV, 13. 16. Ps. LXVIII, 29*. Ita quoque, observante *PAULO* ex *Golii Lex. p. 916.* Arabicum ذُو idiomate Arabum *Tajitarum* pro الَّذِي, *qui*, in utroque numero usurpatur.

17. נֹזֵעַ יְהוָה מִשְׁפָּט עֲשָׂה *Notus est Iehova, iudicium fecit, ideo notus, i. e. clarus, celebris, quod poenas ab adversariis meis debitas exegit. מִשְׁפָּט* hic, ut alias saepe, est animadversio in malos, sive poena, quae iudicium sequitur. „Veteres videntur mihi legisse עֲשָׂה. Primum *LXX.* qui legunt: γνώσεταί κύριος κρίματα ποιῶν. Deinde *Hieronymus*, qui transtulit, agnitus est Dominus iudicium faciens. Excipio illum [*Aquilam*], qui vertit: ἐγγνώθη κύριος κρίματα ποιήσας, quod Latine reddes, *innovuit Dominus iudicio facto*: nam hunc puto legisse עֲשָׂה, quod nunc habent exemplaria Ebraea omnia, quae vidi.“ *DRUSIUS*. — בְּפִזְעוֹ פָּפִיו נֹקֵשׁ רָשָׁע *Operi manuum suarum illaqueatus est impius, laqueo, quem aliis posuit, ipsemet captus fuit.*

fuit. נִקַּשׁ I) quidam, ut Aben-Esra, Participium esse putant verbi נִקַּשׁ, quod duplici modo accipi potest; five, I) ut significatione conveniat cum נִקַּשׁ, *laqueum*, tendiculam ponens, s. *posuit* impius scil. sibi ipse, five 2) notione Chaldaici נִקַּשׁ, *illidere*, quemadmodum Paraphrastes Chaldaeus: אִירֹזי אִתְּקַל רְשִׁיעָא *in operibus manuum suarum improbus offendit*, impingit, quo verbo (תְּקַל) idem interpres saepe pro Hebraeo נִשַׁל utitur, e. g. Ps. XXXI, 11. Deut. XII, 30. Iarchius quoque nostrum נִקַּשׁ explicat נִכְשַׁל, *offendit*, lapsat. Eadem Hieronymi videtur fuisse sententia, dum *corrui* posuit. Aliis vero II) נִקַּשׁ est tert. perf. Praet. Niphal verbi נִקַּשׁ, *laqueum tetendit*, et in Passivo, *illaqueatus est*; quo assumpto Zere sub ק loco Parthach positum erit, ut Kimchi observat. Ita Alexandrinus: συζε-
λήφθη, *comprehensus est*; atque Syrus: *in opere manuum suarum* נִקַּשׁ לְנֶפֶשׁ *capitur improbus*. — De formula כִּלְה הַגִּיזוֹ cf. Prolegomena.

18. [יִשְׁכְּרוּ רְשָׁעִים לְשִׂאוֹתָהּ] *Retrovertentur impii ad orcum*, Iehova adversus eos pugnante terga vertent, neque umquam fugiendi finem facient, quam in orcum abierint. MOELLERUS quidem hunc versum in Praesenti vertendum censet, quod alludatur ad vers. 14., quo Israelitae, Iehovae cultores, orci faucibus propinqui dicuntur. Verum quae sequuntur, arguere videntur, propositionem generalem hanc esse: mirabili illa liberatione ab hostibus poeta excitatus certissimam concipit spem, fore, ut, si impii de novo pios vexare atque opprimere aggrediantur, Iehova eodem modo se iustum iudicem et oppressorum vindicem sit exhibiturus. In לְשִׂאוֹתָהּ pleonasmus est particularum; satis enim erat לְשִׂאוֹל, ut Kimchi observat. כָּל-גּוֹיִם שִׁכְחֵי אֱלֹהִים, *omnes gentes oblitae Dei*, quae Deos falsos colunt, quae cum ab illo conditae sint, cumque illius beneficiis assidue utantur, tamen illius cogni-

tione abiecta ad idola colenda transierunt; quae Deum non curant.

19. Quamvis nonnumquam fiat, ut ab impiis hominibus pauperes et pii affligantur; non tamen perpetuo eos affligi Iehova patitur, perinde ac si oblitus illorum esset; sed opportuno tempore opem eis adfert. תְּקוּמָה עֲנִיִּים תִּקְוָה אֲבִיר לְעַד *expectatio inopum non perpetuo peribit*, non semper spe frustrabuntur; *perire enim expectatio dicitur*, quando aliter, ac expectabamus, res evenit. Ante תִּקְוָה אֲבִיר repetenda est ἀπό τῆ κοινῆ particula לֹא, quae in codice Tychseniano perantiquo (Kennicott. 153.) textui hic etiam inserta est. In עֲנִיִּים eadem legendi diversitas, quae supra v. 13. ubi notata vide.

20. קוּמָה יְהוָה אֶל-יְעֹז אֲמֹשׁ *Agedum Iehova*, subaudi cum Aben-Efra: *ad exhibendam vim et potentiam tuam*, sive cum Kimchio: לְשַׁפּוֹט אֶת-רָשָׁעִים *ad iudicandum impios, ne roboretur mortalis*, ne te differente praevaleat, et viribus ac potentia audacior fiat et confidentior. — יִשְׁפָּטוּ גוֹיִם עַל-פְּנֵיךָ *iudicantur gentes coram facie tua*, exerceatur a te iudicium in gentes, poenas scelerum suorum ab iis exigas.

21.] שִׁיתָה יְהוָה מוֹרָה לָהֶם [*Vocis מוֹרָה lectione atque interpretatione diversa totius incisi sensus diverse redditur.* 1) Quod in textu extat, מוֹרָה, sive מוֹרָה, sive מוֹרָה pronunciarum potest. 1) Prius, מוֹרָה, *doctorem* significat, unde hic totius commatis sensus prodibit: *pone, constitue, eis, Iehovab, doctorem, magistrum, ut intelligant gentes, se esse mortales.* Eodem modo extulit Alexandrinus interpres: κατατάσσον νομοθέτην ἐπ' αὐτάς; et Syrus: *statue eis legislatorem.* 2) Alterius, מוֹרָה, IARCHI tres profert explanationes.

tiones. α) Quibusdam idem est cum *הער*, *novacula*, ut Iudic. XIII, 5. XVI, 17. I Sam. I, II. Eadem est ALB. SCHULTENSII in libro *de Defectibus hodiernis Ling. Hebr.* §. CXXXIII. CXLI. p. 372. Sententia, dum *מורה* a radice *מרה*, quam cum Arabum *مرف*, *premo strinxit*, confert, proprie *stringentem* significare autumat, quo *novacula* intelligatur, quemadmodum Graecorum *ξυρόν* a *ξύω*, *stringo, rado*, descendat. Consentit I. D. MICHAELIS, qui in *Supplem. ad Lexx.* P. V. p. 1548. vertit: *applicata ipsis novaculam*; nec non Moellerus, qui observat, indicari summam contumeliam, qua afficiendi essent Israelitarum hostes. Barbam enim cum alere soleant Orientales, ut decus virorum; vim in ea experiri perquam ignominiosum habetur. Vid. 2 Sam. X, 4. 5. Ies. VII, 20. Ezech. V, 1., et cf. REISKII Annotatt. ad Abulfedae Annall. T. I. p. 60. Verum huic interpretationi videtur obstare, quod Hebraei non dicere solebant: *שוח מורה* *העלה מורה על* *alicui novaculam applicare*, sed: *העלה מורה על* *איש פלוני* *adscendere facere novaculum super alicuius caput*, vid. Iudic. XIII, 5. XVI, 17. I Sam. I, II. five *העביר מורה על* *איש פלוני* *traducere super caput seu* *בשר*, *corpus, alicuius*, vid. Num. VI, 5. VIII, 7. — β) Alii a verbi *ירה* notione *iaciendi, proiiciendi* (ut Exod. XV, 4. *ויהלך ירה בים* *et exercitum eius proiecit in mare*), *מורה* *protectionem* interpretantur, ut vertendum sit: *pone*, *immitte, iis protectionem, profligationem, cladem*. Insolens loquendi formula, nec satis commoda. γ) Iarchius ipse *מורה* explicat *טרור ועול*, *dominarum et iugum*, fortasse ab eadem illa *profligendi* notione; quae tamen nominis *מורה* significatio nulla ratione probari poterit. — δ) Aliis, ut Kimchîo, Aben-Efrae, Dathio, Koehlero, *מורה* eadem est vox cum ea, quae in margine extat, *מורה*, diverse tantummodo scripta, cum ה saepe cum א permutari solear. Illud vero II) *מורה*, quod in quibusdam codicibus manuscriptis et editis in textu extat, *timorem* significat,

ficat, unde vertendum est: *pone timorem illis, incute illis metum et formidinem*; quem sensum e Veteribus Chaldaeus, Aquila, Symmachus et Theodotion expresserunt. Cui interpretationi tamen Moellerus non immerito obvertit, שׁוּחַ מוֹרָא sequ. ל non esse bene Hebraice. Ego praeferendum censeo, quod supra primo loco posui, מוֹרָה. — יָדְעוּ גֵוִים אֲנֹשׁ קִמָּה (בי), *ut sciant gentes, se homines esse*, ut cogitent, se homines debiles et imbecilles esse, quibus non tantopere superbiendum.

 PSALMVS DECIMVS.

ARGVMENTVM.

Poeta primo describit, imo exagitat magno orationis impetu, ingenium et mores improborum hominum, qui sua potentia et opibus ad tenuiorum perniciem abutuntur, qui id tantum rectum ducunt, quod libido imperat, iisque solum favent et gratulantur, quos sui similes reperiunt: qui elati arrogantia, Deum non curant, imo divinam providentiam e rebus humanis tollunt; quos perpetua felicitas nullis interrupta malis securos reddit in posterum omnis periculi; qui illud unum agunt, ut doli artisque ignaros homines imprudentes et incautos decipiant. Nempe isti, inquit, nihil verentur peccare, quippe qui apud se statuunt, Deum nulla tangi cura rerum humanarum, ob eamque causam in omne genus scelerum praecipites ruunt. Hinc Iehovam magno ardore precatur, ne suos deserat, et impios homines inultos finat, quo vel suo ipsi malo, vel alieno sapientiores facti, Deum scelerum vindicem cogantur fateri, tandemque malefacere desinant.

desinant. Denique, postquam precatus est, affirmat, id Deum, qui potens sit, et velit miseris morem gerere, dubio procul facturum, improbosque potenter ulturum, quo ceteros quidem homines a maleficiis absterreat.

Carmen hoc Hebraeorum interpretum quidam credunt compositum fuisse non ex ulla re gesta, sed eum in finem tantum, ut usui esset, siquando talia tempora inciderent, qualia hic incidisse fingantur *). Verum cum vetustissimi poetae fere semper causam aliquam habuerint, in re gesta positam, ob quam carmina pangerent, verisimile est, accessisse quoque nostrum ad compositionem huius poematis ex aliqua re memorabili. Qualis vero ea fuerit, certo dici vix poterit. MICHAELIS **) barbararum gentium existimat furorem describi, quae armis aliquandiu superiores Israelitarum fines incursionibus et latrociniis infestaverint. Quam sententiam ipsi potissimum persuasit versus decimus sextus, quo Jehova e ditioe sua גֵּוֹיִם exterminaturus esse dicitur, sub quibus quum *barbaras gentes* intelligat; necessario concludere debebat, Iudaeam tum obnoxiam fuisse copiis hostilibus. Sed quum in reliquo carmine nihil occur-

*) Ita KIMCHI: המזמור הזה לא אמרו דוד על ענין אחר מיוחד אלא הפילה הוא שיהפיל בה כל אדם שהוא בצרה עם אויביו Hunc Psalmum Davides edidit non de re aliqua peculiari, sed ut esset oratio, quam orare possent homo quilibet in calamitate constitutus, atque impeditus ab hostibus.

**) Quem, praeter alios, SCHNURRERUS quoque sequitur in Dissertat. infra memoranda.

occurrat, quod de exterorum hostium incurfionibus cogitare nos iubeat; ego dictionem illam vs. 16. alio sensu accipiendam, totumque carmen de eiusmodi improbis intelligendum putem, qui et ad ipsam gentem Israeliticam pertinerent, et in Davidem potissimum, eiusque amicos faevirent. De Absalone eiusque sociis cogitat RUDINGERUS. Ego potius has preces a Davide directas existimo contra obtrectatores in aula Saulis, qui assentando, obtrectando et gloriose loquendo irritabant Saulem contra ipsam, multumque nocebant hoc modo ei et bonis omnibus, ut itaque hoc carmen $\sigma\acute{\upsilon}\gamma\chi\epsilon\sigma\omicron\nu\nu$ sit cum XII. LII. et LXIV., in quibus eadem plane sunt querelae et preces. — Auctorem vero *Davidem* statuere *), non modo nihil prohibet, sed stadet etiam eximia illa in benevolentia Dei fiducia, meliorisque conditionis certissima expectatio, vs. 16. seqq. qua lugubria sua carmina finire solet Davides et quasi insignire.

Ceterum hocce carmen non parum habet difficultatis, quae partim ex ambiguitate verborum, partim ex concisis, et non usquequaque cohaerentibus sententiis nascitur. Interrupta vero illa et minime continuata loquendi ratio proficisci potuit, bene animadvertente AMYRALDO *), non solum ex agitatione ingenii humani, quod ubi extraordinario aliquo

*) Vtor Schnurreri verbis in Prologo suae Dissertat.

**) *Paraphrasis in Psalmos*, p. 51. ed. Cremer. Traiecti ad Rhen. 1769.

quo angore confictatur, singultit potius, quam loquitur, verum etiam ex nationum Orientalium methodo, quae paulo fuerunt, quam Graeci et Romani, in eo genere solutiores, nec putarunt sibi esse necesse, cogitationes suas accurate componere.

Vtilissimam felicissimamque in elegi nostri difficultatibus enodandis operam posuerunt IO. GUIL. SCHROEDERUS, atque CHRISTIANUS FRIDER. SHNURRERUS, quorum ille in *Commentario* singulari et satis copioso, qui prodiit Groningae MDCCLIV, in octonis, hic in *Dissertatione* doctissima, quae sexta est in Viri praestantissimi *Dissertationum Sylloge*, hunc Psalmum illustravit. Dignae etiam sunt, quae adhibeantur, RUPERTII in quaedam huius carminis loca *Observationes*, vernacule scriptae, quae extant in Syntagmate illo scriptorum minorum, quod HENKIUS hac epigraphe edidit: *Magazin für Religionsphilosophie, Exegese und Kirchengeschichte*, Tom. VI. Fasc. III. p. 528. seqq.

I. [לָמָּה יְהוָה הֶעָמַר בְּרָחוֹק] *Quare, Iehova, subsistis in longinquo?* Verbum עָמַר hoc solo loco cum רָחוֹק per ב iungitur, quum phrasis alias consueta sit: עָמַד מְרָחוֹק. Plures annotarunt, nostram locutionem idem valere, ac *stas in longinquo*, discriminis seposita ratione. Ita ex Hebraeis Kimchi: רָחוֹק בֵּית בְּרָחוֹק רֹצָה לוֹמַר בְּמָקוֹם רָחוֹק *Bech in rchoq significat: in loco longinquo*. SCHROEDERUS vero utramque phrasin ita existimat differre, ut מְרָחוֹק noter *distanciam loci*, ex quo accessus ad rem pateat, ut Pf.

XXXVIII, 12. Iob. II, 12.; בְּרַחֵק־וֶרֶק vero *permanſionem in diſſito loco*. Senſum bene expreſſit GEIERUS: „Quare auxilium mihi extreme conflictanti denegas, ac ſi proſus ad te non pertineam?“ Metaphoram putat dici poſſe vel ab amico, vel a patrono petitam, qui haerenti in loco paluſo aut magis magisque ſubſidenti in aquis non ſubvenit (cf. Ps. LXIX, 3.); vel qui cinctum a latronibus inſuetur quidem, ſed ſubvenire, quamquam facile poſſet, proſus detrectat. SCHROEDERUS vero Iehovam hic ut Vindicem malorum ſeveriſſimum, qui protinus ea graviter coercere et reprimere debeat, conſiderari dicit. Talis ſane vindex, quum malis ingreſcentibus ſubſiſtit in longinquo, tunc opem neceſſariam et exſpectatam nequicquam fert, manet otioſus ſpectator, ac res ſuſque deque miſceri permittit. [תַּעֲלִים לְעֵתוֹ בְּצָרָה] Verbum עֲלִים varie accipitur. I) Quidam *abſcondendi, occultandi* notione ſumunt; ſed hi etiam in varias ſententias diſcedunt. 1) Chaldaeus intransitive: בְּמִוֹר קְרִישָׁן *abſcondis te in habitaculo ſanctorum*. Sed quum Iehova proxime antea *in longinquo ſtans* dicatur, nunc non ſatis commode, mutata quaſi ſcena *ſe abſcondens* ſiſtitur, unde quidam cum Aben-Eſra per diſiunctionem: *aut occultas te*. 2) Alii, ſubaudito ſive אֲזַנְיָהּ five עֵינֶיךָ, vertunt: *occultas, facis ignorare oculos, vel aures tuas*, ita agis, ac ſi nihil videres atque audires. Eundem ſenſum expreſſit Alexandrinus, ὑπερορῆς, *negligis*, ponens, quod Vulgatus et Arabs ſequuntur; atque Syrus, qui reddit: *אָוַרְתָּ פְּנֵי־כָּפְּלִיךָ, avertiſti faciem tuam*. II) PAULUS in Clavi h. l. collato Arabum كَلِم, *ſcire*, verbum Hebraeum in Coniugatione Hiphil *ſcire facere, oſtendere*, ſignificare ait, hoc vero loco intransitive accipiendum: *oſtendere te deberes*. Quae ſignificatio tamen aliis V. T. locis vix apta fuerit. III) ALB. SCHULTENS in libro *de Defectibus hodiernis Ling. Hebr.* §. CLXIII. ſeqq. eiusdem illius Arabici كَلِم ſignificationem *ſignandi, ſigno*
im-

impresso notandi, obfignandi, firmiter claudendi, huc trahit. Quod sequuntur SCHROEDERUS in *Commentar.* ita reddit: „quare obfignas, firmiter occludis te, quoad omnes sensus, qui lugubri miserorum adfpectu et perfonantibus eorum lamentationibus affici poffent?“ Rectius SCHNURRERUS videtur obfervare, םִי־עֵינַיִם breviter dictum effe pro עֵינַיִם םִי־עֵינַיִם, *claudis oculos*, quod extat Levit. XX, 4. I Sam. XII, 3. Esaj. I, 15. Ezech. XXII, 26. Prov. XXVIII, 27. — De formula בַּצָּרָה לְעַלְוֹת cf. not. ad Pfalmi praecedentis versum decimum.

2. בַּצָּרָה לְעַלְוֹת רָשָׁע יִדְלֶק עֵינָיִם] Interpretationis divergia in his verbis efficit ambiguitas verbi דְלַק, quod I) tam in lingua Hebraea, quam in dialectis cognatis *ardendi* notionem habet; cf. not. ad Pf. VII. vs. 14. Atque hoc significatu verbum nostrum hic accepit Alexandrinus: ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός: quod Vulgatus sequitur: *dum superbit impius, incenditur pauper*; nec non Syrus: *in elatione impii* ܦܘܚܘܪܐ *uritur pauper.* Aquila etiam καίεται, et Symmachus φλέγεται ponit. Idem Cocceius probat, qui *ardorem* intelligit animi dolorem, cruciatum, quo animus quasi roditur et exeditur. In eundem sensum KOEHLERUS: *quando impius se effert, ardet*, in angore est, *pauper* [Wenn der Gottlose sich erhebt; so ist der Arme in Aengsten]. Quam interpretationem tamen Schroederus a serie textus alienam esse observat, quo de violentia potius atque furore impii sermo sit. II) Alii ab *ardendi, flagrandi* notionem, verbum דְלַק *fervide, ardentem persequi, flagranti impetu insectari* significare autumant. Nec hi tamen uno omnes modo verba nostra explicant. I) IUNNIUS: *Superbia sua improbus fervide persequitur pauperem afflictum.* Sed tunc scriptum esse deberet בַּצָּרָה לְעַלְוֹת. 2) Alii: *in superbia improbus persequitur pauperem*; ac si in textu foret בַּצָּרָה לְעַלְוֹת. At forma constructa illius nominis docet, רָשָׁע non in casu recto, sed obliquo sumendum esse.

Quam-

Quamobrem קלף nec active potest accipi, cum non directe designetur is, qui persequatur. 3) Iarchius et Aben-Esra structuram per ellipsin expedire tentarunt, hoc modo: *in superbia improbi persequitur iste miserum*. Ita vero infertione dura et coacta sensum magis adhuc implicari, quivis animadvertet. 4) RUPERTI קלף־קלף mutatis vocalibus קלף־קלף enunciandum censet: *in superbia, i. e. superbe, elate, fastuose, improbus persequitur inopem*. Quae mutatio sat facilis quidem est; sed eam ipsam ob causam mihi non videtur genuina. Quid enim librariorum movere potuisset, ut legendi ratione planiore semota, difficiliorem substituerent? Assentior itaque Schroedero, qui III) verbo קלף h. l. *exagitandi et propellendi vim tribuit*, collato Arabum **كَلَفَ**, quod *intransitiva potestate*, Dsjeuhario teste, idem valet, quod **كَلَفَ**, *huc illuc veloci motu agitur fuit*. Huic cognatum est **كَلَفٌ**, et **كَلَفٌ**, Particip.

Activ., quod praeter usum activum etiam *neutralem* admittit, de gladio, qui *introrsum extrorsum facile labitur*. Nomini קלף autem *tumidae elationis* significationem inesse, idem Schroederus multis ostendit ex Arabum **جاي**, quod Firuzabadius per **رفع**, *extulit, elatus fuit*, explicat.

Hinc verba nostra vertit: „*per tumidam elationem improbi, quae vires vehementer intensas cum impetu ad violandam late explicat, velociter, vehementer, huc illuc exagitur et propellitur humilis; metaphora ab ingruente aquarum mole desumpta, qua aliquis quaquaversum propellitur, et undecunque, quo se receperit, adeo exagitur premiturque, ut nusquam refugio reliquo facto, semper propulsus, semper ad interitum propius adigatur*. Nam uti קלף [imo קלף Ierem. XII, 5. L, 44. Zach. XI, 1.] de *aquis tumescens et prorumpentibus* usurpatur, ita etiam **كَلَفَ** de *iisdem, mole et impetu suo irruentibus obviaque propellentibus*

zibus apud Arabes usurpari, Dsjeuharius' observat. " *Exagritandi* notione, Schroederum sequutus, verbum קִּחַן etiam SCHNURRERUS accipit, sed quum ipsi duriusculum videatur, קִּחַן impersonaliter sumi, coniicit esse קִּחַן , in *Niphal*, enunciandum, quod et membrorum parallelismo multo fit convenientius. Vertit itaque: *Superbientibus improbis exagitantur miseri.* — $\text{וְיִתְפַּשְׁוּ בְּמִזְמוֹרוֹת דָּוִד הַשֵּׁבִי}$] Haec verba I) alii referunt ad עָשָׂו , *improbum*, hoc sensu: *deprehendantur*, non opinato obruantur, in cogitationibus, quas comminiscuntur; ut votum sit de puniendis improbis. Ita VALABLUS, Aben-Efra praeunte: „*Illaqueentur in versutiis*, vel, *cogitationibus fraudulentis*. Mutatio numeri, pro: *illaqueetur improbus cum sociis scelerum quos habet*. Utinam capiantur, velut laqueis, pravis suis consiliis, quae cogitant contra pauperes afflictos.“ Alii II) autem hoc incisum accipiunt de eo, qui proxime antea nominatus fuerat, עָנִי . Ita COCCERIUS: *capiuntur in cogitationibus, quas cogitarunt*. Capi vero in Commentario explicat *sisti, teneri, sufflaminari*, unde hunc procedit sensum: *afflictos haesitare, stupere*, exitum non invenire in suis cogitationibus, quando vident elationem improbi. Videtur praevisse Alexandrinus: $\text{\u03c3\u03c5\u03bb\u03b1\u03bc\u03b2\u03b1\u03bd\u03bf\u03bd\u03c4\u03b1\u03b9 \u03b5\u03bd \u03b4\u03b9\u03b1\u03b2\u03b5\u03bb\u03b9\u03bf\u03b9\u03c3, \u03bf\u03b9\u03c3 \u03b4\u03b9\u03b1\u03bb\u03bf\u03b3\u03b9\u03b6\u03bf\u03bd\u03c4\u03b1\u03b9}$, quos pressio pede Vulgatus sequitur: *comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant*, consentientibus etiam Arabe et Syro. — III) Rectius autem Iarchi, quem Geierus sequitur, וְיִתְפַּשְׁוּ ad עָנִי et וְהַשֵּׁבִי ad עָשָׂו refert: *capiuntur miseri, per cogitationes, inventiones, quas excogitarunt* impii. Idem placuit Schroedero atque Schnurrero, qui vertit: *comprehenduntur miseri machinationibus, quas illi excogitant*; „etenim verbum וְיִתְפַּשְׁוּ “ ait in Annotatione, „referendum est ad nomen in casu recto positum, עָנִי , ut sit continuata descriptio adversae illius fortunae, qua conflictandum sit inferioris conditionis hominibus. Ceterum voces עָשָׂו et עָנִי de rota hominum multitudine sumendas esse, vel exinde intelli-

telligitur, quod verba modo singulari numero, modo plurali posita esse conspiciuntur. — RUPERTI יחפשו legendum censet, *capiunt* afflictum *machinationibus*, quas excogitarunt. — Particula ׀ relativo usu hic occurrit, ut supra Pf. praeced. vl. 16. ubi not. vide.

3. [פִּי-הַלֵּל רָשָׁע עַל-תְּאוֹרַת נַפְשׁוֹ] Diversitatem in his verbis interpretandis creat verbi הַלֵּל ambiguitas, quod I) plerique *gloriandi*, *iactandi*, significatione accipiunt, Chaldaeo praeeunte: מְטוֹל הָאֲשֶׁתֶּפֶחַ רָשָׁעִיא עַל רְגָרְגַּי *quoniam iactat se improbus de concupiscentia animae suae*; quod Iarchi sic explicat: יתהל בעבור השינו כל *glorietur propterea, quod consequatur omne desiderium animae suae*. Quod sequutus GEIERUS, sensum ita declarat: „superbe se suasque vires, consilia et facta laudant, eo quod omnia ex voto sibi succedunt.“ Paulo aliter VATABLUS „*Iactat se improbus de desiderio, i. e. propter pravum animi pii desiderium*; ut solent-perditissimi homines, qui cum malefecerint, iactant se ob maleficium perpetratum.“ Cui interpretationi tamen Schroederus opponit, verbum הַלֵּל *gloriandi* significatione nusquam alias, neque in *Piel*, neque in *Hithpael*, cum על, sed, ad rem, *de f. in qua quis gloriatur*, notandam, constanter cum ב coniungi. — Alii II) verbum הַלֵּל *laudandi* significatu sumunt, qui tamen iterum in duas partes discedunt. 1) Aben-Esra, qui improbum hic memoratum alium esse putat, quam cui concupiscentia tribuatur, sensum ita constituit: „*Laudat impius alios iuxta desiderium animi sui*. Ut improbi avari avaros laudant, impudici impudicos; laudant et alios, qui eisdem vitiis obnoxii sunt quibus et ipsi.“ — 2) IUNIUS sic interpretatur: *nam laudat improbus animam suam in desiderio ipsius*. Ita vero, observante Schroedero, non modo nexus, quo voces תְּאוֹרַת et נַפְשׁוֹ proxime inter se ob formam illius constructam, sunt iunctae et copulatae, dif-

solvitur, posteriore ad verbum relata; sed etiam על-תאורח ita ac si scriptum בתאורח foret, accipitur. 3) SCHNURRERUS הלל, in Passivo pronuncians, vertit: nam celebrantur improbi ex animi sententia, quod Alexandrinus praeivit: ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἀμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Dictionem על-תאורח נפש vero Schnurreus reddendam censet: secundum desiderium animae suae. — III) SCHROEDERUS, postquam multis ostendisset, verbi-Arabici ج vim primigeniam esse in splendore fulguris ex alto coruscantis, verbumque הלל intransitive h. l. accipiendum esse, monuisset, phrasî כִּי הֵלֵל רָשָׁע propria verbi significatione expressa, ita interpretatur: quia splendorem ex alto coruscantem sibi parit improbus, i. e. quia ad excellentiam felicitatis opibus et potentia abundantis, ad summum fortunae gradum se effert. „הלל, inquit, ita nihil aliud est, quam efficere se הֵלֵל splendida fortuna eminentem, ut Pf. LXXV, 5. Dixi להוֹלִלִים splendida felicitate utentibus, ne הֵלֵל ad splendidam fortunam vos efferatis, et improbis, ne extollatis cornu. Sensum vero ita constitutum egregie confirmat nexus, per particulam כִּי adstrictus, vi cuius redditur ratio, cur adeo intumescat improbus, vires extendens in aliorum perniciem, quae haec est, quod ad felicitatem splendidam amplamque, se efferat.“ Verba vero על-תאורח נפש Schroederus vertit: „super concupiscentia animae suae, ut particula על fundamentum notetur, super quo ad eminentem fortunam se evehat, h. e. ex quo ea potitur et secure fruatur. תאורח h. l. non solum concupiscentiam, ut habitum animi, sed definitius eam, quae rebus desideratis potitur deliciaturque designat, ut Proverb. XIII, 12. Pf. XXI, 3. Sensus itaque est: Concupiscentia animae, opum continua amplificatione potita, ascensum illum ad tantum fortunae gradum excitavit, et quasi suffulcivit.“ — [בַּבַּצֵּעַ בְּרָהּ נֵאָץ יְהוָה — His in verbis iterum sensus diversitatem creat verbi בְּרָהּ ambigua significatio, quum in bonam aut malam partem accipi possit.

1) Ex iis, qui in *bonam* partem, notione *bene precandi*, interpretantur, 1) primo Chaldaeus est nominandus, cuius haec est versio: דְּמַבְרֵךְ אֲבֵרָא טְלוּמָא מְרַחֵק מִימְרָא דִּי, *qui bene precatur viro perverso, iniquo, abominatur verbum Domini.* De qua interpretatione recte SCHROEDERUS:

„Soluta et vaga fertur haec sententia, filium non continuans, quo perdita improbi indoles ut vexationum, quibus alios infestat, causa exhibetur.“ — 2) Aben-Efra, verbum בֵּרַךְ ad eundem illum improbum referens, בִּיצַע vero, duraque pronominis אֲשֶׁר infertione etiam נִאֲמָר ad alium deflectens, ita dedit: *et benedicit lucranti, avaro, qui exacerbat Dominum, i. e. qui probat ac laudat oppressorem, qui Iehovam quotidie ad iracundiam provocat* (ולפֿ-דעתי כי הלל רשע הנזכר למעלה רשע אחר אשר החאוה הלל). — (ויברך הבוצע אשר נאץ השם והנה ברך כמו הלל).

3) E nostratibus bene multi cum illo consentiunt quidem in accipienda phrasi בֵּרַךְ בִּיצַע, utrumque autem verbum de uno eodemque homine convenientius interpretantur hoc modo: *et avaro benedicit, i. e. lucro intentum commendat, et irritat, contemptu suo ad iracundiam provocat, Iehovam.* Verum בֵּרַךְ hoc sensu cum נִאֲמָר coniunctum, sententiam non satis concinnam reddit.

4) Aliis commodius visum, בִּיצַע quidem de improbo descripto, בֵּרַךְ autem intransitive accipere, ut vertendum sit: *et quaestum faciens, sive avarus, benedicit sibi.* Verum reciprocus verbi usus nullo fundamento suffulciri potest, nec Ps. XLIX, 19., quem locum Geierus exempli causa affert; nam ibi בֵּרַךְ cum נִפְשׁוֹ coniungitur.

5) Alexandrinus quemadmodum praecedens הלל, ita et בֵּרַךְ in passivo enuntiat בֵּרַךְ, καὶ ὁ ἀδικῶν ἐντυλογεῖται, quod sequitur Vulgatus et Syrus: בֵּרַכְתֶּם וְלֹא יִבְרַכְתֶּם. Idem placuit SCHNURRERO, qui sic reddidit: *et rapaces praedicantur beati.* בִּיצַע, in annotatione inquit, „universe quidem notat *iniqui lucri studiosum*, sed h. l. hostes intelligendi esse videntur, qui

latrociniiis ac praedationibus fines tum infestabant. Sic Habac. II, 9. rex Chaldaeus dicitur **בַּצַּע בַּצַּע רָע**, non quod avarus esset, sed quod expugnandi libidine captus alienis provinciis inhiaret belloque omnia devastaret. Quae vocis **בַּצַּע** interpretatio non admitti potest, nisi Psalmus contra inimicorum externorum incursiones directus sit; de quo tamen valde est dubitandum, cf. Argumentum. Ceterum Schnurrerus duo postrema versus huius vocabula ad versum sequentem trahit. — II) Alii verbum **בָּרַךְ** in *malam* partem, significatu *maledicendi*, aut *valedicendi* interpretantur, et cum nomine **יְהוָה**, aequae ac verbum **נִאָץ**, coniungunt. I) Ira R. Moseh, ab Aben-Efra allatus: **אָוָר וְהוֹצַע אֲשֶׁר הוּא מְבָרַךְ הַשֵּׁם כּוֹנְאָצוֹ** *avarus ille, qui Deo maledicit, idem execratur eum*. Simplicior est, quam e Tarnovio Geierus adfert, versio: *quaestum faciens maledicit et execratur Deum*. Sed vix apparet, quomodo notiones istae ad *avarum* simpliciter talem, commode applicentur. Praeterea *maledicendi* significatum verbo **בָּרַךְ** minus recte assignari, declaravit ALB. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Iob.* p. 12. Rectius itaque 2) SCHMIDIUS, verbum illud *valedicendi* notione accipiens, qua et I Reg. XXI, 10. 13. Iob. I, 5. II, 9. pollet, ita vertit: *avarus valere iubet, spernit Iehovam*, quod et Schroederus probat, nisi quod is verbum **נִאָץ** comparans cum Arabum **ناض**, *agili et vibranti modo agitari*, atque cum **ناص**, *proripere se ab alicuius confortio* (**ناص عن**) **قرنة**, ut Geuharius, explicat, consentiente Firuzabadio: **تَنَكَّبِي وَفَارَقَہ** *cum contentione discessit et declinavit ab eo*), verba huius versus postrema sic vertit: *contumaci nisu et impetu defugit Iehovam*. — MUNTINGHE versus huius textum ita mutandum censet:

כִּי הִלֵּל רָשָׁע עַל-הַאֲוִתָּו
נִפְשׁוֹ בַּצַּע בָּרַךְ

verba נֶאֱמַר יְהוָה vero ad versum sequentem trahit. Interpretationem hoc modo instituit: *gloriatur elato ac superbo animo de concupiscentia sua*, i. e. quod omnia ex voto sibi succedant, *animae suae rapiens benedicit*, dum effrenata libidine omnia ad se rapit, felicem se praedicat. Verbum הִלָּל ita enunciandum censet, ut Coniugatio *Cal* sit, qua sola *gloriar* significat; pro חָמַחֵם five חָמַחֵם, five חָמַחֵם, cum Alexandrino et Syro legi vult, affixo e contextu subaudito; ut Ps. XXX, 15. LVII, 11. Prov. XI, 6.; porro ante בָּצַע particulam ו librarii errore repetitam, adeoque expungendam putat; ne autem cui ordo verborum נֶפֶשׁ בְּרַף inuſitatus videatur, exemplum adducit e Ps. XLIX, 19. כִּי-נֶפֶשׁ בְּחַיִּיו יִבְרַךְ.

4. [רָשַׁע פְּלִגְבָּה אָפוּ בַל-יִדְרֵשׁ] Consideranda hic ante omnia phrasis בַּל-יִדְרֵשׁ. 1) Plerique verbum יִדְרֵשׁ *quaerendi, requirendi* notione accipiunt, unde nomen aliquod in accusativo subaudire debent. Hinc 1) alii suppleant אֱלֹהִים, *Deum*, Chaldaeo praeunte, qui sic dedit: רָשִׁיעַא בְּגִפּוּחַ רִחִיבָה לָא יִחְבַּע אֱלֹהָא, *Impius in fastu spiritus sui non requirit Deum*. Eodem supplemento GROTIUS utitur, qui e membro sequenti illud huc trahendum censet. Similiter Geierus vocem יְהוָה e versu praecedenti repetendum putat, provocans simul ad frequentem usum, quo יִדְרֵשׁ, *quaerere*, ad *Deum* referri solet. „Equidem tamen,“ SCHROEDERUS inquit, „mihi persuadere nequeo, hanc Psaltis mentem esse, cum iam in praecedenti dixerit, *improbum valedicere Deo*, adeoque tam parum requirere, ut aperte deserat, quamobrem eadem res multo exilioris, quam quo antea designabatur, modo, repetita foret.“ 2) Alii *leges divinas, ius et aequum* intelligunt. 3) Nonnulli, inter quos Lutherus: *non curat quempiam*. II) Alii diversissimum sensus difficultati remedium duplici interpositione quaerunt, qua phrasin בַּל-יִדְרֵשׁ improbo loquenti tribuunt, hoc modo: *non re-*

quirit Deus, puniendo scilicet crimina. Ita IARCHI: כל מומחיו אומרות לו כל ידרש ה' כל מה שאעשה כי אין משפט *Omnes cogitationes eius dicunt ei, non requirit Deus quidquid egero, quia non est iudicium.* Eadem interpretatio KOEHLERO placuit. Certe favet ei versus 13. Tum erit post אָפּוּ אָמַר subaudiendum, quod quidem, Schnurrero observante, HARIUS (vid. *Annotaticus on the Psalms* by I. MERRICK, Reading, 1768.) ad lectionis adeo integritatem requirere velle videtur. Verum opponit illi interpretationi GEIERUS, duplicem illam ellipsin non modo duriores esse, sed etiam vocibus אָפּוּ אָמַר non satis aptam et congruentem, cum huic sententiae: *improbis secum cogitat, Deum rationes facinororum ab hominibus non esse repetiturum*, nihil insit, quod superbiam arguat. III) CALVINUS verbum דָּרַשׁ, *exquirendi*, perperam restringi ait, quum simpliciter dicat David, *impios sine examine* sibi quidvis permittere. In eundem sensum Coccejus: *Improbis pro altitudine nasi sui non curat*, atque in Commentario dicit: *esse negationem circumspeditionis, quae arguat fiduciam sui.* A qua interpretatione non multum discedit SCHROEEDERUS, qui, postquam observasset, verbum דָּרַשׁ de *studiosa perveſtigatione*, praesertim viae usurpari, ut Ios. XI, 10. dictionem בַּל-יִדְרַשׁ, reddit: *non studiosè ac sollicitè investigat vias suas*, et nil quidquam in viis suis, ubi contumaciter Deum defugit. Non sedulus examinat et perquirat occultiores earum rationes et flexus remotiores, quaenam circumstant pericula, et quibus finiantur praecipitiis; haec ille nulla cura ac sedulitate circumspicit et perlustrat. In eundem sensum, sed concinnius, AURIVILLIUS in *Dissertatione de varia constructione verbi דָּרַשׁ* §. III. p. 433. ed. Michaelis vertit: *impius alto supercilio nihil curat*, nihil pensi habet; namque a prima *terendi* notione, quam دَرَسَ apud Arabes obtinet, orta est *frequentius tractandi, curandi* significatio apud Hebraeos usitata. בַּל h. l.

nihil est reddendum, ut Ps. XVI, 2. בַּל עָלֶיךָ nihil est contra te. Cf. NIC. GUIL. SCHROEDERI Syntax. Reg. XCIII. not. in eius *Instit. ad fundamenta ling. Hebr.* p. 308. — SCHNURRERUS ultimas versus praecedentis voces, נִאֲץ יְהוָה אֵין בְּנֶאֱץ יְהוָה ad hunc versum trahens, textum sic constituit:

נִאֲץ יְהוָה רָשָׁע כְּגִבָּה אֵפו
בַּל-יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל-מִזְמוֹתָיו

*Spernant Iehovam improbi pro fastu suo,
nihil cognoscere, nihil valere Deum, est quod semper
cogitant.*

„Quo facto,“ inquit, „egregius est inter hunc versum, et, quem huc respicere nemo facile negaverit, decimum tertium. Viderunt hoc HUBIGANTIUS, VENEMA, SECKERUS apud MERRICKIUM, atque etiam ZACHARIAE, qui tamen, quod בַּל-יִדְרֹשׁ a sequentibus seiungeret, ipse verbum נִאֲץ subaudire necesse habuit.“ Eandemque divisionem probat MUNTINGHE. — גִּבָּה אֵפו elationem nasi, etiam Arabice dici pro *superbia*, exemplis comprobavit ALB. SCHULTENSIVS in *Animadvers. Philologg. ad varia V. T. local*, ad h. l. Ita a verbo نَزِيعٌ, *altum*, *elatum* esse, quod significatu convenit cum Hebraeorum גִּבָּה, dicunt بَانَغٌ نَزِيعٌ extulit nasum suum, quod Dsjeuharius exponit تَكَبَّرَ, *superbivit*.

Item verbum سَمِيٌّ est *altum est*; hinc dicunt سَمِيٌّ لِّلْأَنْفِ elatus naso, id est, *arrogans, fastuosus, superbus*. Hisce Schnurrerus addit hunc locum ex Abulpharagii *Histor. Dynastiarum*, ed. Pocock, p. 76. desumptum, qui Nebuchadnevari insolentiam his verbis describit: طَفَا بَقْلِيَّةً وَشَجَّ بَانَغٌ وَأَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ فِي نَفْسِهِ elatus est corde suo, atque altus fuit naso suo, occupavitque eum *superbia* in animo eius. — SCHULZIO in גִּבָּהּ dis-

placet particula כ, quod fit per errorem ex ב orta, et tolerabilem interpretationem nullo modo admittat. „Enimvero [utor SCHNURRERI verbis] quamquam ב a versione Chald. et Syr. exprimitur, extatque etiam in Bombergianis quibusdam editionibus, ab Io. Henr. Michaelis in sua Bibliorum editione commemoratis; lectio tamen כ nititur auctoritate non Alexandrini modo interpretis, cum Vulgato et Arabe, sed et Aquilae Symmachique: estque profecto hoc loco nostro non minus apta, quam ex gr. in formula illa כִּלְכֵּ הַסֵּדֶר Pf. CVI, 45. aliisque similibus multis.“ — [אין אלהים כל-מוזתור] Ad verbum: *non est Deus complexus est cogitationum suarum*, cuius formulae, ut bene SCHNURRERUS monet, “ non potest ille esse sensus, quod improbi negent, esse Deum, quod profecto parum consentiret cum reliquis eorum dictis, vs. II., sed divini numinis rationem habendam, a Deo quidquam vel timendum esse, vel sperandum, hoc vero est, quod negasse dicuntur ferocissimi illi homines. Similiter 2 Sam. XIX, 7. dicitur, אין לה שרים ועבדים *duces tuos ministrosque tuos haud curas.*“

5. [יהירו דרכו בכל-עח] Mire in hoc hemistichio explicando interpretes torfit verbum יהירו, quod I) Alexandrinus et Syrus יחלו extulisse idque ad radicem חלל retulisse videntur, sed diversa significatione. Syrus enim *solvendi* (ⲉⲓⲛⲁⲓ, *solutae sunt viae eius*), Alexandrinus vero *profanandi* notione accepit, dum posuit: βεβηλῆνται αἱ ὁδοὶ αὐτῶν, quod Vulgatus reddidit: *inquinatae sunt viae eius*, i. e. studia eius, cogitata, dicta factaque omnia immunda sunt et profana. Sed quod nunc legitur II) יהירו, a variis varie exponitur. I) Chaldaeus: מַצְלִיחִין *prosperas reddunt vias suas*, quasi יהירו enuntiaflet, i. e. *fortificant, muniunt, roborant*. IARCHI quoque יצליחו exponit, qua significatione idem illud verbum et Iob. XX, 21. [יהיל טובו, *prosperabitur bonum eius*] accipiendum esse ait. In eundem

eundem sensum R. MOSEH apud Aben-Esram דָּרְכָיו
 h. l. *benefacita eius* [ut Prov. XVI, 9. לֵב אָדָם
 יִחַשֵׁב דְּרָכָו], יִחַשֵׁב דְּרָכָו, יבואו, *veniunt*, exponit: ut
 2 Sam. III, 29. עַל-רֹאשׁ יוֹאֵב כִּי יִחַלּוּ ut sensus sit, כי
 יבואו, desideria, cogitationes impii *veniunt* atque succedunt *illi*, prosperos habet
 suorum desideriorum eventus. Idem KOEHLERO placuit. — Verbo יִחַלּוּ etiam *roborandi*, *municiendi* notione
 accepto, sed diverso paulum sensu טוֹטוּטוּס hocce hemistichium interpretatur: „*munitae sunt viae eius*, i. e. quae-
 cunque tempora incidant, quasi immotus rebus secundis
 utitur.“ Eadem interpretatio placuit VOGELIO ad *Vatabli Grotiique Annotat. in Psalmos* a se editas, quippe
 quam utrumque posterius membrum egregie confirmet, quo causae constantiae firmitatisque adducantur, cum ne-
 que divinis tangatur iudiciis, neque ullus adversariorum
 eum laedere queat. — 2) Quum verbum הוּל cuius pri-
 maria notio, coll. Arabum حَال, est *verti*, *versari huc
 illuc*, etiam transferatur ad consternationem, qua homo
 percussus terrore anxie huc illuc se vertat, atque *tremendi*,
contremiscendi significatu haud raro usurpetur, ut
 Ies. XXIII, 5. Habac. III, 10. Ps. XXIX, 8.; Hebraeorum
 quidam interpres ab Aben-Esra memoratus, α) nomine
 דָּרְכָיו ad *Deum* relato, sic interpretatur: *terrent* eum,
 improbum, *viae eius Dei*, divina iudicia terrorem ei incu-
 tiunt. ABEN-ESRA vero ipse β) דָּרְכָיו ad *improbum*
 applicato, phrasin ita exponit: *viae improbi המשכיל*
יפחידו, בעבור שיצליהו, *terrent prudentem, quia prosperantur*,
 h. e. studia et facta eius terrent bonos et vexant. Ab eo
 non multum diversus est 3) VATABLUS, qui verbum
dolendi notione sumit, qua nomen הִיל et הִילָה saepe oc-
 currit. Tunc vertendum erit: *dolore afficiunt viae eius* pios,
 qui vel impiorum hominum iniuriis vel prosperitate quotidie
 offenduntur. 4) GEIERO הוּל h. l. est *permanere*, ut Ierem.
 XXIII, 19. XXX, 23. Iob. XX, 21., ut vertendum sit:

„permanent, s. perdurant, viae eius, nempe pravae consuetudines numquam emendantur, semper *ἀδεις* manet.“ —

5) Verbi חול, *حال* pro *حول*, notionem primariam esse, ut iam diximus, *versare, in gyrum circumvire, torquere*, pluribus ostendit IO. GUIL. SCHROEDERUS in Commentar. ad h. l. p. 97 — 103. Maxime vero huc facit quam ex DSJEUHARIO adfert, glossa: *والارض*

المستحيلة في التي ليست بمستوية لانها
استحالت الاستواء التي العوج Terra *מסחילה* est

sa, quae non aequabilis, quia ipsa detorquet se ab aequabilitate ad curvitatē. Hinc nostram phrasin, Schnurrero et Muntinghio adstipulantibus, sic vertit: distortae et inaequabiles sunt viae eius omni tempore, i. e. perversa est nunquam non vita eorum. Cf. Iesai. LIX, 8. Prov. X, 9. —

Vocem דָּרְכוֹ KOEHLERUS vitiose scriptam existimat. Sed apposite Schnurrerus ex SCHROEDERI *Institt. ad Fundamm. Ling. Hebr.* p. 171. monet, Iod multitudinis interdum ante suffixa omitti, per scribendi compendium. —

[מָרוֹם מִשְׁפָּטִים מִמְּנֵהוּ] Nomine מִשְׁפָּטִים plerique interpretes h. l. intelligunt D) iudicia Iehovae, quibus poenae inferuntur; quo modo sententia interpretationem patitur *duplicem*. Iudicia enim illa, quae per verba מִמְּנֵהוּ

remota ab eo [improbo] dicuntur, vel ea sunt, quae Deus ab improbo, vel quae *improbis a se ipse removeat*. I) Priori

sensu IARCHI, cuius haec sunt verba: מִסּוֹקְלִים וּמִרְחוֹקִים מִשְׁפָּטֵי יְסוּרִין וּפּוֹרְעֵנֹת שֶׁלךְ מִנְּנֵהוּ שְׂאִיכֶם בּוֹאִים עִוְרִי *sublata sunt et procul remota iudicia castigationum ac poenarum tuarum a conspectu illius, quippe quae illum nunquam attingant*. Hoc sequutus COCCIIUS in Commentar.

ad h. l.: „Sublime quid iudicia tua sunt, ne contra eum procedant, q. d. Tu, Deus, ostentas quidem iudicia, et plagas minaris, sed quasi in sublimi nube supra caput eius veheris, nec aperto Marte cum ipso congrederis.“ Geminam vero haec expositio difficultatem habet, ut SCHROE-

DERUS monet. „Altera est, quod cum mente Psaltis non congruat, qua Deum conquestus fuerat vs. 1. tam alienum ab auxilio ferendo et vindicandis sceleribus, quae securus improbus sibi permittat, ut ne *levissimam* quidem ullius *vindictae* infligendae *speciem ostendet*. Altera ex serie intelligitur, qua non quid *Deus*, sed quae *improbus* agat, quantis hicce se dedat pravitatibus, continuo filo repraesentatur.“ — 2) Posteriores interpretandi rationem e Veteribus adhibuit Arabs *رفع احكامك من وجه وجهه* *remover iudicia tua a conspectu suo*. In eundem sensum GEIERUS: „iudicia tua altissime ab impii mente abfunt, eadem non attendit, sed procul a conspectu suo removet, meditationem eorum excutit.“ Verum quum improbus in iis, quae antecedunt, notatus fuerit, ita omnem Dei metum ex animo expellere, ut penitus sibi persuadeat, Numen prorsus *non adesse*, non interesse rebus humanis, nec posse adeo ulla in mortales iudicia exercere; nunc nimis tenuiter, iudicia Dei illum ex animo deponere, subiungeretur. — II) IO. GUIL. SCHROEDERUS, postquam ostendisset, nomen *בְּרֵחוֹ* coll. Arab. *ليو*, *rectum, aequale esse*, proprie significare *locum, viamve, aequabiliter porrectam; s. in rectum complanatam*, qua significatione occurrat Ps. XXV, 9. Iesai. XLII, 1.; locum nostrum ita vertit: *locus alte remotus sunt loca tua aequabiliter porrecta a conspectu eius*, i. e. aequabilissime directae Dei viae iam evaserunt ei locus altissime remotus, quem, maximis intervallis seiunctus, non sentiat, quin ne procul quidem aspiciat amplius, ac numquam repetere queat. Sensum hunc esse ait: Perfectissimae et saluberrimae, quam Deus praescribit, vivendi normae ob continuos tamque depravatos errores nullo amplius sensu, nulla cogitatione, illum affici, quin omnem ad illam se dirigendii facultatem amittere. — III) SCHNURRERUS sumto *בְּרֵחוֹ* pro *בְּמֵרוֹ*, velut Ps. XCII, 9. Iesai. XXII,

XXII, 16., מְנַגֵּד vocis נִגְדָה praefixum negandi vim tribuit. נִגְדָה [utor verbis ipfius] „, fignificat non modo locum, qui eft e regione pofitus, fed et rem ipfam in hoc loco verfantem oculisque obiectam, quod maxime cernitur in illis locis, quibus aliquid נִגְדָה fimpliciter dicitur, v. g. Pf. XLIV, 16. Pf. LI, 5. Itaque ad verbum vertimus: *alte pofita funt iudicia tua, ut non fint oculis eius obiecta*, regimen tuum haud animadvertunt. מִשְׁפָּטֵי יְהוָה, proprie fententiae a Iehova latae, non tam leges a Deo dictas hoc loco innuere videntur, quam potius ea omnia, quae iubente Deo eveniunt, ipfiusque fummam in regendis rebus humanis potefatem maieftatemque demonftrant; ut fensus fit: fpecimina illa, quibus Deus rerum omnium dominum fe comprobatur, non attendit.“ — [כָּל-צוּרְרֵי יָפִיחַ בָּהֶם] Verbi יָפִיחַ fignificatum I) KIMCHIUS petendum cenfet a voce פָּח, *laqueus*, ut fensus fit: *laqueum apponit ad hoftes capiendos*. Quod analogiae linguae repugnat, qua פָּח non ad פִּיחַ, fed ad פָּחַח pertinet. II) Verbum פִּיחַ vero, quod *flare* denotat, non uno modo explicatur. I) Quidam, inter quos COCCHEIUS, ita vertunt: *omnes hoftes eius quod attinet, flat in eos*, i. e. in adverfarios, ut eum humilient excitatos, cum potefate et efficacia iram fuam evomit. Quam interpretationem Chaldaeus praeivit: כָּל בְּהוֹן מְעִיקוֹי יִזְעוּהָ בְהוֹן *in omnes arctatores fuos irafcitur*. 2) Alii ulterius progrefsi ad *apertam violentiam et faevitiam* verba deflectunt. Ita GEIERUS improbos proponi putat, qui meras quali flammam fpirent, quibus hoftes fuos succendant et perimant. Vfum confirmare ftudet ex Ezech. XXI, 36. cuius tamen ratio, recte monente Schroedero, multum diverfa, cum non per illud folum verbum יָפִיחַ ibi notetur, *flammam fpirabo perimentes*, fed per idem coniunctum demum cum vocibus בָּאֵשׁ עֲבָרְחִי, *flabo in ignem excandefcentiae meae*. Durior adhuc et alienior TUNII interpretatio: *quicumque funt hoftes eius, in eos favilla incendium facit*, qua fubitanam et violentam miferi enecationem

tionem intelligit. Notio ista admodum coacte ex פִּיחַ, *favilla*, elicita, incommode satis ad *hostes* applicatur. 3) Diversa aliquantum ratione ab aliis de *prosternendis hostibus*, velut *arboribus*, per *flatum venti* cogitatum, quomodo IARCHI: בהפחה רוח הוא מפּיחַ בהם והם נופלים לִפְנֵי *flatu venti flat in eos, et ipsi cadunt coram eo.* Quod SIM. DE MUIS probat, hyperbolica, inquam, locutio, pro: facile et nullo negotio hostes disturbat, et quasi solo oris flatu; ita illi omnia ex sententia eveniunt.“ Quem admodum PLAUTUS in *Milite Glorioso* I, I. 17.

*Cuius tu legiones difflavisti spiritu,
Quasi ventus folia.*

Sensum emollire studuit VATABLUS, ita commentatus: „flatu eos prosternit, sive prosternere solet, subint. opinione sua; q. d. opinione et sententia sua confidit, solo suo flatu se posse prosternere omnes inimicos.“ Eundem sensum Alexandrinus videtur expressisse, dum posuit: πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτῶ κατακυριεύσει. Hisce accedit SCHNURRERUS, qui sic vertit: *omnes, qui reprimere ipsos audent, disflant*, voce צוֹרְרִי non de *hostibus* improbi accepta, quippe qui hic non satis commodum sensum reddunt, verum: de iis, qui improbum, in summam nequitiam ruentem, coercere, et ad rectum probitatis tramitem revocare allaborant; secutus in huius vocabuli interpretatione SCHROEDERUS, qui in *Commentario* p. 120. seqq. pluribus ostendit, verbum צָרַר, צָרַר, primo habere notionem *vehementer arctandi constringendo*, qua propria significatione reperitur Num. XXII, 26. Prov. XXIII, 27., hinc צוֹרְרִי proprie esse: *coarctantes, vehementer prementes cum, improbum illum*; in viis distortis inhaerentem. Verbum vero יִפְיחַ SCHROEDERUS ipse, collato Arabum فَاخ, *cum sonu sibilante spiravit*, de hominibus, ut hic, usurpatum, *tumido ore, plenis buccis flaro* signi-

significare censet. Hinc vertit: *coarctantes eum* quod attinet, *efflat tumido ore in eos*. Quae locutio, addit, „*summam contumaciam, insolentiam et protervitatem*, ipso quasi habitu se prodentem, repraesentat, qua omnes illos, qui a viis tam deamatis ipsum abducere nitantur, ut vanos, fuciles, stultos omnique contumelia dignissimos, respuat et exhibilet. *Flandi* quidem notio, per se posita, de iis est notissima, qui insolentiosem quendam fastum prae se ferunt, quomodo Graecis *πνεῖν*, et *μέγα πνεῖν* pro *φυσᾶσαι, οἰδεῖν*, *inflari, turgescere, superbia*, teritur: atque apud *Quintilian. XII, 6.* extat: *omisso magna flandi semper tumore*. Verum etiam quis *flare rem* dicitur, quam *arroganter et insolenter reiicit ac repudiat*, quo usu affine nostro verbum *פָּחַח* adhibetur *Mal. I, 12. 13.* ubi propheta Iudaeos, nomen et sacra Dei despicientes, ita increpat: *Vos ipsi profanatis illud nomen — dicitisque, quanta delassatio, וְהִפְחַחְתֶּם, atque sic profatis, insolenter contemnitis et exploditis, illud.* Eandem hanc verbi *פָּחַח* interpretationem hoc nostro Psalmorum loco praeivit Syrus, qui posuit: *et omnes inimicos suos* *כְּלִי-אֵשׁ* contemnit.

6. Exponuntur inanes et arrogantes animi persuasio- nes, quibus improbus in tanta vias distortas persequendi pertinacia se sustineat et corroboret. Sententiae uti concisae admodum sunt, ita obscurae quoque et non parum involutae, in quibus separandis, constituendis, explicandisque laboratur ab interpretibus. Veteres cunctas versus partes in unam phrasin confuderunt: Chaldaeus ita *יִימַר בְּלִבּוֹ לֹא אֶמְצָא מַדָּר לְדָר מִלְמַעַבְדּוֹ בִישׁוֹ* *Dicit in corde suo, non declinabo a generatione ad generationem a faciendo molum.* Paulo aliter Syrus, illum imitatus: *וְאֵין לִי מַדְרָגָה לְדָר מִלְמַעַבְדּוֹ בִישׁוֹ* *non declinabo, sive cessabo esse, ad generationem generationum meditando aequitiam.* Hi per *רָע*, *malum*, in posteriori hemistichio, *crimen* s. *scelera*

lera intellexerunt, atque pronomen אֲשֶׁר non expresserunt. Perturbate pariter, duriore et asperiore oratione Alexandrinus dedit: Ἐπεὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτῶν ἔστι μὴ σαλευθῶ ἀπὸ γενεῶν εἰς γενεῶν ἀνὲν κακῶ consentientibus, more suo, *Vulgato* [Dicit enim in corde suo, non movebor a generatione in generationem, sine malo] et *Arabe*. Recentiores seiunxerunt quidem hemistichia, sed variis tamen modis in eorum nexu et sensu expediendo se implicarunt. Dubium maxime et ambiguum est, quomodo abruptiores voces לִי לִי יָרִי יָרִי accipiendae sint, et ad reliquas versus partes referendae. I) Sunt, qui eas cum praecedentibus coniungant, hoc modo: non dimovebor in generationem ad generationem, qui non in malo ero. Ita GEIERUS et alii, translocantes membrorum fines, quum prius ad אֲשֶׁר terminetur. II) Ex reliquis plurimi eas opposita ratione arctius cum sequentibus, inserto quodam supplemento, copulantes, verba אֲשֶׁר לֹא - יָרִי יָרִי, qui non in malo, aut ad praesentem improbi statum, aut ad futurum, referunt. I) Illum quidem interpretandi modum paucissimi probarunt, e quibus MUIS est, ita commentatus: in aetatem et aetatem ero, qui non in malo sum, h. e. qui nihil experior, neque hactenus expertus sum, mali. 2) Qui posteriorem adhibent, ita vertunt: non dimovebor; in generationem, semper, ero is, qui non est in malo; numquam vacillabo, nulla me unquam affliget calamitas. Quod ipsum MENDELIDES expressit:

Und wäbnt im Herzen: „ich wanke nie,
Mich trifft kein Unfall für und für.

Cui interpretationi si obvertit Schroederus, eam hanc difficultatem habere, quod eadem res in verbo praecedenti אֲשֶׁר, dimoveri sit comprehensa; non cogitavit membrorum parallelismi praecepta, quae illam prae ceteris commendat, quarum potiores saltem sunt recensendae. — 3) COCCÆIUS hemistichium posterius non ad *improbum* definite

definite retulit, sed ut *generalem sententiam* accepit hac versione: *non nutabo: in aetatem et aetatem erit, qui non est in malo*; ut verborum, בַּל-אֲמוּט, *non movebor*, haec fit ratio: *quicumque expers est mali, s. calamitatis, is durabit in seculum*. Sic autem posterius membrum abruptius positum, nec ad prioris filum est accommodatum, siquidem rationem affert praecedentis sententiae parum concludentem. — 4) Alii אֲשֶׁר *quia* vertunt, ut alias haud raro [velut I Reg. XV, 13. Ierem. XIII, 25. I Sam. XXVI, 16.]; verba autem in Hebraeo traiecta esse putant, atque לֵרַר אֲשֶׁר ad finem referenda, hoc sensu: *non movebor, quia non ero in malo ulla aetate*. Praeiverat IARCHI, exhibens: לא הבוא עלי רעה לדורוהי *non veniet super me malum in generationes meas*. — 5) GEIERUS pronomem אֲשֶׁר ad לֵרַר referens, sic vertit: *in generationes ero, quae [generationes] non in malo erunt*; quae minus congruentia, sensum adhuc imperfectiorem reddunt. — 6) IO. GUIL. SCHROEDERUS, postquam ostendisset, verbum נוּטָא comparato Arabum بَلَا, significare: *inclinavit in latus, ad lapsum, tum depellitur in latus, amoveretur ex loco, et quidem cum molimine quodam*; commatis nostri interpretationem ita instituit: *nequaquam inclinabor ad lapsum, tutissimam habebō felicitatem in viis meis; in redeuntes identidem temporum periodos, scil. hoc mihi non eveniet, בַּל-אֲמוּט* („quod ita, cum taedii evitandi, tum concisioris sermonis, gratia suppressum, id ipsa distincta in textu mora et respiratio, maxime per sequens אֲשֶׁר indicata, satis distincte mente intelligendum et quasi denuo sentiendum offert. Interiecta ista mora singulari quodam pondere gravitatem sermonis adauget, ut hocce affectu et fervore improbum persentifcas loquentem: *non inclinaturus ad lapsum depellar de viis meis: ne quidem in omne futurum aevum*“), *quia ego non in malo statu sum, qui me illis exponat*; „etenim vocula רַע non presse ac definite ipsam *calamitatem*, improbo eventuram, quae iam in אֲמוּט fuit comprehensa, sed

sed malum et noxium, ipsi quod illam afferat et concilier, solito usu designat. Hinc esse בָּרַע in malo, absolute et generatim valet in malo illo et noxio statu versari, qui hominem calamitatibus exponat et obiiciat. Sic indubie Exod. V, 19. viderunt moderatores Israelitarum, ipsos בָּרַע in malo statu esse, qui graves calamitates sit importaturus, ut praesertim ex versu 21. patet.“ — 7) VENEMA hunc versum ita commentatur: „Mihi, per ellipsin vocis הָיָא, ille, hemistichii posterioris sensus esse videtur, semper ille, qui non est infelix, quod sensum fundit emphaticum et egregium. Ego non dimovebor, inquit impius apud animum, in omnes generationes qui non est infelix, h. e. ille ero vir, qui nihil minus est, quam infelix: eam enim vim habet אֵל, nihil minus, sed contra felicissimus. Deut. XXXII, 6. non sapiens, nihil minus; et vs. 21. non Deus. Caeterum אֲשֶׁר cum eiusmodi ellipsi et alibi sumitur, ut Ies. VIII, 20. si non secundum hoc verbum loquantur, is erunt, cui nulla aurora. I Sam. XV, 20. is sum, qui auscultavi. Ies. XXVIII, 16. ecce me יִסַּד, pro אֲשֶׁר לִי יִסַּד illum, qui fundat. -- Hoc licet se tueri possit, forte rectius אֲשֶׁר pro nomine habetur, unde אֲשֶׁרִים et אֲשֶׁרִי usu adverbiali, et vertitur coruscatio, insignitas, nota eminente insignita splendida felicitas. Est enim propria potestas in coruscatione, et tremula micatione; unde inter alia ad id, quod excellens est et felix, coruscante nota distinctum, transit. Quod huc apte convenit, hoc sensu: „non dimovebor, in generationem et generationem excellens felicitas, non in malo, nihil minus quam in eo; negativa phrasi subiuncta positivae, maioris emphaseos ergo. Abstractum pro concreto, splendidam felicitatem pro summe felici sumi, constat. Subiungam unum solummodo locum, quo אֲשֶׁר, loco אֲשֶׁר, eundem praesert usum, Ezech. XX, 29. Et dixi ipsis, quae quantaque celsitudo, beatitas corusca [אֲשֶׁר] vos! qui eo venitis, et, utique, vocatum est nomen eius excelsitas ad hunc usque diem.“ Haec Venemae inter-

pretatio placuit quoque DATHIO, qui versum integrum ita reddidit: *Nunquam, inquit, calamitati succumbam, per multas aetates beatus, mali expers ero.* Eundem sensum sequitur MICHAELIS, nisi quod in *Bibl. Orient.* P. XI. p. 202. אֲשֶׁר, aut אֲשֶׁר ponendum putat. ZACHARIAE maluit אֲשֶׁר, infinitivum, seu nomen ex Pihel ductum, adstipulante Knappio, quamquam hic et alteram formam אֲשֶׁר, non improbat. Denique KOEHLERUS uti mavult adiectivo nomine אֲשֶׁר, hoc sensu: *numquam non depellar, semper felix, numquam in calamitate ero* [Ich werde stehen bleiben, von Geschlecht zu Geschlecht, glücklich; nie im Unglück]. SCHNURRERO tamen haec interpretatio non adeo commendabilis videtur, quod fere illud, *non cum calamitate*, languidum quid habeat, et exile, debeatque ex consuetudine linguae hebraeae pro לֹא בָרַע dictum esse בְּלֹא-אֲרַע, cf. SCHROEDERI *Syntax. Particular.* Reg. XCIV. Ipse itaque SCHNURRERUS 8) sine punctorum vocalium mutatione אֲשֶׁר explicat conferendo locum Exod. XXXII, 22. *tu nosti populum כִּי בָרַע הָיָא quod pravus sit; ex quo etiam nostrum locum אֲשֶׁר לֹא-בָרַע non de calamitate, sed de pravitate morum et vitae intelligi posse existimat: cogitat secum, numquam ego vacillabo, utpote qui non sum pravus.* Atque hunc sensum magnam vim habere dicit ad augendam horum hominum, de quibus sermo est, turpitudinem, quae tanta sit, ut sibi ipsi boni et honesti videantur, dum fraudibus, periuriis reliquisque sceleribus omnibus indulgeant. Dathio vero circa hanc interpretationem dubium remanet hoc, quod non satis apti videantur huiusmodi sermones istis hominibus, qui providentiam divinam negabant, omnemque illius reverentiam deposuerant. Quid illi virtutis honestatisque laudem curarent?

7. Pergitur nunc ad persecutiones et scelera destinata, quibus improbi alios capiant et opprimant; e quibus hoc versu dirae, quas illi ore et lingua grassante intendent

tent et perficiant, crudelitates exponuntur.]אָלָה פִּיהוּ
 מִלֵּא Interpretationis diversitatem in his verbis vocis אָלָה
 creat ambiguitas, cuius significatu execrationis aut impre-
 cationis, 1) nonnulli eam, quam *improbis* cum vituperio
 Numinis *in alios* effutiat, intelligunt. Ex his COCCÆIUS,
 qui innui putat execrationem ad faciendam legem divi-
 nam, quam plenis buccis iactans improbus, eique iu-
 rans, non parentes devoveat et quidem per adiurationes
 temerarias et ἀναθήματα. Describitur, ex eius sententia,
 improbus, religionis non sectatorem tantum, sed et vindi-
 cem se simulans, qui, pro arrogata sibi auctoritate, suos
 adversarios execrationibus devoveat. Id vero a persona
 eius, aperta impietate, et pertinaci Dei rerumque divina-
 rum reiectione, in praecedentibus insignita, multum ab-
 horret. Rectius itaque 2) alii execrationem, qua se ipsum
 ad fallendos alios devoveat, intelligunt. Ita KIMCHI:
 כֵּן דֶּרֶךְ הַרְשַׁע כְּשִׁירְצָה לְרַמּוֹחַ אֲחֵרִים יִשְׁבַּע לָהֶם בְּפֶה מִלֵּא
 Is enim mos est improbi, cum vult alios decipere, ut iuret eis pleno ore,
 ut sic existimetur tota animi sui intentione iurare; omne eius
 iusiurandum nihil aliud est, quam fraus et dolus. Quod
 sequitur VATABLUS: „Improbi, ut probi facilius im-
 ponant, pleno ore periuria evomere solent.“ SCHROE-
 DERUS quoque sub אָלָה „illud peccatum, quo improbus
 horrenda proprii capitis, per quaevis sacratissima, devo-
 tione fidem obstringat, ut eo securius et gravius fallat,
 intelligit. — Vocem מִלֵּא KIMCHI monet non adiectivum
 esse, sed verbum, transitiva notione, et per ממלא, implens,
 interpretatur, hac sententia: execratione os suum implet.
 Ita מִלֵּא occurrit Exod. XL, 34. Gloria Iehovae מִלֵּא im-
 plevit tabernaculum, nec non Jerem. XXIII, 24. — Pro
 מְרִמָּה Alexandrinus πικρίας, amaritudinis, posuit, quasi
 legisset מְרוֹחַ [a radice מָרָה, vel מָרַר], extrito Mem. —
 Vocabulum חָד varie explicatur. 1) Plerique idem esse
 putant cum חָדָד medium, quo hoc loco fraudem putant in-

nui [ut synonymum sit praecedenti מְרִמָּה], quae ita dicitur, quod in animo lateat utentis, quippe qui vultu eam tegit. Nec multo aliter nonnulli huic voci *subtilitatem* et *vafritiem in tegenda fraude*, atque *dexteritatem* et *agilitatem* in exequenda ea, assignant. Apparet frigida valde et coacta derivatio, qua הָיָה, *medium*, absolute pro *medio corporis*, et *corde*, inde demum ad *dolum in corde occultatum*, pervenerit. 2) COCCÆIUS מְרִמָּה quidem pro simplici *deceptione* et *fraude*, הָיָה vero pro *astu* accipit, quo quis ingeniose quaedam facit, aut omnino quicquam efficit. Quod, sola ingenii subtilitate statutum, nihil, ne ex usu quidem vocis, acquirit firmamenti. — 3) ALB. SCHULTENSIVS in *Commentar. in Proverb.* p. 441. הָיָה referens ad radicem הָיָה, quam cum Arabum هَيَّ, *secuit*, confert, vocabulo quidem etiam *fraudis*, *doli* significationem tribuit, sed a *secando* eam fluxisse censet,“ ea via, inquit, qua *sectori zonario* nomen additum. *Secare* quoniam Arabibus absolute est, *latrocinari*, *grassari furtis et rapinis*. Omitti hic nequit طَرَّ at apud Golium, a طَرَّ *secuit*, *fidit*, pro eo, qui *zonas secat*, et *crumenas*, indeque latius pro omni *impostore* et *technarum* structore.“ Quod sequutus SCHROEDERUS in *Commentar.* p. 154. הָיָה interpretatur de *violentis oppressionibus* et *grassationibus*, ut Pf. LXXII, 14. מְרִמָּה וְחַיָּה אֶת הַדָּם וְהַחַיָּה אֶת הַדָּם a *direptione* et *crudelitate* vindicabit animam eorum, et pretiosus erit sanguis eorum in oculis eius. Hic utique, Schroederus inquit, *fraus* seriei non congruit, quae etiam atrocius quid, quam clandestinam *exsecutionem crumena*, requirit, quod saeva illa *spoliatio* suppeditat. — 4) SCHNURRERO cum EDMUNDO CASTELLO in *Lexico Heptaglotto* derivandum videtur a verbo הָיָה, quod in Syriaca versione superest, respondetque Hebraicis עָשָׂה, Proverb. XXVIII, 3. et הָיָה Proverb. XXII, 22. Ezech. XVIII, 18. „Itaque nomen הָיָה inde

inde ortum haud, dubie significationem habet *violentiae* atque *oppressionis*, eandemque hebraico etiam nomini tribuendam esse, eo credibilius est, quod tribus illis locis, quibus hoc extat, illud ipsum לַחֹלֶל adhibitum esse cernimus ab eo, qui Psalmos Syriace convertit. — [הַחֹלֶל] לְשׁוֹנוֹ עַמֵּל וְזָמִין. — לְשׁוֹנוֹ עַמֵּל h. l. *vexationem* denotat, qua quis alios defatigat atque atterit, ut Proverb. XXIV, 2. Quia חֹלֶל, *vastationem*, *exaestuat cor eorum*, et עַמֵּל *vexationem affligentem labia eorum struunt*. Cf. Ps. CXL, 10. Iud. X, 16. Convenit Arabum عمل cuius Verbi Coniugatio VIII. a Dsjenhario, Schroedero teste, exponitur: اضطرب في العمل *concussus*, et quasi *contusus fuit, labore*. Et in HARIRII *Confessu* IV. p. 8. ed. Schultens. استعمل في العمل valet *operose exercuit camelum ad delassationem usque*. Sic etiam يوم عمل *dies operosi et affligentis laboris* vocatur dies gravis proelii in ABUL-PHARAGII *Histor. Dynast.* p. 448. — זָמִין Schroederus, collato Arabum أَوْن, *levitas, lenitas et quies*, proprie *virium vacuitatem*, et transitive *consumtionem* notare dicit, et hoc praesertim loco, *pressuras et cruciatus vires evacuantem et exhaurientem*. Nimis coaeta significationum derivatio. Mihi potius זָמִין a primaria *nihili, vacuitatis, inanitatis* notione, translatum videtur primo ad *mendacia* [ut Ps. XXXVI, 4.] et *calumnias, convitia* [Ps. XLI, 7.], tum ad omne *nefas et scelus*; praesertim de *iniquitate* usurpatur, vid. Iob. XI, 11. Habac. I, 3. 13. — Verbis לְשׁוֹנוֹ חֹלֶל, *sub lingua eius*, 1) Kimchi putat *cor*, quippe quod *sub lingua* fit, intelligi, quia *absconditum sit ab eo, quod revelatur per linguam*, quem secutus VATABLUS, illud *sub lingua* exponens, *in corde eorum, sive cogitatione, quod cor positum sit sub lingua*; nec non COCCÆIUS, affirmans, notari *thesaurum cordis, qui per os erogatur*. — 2) GEIERUS metaphoram petitam esse censet a *veneno serpentum, sub dentibus occultato*, et

inde in vulnera infundendo, secundum illud Ps. CXL, 6. *venenum aspidum sub labiis eorum*; quomodo improbus molestiam et iniquitatem tanquam venenum sub lingua virulenta occultare notetur. Quae interpretatio etiam Schnurrero placuit. — 3) SCHROEDERUS, quemadmodum *super lingua et super labiis esse dicitur*, quod labiis et lingua edisseritur [vid. 2 Sam. XXIII, 2. Ps. XVI, 4. Ezech. XXXVI, 3.], ita opposita ratione, *sub lingua esse dicitur* id, quod ita *recte subsit*, et *includatur iis*, quae ore edisseruntur, ut in ea continuo quasi influat, et immisceatur. Hunc sensum offerre Ps. LXVI, 17. *ad ipsum ore meo clamavi, et magnificatus est לשׁוֹנֵי הַחֹךְ sub lingua eius*, h. e. inter invocandum ipsum magnificavi. Metaphoram desumptam esse a deliciis, sub lingua asservatis, quarum dulcedo inde perenni affluxu sese per os diffundit. Ita et h. l. *נֶמְלֵךְ וְרָאוּן*, *vexationem et cruciatum*, sub improbi lingua esse dicitur, quod studiose et variis artibus occultentur, cum delectatione ferventur, et unde continuo quasi affluxu super linguam diffundantur. — Quod quam longe sit petendum, facile quisque intelligit.

8. In hoc et sequente versu poeta describit occultas sceleratorum molitiones, quibus vitae et bonis innocentium insidiantur; in hoc versu quidem imagine *latronis*, in occultis insidiis subsidentis, ut viatores, ubi commodum erit, bonis ac vita spoliat; in altero autem versu imagine *leonis*, e lustris suis prospicientis, numi qua se offerat praeda, atque in eam summo impetu irruentis. — [יֹשֵׁב בְּמַאֲרֵב הַחַיִּים] Ante omnia videndum de vocabuli *הַחַיִּים* notione, de qua magna h. l. est opinionum diversitas. A *cingendi* potestate, qua Arabum *حمار* pollet (DSJEUHARIO teste, qui *حمار* exponit *ضيق عليه* *وإحاط به* *arctavit eum et cinxit*), *חַיִּים* apud Hebraeos duplicem obtinet significatum *atriti*, septo cincti (vid. Ezech.

Ezech. XL, 19.), et villae, muro circumdatae (vid. Levit. XXV, 31. Ios. XVIII, 8. Ies. XLII, 11.). Atque 1) priori illa *atrii* significatione vocem h. l. accepit Aquila, qui ἐνέδρα ἀυλῶν, atque Symmachus, qui ἐνεδρεῶν περὶ τὰς ἀυλαίς, posuit, quos sequutus Hieronymus: *sedet insidians iuxta vestibula*. Forlan et huc Alexandrinus referendus, de cuius interpretatione: *ἐὶ καθήται ἐν ἐνέδρα μετὰ πλεσίων, sedet in insidiis cum divitibus*, DE MUYS haec observat: „videtur vel **הַצְרִיחַ** legisse pro **הַצְרִיחַ** [quae etiam KOEHLERI est coniectura in *Repertor. Literat. Bibl.* ab Eichhornio instructi, T. III. p. 56.], affini quodammodo voce, saltem quoad pronunciationem; vel certe accepisse **הַצְרִיחַ** in significatione *atriorum*, quae plerumque adhaerebant divitum domibus ac magnatum palatiis; et ita quodammodo sensum expressisse.“ Quod mihi quidem multo verisimilius, quam quod RUFERTI (in Henkii *Magazin* etc. P. VI. Fasc. III. p. 538.) coniicit, Alexandrinum vel **הַצְרִיחַ** cum Arabum **خَضِرَم**, *copiosa et amplares, vir admodum liberalis*, contulisse, vel in suo codice **הַצְרִיחַ** reperisse, quod explicandum sit ex Arabico **حاصل**, *proventus, commodum, utilitas, sive ex خَصْلَة, commoditas, affluentia, deliciae vitae*. — In eandem *atriorum* significationem inclinat GEJERUS, qui talem hominem hic putat proponi, qui in recessibus aut angulis occultis vel atriorum propriae domus, vel villarum suarum, observet incautos, ut eos interimat dolose. — 2) Alii villas, sive pagos, interpretantur, KIMCHIO praeunte, qui **הַצְרִיחַ** על הדרך *pagos ad vias* exponit, qua eadem significatione **הַצְרִיחַ** etiam Ios. XV, 46. occurrere observat. Idem placuit VATABLO, qui sensum ita reddit: „struere solet insidias in pagis; nam in pagis parva est hominum frequentia.“ Quod probant Schroederus et Koehlerus, qui pro *pagorum* significatione etiam Genes. XXV, 16. Levit. XXV, 31. et Ies. XLII, 11. adfert;

fert; quo posteriore loco הַצְרִים opponantur טוֹסְרִים ,
urbibus. Ad eandem classẽ referendus videtur Chal-
daeus, qui ponit: *in insidiis* $\text{הַדְרֵהִיא הַבִּיטָאוֹן}$ *habitationum*, et Syrus:

$\text{בְּבֵיטָאוֹן חַבְּרָאֵי}$ *in insidiis in habitaculo*. Hanc pago-
rum significationem et ego h. l. eo magis adhibendam cen-
seo, quod concinit Arabum حَضْر , *locus habitatus*, spe-

ciatim *fixus*; حَضْر *habitaculum urbanum et fixum*,
 حَاضِرَة *domicilii fixi locus, urbs aut pagus*. I. D. MICHAELIS

vertit quidem in *Supplem. ad Lexx.* P. III. p. 894. *insidias pagorum*, sed intelligit hordas Nomadum Arabum; Davidi, illis in desertis cum rege Nefibeno bellum gerenti, inessorum, ex quibus Israelitis insidiabantur, eosque imprudentes invadebant atque opprimebant. Cui explicationi ta-

men, ut et Ruperti monet, Arabici حَضْر notio obstat, quod cum derivatis constanter de *domicilio fixo* usurpatur. —

3) SCHNURRERUS confert حَصَم , *locus septus, munitus*, ut dictione $\text{הַצְרִים מְאַרְבַּח}$ significetur *insidiarum locus munitus*. Sed quum haec loci muniti significatio ceteris locis, ubi הַצְרַר occurrit, non sit satis apta, hoc solo loco vix adhibenda fuerit. Quod ipsum valet de ea sententia, quam 4) PAULUS in Clavi primum proposuit, et Ruperti probavit, הַצְרַר explicandum esse ex Arabum حَصَم ,

coarctavit, حَصْمِيَّة , *angustia, coarctatio*, et حَصْمِيَّة *compendiosa via*, ut vertendum sit: *insidiae, viae angustae, in viis angustis, faucibus, structae*. — Neque admitti potest, eadem ex causa 5) MUNTINGHII interpretatio, Arabum حَضِيرَة adhibentis, quod DSJEUHARI explicat $\text{الام دعة والخبسة يـغـزـون}$ *quatuor aut quinque hominum, in hostem excurrentium, manipulus*, ut improbus hic sistatur tanquam dux catervae insidiantium. —

Verbum يـشـب , ut scite Schroederus monet, hoc loco potestatem

testatem obtinet *confidendi ad insiliendum*, impetumque infestum, in aliquem, e medio tollendum, moliendi. Praesertim usurpatur de *leonibus*, qui in specu suo, velocem saltum molientes, confident, veluti Pf. XVII, 12. Iob. XXXIX, 2. Cf. BOCHARTI *Hieroz.* P. I. L. III. p. 737. (Tom. II.

p. 38. edit. Lips.). Arabibus pariter **وَتَبَّ** *confidendo insilivit*, proprie de *leonibus* ita *insilientibus* usurpatum, inde ad *homines* transfertur; unde in *Histor. Timuri*, p. 315.

ed. Golii (T. II. p. 622. ed Manger.) extat: **وَتَبَّ**

عَدِيهِمْ وَتَوَّبَ اللَّيْتُ عَلَيَّ الْغَرِيْسَةُ, *insilivit in eos quemadmodum insilire solet leo in praedam.* — [בַּמַּסְתָּרִים

יְהִרֵג נָקִי „Vox generatim quidem *latibulum* quodvis, proprie *locum obvelatum*, undique obtectum, notat, a rad.

סָתַר, *obvelavit, velo obtexit.* Speciatim vero et praecipue pro *abstrusis obtectisque ad insidiandum latebris ac recessibus* usurpatur. Ita de *leonum antris*, ubiferis insidiantur, Pf. XVII, 12.

Thren. III, 10. Similiter de *hominum insidiantium latibulis*,

Pf. LXIV, 5. SCHROEDERUS. — [עֵינֵינוּ לְחַלְכָּה יִצְפְּנוּ

Discrepant interpretes de vocabulo **חַלְכָּה**. I) Masorethas illud ex nomine **חַיִל**, *exercitus*, atque ex affixo **ה**, quod hic cum *He paragogico* scribatur, compositum putasse, tam puncta vocalia arguunt, quae sive haec esse debebant: **לְחַלְכָּה**, five haec: **לְחַלְכָּה**; quam nota Masorae magnae ad Exod. VII, 29. (al. VIII, 4.) offendit, ubi inter vīginti

diēiones eas, quibus, ex eorum sententia, affixum **ה** in fine vocis **כָּה** scribitur, et nostrum **לְחַלְכָּה** conspicitur.

Eandem sententiam sequitur IARCHI, qui verba nostra

ita exponit: **עֵינֵינוּ שֶׁל עֵשׂוֹ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם הִילָךְ יִאֲרֹכּוּ** *oculi Esavi* (i. e. Romanorum) *insidiantur Israelitis, qui sunt exercitus, populus, tuus*; atque exempla paragogicae

huius formae affixi **ה** adfert Exod. VII, 29. (al. VIII, 4.)

יְבֹכָה *in te* (pro **יְבֹכָה**) *et in populum tuum, et in ministros tuos.* Proverb. II, 11. **תְּבִינָה תְּבִינָה תְּבִינָה** *prudencia te tuebitur* (pro **תְּבִינָה**).

Exod. XXIX, 35. **כָּל אֲשֶׁר - צִוִּיתִי** (pro **תְּבִינָה**). I Sam. **אֲחֶיךָ** *secundum omnia, quae tibi praecepi* (pro **אֲחֶיךָ**).

I, 26. *femina, quae stabat עמכה tecum* (pro עמך). I. D. MICHAELIS quoque in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. III. p. 772. nostrum הַלְכָה pro חִילָה positum censet, suffixo 2 perf. masc. cum He, matre lectionis scripto, ut Ies. III, 6. לְכָה, *tibi*, et יַעֲנוּכָה *respondebunt tibi*, Ierem. VII, 27., vertitque: „*exercitus tuus, Israelitae, te duce, te rege, tuis, Deus, auspiciis bellum gerentes.*“ Favet huic sententiae, quod pro duabus literis initialibus, הַלְ, codices haud pauci חִיל habent. Sic hoc versu הַחִילָכָה tres Kennicotti codices, et pauci Rossiani, versuque 14. *novem*, denique in versu decimo חִילָכָה exhibent; neque non infra vs. 14. unus codex חִילָיךְ *exercitus tui*, et in quatuor aliis חִילָךְ, *exercitus tuus*. Ita Hieronymus quoque videtur legisse, quum hoc versu *robustos* vertat, sed חִיל *roboris* significatione accepta. — II) Alii ex Iudaeis interpretes, veluti MENAHEM, a Iarchio citatus, atque KIMCHI, הַלְכָה vocem simplicem, addito הַ paragogico ad חִילָךְ, censent, qua *pauper, miser* notetur. Atque in ea significatione veteres omnes consentiunt. Chaldaeus enim מְסַפְּנִיָא, *pauperes*, Syrus حَسْبًا, *miseros*, Alexandrinus πένυτες, Aquila et Symmachus ἀσθενεῖς, Vulgatus *pauperes* ponit. Rationem huius interpretationis primus reddidit ALB. SCHULTENSIUS, qui in *Animadverss. Philologg.* ad h. l. observat, Arabibus verbum حالك proprie *nigredinem* significare, eamque intensam, tropice autem, ut fere fit in aliis quoque linguis, ad *calamitatem, miserum abiectumque statum* notandum adhiberi, quemadmodum in *Histor. Timuri.* T. II. p. 838. *ولاستمر اعلى ذلك في عيش من وعمر حالك* Et remansit in hoc statu vitam degens amarulentam et miserrimam. Eodem modo apud Hebraeos ab חָשֶׁךְ, *obscurum esse*, מַחְשָׁכִים sunt *miseriae vitae, aerumnae*. Sic quidem nostrum הַלְכָה nomen erit collectivum, quale שְׁבוּחַ, *miseria*, pro *miseris*, his punctis adficiendum הַלְכָה five הַלְכָה. Eundem sensum et MENDELIDES expressit:

Sein Auge lauert dem armen Wanderer auf.

Ab hac interpretatione non multum discedit I. GUIL. SCHROEDERUS in *Commentar.* p. 183. ubi primum monet, formam huius nominis auctam esse per ה, a הֵלֶךְ, quomodo nudam se habere, apparere ex vocali sub ל restituta vs. 14. „Illud autem ה (utor ipsis eius verbis), quod paragogicum visum fuit SCHULTENSIO in *Institt. Hebr.* p. 460. aliquid ab eo, quod ita vocari solet, differre existimo. Cur enim, si plane idem foret, א eius loco positum in plurali vs. 10., et cur illud ibi non, pro more consueto, exclusum fuisset? Praeterea vox nostra non est *penacuta*, sed *acuta*, cum tamen priorem postulet ה paragogicum nomini iunctum. Erit ergo ipse ה substitutum pro א *emphatico*, significatum intendente, ad normam dialecti Aramaeae, quod א, voce a fine aucta, in sedem suam redit vs. 14. Idem Hebraeis quoque usitatum fuisse, docent similes formae, ut הָנָא, Iesai. XIX, 17. וְרָא Num. XI, 20. כָּלֵא Ezech. XXXVI, 5. Iam vero uti in his per א significatum intendi, comprobatur locorum inspectio, ita idem quoque per ה in nostra voce effici intelligitur. Est ea derivatum Coniug. פָּעַל, per Iod suppressum, pro פִּיעַל ex פִּיעַל, quemadmodum inde habetur חָאֵבֵבֵב Prov. I, 22. Plenius, expressio Iod, scripta exempla dant הֵלֶל *lucifer*, בִּיצוּץ, *scintilla*, הַיְבֵל *templum*, et alia similia. Ita forma nostri הֵלֶכָה pro הֵלֶכָה ad normam suam constituta, patet, cur eius *Tfere* non mutatum sit in plurali vs. 10., quemadmodum nec in priore vocum constructarum אָבוּס et אָזוּר syllaba, eadem de causa, mutatur.“ Hinc Schroederus nostram הֵלֶכָה proprie *aterrimum*, hic vero improprio usu *calamitosissimum*, infortuniis et funestis casibus maxime pressum afflictumque exprimere aumat. Idem secutus SCHNURRERUS vertit: *speculantur calamitosos.* — Verum recte, meo iudicio, illis, quae Schroederus de forma vocabuli disputavit, MICHAELIS l. c. obvertit: „Equidem Aleph emphaticum nullum novi.

Quae

Quae ille exempla adfert, eo potius pertinent, ut pro η feminino aliquando \aleph , nempe Aramaeo more, ponatur; at hoc Aleph primo nullam omnino emphasin habet, deinde ante pluralem terminationem perit, atque חלכה vel חלכא pluralis חלכו formandus, non חלכאים (vf. IO.), fuisset, nisi forte et placeat, חלכמה Chald. חלכמה pluraliter flectere חלכמאים. — 3) RUPERTI, quamvis hanc interpretationem non improbet, mallet tamen vocem nostram (חלכה five חלכה emendatam) PAULUM sequutus in *Clavi* h. l. *locum occultum*, ubi infidiator lateat, interpretari, a *nigredinis, tenebricositatis* notione, quae Arabico حلك inest, ita appellatum. ל vero hic pro כ, ut alias haud raro, positum censet. — 4) KOEHLERUS in *Repertor.* P. III. חלכה pro *quadrilatero* (quae iam Aben-Esrae erat sententia), in quo ה loco \aleph positum sit, atque *miseri humi strazi* significantur, ex חלק miser fuit, et חלק humi stravit, contrivit. In eandem coniecturam incidit etiam I. D. MICHAELIS in *Supplum.* P. III. p. 772. sed ipse dubitavit, eam lectoribus probatum iri, moleste sane laturis, hoc ipsum \aleph a vocabulo vf. 8. et 14. abesse. Tutissimum itaque fuerit, veterum interpretationem sequi, quam Schultenius dialecti Arabicae consensu confirmavit. — Nec minor dissensus est de verbo יצפני. 1) Quum יצפני *regendi, abscondendi* significatione alias semper occurrat, illam huic loco accommodare varii varie instituerunt. 1) ABEN-ESRA sensum esse dicit: כי עיניו יבקשו מקום נכין ונסתר *oculos eius (improbi) quaerere locum paratum et absconditum*, in quo lateat, ut pauperibus et miseris infidias struat; proprie: *oculi eius misero locum absconditum quaerunt*, constructio praegnans, cuiusmodi plura vide in STORRII *Observatt.* ad *Analog. et Syntax. Hebr.* p. 424. seqq. — 2) KIMCHI יצפני verbum absolutum esse ait, quo significetur: ישים עיניו במקום צפני ומשם יביט הרהבים *disponere oculos suos in loco occulto, ut inde*
vias

vias observet. — 3) SAADIAS, ab Aben-Esra citatus, יִצְפְּנִי, inferto י, putat pro יִצְפְּנִי positum esse, a rad. יִצְפֵּה, *speculari.* — 4) Alii, inter quos IUNIUS et GEIERUS, verbum יִצְפֵּה, quod alias semper *transitive* usurpatur, hic *intransitive* putant accipiendum esse, ut vertendum sit: *oculi eius occultant se, aut delirescunt, misero, s. in miserum, scil. prospiciendo; i. e. miserum insidiosè observant.* Eadem SCHNURRERI est sententia, dum ita de hoc verbo differit: „Eodem profus modo [i. e. *reciprocè*], verbum hoc usurpatum cernitur Prov. I, 11. [יִצְפְּנֵנוּ *occultemus nos*] 18., nisi quod his locis oculorum mentio non facta. Et possit omnino mirum videri, quod ad *oculos* maxime hic referatur occultatio, cum tamen haud magis, quam reliquae corporis partes occultari debeant. Enimvero, ut monuit I. A. ERNESTI in *Opuscc. Philologg. et Critt.* p. 173. Hebraeorum mos est, homines exprimere par partes corporis, quarum qualiscunque sit coniunctio cum re ea, quae illis tribuitur: idque dum faciunt, nihil de istis partibus cogitant, sed totam personam animo contuentur. Unde consequitur, hanc loquendi formam non aliter accipiendam esse, ac si breviter et simpliciter dictum foret יִצְפְּנִי.“ Quae interpretandi ratio non multum differt ab ea, quam primo loco posuimus, Aben-Esrae sententia. — II) IO. GUIL. SCHROEDERUS in *Commentar.* p. 190. verbo יִצְפֵּה tribuit significationem *compingendi*, quam cum ALB. SCHULTENSIO in *Commentar. ad Proverb.* p. 12., nescio quibus anfractibus, ab Arabico *ضرب* *illisit, impegit, impingendo aliquid percussit,* derivat. Hinc nostro loco יִצְפֵּה *insidias compingere,* designare ait, i. e. apte undique componere, et, coagmentaris quasi artibus firmiter instruere, et in abditum abstrudere; ut verba nostra sint vertenda: *oculi eius in aterrimum, calamitosissimum, insidias compingunt.* Sensus certe haud ineptus, modo argumentis gravioribus probari possit, inesse verbo יִצְפֵּה istam significationem. — Quum Alexandrinus inter-

interpres pro יִצְפַּנּוּ ἀποβλέπουσι, respiciunt, posuerit, cum quo consentit Syrus ܘܨܦܢܘ reddens; DRUSIUS in *Commentat. in hunc Psalmum* (in *Criticor. Sacror. Supplem.* T. II. p. 1346.) illum יִצְפַּנּוּ in suo codice reperisse suspicatus est. In eandem coniecturam incidit KOEHLERUS. Sed recte illi opposuit SCHNURRERUS: „Cum neuter [neque Alexandrinus, neque Syrus] quod hoc nostro loco posuit, verbum adhibuerit in reliquis locis ad exprimendum צָפַח (vid. Ps. V, 4. XXXVII, 33. LXVI, 7.); utriusque vertendi ratio non tam ex lectionis diversitate derivanda esse videtur, quam potius ex eo, quod sensum quam verba exprimere maluerit. Praeterea recepta lectio firmatur auctoritate Chaldaicae versionis: *oculi illius in miserum יִצְפַּנּוּ delitescunt*: altera vero, יִצְפַּנּוּ, adeo facilis est, expedita atque obvia, ut probabilis ratio intelligi non possit, cur in illam, יִצְפַּנּוּ, minus certe obviam atque perspicuam, transmutata fuerit.“

9. Altera imago (cf. not. ad init. vs. 8.) exhibetur, quae sceleratorum hominum saevitiam et crudelitatem tanto melius repraesentat, quanto leo quovis homine truculentior est. [יִמְרוֹךְ בַּמַּסְתָּר פִּמְרוֹיָהּ בְּסֶכֶה] *Insidiatur in occulto ut leo in lustris*. „Vocabulum סֶכֶה de lustris leonis usurpatur etiam Ierem. XXV, 38. et Iob. XXXVIII, 40. Ortum est nomen a verbo סָכַח Arab. شَكَّ, quod significat proprie, *rem rei inferere*. Scholiaestes ad Carmen Caabi vs. 55. أصل

الشكى اتخال الشى في الشى propria significatio verbi סָכַח est, *rem rei inferere* (vid. Caab ben Zoheir carmen edit. a GER. IO. LETTE, Lugd. Batav. 1748. p. 43. et 161.): unde סֶכֶה proprie *tugurium* est ex confertis frondibus factum, diciturque de lustris leonis, quoniam leo, ubicunque degat, lustrum habet vel in antro, vel in vepretis, vel in densis arboribus, ubi latet interdum, tanquam

quam in infidiis. Vid. Bocharti Hieroz. P. I. L. III. Cap. II. (Tom. II. p. 38. ed. Lips.).“ SCHNURRERUS. — [יָאֵרֵב לְחַטָּף עֲנִי *Insidiatur ut rapiat miserum.* „Verbi חַטָּף, in hebraicis libris rarius obvii, significatio, *rapiit*, certissime constat tum ex lingua Chaldaica atque Syriaca, tum ex usu verbi **خطف** apud Arabes, quibus Participium

الخاطف, *rapax*, absolute positum, *lupum* designat, ut exiCamuso docet SCHULTENSIVS *ad Proverb. XXIII, 28.*“ SCHNURRERUS. — [יָחַטְפוּ עֲנִי בְּמִשְׁכוֹ בְּרֶשֶׁתוֹ] Ambiguum est, quo referendum sit affixum ו in בְּמִשְׁכוֹ. Potest I) ad עֲנִי, *humilem*, sive *pauperem*, respicere, ut vertendum sit; *dum trahit eum*, *humilem*, *in rete suam*, sive, *reti suo*. Ita IUNIVS: *insidiatur ad rapiendum, rapturus pauperem afflictum, trahendo eum in rete suam*. Sed potest quoque idem affixum ו II) ad *improbum* applicari, *dum trahit ipse*, *improbus*, בְּרֶשֶׁתוֹ, quo modo praefixum ב in בְּרֶשֶׁתוֹ rem duntaxat, quam improbus trahat, significat, hoc ad spectu: *dum trahit*, *attractit*, *ipse rete suam*. Eam interpretandi rationem e veteribus inivit Syrus, qui tamen

verba עֲנִי חַטָּף praetermisit: **סֹבֵב לְטַחֵף לְטַחֵף** et *insidiatur ad rapiendum pauperem tractu retis sui*. E recentioribus COCCIVS hoc modo: *rapiit inopem, quando attrahit rete suam*. „Quae interpretatio,“ Schroederus monet, „in constructione quidem nil habet impediti et insoliti, cum ita

בְּקֶשֶׁת מִשֵּׁר occurrat pro *attractere arcum*. In coniunctione autem cum חַטָּף eo minus efficit convenientiae et concinnitatis, quo plus inter se distant et longius diversa sunt, tam re ipsa, quam natura illius verbi, *attractere rete*, atque *rapiere*, violenter prehensum abripere et raptare.“ Retinenda igitur prior ratio erit. Sed alia est difficultas. Rete enim parum cum *leonis* adhibita imagine congruit. Non potest idem et *leonis* similitudinem habere, et simul rete tractare.

tractare. Hinc quidam interpretes novam hic textui imaginem, ab homine quodam venatore, aucupe, aut piscatore sumtam, assignarunt. Ita GEIERUS novam statuit hic latere comparisonem cum aucupe vel piscatore. Verum sententiarum concinnitas, ut scite Schroederus monet, vehementer imminueretur, si brevis hicce sermo ab acer-rima *leonis* imagine iam ex abrupto ad diversam multo-que remissio-rem *aucupis*, aut *piscatoris* reti capientis delaberetur. Movit hoc Schnurrerum, ut integrum hemisti-chium ad versum sequentem referret, quo nova simili-tudo instituta sit, ut qui modo cum leone comparatus esset, idem nunc *venatoris* personam teneat. — MUNTINGHE, vocabulo בְּרִשְׁתּוֹ ad versum sequentem relato, verba יִרְטֹף יְרִיבֵי בְּמִשְׁכוֹ lic vertit: *rapit miserum firmiter eum tenendo*, i. e. et firmiter eum tenet, מִשְׁחָה collato cum Arabum كَسَبَ, *tenuit apprehensum, retinuit*. — IACOBI in Not. ad version. vernacul. רִשָּׁה hic *praedam* interpretari mallet, quasi Infinitivus esset a verbo יָרַשׁ *haereditate quidquam consequi, possidere* (ut Genes. XV, 7. לְרִשְׁתָּהּ). Enimvero etiamsi concesseris, רִשָּׁה *praedam* hic verti posse, quod linguae usus vix permittat, tamen verborum hebraeorum interpretatio haec procudi plane nequit: *und schleppt, wenn dies gelingt, ihn fort als seinen Raub*. Mihi neque necesse videtur, vocem quandam insueta signifi-catione accipere, neque commata aliter dividere, si SCHROE-DERUM sequamur, cuius explicationem eo magis integram exhibendam puto, quo minus eam ab interpretibus post ipsum perpensam video. „Observandum est,“ inquit, „*leonem* hic ut *insidiatorem* et *venatorem* animalium proponi, eique propterea, grandiori stylo, commode רִשָּׁה. *rete*, in insidiis expansum dari, post quod venator lateat, per quod capiat, et in quod concludat, feras. Istud equidem רִשָּׁה non de *aucupibus* modo, aut *piscatoribus*, sed etiam de *ferarum venatoribus* usurpari, notum est, ut Ps. XXXV,

7. LVII, 7. Sed pressius et pereleganter *rete*, hac in serie, ad *leonis venatoris lustrum* se applicat, per quod, tanquam *rete*, ad venandum comparatum, reconditum et expansum veluti, feris eo delapsuris infidietur, et in quod eas ad ineluctabilem perniciem concludat. — Ita igitur commodus prodit sensus phraseos *trabere in rete*, ad leonem adhibitae, qui, ut venator, *insidiatur* בְּסִפָּה in *lustro perplexo suo*, iam בְּרִשְׁתּוֹ in *istud rete suum* *trabat*, violenter auferat, et abripiat, capturam.“

10. [וְדָבָה יִשָּׁה] Prius vocabulum Masorethae in margine וְדָבָה, *futurum Coniugationis Kal*, legendum praecipunt, quod communi interpretes consensu sequuti sunt. At lectio, quae in textu, scite admonente SCHROEDERO, nulla omnino correctione eget, ad puram linguae analogiam formata. „Exhibet *Participium Praesens in Kal*, a דָּבָה, cum ו praeposito, quod *Participium* non tantum per דָּבָה, quae consuetior est forma, sed etiam per דָּבָה, raptiore pronuntiatione, efferri potuit. Ita enim in formis participialibus pro פָּעוּל brevius etiam פָּעוּל, et pro פָּעוּל pariter פָּעוּל Hebraeos dixisse constat; quod nomina כְּרוּב, כְּסוּל, אֵייל, cum talibus quam plurimis, origine Participiis, comprobant. Sed speciatim quoque eam, quae in nostra voce adest, formam obtinuisse, ostendit gemellam eius exemplum in שָׁלִי, *tranquillus*, pinguius cum *Jod* scriptum, Ierem. XLIX, 31. pro quo alias שָׁלִי percerebuit. Addatur זָעִיר, *parum, exiguum*, Iob. XXXVI, 2. et alibi.“ SCHNURRERUS vero quod in textu extat וְדָבָה efferendum censet, alterum autem, in margine, וְדָבָה, forsitan וְדָבָה, *Hithpael*. Sed inquirendum est in sensum horum verborum, de quo interpretes in *duas* maxime partes discedunt. 1) Plerique totum versum ad *improbam infidias molientem* pertinere autumant, sed ita, ut varii varias vias ineant. Possunt autem hi etiam in *duas* potissimum classes distribui, quarum *unam* constituunt illi, qui

Tom. IV. S in

in vocum coniunctione textum Masorethicum sequuntur, alteram, qui dictiones diversa ratione coniungunt. 1) Ut ab his incipiamus, α) primus hic Alexandrinus est nominandus, qui verbum ורכה ab hoc versu divulsam et cum praecedente ברשחו coniunctum *transitive* sumsit, atque sic vertit: ἐν τῇ παγιδίᾳ αὐτῶν ταπεινώσει αὐτόν quod Vulgatus sequitur: *in laqueo suo captum humiliabit eum*, allidet ad terram, aut atteret eum. — β) MUNTINGHE ירפה pronunciat, pro ירפה ex sua sententia positum, idque cum ברשחו coniungit, quod Infinitivum verbi ירש esse putat, cui notionem Arabici **ورث** tribuit, *concupivit, avidus fuit*; verbum רפה autem usitata Arabibus *tundendo comminuendi* significatione sumit, adeoque integram dictionem ברשחו ירפה ita vertit: *avide eum comminuit* (*gierig zermalmt er ihn*). — γ) Ultimam praecedentis commatis vocem, ברשחו, cum prima huius versus, ירכה, coniungit quidem etiam RUPERTI, sed ita, ut ברשחו in *possidendo eum* vertat, quasi Infinitivus verbi ירש, *possidere, occupare*, esset; pro ירפה vero mallet ירפה efferre, quod Futur. Coniug. Cal verbi רכה, *contrudit, contrivit, calcavit, coll.*

Arab. **رثا**, cum suffixo tertiae personae masculini generis, ה pro י, Aramaeo scribendi more, qui tamen nec Hebraeis inusitatus est. Vnde hanc procudit versionem: eo (misero, humili) *potitus improbus, ipsum proculcat* (*bat er ihn in seiner Gewalt, so stößt er ihn dahin*). Meræ coniecturae, ingeniose inventae quidem atque exornatae, sed fundamento omni destitutae! Qui vero 2) versuum divisionem receptam retinent, in constituendo sensu maximam partem sequuntur Chaldaeam, qui hanc praeivit interpretationem: **ירכה וישח**, *conterit se et deprimit se*, ut pauper in insidias eius cadat. Verbum רפה *conterere, imminuere*, intransitive intelligit de insidiatore, sive homine, sive leone, qui corpus suum deprimat, et prosterнат. Sic IARCHI: **כן רך האורב שמרבה ומשמיל ומקטין**

ומקטין עצמו כדי שלא יהא ניכר *Ita mos est insidiatoris, ut atterat et humiliet, et parvum reddat, se ipsum, ne agnoscat.* Eandem interpretandi rationem, ut multos alios taceam, sequitur SCHNURRERUS: „Verbum וְדָבָה, seu וְדָבָה, forte וְדָבָה Hitphael, quid significet, ex ipsa serie atque ordine orationis haud difficulter intelligitur. Scilicet *comminuitur* nihil hic aliud esse potest, quam *colligit se contrahitque*, ut delitescat: quod fere facere solent, ut constat, qui feris avibusque insidiantur.“ וְשָׁח autem *procumbit* vertit, maxime ex auctoritate Iob. XXXVIII, 39. 40. *num tu venaberis leaenae praedam? num appetitum catulorum implebis, quando וְשָׁחוּ וְשָׁחוּ procumbunt in lustris, sedent in rugurio ad insidiandum?* Ita totius imaginis haec erit ratio, quam VATABLI verbis exhibeo: „Leo praedam invasurus incurvat sese, et humilem facit, ut potentius insiliat in praedam; sic interdum deiectionem animi simulat improbus, ut commodius pauperem opprimat et evertat; simulat se esse debilem et nullarum virium.“ Verum enimvero huic interpretationi quo minus adstipuler, me impedit, quod in iis, quae proxime praecefferunt, leo repraesentatus fuerit ut praedam abripiens; quamobrem inconcinne et perturbate eidem nunc demum insidiari, atque saltum in eam moliri subiungeretur. Rectius itaque verba וְדָבָה וְשָׁח contraria ratione II) ad *pauperem, miserum*, insidiatoris praedam, referuntur; atque ita quidem, ut, praecunte SCHROEDERO, וְדָבָה, *Participium*, ut iam superius observatum est, *comminutus* vertatur, וְשָׁח autem ope Arabici *ساح* five *تأخ* explicetur, quae verba de iis rebus usurpantur, quae *fidunt, subsidunt*. Ita in poemate quodam Anthologiae Hudeiliticae de duobus fratribus nobilissimis occisis dicitur, periisse

كالطود ساح، بأصله المدفون

Instar montis, qui subsidat una cum radice sua obruta,

ad quod Scholiastes: **ساح ذهب في الارض فلم يبق له اثر** *verbum שוה hic significat, abiit in terram cum radice sua, ita ut ne vestigium quidem eius remaneat.* Qua eadem notione in Codice Hebraeo occurrit Habac. III, 6. *diffringuntur montes aeterni, שוה subsidunt colles prisca.* Itaque nostra verba vertenda erunt, *comminutus sidit (zermalmt fällt er zu Boden!)*, ut pauper, five miser, comparetur cadaveri immanibus leonis dentibus comminuto, quod ex terribili et cruento eius rictu nunc fidat et humum feratur. Ad *miserum* quidem hac verba etiam HENSLERUS refert, sed ita, ut **יִדְכָה**, in *Niphal*, pronunciet, i. e. *conteritur*, idque explicet de pede in decipula ferrea capto et concusso; sequens **יִשָּׁח** autem *incurvat se prolapsus* vertat. Quae interpretatio tamen duplici premitur incommodo: primo, quod istiusmodi decipulas ferreas, quibus pedes franguntur, apud Hebraeos in usu fuisse, vix sit credibile; tum, quod verbum prius, **יִדְכָה** ad solum pedem, posterius autem ad totum hominem referatur, quod duriusculum est. — Nec minor dissensus est in posterioris hemistichii, **וְגַבְלֵי בְּעֶצְמוֹתַי הַלְכָאִים**, sensu constituendo. Difficultatem maxime creat nomen **עֲצוּמִים**, proprie *validi, robusti*, sed quibus 1) multi leonis praedatoris *valida membra*, dentes et ungues potissimum intelligunt. Quod si sumas, trifariam verba explicari possunt. 1) *Cadit membris suis robustis in inopes*, ut **גָּפַל**, *cadere*, positum sit pro irruere in aliquem, de leone praedam pedibus et unguibus suis adoriente. Sed habuimus modo leonem, qui iam *raptaverit* et dentibus *comminuerit* praedam. Paulo aptius quidem alterum: 2) *cadit in robora eius coctus attritorum*, ut *cadere* dicatur rapina in ungues leonis captantis, i. e. *derepente ab eo comprehendi*. Neque hoc tamen cum serie illa bene cohaeret. Idem valet de tertia interpretandi ratione: 4) *cadit per robora eius pauper quisque*, quo modo *cadere* est violento ictu *sterni et*

irucidari. Id ipsum enim iam multo gravius verbo דָּרַחַ, *comminutus* leonis dentibus, expressum. Quod etiam RUPERTI interpretationi obstat, qui עָצָם ut substantivum, *fortitudinem* vertens, sensum exhibet hunc: *incurvat se* insidiando (חָשִׁי), *tum totis viribus in eum irruit*. Alii, II) veluti SCHULZIUS, KNAPPIUS, SCHNURRERUS, nomen עָצָם *vinculi*, *decipulae* notione sumant, quam Arabum ⁵صَلَام obtinet; ut vertendum sit: *incidit in laqueos eorum multitudo calamitosorum*. Verum, ut taceam, עָצָם nusquam alias in Hebraeo codice illa significatione occurrere, neque hic sensus hemistichio praecedenti, quo leo praedam comminuisse iam dicebatur, bene convenit; nisi cum Schnurrero, recepta versusum divisione repudiata, verbis עָנִי הַחַטָּי novum versusum incipias, novam similitudinem instituentem (cf. not. ad vs. praeced.); aut Hensleri interpretationem sequaris (vid. supra). —

III) Quum D S J E U H A R I U S Arabicum ⁵صَوْم ⁵five ⁵صَوْم interpretetur ⁵أَكْوَل i. e. *vorax*, *gluto*, *gulosus*; MUNTINGHIUS in hanc incidit cogitationem, annon Hebraeum עָצָם *fauces* h. l. verti possit? Neque tamen ipse huic sententiae multum tribuit. IV) Rectum et hic a SCHROEDERO visum puto. Retinet is usitatam vocis עָצָם significationem, dum עָצָם *validos eius* vertit scil. *leonis praedatoris*, sub quibus *leunculos*, *catulos*, *eius intelligit*, in quorum unguis et rictus praeda incidat. Verbum נָפַל enim, ope praefixi ב, cum nomine יָ או alio subiecto coniunctum, semper significat, *cadere*, *pervenire*, *in alicuius rei aut personae potestatem*, ut iam e phrasi frequentissime occurrente בְּיַד נָפַל cognoscitur. Pingitur itaque leonis praeda, ab ipso in lustris suis comminuta, et ex ore eius fidens, in circumfusos ei leunculos cadere, unguibus rictuque ab ipsis statim excipienda et devoranda.

Qua imagine apte praedonis ferissimi focii adumbrantur, pari, qua ille, crudelitate misero, tanquam praedae, inhiantes. — Restat vero difficultas in ultima huius versus dictione, חֲלָפָאִים, quae in codicibus duplici modo exhibetur. 1) Masorethae in margine literis in duas voces divisas legendum praecipiant: חַל פְּאִים, atque in textu sic scriptum reperitur in tribus Kennicotti et duobus Roffi codicibus, neque non in Neapolitana Hagiographorum editione. Varie autem haec lectio explicari potest. 1) Hebraeorum plerique חַל pro חַיִל, *exercitus, turba* positum putant, פְּאִים vero *attritos* interpretantur, ut vertendum sit: *exercitus attritorum, miserorum turba*. 2) MICHAELIS similiter חַיִל *exercitum* vertit, sed פְּאִים a radice אָסַס et אָסַס *tristis, pusillanimis fuit*, interpretari mallet *exercitus sive fessorum*, in deserto aquae inopia ac siti enectorum, sive *moestorum*, desperantium. 3) RUPERTI vocalibus mutatis חַיִל effert, quod person. tert. Praet. Cal verbi חָלַל, *perforavit, vulneravit, interfecit* esse dicit; פְּאִים vero cum Michaeli *moestos, pusillanimes* vertit, ut haec integrae dictionis interpretatio prodeat: *necat pusillanimes (er würgt die Schwachen)*. — Addit tamen hanc coniecturam, poetam fortasse חָלַל אָמַר scripsisse, quod interpretatur: *perit, perditur, orbis* (coll. Arab. ^{سواء} أليم), quo omnis omnino miser, auxilio destitutus, sit intelligendus, ut infra vs. 14. sub יָהִים. — Quod autem II) in textu plerorumque codicum scriptorum et editorum extat, חֲלָפָאִים, 1) Masora magna ad Genes. XXX, 11. habet אחת מחמש עשר חיבות הכחוכות חיבה אחת ונקראות שתי חיבות *pro una ex quindecim illis dictionibus, quae una quidem voce scriptae, sed divisas vocibus legendae sunt*, ut פְּאִיִּךְ pro פְּאִיִּךְ Gen. XXX, 11.; אִשׁ דְּחַשְׁדָּה Deuter. XXXIII, 1.; מְלָכִים pro מָה לָּכֶם Iesai. III, 15. Qui hoc sequuntur ex Hebraeis, eodem modo interpretantur, quam supra I) 1) attulimus.

2) MUNTINGHIO חִלְכָּאָה (quomodo hic legendum esse arbitratur pro חִלְכָּאָיִם) est quadriliterum ex חלך *niger fuit*, et כאה *confusus est* (coll. Arab. كاه, كاي, كا) compositum, *imbecillum, infirmum*, significans. 3) Ego cum Schroedero חִלְכָּאָיִם significatione non diversum credo a חִלְכָּה supra vs. 8. pro חִלְכָּה ibi positum, cf. not. ad eum locum. Quod autem ita nomen plurale cum verbo singulari mascul. בַּפֶּל coniungitur, in eo nemo offenderet, quum eadem loquendi forma non solum apud Arabes sit frequentissima, verum Hebraeis etiam satis usitata. Ita Ps. LXXIV, 6. *Tunc עֲבַר transiit super animas nostras הַיַּרְדֵּנִים הַמַּיִם הַיְדוּלֹּתִים aquae tumentes.* Ierem. XV, 16. *וַיְהִי דְבַרְיָה et fuit, fuerunt, verba tua.* Cf. I Sam. I, 2. Exod. XXXI, 14. Deuteron. V, 7. — Integrum hemistichium itaque vertendum erit: *atque ita cadit in validos eius calamitosissimorum multitudo.* — 4) Singularis est HENSLERI cogitatio in *Observatt.* ad h. l. theodisce scriptis, p. 15., חִלְכָּאָיִם pro nomine substantivo, a חִלְכָּה orto, habentis, quemadmodum רָעִים Ps. LXXVIII, 49. Existimat vero pluralem sive absolute positum, ut interiectionis vim obtineat: *o infortunium!* sive praefixum ב subaudiendum, totumque hemistichium sic reddendum: *cadit in vinculum eius, in perniciem*, i. e. in perniciosissimos eius laqueos. — Sed idem fere poeta iam in posteriore versus praecedentis hemistichio expresserat.

II. Hunc versum I) quidam ad *miseros*, sive *calamitosos* referunt, qui secum cogitent, Deum ipsorum oblitum esse, nullam plane ipsorum rationem habere. Sed quum in oratione praecedente de *improbo* tantum sermo fuerit, eum subito ad *miserum* transire, durius viderur. Hinc alii phrasas applicant II) ad *improbum*, qui tolerare Deum, et permittere scelera sua, vindicandi solum animum, non facultatem, habere, sibi persuadeat. — Rectius, meo sensu, SCHROEDERUS III) hunc iocum nec ad *scelera*

lera improbi, nec ad oppressos restringit, sed generaliter quaecumque modo exposita fuerunt, facta respicere censet, tum vexationes et crudelitates improbi, tum praesertim, quas innocentes subierunt, afflictiones et miseras, quarum omnium nullam rationem Deum habere, oppressor iste secum cogitat. אֵל יִשְׁכַּח אֵל obliviscitur Deus miseriarum, nullam earum curam gerit, atque ex earum neglectu vindicationem intermittit, quomodo verbum illud non solum de iis usurpatur, quae auxilium requirunt, ut Pf. XIII, 2. XLIV, 25. Deut. XXXI, 18., sed etiam de iis, quae punitiorem, ut Pf. LXXIV, 23. — הִסְתִּיר פָּנָיו obvelavit, velo condidit, faciem suam, oppressionum vindicationem omnino detrectavit. — בַּל-רָאָה לְנִצָּח non vidit ad perpetuitatem, nunquam accidit, ut illas curet atque vindicet. רָאָה hic est adspicere cum vindicandi consilio, ut Exod. III, 9. 2 Reg. XIV, 26. Pf. IX, 14.

12. קִיְמָה יְהוָה Surge Iehova. Verbum קָם speciatim usu militari increbuit, quo surgere dicuntur bellatores et infesti aggressores, quum ad aliquem invadendum et opprimendum cum impetu se accingunt, ut 2 Reg. XVI, 7. Iud. IX, 17. Pf. XVIII, 40. Insigniter vero ita de propugnatore et vindice usurpatur, ad defendendos oppressos et propulsantes invalores animose ac strenue se parante, ut Iud. V, 7. Eodem usu Arabum قَام, 'flare, surgere, frequentatur, ut in Schultensii Excerptt. Hamaf. p. 306.

أنا لِقَام بِنَصْرِي مَعْتَشِرِ حَشْرِي

Tunc profecto surrexisset in auxilium meum coetus asper.

Haec SCHROEDERUS. — Pro אֵל KOEHLERUS אֱלִי reponendum censet, quod suffragiis Alexandrini, Syri, Vulgati, Arabis, Aquilae et Symmachi sit munitum. „Sed de Alexandrini certe lectione,“ inquit SCHNURRERUS, „iusta

„iusta esse potest dubitatio. Nam in Alexandrino quidem codice legitur $\kappa\acute{\upsilon}\rho\iota\omicron\varsigma \delta\ \Theta\epsilon\acute{o}\varsigma \mu\epsilon$, consentiente versione Arabica polyglotta, sed in Vaticano libro deest $\mu\epsilon$, et Vulgatus habet, *exurge Domine Deus*. Nobis omnino videtur pronomen ab interpretibus illis ex ingenio additum fuisse: neque enim ut Deum sibi propitium, sed ut talem, qui vere Deus sit, Iehova sese demonstrat, precatur auctor carminis.“ — נָשָׂא יָדְךָ , *tolle manum tuam*. Loquendi formula, ex Schnurreri sententia, ab eo desumpta, qui, postquam otio indulset, manibus in gremio repositis, surgit tandem, manumque sublatam operi faciendo admovet. Ego potius, cum Schroedero, continuata, quae in praecedente קָרָמָה lateret, figura, Deum implorari putem, ut instar fortissimi bellatoris et herois magno robustissimae manus nisu graves ictus incutere molliatur, atque sic vim vi perdomet, improbi brachium confracturus, ut vs. 15. dicitur. — $\text{אַל-תִּשְׁכַּח עֲנָוִים}$, *ne obliviscaris humilium*, oppositum esse illi impiae improbi versu praeced. persuasioni, $\text{אַל שְׂכַח אֱלֹהִים}$, *oblitum esse Deum*, incurium plane esse vexationum et oppressorum, recte interpretes observant. De עֲנָוִים , quod Masorethae עֲנָוִים legendum iubent, cf. not. ad Pf. IX, 13.

13. $\text{עַל-מָה נִאֶץ רָשָׁע אֱלֹהִים}$ *Quare improbus spernit Deum?* Hoc videtur cum iis, quae antecesserunt, ita connectendum esse: *exurge etc. nec obliviscaris pauperum; propter quid aliud enim spernit, susque deque habet, re improbus, cogitatque secum, te non inquisitum in scelera, nisi quia videt, impuros esse sceleratos, teque oppressorum oblivisci? quare dicit in corde suo: non requires? Observanda hic personae commutatio, qua in secunda ponitur, non הֲדַרְשָׁה requires, tu, Deus, cum tamen improbus Deum non alloquatur, ac proinde in tertia, ut vs. 11. יִדְרֹשׁ *oblitus est*, dici debebat, *non יִדְרֹשׁ*. Hinc Alexandrinus, ac si ita legisset, $\text{\& \zeta\eta\theta\eta\sigma\tau\epsilon\iota}$ posuit. „Verum facile patet, non *directe* improbum induci, sed*

accommodato verbo רָשָׁה ad *Psalms*, Deum compellantis, personam; dicit improbus in corde suo: tu ipse, o Deus, cuius numen ille spernit, non requires, s. te non requiriturum esse, qui inflexus et ad Deum directus sermo majoris vis et efficaciae ergo adhibitus apparet. Interponunt hic nonnulli בִּי , quod; dicit — quod non requires; non male quidem, sed quo tamen non opus est, si modo ad compellantis Deum personam attendatur. Similiter Hof. VII, 2. extat: *ne dicant in corde suo: omnis רָעָהְם וְכִרְתִּי מְלִי מִלִּי* mali eorum recordatus sum, pro *רָעָהְנוּ וְכִרְתִּי מְלִי* mali nostri recordatus est. Conf. Ps. L, 21.“ SCHROEDERUS.

14. רָאָהְהָהּ *Vidisti!* „Oppositum hoc est protervae impiorum opinioni versu II., Deum nil quidquam eorum videre, quae ipsi ad alios vexandos opprimendosque moliantur. Affirmat itaque carminis auctor, certissime haec omnia cognovisse Deum, ut qui universe observet diligentissime, quidquid molestiae atque noxae homini inferatur: poenas quidem delictorum nonnumquam differri, sed delicta ipsa tanta cum cura notari a Deo, ut non possint non subinde in memoriam ipsius redire.“ SCHNURRERUS. $\text{בִּי־אָתָה עָמַל וְכַעַס תִּבִּיט}$ nam tu vexationem et molestiam contueri soles, ut idem ille interpres doctissimus vertit; לָחַח בְּיָדֶךָ dare, s. ad dandum in manum tuam, in quorum verborum explicatione interpretes dissentiant. 1) Veteres hanc dictionem in *potestatem tradendi* notione acceperunt, qua saepius occurrit. Alexandrinus enim posuit: $\tau\acute{\alpha}$ παραδόναι αὐτὰς εἰς χεῖρας σου, quod sic inflexit Arabs $\text{لِيَسْلَمَ فِي يَدَيْكَ}$ ut tradatur in manus tuas.

Syrus: $\text{سَأَلْتُ أَنْتَ أَنْ تَنْصَلِحَ بِي}$, prospicis, ut tradatur in manus tuas. Quod quam incommodum sit, quisque sentiet ipse, cum Deum ita tradere aliquem in manus proprias, dici non conveniat. 2) Ex recentioribus

bene

Bene multi **הח** dare, pro retribuere scelerum poenas, aut ultionem, acceperunt, ex usu illo, quo Deus dare alicui dicitur secundum facta ipsius. Praeivit ABEN-ESRA, qui vero **בְּיַדְךָ**, ut separatam faceret locutionem, inverso verborum ordine, praemittendum autumavit, quum dedit: **הח לך בחיך** in manu tua scilicet est, dare ei retributionem, omni tempore quo volueris; quod certe longius a textu deflectit. Neque vero, ut recte Schroederus monet, usus ille verbi **הח** retribuendi, hic aptam efficit constructionem cum **עָמַל וְכַעַס**, molestia ac vexatione, quas illatas Deus non commode, directa structura, diceretur dare, pro retribuere earum poenam aut vindictam; eoque minus, quod non expressus sit is, cui haec retribuenda foret. 3) „Rectius ex GEIERO docet Schroederus, sensum formulae repetendum esse ex loco Esaj. XLIX, 26. ecce palmis te meis insculpsi. Non quod de pugillaribus hic cogitandum sit, manui impositis, ut Schroedero videtur, nam qui in tabulas manui impositas aliquid refert, dici profecto non potest, in manu sua illud notasse. Sed est loquendi hic modus ab illo desumptus, qui ut certus esse possit de rei cuiusdam memoria conservanda, notam manui inprimit, quae non potest non rem ipsam perpetuo in animum ipsius revocare.“ SCHNURRERUS. — **עָלֶיךָ הֵלַכְהָ** super te relinquit calamitosus, subaudi cum eodem Schnurrero Accusativum **זָוָה**, ut sensus sit, miserum cum vexationes, quibus obnoxius sit, tum res suas universas tuto committere Deo et posse et debere. Similis verbi **עָוֹב** cum particula **עַל** structura extat Iob. XXXIX, 11. Eundem sensum expressit Chaldaeus interpres: **עֵלֶיךָ יִסְבְּרוּן** in te sperabunt pauperes tui. — **יָחֹם אָמַתָּה הָיִיתָ עֹזֵר** pupillum tu fuisti adiuvans. Sed **יָחֹם** exprimit quemvis neglectissimum et iniuriis maxime expositum, simulque sibi prospiciendi facultate earentem, ut Iob. VI, 27. XXII, 9. Thren. V, 3. Convenit propria eius vocis significatio, apud

apud Arabes servata, quam Tebrizi ad Hamafam notavit:
 اليتيم الغلّة ومنه سمى لبيتيم يتيما لانه مغول
 عند Vox יחם neglectionem notar, et inde pupillus dicitur
 יהים, quod negligi solet.

15. שכר זרוע רשע Frange brachium improbi, violentiam eius potentiam reprime. — רוע הדרוש-רשעו בל et ad malum quod attinet, si investigabis improbitatem eius, non invenias, si tu ipse Deus accuratissime investigabis illius violentiam, ut eam vindices, non reperias eam, quippe quae ita perdomita, penitus deleta, et e rerum quasi natura abolita sit, ut nusquam ab illo amplius exerceri, nec adeo ea a te penitissime perquirente ullo loco inveniri queat. Sollennis enim Hebraeis haec loquendi formula, qua perquiri, nec inveniri dicuntur illa, quae derepente excisa et deleta ita disparent, ut nec vola, nec vestigium inveniri queat. Vid. Ps. XXXVII, 35. 36. Job. III, 4. XX, 7. 8. 9. — SCHNURRERUS, neglecta Masoretharum distinctione, רוע ad prius hemistichum refert, ita tamen, ut רוע efferat, quod est Imperativus verbi רוע concutere, eam maxime ob causam, quod, qui carminis argumentum est, tyrannus, satis constanter nonnisi nomine רשע solet designari. Vnde haec totius versus interpretatio prodit: *frange vim improborum et comminue; si ipse adeo quaesiveris improbos, haud reperias.* Legit enim in hemistichio posteriori cum HARIO: הדרוש רשע ובל תמצא, propterea quod plus ponderis habeat atque dignitatis, si improbus ipse, quam si vis illius ac libido nocendi tolli a Deo penitusque deleri dicatur.

16. יהוה מלך עולם ועד Iehova rex erit perpetuo.
 „Non hic sermo est de summo illo Dei imperio, quo res universe omnes moderatur atque gubernat, sed innuitur ipsius singularis illa cum Israelitis cuniunctio, qua effectum est

est, ut et ipsi praecipua quadam ratione Iehovae, tanquam regi suo subessent, et ditio, quam tenerent, *terra Iehovae sacra* et propria audiret, Levit. XXV, 13.“ SCHNURRER. [מִבְּרַךְ נֹיִם מֵאַרְצוֹ „Verbum מִבְּרַךְ propriam vim habet *abeundi, aufugiendi* ex conspectu, cum *perditione et interitu*, uti monuit A. SCHULTENSIUS in *Commentar. in Job.* p. 123. Hinc speciatim de *gentibus et copiis hostilibus* usurpatur, cum *funesta clade fugatis ac deletis* e regione quadam, ut Deut. VIII, 20. XXVIII, 22. Iud. V, 31. Idem hoc loco usus adhibita illius מִבְּרַךְ cum בֵּן constructione, ut Ierem. XLIX, 38. exseritur, ut sit: *disperierunt fugatae atque deletae gentes e terra eius.*“ SCHROEDERUS. In sensu autem huius hemistichii constituendo interpretum est disensus, dum alii ad *praeteritum*, alii ad *futurum* tempus illud referunt. 1) Qui prius sequuntur, sub נֹיִם vel 1) *gentes exteras* intelligunt, quae non tam multo ante compositum hoc carmen Palaestinam invaserint, sed, Iehova auxilio, expulsae fuerint; vel 2) septem illas *Cananiticis* gentes, quas Iehova olim in gratiam populi sui extirpaverit, sive, quod HENSLERO verisimile est, *Iebusaeos*, a Davide expugnatos, vid. 2 Sam. V, 6; ut itaque poeta recordatione eorum, quae Iehova antea perpetraverit, spem suam confirmet. 3) Paulo aliter SIMEON DE MUIS: „Forte David, postquam Deum obtestatus est, ut impiorum potentiam everteret, concludit gratiarum actione de lato auxilio, et tanquam certus se exaudiendum, ante victoriam encomium canit; q. d. Deus ille, quem impii illi negant regere humanum genus, solus rex est, quippe qui suam potentiam in delendis impiis ostenderit. Ita David omnes Psalmos, in quibus Dei auxilium implorat, gratiarum actione claudit, ceu certus se exaudiendum.“ — II) Sed e SCHNURRERI sententia מִבְּרַךְ „*futuri* significationem hic habet, etsi verbum aliud, in futuro positum, in superiore sententia haud

con,

conspicitur. Quod enim saepe fit, ut futurum, quo spectat praeteritum, futuri significationem induens, per ellipsin supprimatur, id hoc quoque loco accidit, quo post יהוה subaudiendum est יהוה. Nec obstat absentia copulae *Vau* a verbo מְבַרַךְ: nam in stilo sublimiore, etiam hac absente, futuri sensum induit praeteritum alii futuro subiunctum. Cf. NICOL. GUIL. SCHROEDERI Syntax. Verbor. Reg. XLVII, 7. 8. Sensus itaque est: Iehovam sese populi sui regem demonstraturum esse, barbarasque gentes sui imperii finibus eiecturum.“

17. תַּאֲוֹת עֲנוּיִים שָׁמַעְתָּ יְהוָה. *Desiderium mansuetorum exaudivisti*, i. e. annuisti cultorum tuorum desiderio. עֲנוּיִים sunt *animo humiles*, *Deo se submittentem*, et *religiosius cultores*, qui iniuriis affecti ad Deum solum confugiunt, ut Pf. XXII, 27. XXV, 9. XXXIV, 3. Ies. LXI, 1. Verbum שָׁמַע, recte observante SCHROEDERO, hic sensu iudiciali, ut patet ex לִשְׁפֹּט, *ad iudicandum*, versu sequenti, usurpatur, ut sit *admittere* desideria tanquam *iudicem*, iudicium, ad satisfaciendum laesis, exercendo, ut I Reg. VIII, 32. — תְּכַבֵּן לָבָם, *Confirmas cor eorum*. *Cor firmatum* opponitur *concusso*, *agitato*, *palpitanti*, quales locutiones ad *vehementiorem*, quo quis commovetur, *dolorem*, *metam*, et *consternationem* exprimendam usitatae sunt, ut Deut XXVIII, 65. Ies. VII, 2. Pf. LV, 5. Hinc cor נָכוֹן est *sedatum* a tali commotione doloris et metus, ad stabilem tranquillitatem reductum, et felicitis rerum eventus fiducia obfirmatum. Ita clarissime Pf. CXII, 7. LVII, 8. — תִּקְשִׁיב אָזְנוֹךָ non vertendum est. *attenta erit auris tua*, ut ABEN-ESRA praeunte quidam reddunt, sed: *attentam reddes*, s. *praebebis aurem tuam*, cum sit Coniug. *Hipbil*. Est autem secundum naturam radicis תִּקְשִׁיב, *nitidus*, *purgatus fuit*, propria locutionis תִּקְשִׁיב אָזְנוֹךָ vis, *purgatam*, *emundatam efficere* et *praebere aurem*,
f. ex-

f. expurgatis fordibus apertam et patulam, ad fonum accurate percipiendum. — Totius commatis sensum ita illustrat SCHNURRERUS: „Celebratur hoc versu eximia Iehovae, ut regis, erga illos, qui ipsius imperio subsunt, gratia ac benevolentia, qua effecturus sit, ut mala ex barbarorum incurfionibus orta brevi tollantur reparenturque. Scilicet debellatis pulsisque hostibus fore, ut rex, data civibus suis adeundi copia; afflictos animos blanda compellatione recreet excitetque, ac singulos de iniuria accepta querentes benigne audiat, ut, dum singulorum desiderii satisfiat, universa respublica in antiquum statum restitua-
tur, non amplius ab hostibus turbanda.“

18. לְשֹׁפֵט יְהוּם יִרְדֶּה *Ad indicandum, iudicio vindicandum, pupillum et atrium.* In voce יִרְדֶּה SCHROEDERUS scite hic observat *usum forenses*, quo notat *iniuria ac vi iure suo cadentem et oppressum*, ex loquendi formula כָּסַף *conterere aliquem in porta, i. e. iudicio*, Proverb. XXII, 22. Iob. V, 4. Videtur autem haec sententia non, ut multis placuit, ad solam proxime praecedentem, *attentam praebebis aurem tuam*, restringenda, sed cum Schroedero ad singulas versu praecedente positas referenda, praesertim ad primam illam: *desiderio cultorum tuorum annuisti.* — In verborum מִן־הָאָרֶץ אָנוּשׁ לְעֵרֶץ עוֹד בְּלִי־יוֹסֵף עוד לְעֵרֶץ אָנוּשׁ מִן־הָאָרֶץ expli-
catione in duas maxime partes interpretes discedunt, dum alii nomen אָנוּשׁ cum מִן־הָאָרֶץ coniungunt, ut compositam haec verba efficiant *appellationem*; alii vero מִן־הָאָרֶץ cum לְעֵרֶץ connectunt. 1) Si priorem sequaris rationem, qua *homo e terra* pro *homine terreno, fragili et impotenti*, accipitur; duplex datur sensus. 1) Alter est, quo *miser oppressus* intelligitur; unde, adhibita verbi עֵרֶץ vi *neutrali timendi, formidandi*, haec prodit sententia: *ne addat amplius formidare homo e terra*, s. improbum vexatorem. 2) Alter vero, quo *improbis vexator* designatur, cuius
auda-

audacia et atrocitas illo hominis terreni, qui Deo coelesti oppositus fit, nomine perstringatur. Sic vero in constituenda phrasi magna existit varietas. α) Retenta illa verbi פָּרַח notione, multi dederunt: *ne pergat amplius formidare hominem miserum e terra*, scil. quisquam, aut, ut alii voluerunt, pupillus et attritus. β) Alii, ΚΙΜΧΙΟ praeunte, verbum illud transitiva terrendi notione accipiunt, hoc sensu: *ne pergat amplius terrere eos homo e terra*, scil. pupillum et attritum. — Verum omni huic rationi, qua פָּרַח cum מִן־הָאָרֶץ connexum homo terrenus vertitur, scite opposuit SCHROEDERUS, quotiescunque hominis e pulvere origo innuatur, satis constanter solere adhiberi nomen עָפַר, aut הָאָרֶץ, veluti Genes. II, 7. III, 19. Ps. CIV, 29. Eccles. III, 20. Job. X, 9. al.; vocabulum פָּרַח autem hoc sensu adhiberi nusquam alias. Erit itaque II) לְעָרֵץ cum מִן־הָאָרֶץ connectendum. Verum potest sic etiam duplex sensus prodire, pro ambiguitate vocis פָּרַח aut *oppressorem*, aut *oppressum* designantis. 1) Priori modo Alexandrinus, verbo עָרַץ *intransitive* pro *iactare se* sumto, dedit: ἵνα μὴ προσθῆ ἔτι μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς. Sed voculae מִן־הָאָרֶץ cum verbo עָרַץ constructae, manifeste *transitivam* eius vim desiderant; פָּרַח vero, quod tam ex etymo, quam ex linguae usu *debilitatis* notionem habet, multo aptius ad *oppressum* applicatur. Praeferenda itaque 2) SCHROEDERI interpretatio, quae talis est; *nec addat amplius, non pergat* scil. improbus *exagitare*, exturbare, *hominem debilem, miserum, e terra sua, e patria*. Eadem *transitivam* excutiendi, *exagitandi* notione verbum עָרַץ Job. XIII, 25. occurrit. *Excuti* vero graviore stylo dicuntur, qui *violenter* e loco, e sedibus suis, *eiiciuntur*, quomodo פָּצַץ *quaterere, excutere*, saepius usurpatur, veluti Iesaj. XXXIII, 3. „Neque huic interpretationi multum obstat, quod nomen, unde pendet פָּרַח, expressum non fit. Nihil enim vetat, vel

vel nomen שׁוֹרֵר ex superioribus repetere, vel subintellecto nomine אֲנִי , locutionem impersonalem statuere; vid. Schroederi Syntax. Verbor. Reg. LX. "SCHNURRERUS. In eundem sensum etiam Syrus: $\text{אֲנִי אֶפְרַיִם אֶרְבֵּי אֲנִי אֶרְבֵּי אֲנִי אֶרְבֵּי אֲנִי}$ ne addat ultra perdere homines e terra.

 PSALMVS VNDECIMVS

ARGVMENTVM.

Quum auctori huius carminis amici fugam suafissent, ne per insidias ab inimicis circumveniretur; repudiat hoc consilium, suam in Iehova fiduciam praedicans, quem speret hostium consilia et technas eversum. Rationem suae fiduciae affert, quod rerum omnium moderator et dominus sit Deus, neque sine eius providentia quidquam geratur ab hominibus, quare innocentes bono animo esse debere, improbis autem certam perniciem expectandam esse.

Inscriptio *Davidi* hoc carmen assignat, nec occurrit in eo quidquam, quod a Davidico ingenio abhorreat. Sed prorsus incertum est, qua occasione editum sit. De qua quid interpretes coniecerint, quidque verosimillimum videatur, breviter dispiciamus.

Adversus terrores eorum, qui solliciti de Davide, in periculis a Saule, fugam ei suaderent, factum esse Psalmum, sententia est interpretum longe plurimo-

rimorum. Sed in tempore pressius finiendo differunt. *VENEMA* carmen ad illud tempus existimat referendum, quo *David* a *Siphaeis* proditus, et a *Saule* obsessus, in *Philisthaeorum* regionem discedere consilium ceperit *). Quae fuga quum ansam dederit de firmitate animi atque fiducia *Davidis* male opinandi, resque eius pro desperatis habendi, eum hunc *Psalmum* composuisse, ut se ab ista calumnia liberaret, et fiduciam in *Iehova* testificaretur. Verum carminis initium manifeste continet non exprobrantium voces, sed hortantium, ut fuga sibi caveret, et amicorum de salute *Davidis* metuentium.

Ex aliorum sententia in specu *Adollamico* hic psalmus factus est, cum, interfectis iam sacerdotibus *Nobicis*, nemo *Davidem* exultantem recipere aude- ret, sed omnes amici ei fugam suaderent, qui tum ibi ad eum frequentes convenerunt **), atque ideo terram *Israeliticam* relinquere necesse haberet. Et sic oporteret inter initia latebrarum illarum factum esse carmen, et ante adhuc, quam de caede *Nobicorum* cognosceret. Maiorem enim animum sperat, quam illius temporis cetera, cum satis diu ibi subsisterit, et vix tandem repererit, quo fugeret.

Propius ad veritatem accedere videtur *AMYRALDI* de huius psalmi tempore et occasione sententia. „Quum adhuc, inquit, in aula *Saulis* versaretur *David*, eius amici, ficti an veri, incertum est,

T 2

*) Vid. I Sam. XXIII, 14 — 21.

**) Vid. I Sam. XXII.

est, observato regis in eum infesto animo, qui nondum tamen aperte in persecutionem exarserat, ne quid gravius accideret, id illi consilium dederunt, ut in montana loca Iudaeae, unde oriundus erat, ad aliquod tempus secederet, donec regis animus mitigaretur: quod consilium non videtur tum probasse, quamquam postea id sequi coactus est. Verum eo tempore aliter sensit, fretus innocentia sua, et confusus bonitate Dei, quam sibi adversus hostium suorum molitiones et insidias satis firmum praesidium esse putabat. — IACOBI quidem quo minus ad Saulinum odium hoc carmen referatur, impedire putat versus secundum, quo non singuli cuiusdam hominis insidias sed bellicas molitiones innui opinatur. Cur vero versus ille non de Saulis affectis possit intelligi, equidem causam video nullam. Ac prorsus sine fundamento est alterum, quod Saulino tempori opponit, indicari vs. 4. *sancto Iehovae palatio* tabernaculum in Sionio positum, quod multo demum post Saulem sit factum; quum coelum potius ibi videatur intelligendum, ut videbimus.

Inter initia coniurationis Absalonicae, cum Davides moneretur ab amicis, ut, relicta regia Sionica et urbe, fuga sibi consulere, hunc psalmum ab eo factum esse adversus formidolosos voces amicorum illorum, qui ei metuebant, quorum tamen consilium postea secutus fuit; opinio est RUDINGERI, quae nec Dathio improbanda videtur. Ad hoc

hoc ipsum tempus IACOBI carmen existimat referendum.

H. E. G. PAULUS hunc psalmum carmen martium esse censet, quo rex, forsan Hiskias, Senacheribo Hierosolymis obsidionem minitante, se et subditos protectionis divinae spe confirmaret, quum amici fugam in loca montana ei suassent: atque in vocibus הֲרַכֵּם (vs. 1.) et שְׁתִּיתָ (vs. 3.), nec non in timidae aviculae imagine, similitudinem quandam cum eo, quod Ies. XXXVIII, 10. seqq. legitur, Hiskiae carmine deprehendere sibi visus est. Sed quae Iesaj. XXXVII, 1. seqq. legimus de Hiskia, scissis vestibus atque cilicio amicto templum Iehovae adeunte, quum Senacheribum cum exercitu appropinquare accepisset, cum nostri carminis animo certo et confirmato parum conveniunt. Preces etiam, quas Hiskias illo tempore fudit (Iesaj. XXXVII, 16—20.), huic Psalmo plane sunt dissimiles.

I. בִּיהוָה חֲסִימִי *Ad Iehovam confugio, me recipio, sub eius protectionem succedo.* De primigenia huius loquutionis vi cf. not. supra ad Ps. II, 12. p. 66. 67. Quum igitur tanto protectore tutus sim, אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְבַפְּשִׁי *quomodo dicitis, dicere audeatis, animae meae, i. e. mihi,* ut Ps. VI, 5. VII, 3. [נִירָה הֲרַכֵּם צְפוּר. „Haec editorum librorum lectio,“ inquit I. F. FISCHERUS in *Proluff. de Verff. Graecc. Libr. V. T. Litterarum Hebraicar. magistris*, p. 165., „iis premitur difficultatibus, ut de veritate eius atque elegantiâ recte dubitari posse videatur. Nam primo

non apparet, quid sibi velit Pluralis נָרִי, quum praecedat Singularis לְבַשְׂתֵּי, ad quem verbum illud referri debere, quum totus Hymnus nonnisi Davidis querelas cum adversariis complectatur, manifestissimum est: deinde non potest intelligi, quare, quum vocabulum צְפּוֹר non minus quam verbum נָרִי nomen generis desideret, hoc est eiusmodi, quo omnino montes, perfugia avicularum, significentur, ei iunctum sit vocabulum certi montis, hoc est, Sionis: hunc enim volunt plerique interpretes montem piorum hominum propterea dici, quod stererit in eo templum, in quo deum gloriati essent praesentem sedere, cuius numine tuti ab omni vi, ab omnibus insidiis viverent. His vero difficultatibus libera est lectio altera: נָרִי הָרַר כְּמוֹ צְפּוֹר, quam praeter Alexandrinos Iudaeos, Aquilam, quinaeque Versiois auctorem, propagavit ad nostram memoriam Chaldaeus interpres. Huius enim in Versione legitur אֲטֹלְתֵי לְטוֹרָא הִיךְ צְפָרָא: sed Alexandrina Versio, cum Aquila, Graecam rationem sequuta, Singularem הָרַר, qui vim Pluralis habet, Plurali expressit; nam ut in Aquilae reliquiis extat ἀναστῆ εἰς τὰ ὄρη ὡς σπαθίων· ita Codices Versiois Alexandrinae omnes habent verba: μεταναστεύς [Hefychius: μεταστῆς μετέρχε, μετοίκα, ἔχει τὰ ὄμοια] ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς σπαθίων· quae ipsa verba Syrus interpres reddidit: נָרִי הָרִי אֶל מִן צְפּוֹר: unde in Vulgata Versione pro *transmigra in montem, sicut passer*, reponendum: *transmigra in montes, sicut passer*, puto: cuius Versiois auctor etiam pro *passer* ponere verius *avicula* potuisset, quum σπαθίων Graecis interpretibus dicatur omnis generis *avicula*, ut Matthaeo, X, 29, 31. et Lucae, XII, 6. Et נָרִי quidem Masorethae quoque legendum viderunt: quam eorum emendationem, praeter illos interpretes, quorum verba modo laudavimus, ipse Versiois quinae auctor confirmat, cuius in reliquiis habetur μετακινῶ. In hac igitur idonearum auctoritatum multitudine dubitabimus lectionem הָרַר כְּמוֹ צְפּוֹר נָרִי recipiendum

dum putare : praesertim quum, ea recepta, totius orationis membra apte inter se et praeclare cohaereant ? Nam queritur Davides cum invidis, quod ipsum iubeant salutis suae consulere fuga in montes, per quos, velut avicula, volitet atque erret.“ Eandem illam legendi rationem probant VENEMA, IO. AUG. STARK in *David. Carminn.* Vol. I. p. 239. et DOEDERLEIN in *Scholiis in Libros Poeticos V. T.* p. 78. Prohibet tamen etiam sensus commodus, si retineas Pluralem כּוּרֵי, qui Davidem et affectas eius complectitur. Tum הַרְכָּם, *montes vestri* erunt ii, in quibus soletis latere, in quibus latebras vestras habetis. Ante צפּוּר autem, bene monente Aben-Esra, subaudiendum est כּ, similitudinem indicans, ut alias saepe, veluti Iesaj. XXI, 8. וַיִּקְרָא אֶרְיָהּ עַל-מִצְפֵּה, *et clamavit [ut] leo in specula.* Cf. Genes. XLIX, 9. 14. — LUDOVICO de DIEU כּוּרֵי הַרְכָּם est constructio, qualis illa Mich. I, 4. עֲבְרִי לָכֶם יוֹשְׁבַת שָׁפִיר *Transi vobis, habitatrix Saphirae*, ut Affixum plurale rem respiciat, non praecedens nomen, et, quemadmodum *habitatrix Saphirae* habitantes significat, ita hic *anima Davidis* suos comprehendat. — VENEMA dictionem כּוּרֵי subaudito כּ, mallet vertere: *vagari ex monte*, i. e. eum, tanquam nidum, et tutissimum refugium deferere, ut Prov. XXVII, 8. כְּצִפּוּר כּוּרֵדָה כַּצִּפּוּר כּוּרֵדָה *sicut avicula, quae e nido suo palatur, ita vir palabundus e loco suo.* Sed quum his verbis manifeste Davidi consulatur, ut in talem locum se conferat, ubi ab hostium insidiis tutus esse possit, in locis montanis vero et saltuosis facilius aliquis lateat, quam in planis et apertis; ego veteres interpretes sequendum, et *confugere ad montes* vertendum censeo. Metaphora desumpta est ab aviculis, quae ad montes arbutis confitos se conferendo, a persequentibus, vel aucupibus, vel accipitribus aliisque alitibus rapacibus prospicere sibi affolent. צפּוּר non semper *passerem* significare, sed etiam *aviculam* in genere, ut Levit. XIV, passim, Iob. XL, 24. Pf. LXXXIV, 4. CII, 8. al.,

pluribus demonstravit BOCHARTUS in *Hieroz. P. II. L. I.* Cap. XXII. Tom. II. p. 727. 729. edit. Lips.

2. Pergunt benevolentes Davidi, et causam indicant, cur ei sit fugiendum: עַל-יָתֵר כִּי הָיָה — *Etenim arcum intendunt impii, aptant ad nervum sagittas suas.* De locutione קָשָׁה קָלָה, *calcare arcum*, cf. not. ad Ps. VII, 13. לִב לִירֵחַ בְּמוֹ-אֶפֶל לְיִשְׂרָאֵל *ut iaculentur in caligine*, ex infidiis obscurisque latebris *in homines rectos corde.* Apte vero similitudini aviculae trepidae subiecta est imago arcus et sagittarum: ut volantem avem, quia apprehendere manu nequeunt aucupes, iaculis deicere moliantur, ita Saul et ceteri Davidis hostes, cum vi eum capere non possent, artibus et dolis circumveniebant. — Alii haec verba *Davidis* esse putant, et cum versu praecedente hoc modo coniungunt: Cogor equidem imitari ingenium avis, quae oculos sagittariorum fugere vult, quod nonnulli eorum, qui sunt Sauli a consiliis, homines improbi et nequam, vitae meae et sociorum insidiantur.

3. [כִּי הִשְׁחָח יְהִרְסוּן] Interpretationis diversitatem hic creat vox שְׁחָח. Eam I) alii, ad radicem Chaldaeis usitatam, שָׁחָ *texit*, referentes, מַצּוּרָה, *retia*, interpretantur, ut Aben-Efra, qui locum Iesai. XIX, 9. adfert, ut eum, in quo שְׁחָח ad eandem illam *texendi* notionem fit referendum; cf. Schol. nostr. ad loc. illum. Qui hanc significationem admittunt, ii haec verba sic vertunt: *certe retia destructa sunt*, ut Davides amicis fugam ei consulentibus respondeat, nihil esse necesse, ut fugeret, divinitus ex retibus hostium esse ereptum. Tum hemistichium alterum: צָרִיק מֵ-פַעַל, *instus quid fecit?* ita erit capiendum: ego enim quid sceleris commisi, ut salutis meae Iehova rationem non habeat? Sed quum vocabulo שְׁחָח *retium* notio sine ratione idonea tribuatur, cui praeterea nec verbum הִרְסוּ congruit; rectius II) alii *fundamenta*

menta vertunt, a נָשָׂא , ponere, unde et Chaldaeis נִשְׂבָּא eodem illo significato usurpatur. Ita Chaldaeus (ܢܫܒܐ) Syrus (ܢܫܒܐ), atque Aquila (τὰ θεμέλια). Sub *fundamentis* vero plerique intelligunt *leges*, Symmacho praeunte, cuius talis est interpretatio: $\text{ὅτι οἱ θεσμοὶ κατελύθησαν}$, *Leges perfractae iacent, leges nihil valent.* Θεσμοὶ vero, ut observat I. F. FISCHERUS in *Specim. Clavis Verff. Graecc. V. T.* p. 58., plane accedunt ad נָשָׂא , a נָשָׂא , ponere: ita dicti, quia leges sunt quasi fundamenta, quibus superstructa nititur omnis hominum societas, ut iis convulsis evertantur ipsae civitates. Alii *perfulgia*, sive arces intelligunt, quibus dirutis nesciret Davides, quo tutus evadere possit. Ego verterim: *si fundamenta collapsa sunt, quid faciat probus?* Videtur autem *fundamenta collapsa sunt* proverbialis locutio esse, qua uti solebant, si quando res ad extremam desperationem devenerit; metaphora ab aedificiis sumpta, quae dirutis fundamentis tota concidere necesse est. Continere autem hoc modo hunc versum adhuc verba amicorum Davidis, rationes, quibus ad fugam eum moveant, proponentium, vix monitu opus. — Alexandrinus vertit: $\text{ὅτι ἂ κατηρτίσω καθεῖλον}$, *quoniam, quae perfecisti, destruxerunt.* Videtur intelligere illud Iehovae decretum, quo Davidem regem Israelitarum constituerat, quod vero ab impiis illis eversum sit. Etulit vero ille interpres הִתְנַחֵם , vel certe הִתְנַחֵם , *fundasti.* — MUNTINGHE Participium Passivum, הִתְנַחֵם , ponendum censet, ut vertendum sit: *evertunt fundata*, i. e. summa infimis permiscent. Mutatio nec elegans, nec necessaria, si quid video.

4. Respondet Davides, cum omnes humanae spes se destituant, in Iehova sibi spem esse positam; qui quamvis in coelo thronum habeat, inde tamen cuncta in his terris administret, ac diligenter res hominum curet. Similiter Ps. CXXXVIII, 6. $\text{בְּיְהוָה יִשְׁפַל יְהוָה וְיִרְאֶה}$ *quam-*

vis Iehova sublimis est, tamen humilia respicit. — הַיְבֵל Palatium sanctitatis eius; sive sanctum Iehovae palatium, est coelum, ut apparet ex altero hemistichio, ubi בְּשָׁמַיִם ponitur. Sic Habac. II, 20. יְהוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ Iehova in palatio suo sanctissimo habitat, reveretur eum universus terrarum orbis. — יְהוָה בְּשָׁמַיִם פָּסְאוֹ Quod attinet Iehovam, in coelo est thronus eius, Iehovae thronus in coelis est. Nominativus absolutus pro Genitivo positus; de qua loquendi ratione plura vid. in STORRII *Observatt. ad Analog. et Synt. Hebr.* p. 292. seqq. עֵינָיו יָחוּד, Oculi eius respiciunt, nihil est, quod ille non videat; calamitates afflictorum et impiorum conatus novit. עֲפָעְפִּיר יְבַחֵנִי בְּנֵי אָדָם Palpebrae eius examinant, explorant filios hominum. Verbum בָּחַן proprie usurpatur de aurificibus, qui terendo et fricando ad coticulam aurum argentumve explorant, an cum impuriore materia mixtum sit, vid. Proverb. XVII, 3., consentiente Arabum سَمَّن (commutatis eiusdem organi literis, ט et כ) terere, laevigare, hinc aurum argentumve explorare ad lapidem Lydium. Cf. ALB. SCHULTENSIUM in *Clavi Dialector.* p. 194 seq., nec non ad *Hariv. Confess.* II. p. 95. et in *Commentar. ad Iob.* VII, 18. XXXIV, 3. Nostro vero loco transfertur ad oculos, omnia, intimos etiam recessus diligentissime explorantes. Sensus itaque est, Iehovam secretissimas abstrusissimasque hominum conspirationes perspectas compertasque habere.

5. יְהוָה צַדִּיק יְבַחֵן Iehova iustum explorat, cognoscit penitus, et cognitum amat et protegit; metonymia causae, ut cognoscitur ex hemistichio antitheto: יְרַשֵׁעַ וְיִשְׁפֹּט יְהוָה אֶת-הַיָּשָׁרִים וְהַיָּשָׁרִים יְרַשָּׁעוּ וְהַיָּשָׁרִים יִשְׁפָּטוּ impium vero eumque qui violentiam amat, qui malo delectatur, quique potentia sua ad iniustam violentiam abutitur, odit anima eius.

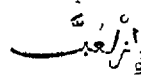
6.] וְיַמְטֵר עַל-רִשְׁעִים פְּחִים Pluere faciet super impios carbones, sive, ut alii vertunt, laqueos. 1) Qui prior-

rem

rem significationem eligunt, iis פְּחִים idem est ac פְּחַ, sed alius formae; vel pluralis, pro פְּחִים, quae Iarchii est sententia. Hanc interpretationem praecipue commendavit LOWTH *de Sacra Poesi Hebraeorum*. Prael. IX. p. 166. edit. Goett. not. פְּחִים, inquit, 1) „*prunas ardentem, ἀνθρακὰς*, uti reddit vetus interpretes apud Chrysostomum in loc. Intelligi videntur *globi ignis*, vel quas *Bolidas* vocat PLINIUS *Histor. Natur.* II, 26.; vel simpliciter *fulmina*, cf. Pf. XVIII, 13. 14. IOSEPHUS *Antiquitt.* I, II. de excidio Sodomorum: ὁ θεὸς ἐνσκήπτει βέλος εἰς τὴν πόλιν. PHILO *de Vita Mos.* I, II. de eodem: κεραῖνοι ῥιέντες ἐξ ἀνθρῶ. Hoc certe multo melius congruit cum sequentibus, quam *laquei*; et constat Analogia. Radix enim פְּחַ, quamquam interdum significat *illaqueare*, saepius tamen notat *sufflare*, *exsufflare*, ignem nimirum. Ezech. XXI, 31. בָּאשׁ עֲבַרְתִּי אֶפְיָה עֲלֵיךָ in igne iracundiae meae super te insufflabo. In eodem sensu occurrit verbum פְּחַ Proverb. XXIX, 8. אֲנָשֵׁי לְצֹן יַפְיחוּ קִרְיָה *Derisores inflammabunt urbem*. Ex hac notione radicis פְּחַ recte deducitur פְּחַ, *pruna exsufflata* et פִּיחַ Exod. IX, 8. *favilla*, quae flatu in ignem excitari possit.“ Haec LOWTH. Sed digna sunt, quae perpendantur, quae ad commendandam 2) sententiam alteram, ex qua פְּחִים sunt *laquei*, huic notae subiecit I. D. MICHAELIS: „Forte de פְּחִים paulo aliter sensisset auctor, si Arabicae phrasim meminisset, *fulmina laqueos* dicentis. Longi enim fulminum tractus, a coelo ad terram pertinentes, eminus visi laqueos quodammodo referunt, Arabibusque in prosa etiam, medio-crique carmine ⁵ *فولج* vocantur. Haud scio, an et Chaldaicum *שְׂבִיבָא דִּי נִרְיָא* Dan. III, 22. VII, 9. ex etymo funem igneum denotet. Recte ergo, licet magis ad verbum, quam ad suae linguae ingenium LXX. et Syrus פְּחִים *laqueos* verterunt; qui autem ἀνθρακὰς addidit, anonymus

nymus Graecus, cum קח contulisse, et ק pro radicis litera habuisse videtur. A קח aut קח , verecundia vocabulum, a quibus numquam sine necessitate recedo, derivare malim: Patach enim sub ק in syllaba simplici positum, indicio est, literam Chet ex analogia grammatica geminandam fuisse, nisi ut gutturalis Dages respueret. קח vero, *funis*, ex קח contractum esse, argumento est Arabicum قح pluraliter قحاح . Praefero etiam notum aliunde vocabulum, eximiam his sententiam fundens, ignoto et novo, quod sola coniectura ex verbo seu radice producit. Verto ergo, *longos fulminum tractus super impios deplet.* Videor mihi aliquid huiusmodi in nostrorum poetarum monumentis legisse, cuius in memoriam redire non possum. Interrogatus a me illustris Gesnerus non illa quidem, quae nescio ubi legi, haec tamen respondit: *nihil iam succurrit, quod huic conveniat, nisi forte illud, quod μάσιγα de fulmine usurpat Homerus Il. N. 812. et Lycophron 436. ac 740. ἰμάσσειν de percussione fulminis Homerus Il. B. 782. ἀμφὶ τυφώει γαῖαν ἰμάσσει. Schol. ἰμάσσει, μαστίζει, ὃ ἐστὶ κεραυνοῖς πλήττει.* — קח] קח „Ventus *Zilgaphoth* pestilens Eurus est, Orientalibus notissimus, qui Iulio et Augusto mensibus nonnumquam per octavam horae partem spirans, obvia quaevis necat. קח , *Samum* illum vocant Arabes, finguntque eorum poetae, venenatum hunc ventum impios in suppliciorum aeternorum loco pro aura virali hausturos. Verum vidisse Syrum interpretem arbitror, qui *ventum plagae* (קח קח) vertit. Nec abludit derivatio, seu potius compositio ex קח , *aestuante veneno adflavit*, et קח *interemit.*“ Haec MICHAELIS in not. 41. ad Lowth. cf. eundem in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. III. p. 622. seq., ubi et veterum interpretationes recensuit. Nec praeter-

eunda

eunda est CASTELLI sententia, Arabum *ambusta et ustulata fuit cutis*, conferentis. — מִנְחַת פִּזְסָם
Pars calicis eorum, metaphora a more veteri mutuata, quo
 pater-familias domesticis suis suam cuique potus portio-
 nem in calicem infundere solebat. Plura vide in GATA-
 CKERI *Adversariis Miscellann. posthumm.* Cap. V, p. 444.

7. Mire exercuit interpretes hemistichium huius
 versus posterius: יֵשֶׁר יְהוָה פְּנֵימוֹ quum incertum sit, ad
 quem suffixum מו in voce ultima pertineat. I) Atque
 primo quidem, quum illud apud poetas pro suffixo
plurali הֵם soleat usurpari; haud pauci I) ad *pios* re-
 ferunt, atque יֵשֶׁר de *Iehova* intelligunt, hoc modo: *facies*
eorum, pietatis studentium, *adspiciunt Iehovam, qui rectus*
est, s. quod rectus sit et aequus. Sed 2) LUDOV. DE
 DIEU ad *impios* suffixum illud refert, atque יֵשֶׁר ob ac-
 centum (Rebhiah gereschatum) a vocibus sequentibus se-
 parat, unde haec prodit versio: *Nam iustus est Dominus,*
iustitias amat, rectus: viabunt id facies eorum. Verum
 quum יֵשֶׁר nusquam de *Iehova* dicatur, sed semper de *bo-*
mine recto et probato; haud dubie praeferenda est eorum
 sententia, qui II) מו pro affixo *singulari* habent, ut Genes.
 IX, 26. *Laudetur Iehova, Deus Semi, Canaan vero sit עֶבֶר*
 לְמוֹ *servus eius.* Cf. Iob. XX, 23. XXII, 2. XXVII, 22.
 23. Vertendum itaque cum KOEHLERO, יֵשֶׁר collective
 sumto: *probi faciem eius adspiciunt, Iehovam propitium*
sibi habebunt, ut Ps. XVII, 15. אֲנִי בְצַדֵּק אֶחְזֹק פְּנֵיךָ *Ego*
in iustitia contemplantur faciem tuam; et CXL, 14. יֹשְׁבוּ
 יְשָׁרִים אֶת-פְּנֵיךָ *Sedebunt recti coram facie tua.*

 PSALMVS DVODECIMVS.

ARGVMENTVM.

Opem Iehovae implorat Davides, satis longam querelam instituens de moribus sui seculi, in quo omnia plena sint fraudibus et simulatione et nulla in hominibus reliqua probitas aut fides; optatque, ut Iehova assentatrices et superbe sese efferentes linguas excindat. Postea Iehovam ipsum inducit loquentem opemque pollicentem.

Probabile est, hoc carmen a Davide editum, cum a Doëgo et Siphaeis Sauli esset proditus, ac nusquam tutus haerere possit *). Neque dubium est, quin aulicos praecipue notet.

RUDINGERUS ad Absolonicum Davidis tempus carmen referre mallet; videri autem imprimis contra Ahitophalem factum esse.

*) Vid. I Sam. XXII. XXIII.

2. הוֹשִׁיעָה *Salva*, salutem et auxilium praeſta. וְיִצְמַח *Nam deficit probus*. Significat וְיִצְמַח virum probum et beneficum, qui de aliis bene mereri ſtudeat, et ſuam operam atque officium probare Deo et hominibus; qui nihil per dolos et fraudem agat, ut illi adulatorum poteſtatis et imperii, qui innocentem Davidem apud Saulem accuſabant, eiſque perfugia et latebras indicabant, et, ut illum facilius capere poſſent, benevolentiam et fictam amicitiae ſpeciem verbis blandis et dolofis oſtendebant.

וְיִצְמַח - מִפְּנֵי אֲמֹנִים] Verbum ἀπαξ λεγόμενον, וְיִצְמַח, varie interpretantur. I) *Imminui*, praeſente Alexandrino, qui ἀλιγώθησαν, atque Aquila, qui ἐπεράνθησαν poſuit, unde, et quia וְיִצְמַח *particulam* ſignificat, I. F. FISCHERUS in *Specim. Clavis Verſſ. graecarr. V. T.* p. 72. coniicit, verbum Hebraicum וְיִצְמַח olim hanc vim habuiſſe, ut eſſet proprie *diffecari in particulas*; deinde poneretur pro *minui, conſumi, deſinere: eſſe*, ut fere conveniret cum וְיִצְמַח, quo non dubitat, quin Aquila reſpexerit, quia τὸ וְיִצְמַח vertit per πέρσας. Etiam Chaldaicam linguam iuvare hanc ſententiam, nam וְיִצְמַח Chaldaeis eſt *comminuere, diſcerpere*. Sed recte I. D. MICHAELIS in *Supplem.* P. VI. p. 2029. monet, eſſe diverſiſſima *minuere* numero, i. e. paucos facere, ac *comminuere*, in fruſta contundere. Non prius, ſed poſterius וְיִצְמַח ſignificare, denominativum a וְיִצְמַח I) *ſortes*; 2) *lapilli*; 3) *fruſta minuta*. Hinc Michaelis verbum Hebraicum explicandum cenſet II) e Syriaco וְיִצְמַח, *ſors*, unde denominativum וְיִצְמַח et וְיִצְמַח, *ſortitus eſt*. Hinc, verbo paſſive accepto, quam ſignificationem habitura ſit forma וְיִצְמַח per Tſere, וְיִצְמַח vertit: *ſorte ducuntur*, i. e. moriuntur *ſedi* ex hominibus; quod poetae morti urnam tribuere ſolerent. Hoc in verſione vernacula ſequutus, poſuit: *das Loos des Todes trifft die Redlichen, die noch unter den Menſchen ſind*. Eadem ſignificatio placet KOEHLERO, qui vertit: *probi ſorte*

forte ablati sunt [die Redlichen sind herausgeloofet unter den Menschen]; collato illo HORATII Od. LIII. I.

— — aequa lege necessitas

Sortitur insignes et imos;

Omne capax movet urna nomen.

Quod mihi tamen quaesitum viderur, neque verbo צָמַר in hemistichio praecedente satis congruens. Assentior itaque IARCHIO, qui III) פָּסַס eiusdem cum אָפַס significationis esse ait, *desit, defecit*. Primigeniam potestatem esse: *exspiravit*, in gemino Arabum قَش multo ostendit ALB. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Proverb. XXVI, 20. p. 370. seq.* Atque quemadmodum verbum illud Arabicum etiam usurpatur de *ulceribus, tumoribus residentibus et evanescentibus*, ita Hebraicum hoc loco in univ. *deficere* significat. Sensus itaque est: nusquam tuta fides, omnes enim, ii etiam, quorum ego fide nitebar maxime, intidias mihi comparant, studiose explorantes loca, ubi deliresco, ut me Sauli prodant. אֲמִינִים certe et *veritates* seu *fidelitates*, et *veraces* seu *fideles* potest significare; sed prius membrum, ubi est adiectivum, postulat, ut hic adiective fumatur.

3. וַיִּדְבְּרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ *Vanum loquuntur unusquisque cum socio suo*, nulla nunc dictis fides, dum quisque aliud sentit ac loquitur, et falso blandiendo aliud ore promit, aliud intus claudit. שֵׁפַח הַלִּקְוֹחַ *Labitum glabrarum, f. blandarum*, subaudi אִמְרָה, *locutionum*, recte monente Aben-Esra, ut Genes. XLII, 7. וַיִּדְבְּרוּ אִתָּם קָשׁוּחַ *locutus est cum eis dura verba*. Sensus: verbis utuntur ad alios speciosis et blandis, sed ficta sunt, et subdola omnia. וַיִּדְבְּרוּ בְּלֵב וּבְלֵב *cum corde et corde loquuntur*, quod bene IARCHI interpretatur: בְּשֵׁנֵי לִבְבוֹתָם *duplici corde*, quippe qui *verbis amicitiam profiteantur, cum acerba odia intus*

intus occultent: etenim מי שמראה בפיו שלבו טוב והוא רע *qui ore probitatem et ingenuitatem prae se fert, intus autem pravam mentem gerit, is cum loquitur, saud aliter loquitur, ac si duo corda haberet, ut KIMCHI inquit. Diversitas vel duplicitas repetitione vocis denotari solet, ut Deut. XXV, 13. אָבֵן וְאָבֵן lapis et lapis, i. e. diversum pondus, et vs. 14. אֵיפָה וְאֵיפָה. Sic I Paral. XII, 33. בְּלֹא לֵב וְלֵב non corde et corde, exponitur vs. 38. בְּלֵבָב שְׁלֵם integro corde.*

4. יִכְרַח יְהוָה כָּל־שִׁפְתָיו הַלְקוֹחַ *Excindat Iehova omnia labia blandorum, subaudi, eloquiorum, vid. ad vers. praeced., extirpet oris subdoli blandiloquentiam. לְשׁוֹן דְּבָרוֹת מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת res, i. e. nil nisi alta crepantem de magnis viribus, opibus, item de grandibus contra probos et imbelles institutis Cf. Pf. XXXI, 19. Obmurescant labia falsiloqua, quae loquuntur contra innocentem dure, superbe, et contemtim.*

5. אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנֵנוּ כִּנְפִיר *Qui dicunt: propter linguam nostram robusti erimus, s. praevalebimus, nihil est, quod linguis nostris perficere non queamus; eloquentia nostra facile persuadebimus, quidquid voluerimus. שִׁפְתֵינוּ לָכֵן אֶתְּנוּ מִי אֲדוֹן לָנוּ Labia nostra nobiscum sunt, nos adiuvant, quis nobis dominus? Lingua nostra omnia efficere possumus, ut, qui innocentes sunt, criminosi videantur; neque quisquam est adeo probus, cui lingua nostra non sit pertimescenda. Tam invictis igitur armis muniti, quid nobis timendum est? cuiusnam imperium et vires formidemus?*

6. Promittit sibi Davides salutem a Iehova, et quo efficacior sit sermo, Iehovam ipsum facit loquentem, et salutem promittentem. מִשֵּׁר עֲבָיִים *Propter vastationem afflictorum, commotus calamitate afflictorum, quam video. מִמְּאֵקָה Propter gemitum s. eiulatum, ut scilicet opem eis*
 Tom. IV. U feram:

feram: ac si dicat: adhuc sum visus connivere, nunc tandem surgam. [אָשִׁיחַ פִּישַׁע יַפְיָח לִי] In his verbis interpretandis difficultas oritur e verbi יַפְיָח ambiguitate, quod alii I) ad פַּח, *laqueus*, referunt, ut significet, *laqueum iniicere, illaqueare*. Potest autem, hac significatione admiffa, duplici modo explicari. 1) KIMCHI: — מִי שֶׁהִרְשֵׁעַ יַפְיָח לֵוֹ וְיִסְכַּב לֵלְכָדוֹ וְהוּא הֶעֱבִי אֲנִי אֲצִילֵנּוּ מִיָּדוֹ Illum, cui *improbus laqueos disponit, quemque ambit, ut eam capiat, i. e. afflictum, eripiam ex istius potestate, et in tuto constitutam. Eadem laqueos disponendi significatione verbum פַּח occurrit Proverb. XXIX, 8. homines profani יַפְיָחוּ קְרִיָה, illaqueant civitatem. Quo ipso loco tamen illa significatio perquam in dubio posita est, et a plerisque interpretibus reiicitur. 2) SIMEON DE MUIS ita vertit: ponam in salute, laqueum iniiciat illi: quod hoc modo explicat: „Ironica est concessio, hoc sensu: omnia experiarur Saul, nihil non tentet, moveat omnes machinas, tendat undique laqueos, struatque infidias; ego ipsum Davidem servabo.“ Quae interpretatio hoc incommodo premitur, quod ex ea oratio est imperfecta, quum non exprimitur, quis in tuto sit collocandus? ut taceam, significationem *laqueum iniiciendi* perquam dubiam esse. Rectius itaque alii II) verbum nostrum ad פִּיחַ referunt, cuius primigenia potestas est in *spirando*, cf. supra not. ad Pf. X, 5. Sed hi etiam in varias partes discedunt. 1) Quum Proverb. VI, 19. XIV, 5. verbum פִּיחַ *eloqui* verti possit [יַפְיָח פְּזוּבִים עַד] שִׁקֵּר, *exsufflat*, i. e. profert, loquitur *mendacia testis falsus*]; haud pauci, IARCHIO praeunte, et hoc loco loquendi significationem adhibendam existimarunt; ut ita sit vertendum: *ponam afflictos in salutem; dicit Iehova ei, oppresso, ut repétitio sit illius יֵאמֶר יְהוָה, ad maiorem auxilii promissi certitudinem. Sed פִּיחַ, absolute positum, non verti posse eloqui, intelliget, qui illorum ex Proverbiis locorum rationem consideret. — 2) LUDOVICUS**

DE DIEU, propria verbi notione retenta, sic reddit: „*Ponam in salute; spiret sibi*, nempe hostis. Distinctionem illam confirmat Reviah in עֲשֵׂה , et sensus congruit, q. d. Spiret hostis, quantum velit [sicut Saul, Act. IX, I. $\epsilon\mu\pi\nu\acute{\epsilon}\omega\nu \acute{\alpha}\pi\alpha\lambda\eta\varsigma \kappa\alpha\iota \phi\acute{o}\nu\alpha$, spirans minas et caedes], non impediet, quo minus eos in salute ponam. Vel sic: *spirabit sibi* [hostis], prae ira et fremitu ob salutem illis collatam.“ — 3) ALBERT. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Proverb. XII, 17.* p. 115. vertendum esse ait: „*Ponam in laxitate, quae respiret sibi*, quae amplissimis gaudeat spatiis, bonisque: vel etiam: *ponam in laxitate; respirabit sibi*, nempe oppressus omnis.“ — 4) VENEMA: „*ponam in salute, quae respirationem ei praebeat.* לִי יָפִיחַ enim ad אֲשֶׁר pertinet, et per ellipsin אֲשֶׁר יָשַׁע cum יָשַׁע connecti debet, ut sensus sit: salutis statum, in quo ponerentur, ipsis expiraturis laxitatem allaturum, qua respirare possent. Phrasis לִי יָפִיחַ Arab. est pro *respiratio fit tibi*, Deus te omni felicitate mactet.“ Mihi facillimus videtur sensus, si 5) subaudito אֲשֶׁר ita veritas: *in tuto constituam, in quem ille sufflat*, invehitur, s. quem ille contemnit, quod PISCATOR praeivit, quem et Dathius sequutus est. יָשַׁע propr. locus amplus, spatiosus, pro securitate, cf. not. ad Ps. IV, I. p. 87. — Alexandrinus interpres verba postrema, לִי יָפִיחַ ita reddidit: $\mu\alpha\rho\eta\sigma\iota\acute{\alpha}\sigma\omicron\mu\alpha\iota \epsilon\nu \acute{\alpha}\nu\tau\omega$, quod AGELLIUS recte interpretatur: „*libere defendam*, aperte tuebor, illi patrocinarbor. Videtur hoc verbum proprium esse iudicis, aut advocati, reum defendentis. — Vulgatus *ponam in salutari, fiducialiter agam in eo* posuit; *in eo* autem aut *salutari* intelligendum est, ut sit, illud salutare, seu illam salutem aperte et manifeste et clare tribuam, ut Symmachus transtulit: $\tau\acute{\alpha}\xi\omega \sigma\omega\tau\acute{\eta}\rho\iota\omicron\nu \epsilon\mu\phi\alpha\nu\acute{\epsilon}\varsigma$, *statuam salutare manifestum*: aut *in eo*, paupere accipiendum est, ut sensus sit: libere et fiducialiter defendam et tuebor huiusmodi pauperes. Illud advertendum, Alexandrinum non legisse יָפִיחַ , sed אֲפִייעַ ,

אמרוה טהרות אמר כי אמרוהו כסף צרוף מאדון הארץ
 שהוא השם יחברך שהוא צרף וזקק אחם ולמד לארץ
 כלמר הרנו לאבנר השלישי לאבשלום או היה במקום הא
 Litera Beth in בְּעֵלִיל est radicalis, ac Lamed *est*
geminata, ad formam סְגִיר; significatur dominus terrae,
 quo Deus intelligitur; etenim quum sub versus initio divina
 eloquia pura dixisset, nunc subdit, esse ea instar argenti ab ipso
 (Iehova) liquati et depurati. Lamed vero ante ארץ sive
 redundat, ut 2 Sam. III, 3. I Paral. III, 2., sive loco He
 demonstrativi positum est. — II) Quum A. SCHULTEN-
 SIUS in Commentar. ad Prov. p. 475. verbo בעל, גַּעַל,
 turgendi et extrudendi notionem vindicare studeret; D. A.
 WALRAVEN, a Scheidio in Dissertat. ad Cantic. Hiskiae,
 p. 104. laudatus, nostrum בְּעֵלִיל Participium passiv. Con-
 iugationis Piblel esse putat, vertendumque: terrae cum
 turgore extrusum, quo indicetur nobilius illud argenti ge-
 nus, quod sponte sua ex terra promicet et extrudatur,
 ἄπυρον. Quae interpretatio tamen fundamento prorsus est
 destituta, quum illa turgendi significatio fit commentitia,
 atque soli Schultensii ingenio debeat. Sed longe plerisque
 III) litera ב est praefixum nomini עֵלִיל, in quo explicando
 tamen magna sententiarum est diversitas. I) Haud pauci
 catinum terrae, i. e. terreum, significari putant, Chaldaei
 interpretis auctoritate, qui בְּכֹרָא עַל אֲרָעָא posuit. De
 qua interpretatione I. H. VERSCHUIR in litteris ad
 Venenam datis, huiusque Commentario p. 392. not. in-
 fertis, haec differit: „Vocabuli עֵלִיל, alibi nusquam re-
 perti, veram significationem ignorantes interpretes ex
 verbo צרף, saepius de metalli purgatione usurpato, illud
 exponendum coniecerunt de catino, seu instrumento, quo
 metalla purgantur, nec infelix videtur coniectura; nam-
 que Arab. عِلٌّ et عِلٌّ si consulamus, apparet, notiones
 fusionis et fluxionis in his verbis reperiri: potuit itaque

על־יִל notare *χωρευτήριον*, *fornacem*, *catinum*, aut aliud instrumentum, in quo metalla eliquantur, funduntur, et conflantur; quemadmodum enim *χωρευτήριον* oritur a *χέω* vel *χέω*, *fundo*, ita על־יִל a עלל, cui inest notio *fundendi* et *liquoris fusi*. Sed in eo errasse videntur, quod vocem לארץ putaverunt exprimere *materiam catini terream*, seu *figulinam*, quasi לארץ על־יִל esset *catinus terreus*. Multis sane haec versio laborat incommodis: primo non apparet, quid hoc ad rem faciat, ut *catinus* dicatur ex terra paratus pro argento purgando; dein durum est, particulam ל ita accipere, ut notet *materiam*, ex qua vas aliquod paratum est; non enim Hebraei dicunt כלי כסף pro *vasē argenteo*, sed כלי כסף sine ל; denique alienum est ab usu vocis ארץ, ut notet *argillam*, ex qua testacea parantur. Quid ergo? mihi nil aliud suppetit, quam ut phrasis ארץ כסף צרוף בעל־יִל reddatur *argentum, purgatum in usus terrae*, seu *incolarum terrae*; ita enim absolute vox ארץ sumitur, veluti Genes. XI, 1., ל non *genetivi*, sed *dativi*, signum erit, nec illud additamentum לארץ supervacuum est, sensus bene se habet: subinnuitur, purissima Dei promissa hominibus aequae utilia esse, ac argentum purgatissimum. Quod quam quaesitum sit, sponte quisque intelliget; taceo significationem *catini*, voci על־יִל tributam, perquam incertam esse, atque etymologicis tantummodo coniecturis niti. Quod ipsum valet 2) de NIC. GUIL. SCHROEDERI sententia, quam Verschuur l. c. attulit. Suspisatur ille, על־יִל propr. notasse *venam fontis iugiter manantis* ab עַל, עלל, *haurire iterum iterumque*, et inde translatum esse ad *venam metallicam* in terra latentem; ut לארץ על־יִל sit *vena*, quae est *terrae*, id est, quam terra in suo sinu habet, et *argentum purgatum in vena terrae*, sit argentum nobilius, quod ipsa terra in suis venis ad plenam maturitatem perduxit, et a scoriis pur-

purgavit; quoniam autem vel sic aliquid sordium praestantiori tali argento adhaerere solet, ideo addit: מִזְקָה שִׁבְעָה יָמִים, *percolatum septies*. 3) Quum in Talmude עלה לאודא, *laudare, laudibus efferre* significat; quidam inter Hebraeos interpretes a Iarchio et Salomone Melechide commemorati, במשׁוּבַח שִׁבְעָפָר וּבִעֲלִיּוֹן שָׁבוּ כִּי כֹרֵרִי לְאַרְץ, explicant: כֹּרֵרִי יַעֲשֶׂה אֶרֶם מִן הָעֶפֶר הַמְּשׁוּבַח *in laudatissimo praestantissimoque argillae genere, etenim ex eo catini, in quibus argentum purgatur, solent confici. Verum אַרְץ de argilla, ex qua testacea fiant, non usurpari, recte supra Verschuir monuit. Catini argillacei significationem WEPLERUS quidem (in den Philolog. und krit. Fragmenten, Part. I. p. 38.) linguae Arabicae, usu firmare studuit, ad Corani Cap. XIII. vs. 18. provocans, ubi propheta, de metallis igne excoquendis loquutus, dicit, spumam auferri, sed quod hominibus inserviat, remanere في الارض, quod Weplerus in catino testacco vertendum opinatur, quum tamen in fundo, scilicet vasis sit reddendum, qua significatione nomen illud saepissime apud Arabes occurrit. Catini notio plane est commentitia. 4) Antiquiores Hebraei interpretes, inter quos IARCHI, פִּירְשׁוּ בִּעֲלִיל בְּמִקּוֹם הַכֹּרֵא, והִנְגִּלָה כְּאֶמֶם בֵּין שְׁנֵי הַכֹּרֵא בִּעֲלִיל וְאִמְרוּ מֵאֵי מִשְׁמַע דְּהֵאֵי הוּא, עלִיל לִישְׁנֵי דְגִלּוּי הוּא, manifesti et conspicui significatione accipiunt, quemadmodum hoc Tractatus Talmudiei de ipitio anni (ראש השנה) loco: sive manifeste (בעליל) luna conspiciatur, sive non manifeste. Sic igitur כֶּסֶף בִּעֲלִיל לְאַרְץ, effret argentum nativum, ἀργυρον, quod sponte sua e terra promicat. Sed tale argentum cur septies percolatur, quod statim subiungitur, non facile intelligitur. 5) ALB. SCHULTENSIUS in Orig. Hebr. L. I.*

C. VI. p. 104. ex Arabum عَجَل, *reperitis vicibus haurire*, עליל *haustionem* vertit, totumque locum sic reddit: *Argentum conflatum iterum, tertio, saepius exhausta terra,*

i. e. argentum, ex quo omnes terreae particulae, omnes faeces sordesque sublatae sunt. Idem probant Venema, Doederlein, Dathius, alii, explicantque ex antiqua ratione metalla purgandi, qua in partes minutissimas dissecta, a partibus terreis purgabantur. Interpretatio etymologia extorta! 6) ANT. DRIESSEN in *Specim. Observatt. in quaedam V. T. loca*, Groning. 1774. (in *Sylloge Dissertatt. sub Schulzensff. et Schroederi Praesidio defensurr. P. II. p. 1089.*) hanc loci nostri interpretandi rationem in medium protulit: „Apud Arabes Thema أرض binas habet significationes, e diametro sibi oppositas; notat enim *sordibus infectum esse*, et contra, *purum, mundum esse*. Utrumque puto ex nomine ארץ, أرض, terra esse deductum, ut prius sit, adhaerente terra sordibusque obductum esse, quemadmodum in rad. عفر ex notione *pulveris vis est pulvere obducendi*; alterum autem, *a terra, sordibusque repurgatum*, et quasi *deterratum esse*. Hinc ארץ esset nomen actionis, *ipsum metallorum a partibus terrae repurgandi actum denotans*, quod forsan antiquitus, ad distinctionem a vulgato ארץ aliis punctis vocalibus fuit elatum. Hanc notionem si adoptemus, omnia satis erunt liquida. *Verba Iehovae sunt verba pura*

כסף צרוף בעליל

לארץ מזקק שנבעהים

Argentum conflatum in fornace,

Ad purgationem a terra eliquatum septies.“

Sed vocis בעליל *fornacis* notio sine ratione affingitur, atque nomen ארץ, locis tam innumeris *terrae* notione occurrens, hoc solo loco alia significatione usurpari, vix cogitari potest. — In vocis בעליל *explicatione* propius ad veritatem accedere videtur 7) I. D. MICHAELIS, dum,

COCCEIO praeunte, ad significationem *faciendi, operandi* referens (quam verbum עלל apud Hebraeos obtinuisse exempla complura probant), *officinam* vertit. Sed quod locum sic interpretatur: *argentum in officina terrae purgatum*, i. e. ἀργυρον (cf. *Supplem. P. V. p. 1915.*); cum eo, quod subiungitur, מִזְקָק שְׁבַעֲתַיִם, non satis congruit. 8) Aptissimus sensus prodire videtur, si עלל five *officinae*, five *operationis* notione adsumta, quae verbi Hebraici עלל usu nititur (unde עלילה opus), verba nostra sic vertamus: *argentum purgatum in officina, s. operatione, quod ad terram attinet, five, ratione terrae, partium terrearum, i. e. argentum sordibus terreis defaecatum.* De illa praefixi *Lamed* vi iam saepius monuimus, et cf. STORRII *Observatt. ad Analog. et Synz. Hebr. p. 283: seq.* — Veteres interpretes sententiae summam tantummodo expresserunt. Alexandrinus: δόκιμον τῆ γῆ. Vulgatus: *probatum terrae*; Hieronymus in sua versione: *separatum a terra*; Aquila: χωρῶν τῆ γῆ, *secedens a terra*, sensu haud dubie eodem: ὁ Ἑβραῖος in Hexaplis citatus: τὸ ῥέον ἐν τῆ γῆ, *argentum fluens in terra*, i. e. in ipsa terra liquatum. Syrus: *argentum selectum quod probatum est in terra.* KOEHLERUS existimat, antiquos interpretes non legisse פַּעֲלִיל, substantivum cum praepositione, sed adiectivum, fortasse בחור, vel נבחר הארץ, Syri potissimum auctoritate permotus. Quod tamen a lectione recepta non solum nimis longe recedit, verum etiam sensum multo minus aptiorem videtur reddere, quam is est, quem nos supra e lectione recepta eruimus. מִזְקָק שְׁבַעֲתַיִם Percolatum, defaecatum septuplum i. e. פעמים רבות כפילה כי מספר פעמים רבות כפילה כי מספר רב בענין מספר רב multoties, nam septenarius numerus pro magno usurpari solet, exempla adfert Salomon Melechides Levit. XXVI, 24. percutiam vos שְׁבַעֲתַיִם

septies propter peccata vestra. Cf. Prov. XXIV, 16. Genes. IV, 15.

8.] אַתָּה - יְהוָה הַשְׁמֵרָם Tu, Iehova, servabis five eos, i. e. inopes, five, ut suffixum cum Aben-Esra ad eos, i. e. inopes, five, ut suffixum cum Aben-Esra ad *eloquentia divina* referatur, ea, promissa; factis comprobabis, vera esse, et ab omni falsitate remota. הַשְׁמֵרָם *servabis eum*, h. e. unumquemque eorum, eos; nomen enim vel pronomen singulare cum alio plurali iunctum, *distributive* explicandum esse, notum. כִּימְחִי: לשון יחיד על כל עני ועני או על כל צדיק וצדיק *Singularis de unoquoque inope, vel probo est explicandus*. Supervacanea itaque est VOGELII crisis, qui in *Vatabli Gronique Not. in Psalmos* c. se edit. p. 42. hanc adsperfit notulam: „Veteres interpretes variant. Chaldaeus legisse viderur הַצֵּרָם vel הַצֵּרָם. LXX. Vulgatus et Arabs praecedens הַשְׁמֵרָם verterunt ad nostrum הַצֵּרָנוּ. Syrus legit הַצֵּרָנוּ. Sed optima erit lectio Chaldaei, five fuerit coniectura ipsius, five sit vera lectio; cum prius membrum eam postulet, ipsaque in praecedentem orationem multo melius, quam maserethica lectio quadret.“ Sed hos interpretes, Syrum si excipias, suffixa ideo permutasse, ut oratio facilius flueret, facile quisque sponte videt. Neque necesse est, ut *undecim* codicum Rossii הַצֵּרָנוּ *serves nos*, legamus, quod Michaelis et Dathius lectioni receptae praeferunt. Verborum ultimorum: מִן - הַדּוֹר זֶה לְעוֹלָם sensus potest esse duplex. 1) Aut enim sic accipiendum est: *serves eum ab hac generatione*, i. e. ab huius nostri seculi perversis hominibus, qui inopes ac innocentes affligunt, eosque linguae viribus et calumniis opprimunt; aut 2) durationem tantummodo temporis significat, ab hoc seculo usque in aeternum nos tuearis.

9. [סביב רשעים יתהלכון] *In circuitu impii ambul-
lant.* Recte KIMCHI: הרשעים יתהלכון סביב לצדיקים להרע להם לפיכך צרוך שהשמרם מהם. *Quoniam improbi
homines circum pios obambulant, ut eos iniuria afficiant, ideo
necesse est, hos ab illis serves.* [כָּרַמָּה זְלוּת לְבַנֵי אָדָם] Magna
in his verbis explicandis diverfitas. Ut ab antiquissimis

ordiamur, 1) Alexandrini sic vertunt: κατὰ τὸ ὕψος σε
ἐπολυώρησας τὰς οὐκὰς τῶν ἀνθρώπων pro tua altitudine extu-
listi, sublevasti multum homines, maximam inopum curam
geris. Cuius versionis non facile rationem idoneam reddi-
deris, nisi interpreterem illum in suo codice aliter legisse
sumas, quum verbum זָלוּת, quod cum Arab. ^{وَالْوَالِدَاتُ} conve-
nit, alias ταπεινῶν vel ὑποτακτικῶν reddere solet. HUBIGAN-
TIUS eum כְּרַמָּה לְרוּחַ, secundum altitudinem tuam ad-
hacifisti, s. multam curam habuisti, legisse coniicit; sed,
ut ipse subdit, incommode et mendose. Rectius AGEL-
LIUS et SIMEON DE MUIS Alexandrinum דְּלוּתָא in
suo codice reperisse observant, quod verbum sublevandi
notione Pf. XXX, 2. occurrit. In eandem cogitationem
incidit etiam KOEHLERUS, qui codicis Alexandrini
interpretis lectionem ita constituit: כְּרַמָּה דְּלוּתָא בְּנֵי אָדָם.
FISCHERUS tamen in *Specim. Clav. Veriff. Graecarr.* V.
T. p. 56. etsi non nescire ait, in *Glossar. Hesych.* glossam
reperiri hanc, ad nostrum haud dubie locum spectantem:
ἐπολυώρησας· πολὺ ἐφύξας nihilominus verbum hoc loco idem
opinatur valere, quod εὐφρεῖν, non curare, nullam ratio-
nem habere, putatque Alexandrinum legisse זְלוּת. —
2) Chaldaei versio est talis: circum circum impii obam-
bulant, נַשְׂא כְּעוֹרָא דְּמַצְצָא דְּמִיְהוּן דְּבַנֵי נַשְׂא, sicut san-
guisfuga, quae exfugit sanguinem hominum. „Quod quo
referam,“ inquit BOCHARTUS in *Hieroz.* P. II.
L. V. C. XIX. (Tom. III. p. 786. ed. Lips.), „non
fatis scio, nisi impios, quorum viae sunt obliquae et
flexuosae, ideo cum sanguisfuga conferri posse putaverit
ille

ille interpres, quia hirudinum gressus species est volutationis, quam voce maxime propria Graeci ἰλύσπασιν, et ἰλύσπωμα vocant, a verbo ἰλυσπᾶσθαι, quia, postquam priore parte processerunt, posteriorem ad illam se convolvendo trahunt, ita ut videantur arcuatim et annulatim progredi. — Quod inceffus genus, cum non possit non esse finuosum, utcunque exprimit impiorum artes, qui non recto, sed oblique et per ambages feruntur.“ Cauffam vero illius interpretationis BOCHARTUS reddit hanc: „לול, unde לולת, *vilitas*, non solum *vilem hominem*, sed et *epulonem ac commessatorem* significat. Hinc לולת *vorare* et *epulari* reddidit, tanquam Infinitivum verbi לול. Quomodo fit הנוח, *misereri*, a verbo חנן, Pf. LXXVII, 10. Item pro כרם, per *res*, id est, *cum exaltatur*, legit כרם, per *daleth*. Sic לולת כרם וְלולת fonaret: *sicut sanguinem vorare*, id est, *sicut sanguinem vorans*, vel, *sicut quae sanguinem vorat filiorum hominum*. Prout Infinitivus saepe pro Participio sumitur, ut Ios. III, 17. *Stabant sacerdotes etc. in medio Iordane* הכו *firmari*, id est, כוכבים *firmati*. Habac. II, 15. *Vae potum d. n. i. socio suo, et etiam* שכר *inebriare*, i. e. *inebrianti*. Haec porro verba, כרם לולת, *ut quae sanguinem vorat hominum*, sic accepta sunt ab illo interprete, quasi pertinerent ad *sanguisugae* descriptionem.“ Cuius Bochartianae observationis si meminisset KOEHLERUS, eum vix scripsisse putem (in *Repertor.* P. III. p. 75.), Chaldaeam רם eiusdem cum רמה, *vermis*, significationis existimasse. — 3) Aquilas sic vertit: κατὰ τὸ ὕψος εὐωνοισμένοι τοῖς νόοις τῶν ἀνθρώπων: *quanta est eorum superbia atque insolentia, tantus erit contemptus eorum apud omnes*, ut FISCHERUS l. c. explicat, qui interpretem hunc לולת aut לולת legisse putat. 4) Syrus: *Circumcunt impii et ambulat* אֲרָם זֵבֶדֶן בְּכַנְיָא וְאֲרָם אֲרָם *sicut altitudo vilis filiorum Edom*, quasi ארם etulisset. Sed Koehlerus illum אֲרָם, *hominis*, scripsisse censet. — 5) IARCHI

locum nostrum hoc modo interpretatur: מקנאחם שעינם רעה בגדולתי שנלקחתי מאחרי הצאן למלך וזהו פחדאן כרום זלוח לבני אדם כשמתרומם איש הזולל בעיני בני אדם וזהו דונמא האמור במקום אחר אבן מאסו הפונים „Impii invidia crepant, quum homo infimae fortis evehitur [in cuius perniciem tunc undique conspirant], quod certe in me, qui ex pastore rex sum factus, quotidie experior. Etenim vilitas filii hominum, est eiusmodi homo, qui ab aliis vilis aestimatur. Quemadmodum Davides Pf. CXVIII, 22. de se ait: lapis, quem archizecti reiecerunt, factus est lapis angularis.“ Eodem sensu verba nostra accipit ABEN-ESRA, nisi quod vertit: quum exaltantur viri vilittatis, nam ad זלוח subaudiendum esse vult אנשי. Profert similes ellipses ex Ies. III, 25. Viri tui ense cadent וְגִבּוֹרֵיךָ וְיָבִירֵיךָ et viri fortitudinis tui in proelio, atque ex Ezech. II, 8. et Pf. CIX, 4. Potest tamen hoc nostro loco abstractum pro concreto positum esse. Mihi tamen magis placet 6) KIMCHII explicatio: כשיתרוממו הרשעים הוא זלוח cum exaltantur impii, vilittas est hominibus, iacent cereri homines. Sensus est, florere impios et libere se diffundere, cum exaltantur homines nihili, quibus grassanti malo se opponere, et unumquemque intra officii sui fines coercere, nulla cura est. זלוח est הכבוד הפך הַכּוֹדוֹב, ut Kimchi inquit, sive, ut SALOMON MELECHIDES explicat, vilipendium et contemptus, qui et locum parallelum adfert Prov. XXIX, 2. עם בְּמִשְׁלַל רָשָׁע יֵאָבֵחַ עם cum dominatur improbus, suspirat populus. Adde vs. 16. פְּשָׁעִים יִרְבֶּה - פְּשָׁעִים cum praevalet improbi, praevalet peccata. In eundem sensum Symmachus: (ubique obambulant improbi) ὅταν ὑψωθῶσιν οἱ εὐτελεῖς τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων, cum hominum viliffimi evebuntur. — Sed ab his omnibus recedit 7) I. D. MICHAELIS, cui est Infinitivus verbi רָמַם, verminare (a רָמָה, vermis), coll. Exod. XVI, 20. הַרְמָה הַרְמָה

Hinc

Hinc totum versum sic vertit: *ubique improbi obambulant, ac si vilitas, i. e. nequissimi hominum, vermium instar proreperet* (Ueberall gehen Ungerechte herum, als wenn die Schande der Menschen dem Gwürm gleich auskröche). Quod et Mende^sidi atque Muntinghio placuit. Verum *verminandi* notio illo Exodi loco perquam incerta est. Imago autem ipsa parum elegans est, et nescio quid insoliti habet.

 PSALMVS DECIMVS TERTIVS

ARGVMENTVM.

Davides, magnis quibusdam aerumnis confictatus, ac veluti circumventus ingentibus periculis, ad Iehovam cum extraordinaria aliqua animi vehementia recurrit, eius auxilium imploraturus; quod sub finem certissime se sperare disertis verbis testificatur.

De tempore et occasione huius Psalmsi **RUDINGERI** placet apponere disputationem: „Referri potest, inquit, hic Psalmus ad exilia, quae sub Saule pertulit, quorum miseriis et curis continentibus fractus (et non proeliorum cladibus, ut aliqui putant; quae et cum Rex esset, nulla gessit infeliciter) queretur ad Deum, quod tam diu differat auxilium suum, et petet ab eo liberationem a Saule et persecutionibus huius. — In magna quidem aegritudine, et quae paene exanimavit eum, haec precatum poetam, verba Psalmsi ostendunt. Et si Saulici temporis Psalmum facimus, vel ad Mispehense tempus, vel

vel antequam ad Achim regem Gatham cum exercitu seu cohorte descenderet, referri poterit; ad Mispehesia tamen magis. Quodsi particulae: *quousque; perpetuo; quamdiu;* in primo et secundo versu urgentur, nulli temporis convenientior erit, quam ei, quod exilium e terra Israëlica tertium, id est, ad Achim regem fugam secundam, proxime praecessit; tum enim aliquot annorum exilium pertulerat, neque ullum locum in terra Israëlica reperit amplius, cui se crederet, cum in desertissimas solitudines terram iam esset persequutus Saulus cum exercitu, neque apud Moabitas consistere potuisset. Post tertiam igitur expeditionem Sauli, cum non reperiret, quid faceret, haec orare potuit, inprimis quod est in versu secundo. Simplicissimum tamen fuerit, hunc etiam Psalmum *Abfolonicis* aggregare.“

2. עַד-עוֹה יְהוָה הַשְׁכַּחְנִי נַצַּח *Vsquequo, Iehova, oblivisceris mei prorsus?* hoc est, curam mei abicies, differes auxilium ac talem te mihi exhibebis, ac si mei prorsus esses oblitus? *עַד-אָנָה תַסְתִּיר אֶת-פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי Quousque abscondes faciem tuam a me,* h. e. non me dignaberis adspectu, imo vultum a me avertes. *Avertere autem faciem,* irati cuiuspiam est, cum affligi sinit, neque respicere vult afflictum.

3. עַד-אָנָה אֲשִׁיחַ עֲצוֹה בְּנַפְשִׁי *Quamdiu ponam consilia in anima mea?* consilia inibo apud me? *Ponere consilia in animo* dicitur, qui consilia quaerit, quibus periculum evadat. Sensus est: quousque anxius, et dubius rerum agendarum apud me consilia inibo, ut rationem inveniam,
quo

quo a tot periculis liberer? יָנִין בְּלִבִּי יוֹמָם *et dolorem in corde meo interdium?* quarti ultimam vocem recte KIMCHI interpretatur: אפ' היום שאדם מחזק בצרכי העולם *Interdium etiam, quando alioquin mortales, negotiis addicti, suarum curarum oblivisci solent; nam usque adeo multi sunt dolores mei, ut ex animo numquam recedant.* Eleganter AMYRALDUS hunc sensum paraphrasi expressit: non solum de nocte, quo tempore silentium et tenebrae omni genere molestiarum idearum miseros mortales terrent atque conturbant; sed etiam de die, qui solet mentem a molestis cogitationibus nonnihil abducere, semper plenus sum angorum et formidinum acerrimarum. — עַד-אֵנָה יָרוּם אֵיבֵי עָלַי *Quamdiu exaltabitur hostis super me?* i. e. ut recte KIMCHI interpretatur, שהוא מושל בי, *mibi et fortunis meis dominabitur?*

4. כנגד מה שאמר הסת' אח פניך *Respice*, הַפִּיטָה *oppositum est illi quod carminis initio dixerat, abscondis faciem tuam a me*, ut Kimchi observat; quasi diceret: tu, qui hactenus visus es vultum a me avertisse: nunc tempus est, ut ad me oculos et aures convertas. הָאֵיכָה עֵינַי *Illumina me respiciendo oculos meos*, tot miseriis ac calamitatibus, veluti tenebris, obcaecatos. „Ratio forsan huius metaphora est,“ inquit SIMEON DE MUIS, „quod in rebus prosperis et ad voluntatem fluentibus, omnia apparent lucida, ac splendida magis, quippe spiritibus ipsis tunc lucidioribus; contra vero in calamitatibus, spiritibus perturbatis, oculi caligant; ideoque tunc ad spectus omnium rerum squalidior, et videntur cuncta tenebris involvi.“ בֵּן-אֵישׁן הַמָּוֶה *Ne dormiam dormitionem f. fomnum mortis*; ante הַמָּוֶה subaudiendum est שֵׁינָה, ut recte observat Aben-Esra, כי שמוח בכח הפועלים, *siquidem nomina in vi seu virtute verborum*, h. e. nomina verbalia in ipsis verbis includuntur. Sensus itaque est: te-

nebras dispelle tribulationum mearum, quae me prope enecant, ne eis succumbam. Alius interpretationis verborum **הַמֶּזֶחַ הַמָּוֶה עֵינַי בְּנֵי-אִישׁוֹ** VATABLUS mentionem facit: „dona mihi vigilantiam et cautionem, ne imprudens incidam in manus hostis mei et interficiar, dormiam, non cum somnum, quo reparantur vires, et membra fessa levantur, sed qui est mors.“

5. **פֶּן-יֹאמֵר אֹיְבִי וְכִלְתִּיו** *Ne dicat hostis meus: praevalui ei*, ne me cadente glorietur, et se vicisse gaudeat, et insultet victo, prostratumque etiam superbis arrogantibusque verbis obterat. **וְכִלְתִּיו**, Aben-Esra monente, pro **לֹא יִכְלֵתִי** positum est, ut Nehem. IX, 28. **וַיִּזְעַקוּהָ** pro **וַיִּזְעַקוּ אֵלַי**, *clamarunt ad te*. **אֲרֵי יִגִּילוּ בִּי אֹיְבֵי** *neque inimici mei exultent, ubi motus furo*. Verbum **מוֹט**, *moveri, vacillari*, saepe in Psalms usurpari solet, cum in discrimen aliquod et periculum maximum quispiam adducitur; metaphora ab iis sumta, qui in praerupto et lubrico loco versantur, ut, si ab angusta semita vel tantillum pes excefferit, praecipites ruant. Sensus itaque est: ne, si praeceps in periculum ac discrimen vitae ruero, inimici mei laetentur.

6. **וַאֲנִי בַחֲסֶדְךָ בִטְחָתִי** *In misericordia, bonitate, tua fiduciam pono, spero*; quasi diceret: ita, obsecro, mecum age, ut precatus sum, nam ego spero in te. **יִגַּל לִבִּי בִישׁוּעָתְךָ** *Exultabit cor meum in salute tua*, i. e. quum salutem mihi attuleris. **אֲשִׁירָה לְיְהוָה כִּי גָמַל עָלַי** *Cantabo Iehovae, quod mihi retribuit*, pro fiducia in eo posita, quod opem mihi tulit. Loquitur, quasi iam beneficio sperato potiretur, et ex malo emerisset, ut certus omnino, non defuturum Iehovam. Vel sensus est: tunc, quum mihi Iehova opem tulerit, laudes eius canam, quod beneficia in me contulit.

 PSALMVS DECIMVS QVARTVS

C V M

QVINQVAGESIMO TERTIO.

 ARGVMENTVM.

Queritur, omnia plena esse impiis et contemtoribus Dei, qui potentia ad tenuiorum perniciem abutantur, quorum ingenium pluribus describit, ita tamen, ut in eos invehatur, et divinam ultionem praedicat, piis contra salutem precetur ac pollicetur.

Epigraphe ad Davidem autorem hunc psalmum refert, neque in eo occurrit quidquam, quod illius ingenio aut tempori repugnet, nisi versum septimum excipias, de quo deinceps videbimus. Quum vero ex toto carmine appareat, poetam non valuisse, impiorum illorum hominum, de quibus queritur, potentiam reprimere; simplicissimum videtur, de confeceratis et perditis hominibus, qui, dum Saulus regnum obtinebat, bonis omnibus infesti erant, virtutem omnem pessum dabant, flagitia evchebant, Psalmum hunc interpretari. Non improbabilis itaque RED-

DINGII *) est sententia, „Davidem carmen hoc composuisse, cum, vita pastoritia vix relicta, in aulam regis se contulisset, ubi omnis generis crimina patrabantur, et aulici, effraenae voluptati, petulantiae, aliisque flagitiis dediti, vitam degerent, a Deo plane alienam. Novam sane et inauditum pro ac simplici pastori spectaculum! non mirum ergo, Davidem carminibus suis de huiusmodi hominum perversitate questum esse, ut simul occasionem haberet obtestandi, se toto corde Deum suum culturum, et medios inter pessimos istos homines omnipotentis et fidelis sui tutoris asseclam constanter permanfurum esse.“

Sed quum hoc ipsum carmen in hac poematum sylloge hic illic mutatum recurrat; duplex exoritur quaestio, *una* de causa huius repetitionis, *altera*, utrum illorum genuinum sit, aut prius editum. Qua de re quamvis certi quidquam nemo defini- verit, veri saltem simile coniectura quid assequi possimus, tentandum est. Atque haud pauci quidem a Davide ipso duplicem recensionem factam esse existimant. In quorum numero est AMYRALDUS **), qui „ego,“ inquit, „nullum aliud in ea repetitione mysterium esse suspicor, nisi quod, cum David poemata sua recenseret, ut, quod visum esset in his immutaret, verba aliqua ad hoc odarium addidit, aliis quibus-

*) In *Observationibus Philologico-Criticis de Psalmis his editis*, Franeker. 1795. p. 6.

**) In *Argumento ad Ps. LIII*,

quibusdam omiſſis, quae ad tempus recenſionis non aequè accommodata videbantur. Quod poſteaquam ab eo factum eſt, ubi ventum eſt ad compactionem horum Canticorum in unum corpus, collector, quisquis eſt, neutrum illorum ſupprimere, ſed utrumque, quemadmodum vel primum ſcriptus, vel reſiſus et interpolatus fuerat, conſervare atque edere voluit.“ Ad hanc claſſem et REDDINGIUS eſt referendus, cui ex locutionibus exquisitiſſimis, in Ps. LIII. obviis, atque ex inſigni mutatione, quae ibi vs. 6. occurrit, maxime probabile ſit, Pſalmum XIV. prius editum eſſe, eo tempore et occasione, quo antea dictum eſt, poſtea autem a Davide ipſo, Abſalonicis vexationibus *) retextum, quae poſterior editio le-

X 3

gatur

*) RUDINGERUS eo tempore Pſalmum a Davide compoſitum arbitratur. „Vt breviter dicam,“ inquit p. 129., „de tempore Pſalmi coniecturam meam, *Sionii* mentionem neque propheticam, neque prolepticam, neque attextam puto eo tempore, quo decantatus fuit: ſed ſimpliciter eſſe historicam. Non igitur neque de Saulicis, neque de Hebronicis, neque de Iſraeliticis initiis, atque ne de externis quidem hoſtibus ullis Pſalmum interpretor. Sed de *Abſalónico* tempore hunc etiam, ita ut *σὺγχρονος* ſit Pſalmo inprimis XII. et XXXVI, qui hunc omnino explicat, atque etiam quinto, et ceteris eius temporibus pluribus.“ Ad Abſalonicas turbas HENSLERUS quoque carmen reſert. Verum *captivitatis* nomen in eam, quam Davides ab Abſalomo vexatus arripuit, fugam, recte non quadrat. Et ſi vel maxime concedamus, *captivitatem* pro quavis calamitate gravi, aut miſera et afflicta conditione ab Hebraeis dictam eſſe (coll. Job. XLII, 10.); certe hic dictionis uſus ſub exilio demum Babylonico obtinere coepit. Neque vero

Abſalo-

gatur Ps. LIII., cui etiam versus ultimus sit additus, quem tamen Iudaei ferioris aetatis etiam priori editioni adiunxerint. Illum versum autem fati arguere tale tempus, quo Davides exul a Zione remotus vagaretur, quod accidit tum, cum impius Absolomus, excusso omni sensu humanitatis, patrem acerbissimo odio persequeretur. Verum Davidem carmen, ante plures annos diverso plane consilio et sensu confectum, recoquisse, equidem mihi persuadere nullo modo possum. EICHHORN IUS *) hanc unius Psalmi repetitam descriptionem repetit inde, quod nostrum Psalmorum volumen post rempublicam Cyri beneficio restitutam ex pluribus minoribus carminum antiquorum syntagmatibus sit congestum. Quo in labore fieri potuisse, ut collector, immemor, hoc carmen in sylloge sua iam extare, illud repeteret. Eum vero errorem potuisse eo facilius admitti, quum brevis esset Psalmus, atque eo loco, ubi primum legitur, fati longe remotus. Si meam coniecturam qualemcunque subiungere liceat, ego Psalmum XIV., excepto versu septimo, a Davide ipso eo, quo supra dictum

Absalonicis temporibus generalis illa, quae in Psalmo describitur, corruptio convenit; nam universa Davidica domus, legiones Crethi et Plethi, omnes Gethaei sexcenti viri, Ethai Gethaeus, Sadoc, Abiathar, universi Levitae, et Chufai Arachites, 2 Sam. XV. v. 18. seqq. memorati, qui Davidem sequuti fuerunt, probitate ac fidelitate clari erant.

*) In *Isagoge ad Vet. Test.* P. III. p. 425. Eichhornio ad stipulatur DATHIUS in Argumento Psalmi LIII.

dictum est *), tempore compositum, postea vero, cum prisca carmina in templo publice decantari, et variis temporibus accommodari solerent, hic illic mutatum atque novo etiam versiculo, septimo, auctum fuisse putem, quod quidem sub exilio Babylonico factum esse, ipsum illius additamenti argumentum satis arguit **). Illud vero additamentum

X 4

dein-

*) Illi enim tempori, quo Saulus adhuc regnaret, nullo modo convenire Sionis mentionem vs. 7., quisque ipse intelliget; siquidem huius montis saninitas sub Davidico regno demum conspicua esse coepit, altumque de illo monte silentium sub Saulo erat.

***) Similem de hoc carmine sententiam attulit VENE-MA, qui auctorem eius, qualem nunc habemus, non *Davidem* esse putat, sed alium aliquem divinum vatem in ipso exilio Babylonico; Davidi autem esse attributum, non ex errore ab illis, qui titulis ornarunt Psalmos, nec ut ad Davidis leges poeticas Psalmum esse compositum indicaretur; sed ex aliqua Davidis ode desumptum, ac in aliam formam esse concinnatum, et tempori praesenti accommodatum. Cui et inde robur accedit, quod idem hoc canticum tempore Epiphanico fuerit cum aliqua variatione, isti tempori congrua, a divino aliquo viro revisum, et cum Ecclesia communicatum, locum inter Psalmos tenens LIII. Quid autem in hoc Psalmo sit, aut esse potuerit a Davide et qua occasione factum, tanti non est inquisivisse. " Ad exilium Babylonicum carmen nostrum plerique ex Hebraeis interpretes referunt; inter quos KIMCHI: זה המזמור הוא על לשון הגלות ונכל הוא מלך בכל ישראל בידם וחושב בלבו בהריעו לישראל כי אין אלהים ואין שופט ודין בעולם לשלם לאיש כמעשהו *Hic Psalmus ad exilium est referendus*; Insipiente (vs. I.) *Babyloniae rex innuitur, qui Israelitas subegit, atque, dum malis eos afficeret, nullum Deum, nullum iudicem existere cogitavit, qui hominibus facta aliquando sit repensurus.*

deinceps etiam carmini genuino, XIV., affutum esse, nemini mirum videri potest, cum hoc aequè atque illud in cultu publico adhiberi soleret. Hanc vero eiusdem Psalmi repetitionem ego non per incuriam, sed consilio potius a novissimis collectoribus factam esse suspicor, quod, cum discrepantias illas non putarent contemnendas, hanc fidem et diligentiam lectoribus praestare vellent, ut utrumque repraesentarent.

Ad illud tempus, quo Senacheribus, Assyriorum rex, Iudaeam bello infestaret, atque Hierosolymis etiam minitaretur, hocce carmen THEODORETUS *) retulit; in quam sententiam nostra aetate

PAULUS

*) Is postquam historiam ex 2 Reg. XIX. five Iesaj. XXXVII. exposuisset, in hunc Psalmum ita commentatur: Σφόδρα τοῖς τῷ Σενναχηρείμ καὶ τῷ Ραφάκκ λόγοις συμβαίνει τῷ ψαλμῷ τὸ προσιμίον· ἐκεῖνοι γὰρ ὡς μὴ ὄντος τῷ Θεῷ, προϊταμένη τῆς Ἰσραήλ, ἀπατᾶσαι ἔλεγον τὸν Ἐζεχίαν. ἦν δὲ τοῖς ἀμφὶ τὸν Σενναχηρείμ καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα διεσθαρμένα, ἦγαν ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία, ὡς μὴδὲ τὸν Θεὸν εὐρεῖν ἐν αὐτοῖς· ἕνα γ' ἐν τῆς ἀρετῆς ἐπιμελέμενον· πάντα γὰρ εἰς φαυλότητα ἐξέκλιναν. τί δὲ; ἀκ ἔργοις αὐτοῖς ἔτοι γινώσκονται τὴν τῷ Θεῷ δύναμιν, οἱ τὸν λαὸν αὐτῷ ἀντὶ ἀρετῆς δαπανῶντες καὶ κατεδιόντες; καὶ πάντες γνωρίσασιν ἀπὸ τῶν πραγμάτων τὸν πολεμῆντα αὐτοῖς κακεῖθεν ὁ φόβος αὐτοῖς ἐλεύσεται, ὅθεν ἔπροσεδόκησαν. πῶς γὰρ ἂν ᾤθησαν ὅτι ὑπὸ ἀγγέλου ἀναιρεθῆσονται; ὅτι ὁ Θεὸς κήδεται τῶν Ἰσραήλ καὶ οἱ μυκτηρίζοντες τὴν βελὴν τῷ πτωχῷ καὶ ταπεινόφρονος Ἐζεχίᾳ, Θεῷ μᾶλλον ἢ ὅπλοις θαρσύνσαντος, νοήσασιν, ὅτι ὁ ἑαυτὸν τῷ Θεῷ ἀναρτήσας τὴν μὴ καταισχύγκασαν ἐλπίδα ἐκτήσατο. τίς γὰρ ἄλλος ἢ ὁ Θεὸς καὶ τὰς ἀπομεινάντας ἐν τῇ Σιών σώσει, καὶ τὰς ἤδη αἰχμαλωτισθείσας φυλάξῃ, ἐπαυγάγη

PAULUS incidit, qui praeterea, illud non improbabile telatae tribui posse, existimat *). Verum huic sententiae cum versus quintus, qui *linguas dolosas*, tum undecimus, qui *captivitatem Israelis* memorat, repugnare videtur; quum Senacheribus non dolum, sed vim, in expugnanda Iudaea adhiberet; nec ille,

X 5

etiamfi

ναγάγη, ὡσεὶ κοινήν εὐφροσύνην γενέσθαι ταῖς δώδεκα φυλαῖς, ἂν ῥίζα καὶ ἀρχὴ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ἐχρημάτισεν, ὁ καὶ Ἰσραὴλ μετονομαδεῖς ὡσεὶ ἀπ' αὐτῆ καὶ ταύτας Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ ὀνομάζεσθαι. Exordium Psalmi sermonibus Sennacheribi et Rabsaces optime congruit. Illi enim, quasi Deus non esset defensor Iudaeae, deceptum esse aiebant Ezechiam. Erant autem eorum, qui cum Sennacheribo militarent, studia corrupta, nimirum vita ac mores, ut ne vel unum quidem inter illos Deus reperiret, qui virtutem coleret. Omnia enim in pravitatem declinaverant (vs. 1. 2. 3.). Quid vero? nonne ex ipso rerum eventu cognoscent Dei potentiam, qui absument populum eius, sicut escam panis, et devorant (vs. 4.)? Sane cognoscent omnes ex operibus eum qui adversus eos dimicat; et inde veniet illis tremor, unde futurum non credebant. Qui enim suspicati essent, se ab angelo esse perdendos (vs. 5.)? Deo enim curae sunt Iudaei; et qui deridebant consilium inopis et modeste de se sentientis Ezechiae, in Deo magis, quam in armis, spem suam collocantis, intelligent, cum, qui unius Dei praesidio se committit, habere spem, quae non confundit (vs. 6.). Quis enim praeter Deum, et eos, qui in Sione manerent, salvare posset et convertere captivitatem tribuum, quae iam erant in servitutem redactae, ut esset communis laetitia duodecim tribubus, quarum radix et princeps patriarcha Iacob appellatus est, qui et Israel est cognominatus, ita ut ab eo ipsae tribus Iacob et Israel nomen acceperint (vs. 7.).

*) Paulo adstipulatur IACOBI, qui in vs. 1. et 4. nostri Psalmi quandam cum Ies. 1, 4. 7. similitudinem sibi deprehendere videtur.

etiamsi quasdam Iudaeae urbes cepisset, Israelem in servitutem redegerit.

Ceterum utriusque illius editionis discrepantiae ut uno quasi obtutu conspici possint, ipsum carminis textum, varietatibus Ps. LIII. subiunctis, annotationi praemittere commode visum est.

-
- לְמַנְצַח לְדָוִד ^{a)}
- 1 אָמַר נָבֵל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים
הַשְּׁחִיתוֹ הִתְעִיבוּ עָלָיו ^{b)}
אֵין עֲשָׂה - טוֹב :
- 2 יִהְיֶה ^{c)} מִשְׁמַיִם הַשְּׁקִיף עַל - פְּנֵי - אָדָם
לְרֹאֹת הַיֵּשׁ מִשְׁפִּיל
הַיֵּשׁ אֶת - אֱלֹהִים :
- 3 הַכֹּל סָר ^{d)} יִחַרֵּר נְאֻלְחוּ
אֵין עֲשָׂה - טוֹב אֵין גַּם - אַחֲרָי :
- 4 הֲלֹא יִדְעוּ כֹל ^{e)} - פְּעָלֵי אָנֹן
אֲכָלֵי עֵמִי אֲכָלוּ לֶחֶם
יִהְיֶה ^{f)} לֹא קָרָא :

VARIANS LECTIO PS. LIII.

- a) לְמַנְצַח עַל - מַהֲלַח מִשְׁפִּיל לְדָוִד
b) וְהִתְעִיבוּ עָלָי
c) אֱלֹהִים
d) כֹּל גַּם
e) כֹּל abest.
f) אֱלֹהִים

- 5 שֵׁם פָּחַדוֹ פָּחַד^g
כִּי אֱלֹהִים בְּרוּר צַדִּיק^h;
6 עֵצַת-עֵנִי תְּבִישׁוּⁱ
כִּי יַחֲוֶה מִתְּסַהֲרֵי^k;
7 מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת^l יִשְׂרָאֵל
בְּשׁוּב יַחֲוֶה^m שְׁבוּת עַמּוֹ
יַגֵּל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל:

g) Addit. לֹא-הָיָה פָּחַד

h) כִּי-אֱלֹהִים בְּרוּר עֲצֻמוֹת הַנֶּפֶךְ

i) Pro his verbis tantummodo תְּבִישׁוּ legitur.

k) כִּי-אֱלֹהִים מִתְּסַהֲרֵי

l) יְשׁוּעָה

m) אֱלֹהִים

I. [אֲמַר נָבֵל בְּלִפְּי אֵין אֱלֹהִים] *Dicit nequam homo in corde suo: non est Deus*, homines scelesti et impii nullum existere Deum iudicem cogitant, qui res humanas curet, et scelera hominum puniat. נָבֵל fere vertunt *stultus* five *insipiens*, neque sine ratione, quum Deut. XXXII, 6. *sapienti* opponatur *populus נָבֵל stultus, וְלֹא הָקָם nec sapiens*. Verum non quamlibet stultitiam, sed quae cum scelere sit coniuncta, hoc nomine significari, ex pluribus locis manifestum est. Sic *vitium* oblatum Dinae, filiae Iacobi (Genes. XXXIV, 7.), *stuprum virginis* (Deuteron. XXII, 21.), *sacrilegium* (Ios. VII, 15.) נָבֵלָה dicitur, quae non tam *stultitiae*, quam perditae *nequitiae*, et perversitatis facta fuere. Hinc et Abigail de viro suo, qui durus et malitiosus esset, 1 Samuel. XXV, 25. dicebat, *iuxta nomen suum se habet, נָבֵל vocatur, וְנָבֵלָה עִמּוֹ et nequitia f. perversitas cum eo*. Vt igitur folium, cui succus suus defecit, item cadaver, eo quod excefferit vita, נָבֵל, *marcidus*,

cidus, exsuccus dicitur, sic et nihili homo, cui desit recta ratio, nec bonae mentis vel mica infit, נָבֵל dicitur. Latine commode *nequam* reddideris. *Veteres enim*, teste GELLIO Noct. Att. VII, II., *nequam dixerunt hominem nihili, neque rei neque frugis bonae, quod genus Gracci fere ἄσωτον, ἀκόλαστον, ἢ ἀχρεῖον, ἢ ἄρηστον, ἢ κακότεροπον, ἢ μισρόν dicunt.* De sensu dictionis אִין אֵלֵהּ cf. not. supra ad Ps. X, 4. — השְׁחִיחַו *Corruperunt*, depravare solent, subint. וְדַרְצָם *viam suam*, ex Genes. VI, 12. (הַשְׁחִיחַו), (אֵלֵהּ-חַח-דַּרְצָו) nisi cum עֲלֵיֶהָ coniungere malis, ut Zephan. III, 7. עֲלֵיֶיהֶם הַשְׁחִיחֻוּ *corruperunt omnes actiones suas*, male et perverse egerunt. הִתְעִיבוּ עֲלֵיֶהָ *Abominandum reddiderunt opus*, abominanda facinora perpetrare solent. „Omnes versiones antiquae עֲלֵיֶהָ in Plurali exprimunt; in versione Syriaca et Vulgata affixum insuper additum est, ac si in textu fuisset עֲלֵיֶיהֶם. Et recte quidem, quoad sensum, sic legeremus; Davidem vero ita scripsisse (quod forte ob metrum facere non potuit), id ex his versionibus probari nequit. Pro vulgata lectione facit locus Ps. LXVI, 5., ubi similiter sing. num. emphatice adhibetur, etiamsi praecesserat Plur. מִפְּעֵלוֹ.” REDDING. Verbo הִתְעִיבוּ Syrus atque Alexandrinus particulam ו praemittunt, quam et editio altera exhibet. Sed concisior oratio videtur illa omiffa; nec Ps. LIII. legitur in viginti codicibus a Kennicotto collatis. Pro vocabulo medio עֲלֵיֶהָ in editione altera עוֹל, *iniquitas*, positum est; quod utrum consulto factum sit, an librarii errore, hodie vix dici poterit. Davidem, cum prima vice hoc carmen ederet, vocabulo עֲלֵיֶהָ aulicorum actiones universe notasse, in secunda vero editione pessimum filium, qui omnia contra ius fasque perpetraret, nomine עוֹל accusare *iniustitiae*, Reddingii observatio est arguta magis, quam veri specie se commendans. Quidquid autem ea de re statuas; certe multo aptius videtur עֲלֵיֶהָ, quum in dictione הִתְעִיבוּ עוֹל ταυτολογία parum elegans infit. — Sub finem versiculi

in Alexandrina versione *ἐκ ἐσῆς ἕως ἐνός* additur, quod, quamvis Vulgatus etiam exprimat, tamen per incuriam ex comm. 3. huc translatum esse, cognoscitur ex eo, quod nec in versionibus ceteris, nec in codicibus manuscriptis reperitur.

2. Fingit Deum e summis coelis in homines despicentem, et speculatum eorum vitam, ut videret, num quis recta intelligentia valeret, et ipsius esset sollicitus, hoc enim significat dictio *דַּרְשׁ אֶחָד מֵאֱלֹהִים*, quam I. D. MICHAELIS in *Supplem.* P. II. p. 479. quaesite *palpans Deum* interpretatur, i. e. Deum, quem ipsa ubique praedicat natura, vel invitus tandem ex operibus agnoscens, coll. Actor. XVII, 17. Verum locutione illa in genere pietatem totius animi erga Deum, et ingenuum, quo ille recte colatur, studium, exprimi, satis patet ex locis 2 Chron. XXII, 9. (ubi de Iosaphato rege dicitur *דַּרְשׁ*), Hof. X, 12. Amos. V, 6. 2 Chron. XIV, 3. 6. al. cf. AURIVILLII *Dissertat. de varia per particulas constructione verbi דַּרְשׁ*, §. IV. p. 434. ed. Goetting. Et frustra Michaelis huic interpretationi opponit, inter atheos et irreligiosos neminem talem hominem quaesiturum esse; quum vates manifeste de iis loquatur, qui, ut eo tutius flagitiis se addicere et in quavis scelera praecipitare possint, primum obfirmant apud se, quantum possunt, non esse Deum, etsi id penitus persuadere nequeant, id quod eo de se produnt, quod divinae ultionis metu idetidem exanimantur (vs. 5.).

3. *מֵהֲרַדַּךְ הַכֹּל סָר* *Numquid omnis deflexit?* subint. *הַיֶּשֶׁר*, a *via recta*, ut Aben-Esra monet. Quidam, a Kimchio memorati, *סָר* significatione cum Chaldaico *סָרִי*, *foezuit*, convenire putant, quod congruat ei, quod proxime sequitur, *בְּמַלְחָה*. His adnumerandus est HAMMONDUS, qui verbum *סָר* a *recedendi, declinandi a via* notione, metaphoricè etiam usurpatum credit de *vino*, quando acefcit

aut

aut emoritur. „Ita, inquit, Hof. IV, 18. **סַרְסָרָם** *potus eorum recessit*, i. e. acidus factus est. Tale vinum Graecis vocatur *οἶνος ἐξέσηκως*, *vinum quod ex se ipso excessit*; et CICERONI [Offic. III, 23.] *vinum fugiens*. Ita hic, *omnes acidi facti sunt*. Hunc sensum suadet sequens verbum **בְּאַלְחָר**, *putidi facti sunt*, quod de carne dicitur, ut hoc de potu.“ — In editione altera ponitur affirmative **בְּלִי - סַרְסָרָם**. Quum **סַרְסָרָם** apud Chaldaeos et Syros *septem* significet, ALBERT. SCHULTENS in *Commentar. ad Proverb. XIV, 14.* hanc dictionem vertit: *omnis quisunque ille spinosè dissepertus*; nimis etymologiam premens. I. D. MICHAELIS in *Supplem. P. V. p. 1723.* mallet vocabulum **סַרְסָרָם** ad *scoriae* notionem referre, et sic vertere: *omnes sunt adulterinum metallum*, ut fortius verbum de industria sit positum pro Psalms XIV. **סַרְסָרָם**. — I. B. KOEHLERO in *Observatt. ad Pf. LIII. (in Repertor. P. VIII. p. 233)* primigenia verbi **סַרְסָרָם** potestas in *separando* esse viderur, unde tam *sepimenti*, quam *scoriarum* notio descenderit; ut verba nostra sint vertenda: *omnes separarunt se*, subaudi: *a via recta*. Ego notionem **הַחֲחִירָה וְהַחֲכִירָה**, *retrocedendi atque abalienandi*, quam Salomo Melechides in *Michlal-Iophi* ad Pf. LIII. ex communi sententia verbo **סַרְסָרָם** tribuit, retinendam censeo, quum Arabico **ساج**, *lentiore gradu incessit*, unde **سوجان** *abitio et adventus*, quodammodo firmeretur; atque **סַרְסָרָם** optime cum **סַרְסָרָם** congruat. Koehlerus **סַרְסָרָם** vocabulum minus usitatum, a Davide scriptum putat, pro quo postea notius **סַרְסָרָם** sit repositum. — **יָחִידוּ בְּאַלְחָר**, i. e. ad unum omnes, *corrupti sunt*, כִּשְׁחָחַר. ut *Aben-Esra* interpretatur. Verbum **חֲלָלָם** autem CROMAYER ad *Iob. XV, 16.* recte cum Arabum **أَيَّتَلَّخ** contulit, *acuit, seu in acorem versum fuit lac*. Cf. *Schultensium* ad loc. illum. *Alexandrinus* **ἀκαρπῆδες**, *inutiles facti sunt*, reddidit, ad sensum, uti *Drusius* observat, non male, nam et *rancida inutilia* sunt

ad

ad usum hominum, et ἀχρεῖος vocatur in ea lingua *homo nequam*, qui nec sibi, nec aliis utilis est; ut possis vertere: *nequam facti sunt.* — [אִין עֲשֵׂה טוֹב אִין גַּם-אֶתְרָךְ] *Non est, qui faciat bonum, non est vel unus.* Quae verba quum de generis humani universi perversitate agere videantur, ad quam etiam Paulus in Epistola ad Romanos, III, 10 — 12. cum aliis quibusdam ex tribus hisce versibus prioribus refert; magnopere interpretes laborarunt, quomodo haec commata concilianda sint cum versu quarto, ubi *populi Dei* mentio fit, quem hoc genus ἀθεόν absumat. Quem nodum ut solvant, alii restrictius accipiunt. Ex his Pseudo-Hieronymus in Ps. LII. ad eos restringit, quos vates superius dixerat. „Non de omnibus,“ inquit, „sed de his omnibus tantum, qui Deum negant, propheta dicit.“ Verum hoc, ut bene GATACKERUS monuit, in *Adversarr. Miscell. posthum.* Cap. XVIII, p. 610., frigidum nimis foret, si diceretur, atheorum, impiorum, flagitiosorum hominum neminem quemquam bene agere. Quod ipsum valet de his, qui Michaellem sequuti, ad בְּנֵי-אֶרֶם, vs. 2., haec restringunt, quibus *homines impios* designari putant; quae illius dictionis significatio linguae usu nequaquam potest probari. Alii ad *gentes externas*, quae Israeliticum populum opprimerent, haec referunt, cui interpretum classi et ZACHARIAE potest accenferi, qui de gentium, a veri Dei cultu alienarum, perversitate hic agi putat, quod עַמִּי, vs. 4., דָּוִד צְרִיק, vs. 5., atque יִשְׂרָאֵל, vs. 7., cui genus ἀθεόν opponatur, manifeste Israeliticus populus indicetur. Verum *populum Iehovae*, atque *pium genus* (דָּוִד צְרִיק) commode meliorem populi partem, quae a peiore illa male tractaretur, dici potuisse, a cuius vexationibus ut liberaretur, petat, scite HENSLERUS observat; qui ipse sensum et nexum horum versuum hunc in modum conformat: Davidem, postquam vs. I. dixisset, existere perversos homines, qui Deum plane non curent, atque in quaevis scelera sese praecipitent; versu

verfu secundo generale hoc enuntiatum proferre, speculari Iehovam humanum genus, num quis inter eos sit, qui ipsum recte colat et veneretur; hinc ita pergere: *hi omnes a recta via deflexerunt, ne unus quidem inter hos, qui recte faciat*; digito quasi illam scelestorum turbam monstrans, ut ה ante כל sit *deinceps* accipiendum; quibus apte deinceps subiungatur, fore, ut Iehova in illorum scelera animadvertat. Sed mihi recte GATACKERUS observare videtur, „*filiorum hominum*, בְּנֵי-אָדָם, nomine minime necesse esse, aut gentes universas, aut gentium universalium mortales singulos designari; sufficere, quod *filiis hominum*, et *conspectui divino subiecti*, de quibus Davides conquerendi causam habuerat. Sic Hymn. IV. 3. *Filii hominum, quousque gloria mea ignominiose a vobis habebitur?* cum Saulis affeclas et aulicos duntaxat alloqueretur; et ne quis ibi בְּנֵי-אִישׁ, non אָדָם positum caufferet; Hymn. XII, 1. qui locus huic geminus: *Serva, Domine, nam desit benignus; nam defecerunt veraces de filiis hominum*; cum de eisdem verba faceret, ubi diserte Piscator, *filiis hominum*, i. e. Saulis consiliariis, Synecdoche generis.“ Ceterum patet, hyperbolen in his esse agnoscendam, ut hoc velit: tam longe lateque grassatam sceleris huius contagem, ut vix unus, aut nec unus etiam ab ea purus reperiatur, ut si Deus ipse omnituenti oculo despexerit, disquisierit, vix unum aliquem, aut ne hunc quidem inventurus sit, peste ista immunem et integrum. Cf. Ierem. V, 1.

Post hunc versum in Codice quodam Hebraeo, Lugduni Batavorum in Bibliotheca publica asservato, qui numero 649. a Kennicotto designatus est, haec addita leguntur: קָבֵר פָּחוּחַ וְרוּחָם לְשׁוֹנָם וַחֲלִיקוֹן חֲמַח עֲכָשׁוּב תַּחַח לְשׁוֹנָם אֲשֶׁר פִּיהֶם אֱלֹה וּמְרָמָה מְלֵא קִלְוֹ רַגְלֵיהֶם לְשִׁפּוֹף דָּם: מִזֶּרַע רַע הַפְּגַע רַע פְּדָרְכֵיהֶם וְדָרְפָה שְׁלוֹם לֹא יִדְעוּ: *Sepulchrum patens est guttur*

guttur eorum, lingua sua blandiuntur; venenum aspidis sub lingua eorum, quorum os execratione et fraude plenum est, velocesque pedes ad effundendum sanguinem. Infaustum sy-
 dus malusque eventus in viis eorum, nec viam pacis cognoscunt. Non est timor Dei ante oculos eorum. Atque e vetusto Anglicanae Ecclesiae Hebraico Psalterio eundem locum asserri a Lindano in libro de optimo genere interpretandi scripturas, auctor est LUCAS BRUGENSIS in Notationibus in Biblia Sacra ad h. l. Quod additamentum genuinum qui putant, inter quos KENNICOTTUS etiam in Dissertat. Gener. in V. T. §. 84. 9. p. 203. ed. Bruns., hisce fere nituntur argumentis: 1) primo, quod Paulus, Apostolus, Rom. III, 13 — 18., postquam Psalmi nostri versum 2. et 3. attulisset, eadem illa commata, tanquam de uno eodemque loco desumpta subiungit: τὰ πόδες ἀνεωγμένους ὁ λάρυγξ αὐτῶν ταῖς γλῶσσαις αὐτῶν ἐδοκίμασαν, ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν. Ὡν τὸ σῶμα ἀραιῶς καὶ πικρίας γέμει. Ὅξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέου αἷμα. Σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν καὶ ὁδὸν εἰρήνης ἐκ ἔγνωσαν ἐκ ἔτι φόβος θεῶ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. 2) Deinde, quod eadem haec in versionis Alexandrinae codice Vaticano reperiuntur, ac, teste Bar-Hebraeo (a Brunfio ad Kennicott. Dissert. p. 205. e Manuscripto Huntingdoniano adducto) in Horreo Mysteriorum, in nonnullis exemplaribus vetustis Graecis extiterunt, atque a Iustino quoque Martyre in Dialogo cum Tryphone exhibentur, quod, ut Brunfius observat, eo magis memoratu dignum est, quod Iustinus, Strothio animadvertente (in Repertor. Literat. Bibl. P. II. p. 85.), loca e sacris libris deprompta, non ex memoria citare, sed accurate exscribere solet. 3) Idem illud additamentum legitur in versionis Arabicae, e Graeca factae, recensione tam Syriaca (Rom. 1614. in quaternis), quam Aegyptiaca (in Polyglottis Pariss. et Londinn. edita)*; neque

non

*) De qua utraque editione consulenda est EICHHORNII *Isagoge* in V. T. P. I. p. 538. 542. edit. sec.

non 4) in versione vulgatae codicibus fere omnibus, atque a Ruffino, Augustino et posterioribus Psalmorum Latinis enarratoribus, agnoscitur et exponitur. — Sunt tamen plura, ex quibus apparet, totum illum locum minime ad Psalmum nostrum pertinere. Quod enim 1) *primum* attinet codicem illum Hebraeum Lugdunensem; de fide eius et auctoritate multum derogatur, quod versione latina atque glossis latinis est instructus, atque, ut Kenicottus ipse in Clavi Codicc. ait, exeunte Seculo XIV. a Christiano exaratus. Eum vero codicem non esse diversum a Psalterio illo hebraico Anglicano, cuius Lindanus atque Lucas Brugensis mentionem faciunt, maxime probabile est non tantum ex eo, quod additamentum illud in codice nullo alio eorum, qui adhuc detecti atque collati sunt, nisi in Lugdunensi illo reperitur, et eodem plane, quo a viris istis adducitur, modo; verum etiam ex iis, quae IO. CHRISTOPH. WOLFIVS refert in duobus *Biblioth. Hebraicae* locis. Vnus extat Tom. II. p. 315. ubi, codices recensens Hebraeos adhuc extantes, „*Mechliniae*,“ inquit, „apud Io. Clementem quondam fuit *Psalterium Hebr.* dictum *Anglicanum* ideo, quod in Anglia extabat, et ex Thomae Mori familia ad laudatum Clementem pervenit. Hoc *Guil. Lindanus* ex alterius relatione pro correctissimo et antiquissimo perperam habuit, ceu ostendit *Bened. Arias Montanus* post Praefationem de varia in hebraicis litteris lectione, qui *αὐτόπτης* confirmat, nec antiquum esse librum, nec ab aliquo hebraeae linguae gnaro, sed a Scriba latinas eleganter pingendi litteras non ignaro, octoginta aut ad summum centum abhinc (i. e. inde ab an. 1571.) annis depictum adeo corrupte, ut vix ullum verbum integritatem suam retinere videatur. Capitales litterae aliquot in initiis Psalmorum aureae sunt, sed quae latinam magis, quam hebraicam formam referant.“ Cum eo codice unus esse videtur ille, de quo Wolfius, T. IV. p. 93. „Inter codices Scaliger. *Biblioth. Leid.* extat — —

Psalterium, ornamentis aureis distinctum, cum vocalibus et accentibus rubro colore depictis. Ab altero latere versio latina vocum difficiliorum, ab altero glossae quaedam leguntur. Sed hae quidem non nisi ad Psalmum XLVII. procedunt. Videtur ille codex post Clementis mortem ad Ios. Iust. Scaligerum, atque ab eo in Bibliothecam Lugdunensem pervenisse. BRUNSIUS quoque in *Annall. Heimstadienss.* Anni 1782. p. 107. Leidense *Psalterium* cum Anglicano illo idem esse, pro certo habet *). Maxime suspectum itaque additamentum istud redditur vel eo, quod in uno tantummodo codice, et in tali quidem extat, qui a Christiano scriptus, et Vulgatae haud dubie est accommodatus. Quae suspicio magis adhuc firmatur hac Lucae Bragensis observatione: „Quae in illo Anglicano *Psalterio* leguntur, fictitia et supposititia esse non dubitant, nimirum quae nec scite iuxta Hebraicam Grammaticam scripta sint. Quod cum ostendere conati sint quidam, hoc tantum nos addemus, illud ipsum *Psalterium* asserere, hos versus in Hebraeo non legi. Sunt enim Latinae quaedam annotationes in eius margine adscriptae, quae circa hunc locum hoc habent modo: *Sepulcrum]* *Tres isti versus in Hebraeo non habentur. Apostolus autem de Deuteronomio, Psalterio, et caeteris Scripturarum locis hoc testimonium texuit.* Sunt fere Hieronymi in Commentariis verba. Quid amplius desideres, quam testimonium illius exemplaris, quod refragari existimabatur? Sed ne forte dicas, annotationes illas ab indocto quopiam adiectas, qui quid hoc libro Hebraice scriptum esset, aut legere non potuerit, aut non intelligere; in altero margine Latinam is ipse scripsit explicationem, et quidem Hebraicis dictionibus

*) Quid IACOBI sibi velit, cum in Nota ad h. l. cod. Kennicott. 694. unum esse ait cum Vaticano 649., me non intelligere, ingenue fateor. Sed videtur codicem hebraeum Lindani atque Vaticanum graecum contulisse.

bus qualitercunque accommodatam; ut praecedentium et subsequen-
 tium, ita et istorum versuum. Videtur igitur adeo parvi exemplar illud fecisse, ut, quamvis in eo ver-
 sus illos esse non ignoraret, non ideo negandum putaret, in Hebraeo non haberi. Neque vero ista ex relatu dico; ipse deprehendi: exemplar namque illud commutato nobis misit, qui eo utitur, Franc. Raphelengius, Plantini gener.“ 2) Quod autem *Alexandrinam versionem* attinet, additamentum illud in nullo eius codice reperitur, nisi in Vaticano, et in eo quidem non in textu, sed ad marginem: hoc addito Scholio: ἑδάμῃ κείνται τῶν ψαλμῶν· πόθεν δὲ ὁ ἀπόστολος ἐῤῥηφεν αὐτὰς, ζητητέον· nusquam extant in *Psalms*, undenam vero *Apostolus* excerpserit eos (versiculos), quaerendum est. Quod satis arguit, adfuturum esse illum locum Vaticano codici a quoquam ex Epistola ad Romanos. „Insuper,“ Brugenlis inquit, „ab omnibus paene Graecis exemplaribus praetermittuntur, nec tantum impressis, verum etiam manuscriptis, Parisiensi S. Victoris, Tornacensi S. Martini. Nec Serenissimus Dominus Cardinalis Siretius in suis in Graecum Psalterium Annotationibus, Vaticanis codicibus legi notavit, cum tamen id praesertim agat, ut vulgatum Graecorum Psalterium ex Vaticanis exemplaribus corrigat. Similiter neque illi quidquam annotarunt, qui illustrissimi Cardinalis Granvelli iussu, Graeca Argentoratensium Biblia ad Vaticana exemplaria duo contulerunt.“ 3) Neque in Chaldaica Paraphrasi illi versus leguntur. 4) Tum ab antiquis Psalmorum tractatoribus, Arnobio inter Latinos, Chrysostomo, Theodoro et Euthymio inter Graecos non agnoscuntur; quamvis enim in Arnobii textu leguntur, in Commentario tamen ab eo ita praetermittuntur, ut nec vidisse, nec novisse appareat. 5) Apostolum vero totum illum locum ex variis V. T. locis contexuisse, iam optime observavit HIERONYMUS, cuius verba ex *Proemio Libri XVI. Commentariorum in Iesaiam* adscribere operae pretium fuerit. Eustochii quaestio erat:

Quo-

Quomodo verum esset, quod Hieronymus scripserat, Apostolos ea tantum de LXX. interpretibus ponere testimonia, quam cum Hebraeo consonarent, si qua autem ab aliis addita sunt, omnino negligere; cum XIII. Psalmi octo versibus qui leguntur in Ecclesiis, et in Hebraeo non habentur, Apostolus Paulus Romanis scribens usurparit? Huic quaestioni Hieronymus his tandem respondet verbis: *Itaque omnem Scripturam mente perlustrans, animadverxi, sicut omnis paene ad Romanos epistola de Veteri structa est Instrumento, sic et hoc testimonium de Psalmis et Esaia esse contextum. Nam duo primi versus: sepulcrum patens est guttur eorum; linguis suis dolose agebant, quinti Psalmi [vs. 10.] sunt; illud autem, quod sequitur, Venenum aspidum sub labiis eorum, centesimi, tricesimi noni Psalmi [Hebr. CXL, 4.] est. Rursumque cum dicitur, Quorum os maledictione et amaritudine plenum est, de nono Psalmo [Hebr. X, 7.] sumtum est. Tres autem versiculos, qui sequuntur, Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: Contritio et infelicitas in viis eorum: Et viam pacis non cognoverunt, in Esaia Propbeta [LIX, 7. coll. Proverb. 1, 26.] reperi, quos in XVI. explanationis eius libro, quem nunc dictare cupio, expositurus sum. Nec in hoc cuiquam videatur esse diversum, si quod in suis locis numero dicitur singulari, ab Apostolo pluraliter dicatur, qui scribebat ad plurimos, et in unum sensum multa cogebat exempla. Arbitror solutam quaestionem tuam, et nostram regulam super translatione Veteris Instrumenti concussam magis esse, quam motam: et non tam Apostolum de Psalmo tertio decimo sumpsisse, quod in Hebraico non habetur, quam eos, qui artem contexendarum inter se Scripturarum Apostoli nesciebant, quaesisse aptum locum, ubi assumtum ab eo testimonium ponerent, quod absque auctoritate in Scriptura positum non putabant. Denique, omnes Graeci tractors, qui nobis eruditionis suae in Psalmos commentarios reliquerunt, hos versiculos veru annotant, atque praetereunt, liquido confidentes, in Hebraico non haberi, nec esse*

in LXX. interpretibus, sed in editione vulgata, quae Graece *κωνη* dicitur, et in toto orbe diversa est. *Κωνη* vero ista editio, eodem Hieronymo docente, in Epistola ad Suniam et Fretelam, Alexandrinae versionis pro locis et temporibus et pro voluntate scriptorum corrupta editio erat, cui opponitur correctus et ab interpolationibus purgatus textus, quem Origenes in Hexaplis edidit.

4. הֲלֹא יָדְעוּ כָּל - פְּעִלֵי אִינוּ. Nonne sciunt omnes facinorosi? ad quod alii subaudiunt, Deum esse; alii, me esse iudicem. Simplicissimum mihi videtur vel cum SALOMONE MELECHIDE interpretari: אִינוּ אִין לְרֵם דְּעָה וּבִינָה nulla scientia, intelligentia, praediti sunt; sive ut MUNTINGHIO placet: num isti mente praediti sunt, ac non potius desipiunt et delirant profus? vel, cum VENEMA, verbum יָדַע poenas luendi significatione accipere, qua Iud. VIII, 16. Iob. XXI, 19. Iesai. IX, 8. Hof. IX, 17. usurpavit SCHULTENSIVS ostendit in *Operib. Minorr.* p. 48., ex simili, qui apud Arabes obtinet, loquendi usu, quo synonymum Hebraico יָדַע, عَلِمَ, novit, scivit, non in Corano tantummodo (ut Sur. XL, 72. XXVI, 48. 49.) verum apud alios quoque scriptores, poenas luendi notione adhibetur, ut apud ABUL-PHARAGIUM, *Hist. Dynast.* p. 530. قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمْ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ antequam vos poena de improvise obruat, et luatis, proprie cognoscatis. — יָדְעוּ Alexandrinus interpretes in futuro γνώσκοντες expressit, quasi יָדְעוּ enuntiaffet, quod ipsum in codice Castellano, tribusque aliis, a de Rossio collatis, reperitur, atque a Michaele, Dathio, Henslero, aliis, recepto textui praefertur. Aquila tamen masorethicam lectionem exprimit; dum μὴ ἂν ἐπέγνωσαν πάντες ponit. Sed profus supervacanea PFANNKUCHTI est coniectura, יָדְעוּ commutantibus in יִרְעוּ, a רָעָה conquassare, sive רָוַע, terrere, ut vertendum sit: nonne tandem frangentur facinorosi?

norosi? — Ceterum vocula כל ante פָּעִלִי Ps. LIII. in hodiernis codicibus longe plerisque omiſſa eſt, quamvis ibi in verſionibus antiquis, ſi Hieronymum excipias, atque codicibus XXXII. Kennicottianis et XXIII. Roſſianis, nec non in libris quibusdam editis expreſſa reperitur. — Dictionem פָּעִלִי אָוֶן I. D. MICHAELIS in *Supplem.* P. I. p. 43. *fabros doloris* reddere mallet, adſcita ſignificatione vocis אָוֶן apud Arabes uſitata; ſed bene obſervat Reddingius, *vanitatis* notionem, apud Hebraeos uſu receptam, ad omnis generis *nequitiam* translataſſe. Neque cum COCCIO aliisque אָוֶן hoc loco ad *deorum falſorum cultum* referre velim, quum poeta, ut in toto carmine, ita praefertim in hemiſtichio altero, de eorum, qui poteſtate praediti eſſent, vexationibus potius conqueratur. — אֲכָלִי עִמִּי אֶכְלֶה לֶחֶם] In horum verborum interpretatione diſſentitur. 1) Quidam ex Hebraeis, a Kimchio commemorati, de verbo ad verbum reddentes: *comedentes populum meum comederunt panem*, ſenſum huius incipi, et eius, quod ſequitur, יְהוָה לֹא קָרָא, hunc in modum conformant: לפי שהם אכלו עמי ועדיין אכלו לחם כלומר כי לא טהו ולא נענשו השבו כי ליה דין ולית דין ליפכך יי' לא קרא *Propterea quod illi comedunt populum meum, nec tamen adhuc deſierunt comedere panem, id eſt, quoniam non perierunt, nec poenas dederunt; in animum induxerunt, non eſſe iudicium nec iudicem* (nullum ſclerum vindicem), ac *propterea Deum non invocant, i. e. Deum non colunt, quem non arbitrantur ſe cernere; aut, quod in idem recidit, in ſcleribus perfeverant.* Sed illam phraſeos אֲכָלִי עִמִּי אֶכְלֶה לֶחֶם interpretationem alicui probari vix putem, utpote ex qua ſenſus exilis nec poeticae orationis elegantia ſatis dignus prodire videatur. Antepoſenda haud dubie 2) ABEN-ESRAE et KIMCHII interpretatio: אֲכָלִי עִמִּי כִּמְר שׂוֹאֲכֶה לֶחֶם [annon mente praediti ſunt, quod ἀπὸ τῆ κοινῆ repetendum] *qui populum meum comedunt, ſicut devorant panem?*

nem? כֹּלֵם לֶחֶם לְמֹאכְלָם, כלומר כאילו הם לחם למאכלם, *quasi diceret, perinde ac si in cibum illis essent, ut ABENDANA addit.* Particulam כ vero, similitudinem indicantem, haud raro omitti; saepius iam observavimus. [יְהוָה לֹא קָרָאוּ] *Iehovam non invocant*, id est, ut Iarchi explicat, לֹא הִשְׁכַּחוּהָ *cum non repuzant*; nullam prorsus Dei curam habent, nihil ab ipso expectant, nihil petunt. Nisi cum VENEMA, cui et Muntinghe atque Iacobi adstipulantur, reddere malis; *Iehovam Nihil appellant*, h. e. non esse Deum, vel, nullius esse potentiae. Et certe vocula לֹא, ut Substantivum, significatione *Nihili*, haud raro usurpatur, ut Iob. VI, 21. לֹא הָיָה לָהֶם הַיּוֹם *facti estis nihil*, Ps. LXXIII, 25. לֹא חָפְצָתִי *nihil desidero*. Ceterum sensum totius versus optime AGELLIUS videtur expressisse: „His verbis praecipue in iudicum illius populi ac principum inhumanitatem et saevitiam, qua pauperes vexabant, invehitur, tamquam adeo cupiditate et avaritia excaecati essent, ut rem, quae illis notissima esse debebat, nempe iustum et rectum iudicium, et quae ad officium ipsorum maxime pertinebat, ultro ignorarent. Tantane, inquit, in vobis iustitiae aequitatisve ignorantia est, adeone stupidi estis, ut rem, quae ad vestrum munus maxime spectat, nesciatis, et populum meum iniuria, fraudibus, dolis opprimatis?“ Iisdem paene verbis Michas III, 2. seqq. in Israelitarum principes et gubernatores invehitur, ubi inter alia: *carnem populi mei comeditis, cumque deglubitis et ossibus discerpitis ea uti carnis frustra divisa in ollam vel abenum ingeritis.* — REDDINGIUS hemistichia hunc in modum dividit:

הֲלֹא יָדַעְתָּ כָּל־פְּעֻלֵי אֹן אֲכָלֵי עַמִּי
אֲכָלוּ לֶחֶם יְהוָה לֹא קָרָאוּ

Quae sic vertit:

Nonne poenas luunt omnes illi improbi, qui populum
meum vexant?

Tante vivunt, Iehovam non invocant!

Sed

Sed אכל לחם, panem comedere, usurpari pro laute vivere, nemo facile sibi persuadebit. Quod ipsum valet de PFANNKUCHII interpretatione: qui maximis Dei beneficiis ornati (אכל לחם, in abundantia esse, bonis frui), summum numen non curant.

5.]שם פָּחַד פָּחַד פָּחַד Quum particula שם plerumque in designando loco usitata sit; ABEN-ESRA, cui haud pauci adstipulantur, interpretatur: במקום שאכלו שם עמי, in eo ipso loco, quo populum meum devorarunt, pavore contremiscent, sive, ut KIMCHI expressit: במקום גדולתם, ונאחזם, eo ipso in loco, ubi quondam summis ornati honoribus, insolenter se extulerant. Verum quum שם quoque

ut Arabum ^שתָּמ, de tempore usurpari soleat, ut Pf. IV, 5. Prov. VIII, 27. Hof. II, 17. tum, deinde, aliquando, hoc etiam loco ita capiendum videtur, atque totius commatis interpretatio, GEIERO et SCHARFENBERGIO praeceuntibus, (in Not. ad CAPPELLI Crit. S. P. II. p. 743.) ita instituenda: tunc trepidabunt pavore, quando Deus in piorum gente erit, tunc, cum Deum adesse piis viderint, se vero ope et auxilio destitutos, tremore corripientur. Quare minime opus videtur, cum Koehlero ἀπὸ τῆς καινῆς repetere. —

Alii hunc in modum: „At metuent aliquando, et trepidabunt, subaud. cum in mediis successibus ipsorum poenae divinae ingruent; neque enim Deus pios suos cultores deserit.“ Sed ex nostra interpretatione nil subaudire necesse est. Posterioris hemistichii, אֱלֹהִים פָּחַד צַדִּיק Deus erit in gente pia, s. inter gentem piam, sensum recte KIMCHI enarrat:

אָדֶרֶת עִמָּהֶם יִהְיֶה וּבְעֹרָהֶם — Alexandrinus reddidit: ἐὰν ἰδεῖταισαν φόβῳ, ἔτι ἐν τῇ φόβῳ, quod manifeste respondet editioni alteri Pf. LIII. ubi sic legitur: שם פָּחַד פָּחַד לֹא-הָיָה פָּחַד, illic trepidabunt timore, ubi nullus timor, ubi nulla timoris causa, ubi nil erat timendum (cf. GLASSII Philol. S. p. 886, ed.

Dath.), subito terrore correpti, ut Proverb. XXVIII, 1. *Fugit impius nemine persequente; iustus autem quasi leo confidit.* ABEN-ESRA post פָּחַד subaudiendum vult כְּמִוְרָהוּ, *sicut ille*, hoc sensu: *timebunt timore tanto, cui similis non extitit alius*; quod duriusculum videtur. Ceterum haec Psalmi LIII. varietas haud obscure prodit ferioris manus emendationem quae concisam Psalmi nostri XIV. phrasin pluribus vocabulis clariorem reddere studuit; sed parum feliciter, ut patet ex his, quae supra in prioris editionis verba differuimus; nisi forsan singulus ille veteris carminis versus feriori aetati ita sit accommodatus, ut ea mutatio ad res aut facta nobis ignota respiciat. Qua quidem in coniectura magis adhuc confirmor hemistichii posterioris discrepantia multo insigniori, quam pro Psalmi decimi quarti verbis his: בִּי אֱלֹהִים בְּדוֹר אֲדָרִיק, in Pf. LIII. haec legantur: בִּי אֱלֹהִים פִּזַּר עֲצֻמוֹת הַקָּבָה *etenim Deus dispergit, sive dispergere solet ossa obsidentium te*, i. e. omne robur hostium imminuit, dissipat, evanidumque reddit. Verbum פִּזַּר usurpatur de *dispersione*, *s. dissipatione*, veluti *ovium*, Ierem L, 12; *hostium*, Pf. LXXXIX, II. CXII, 9; *fugitivorum*, aut in *captivitatem* hinc inde abductorum, Ioel. IV, 3; *offium*, Pf. CXLI, 7. Atque sic et h. l. ossa hostium dicuntur dissipanda, *vel* metaphorice, ut robur omne hostium, quod alias per *offa* solet indicari, cf. Pf. VI, 3. XXXII, 3. XXXVIII, 4., a Deo frangatur atque debilitetur; *vel* proprie, quatenus hostium cadavera prostrata, atque a feris volucrisque absumta, in loco proelii commissi, dilaniata ac discerpta iacent undique. Cf. Ezech. XXXIX, 15. — הַקָּבָה *Obsidentis te*, h. e. uniuscuiusque hostium, castra adversus te ponentium. Singularis הַקָּבָה, *castra ponens*, distributive accipiendus est, cum vs. anteced. hostes in plurali numero essent commemorati. Ceterum quod affixum attinet, notandum est 1), per apostrophen sermonem converti ad pios Iehovae cultores; et 2) resolvendum esse in hunc modum: הַקָּבָה עֲלֵינוּ, *castra ponentis*

canium tibi.“ Quod et mihi verosimile; atque eo magis quidem, quod Chaldaeus, Aquila, Symmachus atque Hieronymus manifeste nostram lectionem expresserunt (אֲרָמַיִם מְשַׁרְיָח מִבְּיַר הַקֹּף אֱלֹהָא *quoniam Deus dissipans robur exercituum, s. castrorum, peccatorum*; Aq. ὅτι ὁ Θεὸς ἐσκόρπισεν ὅσα παρεμβεβληκότων σα. Sym. ὁ γὰρ Θεὸς διασκορπίσει ὅσα τῶν παρεμβυλλόντων περὶ σέ. Hier. *quoniam Deus dispersit ossa circumdantium te*). — Ceterum CLERICUS in *Arte Crit.* P. III. Sect. I. Cap. XVI. p. 254. quae in Pf. LIII. extant verba genuina a poeta ipso profecta censet, quae vero Pf. XIV., vitata vetustate atque manca comparere. KOEHLERUS contra in *Reperior.* P. VIII. p. 234. quae Pf. LIII. leguntur, librariorum sive oscitantia sive intempestiva mutandi cupiditate ex genuina lectione Psalmi XIV. orta existimat. Extitisse tamen eas mutationes iam tum, quum haec carmina colligerentur, manifestum est inde, quod versiones antiquae magna ex parte utroque loco, Pf. XIV. et LIII. receptam lectionem exprimunt. Quae mihi vero omnis inter utrumque carmen diversitatis causa videatur, in argumento declaravi.

6. עֲצָח עָנִי תְּבִישׁוּ. *Consilium egeni, s. afflicti, quo a Iehova auxilium expectat, fiduciam, quod in Deo ponit, ut ex hemistichio altero apparet, pudefacere soletis, sannis ac illusionibus deridetis, ita ut pudorem ipsi incutere, et consilium hoc eius ridiculum reddere annitami quam maxime. בִּי יְהוָה מַחְסְהוֹ, quod Iehovam sibi protectorem elegit, sub quo se tutum esse, et a malis omnibus liberatum iri confidit.* — Sunt tamen, qui בִּי *sed* vertant, neque id male; profano impiorum risui enim sic gratiosum piorum, quo semper apud Iehovam fruuntur, praesidium oppositum erit. — Ceterum pro secunda persona, תְּבִישׁוּ, Dathius mallet legere tertiam, יְבִישׁוּ, quam Syrus et Arabs exprimunt, vel הַבִּישׁוּ, quod unus Kennicotti cod. exhibet. Verum illi liberius

berius vertisse videntur, atque unius codicis singularis lectio scribae haud dubie errori originem debet. — In Ps. LIII. eorum, quae modo explicavimus, verborum loco, haec leguntur: פִּי-אֱלֹהִים מֵאֵסָם *pu-dore afficies*, s. deludes eos, subaud. tu piorum gens, ab impiorum turba antea oppressa et vexata (vs. 5.), *nam Deus eos reprobavit*. Pro הַבִּישׁוּתָה Dathius et hic, Alexandrini atque Vulgati interpretis auctoritate (κατασχύθησαν, *confusi sunt*), in tertia persona הוֹבִישׁוּ efferre mallet.

7. מִי יִתֵּן מַצִּיּוֹן יִשְׂרָאֵל *Quis dabit*, utinam aliquis praestaret (solent enim Hebraei ita Optativum exprimere, cf. Schol. ad Deut. V, 26.), *e Sione*, ubi Iehovae sedes erat, *salutem Israelis*, i. e. utinam Iehova Israelitico populo opem et auxilium praestaret! — Pro יִשְׂעָה legitur in Psalmo LIII. in hodiernis codicibus plerisque in plurali יִשְׂעוּ, sensu eodem manente. Quae mutatio an librario, qui literam ו errore transposuerit, sit tribuenda, aut consulto facta, nemo facile dixerit. KOEHLERUS יִשְׂעָה genuinum esse censet, quod etiam in altero loco sit retinendum, atque eo magis quidem, quod Veteres, Chaldaeo excepto, singularem illic exprefferint. — בְּשׂוֹב יְהוָה בְּשׂוֹב יְהוָה *in reducendo*, quando reduxerit *Iehova captivitatē populi sui*, i. e. populum suum captivum, abstracto posito pro concreto, *exultabit Iacob, lactabitur Israel*. De hoc versu, qui editioni tantummodo secundae proprius esse videtur, cf. Argumentum.

 PSALMVS QVINTVS DECIMVS.

ARGVMENTVM.

Docetur, qui sint veri Iehovae cultores, et eius favorem ac tutelam sibi promittere possint. Probanda videtur sententia eorum, qui hunc Psalmum factum esse suspicantur tum, postquam arcam in tabernaculum Sionium introduxit David*), et ut ante, regnum, in arce ibi, ita tum, sacerdotium, ad Moream constituit, ut hac occasione populum hoc Psalmo ad verum Iehovae cultum, veraeque pietatis et iustitiae studium adhortari voluisse videatur. — MICHAELIS atque DOEDERLINIUS proceribus inprimis et magistratibus, TOBLERVS**), autem et PAULUS sacerdotibus atque cultus sacri ministris vitae morumque exemplar hocce carmine propositum esse putant.

*) Vid. 2 Sam. VI, 12. et I Chron. XVI, 1.

***) In *den Anmerkungen zur Ebre der Bibel*, Particula III. p. 81.

1. מי יגור בַּתְּהֵלֶךְ. *Quis commorabitur*, i. e. ut recte Chaldaeus expressit, מִן הַמִּי לְמִדְרָה *quis dignus est, ut commoretur, in tabernaculo tuo*, in loco sancto, ubi Iehovae cultus, Davidis tempore, celebrabatur, in tentorio Moisaico, sive ad arcam foederis, cui Davides tentorium tenderit, templo nondum extracto, vid. I Paral. XV, 1. In verbo יגור intèrpretando argutatur *VENEMA*, dum sic reddit: *quis in tuo tentorio cliens diversabitur?* quod Arabibus verbum جال in coniugatione tertia significat, *in fidem et clientelam recepit*. Sed frustra hic emphasis captatur, quum גור, ex hemistichiorum parallelismo, merum sit verbi שָׁבַן synonymum. — מי ישָׁבִין בְּהַר קְדֻשָׁה *quis habitabit in monte sanctitatis tuae*, i. e. in monte tuo sancto, posterius enim substantivum adiectivi loco ponitur, ut Pf. XI, 4. הַיֵּבֶל קְדֻשָׁה. Intelligitur autem vel mons *Sion*, arcae sacrae, Davidis tempore, domicilium; vel *Moriab* mons, templo extruendo destinatus.

2. Inducitur iam Iehova respondens, et declarans, quem secum habitare sinat: הוֹלֵךְ תָּמִים, *ambulans integer vitae scelerisque purus*. תָּמִים enim usurpatur de omni, quod *perfectum* est, sive *quantitatem* spectes, de eo, quod omnibus partibus suis constat, veluti *annus*, Levit. XXV, 30. *dies*, Ios. X, 13.; sive *qualitatem*, de eo, quod macula omni et labe caret, ut *hostiae* Iehovae offerendae (in Levitico passim). Vnde transfertur ad *animum rectum* et probum, ut h. l. et Genes. XVII, 1. *ambula coram me, et esto תָּמִים perfectus*, Prorsus itaque convenit cum Latino- rum *integer*. KIMCHI: אם תמים הוא הוֹלֵךְ רָל הוֹלֵךְ אם תמים הוא הוֹלֵךְ רָל הוֹלֵךְ בחמימות *Si תָּמִים est adiectivum, positum erit pro בְּדֶרֶךְ תָּמִים* [quae ipsa locutio plena occurrit Pf. CI, 6. *ambulans in via integra ministrabit mibi*], *si vero substantive accipiatur, pro בְּחַמְיוֹתוֹ erit*; sive pro בְּתָמִים, ut Pf. LXXXIV, 12. *nullum denegabit bonum בְּתָמִים לְהֹלְכִים illis, qui in integritate ambulant.*

lant. Cf. Iof. XXIV, 14. Iud. XIX, 16. 19. Notissimum vero, praepositionem ב faepe omitti, adeoque substantivum, nude positum, adverbialscere. — וַפְעַל צֶדֶק *et faciens rectitudinem*, i. e. KIMCHIO interpretante, שְׂכַל סַעֲשִׂי יַעֲשֶׂה כַצֶּדֶק *qui omnia, quae agit, rectè beneque agit.* — וְדַבֵּר אִמְתָּהּ בְּלִבּוֹ *et qui loquitur veritatem in corde suo*, i. e. verba, quae convenient tam cum rebus, quam cum animi sui sententia; qui non aliud in corde habet reconditum, aliud ore prodit, ut faciant bilingues isti, Pf. XIII, 3. KIMCHI: לֹא יִמְצֵא שִׁקְרָא בְּדַבְרֵי וְהָאִמְתָּה שִׁדְוֵר בְּפִי הוּא בְּלִבּוֹ כִּי אֵינֹר אֹמֵר *in cuius sermonibus nil falsi reperitur; sed qui vere ita sentit ut loquitur, neque aliud loquitur, aliud sentit.*

3. לֹא רָגַל עַל לְשׁוֹנִי *Non obtreccat lingua sua*, nominis famam laedit, nec lingua sua intidias struit ullas, vel falsa affingendo, vel vera prodendo aut exaggerando ultra veritatem, aliumque in sensum detorquendo. Verbum רָגַל in Coniugatione *Cal* hoc tantummodo loco occurrit; in *Piel* significat *explorare urbem aut regionem*, ut *Aegyptum*, Genes. XLII, 30., *Ierichuntem*, Iof. VI, 25. (א רָגַל, *pes*, quod exploratores *circumeundo* atque *ambulando* quaerere solent); hinc *traducere* aliquem, quomodo servus Mephibosethi herum suum יִרְגַל, 2 Sam. XIX, 27. Convenit itaque ut sono, ita et sensu cum רָכִיל, quod apud Hebraeos *negotiatorem*, apud Chaldaeos *obtreccatorem, calumniatorem* significat. Sic quoque SALOMON MELECHIDES verbum nostrum interpretatur: עֵינֵי הַמְּוֹשִׁימוֹת וְהַרְכִּילוֹת וּנְפֹשֶׁר שִׁיְהִי מִלְשׁוֹן רָגַל רַפִּי שֶׁהַמְּוֹשִׁין וְהַרְכִּיל הוֹלֵךְ חֲמִיד וּמְסַפֵּר דְּבָרִים מִזֶּה לְזֶה *Significat calumniari atque detrectare alicui. Videtur eam notionem a nomine רָגַל accepisse, quod calumniatores et detrectatores continuo circum ambulare, atque res ab uno ad alium deferre solent.* Chaldaeus: לִּי לֹא אֶכַּל קֶרֶר צִין בְּלִישְׁבִּיהָ *lin-*
gua

gua sua non calumniatur. Syrus: **לֹא נִבְדָּלָהּ בְּלִפְתֵּיהֶּן**
 non fraudulentus lingua sua; ut Alexandrinus: **ὅτι ἐδόλωσεν**
ἐν γλώσσῃ αὐτῆς non decepit, aut egit dolose lingua sua.
 ABEN-ESRA hoc verbum refert לגלוח המסחרים כדרך
 המרגלים ad manifestationem secretorum, quomodo facere
 solent exploratores. Etenim quemadmodum hi ea regionis
 alicuius loca, quae praesidiis nuda sint, explorare, modos-
 que nocendi perspectos aperiunt aliis; ita verbo רגל, ex
 Aben-Esrae mente, designantur eiusmodi insidiae, qui-
 bus aliquis alius infirmitatem expiscatur, eandem calum-
 niose divulgat, aliisque occasionem ipsi nocendi suppeditat.
 — PAULUS verbum רגל in Clavi p. 41. interpreta-
 tur: 1) pede aliquid facere; 2) conculcare, proterere.
 Hinc nomen substantivum רגל (ita haud dubie h. l. vult
 enunciandum) malum, infortunium, significare ait, idque
 Arabum ^{5 6 1} **تَجَل** calamitas, et ^{5 1 1} **تَجَل**, contusio, insolentia
 confirmari, opinatur. Ut igitur vertendum sit: cuius
 super lingua non infortunium, noxa. — Particula על hic in-
 servit constructioni verbi רגל, idem valens quandoque ac
 ב, denotatur enim detrahendi, sive calumniandi instru-
 mentum. Cf. NOLDII Concordant. Particularr. p. 554.
 seq. — לא עשה לרעהו רעה Non fecit, non facere, in-
 ferre solet, proximo s. socio suo malum. Per רעה, socium,
 s. proximum, non tantum intelligit eos, quibuscum fami-
 liaris usus intercedit, sed omnes omnino homines, inter
 quos communis societas debet esse. Recte **כ י מ ח י**:
 רעה וקרובו הוא שיש לו משא ומתן עמו או שכנו ובאמר
 לא עשה לרעהו רעה אינו אומר כי לאחרים עשה אלא דבר
 הכתוב על ההווה כמו לא חזנו איש אח-עמיחו אינו אומר
 כי מותר לו להונות אדם אחר שהוא נכרי שאינו עמחו וכן
 לא תענה ברעך עד שקר אינו אומר כי באחר שאינו רעך
 מותר להעיד שקר אלא לפי שמשאו ומתנו ועסקיו עמו וכן
 הוא i. e. רעה et, in sequenti
 inciso, קרוב, designat omnem, quocum res et ratio nobis est,
 Tom. IV. 2 five

וְנִסִּיר *qui despectus in adspectu suo et contemptus.* Quem ABEN-ESRA sequutus, verba nostra hunc in modum explicat: נכזה קשור בעיניו גם נמאם והטעם כי עוכר השם כל מצורה ששמר וכל טוב שעשה נכזה ונקל הוא בעיניו *Utrumque, et* כנגד מה שהוא חייב לעשות לכבוד בוראו *et* נכזה, *et* נמאם, *cum בעיניו est construendum, ut sensus sit, hominem pium quicquid recti bonique fecerit, atque divinis iussis consentaneum, nibili tamen aestimare, comparatis cum his, quae teneatur facere creatoris sui in gloriam.* Verum quum in eo, quod proxime sequitur, inciso, manifesta fit antithesis; praeferranda haud dubie Iarchii interpretatio: מי שהוא נכזה ברשעו נמאם בעיניו של צדיק *qui contemptus est propter impietatem, apud pium reprobus est, eum pius averfatus; sive, quod praetulerim: contemptus est in oculis eius reprobus, h. e. sive, qui ob scelera sua despicibilis factus, atque contemni meretur, sive, qui a Iehova propter malitiam repudiatur.* Sic Ierem. VI, 30. נמאם *argentum reprobum* vocantur principes pravi (vs. 28.), כִּי-מָאֵם *quod Iehova eos reprobavit.* Subdit noster: וְאֵחָה-יִרְאִי יְהוָה יִכְבֵּר, *qui vero Iehovam colunt, eos honorabit, i. e. magni facere, atque in pretio habere solet.* —] Difficultatem interpretibus hic creat dictio לְהַרְעֵה, quae num *focio*, an vero *ad malefaciendum* sit vertenda, ambigitur. Atque I) prius illud quidem praeivit Alexandrinus: ὁ ἐμνύων τῷ πλησίον αὐτοῦ καὶ ἐκ ἀδελφῶν quod expressit Vulgatus: *qui iurat proximo suo et non decipit.* In eundem sensum Syrus, qui sic reddit:

יִרְעֵה לְרֵעֵהוּ מִיָּמָיו לֹא-יִשְׁתַּחֲוֶה *iurat socio suo nec menti-*

tur. Idem sequuntur e nostratibus ZACHARIAE, SCHULZIUS, KOEHLERUS, DATHIUS (*qui iurat alteri, nec mutat*), alii. Verum huic interpretationi obstat primo, quod *focius* ubique in Codice Hebraeo רֵעַ sive רֵעָה, nusquam רֵע, dicitur; deinde, quod ex Hebraico loquendi usu ponendum fuisset sive לְרֵעֵהוּ (ut supra vs. 3.), quod ipsum

MUNTINGHE olim et hic in codd. extitisse, sed a librario quodam vel oscitantia, vel vocabulum in sensum allegoricum detorquendi studio, in עֲהִיָּהּ mutatum censet), sive יַרְעֵהּ, sive יַרְעֵהּ. — Ad eandem hanc classem eorum, qui dictionem nostram ad הַרְעָה, sive הַרְעָה, *associavit*, referunt, pertinet quoque Symmachus, cuius talis est versio: ὁμόσας ἑταῖρος εἶναι, καὶ μὴ ἀλλαγῆς, *qui iuravit, amicum se fore, et non mutavit.* Quae interpretatio arrisit DURULLIO atque MOSCHIO, cui (in libro, cuius epigraphe est: *der Bibelfreund*, P. V. p. 305.) הַרְעֵהּ Infinitivus est Coniugationis *Hiphil* verbi עָרַע, quod quamvis plerumque *conquassare* denotet, tamen hic, ut verba alia *imperfecta*, (veluti בָּרַד et בָּרַר, *eligere* I Sam. XVII, 8. Ezech. XX, 38., הִסַּח et שָׁסַח, *diripere*, Hof. XIII, 15. I Sam. XVII, 53.), communem habere putat significationem cum הַרְעָה, *socium, amicum esse*, quemadmodum Prov. XVIII, 24. הַרְעִינִי ab interpretibus haud paucis eodem cum הַרְעָה sensu accipitur; quod tamen minime est necesse, ut Schultensius ad eum locum ostendit; quare hoc loco ista significationum permutatio, utpote nullo alio exemplo indubio nixa, vix videtur admittenda; atque id eo minus, quod II) הַרְעֵהּ reliquis omnibus, quibus occurrit, locis, manifeste est Infinitivus Coniugat. *Hiphil* (a verbo עָרַע) *malefacere.* Vid. Genes. XXXI, 7. Levit. V, 4. Ierem IV, 22. XXV, 29. Zachar. VIII, 14. Ita quoque Aquila: ὁμόσας τῶ κακῶσαι, καὶ ἂ σφάλλῃ. Vel sic tamen integri hemistichii sensus non uno modo explicari solet. I) Interpretes ex Iudaeis tantum non omnes הַרְעֵהּ, *ad malefaciendum*, reciproco sensu de voto intelligunt ieiuniorum et abstinentiae, quibus corpus maceretur, Chaldaeo praeunte, qui sic vertit: יַרְעֵהּ מִשְׁלֵהּ הַרְעֵהּ, *qui iuravit male habere corpus suum, neque mutat.* Quod ABEN-ESRA sic explicat: *Iuravit malo afficere se ipsum, veluti ieiunando, quod carnem macerat.* Quae interpretatio minime probari potest, quia Hebraei illud

illud per נָרַר, *sovere*, non נִשְׁבַּע, tum *affligere propriam carnem* per עָנָה בְּפֶשׁ (Num. XXX, 14. Ruth. I, 21.), *castigare animam*, non per הִרַע, significare solent; ut taceam, talia officia a poeta hic enumerari, quae sint erga proximum. Quare 2) alii vertunt: *qui iurat in damnnum suum*, et hunc locum de fidei constantia intelligunt, ut cum vir probus quid iuraverit, etiam si postea contingat, id illi molestum et damnosum esse, praestet tamen, neque ullo periculo ab eo, quid iuraverit, animum deflectat. Hunc sensum vero si vates exprimere voluisset, scribendum ipsi fuisset לוֹ לְהִרַע, sive לְנַפְשׁוֹ. — 3) Equidem verba לְהִרַע בְּשִׁבַע לְהִרַע אוֹ לְהִיטִיב (Levit. V, 4), quae iurisiurandi formula fuisse videtur, hunc in modum interpretanda: *iuravit ad malefaciendum aut benefaciendum*, sive, *ut male aut bene faciat ei Iehova*, i. e. fidem suam adstrinxit hac interposita iurisiurandi formula, *male mihi Deus faxit*, male mihi fit si umquam promissum fallam; sive: *ita me Deus iuvet*, hoc vel illud faciam: Ut itaque hic sit verborum nostrorum sensus: si execratione se devinxerit, se quidquam facturum, numquam fallit. — וְלֹא יִמָּר *Neque mutat*, i. e. constans est in servandis promissis.

5. כִּסְפוֹ לֹא נָתַן בְּנִשְׂאָה Qui *argentum suum non dat, non exponit ad foenus*. Usuram a populari exigere, lege prohibuit Moses, Exod. XXII, 24. Levit. XXV, 36. collat. Deuteron. XXIII, 19. 20. Ezech. XVIII, S. 13. *Foenus* autem apud Hebraeos a *mordendo* נָשַׁךְ dicitur, quod tecte hominem mordet, rodit et conficit res usuraria; sive quod ad usuram dans, eo pacto dat, ut aliquid de bonis eius, cui dat, tamquam morfu auferat. — וְשִׂוּחַד עַל-יָנְקִי לֹא לָקַח *Munus adversus innocentem nullum accipit*, quod recte IARCHIUS interpretatur: *וְשִׂוּחַד לֹא לָקַח עַל עַנִּי לְהַרְשִׁיעוֹ*: *munus non accipit contra pauperem, ut in iudicio illum condemnet, ad pervertendam causam suam,*

non finit se pecunia aut mercede corrumpi, si iudex sedeat, ut innocentem condemnet. Addit Iarchius: ועיד פירשוהו: דבוחינו לא לקח שוחד על נקי לנקותו בדינו קל וחומר שאינו לקח שוחד להטות המשפט *Sunt ex viris doctis nostratum, qui sic exponant: non accipit munus, ut ius innocenti seruet, ac multo minus, ut illum condemnet.* Kimchi hanc interpretationem sequitur, quod iam dictum sit, *proximum malo non afficit*, ut non necesse fuerit addi, *munera propter innocentem non accipit*, priore sensu. Sed prima expositio, utpote simplicior, et magis prompta, praeferenda videtur; cui praeterea convenit Exod. XXIII, 6. *Ius pauperis ne pervertatis*; atque Deut. XVI, 19. *Iustitiam ne violare, personarum respectum numquam habete, nec munera accipite. Munera enim excoecant sapientum oculos et pervertunt res iustorum.* — Subiungitur epiphonema et conclusio carminis: עשה אלה לא ימוט לעולם *Qui facit haec, his rebus qui studuerit, non movebitur umquam*, i. e. dignus est, qui semper tecum diversetur atque in domo tibi sacra commoretur. Sive: non labetur, non praeceptis ruet, sed stabili firmoque vestigio stabit, Deo eum adiuvante et continente.

PSALMVS SEXTVS DECIMVS.

ARGVMENTVM.

Poeta in extremo discrimine ac dimicatione fortunae et vitae ardentes ad Iehovam preces fundit, velit ipsum conservare, periculumque ab ipsius capite propulsare; quibus consolationem miscet, a fiducia, quam in Iehova ponat, petitam, prolixè testatus de eo, quod solum eum verum Deum colat, ipsumque et verum cultum eius summum bonum esse statuat; tum ab omni falforum deorum cultu se abhorrere profitetur, sibi gratulatur, quod Iehovae beneficio e populo eius sit. Non dubitat autem hac in fiducia se exaudiri, et conservatum iri; qua spe erectus, tanquam perfunctus periculis esset, divinam benignitatem, quae beata hac vita ulterius ipsum frui sinat, laeto animo celebrat; quod huic poetae est familiare.

Inscriptio Davidi hoc carmen assignat; nec reperitur in eo quidquam, quod ut fidem illi denege-
mus, nos moveret. Tempus vero atque consilium
carminis inveniendi tutissima via erit haec, ut quae-

ramus alia similia carmina, quorum tempus certioribus indiciis constat. Atque talia quidem reperimus *tria*, LVI., LVII., LIX., quae inscriptiones, quibus interna argumenta suffragantur, ad Davidis exilia referunt *), cum Saulinas infidias effugeret. Inest vero nostro carmini tanta styli, sententiarum atque affectuum cum tribus istis similitudo, ut ad eadem cum his tempora referre illud nullus dubitem. Quum autem Davides, ut Saulinas infidias vitaret, per plures menses sedibus incertis profugus vagaretur; quaeri potest, quonam loco exsul carmen hocce confecerit? Atque ex KNAPP II quidem sententia, quocum HEZEL **) in rei summa consentit, Davides hunc Psalmum Siclagae commoratus composuit ***) (quod oppidum Philisthaeorum rex, Achis, ei assignaverat, quod cum suis incoleret), ubi Philisthaei, quod non crederent ei, dum patrium Deum coleret, ad suorum Deorum cultum eum perlexerint; quae causa fuerit, cur tam serio affirmet, se a Deorum falsorum cultu magnopere abhorrere, nec nisi Iehovam venerari, a quo tot beneficiis ornatus sit. Verum ut taceam, in historia nil tale narrari, apud Philisthaeum Regem tutus tum fuit Davides,

neque

*) Gerunt etiam cuncta illa, ut nostrum, nomen מַכְחֵם, de quo Prolegomena sunt videnda.

**) Tam in Bibliis glossatis, quam in scripto menstruo, cuius epigraphe est: *der Schriftforscher*, Fascic. IV. p. 796., ubi singularis huius carminis explicatio extat.

***) Vid. I Sam. XXVIII, XXIX.

neque potuit de ullis periculis a populo huius queri; neque Saul, neque ex Saulicis quisquam, eo perfecti Davidem audere potuit. Quare ego Psalmo potius LVI. *συγγρονὸν* nostrum putem, quum Davides, a Ionatha certior factus de implacabili Saulis odio, ad Philisthaeum regem prima vice confugisset *), ubi agnitus statim a Regis ministris, et ad Regem adductus, admonitum hunc esse Davidem, Philisthaeorum hostem infestissimum, a Rege sibi metueret, atque aegre tantum, dementiae simulatione, evaderet, pro qua liberatione Iovae Ps. XXXIV. gratias agit, adeo ut haud longe antea noster compositus esse videatur.

Quatuor posterioribus huius carminis versibus Petrus **) et Paulus ***) , Apostoli, Iesum Messiam, ab inferis excitandum, a Davide adumbratum crediderunt. Quorum auctoritas apud interpretes ex Christianis longe plerosque tantum valuit, ut *Messiam* in hoc carmine loqui fratuerent, qui primum in malis, qui
 Z 5 bus

*) Vid. I Sam. XXI, 11 — 16.

**) Act. II, 25. seqq.

***) Act. XIII, 34. seq. — Neque accommodasse illos tantummodo, sive deflexisse ad Iesum, quae sensu vero et proprio de *Davide* dicta existimassent, ut nostra aetate Theologorum haud pauci contendunt, inter quos praecipue ECKERMANNUS est nominandus (vid. Eius *Theologische Beyträge*, P. I. Fasc. II. p. 98. seqq.); verum persuasissimum ipsis fuisse, Psalmum *unice* et *vere* de *Iesu* agere, manifeste patet ex rationibus, quibus evincere student, de *Davide* carmen *non* posse accipi.

bus urgeatur, fiduciam suam in divina benignitate repositam declaret, deinde (vs. 4. et 5.) Iehovae sacerdotem se esse profiteatur, et denique a Deo se e mortuis revocatum, corpusque suum a corruptione servatum iri confidat. „Quae interpretatio,“ ut verissime RUPERTI animadvertit, „non modo ab orationis poeticac, Ebraeorum imprimis, indole et natura abhorret, sed ne notioni quidem Messiae, qualem Judaei ab omni tempore sibi informabant, respondet. Hi enim Messiam sibi heroem, victorem regemque potentissimum, non sacerdotem, vel hominem, cum adversa fortuna multisque ærumnis conflictantem fingeant *).“ Sed multo minus probari possunt illi, qui hocce carmen, ut Psalmos plures alios, sensu literali, aperto et historico de Davide, mystico vero, allegorico et sublimi de Christo accipiant. Quae interpretandi ratio, qua una eademque oratione, dispari sensu accepta, plures simul eventus, disiunctos tempore, natura dissimiles designari statuatur, ab omnibus

*) Messiam ex morte in vitam rediturum esse, Judaei nunquam expectarunt: ואלמשיח ימות ויל אבנה ואבן אבנה וקר בין אללה מוחה קאל לא יכרה ולא ירוץ עד אבנה וקר בין אללה מוחה קאל לא יכרה ולא ירוץ עד *Morietur autem Messias, regnabuntque post ipsum filius et nepotes. Moriturum enim ipsum indicat Deus* [vaticinio Iesaiæ XLII, 4.]: *Non caligabit, nec frangetur, donec ponat in terra iudicium etc.*, inquit MAIMONIDES in Dissertatione, Commentario in Talmudis Tractat. פרק הלק prae-missa, in qua de Religionis Iudaicae fundamentis agit. Extat illa in Dissertatt. Maimonidis praeliminaribus, quae ED. ПОРОСКОУС sub titulo *Portae Moſis*, Oxon. 1655. iunctim edidit; ubi locus excitatus legitur p. 159. 160.

nibus rectae interpretandi atque praeceptis ita aliena est, ut qui in Graeco aut Romano aliquo scriptore adhibere illam velit, is in communem prudentiorum reprehensionem incurreret. Quos autem in aliorum scriptorum interpretatione omnes repudiarent, idem cur in sacri codicis explicatione admittatur, nulla idonea cogitari potest ratio*).

I. *אֶל-בְּיָהוָה חָסִיתִי בְּיָמַי* Custodi me, Deus, nam confugi ad Te. Significanter *אֶל*, quod *fortem* notat, videtur positum. Sensum ABEN-ESRA exprimit: *שמרני להושיענו כי אחתה יי' והטעם גבור שחובל להושיענו* Tuere me, tu lebova es, cui facultas est, salutem mihi praestandi; serva me, tu, qui solus potes me servare, quia nihil non potes. Quare Aquila etiam *ἀρχυε* posuit. Ratio tutelam Dei orandi et exorandi subiicitur haec: *quia ad te confugi, quia tuo praesidio nitor, in te spem omnem conieci. Quis autem bonus deserat eos, qui suae se fidei commiserint?*

2. *אָמַרְתָּ לַיהוָה* Dixisti Iehovae, subaudiendum *נַפְשִׁי*, anima mea, ex communi interpretum ex Hebraeis sententia, quod idem cum illo: *ego dixi*. Praeivit Chaldaeus: *מְלִילָתָאִי אָמַרְתָּ נַפְשִׁי*, loquuta es, tu, anima mea. Hoc autem quum

*) Multam operam in huius Psalmi explicationem contulerunt I. D. MICHAELIS, in libro, quem inscripsit: *Critisches Collegium über die drey wichtigsten Psalmen von Christo, den 16ten, 40sten und 110ten*. Frusf. et Goett. 1759. 8.; GUIL. FRIDER. HUFNAGEL in Dissertat. super Psalmo XVI., Erlang. 1787.; CHRIST. THEOPH. KUINOEL in *Vaticiniorum Messianorum versione et interpretatione vernacula*, p. 22.; et GEORG. ALEX. RUPERTI in *Psalmo XVI. varietate lectionis et perpetua annotat. illustratio*, in *Commentatt. Theologg. Vol. I. II. Lipsf. 1794. 95.*

quum a nostro loquend: more magnopere abhorreat; nostratum plures cupide arripuerunt, quod in libris manu scriptis atque editis laud paucis, a de Rossio enumeratis, reperitur, אִמְרֵי, idque in receptae lectionis אִמְרֵי locum restituendum existimarent. Provocant praeterea ad Alexandrinum, Vugaram, et Syrum, qui primam personam vertendo expresserunt. Verum rectissime SCHNURRERUS in *Animaeverff. ad quaedam loca Psalmorum* Fasc. I. (in Eius Dissertati. iunctim editi. p. 121.) monet, argumenta illa tantam vim minime habere, ut a lectione recepta sit recedendum. „Nam quod attinet antiquos interpretes, quamquam illi habent *dixi Domino*, exinde tamen non satis tuto conficitur lectionis in ipsorum codicibus diversitas: sed sensum potius expressisse videntur eiusdem, quae in vulgatis exempli: extat, locutionis, quam in sua versione presse imitari non poterant sine summa obscuritate. Librorum autem, et scriptorum et editorum, qui vocem אִמְרֵי habent, auctoritas parum valet in hac causa, cum ex utriusque lectionis natura et indole haud obscure intelligi queat, utra sit antiquior altera et praefereanda. Est enim lex critica, raro fallens, e duabus lectionibus praefereendam esse eam, ex qua alterius origo probabiliter possit cognosci. Jam vero quid factum sit, ut dictio אִמְרֵי degenerarit in alteram אִמְרֵי, multo sane duriores et difficiliorem, vix ulla probabilis causa afferri potest: quis enim hacfisset in voce tam facili atque perspicua? contra vero, hac posita, non poterat non illa facillime se offerre et quasi obtudere librariorum ingenio. Vnde consequitur, praefereendam hic esse lectionem duriores atque inusitatam, cuius tamen, nisi nos omnia fallant, simillimum exemplum deprehenditur Ps. CXXXVII, 5. [*Si oblitus fuero tui, Hierosolyma, אִשְׁכַּח יְמִינִי, obliviscatur anima mea dextrae meae*].“ Haec Schnurrerus. Atque solenne esse Hebraeis, ut nomine femineo אִמְרֵי, animae, ad personam tam aliorum quam sui ipsius designandam utantur, manifestum

festum est ex Ps. XLII, 6. XLIII, 5 [מה-הַשְׁתַּחֲוִי נַפְשִׁי] *Quid conturbaris anim mea, et tumultuaris apud me?*, et Thren. III, 24. [סוֹר מֵאֵל דֵּיּוֹס אֱלֹהִים] *Sor tua est Deus, dixit anima mea*. Idem loquendi usu apud Arabes obtinet, qui pro formula illa frequenti ip's usu, qua amorem erga aliquem summum testificari solent, *أَنْبِي* *فداء لك* *ego redemptio tua sum*, i. e. tu mihi ita carior es, etiam dicunt *فداك نفسي* *redemptio tua anima mea*, sive *فدنك نفسي* *redimat te anima mea*. Vid. S_{HULTENSIUM} ad *Haririi Confess.* II. p. 82. atque a *Excerpta ex Hamasa*, p. 326. Iam vero cur quis, se ipsum alloquutus, nomine illo *نفس* notissimo omisso, verum solum, ad quod illud subaudiendum sit, ponere non possit, ego profecto non video. Exemplum nostri similitimum occurrit in hoc *Atnabita*, veteris poetae, versiculum quem *ABULFEDA* in *Annal.* T. I. p. 306. in medium profert, ubi se ipsum, sive *animam suam*, omisso tamen eius nomine, alloquitur:

وقولي كلما جشأت وجاشت
روبيدك تحبدي او تستريحني

Dico, quoties pavida trepidat: acquiesce! celebraberis [ob fortitudinem], *aut requiesces* [si moriendum fuerit]! Ubi similiter, ut in nostro Psalmo, verba feminina adhibita vides, omisso nomine *نفس*, ad quod illa referenda sunt. Esse autem nomen illud vere subaudiendum, ex hoc *Merzukii* ad *Hamasam* scholio ita manifestum est, ut nulla dubitatio supersit: *جاشت النفس وجشأت بمعنى*
واحد حيث من الغزع وارتفعت
Utraque elocutio جشأت النفس et جشأت significat: incalescit prae metu et effervescit. — Quae quum ita sint, supervacaneam esse patet *PAULI* coniecturam in *Clavi* ad h. l.

h. l. suspicantis, verbalis פִּי־חֲסִיחִי בְּיַחַד שְׁמֵרְנֵי אֵל sententiae loco in superiore monimenti parte scripta, et deinde eius titulum, אָמַרְתָּ לַיהוָה, *verba ad Iehovam*, seorsim appositum fuisse. Sed mitto minus placet RUPERTII sententia, qui vocibus aliter livifis, sic legendum iubet: אָמַר הָלַיְהוָה, *dic' h. e. celebrabo benignitatem Iehovae*; הָלַיְהוָה, et ; statu constructo הָלַיְהוָה, convenire putat cum Arabum تَوَلَّى et تَوَلَّى, *fascinus, philtum, blanditia, gratia, cmitas, benignitas.* — [אֲדָרְבֵי אֲמָתָה] Pro אֲדָרְבֵי MICHAELI cum Alexandrino et Syro אֲדָרְבֵי, *dominus meus*, effectum statuit, quod, cum אֲדָרְבֵי aequipolleat אָמַרְתָּ הָלַיְהוָה, *fec' identica fit propositio, dico Iehovae, tu es Iehovae.* Sed optime monet SCHNURRERUS: „Identicum pro-
 pecto non est, si dicatur: *Iehovae dico, tu es Iehova*; idem enim hoc valet, ac si dixeris, o Iehova, te Iehovam, h. e. Deum, a me colendum profiteor: quapropter veterum quoque interpretum nonnulli hoc modo, et recte quidem, expresserunt.“ — [בְּלִי עֲלֵיךָ] in his verbis interpretandis in duas potissimum partes interpretes abeunt, aliis nomen טובתי *active*, aliis *passive* accipientibus. I) Priore modo, *bonum, quod ipse faciat*, sive, a loquente profectum, intellexit Alexandrinus, qui sic vertit: τὸν ἀγαθὸν μὲν ἔχεις καὶ ἡμεῖς, quod Vulgatus sequitur: *quoniam bonorum meorum non egēs.* Ita quoque ex Hebraeis Iosephus KIMCHI a filio commemoratus: הטובה שאני עושה אינה עליך כלומר אינה טגעה עריך *Bonum, quod facio, minime ad te pertinet.* Benefacta mea haud eius generis sunt, ut ex iis fructum aut emolumentum percipias, aut ut iis favorem tuum promerere possim. Quae sententia huic loco parum concinna esse videtur. II) Plerique טובתי *passive*, de bono, quò poeta afficitur, accipiunt, quamvis nec hi consentiant. 1) Quum particula על haud raro *debiti-*
onem indicat (veluti Efr. X, 12. עלינו לעשות *Nobis incumbit, ut faciamus*, Proverb. VII, 14. זבתי שלמים עלי *sacrificia eucharistica mihi incumbunt, debeo*); IARCHI
 verba

verba nostra ita explicat: טובה שאחה עושה לי לא עליך, הם לגמלני כי לא בצדקתי אחה מטיב לי *bona, quae mihi impertis, non teneris mihi conferre, nec enim meritis vicem reddis.* Quod et ΚΙΜΧΙ sequitur: הטובה שאחה עושה לי אינו מוטל עליך לעשות אלא הכל חסד מאתך *Bonum, quod mihi praestas, non tu praestare cogeres officio, vel debito aliquo, sed ad bene mihi faciendum tua clementia te adduxit.* His forsan Aquila est accensendus: ἀγαθότης μου ἂν μὴ ἐπὶ σέ: *bonitas mea, felicitas, qua fruor, non est super te, mihi conferre non tenebaris.* — 2) GEIERUS על significatione *super* accipit, atque sic vertit: *bonum meum non est supra te, h. e. omnis mea felicitas in te solo residet, nihil tibi praefero, aut supra te aestimo.* — Sed rectius 3) SYMMACHUS sensum expressisse videtur: ἀγαθόν μου (al. μοι) ἂν ἔστιν ἄνευ σε: quod Hieronymus reddidit: *bonum mihi non est sine te.* A quo nec Chaldaeus absonus est: טַיְבַתִּי מִתְּהִיבָא בַר מִנָּךְ, *bonum meum non conceditur nisi a te.* Invenerunt autem hi in suis codicibus pro עליך minime בְּלִיעֲדִיךָ, ut post AGELLIUM Michaelis et alii suspicati sunt; verum acceperunt particulam על significatione *fatis usitata praeter.* Eodem modo SCHNURRERUS verba nostra interpretatur: „*felicitas mea nihil quidquam est praeter te.* Est hic על, quod COCCERUS in *Lexico* vocat *accessionis et adiunctionis*, cuius usus cognoscitur ex locis sequentibus, Genes. XXXII, 12. Exod. XXXV, 22. Iud. XII, 1. XV, 8. Ezech. XVI, 37. Amos III, 15. Quemadmodum enim te tali homine, qui praeter Iehovam alium quempiam, fictitium Deum, ex. gr. Baalem salutis suae auctorem coleret, bene hebraice dici posset: טובתו הבעל על יהוה; ita vicissim qui Iehovam solum veneratur, omnisque suae felicitatis verum ac unicum fontem et auctorem putat, certe dicere potest: טַיְבַתִּי בַל עָלֶיךָ. Eundem sensum expressit Syrus: ἂν ἔστιν ἄνευ σε et *bonum meum a te est.*

3. (לקדושים אשר בארץ המה) Haec verba I) nonnulli coniungunt cum versu praecedente, atque I) alii quidem ita, ut pendeant ab אַמְרָהּ. Ita KIMCHI: אחרי שהכנעי לאל והאמרי לו אדני אתה הכנעי גם כן לקדושים ואדורים והאמרי כל הפצי להדבק בהם וללמוד ממעשיהם לאהבת אוחם ועל הדרך הזה אטרו רבוהינו זל אח יהוה אלהיך אחרת. *Postquam coram Deo te submitteris ei que dixeris: tu es Dominus, etiam coram sanctis te submitte, et dic: omne studium meum collocatum est in eo, ut his adhaeream, exemplumque eorum sequar. Cui simile illud magistrorum nostrorum: Iehovam Deum tuum cole, ut honorentur discipuli sapientum. Qui sensus etsi iis, quae proxime sequuntur, satis conveniat, tamen non talis esse videtur, quem poeta exprimere voluit; qui haud dubie praeposita voci קדושים particula ו indicasset, repetendum esse ἀπὸ τῶ κοινῶ verbum אַמְרָהּ. — 2) Ex aliorum sententia verba nostra pendent a טובְחֵי, v. praeced., quod quum alii active, alii passive, ut supra vidimus, acciperent, nova interpretationis diversitas oriatur necesse est. α) Atque IOSEPHUS quidem KIMCHI, qui טובְחֵי de bono accipit, quod ipse poeta faceret, versum nostrum ita enarrat: שאני ערשה ונר' — — — כי לא יועיל לך אלא לקדושים אשר בארץ המה ולאהבתי אותך אני אוהב אותם שהם קדושים ואני מטיב להם Quorum verborum sensus simulque nexus cum versu praecedente sic exprimendus videtur: *Quid est, quod mea opera fieri possit, quod tibi aliquid conducat? Celsior infinito es, quam ut meis beneficiis fruaris. Attamen, quoniam tu Dominus es, et omnia mea tibi debeo, erit interim omnis meus amor, omne studium, in sanctos, qui hic in terra mecum degunt, insignes pietate, et praeclaros virtutibus homines. Hi beneficiis a me possunt affici; his illa studiose impendam. — β) IARCHI vero, qui טובְחֵי de bono intelligit, quo poeta afficitur, verba nostra ita explicat: bona, quae in me confers, minime mihi conferre teneris, sed imperitis mibi אשר הקדושים אשר המה קבורים בארץ אשר המה*
הההלכו*

באמר *propter sanctos, qui sepulti iacent in terra, et sincere coram te ambulaverunt.* — 3) Cum בַּל-פְּלִיָּהּ, in versu praecedente, nostri hemistichium prius coniungit TELLERUS (in *Praeteritis in quatuor hymnos Davideos, 1773.*) hoc sensu: *Nihil supra te optimatibus, qui in terra sunt.* — Nec minus inter se dissentiunt, qui hoc versu II) seorsam sententiam exprimi statuunt. A) Plerisque nostrae aetatis interpretibus hic locus, uti nunc in codicibus manu scriptis et editis legitur, talis esse videtur, ex quo sensus bonus nullo modo queat elici, qui-que igitur veterum versionum ope in melius sit restituendus. Id vero alii aliter instituunt. Atque haud pauci quidem I) *Alexandrinum* ducem sibi eligunt, qui sic vertit: Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῆ αὐτῆ, ἐθαυμάσωσε πάντα τὰ θελήματα αὐτῆ ἐν αὐτοῖς. Quod Vulgatus sequutus: *Sanctis, qui sunt in terra eius, mirificavit omnes voluntates meas in iis.* Alexandrinus vero quomodo in suo codice Hebraeo legerit, iterum dissentiunt. — α) FERRANDUS: „LXX. Senes legisse videntur: לקדושים אשר בארצו המה האריר כל הפציו כם id est, *sanctis, qui (sunt ipsi) in terra eius, mirificavit omnes voluntates meas in eis.* Augustinus legit *mirificavi* pro *mirificavit*: Eusebius autem ac Theodoretus legunt *eius* pro *meas*. Utraque lectio vitiosa est.“ Ex Ferrandi igitur sententia in Alexandrina versione pro θελήματα αὐτῆ reponendum est θελήματα MOY, quomodo etiam Montefalconius et Clericus (in *Commentar. ad h. l.*) exhibent, quamvis non constet, utrum per errorem hoc factum sit, an ex auctoritate librorum. — β) I. D. MICHAELIS Alexandrinum sic putat legisse: לקדושים אשר בארצו מהאריר כל הפציו כם, *in Sanctis suis, qui sunt in terra eius sepulti, miracula edit eos resuscitaturus, nam maxime illis delectatur;* quam legendi et interpretandi rationem ceteris omnibus praeferendam censet. Cui sententiae tamen SCHNURRERUS recte opponit: I) „parum credibile esse, in uno eodemque loco adhibitas fuisse ab

Tom. IV. A a auctore

auctore Pfalmi duarum vocum formas insolitas inusitatasque **בְּמֵאֲרִיר** et **מֵהֲאֲרִיר**, quas solitis **בְּמֵרְצוֹ** et **מֵאֲרִיר** maiorem vel vim vel elegantiam habere, ne per somnium quidem cogitari possit. Neque vox **הַפְּצִי** multum probabilitatis habere videtur: nam **הַפְּץ**, sensu *voluntatis, delectationis* adhibitum, haud umquam in numero multitudinis poni solet, adeoque scribendum erat, ex constanti linguae usu, **הַפְּצוֹ**. 2) Porro verbum **הֲאֲדִיר** minus recte coniungi cum praefixo **ל**, ex altero loco Esai. XLII, 21. facile cognoscitur. 3) Rursus et illud verendum, ne, quae verbis **בְּאֲרָץ לְקַדְשִׁים** parum dubitanter tribuitur, significatio mere arbitraria sit, atque ex nostra tantum loquendi consuetudine ducta; etenim bene quidem hebraice dixeris, defunctos esse **בְּאֲרָץ הַשֵּׁה**, Iob. X, 21., **בְּאֲרָץ הַחַיִּית**, Ezech. XXXI, 18., **בְּאֲרָץ הַחַיִּיוֹת**, ibid. Cap. XXXII, 18., vel illam formulam, qua dicerentur esse **בְּאֲרָץ יְהוָה** f. **בְּאֲרָץ יְהוָה** apud Hebraeos in usu fuisse, id vero ne unico quidem exemplo demonstrari posse existimaverim. 4) Denique, quod praecipuum est, ipse etiam sensus haud admodum magnam videtur habere commendationem. Quid enim? num sancti tantum homines a Deo in vitam reducendi, nonne impii pariter et profani omnes? Ego vero putaverim, sanctorum si sit praedicanda felicitas, commemorari debere, non quae communia his cum reliquis hominibus omnibus, sed quae privata ipsis sint, et sic comparata, ut cum iis, qui sanctorum nomine non veniunt, communicari nulla ratione possint. — Haec Schnurrerus. — γ) KOEHLERUS in Alexandrini codice Hebraeo sic scriptum fuisse existimat: **לְקַדְשִׁים אֲשֶׁר בְּמֵרְצוֹ הָמָּה יֵאֲדִיר יְהוָה כֹּל הַפְּצוֹ בָּם**. *In sanctis, qui in terra ipsius sunt, miracula edit Iehova; omnis eius oblectatio in iis est.* Quod Alexandrinum vero in suo codice **יְהוָה** reperisse statuit, id fecit auctoritate non modo editionis Aldinae et Complutensis atque Theodreti, verum etiam duorum codicum Parisiensium, a STARKIO comme-

commemoratorum (in *Davidis aliorumque Poetarum Hebraeor. Carminn. Libb. V. p. 30.*); quibus accedit exemplum manuscriptum versionis Psalmorum Alexandrinae, quod SCHNURRERUS possidet. In quibus omnibus post *ἐθαυμάσασε* additum est *ὁ κύριος*. Et Hubigantus quidem, ut Schnurrerus monet, defendit lectionem יְהוָה, tanquam veram et genuinam; sed rectius statuuisse Michaellem, qui glossam, sive additamentum esse putarit. Arabicae certe versionis auctorem in exemplo graeco, quo ipse ad vertendum usus esset, vocem *κύριος* hoc loco non habuisse videri. — 2) KNAPPIUS coll. 2 Thessal. I, 19. lectionem atque interpretationem huius commatis ita conformandam statuit: לְקַדְּשִׁים בְּאֶרֶץ מֵה יִאֲדִיר כֹּל הַחַפְּצִי בָּם. *In sanctis, qui in terra ipsius sepulti iacent, quam magnificum se exhibet!* a morte eos ad vitam revocans, et in sedes beatorum eos traducens: *nam maxime illis delectatur.* Verum si poeta dicere voluit, *Iehovam in sanctis magnum sese exhibere*, ita ponendum ipsi erat: הִתְאָדָר בְּקַדְּשִׁים. Neque nomen חַפְּץ, sensu *voluntatis, delectationis* adhibitum, numero multitudinis usurpari solet, ut iam supra monitum est. — 3) DOEDERLEIN in *Scholiis ad Libros Poeticos*. h. l. hanc legendi et interpretandi rationem commendat: לְקַדְּשִׁים אֲשֶׁר-בְּאֶרֶץ הַמָּה וְאֲדִיר כֹּל-הַחַפְּצִי-בָּם. *Sanctos beatos in terra praedico* (quasi אֲשֶׁר positum esset pro אֲמַשֶׁר, nec insolentem dictionem esse, probat ex Ps. XLI, 3. וְאֲשֶׁר] בְּאֶרֶץ, *commercia habeo, iis delector*, intimo eos amore amplector. דָּרַר אֲדִיר ad verbum דָּרַר, *commorari*, Ps. LXXXIV, II. refert. Declarare autem Messiam, se verum Dei cultorem versaturum esse cum populo Iudaico, neque gentium profanitati umquam litaturum; se patriae et divinae genti salutis praeconem futurum, eamque propensissima voluntate profecturum esse. Sed אֲשֶׁר pro אֲמַשֶׁר positum esse, nemo facile sibi persuadebit. — 4) SCHNURRERUS antiquitus hoc modo scriptum fuisse existimat: לְקַדְּשִׁים אֲשֶׁר-בְּאֶרֶץ הַמָּה אֲדִיר, וְכֹל-חַפְּצֵי בָּם, *Et sanctos, qui in terra sunt, quod attinet,*

magnifacio eos, et unice illis delector. Per particulam ל̄ voci קרשׁים praefixam indicari statuit nominativum absolute positum, veluti Esai. XXXII, 1. Ecclef. IX, 4. — אָדיר̄ ipsi est prima persona Futuri *Htpbil*, pro אָאָדיר̄, ex אָאָדיר̄, quemadmodum Iob. XXXII, 11. אָאָדיר̄ dictum est pro אָאָדיר̄. „Quum vero,“ addit, „litteram ו̄ voci אָדיר̄ praefixam abesse volumus, utimur nos auctoritate non solum Aquilae Symmachique, sed Alexandrini etiam Vulgatique interpretis, quorum utrumque, si Vav adsuisset, verbo potius futuri temporis quam praeteriti in vertendo usurum fuisse, credibile est. Et quaraquam in versione Syriaca existit illud Vav, vidimus tamen Psalmorum translationem Arabicam, ex Syriaca factam (Londini, in Museo Britannico, insignita num. 5469.), in qua copula ante אָדיר̄ pariter omilla est, voci autem כל̄ rectissime praefixa. Hanc certe commendationem habere videtur lectio proposita, ut non modo nihil peregrini superfit in sermone, sed sponte etiam nunc fluat oratio, sensusque cum illis, quae statim sequuntur, cohaereat aptissime.“ — HENSLERUS pro אָאָדיר̄ Alexandrini auctoritate אָאָדיר̄, atque pro אָאָדיר̄, Theodotionem sequutus, אָאָדיר̄ legendum censet, totumque versum ita interpretandum: *Sanctis, qui in hac terra versantur, nil supra te (quod e commate praecedenti subaudit); et Magnus ille meus vehementer eis delectatur.* Nomine אָדיר̄ summum numen hic appellatum putat, ut Ps. XCIII, 4. Esai. XXXIII, 21. Quemadmodum vero addito suffixo Habac. I, 12. קרשׁים occurrit, ita et hic אָאָדיר̄ dici potuisse. Neque in subita personarum mutatione, quidquam Hebraeis poetis insoliti inesse. Aptissime denique huic sententiae, quae ex hac interpretatione prodiret; *Iehova sanctos, sibi deditos, homines summo amore profequitur; in versu sequenti subiici: alii vero, qui eum negligunt, ipsi sibi dolores contrahunt.* — 6) PAULUS, in *Clavi Psalmorum*, אָאָדיר̄ mutato in אָאָדיר̄, quod ipsi est futurum verbi כָּרַר *vota facio* (coll. Arab. نَدَى), cum י̄ parago-

paragogico, five suffixo pro **ני**, verbum nostrum ita interpretatur: *Sanctissimo*, h. e. Deo (plural. maiest.), *qui in hac terra*, in Palaestina est (**הָאֵרֶץ** id quod **הָיִי**, ut Ps. IX, 21.), vel, *qui huius terrae dominus est* (**ב** pro **על**), *vota facio*, five, *me addico et devoveo, vehementer illo delector*. — 7) RUPERTI tenebras Masoretharum, ut autumat, ignorantia huic versui obductas, hac vocalium accentuumque mutatione dispellere conatur:

לְקַדְּשִׁים אֱשֶׁר [אֲשֶׁר] בְּאֶרֶץ
הָמָה וְאֶדְוִירֵי כָּל-הַפְּצֵי בָּם

„*Piis Dei cultoribus felicitas est*, h. e. cultores Dei felices sunt, *in terra*, h. e. in Palaestina; *eos et magnifacio, unice illis delector*. De voce **אֱשֶׁר** vel **אֲשֶׁר** vid. Michaelis *Bibliorb. Orient.* T. XI. p. 202. T. XIX. p. 154. et *Supplem. ad Lexx. Hebr.* p. 130. 140. **אֶדְוִיר** contracte pro **אֶדְוִירֵי** (ut **אֶדְוִיר** Iob. XXXII, 11. et forte **אֶדְוִיר**, Iob. XIX, 26. et **אֲשֶׁר** Ps. X, 6. CXLIV, 12.) cum praesixo **ו**, quod passim etiam significat, et cum paragog., nisi illud **י** cum **כל** iungere malis, ut **יְכַל הַפְּצֵי בָּם**, *praevalet*, h. e. magna est oblectatio mea in illis, **אֶדְוִירֵי** dictum sit pro *magnopere illis delector*.” Cui interpretationi tamen obstat primo, quod haec sententia: *eos etiam magnifacio*, ex linguae Hebraeae usu, vel ita exprimenda fuisset: **וְהָמָה אֶדְוִיר**, vel sic: **וְאֶדְוִיר הָמָה**. Deinde, quod *Jod* paragogicum non nisi in Verborum *ultima He* futuris apocopatis adhiberi solet; vid. SCHROEDERI *Instit. Ling. Hebr.* Sect. IX. Reg. CLXVII. c. — Est vero hic locus non ita comparatus, ut textum mutare opus esset. Potest enim B) *lectio recepta* non uno modo explicari. 1) STORRIUS in *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 295. in nota, postquam observasset, nominibus, absolute positis, saepe *Lamed* praemitti (ut Iob. VI, 4. **לְמַס**, quod attinet ad *contabescentem*, etc.), hanc loci nostri interpretationem in medium affert: *quod attinet ad sanctos, qui in terra sunt; illustres,*

magni (scil. sunt; particula *Vau* enim in huiusmodi loquendi forma utramque sententiam coniungit, vid. Ps. CXV, 7. Prov. XXIII, 24. I Sam. XXV, 27. aliisque locis, quamp plurimis), *quibus unice delector*, h. e. sancti, qui in terra sunt, magni sunt, quibus unice delector. Forte etymologia vocis ארץ (*humilitas*) respicitur: sancti, qui in terra, igitur *humili loco*, sunt (cf. Coh. V, 1.), tamen magni et *alti* sunt, meaeque deliciae. Neque huic interpretationi obstat, quod וְאֲדִירֵי in statu constructo positum est, qui ante pronomem relativum (vel expressum, vel subauditum, ut Ies. XXIX, 1.) saepius obtinet. Haec Storrius, qui itaque *Iehovae* haec verba esse censet. Cuius sententiae ego tamen ideo subscribere nequeo, quod in toto carmine solus poeta loquitur. 2) Mihi locus ita videtur interpretandus esse: *Sanctos, qui in terra sunt, quod attinet, amplitudines, s. magnitudines omnis meae propensionis in iis.* Adiectivum אֲדִירֵי h. l. sensu neutro accipiendum videtur, ut אֲדִירֵים proprie sint *ampla, magna*; quemadmodum רַע *malum*, hinc substantive *adversitatem*, (Prov. XX, 14.) טוֹב *bonum*, hinc *felicitem* (Iob. VII, 7.), יוֹתֵר *reliquum*, hinc *reliquias*, הַצֵּר, *cingens*, hinc *atrium* designat. Vocem אֲדִירֵי autem non de *illustri* aut *magnifico* tantummodo, sed de quacunque re *ampla* et *frequenti* usurpari, patet ex eo, quod Exod. XV, 10. de *aqua* dicitur, רַבִּים. Itaque sensus atque nexus erit talis: „Iehovam ut solum Deum et unicum salutis meae auctorem veneror (vs. 1.), atque ad eorum tantum hominum amicitiam aggregare me soleo, qui illum colunt, ad eos omni affectu animus meus propendet (vs. 2.); quum contra Iehovae contemtores detester, nec quidquam cum iis commercii habeam.“

4. [יָרַב עֲצָבוֹתָם אַחַר מִקְרָו] Interpretationis varietatem hic praecipue nomen עֲצָבוֹתָם efficit, cui quidem haud dubie *molestiarum, dolorum* inest significatio, verum et *idola*

idola designare possit, ut עֲצָבִים, quum Hebraeae linguae insolens non sit, eadem nomina et *foemine* per הַי, et *masculine* per ים, inflectere. Atque I) de *idolis* vocabulum Hebraeum acceperunt e veteribus Chaldaeus et Symmachus, quos e recentioribus haud pauci sequuti sunt. Ex his I. F. FISCHERUM nominasse sufficiat, qui in *Clavi Reliquiar. Verff. Graecarr. V. T.* p. 45. ad voc. εἰδωλον in hunc locum sic commentatur: „Symmachus: ἐπληθύνθησαν τὰ εἰδῶλα αὐτῶν, eis τὰ ὀπίσω ἐτάχοναυ. *Augeatur numerus deastrorum eorum, avertunt se a deo: legit enim Symmachus, cui haec verba, quae antea Theodotioni tribuebantur, e duobus Codicibus bibliothecae Parisiensis Regiae feliciter restituit Montefalconius, אַחַר pro Vulgato אַחַר, quae lectio אַחַר, quam et Chaldaeus interpret sequutus est, mihi quidem magis, quam Vulgata, placet, sed ita, ut אַחַר מְהָרָה dictum sit pro מְהָרָה אַחַר, et Suffixum pertineat ad עֲצָבוֹתָהוּ, per Synesin, hoc sensu: *augeatur numerus deastrorum barbarorum: sectentur deos alienos: nam עֲצָבוֹתָהוּ sunt hoc loco deastri, qui alibi dicuntur עֲצָבִים; ut intelligenter praeter Symmachum interpretatus est Paraphrastes Chaldaeus, qui habet צִלְמֵיבֵיהֶן, id quod ipsa verborum συναφεια satis declarat: nam primo נִסְכֵיכִים ostendit, sermonem esse de idolis, non de doloribus, de quibus praeter alios accepit Aquila; vertit enim διακονήματα. deinde nec שְׂמוֹתָהוּ potest pertinere alio, quam ad deastros.*“ — Eadem *idolorum* significatione adsumta, sed retento Vulgato אַחַר, notione *Dei alieni*, I. D. MICHAELIS vertit: *multo sunt idola eorum, vel (יְרַבּוּ) multiplicant idola sua, qui alium Deum festinanter sequuntur.* Cui interpretationi verissime opponit TELLERUS, primo אַחַר absolute positum, nullo in loco designare *Deum alium*, nisi quo Iehova ipse verba faciens illum alium sibi met ex adverso ponat, velut Ies. XLII, 8. XLVIII, 11.: deinde, מְהָרָה, si *festinandi* sensum habeat, non esse verbum transitivum, quod cum accusativo nominis iungi possit, dicendumque potius fuisse*

מָהָרָו אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרֵים, ut Deut. VI, 14. [Sed eo loco adhibitum est verbum הִלֵּךְ, talis enim est: לֹא הִלַּכְתָּן]. אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרֵם. Sed omnino huic interpretandi rationi, qua nostrum עֲצָבוֹת de *idolis* accipitur; obstat linguae usus, qui de *idolis* constanter עֲצָבִים, numquam עֲצָבוֹת, adhibere solet: quod posterius vocabulum, quum semper *dolores* significet; II) ea notio et hoc loco servanda est, quam inter veteres etiam Alexandrinus cum Vulgato (αἱ ἀδένεια αὐτῶν, *infirmities eorum*), Aquila (διανοήματα), alius Graecus, (κακοπάθειαι), et Syrus (כּוֹבֵסוֹת), expresseverunt. Verum hi etiam, qui in hac notione tenenda consentiunt, discedunt tamen in reliquorum huius incisi vocabulorum interpretatione. Ac primo quidem de voce אַחֲר, quod I) quidam aliter enunciandum putant, et. α) alii quidem אַחֲר cum Alexandrino (μετὰ ταῦτα), Vulgato (*postea*), et Chaldaeo (מִן פְּתַר). Ita HENSLE-
RUS, in *Observatt.* p. 30.; qui praeterea יִרְבֵּי, in Hiphil effert; ut hic prodeat sensus: *Illi dolorum multitudinem sibi parant. Postea, aliquando, accelerant. [Iene bereiten sich der Schmerzen Menge; einst eilt sie daber!]* Verum hunc sensum si poeta exprimere voluisset, posuisset haud dubie verbum in futuro. — β) SCHNURRERUS vero אַחֲר effert, *retrosum*, vid. Iesai. I, 4. XLII; 17. Symmachum (εἰς τὰ ὀπίσω) sequutus. Hinc יִרְבֵּי insuper in Hiphil, enunciatis, verba nostra sic interpretatur: *multiplicabunt dolores suos, qui retrosum festinant*, quos oppositos esse dicit טוֹשׁ קְרוּשִׁים vs. 3., hoc est, eiusmodi hominibus, qui toti sunt Messiae addicti consecratique. Ple-
rique tamen 2) receptum אַחֲר retinent, quod tamen non uno modo interpretantur. α) Alii enim *alium Deum* intelligunt. Sic IARCHI: כל זה אמרו ליל ירכו עצבותם. Haec omnia ad Iehovam directa sunt: multiplicabuntur dolores eorum, qui te negantes festinant trepidi ad cultum Dei alieni.

מֵהָר tamen, absolute positum, de alieno Deo non usurpari, supra iam monitum. — β) KIMCHI מֵהָר collective de *hominibus* accipit, sensumque et nexum horum verborum ita declarat: אָנִי אֹהֵרָה דָּבָק בְּקֹדְשִׁים וּבְאִדְרִיִּים וַיִּרְבּוּ עֲצֻבֹת הַמַּמְהָרִים אֶל אַנְשִׁים זֹלָתָם לִלְכַת בְּרוּכִים אַחֵרִים שְׂאִינָם דְּרָכֵי הַשֵּׁם *Ego semper me aggregabo sanctis et illustribus; eorum vero, qui alios homines sectentur, atque alia, quam divina, instituta, multae erunt molestiae.* — γ) STORRIUS in *Observatt.* p. 434. vocabulum nostrum sensu neutro, vi adverbii, alio, aliorsum significare statuit, ut verendum sit: *multiplices erunt dolores eorum, qui aliorsum, h. e. non ad Iehovam, festinant.* — Dissentiunt vero de מֵהָר quoque. Atque plerique quidem *festinandi* notione accipiunt. Sed quum ea significatione alias tantummodo in Coniugatione *Piel* occurrat; *Kal* autem Exod. XXII, 15. *dotandi* notione usurpetur [*Siquis virginem nondum desponsatam pellexerit, et cum ea concubuerit; מֵהָר יִמְהַרְנָה dotando dotabit eam sibi in uxorem*]; fuerunt, qui nostrum מֵהָר I) *donandi* significatione accipiendum putarent. Ita SALOMON MELECHIDES in *Michlal Iophi*: מֵהָר עֲנִין הַמַּחַן וְהַשְּׁלִיחַ וּפִירוּשׁוֹ יִרְבּוּ עֲצֻבֹת הַמַּוְהָרִים לְאֵל אֹהֵרָה כְּלִמְרַ שְׂנֹחֵין לְאֵל אַחֵר מִוְהָר וּמַחַן וּמִקְרָבִים קֹרֶבְנֹת *Verbum מֵהָר donandi, munerandi notionem hic obtinet, ut sensus sit: multiplices erunt dolores eorum, qui alienum deum donis venerentur, qui ei donaria et munera offerant.* Cui interpretationi tamen iam BUCERUS opposuit, verbum et nomen illud nusquam ad donaria diis oblata transferri, sed tantum de *dote* usurpari, qua illorum populorum more, sponsa quasi emi soleret. — 2) PAULUS in *Clavi* h. l. verbo מֵהָר *quaerendi* significationem tribuit, collato Arabum مَهْر, quod inter alia etiam notat: *ingenii acumine penetravit* quidquam. Vnde hanc interpretationem producit: *multa sibi parant mala, qui alium felicitatis suae auctorem quaerunt.* Sed quum verbum Arabicum solum *penetrare, perspicere aliquid*, significet, minime *quaerere*, haec notio

nullo prorsus fundamento nititur. — 3) Aliam interpretationem in medium attulit RUPERTI: „Plurimum sibi contrahunt mali (יִרְכָּב), qui aliud, contrarium, docent et sentiunt. Radix מָהַר Arabibus, Aramaeis et imprimis Aethiopicibus proprie significat *docere, erudire*, et hinc ingenio acutum esse, ingenii acumine aliquid perspicere, unde

מְהִירָה, *doctrina, exercitatio*, מִלְמָד et מְהִירָה

(Pf. XLV, 2. Iesai. XXXII, 4. Mal. III, 5. Efr. VII, 6.) *prudens, peritus, doctus*.“ Sed ut taceam, frigidam esse hanc sententiam: *qui docent aliud; illam docendi notionem* apud Hebraeos in usu fuisse, nullo argumento constat.

Quare ego 4) *festinandi* significationem retinendam censeo, quum coniugationes *Kal* et *Piel* saepissime sensu convenient.

מְהִירָה vero cum Storrio (vid. supra) *aliud* scil. locum, i. e. *alio, aliorsum* verto, ut haec exeat sententia: *multiplices erunt dolores eorum, qui aliorsum festinant*. —

בְּלִי-אַסִּיף נִסְכֵיהֶם מִדָּם Non libabo libamina eorum ex sanguine. Verbum בְּלִי est sacrificiale notatque *effusionem libaminis* in honorem vel veri Dei (ut Num. XV, 5. 7. 10. XXVIII, 7. 2 Sam. XXIII, 16. 2 Reg. XVI, 13.), vel falsi, ut Ierem. VII, 18. XIX, 13. XXXII, 29. XLIX, 17. et hoc loco. Quod vero illa libamina *ex sanguine* esse dicuntur, id alii *proprie*, alii *translate* accipiunt. 1) Priori modo IARCHI:

אֲנִי לֹא אֶהְיֶה כְּמֹרְחִים לְזֶרְעֹךָ דָּם לְעִבְרָה זֶרָה Ego nequaquam, quemadmodum illi faciunt, sanguinem effundam in dextrarum sacrificiis. Concinit ABEN-ESRA, qui *sanguine mixta* intelligit. Verba eius sunt: לֹא אֶסֶיךָ כְּסִכִּיָּהֶם שֶׁהֵם

מְעֹרְבִים בְּדָם זְבַחֵיהֶם. Id enim apud gentes aliquas in usu fuit, ut sanguinem pro vino, aut etiam sanguinem vino mixtum, in quibusdam sacrificiis libarent. De priscis Latinis hoc testatur FESTUS: *Affiratum apud antiquos dicebatur genus quoddam portionis ex vino et sanguine temperatum, quod Latini prisci sanguinem Assir vocarent*. Ad eandem interpretum classem MICHAELIS est referendus, qui

his

his verbis ad scelestas coniurationes illas spectari putabat, in quibus, ut plus sanctitatis atque horroris iis conciliarent, sanguinem humanum, vino permixtum, in pateris circumferri, et post exsecrationem, horrendoque iureiurando interposito, ab omnibus, atroci scelere se obstringentibus, gustari mos fuerit: quem nefarii foederis faciendi ritum, pluribus olim populis communem, aliquot veterum auctorum locis illustravit in *Colleg. Crit.* p. 207. seq. in *Commentar. in Epist. ad Hebræos IX*, 18., et in *Iure Mos.* §. 70. — RUPERTI ad sacrificia humana, Molocho (*Num.* XVIII, 21. XX, 2. 3.), Saturno aliisque olim diis a variis populis oblata, respici existimat. — PAULUS מִהֵיחַ דָּם מִמָּהּ pro מִהֵיחַ דָּם dictum accipit hoc sensu: *libamina iis offerri non sinam, vetabo, magis quam si sanguis esset*, i. e. in eos, qui illis libabunt, severius animadvertam, quam si sanguinem hominum occisorum offerrent: ac si Rex loquatur. — 2) Alii vero *translate* verba nostra accipiunt. Inrer hos KIMCHI: חֲלִילָה לִי שְׂאִסִּיד נִסְכֵיהֶם שֶׁהֵם מִדָּם כְּלוֹמֵר נִסְכֵיהֶם אֵינוּ יוֹן אֵלָּא דָם שֶׁהוּא אֲבִיט, *ut libem libamina eorum sanguinea, neque enim ex vino constant, sed rapinis. Holocausta vero atque libamina cum malefactis nihil profunt.* Melechides conferre iubet *Prov.* XXI, 27. זָבַח רְשָׁעִים תֹּזְעָבָה *Impiorum sacrificia nefaria sunt.* Eodem SCHNURRERI sententia redit, qui *libamina* h. l. per synecdochen dici monet pro universo genere sacrificiorum, eaque *cruenta* vocari, quod aequè sint detestabilia Deoque ingrata, ac si vini loco, quod fuerit lege divina sancitum, sanguis ad ea fuisset adhibitus. — Alexandrinus vertit: ἢ μὴ συναγαγῶντας συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων, quod Vulgatus reddidit: *Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus.* Quare Michaelis post Agellium suspicatur, Alexandrinum in suo codice רִכְנִים repperisse. Sed ex Ruperti sententia Alexandrinus sensum receptae lectionis expressit, eamque ad sceleris societatem retulit,

retulit, ut Michaelis fecit. — וְבִלְאִשְׁמֹנֶה אֶחָד-וְשִׁמּוֹתָם
 עַל-שִׁפְתָי, quae verba ABEN-ESRA recte explicat:
 וְאִפְּלוּ שְׁמוֹתָם לֹא אֶזְכְּרֵם בְּפִי *Quin etiam mihi erit religio,*
eorum hominum nomina proferre. Suffixum enim non ad
idola redit, ut ii volunt, qui עֲצָבוֹת ea significatione acci-
 piunt, verum ad homines istos perverfos, quasi dictum
 esset שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים הֵם, ut Kimchi exprimit. „Videtur
 autem poeta hoc velle: nihil divini aut humani cum illis
 commune habebō. *Nihil divini*, hoc innuit, cum ait:
non libabo etc. *Nihil humani*, hoc: *neque nomina eorum*
profero.“ DRUSIUS.

5. יְהוָה מִנְחַת-חֶלְקֵי וְכוּסֵי *Iehova est portio partis meae*
et poculum meum. In vocis מִנְחָה punctis vocalibus anomali
 quidquam inest. Etenim quum in statu regiminis מִנְחָה scri-
 bendum fuisset, ut Ierem. XIII, 25. [מִנְחַת-מִדְּרֹגָה, *portio men-*
surarum tuarum], hic cum Camez מִנְחָה ponitur. Quare alii,
 Kimchium sequuti (in *Grammatica*, quam מְכַלֵּל inscripsit,
 p. 16.), pro *absoluto* acceperunt: *Iehova est portio, pars*
mea, poculum meum. Verum cur suffixum, duobus poste-
 rioribus nominibus additum, in priori omissum fuerit,
 nulla apparet causa; requirebat hoc orationis concinnitas.
 Multo minus eorum probanda est sententia, qui hanc for-
 mam Affixo complendam putant, quasi pro מִנְחָתִי posita sit.
 Vid. BUXTORFII *Thesour. Gramm.* Lib. II. Cap. IV.
 p. 385. Sed מִנְחָה certe est status constructus, ut cognosci-
 tur ex Ps. LXIII, 11. ubi similiter cum Camez מִנְחַת שְׁעָלִים,
portio vulpium, scriptum est. Sic et 2 Paral. XXXI, 3.
 מִנְחַת הַמֶּלֶךְ, *portionem regis.* Nec desunt exempla similia
 nominum, quae Camez in statu constructo retinent. Vel-
 uti מִקְצַח, Dan. I, 18. [וְהַמִּקְצָח הַיָּמִים, *et a fine dierum*
istorum]. Rationem MICHAELIS repetit inde, quod מִנְחָה
 ex מִנְחָה contractum fit; SCHROEDERO vero (in *Instit.*
 Reg. XCVII. p. 125.) ex מִנְחָה contractum videtur. Sed
 quum alia etiam nomina, quae e verbis ultima radicali
 quiescen-

quiescentibus non sunt nata, veluti כְּתוּבָה, *scriptura*, (Ezech. XIII, 9.), רֵשָׁא, *residuum* (Iesai. X, 19.), דָּוָן, *donum* (Proverb. XVIII, 16.), alia, Camez in regimine retineant; arbitrario potius cuidam usui, cuius ratio non ubique reddi potest, hoc videtur tribuendum esse. — Vt autem ad nostrum poetam redeamus, metaphoram, quae huic hemistichio inest, 1) alii a *conviviis* sumtam putant, ut DRUSIUS, HENSLERUS, et RUPERTI, cuius haec sunt verba: „*Iehova est cibus meus* (propr. *portio, demensum ciborum*, ut חֶלֶק Deut. XVIII, 8. et מַנָּה passim, a מִן-לֶם, *certa mensura, modo, numero praefinire et adsignare*), et *poculum meum*, h. e. summum meum bonum, cui omnem meam felicitatem acceptam refero, quique maximis me beneficiis complectitur, et ab omni periculo tuetur. Quidquid enim boni a providentia Dei in nos redundat, magna in primis beneficia, piis eius cultoribus collata, saepius cibus, lauti potissimum convivii, hospitioque, quo Deus nos blande ac benigne excipere dicitur, comparantur. Cf. XXII, 26. XXIII, 5. XCI, 1. Ps. XV, 1. al. Haec imago, ab hospitalitate Orientalium desumpta, eo facilius poetae h. l. in mentem venire poterat, quum modo sacrificiorum vel epularum sacrarum et libationis mentionem fecisset. Vulgo haec sacerdotis putant verba esse, ad Levitarum sacerdotium referenda. His enim agri deerant et vineae, quocirca epulis facris, victimis et vino, quae Deo offerri atque libari solebant, alebantur. Cf. Exod. XXIX, 26. Levit. VII, 33. al. — 2) Alii חֶלֶק accipiunt de *parte*, quae alicui ex hereditate aut quacunque ex divisione *obtigit*, ut Genes. XXXI, 14. Deut. X, 9. aliisque locis pluribus. Hi vero nomen חֶלֶק sive α) figurate pro *parte* dictum sumunt, ut KIMCHI, quem AGELLIUS sequitur, „*calicem*, inquit, idem significare quod *partem*, Hebraei asserunt, et vere, sed si accurate verba perpendamus, nonnihil interest; *partem* enim continuae alicuius rei vocant, ut agri et campi; at in numero, seu multitudine dividenda, quae pars ex suppu-

supputatione alicui obtingit, eam *calicem* vocant: “ *sive* β) referunt ad radicem כָּסַם, *numerare, computare*, unde מַכְסַּת *pars numerata, portio*, Num. XXXI, 28. 37. 40. 41., cui nostrum significatione conveniat. Sic MENAHEM, a Iarchio memoratus, מְנַחֵם h. l. interpretatur: חֲשֹׁבוֹנֵי כֶּמֶר חֲכֹסֵי הַשָּׂהָה *pars mihi adnumerata, a verbo כָּסַם*, Exod. XII, 4. Idem probat ABEN-ESRA, qui praeterea addit: לְהוֹתוֹ מִשְׁקָה כֶּמֶר כֹּסֵי רְנָה אֵיכָנּוּ נִכּוֹן, *eorum sententiam, qui ad potum referant*, (sive *calicem* intelligant, ut Pf. XXIII, 5.) *esse falsam*. Sic itaque Iehova *pars* et *portio* dicitur poetae, quod velut ex divisione quadam, pluribus factis partibus, et aliis alios deos sibi adoptantibus, sibi ille verus Deus obtigerit, quem pro domino deoque agnosceret, cui pareret, quem coleret. Simili figura Deut. IV, 19. dicitur: *Ne colas ea, fidera, quae חֵלֶק pro parte attribuit Iehova omnibus populis sub coelo*. Atque illum quidem sensum, utpote his, quae sequuntur, aptiorem, ego prae-tulerim. — (אָהָה הוֹמִיָּה גוֹרְלֵי) Vocem הוֹמִיָּה I) quidam, ALBERTUM SCHULTENSIIUM in *Grammat. Hebr.* p. 298. sequuti, referunt ad radicem הִמָּה, cui Arabici كَوِّم notionem tribuunt, *amplius et latus fuit*, unde הוֹמִיָּה esset *amplificare*, atque totum incisum sic vertendam: *tu amplificas sortem meam*. Ita etiam RUPERTI: „*Tu amplificas opes meas, vel conditionem, sortem, provinciam, possessionem meam, h. e. felicem me reddis*. Cf. Pf. XXV, 12. 13. XXXIV, 11. XXXVII, 9 — 11. XLI, 3. et alia loca, ubi Deus homines pios fortunare dicitur.“ Sed quum verbi הִמָּה nusquam alias in codice Ebraeo vestigium reperitur, plerique II) nostrum vocabulum ad הִמָּה referunt, cuius Participium fit, pro הוֹמִיָּה, sive הוֹמִיָּה (Amos I, 5. 8.) positum, quemadmodum יוֹסֵף pro יוֹסֵף, *addens*, scribitur Iesai. XXIX, 14. XXXVIII, 5., et promiscue מוֹצִיא (Pf. CXXXV, 7.) *educens*, et מוֹצִיא (Pf. LXVIII, 7. Ierem. XV, 19.) dicitur. Etenim Zere et Chirek longum saepe sibi invicem substituuntur, ob soni affinitatem, vid.

SCHROEDERI *Instit.* Reg. XLI. a. et Reg. LXVII, e. Quum autem verbum אָמַץ et *apprehendere* et *sustinere* significet; duplex hemistichii nostri interpretatio oritur. 1) Alii enim, qui *sustentandi*, *fulciendi* notionem (ut Genes. XLVIII, 17. $\text{וַיִּסְמָךְ יְדֵי אָבִיו}$, *sustinuit manum patris sui*) adhibendam censent, sic vertunt: *tu sustines*, tueris, defendis, *sortem meam*, partem, quae sorte mihi obvenit; tibi omnia bona mea, eorumque conservationem debeo. Sic inter veteres Chaldaeus: $\text{אַתָּה תְּסִיבֵר עִדְבֵי}$, *tu sustentas sortem meam*, inter nostrates DRUSIUS, GEIERUS, et DOEDERLEIN. Hi *sortem* metonymice pro re, quae sorte obtigit, accipiunt, ut Iud. I, 3. Pf. CXXV, 3. Ierem. XIII, 25. — 2) Alii vero *apprehendendi* notionem sumunt, ut Alexandrinus, cuius versionem: $\sigma\upsilon\ \epsilon\acute{\iota}\ \delta\ \acute{\alpha}\pi\omicron\kappa\alpha\theta\iota\sigma\tau\acute{\omega}\nu\ \tau\eta\upsilon\ \chi\lambda\eta\rho\nu\omicron\mu\acute{\iota}\alpha\nu\ \mu\epsilon\ \acute{\epsilon}\mu\omicron\iota$. quam Vulgatus de verbo ad verbum reddidit: *tu es, qui restituis hereditatem meam mihi*, vulgo perperam intellectam, primus recte AGELLIVS explicavit: „ $\Sigma\upsilon\ \epsilon\acute{\iota}\ \acute{\alpha}\pi\omicron\kappa\alpha\theta\iota\sigma\tau\acute{\omega}\nu$, *tu es restituens*, i. e. elevans, attollens, educens sortem, unde etiam verbo simplici יִסְאֵן solent iidem uti pro eo, quod est *appendere*, *ponderare*. Est ergo sensus: *tu es, qui restituis*, et tamquam aptam et paene tuo iudicio mihi congruentem sortem reddis et assignas; qua sorte tu mihi pro Deo, quem colerem, et cui servirem, obrigisti; tu mihi pars es, tu etiam distributor. Quibus verbis indicat, eius praecipue beneficium fuisse, quod illum Deum tutelarem consequutus sit.“ Eodem modo et Syri versio est explicanda: $\text{וְלֹאֲמַן־לְבָבִי־סִי־אֲדַן־}$, *tu hereditatem meam mihi restituis*. Hunc sensum RIMCHI etiam innuit, dum verba nostra convenire dicit cum adagio illo $\text{הַבָּא לְטָהֵר מְסִיעֵין אֲרַחֵר}$, *Qui venit, ut mundetur, adiuvant eum*, sive *adiuvatur*, subaudi מִן־הַשָּׁמַיִם , *coelitus*; i. e. adspiranti ad bonum, divina benignitas semper adest. Vid. DRUSII *Adag. Ebr.* Decur. III. Ad. 6. Ut igitur sensus sit, Deum iuvisse Davidem; ut sibi eligeret hanc sortem, q. d. tua benignitate factum est, ut

ru mihi Deus tutelaris obtigeris. — Sine omni necessitate I. D. MICHAELIS in *Supplem. ad Lexx.* No. 990., et in *Biblioth. Orient.* T. I. p. 178. et T. XI. p. 295. תְּחַמְּנִיךָ legendum putat, unde vertit: Urim et *Thum:nim tuunt*, ornatus sacerdotialis, est pars vel hereditas mea, h. e. sacerdotium tuum mihi obtigit, aut, contentus sum, sacerdotis tui munere fungi. Qui sensus Davidi certe nullo modo congruit.

6. חֲבֵלִים נִפְרָזוּ-לִי בַּנְּעִימִים *Funes ceciderunt mihi in amoenis, subaudi, locis.* ABEN-ESRA: בְּנְעִימִים הָאֵרֶב כִּמוֹ נְאֻהָבִים וְהַנְּעִימִים וְהַחֲסֵר מְקוֹמוֹהָ *Vocabulum נְעִימִים est adiectivum, ut 2 Sam. I, 23., ad quod מְקוֹמוֹהָ subaudiendum.* Idem recte monet, esse in his verbis דָּרַךְ מִשָּׁל דָּרַךְ מִשָּׁל figurari aliquid, atque חֲבֵלִים כִּמוֹ יוֹסֵף חֲבֵלִים *funes hic portionum significatione esse accipiendos, ut Ezech. XLVII, 13. „Iosepho duo funes, i. e. portiones.“* Quod pluribus declarat SALOMON MELECHIDES: לְמִי שֶׁהִנְחִילָה חֶהֱלֵק בְּחֵבֶל כִּמוֹ שֶׁאֵמֵר מִשְׁלֵיךְ חֵבֶל בְּנִזְרָל נִקְרָא *Quoniam in terrae spatio distribuendo funes adhiberi solerent, ut patet ex Mich. II, 5. (proiciens funem in sortem), ideo funis omnino de eo quod quis possidet, usurpatum.* „Funes hic appellantur pro hereditate, seu terreni dimensa portione, quod olim in Palaestina ad metandos agros funes adhiberi moris esset, sicuti hodie apud nos decempedam; qui agri dimensi foribus deinde distribuebantur. Quum ergo ait, *funes ceciderunt mihi*, metonymia est; ac si diceret, spatia funibus dimensa sortito mihi obtigerunt; non enim proprie *funes* dicuntur *cadere*, sed fors de spatiis fune dimensis, exempli gratia, libri Iosuae multis in locis. Huic porro similis phrasis extat Ios. XVII, 5. *Et ceciderunt funes Manasse decem.* Quod denique moris esset, agros fune dividi in Palaestina, probat illud Amos VII, 17. *Et terra tua funiculo divideretur.* Hinc *funiculus mensurae* dicebatur Zachar. II, 1. Hic, et Iosuae

Iosuae loco notato, ubi *funes* Chaldaeus interpretatus est עֲרָבִין, *fortes*. — SIM. DE MUIS. — *Sensum* vero, qui huic figurae inest, IARCHI sic enarrat: לשכנפל לי הנורל *Quum mihi fors contigit, ut essem in parte tua* (h. e. in tuo coetu), *amoena portio mihi obiigit*. Ego tamen *Deum* ipsum figurate a poeta *portionis praestantissimae* nomine, quae ipsi forte obtigerit, appellatum putem; quod magis verfui praecedenti congruit. — [אֶה-גִּחְלָה שְׁפָרָה עָלַי] Horum verborum sensum, vimque particulae אֶה, recte KIMCHI exponit: וטעם אֶה כי דרך אנשי העולם כשיחלקו ביניהם כל אחד מקנא לחלק חבירו וירמה בעיניו כי חלק חבירו טוב מחלקו ולא כן אני כי אֶה עלי שפּרה נחלתי וחלקי ואינני מקנא להלק אחד *Si quando homines partiti sunt aliquam hereditatem, unus alterius parti invidet, quod autem ad me attinet, etiam mihi pulchra hereditas obtigit, nec cuiusquam parti ego invideo, quia optima mihi portio contigit*. Igitur ex illius mente haec vis particulae אֶה, etiam, quasi diceret, non solum optima portio mihi obtigit, sed etiam ea est, quae mihi optima videatur, quod hereditatem aliquam partientibus non solet contingere. — Ad vocem גִּחְלָה Masora marginalis notat ל', i. e. *nusquam alias cum Camez recurrere*. ABEN-ESRAE est השם אל סמך status constructus, ad quem nomen divinum fit subaudiendum, quemadmodum Ps. CXVIII, 14. עֵי וּזְמַרְתָּ עֵי dictum sit pro עֵי וּזְמַרְתָּ עֵי, *robur meum, et canticum roboris mei est Iab*. KIMCHI vero בה"י במקום ה"א nequaquam statum constructum esse, notat, sed Thau poni pro He. Quod et mihi praeplacet, quum nomen *Iehovae* h. l. parum commode subaudiatur. Sunt autem plura nomina, quae *Tbau*, praecedente Camez, terminantur, veluti שָׁנָה, *somnus*, Ps. CXXXII, 4., עֲזָרָה, *auxilium*, Ps. LX, 13., יִתְרָה, *residuum*, Ierem. XLVIII, 36. — I. D. MICHAELIS Alexandrinum et Syrum גִּחְלָתי legitisse suspicatur, atque totum hemistichium sic vertendum: *et hereditas mea placet mihi, quum verbum שְׁפָרָה* fe-

quente קָדַם, quod convenit cum על, significat *pulchrum esse, placere*, Dan. III, 32. IV, 24. VI, 2. Cui sententiae tamen recte RUPERTI opponit, dubium esse, an שָׁפַר apud Ebraeos eadem significatione, qua apud Chaldaeos in usu fuerit, alioquin etiam Syrus, qui hebraica h. l. ad verbum fere expressit, non לב, sed לבב dixisset.

7. [אָבְרָהָ אַח־יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי] *Bene precabor, gratias agam, Deo, qui mihi consuluit*, ut praeclaram illam portionem, i. e. ipsum numen tutelare, mihi eligerem; cuius consilio et voluntate ipsum mihi delegi, quem colerem, et in quo fiduciam ponerem. — [אֶף-לַיְלֹוֹחַ וְיִסְרֹנֵנִי] שלא לעזוב זה כל־יְלֹוֹחַ *Noctu etiam erudient me renes mei*, הַדָּרֵךְ, *ne viam hanc, a Deo monstratam, defererem*, ut recte KIMCHI addit, verum forte illa, s. portione, quam mihi, eius consilio, elegi, semper contentus essem, ab eius cultu numquam recederem. לַיְלֹוֹחַ, *noctu* (propr. *noctes* quod attinet), dicit, ut nullum omnino tempus, ne illud quidem, quo ceteri mortales somno indulgent, esse innuat, quo ea de re non cogitaret. Verbum יִסְרֹנֵנִי primo *acuere*, hinc *acuere animum, erudire*, significare, notum est, neque minus hoc, per כִּלְיוֹחַ, *renes*, interiores affectus significari, unde cum Iehova dicitur omnia hominum secreta nosse, *scientia ei tribuitur cordis et renum*, Ierem. XI, 20. Pf. VII, 10. Cuius rei causam comminiscuntur hanc, quod cum *gignendi affectus in renibus* sedem habeat, et is fit omnium potentissimus, *renes*, tanquam omnium affectuum sedes atque origo, pro ipsis *affectibus*, per metonymiam, usurpentur. Ergo sicut si quis animo vehementer aliquo propendens, affectibus dies noctesque sollicitatur, ut cogitet, quonam pacto illud assequatur; sic significat vates, adeo sua desideria omnia ad Iehovam propendere, ut his ipsis accensus, noctibus infomnis et cogitabundus erudiretur, et huc impelleretur, ut quaecunque Iehovae displicent, summo studio vitaret, sectaretur autem,

tem, quaecunque Deo sint grata, eique, qui sese ipsi ad-
dixerit, convenientia.

8. (שׁוֹחֵי יְהוָה לְבַגְדֵי תָמִיד) *Posui*, f. *propofui Iebo-*
vam coram me continuo, ut illum tanquam viae ducem se-
querer. Vel, Deum femper cogito adesse mihi praesentem
atque auxiliatorem: כִּי מִיְמֵי בַל-אֲמוּט *Nam a dextra*
mea est, non movebor, f. *vacillabo*: tanquam in via difficili
et periculosa; h. e. ne titubem, ne praeceps labar, diri-
git viam ac ducit; dextra quodammodo manu iniecta me,
ne prolabar, sustinet. — Qui *Arctii Felini* nomine laetetur,
BUCERUS, huius commatis sensum hoc modo enarrat:
„Versus hic id continet, quod Deus consultat, et ad quod
renes, sancto per Dei spiritum affectu accensi erudiunt,
nempe ut vates proponat sibi Deum femper, hoc est, eum
in oculis continuo ferat: numquam non observet, et omni
studio colat, sicut et ipso uno nititur. Is siquidem dum
a dextris est, id est auxilio est, tanquam focius vel patro-
nus latus cingens, et quidem dextram, ut prior se peri-
culis obiciat, et mala imminetia depellat, non nutabi-
mus, omnes casus usque securi erimus.“

9. לְפִי שְׂשֻׁמְתִיר (לְכֹן שְׂמַח לְבִי וְנִגַּל בְּבוּדִי) *Propterea*,
לְפִי שְׂשֻׁמְתִיר, כִּנְגְדֵי חֲמוּד, *quod te mihi propono*, ut *Kimchi* recte sub-
audit, *laetatur cor meum, et exultat anima mea*, inrimo
summoque gaudio afficior. כְּבוֹד, quod alioqui *gloriam* et
dignitatem significat, Hebraei unanimi consensu נְשֻׁמָּה,
animam, mentem, interpretantur, ut *Ps. III, 4.*, שְׂהוּיָה
כְּבוֹד הַגּוֹף, ut *KIMCHI* inquit, id est, quod ea nihil sit
in homine praestabilius, et id, unde omnis homini digni-
tas constat. Sed *Alexandrinus* interpres ἡ γλῶσσά μου red-
didit, quod et *Vulgatus* sequutus est. Quod *BUCERUS*
etiam defendit: „Haud scio (inquit), an non magis, hoc
praesertim loco, כְּבוֹד per *linguam*, quam per *mentem* reddi
conveniat, ut intelligas Vatem canere, ita se laetitia per-
fufum,

fufum, ut et cor gaudeat, et lingua gloriatur, et corpus omnium fecurum optata quiete et pace fruatur. Certe et fermo est, quo praecipua hominis dignitas constat, ut haud insolens foret haec transnominatio, per *linguam* vel *sermonem*, כְּבוֹד, id est, *dignitatem* significari. Pf. XXX, 13. canit vates: *propterea canet tibi כְּבוֹד, et non silebit.* Quid hic magis quadret, quam *lingua*? Ita Pf. CVIII, 2. *Paratum cor meum, Deus, cantabo, et canam etiam כְּבוֹדִי, id est, lingua mea.* Ut autem *cor suum gaudere et linguam laetari*, ita corpus suum sedere confidenter et secure praedicat. "Esse tamen locis adductis non minus *mentis* notionem aptam, quisque ipse intelliget. — KOEHLERUS in Alexandrina versione ἡ δόξα μου pro ἡ γλῶσσά μου rescribendum censet. Quod ipsum iam olim AGELLIO in mentem venisse videtur, qui tamen ipse quid suae coniecturae opposuerit, audiamus: „*Linguam vulgati codices habent, et sic etiam citat in Actis II, 26. beatus Lucas. Est autem similitudo aliqua inter vocem Graecam, quae linguam, et quae gloriam significat, hoc est, inter γλῶσσα and δόξαν sed temerarii esset mutare, praesertim cum beatus Lucas, et omnes interpretes tam Graeci, quam Latini linguam legant; nisi forte Origenes opponatur, qui tamen incertum est, legeritne id in LXX., an ab aliquo alio interprete, quod magis suspicor, acceperit.* — [אִתְּפִלֵּי] יִשְׁכַּן לְבַטַח *Etiam caro mea, corpus meum, quiescet secure, securus sum omnium casuum, quia te auxiliatorem habeo.* Paulo aliter RUPERTI: „*Etiam corpus meum obdormiet secure, et ab omni periculo tutum; nam noctu quoque nihil adversi mihi continget, quoniam Deus me tuetur.* Sed eodem forte sensu verba haec accipienda sunt, quo Pf. XXV, 13. dicitur, בְּפֶשַׁע בְּטוֹב הָלִין, *anima eius in bono pernoctabit, h. e. pius bono Dei hospitio fruatur, vel Pf. XCI, 1. בְּצֵל שְׁרֵי יִתְלַזְנֵן, in umbra, seu potius hospitio, summi Dei pernoctabit.* Proverb. XIX, 23. וְשָׁבַע יִלִּין בְּלִי-יִפְקָר רָע, *satur pernoctabit, non visitabitur, securus erit,*

erit, a malo.“ — De corpore, post hanc vitam, in sepulchro secure, salvo et illaeso a vermibus vel putredine, quiescente, haec verba acceperunt allegorici quidam ex Hebraeis interpretes, ut ex Kimchio discimus: *בדרש אחר מיתה מלמד שלא שלטה בו דימה וחלעה* *Post mortem docet non dominaturum in se esse vermem.* Quod cum in Davide non cadat, nostratum haud pauci de Iesu Messia haec intelligenda esse existimarunt. Sed a poetae mente hunc sensum plane alienum esse, mihi persuasissimum est; quod et Kimchi vidit, qui sensum hunc potius esse monet: *בעורכו בחיים ישכון לבטה שהצילנו מכל נזק* *Adhuc dum vivimus, secure habitabit corpus nostrum, quod tu, Iehova, ab omni malo nos defendis.*

10. *כי לא העזב נפשי לשאול* *Etenim non derelinques animam meam orco, non ita destitues me, ut morti iam concedam, sed longam adhuc, spero, dabis mihi vitae huius usuram.* *נפשי* hic positum pro simplici pronomine, *me*, cf. not. supra ad vs. 1. Sed Hebraeorum quidam interpretes vocabulum illud propria significatione, totumque locum de *animae immortalitate* accipiunt. ABEN-ESRA: *הזכיר סבה גילה הנשמה כי לא חמרה והאכר* *Rationem adfert exultationis ipsius animae, quod non sit moritura et peritura.* Sic etiam KIMCHI: *ידעתי כי לא העזב נפשי לרדת שאול עם הגוף* *Scio, te non passurum, ut anima mea descendat in sepulchrum una cum corpore, sed illam ad gloriam tuam evecturum.* Verum quum nullum aliud vestigium appareat, ex quo colligi possit, habuisse Davidem immortalitatis animae cognitionem, ego priorem interpretandi rationem praeferendam censeo. — *כי לא תתן חסידיה לראות שחת* *Non dabis, permittes, pium tuum videre foveam, sepulchrum; non permittes, ut pius tuus cultor sepulchro committatur.* De voce *שחַת* recte monet RUPERTI, respondere eam voci *שאול* in membro priori, atque significare vi sua primigenia fo-

veam, seu potius locum depressiorem, in quem aqua defluit, imprimis *palum*, a rad. שָׁחַ, f. שָׁחָה, coll. Arabum سَاخٌ descendere, inmergi, in Coniug. V. *subsiderc*, unde سَوَاخِي locus depressior, terra mollis et lutum, in quod pedes immerguntur. Deinde esse synonymum vocabulo בִּיר, et de *sepulchro* usurpari, ut Iob. XXXIII, 18. Ps. XXX, 4. coll. 10., ubi poeta utraque formula בִּיר בִּירָה et בִּירָה אֶל-שְׂאוּל, eodem sensu utitur. Sed Alexandrinus interpres διαφθορὰν, corruptionem, i. e. putredinem reddidit, vocabulum nostrum ad radicem שָׁחַ, *corrumpi*, referens. Quod et plerique ex Christianis interpretes, qui hoc Psalmo Iesum Messiam adumbratum existimant, sequuntur, quod illius corpus *sepulchro* utique est commissum, *corruptione* vere non est affectum. Hi autem vocem שָׁחַ ea notione accipiunt, qua nusquam alias in Codice Hebraeo occurrit, neque adeo vigente adhuc lingua in usu fuisse videtur. Quod nos tamen, qui de *Davide* carmen agere censemus, non cogimur facere. רָאוּחַ, „videre, in antiquis linguis est sentire, experire, frui, ut ἰδεῖν, v. c. ἰδεῖν τὴν ζωὴν, τὸν θάνατον, τὴν βασιλείαν τῶ θεῶ, quae formulae loquendi in N. T. ubivis obviae sunt. Cf. textum hebraeum et LXX. Ps. XXXIV, 13. LXXXIX, 49. CVI, 5. Ecclef. III, 3. VI, 6. IX, 9. Esai. XXVI, 14. Ita et ὁράειν et παραράειν in vers. Alexand. Hinc רָאוּחַ שָׁחַ, ut ἰδεῖν τὸν θάνατον, idem quod בִּירָה בִּיר, vel בִּירָה אֶל-שָׁחַ (Ps. XXX, 4. et 10.), descendere in foveam, h. e. מוֹת, sive אָבַר, de quo vid. loc. classic. Ps. XLIX, 10. 11.“ RUPERTI. חֲסִידֵי הַיָּהוָה omnem omnino bonitatis studiosum significat, et hic, ubi cum יְהוָה coniungitur, *pium in Iehovam*, *pium* eius cultorem, ut Ps. IV, 3., ad quem loc. vid. not. p. 93. Est autem magna hic in ea voce legendi varietas. Etenim quae in textu extant literae consonantes, his haud dubie punctis vocalibus sunt instituendae: חֲסִידֵי, quod est *plu-*
ralis.

ralis. Masorethae autem *singularem* ponendum iubent, dum literam Iod ante ה redundare (יחיר י), et תסירך efferendum, monent. Atque hoc posterius quidem tuetur criticorum et interpretum pars longe maxima, partim *argumento interno*, quod res ipsa singularem desideret, in priori enim hemistichio, ubi נפשי occurrit, non de pluribus, sed uno sermonem esse; membrorum igitur concinnitatem eundem singularem numerum requirere aiunt: partim *argumentis externis*, quod lectionem marginalem, תסירך, universae versiones antiquae, ne una quidem excepta; confirmant, retineant Paulus et Petrus, Apostoli; quod ita legatur in plerisque codicibus scriptis, iisque probatissimis (quorum ingens agmen Kennicottus atque de Rossi producunt); quod denique principes Seculi XV. et ineuntis XVI. editiones, quae ad vetustissimorum exemplarium fidem sint descriptae, singularem exhibeant. Examinauit eas editiones diligentissime CAROL. AURIVILLIUS in *Dissertat. de vera lectione vocis חסירך Ps. XVI, 10.* Upsal. 1773. quae quinta est in suarum *Dissertationum* sylloge, I. D. MICHAELIS cura, Goettingae, 1790. edita. Cuius dissertationis summam saltem, qualem Aurivillius ipse sectione XIV. comprehendit, hic apponere non inutile erit. „Primus, quem nos quidem vidimus, in impressis, posuisse חסירך, cum circello masorethico, et respondente in margine nota, est Iacob Ben Chajim, in *Bibliis Ebraeo-Chaldaeo-Rabbinicis*, editis Venet. 1520. apud Bombergum 1526. folio. Earum, quae hanc antecessere, nec ulla adhuc editio patuit nobis, nec memorata aliis, obvenit, quae in textu י istud superfluum exhibeat. Ac si fidere licuerit Kennicotto (*Dissertat. II. super ratione Textus Hebraei*, p. 449. vers. Lat.), ne nunc quidem in manuscriptis, nisi paucis et valde recentibus, reperitur, talibus forte, quos et ipse Kennicottus, post peractum censum, non inficietur iuniores vulgatis initio typorum ope. Largiamur oportet, potuisse accidere, ut sumferit

Ben-Chajim e codice, quem forte, errore scribae, întemp-
 pestivum ꝑ invaserat, qualis erroris, circa quiescibiles ꝑ
 et ך, in exaratis calamo membranıs, vestigia coguntur
 saepius animadvertere, qui eas pervolvent. Tum vehe-
 menter cupimus, ut, vereri quod et noluit Ill. Michaelis
 (*Colleg. Crit.* p. 217.), studio quidpiam ac de industria nec
 Iudaei olim alii, nec Rabbinus ille usquam deprehendatur
 finxisse. Sed tamen, ad liquidum donec rem perduxerint
 librorum ipsorum testimonia, sit nobis integram, ambi-
 gere. Ante impressum ullum Hebraeum codicem, solitos
 iam diu fuisse, praeeuntibus Apostolis, Christianos, ex
 Psalmi nostri versu decimo, resurrectionem, e mortuis,
 Messiae, contra Iudaeos evincere, atque adeo potuisse
 locum istum videri inimicum Iudaeo editori, fidem facit
 Petrus Schwarz, in libro, quem dixit *Stern des Meschiab*,
 edito Eßlingae, 1477. 4. ubi tractatu VI. Cap. VI. cui
 titulus: *das der Meschiab solt auf ersteen von dem todt yn
 dem dritten tag*, latinis litteris locus noster allegatur hunc
 in modum: *lo titten hazidcha lirot schabat.*“ Atque ad co-
 dices manuscriptos quod attinet, Aurivillius §. XII. iu-
 dicat ita: „In antiquissimis membranıs non nisi unicam,
 loco quidem nostro, fuisse lectionem, vel quod idem, a
 textuali diversam haud iniunctam margini, valde est pro-
 babile. In Erfurtenſium primo codice marginalis nota
 omnino nulla, vid. I. D. Michaelis *Bibliorb. Orient.* P. III.
 p. 213. In ceteris bene multis, quos legendum exhibere
 חסידך iam observarum Criticis, adeo ἄριστος Masorethicum
 יחיר, ut, quia poni nullo videatur potuisse modo, ne-
 que positum reapse credatur. Tum editores, quales vidi-
 mus primos Basileenses, in ירור et אלרים [pro ירה et
 אלהים superstitiose positıs] manifesto iudaizantes, ullane
 specie putabuntur a lectione textuali ausi discedere, si qui-
 dem suis in archetypis reperissent ab ea, quam evulga-
 runt, aliam.“ — Alterius vero quoque lectionis, חסידך,
 defensores audiamus aequum erit, et eum quidem prae
 aliis

aliis idoneum, IOH. FRIDER. FISCHERUM, qui in *Proluff. de Vitiis Lexicor. Novi Test.* Lips. 1791. p. 184. seqq. ita de hac re disferit: „Gloriantur sapientiae novae auctores, et iactant, se multa reperisse indicia atque signa, e quibus non cognosci, verum perspici plane ab omnibus posset, auctorem hymni תְּסִירָה scriptum reliquisse, non תְּסִירָה. Etenim primum quidem interpretes veteres omnes aiunt in versionibus suis usos esse nominibus singularibus, non pluralibus: deinde in plerisque codicibus manu scriptis clamant legi תְּסִירָה: denique hanc ipsam lectionem contendunt esse consilio Davidis, qui Messian loco illo inducat canentem reditum suum ab inferis in terras, unice accommodatam, ita, ut, si poeta scripsisset תְּסִירָה, neque Petrus neque Paulus, apud Lucam in Apostolorum actis afferre potuissent verba illa, ut Iudaeis probarent persuaderentque, Messian ab inferis extitisse: sed qui factum sit, ut in codicibus quibusdam pluralis pro singulari substitutus cerneretur, se expedire satis, atque ita demonstrare, quin ad tenues quasdam et novas ratiunculas confugere cogantur, posse negant. Nos vero, boni viri, non solum hac haesitationis vestrae confessione, sed multo etiam magis ipsa argumentorum, quibus ad confirmandam vestram sententiam utimini, levitate, quae legibus artis et criticae et grammaticae certis, firmisque praeceptis prorsus repugnent, ne isthanc rationem vestram: nostra assensione comprobemus, impediri, libere et aperte profiteamur. Quid enim? Interpretes librorum sacrorum veteres omnes quum aliis quoque in locis pro numeri pluralis nominibus Hebraicis, et rerum, et personarum, posuisse reperiantur nomina alterius numeri, si quidem ea, et ipsius rei ingenium, et natura linguarum ferret; quum non tantum ex argumento et oeconomia hymni, sed vel maxime ex altero versiculi membro intellexisse videantur, nomine תְּסִירָה, quod homini נַפְשִׁי responderet, unam modo personam, non plures, declarari: quidni existimabimus,

eos, etiamsi suis in codicibus pluralem numerum invenerint, rectissime tamen singulari nomine usos esse? In libris porro humanis sicubi duae inveniantur lectiones, e quibus unus idemque nascatur sensus, sed quarum una vulgaris sit, et glossæmatis speciem habeat, etiam e codicibus recentioribus, dubiaeque fidei, quamvis multis, deprompta feratur; altera antiquissimorum optimaque notæ codicum, quamvis paucorum, atque adeo unius, auctoritate confirmetur, atque sit adeo exquisita et recondita, ut nullo modo videri possit ex ingenio interpretis alicuius et grammatici profecta, qui eam, interpretationis causa, adscripserit: nonne boni quidem critici omnes raram huius generis lectionem vulgari ita praeferunt, ut eam veram genuinamque, alteram suppositiciam atque falsam arbitrentur et censeant? Iam vero illi codices, quos Masorethæ in recensendis verborum Hebraicorum contextis adhibuere, et in quibus scriptum extitisse restantur תַּסִּידִיךָ, antiquitate non minus quam bonitate longe superant omnes libros calamo scriptos, qui hodie restant, quorumque maxima pars alteram lectionem תַּסִּידִיךָ exhibet; sed antiquitatem scripturae codicum Masorethicorum loquuntur etiam illi codices, in quos incidit auctor, incertus ille quidem, sed antiquior tamen omnibus librariis, qui codices nostrae aetatis Hebraicos describere, commentariorum in hymnos Davidis, qui vulgo ipsi Hieronymo, sed falso, qua de re iam Erasmus aliique monuere studiosos, tribuuntur. Is enim, quicumque tandem fuerit, quum ad verba Latini interpretis, *Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*, adscripserit haec (fol. 10. a. To. VIII. Opp. Hieronymi edit. Froben.): *Non de corruptione corporis Christi in sepulcro dicit, sed de caeterorum sanctorum*: libros consuluerit necesse est, in quibus nomen plurale legeretur, qui tamen codices, utrum Hebraici fuerint, an Graeci Latine, non satis apparet. Et quis, quaeso, est iudicii vetustatis adeo expers, qui non sentiat insignem magnitudinem

rudinem elegantiae lectionis-הַסִּירָה, qua lectio altera, הַסִּירָה, plane careat? Etenim quum usus nominum pluralium de singulorum, sed summorum in suo genere, virorum personis, etiam in Hebraica lingua exquisitus elegansque iudicetur: quanto accommodatius maiestati Messiae putari debet nomen plurale הַסִּירָה, quod recte verteris Latine *me, delicias tuas!* quanto dignius ipsa orationis poeticae granditate! cuius virtutis magnam partem iam Longinus (*περὶ ὕψους* c. 23, 2.), magister optimus, praecepit etiam usu nominum pluralium recto contineri, et quam Davides, ceterique vates Hebraei ipsius naturae instinctu, ita sequuti reperuntur, ut carminibus eorum nihil grandius, nihil sublimius, iudicio omnium habeatur. Et profecto Davides eo tutius poterat illo loco plurale nomen singulari praeferre, quum nullam ea ex re orationis obsecritatem, nullam ambiguitatem, oriri videret. Nam quum ea sit hymnorum eius ratio, ut uno eodemque versiculo, qui quidem duobus membris ac partibus constet, una res bis dicatur: quum adeo verba singula hemistichii לֹא-תִעֲזֹב נַפְשִׁי לְשׂוֹאֵל, respondeant singulis verbis alterius hemistichii, לֹא תִתֵּן הַסִּירָה לְרֵאשִׁית שָׂחָה, nemo sane dubitare ullo modo recte potest, quin nomine plurali הַסִּירָה, ut vocabulo נַפְשִׁי, una persona, hoc est, Messias, non plures significetur. Hac vero ipsa ex re facile intellegi ab omnibus posse speramus, primo Petrum et Paulum, Apostolos, sapienter usos esse isto Davidis loco, ut Iudaeos docerent, deum redire iussisse Messian ab inferis, neque ex eorum oratione ullo modo patere, Davidem scripsisse הַסִּירָה: deinde hanc ipsam lectionem esse alterius lectionis interpretamentum; quae tamen fieri potest, ut extiterit ex verbis Masoretharum male intellectis. Hi enim quum ad nomen הַסִּירָה apposuissent hanc notam, יחיר, qua, ut opinor, admonerent lectores hymni, pluralem numerum pro singulari positum esse: sane incredibile non est, repertos esse, qui putarent, eos pro הַסִּירָה reponi

poni iussisse הַסִּירָה, atque adeo singulare vocabulum substituerent in locum pluralis nominis. Sic 1 Sam. II, 9. pro הַסִּירָה, haud dubie legi debet הַסִּירָיִי, quum referatur ad רַשָּׁעִים. Sic Habacuc. III, 13. pro מַשִּׁיחָה, ut Aquila quoque legit, in libris nonnullis olim videtur scriptum extitisse מַשִּׁיחָיִי. Certe Eusebius d. l. e versione τῶν ὁ laudat verba τὴν σῶσαι τὰς χριστὰς σε, quae ipsa nunc in Cod. Alex. leguntur.“ Haec FISCHERUS, quibuscum, qui plura cupit, conferre potest BRUNSIUM ad Kennicotti *Dissertat. General. in V. T.* p. 23. seqq. atque STANGIUM in *Anticrit. P. I.* p. 101 — 121., qui et alia similia exempla adducit, nominum pluralium pro singularibus positorum. Sic 2 Chron. XXXII, 4. לָמָּה יָבֹאוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר, nonne venient Reges Assyriae?, unum Senacheribum tantum intelligi, patet ex versu septimo huius capituli, ubi מֶלֶךְ in singulari de eodem usurpatur. Quare et Alexandrinus eo loco vertit: μὴ ἔλθῃ βασιλεύς Ἀσσύρος; Add. Ierem. XLVI, 15. Ps. LXXXIX, 20. Ps. LXXIV, 15. Iof. III, 16.

II. הוֹדִיעֵנִי אֶרְךָ הַיָּמִים *Notam mihi facis, ostendis, mihi viam vitae*, „antique et poetice, RUPERTI observat, pro, vitam mihi conservas; nisi malis, felicem me reddis, vel doces me, qua ratione vitam feliciter instituere possim. הַיָּי vel הַיָּיִם *vita beata, felicitas*, Proverb. XV, 24. et al. passim, ut ζῶν centies in N. T. pro εὐδαιμονία. הַיָּה, ut ζῆν, ex vulgari omnium linguarum usu, significat *vitam iucunde feliciterque agere, florere et vigere*, v. c. 1 Sam. X, 24. 1 Reg. I, 25. Ps. XXII, 27. LXIX, 33. הַיָּי, *vivens*, pro *fortunato* dicitur 1 Sam. XXV, 6. et Cohel. VI, 8. Vulgo vertunt: *tu vitam mihi reddis*, a mortuis me excitas; quod, ut alia taceam, parallelismo membrorum et orationi poeticae minus convenit. PAULUS coll. Ps. IX, 14. *tu viam mihi ad vitam ostendis*, h. e. a portis quasi inferorum me reducis, ut verba sint hominis, ex gravi morbo convalescentis.“ — [שָׂבַע שְׂמֵחוֹת אֶת-פְּגִרָה „*Saturatio gaudii*, h. e.

h. e. plurimum gaudii, magna felicitas est *coram* [אח־פְּנֵיהָּ] ut [לְפָנַי] *facie tua*, h. e. in cultu et religione tua (nam in antiqua lingua pii et religiosi homines אַח־הָאֱלֹהִים *coram Deo*, vel *facie eius*, ambulare dicuntur, v. c. Gen. V, 24.), vel in templo tuo, quo sensu formula ista non tantum de sacerdote, sed de quovis etiam pio cultore passim adhibetur, v. c. Ps. V, 4. 6. 8. XVII, 15. XXI, 7. XXIV, 6. XLII, 3.“ — (נְעִימוֹת בְּיַמִּינְךָ נִצַּח) *Laetitia est in dextera tua in perpetuum*, ἀεὶ χαίρεις, pro, constanti et perpetuo gaudio me, cultorem tuum, perfundis. Poeta more Ebraeorum eandem sententiam aliis verbis expressit. — בְּיַמִּינְךָ *dextra*, manu, *tua*, qua laetitiam quasi distribuis; nisi hanc quoque vocem, ut פְּנֵיהָּ, ad *templum* referre malis, prope quod David habitabat.“ RUFERTI.

PSALMVS SEPTIMVS DECIMVS.

ARGVMENTVM.

Preces sunt follicitae et acres periclitantis in innocentia, et iniusta persecutione, de qua innocentia sua etiam gloriose profitetur et implorat opem Iehovae, adversus hostes suos, quos significat esse homines profanos et superbos, affluentes opibus, dignitate, et bonis omnibus; se autem salutem et liberationem a numine suo tutelari exspectare, et a spe huius indubitata pendere.

Hebraeorum interpretum haud pauci Davidem post mortem Uriae hoc carmen fecisse putant, cum Ioab et Israelitae Rabbam urbem obsiderent *), verereturque, ne propter culpam, adulterio cum Bathseba contractam, male cederet exercitui **).

Quod

*) 2 Sam. XII, 26. seqq.

***) Ita IARCHI, cuius verba sunt haec in nota ad vs. II. נראה לי שנחפול דוד הפילה זו לאחר שבא לידו מעשה של אוריה ויואב וישראל היו בארץ בני עמון צרים על רבה ויירא דוד שלא יכשלו שם בשביל עבירה שבירו וישמעו פלשתים ומואב ואורם וכל שכני Ego Davidem
א"י הרעים המצפים ליום אירם ויבאו עליהם:
videm

Quod a sententia totius Psalmi alienissimum videtur. Adeo enim fidenter de integritate sua loquitur, adeoque vehementer a Deo contendit, ut in ea controversia, qua sibi cum adversariis intercedit, ad iustitiam causae suae respiciat, ut id nihil cum peccato in Uriam commissio commune habere possit. RUDINGERI vero sententiae, ad Absalonicae seditionis tempus psalmum referentis *), maxime obstat versus 13., quo Davides Iehovam orat, velit adversarium suum gladio conficere. Filii enim necem nunquam optavit, contra, acerbis lamentis deflevit. Mihi eorum sententia probatur, qui carmen nostrum a Davide eo tempore putant compositum esse, quum Saulis aulicorumque insidiis undique obsessus, salutis et vitae fuga consulere coactus esset, ut itaque *συγχρονόν* sit *septimo* et *decimo*, cum quibus multa habet communia, imprimis querelas de inimicorum insidiis et calumniis. — PAULUS hoc carmen preces Davidis continere putat, velit Iehova ipsi victoriam in hostes concedere, feroces illos et qui terram

Israe-

videm has preces fuisse puto post facinus in Uria commissum, quum Ioab cum exercitu Israelitico Rabbam urbem in terra Ammonitarum, obsideret, verereturque Davides, ne male cederet Israelitis ob crimen a se commissum, neque Philisthaei, Moabitae, Edomitae ceteraque vicinae gentes, Israelitis insensae, eorumque interitum oppertitae, bellum in eos molirentur.

*) Acquiesco in nota temporis Absalonica, et inter Absalonicos *συγχρονόν* facio maxime VII. et CXXXIX, et quarto; hic quidem et quartus inter se unus explicat alterum, inquit in huius Psalmi *προθεωρίαι*, p. 149.

Israeliticam invadere minitati essent: inque tabernaculo sacro, ante expeditionem susceptam, decantatum existimat. Atque hostes quidem *exteros* vers. II. 12. descriptos videt. Mihi tam acuto esse non licet.

I. Duo primi versus, recte observante SIMEONE DE MUIS, „continent propositionem, qua precatur, ut adversus Saulem eiusque aulicos, qui non cessabant, ipsum apud Saulem criminari quasi sceleratum, et nova in regno molientem, defendatur. Hoc causae est, cur propositioni mox rationem subiiciat a sua innocentia, quam sciebat variis aulicorum artibus oppugnari, petitam.“ — [שְׁמָעָה אֵל יְהוָה צְדָקָה *Audi, Iehovah, iustitiam.* Eam duplici modo h. l. interpretantur. 1) Plerique intelligunt *iustam petitionem*, iustam causam. Quod ABEN-ESRA praeivit: אֵל יְהוָה צְדָקָה לֹא יִשְׁמָע אֵל *Audi, nam iustam rem eloquar: vanos preces enim non audit Deus, Iob. XXXV, 13.* Quod cum pluribus aliis sequitur etiam GEIERUS: „*Audi iustitiam*, h. e. querelam meam de iniusta Saulis aliorumque hostium persecutione, adeo aequam, ut sit ipsa veluti iustitia.“ Sed hanc sententiam si poeta exprimere voluisset, posuisset haud dubie צְדָקָה, sive צְדָקָתִי. 2) Genuinum sensum Chaldaeus expressisse videtur: כָּבֵל יְיָ פְּגִיעֹתַי בְּצָדָקָה *Suscipe, Iehova, orationem meam, quae fit in iustitia, ex iustitiae, i. e. recti et sinceri studioso corde profectam, cum isti fraudi, fallaciis et mendaciis, prorsus devoti existant.* KIMCHI: שְׁמָעָה חֶפְלָתִי שֶׁהִיא בְּצָדָק כִּי פִי וּלְבִי שׁוֹיִם וְזֶה צְדָק וְזֶה פֶּלֶא *Audi preces meas, quae fiunt animo sincero; verba et animus enim consentiunt.* צְדָק, *ex parallelismi lege, labiis fraudis expertibus respondet, in ultimo versus hemistichio.* — Sunt, qui seposita interpungendi ratione

Masore-

Maforethica (quae יהוה צדק a ירהו accentu distinctivo separat), vertant: *Audi, Deus iustitiae!* Praeiverunt Symmachus et Theodotion: ἄκυσσον Κύριε δικαιοσύνης. Quod vix admitti potest, quum nomen יהוה, tanquam proprium, in regimine poni non soleat. — Alexandrinus vertit: κύριε τῆς δικαιοσύνης μου ad quae verba AGELLIUS: „Quamvis in Graeco ambiguum fit, ut intelligi etiam possit: *Domine iustitiae meae*, tamen optime ad sensum transtulit Latinus *iustitiam meam*, ut etiam inferius legimus in hoc ipso Psalmo: εἰσακυσσον τῶν ἡμῶν μου, *exaudi, Domine, verba mea.*“ — KOEHLERUS huius interpretis auctoritate צדקי legit, vertitque: *audi Iehova, iustitia mea!* qui iustam meam causam tueris, ut Ierem. XXIII, 6. יהוה צדקתו. Sed receptae lectioni patrocinatur tam membrorum parallelismus (vide observationem Kimchianam); quam Chaldaei, Aquilae, Symmachi et Theodotionis consensus. — [הקשיבה רנתי] *Attende clamorem meum, suscipe vociferationem meam.* Vocem רנה bene explicat KIMCHI: הוא כמו צעקה כי המחפיל צועק בקול רנה וכל לשון רנה הוא לשון צעקה יש מהם לשירה ויש להכזרה ויש להפילה הוא לשון צעקה ויש לבכי ואנקה *Idem significat quod צעקה, clamor; nam qui orant, subinde, ubi magnis et subitis periculis urgentur, vocem solent attollere et vociferari. רנה enim vocens et clamorem quendam significat, quocumque affectu edatur; diciturque de clamore canentium, ut contra flentium suspirantiumque; item de clamore precantium et rogantium. Significat etiam clamorem illum, quem edunt praecones, cum aliquid promulgant (I Reg. XXII, 36.).* Ceterum et congeries ista, *Audi sinceras preces meas, suscipe vociferationem meam, ausculta precatiori*, quibus nihil nisi vota sua admitti petit, aestuantis ex periculi et persecutionis magnitudine animi affectum bene exprimit. Quod vero addit: בלא שפתו-מרמה, *non labiis fraudulentis*, suam innocentiam testatur, qui innocenti et simplici ore, omnisque doli experti, precetur. Ante בלא subaudiendum est pro-

nomen relativum **אֲשֶׁר**, *quae*, oratio, *non fit*, vel funditur *labiis fraudis*, fraudulentis; posterius enim substantivum vim habet *adiectivi*, ut supra Pf. V, 7. **אִישׁ דָּמִים וּמְרָמָה** *vir sanguinis et fraudis*, h. e. sanguinolentus et fraudulentus.

2. Fieri tandem a Iehova inter se et hostes suos iudicium petit; orat, ut ope lata declaret, se ipsius causam approbare, eiusque dignam rationem habere. **מִלִּפְנֵיךָ אֶעֱשֶׂה מִשְׁפָּטִי יְיָ אֱלֹהֵי** *A coram vultu tuo, abs te, in tribunali velut sedente, causamque meam cognoscente, iudicium meum exeat, prodeat aliquando in publicum conspectum omnium mea innocentia.* **עֵינֶיךָ תִּחְזֹקְנָה מִיִּשְׂרָאֵל** *Oculi tui respiciant rectitudines, aequae causae rationem habeant.*

3. Quo autem animi sui integritatem magis testetur, offert se Iehovae quaestioni, et illi quam exactissimae. **בְּחִנְתָּ לִּבִּי** *Probas cor meum.* Quod haud pauci in *Praeterito* accipiunt, hoc sensu: Tu animum meum profus exploratum habes; occultos cordis mei recessus excussisti, omnes cordis mei sensus tenes; nosti, me non esse duplicem, nec quidquam fraudis intus alere, ut isti perperam falsa invidia me gravant. Ego potius *subiunctive* acciperim: *explores animum meum*; quod futuro mox sequenti melius congruit. — **בְּתַרְתָּ לַיְלָה** *Invisas noctu*, quo tempore, dum ab externis negotiis animus vacat, ea, quae in penétralibus animi latent, magis sese proferunt. Nisi quis malit hanc allegoriam ex more hominum mutuatam, qui eos, quorum secreta noscere cupiunt, nocte inopinatos, et omnium securos, ac in iis praecipue occupatos, ad quae fertur eorum animus, obruunt, et res atque actiones eorum pervestigant. — Ad haec tertium gradum adiungit: **צִרְפָּתְנִי** *igne me examines*, quo alludit ad probationem auri et argenti, vid. supra Pf. XII, 7. — Sic vero se habet animus, sibi recte conscius, Deo ipso quaestionem

tionem exercente, et eam quamlibet severam, ita innocentiae nihil metuit, ut subiiciat: בַּל־תִּמְצָא, *non invenies*, מום *vitium aut maculam*, quod ABEN-ESRA subaudit; sive: quod umquam contra istis hostes meos essem prave molitus, uti de me falso iactant. — וְיִמְחִי] בַּל־יַעֲבֹר־פִּי In duas potissimum partes interpretes h. l. discedunt, aliis Masorethicam interpunctionem sequentibus, aliis relinquentibus. Ordiamur ab illis, qui D) receptam distinctionem retinent. Sed hi etiam non uno modo rem instituunt. A) Aliis enim וְיִמְחִי est *verbum*, prima persona Praeteriti verbi יָמַם, quod I) plerique *constituendi, proponendi, cogitandi* significatione accipiunt, qua Deut. XIX, 19. Thren. II, 17. Deut. VIII, 14. aliisque locis occurrit. Unde quidam sic vertunt: α) *cogitavi, non defleat*, sive, *transgredietur os meum* in recto casu; quorum verborum sensum dicunt esse hunc: non soleo aliud cogitare, aliud eloqui, verba mea sunt cogitationibus consentanea. — β) GEIERUS: „*cogitavi, firmiter apud animum proposui, crebrisque semper meditationibus ac curis in id unice incubui, ne transgrediat os meum, i. e. ne sermone meo contra Deum vel proximum delinquerem.*“ Quae interpretatio ferri possit, si עָבַר, solum positum, umquam *delinquere* significaret. Sed ea notio admitti nequit, nisi sequatur בְּרִית יְהוָה, *foedus Iehovae* (Ies. VII, 15. Hof. VI, 7.), sive הוֹרָת, *leges* (Ies. XXIV, 5.), sive מִצְוֹת יְהוָה, *praecepta Iehovae* (2 Chron. XXIV, 20.), sive פִּי־יְהוָה, *os Iehovae* (Num. XXII, 18. XXIV, 13.). — γ) Quum nomen זָמָה plerumque sensu malo de perversis et malitiosis molitionibus usurpetur veluti, Pf. XXVI, 10. Prov. X, 23. Pf. X, 2.; sunt, qui nostrum quoque *verbum sensu malo* accipiant, Chaldaeo praeunte: הַשְׁבִּיחַ בִּישְׁוֹתָא לֹא עָבַר פִּי, *cogitavi malum, sed non transgressum est os meum*, quemadmodum *verbum עָבַר* usurpatur Pf. LXXIII, 7. עֲבָרוּ מַשְׁבִּיחֹת לִבָּב, *transgressi sunt speculationes cordis*, erumpunt consilia eorum. Hanc

interpretationem elegit etiam VAN DER-PALM, qui, Muntinghio referente, sic interpretatur verba nostra in batavica Psalmorum versione: *Si vel umquam malum cogitavi, tamen numquam excidit ore*, i. e. quamvis hostium meorum interitum subinde apud me optaverim, ita tamen affectum meum semper continui, ut non in diras et execrationes prorumperem. — Sensu haud multum diverso, sed verbo זָמַם 2) primaria *nectendi, ligandi* notione accepto, quam apud Arabes obtinet; ALB. SCHULTENSIIUS in *Not. ad Harir. Confess. II.* p. 70., postquam monuisset, ^وזָמַם esse alligavit, capistravit iumentum, verba nostra sic vertit: *capistro alligavi, ne transgrediatur os meum*, quemadmodum Haririus Confessu XXVII. dicit *لما زمت اللسانة*, quum capistratae fuissent linguae, pro, *conticuissent*. Et Confessu XI.

فَزَمَّ اللَّغْظَ أَنْ نَدَّ فَمَا أَسْعَدَ مِنْ زَمٍّ

Et capistrat sermonem, si vagatur: felicem vero, qui ita capistrat. — B) Masorethae huic voci adscriperunt, esse מְלֹרֵעַ, i. e. *oxytonon*, sive accentum habere in ultima syllaba. Qua observatione haud dubie innuere voluerunt, זָמַם esse *nomen*, quum verba alias sint in prima persona paroxytona: sive potius *Infinitivus*, addito suffixo, propr. *cogitare meum*, quemadmodum Latini etiam dicunt: *scire tuum nihil est*, pro, *scientia tua nulla est*. Et forma Infinitivi זָמַם possit a Quiescentibus tertia ricali ה petita esse, ut *הַבְּזוּחַ*, *gratiam facere*, Pf. LXXVII, 10., et *הַבְּזוּחַ*, *desolare*, Ezech. XXXVI, 3. Hinc vertunt: *cogitatio mea non transgressa est os meum*, quod ESDRAIDES explicat: *verba sua cum animo congruunt; oratio sua nihil a mente discrepat; verbum עִבַר* idem Aben-Efra eadem *transgrediendi* notione monet accipien-

accipiendum, qua Proverb. VIII, 29. occurrit: *Mari posuit terminum*, פִּיר לֹא יַעֲבֹר וַיִּמַּח, ita ut aquae oram non transirent. Sed BUCERUS praetereundi significatione accipit, atque hunc in modum interpretatur: „*Cogitatio mea non praeteribit os meum*, id est, animus a verbis minime variabit. Animum meum fidum Sauli et suis semper verbis et factis exhibui, neque aliud animus unquam molitus est; nihil secus aliquando vel cogitavi.“ — II) Sed a Masorethica interpungendi et legendi ratione plane discedit Alexandrinus interpres, qui sic vertit: καὶ ἐχ' εὐρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία. ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. quod Vulgatus reddidit: *et non est inventa in me iniquitas: ut non loquatur os meum opera hominum*. Is igitur וַיִּמַּח, quod וַיִּמַּח, *iniquitas mea*, pronuntiavit, coniunxit cum בַּל־יַעֲבֹר, atque verba ultima: בַּל־יַעֲבֹר־פִּי, ad comma, quod proxime sequitur, traxit. Eodem modo Syrus: מִן־בְּרִית־אֲדָמָה לֹא־נִמְצְאוּ־בִּי־מִצְוֹת־אֲשֶׁר־לֹא־יִעֲבֹר־פִּי, *nec invenisti in me iniquitatem*. Quod ipsum nostrae aetatis interpretes haud pauci sunt sequuti, veluti Michaelis, Koehlerus, Knappius, Dathius, Muntinghius, Henslerus, alii. Verba huius commatis ultima vero: בַּל־יַעֲבֹר־פִּי cum sequentis versus primis vocabulis: לֹא־יַעֲבֹר־פִּי, MICHAELIS hoc sensu coniungit: *non transit os meum ad molitiones hominum*, quod et Koehlerus, Knappius et Dathius probant, qui in versione sensum sic exprimit: *non approbo aliorum facinora*. — Sed MUNTINGHIUS verbum עֲבֹר ea significatione sumit, qua Proverb. VIII, 29. occurrit (vid. supra), vertitque: *os meum non redundat*, numquam in diras et execrationes prorupi, propter facinora hominum, hostium meorum. — HENSLERUS יַעֲבֹר, Futur. Hiphil, effert, quod de sermone proferendo etiam accipi posse putat, ut simile הִצִּיחַ. Hinc, repetito e superioribus וַיִּמַּח, ita vertit: *os meum nefarii nihil profert, ad s. iuxta facinora hominum*, i. e. ut alii facere solent. Quae interpretatio mihi

tamen fundamentis non sat firmis niti videtur. Primo enim זמתי genuinam esse lectionem, non ita certum est; quum Alexandrino et Syro, cuius auctoritate illa nititur, opponi possit Chaldaeus, qui, ut supra vidimus, receptam lectionem exprimit. Tum, verbum עבר, in Coniugatione *Hipbil*, de sermone proferendo dici quidem potuisse, non negaverim, usurpatum vero fuisse ab Hebraeis, nullo exemplo probari poterit. — Sed ea lectionis receptae interpretatio, quam Bucerus dedit, ac nos supra attulimus, et usui linguae est consentanea, et orationis contextui atque poetae consilio imprimis apta.

4.]לפעולות אדם בדבר שפתיך אני שמרתי ארחות פריץ
 Etiam hic versus non parum interpretes exercuit. Nos in eorum sententiis enarrandis eundem, quem in versu praecedente, ordinem servabimus, ut ordiamur 1) ab illis, qui distinctionem receptam retinent. Horum 1) primus esto Chaldaeus, qui sic vertit: פֶּרֶם אֶכְסְנָתָא עַל עֹבְדֵיהֶוֹן דְּבְנֵי נָשָׂא פְּמִימְר סְפֻתָּךְ אָנָּה נְטַרְיָה אֲרַחוֹת הַצִּיפָּא. *Utique tu increpasti in facinora hominum verbo labiorum tuorum; ego observavi vias protervi*, scil. ut eos vitarem, i. e. quum mala facinora tibi maximopere displiceant, ego mihi diligenter caveo, ne improborum hominum vivendi rationem sequar. — 2) Ex interpretandi ratione, Hebraeis recepta, Davides hoc versu de se testatur, quod et alios a perversis actibus avocaverit, quod hominum se opera observasse, et a semitis malorum, iuxta divina praecepta, eos se dicit arcuisse. KIMCHII verba apponam: במה שצויה והזהרה אני מחבונן לפעולות אדם ומונע מהם העברות והוהו אני שמרתי ארחות פריץ מנעתי שלא ילך אדם באורחות פריץ ורשע וכמוהו לשמור אה דרך *In* *uis, quae tu praecepisti ac monuisti, intentus ego fui ad actiones hominum, eosque prohibui a peccando; hic enim verborum פריץ אני שמרתי ארחות פריץ est sensus: curavi ne quis semitas*
 effracto-

effractoris et improbi ingrederetur. Verbum שָׁמַר eadem significatione hic est accipiendum, qua Genes. III, 24. Collocavit Deus ante hortum deliciarum Cherubim et aciem gladii, utrinque incidentis, עַץ הַחַיִּים אֶחָד־דָּרָךְ לְשֹׁמֵר ad observandum viam arboris vivificae. Observari enim hanc Deus volebat, ne homo eam irret. Sic Davides perverforum hominum vias et instituta observavit, ne quem pateretur illa sectari. Sub פָּרִיעַ vero interpretes illi intelligunt *per-versum*, proprie talem, qui leges perrumpit et omne ius dissipat, quod פָּרַץ *perrumpere* et *dissezare* significat. — Eodem modo BRUSIUS, nisi quod is ל' ante nomen huius versus primum, hac vi: *quod attinet ad*, sumit, quam saepe alias obtinet. Sensum sic exprimit: „Quod ad opera hominum attinet, ego cavi diligenter, quia verbo tuo ita praecepisti, ne quis latronum et effractorum viam impune ingrederetur.“ — 3) Alia prorsus ratione versus nostri interpretationem instituit AGELLIUS: „פְּעֻלֹת אָדָם, *opera hominum*, appellat *servitutem* et *laborem*, ab homine iniunctum, usitato sacrarum literarum loquendi more, ut Ezechielis Cap. XXIX, 20. *Et erit merces exercitui illius, פְּעֻלַּת עֲבָדֵי אֲשֶׁר פָּעֲלָהּ et operi, quo servivit adversus eam; dedi ei terram Aegypti.* Ubi LXX. ἀντὶ τῆς λειψουργίας αὐτῶν, ἧς ἐδούλευσαν ἐπὶ Τύρον *pro servitute et ministerio, quo servivit in Tyrum.* Ait igitur: haec opera mihi iniuncta, et laborem a Saule imperatum, ego exsecutus sum et complevi *propter verba labiorum tuorum*, ut tibi obtemperarem iubenti, quae opera sunt *viae durae* [פְּרִיעַ אֶרְחֹת]; nam aspera quaedam mandata illi Saul iniungebat; ut cum iussit centum illi afferre praepudia Philisthaeorum, cum illum Tribunum creatum ad bella mittebat (I Sam. XVIII, 25 — 30.). — Aut sub פְּרִיעַ אֶרְחֹת intelligit *mores homicidarum*, ut indicet, se legis praeceptorumque divinorum causa ab his moribus abstinuisse, atque etiam socios suos cohibuisse, ne latronum more Saulem adorti in spelunca occiderent.“ — 4) LUDOVIC. DE DIEU duplicem inter-

interpretandi rationem proponit. Unam: „*In operibus hominis, per verbum labiorum tuorum, observavi vias latronis*: id est, quum auxilio verbi tui attente consideravi opera hominis, animadverti in illis ac deprehendi latronis vias; sumitur שְׁמַרְתִּי sicut Pf. XXXVII, 37. שְׁמַר-תָּהּ, *observa, considera, iustum.*“ 5) Alteram, quae ipsi magis arridet: „*Quia mercedes hominis sunt in verbo labiorum tuorum, ego cavi vias latronis*: פָּעֵלָה passim mercedem significat potius quam opus. לְפַעֲלוֹת אָרָם proprie propter mercedes hominis, supple esse, id est, quia sunt: deinde שְׁמַרְתִּי vorto cavi, sicut Iof. VI, 18. שְׁמַרְתִּי מִן הַחָרֶם, *cavete ab anathemate*; לְ autem verti propter, non est insolens; tale est Genes. II, 23. לְזוֹחַ יִקְרָא אִשָּׁה, *propterea vocabitur vira.*“ — 6) GEIERUS: „*Inter opera hominis, quae hominum vulgus facere solet (לְ inter, ut Exod. XII, 2. לְחַדְשֵׁי הַשָּׁנָה inter menses anni), per, vel propter (ut Pf. V, II. VI, 8. VII, 7. IX, 15.) verbum oris tui, h. e. propter interdicta minasque tuas, observavi semitas latronis, ne ad eas deflecterem [לְנִטּוֹחַ מֵהֶם ad declinandum ab iis, ut IARCHI explicat], ullove pravo opere me inquinarem.*“ — 7) Digna etiam, quae commemoretur, BUCERI est interpretatio. „*Mihi (inquit) videtur, voce פָּרִיץ vatem significare eos voluisse, qui ad se transfugerant, rupto et abiecto iugo, sive Saulis, sive aliorum, quo durius premebantur; rationem mox reddam. Sensus ergo huius versus erit: Non solum ipse me innocenter servavi, et ab iniuria eorum, qui me persequantur, continui [vid. ad vers. praeced.]; sed et alios inde revocavi. Operibus hominum meorum iuxta verba labiorum tuorum, id est, iuxta tuum praeceptum, intentus fui, curamque habui, ut mandatis tuis minime adversarentur; diligenter enim observavi semitas eorum, qui ad me confugerunt, perrupto, quo imperio tenebantur. Propterea enim, quod collegerant se apud Davidem quique obaerati et animis perturbati, numero plus minus quadringenti, et ipse illorum*

prin-

princeps erat (I Sam. XXII, 2.); facile creditu est, inimicos eius plurima et infanda mala de eo sparsisse, quae contra regem et regnum moliretur. Certe Nabal ille Carmelita nunciis illius obiiciebat, multos servos se a dominis suis avellere, et Davidi adiungere (I Sam. XXV, 9.). Haud igitur abs re fuit, ut suam innocentiam, etiam quod ad transfugas attinebat, et ipsi praestandum erat, testaretur. Quia vero illo loco scriptura verbo, unde פְּרִיץ deductum est, utitur (dicebat enim Nabal: *hodie multi sunt servi אֲדָנָי אִישׁ מִפְּנֵי אֲדָנָי, qui erumpunt, sive avellunt se a Dominis suis*); satis patere puto, פְּרִיץ etiam *fugitivum* significare. Durius sane est illud, *observavi vias פְּרִיץ*, pro eo accipere, quod est, *a viis פְּרִיץ meos arcui*, quam si intelligamus, eum suorum vias observasse, ne quando ad mala deflecterent, et eos פְּרִיץ vocasse, idque ideo, quod a patria et a creditoribus suis aliisque oppressoribus essent avulsi, et, quibus tenebantur, vincula perrupissent. — — Neque absurdus sensus fuerit, si quis intelligat Davidem testatum, se operibus hominum, iuxta Dei praeceptum, fuisse sic intentum, ne quid mali sequeretur, et vias perverforum ita observasse, ne quando in eas incideret. Priorem interpretationem ideo probabiliorē puto, quod omnino haec precatio instituta esse videatur contra hostes Davidis, qui eum, et sui et suorum causā, multorum malorum accusabant, ut ei causā fuerit, suam innocentiam et quantum ad illos attinebat, defendere. — II) Eorum vero, qui, Masorethica distinguendi ratione seposita, priora huius versus vocabula cum antecedente coniungunt, ut hic vocibus בְּלִי-יַעֲבֹר-פִּי incipiat, I) primus sit Alexandrinus, qui sic vertit: *Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ σῶμα μὲν. Ut non loquatur os meum opera hominum*, ut Vulgatus reddit: unde AGELLIUS colligit, illum in suo codice hebraeo ita scriptum reperisse: בְּלִי-יַעֲבֹר-פִּי, quae etiam Koehleri est sententia, qui praeterea ל̄ ante הַעֲלֶה in illo a fuisse putat. Sed po-

tuit interpres ille verbum בָּרַע in Coniugat. *Hiphil* eandem cum נִצִּיחַ significationem tribuere, ut Henslerum quoque fecisse, vidimus ad vers. praeced. Sensum vero Alexandrinae versionis Agellius sic explicat: „Solet scriptura uti hac forma dicendi, *loqui ore*, pro eo quod est, *promittere se facturum*, *vovere*, aut *minari*; et Hebraica vox בָּרַע habet universalem quandam definitionem, quasi dicat: ut *prorsus numquam* loquatur os meum. Me igitur examinasti, et cognovisti, nihil perverſi in corde meo residere, adeo ut ore meo nihil umquam loquar, ac miner, pollicearve me facturum iuxta opera hominum, et vicem inimicis ac persecutoribus redditurum.“ Sed paulo aliter THEODORETUS: *τοσῶτον ἀπέχον τῆ λυμήναδα τὸν πολέμιον, ὅτι καὶ τῆς κατ' αὐτῆ λοιδωρίας ἐλευθέρην τὴν γλῶτταν ἐφύλαξα, καὶ ἂ πρῶτων ἐκεῖνος διατελεῖ, ταῦτα λέγειν ἐκ ἠνεσχόμεν ἐγώ* *Tantum abſuit, ut hosteni offenderem, ut etiam linguam servaverim liberam a convitiis contra illum, et quae ille perpetrare non cessat, haec dicere noluerim.* — Alterum vero huius versus hemistichium Alexandrinus ita vertit: *διὰ τὰς λόγας τῶν χειλέων σε ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδὸς σαληράς* quod Vulgatus reddit: *propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras*: et AGELLIUS hoc modo explicat: „Quin etiam non modo nihil dixi me facturum, ut homines faciunt, qui inimicos ulciscuntur, et suam persequuntur iniuriam; sed etiam diligentissime observavi caveque vias duras, ne per eas incederem. *Vias autem duras* appellat asperas et periculosas, et quodammodo rupibus ac praecipitiis interruptas; eae sunt autem actiones illae, quibus homines mandata divina transgrediuntur. Nam Dei viae septae sunt, et quibusdam legis maceris ac sepibus munitae, cumque eam violamus, tunc sepem ac maceriem disiicimus, et vias abrumpimus. — *Custodivi autem* non pro eo dictum est, ac si esset *perfecti, exsequutus sum*, sed pro eo, quod est, *observavi me ab illis, cavi diligenter, vitavi.*“ THEODORETUS vero, qui in iis, quae

quae praecefferunt, Davidem testatum putat, se inimicorum iniuriam beneficio rependisse, atque adeo linguam servasse liberam a convitiis contra illos, rectius, ut mihi quidem videtur, interpretatur: τὰτο δὲ τὸ δυσχερὲς καὶ ἐπιπονὸν δέδρακα ταῖς σαῖς πειθόμενος ἐντολαῖς: hanc vero rem arduam et molestam feci, ut tuis mandatis morem gererem. —

Sed alio plane modo 2) Syrus distinguit et interpretatur:

וְלֹא חִבְּרֵנִי בְּחַבְּרֵי אֲשֶׁר בְּפִי וְלֹא חִבְּרֵנִי בְּחַבְּרֵי אֲשֶׁר בְּפִי וְלֹא חִבְּרֵנִי בְּחַבְּרֵי אֲשֶׁר בְּפִי

transierunt os meum opera filiorum hominis per sermonem labiorum; verum custodivisti me a viis malis.

Koehlerus eum existimat legisse in Hebraeo שְׁפַחְתִּים pro nostro שְׁפַחְתִּי, atque אֶתְּמַר שְׁמַרְתִּי pro אֶתְּמַר שְׁמַרְתִּי. —

3) I. D. MICHAELIS, qui versum 4. voce בְּרִבְרָא orditur, ultimo, פָּרִיץ, collato cum Arabum فَرِيضَة, statutum, sic vertit: secundum verbum labiorum tuorum servo vias statuti. Sed eam notionem apud Hebraeos in usu fuisse, nullo testimonio probari poterit. — 4) KOEHLERUS, retenta usitata vocis illius significatione: secundum verbum labiorum tuorum cito vias perversi, a quo nec MUNTINGHE abludit, nisi quod is פָּרִיץ notione violenti, tyranni accipit.

5. Postquam innocentiam suam confidenter testatus esset; nunc subiicit precem, qua primum custodiam innocentiae, deinde depulsionem persecutionis orat. הַמִּוֶּךְ בְּמַעְגְלוֹתַיךָ אֲשֶׁר־יָמְנֵנִי בְּמַעְגְלוֹתַיךָ Sustenta gressus meos in orbitis tuis, ad quae verba recte KIMCHI: חֲמוּךְ בְּמַקוֹם צוּרֵי וְאֵמַר חֲמוּךְ בְּמַעְגְלוֹתַיךָ כְּלֹמַר אֲשֶׁר־יָמְנֵנִי בְּמַעְגְלוֹתַיךָ וּבְדַרְכְּךָ חֲמוּךְ בְּמַעְגְלוֹתַיךָ אֲשֶׁר־יָמְנֵנִי בְּמַעְגְלוֹתַיךָ Infinitivus, חֲמוּךְ, positus pro Imperativo [cf. SCHROEDERI Institut. Syntax. Reg. LIV. c. p. 271.]. Concise vero haec dicta sunt, pro eo, quod plene esset: sustenta gressus meos, qui in orbitis et semiris tuis

ruis incedunt, ne labantur. Sensus est: dona, ut a tuo instituto numquam deflectam, *אל-בל-נמטו פָּעָמִי ne labantur passus*, i. e. רגלי, pedes mei, ne peccem tibi, atque ita et ultioni tuae me ipsum reddam obnoxium. *מעגל orbita*, plauastro (עגלה) facta, impressum rotae vestigium, hinc ipsa via orbitosa, semita. Unde *מעגלי-צדק orbitae recti*, Pf. XXIII, 3. Prov. IV, 11.

6. *אני קראתיך פי-הענני אל Ego invoco te, nam tu exaudies me, Deus.* KIMCHI: לפיכך קראתיך כי בטחתי שיענני ואחה יכול לעזורני וזה טעם אל *Idco invoco te, quia confido, te exauditurum me, teque posse mihi opem ferre, quod nomine אל fortis, innuit.* — *הט-אזנה לי Inclina aurem tuam mihi*, benevole preces meas suscipe, instar parentis aut principis, ad petitionem filii vel subditi promte aures arrigentis. *שמע אמרהי Audi eloquium meum* huius supplicationis.

7. *הפלה הסדירה מושיע הוסיס ממחקומים בימינה*] Quum verbum *פלה* proprie *separare* significet, hinc, praefertim in Coniugatione *Hiphil*, *separatum* h. e. extraordinarium, admirandum, *aliquid facere*; in *duas* potissimum partes interpretes discedunt, aliis secundariam, aliis primariam notionem adhibentibus. Atque illi quidem, qui 1) *separandi* significationem eligunt, non uno modo verborum ordinem constituunt. 1) IARCHIUS: *הפלה דשיברא בלעז כמו גנפלינו אני ועמך: מושיע בימינה אה-החוסים בד ממחקומים עליהם הפלא הסדירה מושיע הוסיס: הרי זה מקרא מטורס הפלא הסדר להושיע בימינך החוסים ונו'* *Verbum הפלה b. l. est idem, quod in lingua vernacula separer, quemadmodum Exod. XXXIII, 16. et separabimur ego et populus tuus. Dictio מושיע vero est coniungenda cum בימינה, hoc sensu: tu qui servas dextera tua qui in te fiduciam ponunt; segrega, subtrahe, gratiam tuam ab iis, qui contra illos insurgunt. Inversus enim est ordo huius contex-*

contextus, ita constituendus: הפלא חסדה להושיע בימינה החוסים *Separata gratiam tuam [ab iis qui confurgunt], servando dextera tua eos, qui sperant.* — 2) ABEN-ESRA: *הפלה בארו הפרש כמו אשר יפלא יהוה ובימינך רבך עם הפלה חוסים כי לא מצאנו זאח הנורה בלא בית* *Verbum הפלה hic segregandi notione est accipiendum, ut Exod. XI, 7. quod discriminavit Deus [inter Aegyptios et Israelitas], atque חוסים cum בימינה coniungendum; חסה enim constanter cum Beth construitur.* Hinc sensus erit: subtrahe gratiam tuam, o tu, qui servas eos, qui in te fiduciam ponunt, iis qui insurgunt in eos. — 3) KIMCHI: *הפלה הפרש אמוי אחת שאחה מושיע חוסים הפרש והעבר חסדיך מאותם אנשים שהם מחקוממים בימינך כי כולם ידעו כי המלכה לי מאתך* *Tu, qui salvos facis fidentes, subtrahere gratiam tuam illis, qui contra dextram tuam insurgunt; nam omnes illi, cum sciant, regnum mihi abs te traditum esse, et tamen rebelles sunt, tuae potentiae resistunt.* — Ita Hebraei. Sed quum verbum *הפלה*, ubi propria *separandi* significatione adhibetur, non tam *subtrahere* (sequi. partic. ט), quam potius *discernere, segregare* duas res significet; ego II) *mirum faciendi* notionem assumendam censeo, Alexandrino praeunte, qui sic vertit: *Θαυμάσωσον τὰ ἔλεη σα, ὁ σώζων τὰς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ ἐκ τῶν ἀντισηκῶτων τῆ δεξιᾶ σα* quod Vulgarus reddit: *mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te a resistantibus dexterae tuae.* Qui sensus consilio ac menti prophetae sane optime congruit: nam quum in maximis periculis verferetur, orat, ut Iehova insignem reddat bonitatem suam; quasi diceret: non exiguo mihi opus est auxilio tuo, sed illo admirabili, quod mihi latum, qui audierint, mirentur ac stupeant. Itaque *מושיע* iungendum erit cum *מחקוממים* *qui liberat sperantes ab iis, qui confurgunt.* Sic ט cum *הושיע* constructum, significat *ab, ex*, ut Pf. XXXIV, 7. *מכל צרותיו הושיעו* *salvavit eum ab omnibus angustiis suis*; Iud. VIII, 22. *הושיענו מיד מידן* *salvastis nos e manu Midianitarum*; Pf. XLIV,

Pf. XLIV, 8. מַצְרִינֹו, *ab hostibus nostris*. — Verbum קוּם in *Hithpacl* est *insurgere* contra aliquem, ut Iob. XXVII, 7., ubi מְקוּמָמִי synonymum habet אֵיבִי. Cf. Iob. XX, 27. Pf. LIX, 2. Construitur hic cum particula ב (בִּימִינָהּ), *in*, *contra* denotante, ut Mich. VII, 6. בַּח קָמָה בְּאִמָּהּ *filia insurgit contra matrem suam*. — Ceterum *insurgentes in dextram Iehovae* qui h. l. sint, bene THEODORETUS animadvertit: Ἀνδραγαθίας τῆ τῆ Θεῶ δεξιᾷ τὰς πολεμῶντας αὐτῶ προσηγόρευσεν καὶ μάλα εὐκότως ὑπὸ Θεῶ γὰρ ἐχρίσθη, καὶ παρ' αὐτῆ τῆς βασιλικῆς χειροτονίας τετύχηεν. λέγει τοιγαρῶν, ὅτι τῆ σῆ ἀντιτάττονται ψήφῳ οἱ κατ' ἐμῆ τὴν μάχην ἀναδεξάμενοι. *Resistentes dexteræ Dei eos appellat, qui contra ipsum bellum gerunt. Et merito quidem: a Deo namque unctus erat, ab eoque regiam electionem consequutus. Ait igitur: illi, qui contra me pugnant, tuæ sententiæ se opponunt.*

8. Quum in tantis constitutus sit periculis, exactam custodiam, non vulgarem precatur: nempe ut homines pupillam oculi, et aves pullos suos, quos imminente periculo subter alas suas abscondunt. De vocabuli אֵי שׁוֹן notione dissentiunt. 1) Quidam diminutivum nominis אֵי שׁוֹן, *vir*, putant, quasi *homunculum* designet, pro nomine *pupillam* oculi autumant insignitam, quod illa imaginem hominis reddat, quomodo et Graeci *pupillam* dicunt ἄνδριον, ἄνδρισκον. Ita KIMCHI: כְּמוֹ שְׂמֵרְנֵי כְמוֹ שְׂשׂוּמֵר אָדָם, אֵי שׁוֹן עֵינֶיךָ וְהוּא הַשְּׁחֹרֵר שֶׁמִּמֶּנּוּ הַמְּאֹרֵר וְנִקְרָא אֵי שׁוֹן לְפִי שֶׁנִּרְאָה בּוֹ צוּרַת אִישׁ וְהוּיָו וְהַנֵּן לְהַקְטִין לְפִי שֶׁהַנּוֹרָה הִיא קְטַנָּה וְכֵן תּוֹסַפֵּת יוֹדֵר הַאֵמִינוֹן לְהַקְטִין וְכֵן יוֹדֵר לְפִי שֶׁבְּתוֹן *Custodi me, quemadmodum homo custodire solet τὸ אֵי שׁוֹן oculi sui, i. e. nigrum, a quo lumen. Vocatur vero homunculus, quod imago hominis in oculo apparet intuenti. Syllaba ון diminutivum indicat, quod imago illa est parva. Ita in nomine אֵמִינוֹן 2 Sam. XIII, 20. litera Jod minuit; et syllaba ון in אֵי שׁוֹן Exod. XVI, 23. Sabbathulus. Arabes quoque pupillam*

pupillam **انسان العين** *hominem oculi*, appellant ob
 imagunculam in oculi pupilla apparentem. — 2) Sed alii
 a nigredine pupillam dictam putant, inter quos IARCHI:
 אישון הוא השחרר שבעין שהמאור חלוי בו על שם שחרוריחו
 הוא קרוי אישון לשון חשך *Vocabulum אישון significat ni-*
gredinem in oculo, a qua lumen pendet; diciturque illo no-
mine ob nigredinem, eam enim designat אישון, et quidem
 Proverb. XX, 20. **בְּאִישׁוֹן הַשֶּׁךְ יִדְעָה גְרוֹ** *extinguetur lu-*
cerna eius in nigredine tenebrarum; et Proverb. VII, 9.
בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וְאֶפְלָה *in nigre-*
dine noctis et caliginis. Chaldaeis quoque **איחון** est *nigredo,*
obscuritas: quare ego hoc praetulerim. Idem disensus
 est de voce **בה**, quam alii contracte positam putant pro
בבה, sicuti hebetur Zachar. II, 12. *Quisquis vos tangit,*
tangit pupillam oculi sui, proprie ianuam oculi
*sui, quemadmodum et Syris **בַּבְּבָהּ** porta oculi*
(quod ipsum et Syrus interpres hic posuit) est pupilla.
 ٤٤٤

Nisi potius conveniat cum Arabum **بؤبؤ**, *imaguncula in*
medio oculi apparens, pupilla ipsa, vid. GOLII Lexic.
 p. 207. Sed quum **בה** alias semper *filiam* denotet, con-
 tractum ex **בבה**, alii **בה-עין** vertunt *filiam oculi*, quo no-
 mine designari putant pupillam, cum, quicquid tanquam
 minus ad aliud refertur ac pertinet, *filius aut filia* dicatur,
 veluti Thren. III, 13. **בְּנֵי-אַשְׁפָּה** *filii pharetrae.*

Ac eadem prorsus dictione, **بنت العين**, *filia oculi,*
 utuntur Arabes ad *pupillam* designandam; vid. Golium,
 p. 170. Quamcunque vero vocibus **אישון** et **בה** notionem
 propriam tribuas, semper significatio *pupillae* certa manet.
 Quum Alexandrinus et Syrus *pupillam oculi* reddant, ne-
 que **אישון** expriment; VOGELIO (in not. ad Vatabli et
 Golii Annotatt. a se edit.) probabile est, esse vocabulum
 illud Scholion, olim in margine ad illustrationem **בה ט**
 adscri-

adscriptum, ab imperito librario vero in textum receptum. Quae coniectura etiam Koehlero et Dathio arrisit. Chaldaeus tamen מֵאִשׁוֹן iam in suo textu reperisse, patet ex eo, quod vertit: כְּגִלְגּוֹל דִּי בְּמִצְיֵעוּחַ עֵינָא, *sicut pupilla, quae est in medio oculi*; בַּח fortasse ad radic. כּוּב, *cavum esse*, referens. — Ceterum eadem imago providae curae (*custodivit eum* כְּאִשׁוֹן עֵינֹו) usurpatur Deut. XXXII, 10. Prov. VII, 2. — (בְּצֵל כְּנַפְיָהּ הַסְתִּירָנִי *In umbra alarum tuarum facias me delitescere*, sicuti gallina pullos alis abscondit et protegit; sic tu refugium mihi praesta, ne hostes me invenire, multo minus me laedere aut internectioni dare queant.

9. מִפְּנֵי רְשָׁעִים זֶה שְׂדֵדָנִי. *A facie impiorum qui incursant in me*, subint. custodi me, שְׂמֵרָנִי, e versu praeced. זֶה hic positum pro אֲשֶׁר, ut Pf. IX, 16. ubi cf. not. Verbum שְׂדֵדָנִי hic propria, *incurfandi*, notione sumendum

est, qua pollet Arabum سَدَّ, *incurrit in proelio impetum faciens in hostem*. Cf. A. SCHULTENSIUM ad Iob. V, 21. p. 156. — ABEN-ESRA interpretatur סִבְבוּנִי, *circum-*

dant me, quasi שְׂדֵדָנִי conveniret cum Arab. سَدَّ, *obstruxit viam, occlusit*. — [אֵיבֵי בְּנַפְשִׁי יִקִּיפוּ עָלַי] Concise hoc dictum pro eo, quod plenius KIMCHI reddit: שְׂמֵרָנִי מִפְּנֵי אֵיבֵי אֲשֶׁר יִקִּיפוּ וַיִּסְבְּבוּ עָלַי בְּנַפְשִׁי לִקְחָה *Custodi me ab hostibus meis, qui me cingunt contra animam meam, id est, ut vitam mihi adimant*; quemadmodum Latini dicunt *animam alicui auferre, adimere, animam pro vita usurpando*. Alii, nihil subaudientes, de verbo ad verbum reddunt: אֵיבֵי בְּנַפְשִׁי *hostes mei in animam, vitam, i. e. qui sunt hostes capitales, internecino adversus me odio ardent*. Magis proprie accepit Chaldaeus, qui vertit: בְּרַעוּחַ כְּפָשָׁה *meditationibus animae suae*: quod sequutus ABEN-ESRA: בַּחאוּחַ כֶּפֶשׁ, *summa animi cupiditate*.

ditate. Nec multum discrepat ALB. SCHULTENSIUS, qui in *Orig. Hebr.* L. I. C. XII. §. VII. p. m. 157. **בְּנֶפֶשׁ** valere putat *cum flatu, cum fastu, cum spiritu et ferocia*, quod Euripidi est *πύλας ἰσχυρὰς πνεῦν*, et sub *flandi flatusque* vocabulis Romanis haud incognitum fuit. — **יָקִיפוּ** Qui *circumponunt*, circumdant, qui ex omni parte, tum dolo, tum aperta violentia, me impugnant, non aliter, ac urbem obsidere hostis, vel venator undique circa feras ponere solet retia. Sic enim verbum **יָקַף** in Conjugatione *Hiphil* usurpatur, veluti Iob. XIX, 6. *Deus מצדדי עָלַי הִקִּיף* *rete suum adversus me circumduxit*. Pf. LXXXIX, 18. *Circumdederunt me instar aquarum, הִקִּיפוּ עָלַי יָחַד* *ambierunt me simul omnes*. 2 Reg. VI, 14. *currus et equi הִקִּיפוּ עָלַי הָעִיר* *circumdederunt urbem Dothan*. **עָלַי** *contra me*, hostili animo. — ALB. SCHULTENSIUS l. c. nostrum **יָקִיפוּ** refert ad rad. **יָקַף**, cui, collato Arabum **نَقَفَ**, *conrundendi, comminuendi* notionem tribuit, unde verba nostra vertit: *qui super me rudent, mibique caput et cerebrum committigant*. Sed quum verbum **הִקִּיף** locis supra allatis, et pluribus aliis aperte *circumdandi* notionem habeat (coll. Syr. **نابف**, *adhaesit, propinquus fuit*, sive Arab. **وقف**, *constitit, detinuit, retinuit* aliquem), adeoque saepius cum **סָבַב**, *circumdedit*, tanquam idem valens, coniungatur (v. c. Pf. XXII, 17.); vulgaris interpretatio videtur retinenda esse.

10. **הִלְבַּטוּ סָגְרוּ בְּיַמּוֹ הַיָּבֵר בְּנֵאוֹחַ**] Hic interpretes primum magnopere dissentiunt in distinguendis hemistichis, prius hemistichium aliis voce **סָגְרוּ**, aliis voce **בְּיַמּוֹ** finientibus. Neque, quomodo Masorethae distinguendum praecipiant, consentiunt. Quamvis enim illi verbo **סָגְרוּ** appofuerint accentum distinctivum *Arbnach*, tamen LUDOVIC. DE DIEU eum h. l. non distinguere sententiam putat, sed alium habere usum, ut omnino accentus

in libris metricis; quod, quotiescunque distinguit, producat prononciationem syllabae, cui apponitur, vertatque Schva in Caméz, hic vero esse סָגְרוּ, non סִגְרוּ, relicto Schva. Sed observat DACHSELIUS in *Bibliis Accentuatis*, p. 680., in propositionibus brevibus, qualis haec, non retrahi accentum in penultimam, quare nec Pf. XVIII, 13. in עִבְרוּ accentus sit retractus. Eam vero rationem, qua I) prius hemistichium verbis סָגְרוּ הִלְבְּמוּ efficiatur, praevit ABEN-ESRA, cuius haec sunt verba: הִלְבְּמוּ חֹסֵר בֵּית בַּחֲלֹמוֹ סָגְרוּ פִּימוֹ אֲשֶׁר דִּבְרוּ בְּגֵאוּחַ אִךְ חֲלֹמוֹ סָגְרוּ בְּקִרְבָּם וּפִימוֹ יִדְבֵר גֵּאוּחַ וְהִרְאִשׁוּן נִכּוֹן בְּעֵינַי חֲלֹמוֹ הִלְבְּמוּ כִּי הוּא כִּרְרַךְ פִּי פֶסֶה פָּנָיו פִּחְלֹכוֹ *Ante הִלְבְּמוּ subaudiendum est praefixum Beth, ut vertendum sit, adipe suo occluserunt os suum, qui superbe loquuntur. Alii sic: adeps eorum conclusus est in visceribus suis [q. d. intra viscera insignem gestant pinguedinem conclusam, tanquam voluptatis ac lautae vitae testem]. Sed ego prius probo, quod convenit Job. XV, 27. „Quod faciem haberet adipe obtectam.“* Eodem modo KIMCHI: רֹב שֶׁמֶן סָגְרוּ פִּיהֶם עַל כֵּן דִּבְרוּ בְּגֵאוּחַ מְרֹב הַעֲצוֹנִים *Multa pinguedo os illorum occlusit, propterea loquuntur superbe prae nimia sua voluptate.* Quasi Davidés describeret inimicos suos pingues adeo, ut pinguedo eis os reddiderit angustum, unde delicatius et fastuosius loquerentur. Quod MUNTINGHIO etiam placuit. Nec multo diversus est MICHAELIS, qui vertit: *os suum claudunt, implent, cibus exquisitissimis.* Qui sensus tamen parum videtur concinnus. Quare iis accedo, qui II) פִּימוֹ ad alterum hemistichium referunt. Discedunt tamen iterum et hi. I) IARCHI ante הִלְבְּמוּ cenfet subaudiendum esse praefixum *Beth*. atque post סָגְרוּ *animum*: סָגְרוּ לִבָּם וּבְשֶׁמֶן סָגְרוּ אֵל פִּעֲלִיךְ לִירָא מִפְּנֵיךְ *Adipe suo et pinguedine sua occluserunt animum et oculos, ita ut ad opera tua non respiciant teque timeant.* — 2) Subauditio praefixo *Beth*, atque verbo סָגְרוּ reciproce accepto, vertit Symmachus: τῷ στόματι αὐτῶν ἀπεφράγησαν, *adipe se obstruxere,*

obstinatione cordis a me averſi ſunt; et cor, quod ad mea praecepta audienda tenerum et molle, atque humile eſſe debuerat, ſuperbia ac tumore et audacia obduraverunt, ut me non timeant. Quod ergo in Hoſea eſt *concluſio cordis*, hoc eſt in hoc Pſalmo *adipis concluſio*. *Adipem* ergo *concluſerunt* idem eſt, ac ſi dixiſſet, *cor ſuum concluſerunt*, hoc eſt, temeritate et audacia ac ſuperbia cor obduraverunt, ut adverſus Dei voluntatem obluſtrari et repugnare non timerent. Accedit etiam ille alter Pſalmi CXIX, 70. locus, ubi de ſuperbis loquens propheta, *coagulatum eſt*, inquit, *ſicut lac, cor eorum* [טַפֵּשׁ כְּחֵלֶב לְבָבָם], h. e. obduratum, denſatum, conſtipatum. Habet autem חֵלֶב affinitatem quandam literarum, cum לֵב, *cor*. Ex quo liquet, ad tumorem et audaciam animi et ſuperbiam cordis, pertinere adipis, ſeu lactis, congelationem et concluſionem.“ Haec Agellius. Sed ad quem is multis anfractibus pervenit, ſenſum, ad eundem via multo breviori atque rectiore nos ducit SCHNURRERUS in *Animadverſſ. ad quaedam loca Pſalmor.* Faſc. II. p. 152. Diſſertat. „Nos, inquit, putaverimus vocem חֵלֶב ſumendam hoc loco eſſe ea ſignificatione, quae obtinet in lingua Arabica, in qua nomen خَلْبٌ, eſt *pericardium*, verbumque خَلَبَ, ex hoc nomine ortum, *affecit in pericardio*. Sic enim TEBLEBIUS, Scholiaſtes, ad *Haririi Confeſſ.* I. p. 55. edit. Schultenſ. الخلب هو غشا القلب يقال خلبني حب فلان اي وصل حبه الي خلبني Nomen חֵלֶב ſignificat *tegumentum cordis*, diciturque חֵלֶבני *amor alicuius*, id eſt, *penetravit in cor meum*. Et Haririus ipſe, *Confeſſu* XXXV. فلما خلب كل خلب وقلب اليه كل قلب quum *affeciſſet omne pericardium*, atque *attraxiſſet ad ſe omne cor*. Ex quibus quidem locis conficitur, haud dubiam atque incertam eſſe, quam arabico

arabico nomini tribuimus, *praecordiorum* significationem. Eandem vero huic loco nostro longe aptiorem esse vulgari illa *adipis*, haud difficulter intelligitur. Quemadmodum enim Hebraeis מִקְשָׁה אֶחָד לִבּוֹ, *indurans cor suum*, Proverb. XXVIII, 14, Ps. XCV, 8. Ezech. III, 7. al., et חֹזֵק לֵב, *firmus corde*, Ezech. II, 3. ille dicitur, qui contumax est, atque intractabilis, nec animum suum moveri patitur consiliis, beneficiis, minis, etc., ita credibile est, quando חֹשֵׁים et אוֹיְבִים *occlusisse cor suum* dicantur, homines innui, quorum animus ad nocendum ita obfirmatus sit obstinatusque, ut sensus recti probrigue penetrare in eum non possit.“ Haec Schnurrerus, qui et Ps. LXXIII, 7. Hebraeum הִלֵּב eandem illam *pericardii* notionem obtinere putat. Ac sane utroque loco sensus perquam aptus efficitur, significatione illa adhibita. Si quis tamen *pinguedinis*, s. *adipis* notionem, tanquam usitatiorē, retinere malit, verba Hebraica הִלְבֵּטוּ סְגָרוּ, *adipem suum concluserunt*, *BUCCERO* praeunte, commodissime sic intelliguntur: opes et copias suas sibi reposuerunt, inde ita superbiunt, et fastuosa contra Deum et homines loquuntur. Ut itaque *pinguedine* rerum abundantia et opulentia significetur, ut Deut. XXXII, 15.

II. [אֲשֶׁרנִי עָתָה סָבְבוּנִי] *Gressus nostros* quod attinet, *nunc circumdant nos*, quocunque modo ego, Davides, cum sociis meis, gressus nostros dirigimus, eo nos fervide infectantur, ac undique circumvallant hostili animo, undique occasionem, nos, vel dolo, vel vi, invadendi, captant. Ita haec verba intelligenda sunt ex mente Masoretharum, qui pro eo, quod in textu scriptum est, סָבְבוּנִי, legendum praecipiant cum affixo plurali: סָבְבוּנִי quod Chaldaeus praeivit: אֲסִחְרוּגְנָא הַשְׂמָא תְּזַרְרֵי לְנָא, *Gressum nostrum* quod attinet, *circumdant nos*. De utriusque lectionis discrimine KIMCHI observat haec: סָבְבוּנִי כְּחֵיב בְּיֹד וְקָרִי בְּיֹד וְהוּא לְשׁוֹן רַבִּים עֲלֵיךְ וְעַל הַבִּירִיּוֹ אֲשֶׁר הִחְלַקְטוּ

עמו בברחו מפני שאול ולשון יחיד על עצמו כי הוא העיקר ואמר אשורנו כשירדנו דרכינו שאנחנו כה עתה סבבנו חכה סבבנו, *Lectio marginalis est* ילכו אחרינו יסובבו עלינו, *in Plurali, qui referendus est tam ad ipsum (Davidem), quam ad socios, qui eum comitarentur, quum a Saule fugeret. Si vero in Singulari, סבבני, legas, ipse solus respicitur, qui est principale (carminis subiectum). Sensus vero est hic: quum sciant, quasnam ingressi simus vias, continuo nunc nos infectantur, ac hostili animo nos ambiunt.* Olim vero plures lectionis discrepantias nostro loco fuisse, veterum interpretationes arguunt. 1) Alexandrinus: ἐβαλόντες με νυνὶ περιεκύκλωσάν με quod Vulgatus reddit: *proiicientes me, nunc circumdederunt me*; THEODORETUS vero ita exponit: Αὐτοὶ με τῆς πατρίδος ἐξήλασαν γῆς καὶ πάλιν τῆδε κακῆσε διατρέχουσι συνᾶβειν ἐφιέμενοι. *Ipsi me e patrio solo exegerunt, ac rursus huc et illuc concurrunt, me arripere desiderantes.* Quocum AGELLIUS convenit: „*Proiicientes me, inquit, cum ex urbe expulissent; nunc, illico, e vestigio, ne mihi respirandi spatium darent, ne evadendi tempus haberem, circumdederunt me, ad me insequendum exierunt, et loca, in quae, tanquam in tutum, me receperam, militibus cinxerunt.*“ Pro אַשְׁרֵנִי vero Agellius Alexandrinum censet legisse הַרְרֵי־שֵׁנִי. Ac certe Exod. XXXIV, 24. et Num. XXI, 32. utitur Alexandrinus interpres pro Hebraeo הַרְרֵי Graeco ἐμβαλίειν. KOEHLERUS tamen illum h. l. non aliter, ac nos, legisse putat, sed tantum אַשְׁרֵנִי etulisse, idque sic intellexisse: *sinunt me procedere, i. e. me expellunt.* — 2) Symmachus: μακαρίζοντές με παραχρῆμα περιεκύκλωσάν με *Vix me felicem et beatum praedicarunt, quum me circumvenire conantur, ut I. F. FISCHERUS in Clavis Verff. Graecarr. V. T. Specim. p. 65. verba illa vertit, qui simul hanc addit observationem: „Legit עַתָּה סַבְּבֹנִי אַשְׁרֵנִי, quae lectio mihi quidem ita arridet, ut eam veram existimem, praeferendamque adeo Vulgatae סַבְּבֹנִי אַשְׁרֵנִי, aut, ut*

Chaldaeus interpres legit, כְּבִינֵי. Certe qui ipsum locum inspexerint, videbunt, praeclare sic inter se cohaerere dicta, multoque commodiorem sensum e lectione Symmachiana, quam e lectione Vulgata, nasci.“ Simi-

lem sensum expressit Syrus: כְּבִינֵי מִסֻּבֵּי [מִסֻּבֵּי מִסֻּבֵּי]

Glorificarunt me, et nunc me circumdant. — עִינֵיהֶם יִשְׁתַּחֲוּ

יִשְׁתַּחֲוּ לְנִסְתֵּי בְּרָאָהּ Interpretationis discrepantias hic creant verbi

נִשְׁתַּחֲוּ diverſae notiones, quarum unaquaeque hic adhiberi

potest. Significat enim primum *inclinare*, tum *deflectere*,

denique, *expandere in terra*. I) Priorem *inclinandi*, *de-*

clinandi significatum Alexandrinus elegit, dum vertit: τὰς

ὀφθαλμούς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλίνου ἐν τῇ γῆ, *oculos suos statuerunt*

declinare in terram, ut Vulgatus reddit. Id e nostratis sequitur

VENEMA: „Posterius, inquit, membrum,

quod proprie sonat, *oculos suos ponunt, ut declinent in*

terra, ad insidiosos respicit, qui corpore inclinato humi

insidias quam occultissime struunt, et cuncta perſcrutantur.

Oculi intelliguntur emissarii, insidiosos, a Saulo quaqua-

verſum miſſi, qui refugia et latibula Davidis obſervarent,

et occaſiones, eum capiendi, explorarent. Phraſis *incli-*

nandi in terra deſumpta eſt a poſitura et geſtu corporis, quo

insidiosos humi procumbunt, ut lateant, et omnia quam

occultissime perveſtigent.“ Huc Symmachus quoque eſt

referendus, qui vertit: τὰς ὀφθαλμούς αὐτῶν ἔταξαν ἑτεροκλι-

νεῖν ἐν τῇ γῆ, quod FISCHERUS, in libro ſupra memo-

rato, p. 55. ſic explicat: *oculos deiciunt in terram*, velut

modeſti et pudentes, ut ſic etiam magis occultent inſidias:

verbum *ἑτεροκλίνω* enim, Fiſchero monente, ſignificat *de-*

primo in alteram partem, et intell. *ἐμαυτὸν* idem eſt quod

καταβρέπω, *praepondero*, *propendeo*, proprieque de lancibus

dicitur. Sed aliter Symmachianam verſionem interpreta-

tur THEODORETUS: τὸ εὐθεῖς ἐκ ἐθέλει βλέπειν· ἀλλ’

ἑτεροκλινὲς ἔχου τῆς διανοίας τὸ ὄμμα. *Nolunt rectum adſpi-*

cere, ſed habent mentis oculum obliquum. — II) *Deflectendi*

significatione adhibita, ABEN-ESRA interpretatur: עיניהם ישיחו ארלי ינטו אשרנו בארץ; *oculos suos ponunt, dum forte deflectat gressus noster in terra*, quod BUCERUS sequitur: „perpetuo in nos oculos suos fixos habent, si qua obveniat occasio nos deiiciendi, ut labamur in terra.“

Convenit Syrus: *posuerunt oculos suos* יִנְתְּקִמְנוּ כְּאֵזְבֵּיּוֹן *ut deiiciant me in terram.* III) Extendendi notione, sed verbo reciproce accepto, interpretatur Iarchi, qui hostes externos intelligit (vid. Argument.): *oculos suos ponunt* לְפָשׁוּט בְּאֶרֶץ *ut diffundant se, atque grassentur in terra.* In quam sententiam et PAULUS in Clavi h. l. incidit. — Sed quum verbum נָטוּחַ haud raro de *expansione retis in terra* usurpetur, IV) KIMCHI sic interpretatur: עיניהם ישיחו על דרכינו לנטוח לנו רשתם בארץ ללכדנו *accurate nostrum iter observant, ut retes, quo nos capiant, in terra extendant.* Quovis autem modo verbum נָטוּחַ accipias, satis manifestum est, vatem his verbis significare voluisse, hostes suos attentos fuisse, et invigilasse, ut ipsum perderent.

12. Summum hoc inimicorum suorum studium ipsum perdendi, summae crudelitati coniunctum magis exprimit, dum eos similes leonibus facit, praedam captantibus. [דְּמִינוּ כְּפִי אֶלֶּיךָ לְטַרֵף] *Similitudo eius sicut leonis qui appetit discerpere.* Tam cupide et furenter a Saule ad necem expeti significat, quam cupide et furenter praedam leo, fame stimulante, persequitur. יִכְכֵּף IARCHI interpretatur יחמוד, *desideravit*, ut Genes. XXXI, 30. כִּי יִכְכֵּף *quia desiderando desiderabas.* Convenit Arabum كَسَفَ, vid. ALB. SCHULTENSIUM *ad Iob. C. XIV.* pag. 358. Suffixum tertiae personae singularis in דְּמִינוּ ABEN-ESRA ad מהסובבים כל אחד unumquemque ex iis, *qui eum persequerentur*, vult pertinere, quasi sit singulare, distributive accipiendum. Sed KIMCHI ad Saulem restringit: לְשׁוֹן יְחִיד עַל שְׂאוּל אָמַר — וְכִכְפִּיר יֵשֵׁב בְּמַסְתְּרֵיהֶם

בַּמְסָהֲרִים *Et quasi leunculi est similitudo eius, sedentis in locis absconditis*, qui caute ex insidiis observat feras et homines praetereuntes, ut eos subito adoriatur, cf. X, 8. 9. Saulem non modo aperta vi agentem, sed etiam occultis insidiis persequentem exhibet.

13. Deici hostes suos orat: קָמָה, *Surge*, להראות *ad ostendendam potentiam tuam*, ut Aben-Esra subaudit. הכּוּן *ad ostendendam potentiam tuam*, ut Aben-Esra subaudit. קָמָה פָּנָיו, *praeverte faciem eius* hostis mei intercipe illum, כּוּן כְּשִׁיבוֹא לְטִרְפָּנִי *cum me raptum venit*, Kimchio notante; rabidos eius ac crudeles impetus antevertas, atque te coram ipso, postquam ad opem meam surrexisti, potentia tua fistas, terreas, confundas. הִכְרִיעֶהָ *Prosternas eum*, כּוּן כְּהִרְעֵה לִי *ne ei potestas sit, mihi nocendi*. KIMCHI. — פִּלְטָה נַפְשִׁי מִרְשַׁע חֲרֶבֶךָ *Eripi animam meam ab impio gladio tuo*, potentia tua, hostes omnes facile et penitus prosternente, me salvum praesta. Ante nomen huius hemistichii ultimum praefixum כּוּן est subaudiendum, ut saepissime, veluti Ps. II, 7. 12. Chaldaeus quoque בְּסִיפֶךָ, *per gladium tuum*, posuit. Sed Hebraei interpretes tantum non omnes חֲרֶבֶךָ ut epitheton רְשָׁעִים, *impii*, accipiunt (כִּרְשָׁעִים שֶׁהוּא חֲרֶבֶךָ), hoc sensu: *eripe me ab impio, qui est gladius tuus*, quo poenas exercere soles; comparantque, ut similem locum, Iesai. X, 5., ubi Assyrius rex *virga furoris divini* vocatur. Mihi tamen prius concinnius videtur.

14. [מִמְּהֵיִם יָדָךְ] *Ab hominibus*, subaudiendum e versu praecedenti פִּלְטָה נַפְשִׁי, *eripe me*. יָדָךְ Hebraei interpretes iterum pro epitheto habent, ut antea חֲרֶבֶךָ. KIMCHI: כִּי מִמְּהֵיִם שֶׁהֵם יָדָךְ וּמִכַּחֲךָ כְּטוֹר שְׂקִרָאִים *Eripi me ab hominibus, qui tibi vice manus sunt, qua plagas infers, quorum opera uteris ad castigandos aut exercendos alios. Quemadmodum bos antea gladium divinum vocaverat, ita nunc manum divinum appellat.*

Ego tamen mallet et hinc ante יָרִדָּה, praefixum כ subaudire : *eripe me manu, potentia, tua, ab hominibus*; hos enim nomine מַחִים significari, ex usu linguae constat, quamvis primaria illius notio non satis certa sit. Alii enim referunt ad radicem, apud Hebraeos inusitatam, מַחָה, quam ALB. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Iob.* p. 292. cum Arabico مَحَى comparat, 1) extendit, 2) affinitatem et sodalitatem inivit cum aliquo, quemadmodum et אנשים homines vocantur a consuetudine et sodalitate. Alii vero ad מוֹת, *mori*, ut significet *mortales*. Atque ab hoc verbo nomen nostrum derivasse Masorethas, indicio est, quod vocali longo, מוֹתִים, efferre iubent. Alias sententias recensitas et diiudicatas vide in I. D. MICHAELIS *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. IV. p. 1575. — מַמְתִּים מִהֶלֶךְ *Ab hominibus* inquam (repetitur hoc nomen, Geiero observante, quia, cum generalius esset, restringendum erat ad certam hominum speciem) *de mando*, i. e. ut KIMCHI explicat, מַמְתִּים שֶׁהֵם מוֹת הָעוֹלָם שֶׁכֵּל חַאוּחַם וְחַפְצָם *ab hominibus huius vitae, quorum desiderium omne et voluptas in hac vita, vitae deliciis addictis, quorum desideria praefens seculum non excedunt.* הֶלֶךְ ab Arab. خال, *manere, durare*, proprie est *duratio*, hinc, de hominibus usurpatum, *duratio vitae humanae*, ut Ps. XXXIX, 6. *דוֹרַתִּי הֶלֶךְ* *duratio mea est ut nihilum coram te*; denique *mundus*, ut Ps. XLIX, 2. *אִשְׁבֵי הָאָרֶץ* *incolae mundi*, quia *mundus*, et res, quae in eo sunt, certa duratione constant. — Subdit poeta eodem sensu : הַחַיִּים בְּהַיִּים, subaudiendum est pronomen אֲשֶׁר, *quorum portio in vita*, quod ABEN-ESRA exponit : שְׂאֵלָתָם שִׁיחִי : *longa vita frui cupiunt.* Aliis בְּהַיִּים pro בְּהַיִּים, *in hac vita*, cum ה demonstrativo positum videtur, ut cum KIMCHIO interpretandum sit : הַחַיִּים הוּא בְּהַיִּים הָעוֹלָם : *Portio eorum in hac vita, nec de futura cogitant.* וְצִפְנָה תְּמִלָּא בְּטָנָם *Et thesauro tuo adimplēs*

adimplet ventrem eorum, כל טוב צפון שי שך להמלא, והוא רשע ויהיה ברוך ויהיה ענוהו ברם וישמחו
Omne bonum eorum constat in opibus, quae tibi sunt, quibus ventrem eorum in hac vita implet, et de quibus laetantur, ut ABEN-ESRA interpretatur. Symmachus vertit: καὶ τῶν ἀποθέτων σα πληρώσεις τὰς γαστέρας αὐτῶν, quod FISCHERUS in *Specim. Clavis Verff. Graecarr.* p. 26. vertit: *Abundantque victu, f. sunt divites et opulenti, hancque addit notam: „ןפצ significat per se quidem omnia, quae solent recondi. Sed quum hic addantur verba: םבבא להמלא, quis non videt, intellegi tantummodo cibum et potum, uno verbo victum?— םבבא ןפצ Saturantur filii, ita divitiis abundant, ut neque ipsi, neque liberi eorum aliqua premanetur penuria, adeo ut םבבא ןפצ םבבא ןפצ etiam parvulis eorum scil. filiorum, i. e. nepotibus residuum, quod ipsimet cum filiis, dum vivunt, absumere nequeunt, reponant. — Mirum in modum in hoc versu interpretando discedunt veteres.*

I) Alexandrinus: ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρός σα. κύριε ἀπολύσω [f. ἀπὸ ὀλίγων, quod in Codice Alexandrino atque in Aldina editione extat] ἀπὸ γῆς διαμέρισον αὐτὰς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν, καὶ τῶν κεκρυμμένων σα ἐκλήθη ἡ γαστήρ αὐτῶν. ἐχωρτάθησαν υἱῶν, καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν. Quod Vulgatus sic reddit: *Ab inimicis manus tuae (scil. eripe animam meam), Domine a paucis de terra divide eos in vita eorum, et de absconditis tuis adimpletus est venter eorum: saturati sunt filii, et dimiserunt reliquias suas parvulis suis.* Cuius versionis sensum AGELLIUS ita explicat: „Orat, seu praedicit potius, quae mala inimicos suos maneat, Saullem dico, et suos persecutores. Domine, inquit, disperge illos, et divide a paucis, hoc est, a populo Israel, et ab hominibus, quos quia nimium affligerant, ideo paucos et paene mortuos vocat, divide item eos de vita hac praesenti, ac de terra; idque in vita eorum, dum adhuc, quod ad naturae cursum attinet, vivere possunt. Quod illis accidit, cum Saul et filii eius a Philisthaeis occisi sunt.

Proxime

Proxime ad hanc sententiam interpretatus est Eusebius, seu quisvis alius ille est: *Εἰ καὶ τῷ θανάτῳ τέτες παραπέμψαι σοι βράδιον, ὦ δεσπότα, ἀλλ' ἔν' ἐκετεύω ζῶντας αὐτὰς σκεδαθῆναι, καὶ τὴν κακὴν αὐτῶν συμφωνίαν διαλυθῆναι.* *Et si morti hos tradere tibi facile est, o Domine, precor tamen, ut vivi dissipentur, et perversu illorum consensio dispergatur.* Deinde orat pro iis hominibus, qui inter filios Israel iusti erant, ex quibus multi illum sequebantur, eiusque partibus favebant, et eos *absconditos Dei* vocat, quasi ab eo protectos et defensos. Et absconditorum tuorum *venter impletus est*; bonis temporalibus, inquit, permitte ut abundant, et laete iucundeque vivant. Id autem infirmioribus animis optat, ut honestis virtutis et fidei suae praemiis etiam in hac vita fruantur. Neque solum orat abundantiam rerum temporalium illis contingere, verum etiam, quod illi rudi adhuc populo erat in primis exoptabile, fecunditatem: *saturabuntur, inquit, filiis.* Praeterea, ut bona illa sua, quorum fructum in vita percepissent, etiam filiis et nepotibus relinquunt: *et dimittent reliquias suas parvulis suis.* — Sensum nonnihil diversum FERRANDUS exprimit: „Eos, Domine, de numero hominum et de terra tolle, dum vitam ducunt felicem: quae vel hinc apparet, quod venter eorum eximiis tuis bonis repletus est, illique filiis abundant, et, quae gulae ac luxui superfuerunt, morientes liberis suis relinquunt.“ Atque in nota praeter alia observat: „Homines cum Hebraeo textu appello quos vocant *paucos* nostri Senes [praefert enim lectionem ἀπὸ ὀλίγων, quam in septem codicibus manuscriptis invenerat]: qui nomen hoc hominibus dedisse videntur, aut quia paucio tempore vivunt, ut ait Iob, *breves dies hominis sunt*, aut quia voce פּאָר פּאָר *paucos* multis in locis, ut Genes. XXXIV, 30. Deut. IV, 27. Ps. CIV, 12. significari animadvertent.“ — Sed quum in aliis codicibus ἀπολύων extet, HENSLERUS id errore scribae positum censet pro ἀπὸ λαῶν, *ab hominibus*, qua significatione λαοὶ etiam apud Hesiod.

Hesiod. (ἔργα, vl. 764.) occurrit. — 2) Syrus: סַחֵלְךָ
לְמַלְאָכֶיךָ? וְלִמְלָכֶיךָ אֶת־מַלְאָכֶיךָ וְלִמְלָכֶיךָ
וְלִמְלָכֶיךָ אֶת־מַלְאָכֶיךָ וְלִמְלָכֶיךָ
וְלִמְלָכֶיךָ אֶת־מַלְאָכֶיךָ Et a mortuis (libera animam meam), qui
 moriuntur a manibus tuis, Domine, et a mortuis foveae [חֲלָרַי
 interpretatur foveam, quia חֲלָרַי apud Syros significat
 suffodere]; divides eos in vita; et thesauris suis imple ven-
 trem eorum; satientur filii, et relinquant residuum filii
 suis. — 3) Chaldaeus: וְצַדִּיקָא דְמַסְרִין בְּפִשְׁדִּיהוֹן מְטַלְתָּהּ
וְיָ לְמִיחֻחָא בְּאַרְעָא חֲלָקְרוֹן בְּחַיִּי עַלְמָא וְנִשְׁוֹתָהּ טַבָּא
וְחַמְלִין בְּרִיסָהוֹן וְסַבְעִין בְּנִין וְנִשְׁבָּקוֹן שְׁוֹרְרוֹן לְמַלְיָהוֹן
 Iustorum vero, qui vitam suam, propter te, Iehova, morti
 tradunt in terra, pars erit in vita futura; reconditis bonis
 tuis venter eorum replebitur; saturabuntur filii, et relin-
 quent residuum suum parvulis eorum.

15. Illis hominibus, omnibus vitae deliciis affluen-
 tibus, nunc se opponit, et eorum felicitati suam praefert.
אֲנִי בְּצַדִּיק אֶחָדָה פָּנִיהָ Ego in iustitia, i. e. iustus, videbo
 faciem tuam. אֲנִי בְּצַדִּיק, „Ego in iustitia, h. e. ego iustus,
 innocens ratione huius persecutionis et calumniarum, ab
 his fortunatis hostibus adversus me vibratarum. Ita vs. I.
 dixerat, *audi iustitiam etc.* Sic abstractum cum praefixo ב
 ponitur pro concreto vel adiectivo, ut *consiliarius* בְּשָׂכֵל in
 intelligentia, i. e. intelligens; I Paral. XXVI, 14.; *vox*
Domini בְּהִרָר in vehementia, i. e. vehemens, Ps. XXIX,
 14.“ GEIER. Sed in sensu horum verborum consti-
 tuendo interpretes discrepant. Plerique conceptam a
 poeta spem futurae post mortem vitae expressam putant,
 KIMCHIO praeunte, cuius haec sunt verba: אמר דוד
הרשעים

intuebitur. De verbo $\Upsilon\text{קִיָּה}$ vero bona est observatio RUDINGERI: „hoc aliquando sic fecimus: *quando de somno perturbationis huius evigilavero* [ita etiam VATABLUS: „*evigilandi* verbum tantumdem valet, ac *respirare a tristitia*; fieri enim non potuit, quin post longam fatigationem sopitus iaceret; quam perturbationem somni comparat]; quod durius videtur: lenius fuerit, magisque consentaneum, *evigilare* interpretari *exsurgere* simpliciter, cum non nisi expergefatti surgere possint, ut sit *evigilare* exsurgere $\mu\epsilon\tau\alpha\lambda\eta\pi\tau\iota\kappa\acute{\omega}\varsigma$, q. d. et liberatus e praesentibus miseriis meis, et his superatis“ *satiabor imagine tua*, summam voluptatem percipiam, cum in tabernaculo sacro gratias tibi agam. Sensem bene expressit FERRANDUS: „Ego autem, ubi illos ex numero viventium exturbaveris, templum tuum pie adibo; et gaudio complebor, quum arcae tuae videndae copia mihi facta fuerit.“ — Syrus ultima

verba vertit: *satiabor*, $\Upsilon\text{קִיָּה}$ $\Upsilon\text{קִיָּה}$ $\Upsilon\text{קִיָּה}$ $\Upsilon\text{קִיָּה}$ $\Upsilon\text{קִיָּה}$ $\Upsilon\text{קִיָּה}$ $\Upsilon\text{קִיָּה}$

cum evigilaverit fidelitas tua; quibus DATHIUS hanc addidit notam: „Non dubito, quin Syrus idem vocabulum, quo utitur, etiam in textu hebraeo legerit, nempe קִיָּה loco קִיָּה . Nostri interpretis lectioni favet eius facilitas et membrorum parallelismus. Diversa ab hac est lectio Theodotionis: $\epsilon\nu\ \tau\tilde{\omega}\ \acute{\omicron}\phi\theta\eta\nu\alpha\iota\ \tau\eta\nu\ \delta\epsilon\zeta\iota\acute{\alpha}\nu\ \sigma\alpha$, quae et ipsa quoad literas non longe recedit a textu hebraeo, atque etiam commodam admittit explicationem, non comparanda tamen quoad utrumque cum lectione Syri. Non satis certum videtur, quid $\acute{\omicron}\iota\ \acute{\omicron}$ legerint: $\epsilon\nu\ \tau\tilde{\omega}\ \acute{\omicron}\phi\theta\eta\nu\alpha\iota\ \tau\eta\nu\ \delta\omicron\zeta\acute{\alpha}\nu\ \sigma\alpha$, quos Vulgatus sequitur [Videntur קִיָּה eadem cum קִיָּה significatione accepisse, atque $\Upsilon\text{קִיָּה}$, *evigilare*, *exsurgere*, *apparere*, *conspicuum fieri* interpretati esse]. Receptam vero lectionem clare indicant Aquila: $\epsilon\nu\ \tau\tilde{\omega}\ \acute{\epsilon}\xi\text{-}\pi\eta\nu\iota\alpha\delta\eta\nu\alpha\iota\ \acute{\omicron}\mu\omicron\iota\acute{\omega}\sigma\epsilon\acute{\omega}\varsigma\ \sigma\alpha$, et Symmachus: $\acute{\epsilon}\xi\pi\eta\nu\iota\alpha\delta\epsilon\iota\varsigma\ \tau\eta\varsigma\ \acute{\omicron}\mu\iota\acute{\omega}\sigma\epsilon\acute{\omega}\varsigma\ \sigma\alpha$, nec non Chaldaeus, qui praeterea verbo $\Upsilon\text{קִיָּה}$ suffixum

suffixum primae personae addit, quo totius sententiae hunc sensum facit, qui plerumque ei inesse putatur, quamquam hoc suffixum neque in textu hebraeo legitur, neque a reliquis interpretibus lectum fuit: *Satiabor tempore, quo evigilavero, de gloria vultus tui* [אֲשַׁפֵּעַ בְּעֵינַי דְּאֶחָד מִן] אֲיִקָּר פְּרִצִיפָה; ego tamen suffixum claritatis ergo in versione ab eo expressum puto, quemadmodum et nos facimus]. Ex quo fonte fluxit sine dubio Hieronymi versio: *cum evigilavero similitudine tua.*“

PSALMVS, OCTAVVS DECIMVS.

ARGVMENTVM.

Magnificum eucharisticon, quod poeta orditur celebratione numinis, cuius auxilium et insignem opem tum saepe fuerit expertus. Sua igitur pericula et hostium ingentem vim poetice describit, et depingit potius; moxque suam liberationem ac vehementem praepotentis Dei in hostibus evertendis iram eo scribendi genere, et iis figuris amplificat, ut paene adhuc inter legendum coelum ipsum et terram Dei fulminandis ictibus conquassari ac prope incendio ardere videamus. Postea victorias, quas de hostibus reportavit, ita describit, ut qui legit, illas sub oculis habere se putet. Regni quoque mirum in modum prolatos terminos praedicat. Tandem laeta cum acclamatione Iehovam celebrat, quem peculiarem sui curam gerere agnoscit.

Inscriptio prodit, cecinisse Davidem hunc hymnum, postquam ab omnibus hostibus, a Saule inimicis, liberatus esset. Quae Saulis disertam mentionem **FERRANDO** totius huius inscriptionis fidem suspectam reddit. „Totus, inquit, Psalmus pugnam cum

inimicis commissam et summa contentione pugnata spirat: sed talem cum Saule pugnam numquam ini-
vit David, qui fuga, non armis, salutis suae confu-
lebat; igitur diserta Saulis mentio a Psalmsi textu ab-
horret. Ad haec versus 49. et 50. proelium, quod
in Psalmsi describitur, cum Ethnicis tantum aut sal-
tem potissimum commissum fuisse demonstrant. “
Quod tamen quam leve sit, quisquam intelliget ipse,
quum inscriptio *exteris hostes* minime ab huius car-
minis argumento excludat; dicit enim: „postquam
ab *omnibus* hostibus liberatus esset Davides.“ Saulis
vero, ut hostis omnium acerrimi, diserte mentio-
nem facit *), cuius vexationes etiam priores carmi-
nis versus (3 — 6) respiciunt. — ABEN-ESRA
hunc hymnum a Davide cantatum esse autumat post
proelium cum Philisthaeis commissum, de quo
2 Sam. XXI, 15 — 18. refertur, cum post pericu-
lum tum exantlatum milites eius iurassent, non passu-
ros se illum deinceps cum hoste manum conferere **),
quod parum abfuisset, quin interficeretur ab hosti-
bus. Ad quam sententiam Esdraides haud dubie de-
latus est eo, quod in Samuelis libro hic psalmus hi-
storiam

*) Recte IARCHI: הלוא שאול בכלל היה אלה לפי שהיה קשה אליו ורודפו יחד מכלם כיוצא בדבר אהה
Nonne Saul comprehenditur, cum omnium Davidis inimicorum mentio fiat?
Ita sane: sed diserte nominatur, quod acerrimus Davidis hostis fuit; eumque magis quam ceteri omnes vexabar. Eodem modo et Ios. II, 1. dicitur: „Inspicite, explorete, terram, imprimis Hierichuntem.“

**) Verba eius sunt: זאת השירה חברה בהשבע אנשין
שלא יבא עמהם עוד למלחמה

storiā eam proxime sequeretur. Mihi tamen omnia optime congruere videntur, si, simplicem inscriptionis sensum sequuti, carmen a Davide editum statuamus serioribus vitae annis, quum domi bellicue potens, hostibus circumquaque devictis, et regno constituto, in altissima pace degeret *). Eandem RUDINGERI esse sententiam video, cuius verba ipsa apponere lubet: „Hic Psalmus in libro Samuelis ultimis verbis Davidis proxime praemittitur, ut verisimile sit, non hac tantum de causa, sed de multis etiam aliis, a Davide sene, cum iam in pace diu regnaret, et sub ultimos annos vitae eius, decantatum fuisse, ut, sicut sub initia parti regni Israelitici, sublato Isobetho, et Philisthaeis turbantibus, Psalmi alii; ita hunc sub extrema tempora vitae, parva iam pace undique, et superatis hostibus universis, tam Saule, quam ceteris, qui tempora huius sequuti fuerunt, Ammonitis inprimis, cecinisse videatur, tanquam cynaecam cantionem, qua hanc celebrationem et has gratias Deo canit pro universis victoriis, quas in tota vita sua ei Deus contulit plurimas et gloriosissimas; sicut et hebraea inscriptio docet, in qua peculiariter fit, etiam apud Samuelem, Saulis mentio, simplici et incuriosa inscriptione, quae et

E e 2

an

*) IARCHI: כשהזקין וכבר עברו עליו כל צרותיו ונצול מהם *Quum consenuisset Davides, et transissent super ipsum omnes eius afflictiones, et ex iis ereptus esset.* Consentit KIMCHI: זאח השירה חיברה בסוף ימיו כשהניח יל' לו מכל אויביו *Composuit hoc carmen extremis vitae suae annis, quum ab omnibus hostibus Iehova quietem ei concessisset.*

an Samuelis sit, dubito, et fortassis non quod illis temporibus Saulicis factus sit hic Psalmus, sed quod inter gravissimos hostes eius Saul fuerit, et qui maxime, diutissime certe omnium, exercuerit Davidem, quippe cum ne tempore quidem Absalonico omne odium tribus Benjaminicae in Davidem exoleverit *).“

Legitur

- *) Quaerit tamen DATHIUS, composueritne Davides hoc carmen, postquam Saulis familia iam delera et gentes vicinae omnes subactae essent, sed antequam peccatum istud cum Bathseba commisisset, atque illud subsolutam domus suae calamitatem expertus esset? an vero postquam haec quoque omnia superasset et a Nathane promissionem de regni sui perpetuitate accepisset. Etsi Dathio viderur, favere huic sententiae ultimum carminis versum, tamen priorem praefendam putat, tum, quod parum probabile sit, animum Davidis gratum erga divina beneficia laudes Dei tam diu secum continuisse, neque palam ea, uti dignum erat, praedicasse; tum quod de innocentia sua morumque puritate multa loquitur, a quibus haud dubie abstinisset, si priorem illam vitae suae integritatem peccato illo cum Bathseba commisso iam contaminasset. — Parum tamen ponderis inesse his rationibus, recte observat Auctor anonymus Symbolarum ad historicam V. T. interpretationem, vernacule scriptarum, qui multus est in vindicanda sententia priori, et praeter alia Dathio haec opponit (pag. 116.): *Ich frage, war es nicht anfänglich der Klugheit gemäß, die dankbare Freude des Herzens zu verbergen? Verfertigte nicht David sogar ein Trauergedicht auf den geliebten König? — Hat er nicht die Hülfe und Rettung Gottes in andern Psalmen besungen? — Meynt denn David, wenn er von seiner Unschuld, Frömmigkeit und Tugend redet, eine ganz vollkommene, ganz reine und untadelhafte? etc.* — In ipsis regni sui initiis, quum, innumeris malis hostiumque vexationibus feliciter exantlatis, tandem regum solium conscenderet, Davidem hoc carmen edidisse, verisimile

Legitur hoc ipsum carmen nostrum et sub finem secundi Samuelis libri (Cap. XXII.), sed verbis, imo sententiis, discrepantibus haud paucis. Cuius diversitatis causam HAMMONDUS *), CLERICUS **), KENNICOTT ***) , aliis, quaerunt sola in librorum osecitantia. Sed plura huic sententiae opposuit I. I. SCHULTENSIUS †). Primum I) quidem illarum *varietatum multitudinem et copiam*. „Ullamne, inquit, habet speciem, brevissimum carmen eodem in codice repetitum fœcordi exscriptorum supinitate

E e 3

tot

mile est PAULO, in *Clavi ad h. Pf.* Et ante Hierosolyma quidem expugnata esse compositum, colligit ex eo, quod *sacri montis* (הר קורש) in hoc carmine mentio non fiat.

*) In *Commentar. ad Hebr. VIII, 9.*: „Omnes libros, de manu in manum transcriptos, obnoxios esse nonnullis levioris momenti mutationibus, non infrequens est; imo certam est, ex comparatione 2 Reg. XX, 12. et Iesai. XXXIX, 1. eiusmodi peccata fuisse admittâ. — — Psalmus XVIII. identidem, qui a Davide procul dubio scriptus fuit certa quadam, nec duplici, forma, minime totidem verbis et literis extat 2 Sam. XXII. quod solis librariis tribuendum est. Neque labor, a Masorethis exantlatus, isque diu, postquam hae mutationes irreperant, contra illas tamen vel sepe potuit extruere.“

**) In *Commentar. ad 2 Sam. XXII.* sub fin.

***) In *Dissertatione secunda super ratione textus Hebraei*, p. 549. seqq. vers. lat.

†) In *Dissertat. altera de utilitate dialectorum Orientalium ad tuendam integritatem Codicis Hebraei*, Lugd. Batav, 1742., inserta etiam *Sylloges Dissertat. sub praesidio A. Schultens, I. I. Schultens et N. G. Schroederi defensar.* Parti I. p. 397. seqq.

tot tamque insignes subiisse variationes? — Finge quaeſo Pindariū vel Horatianū melos vicenis tricenis in locis insigniter variatū in eodem codice iterari, nonne omnes eruditi cuiusvis alterius potius, quam librariū manu hoc deberi contenderent? — Deinde 2) conspirantem *codicum et versionum concentum*. Licet vero Schultenius ipse agnoscat, soli *codicum* consensui tantum tribuendum non esse, quum obverti possit, hodiernos codices non satis vetustos esse ad genuinam illarum varietatum antiquitatem pervincendam, quippe qui omnes ex *Masorethico exemplari* promanaverint; tamen quum plurimae atque notabiliores differentiae versionum antiquarum, Alexandrinae etiam, auctoritate confirmantur, utriusque exemplaris diversitatem ultra Masorethicum textum exsurgere, concludit. — Tum 3) *naturam et indolem mutationum*. „Primum a) non leves modo et unius litterulae vel punctuli adiectione demissioneve exortae differentes hic conspiciuntur, sed et eiusmodi, quae nimium quantum discrepant. Animadvertantur modo hae differentiae:

Pſalm. XVIII,	vs.	2 Sam. XXII
מִיַּד <i>e manu</i>	1	מִכַּף <i>e vola</i>
חַבְלֵי הַבְּלִי <i>tormenta</i>	5	מִשְׁבְּרֵי <i>fluctus fracti</i>
אֲשׁוּעַ <i>vociferabor</i>	7	אֶקְרָא <i>clamabo</i>
הַרִים <i>montium</i>	8	הַשָּׁמַיִם <i>coelorum</i>
זוֹלָתִי <i>exceptione mei</i>	33	מִבְּלַעֲדִי <i>non accessione mei</i>
הַמְּאֹזְרֵנִי <i>accingens me</i>	33	מְעֹזִי <i>roborans me</i>
וַיִּדְבֹּר <i>et deducit</i>	48	וּמְדַרִּיר <i>et deiiciens</i>
כַּפְּרֵשִׁי <i>liberator meus</i>	49	וּמְדַרְיָאִי <i>et eductor meus.</i>

Deinde

Deinde b) animadvertitur, *constantem fere et aequalem mutandi tenorem* observatum esse. Utrumque exemplar conferenti offeret se statim saepius inducta in alterum (quod 2 Sam. XXII. extat) unius vocis repetitio, ut vs 1. מכף מכף, vs. 7. אקרא אקרא, vs. 32. מבלערי מבלערי, vs. 21. 25. כצוקתי כצוקתי, vs. 37. 40. 48. תחתני. Contractae dein formae ibidem crebrius adhibitae: vs. 6. סבני, 40. תורני, 27. התבר, 4. מאיבי, 46. ממסגרותם, 49. מקמי. — Pariter *formae paragogicae* pro simplicibus, vs. 24. 38. 50. *Copula* etiam frequentius *omissa*, vs. 5. 8. 14. 15. 16. 30. — *Puncta* denique ad eandem legem immutata, vs. 1. 5. 6. 19. 44. 47. ac 6. 16. 31. 35. 38. 48. — Tertium c) adhuc pro discrepantiae huius genuitate argumentum ex varietatum illarum natura et indole affert Schultensius. „Sollenni, inquit, argumento ex litterarum ductu et adfinitate libenter hic Critici utuntur, ut magnam discrepantiae partem e *diversis codicibus* et scribentium festinatione et incuria manasse demonstrant. Sic versu 12. חשרת-מים ex השכת מים; versu 46. יחרו transpositis litteris ex יחרגו exorta esse non dubitant. Sic etiam vs. 11. וירא, *et visus est super alas venti*, apud *Samuelem*, ex וירא, *et volavit*, quod est in Psalmo, litteris ר et ר permutatis, quemadmodum vicissim in *Samuele* vs. 43., ארקם, *comminuam eos*, pro אריקם, *evacuabo eos*, ut habet *Psalms*. In his necesse esse alterutris versibus litteras ר in ר, aut e contra fuisse permutatas, quandoquidem est idem canticum, et iisdem verbis constare debet, pronuntiare non dubitavit

STEPH. MORINUS de *lingua primæva*, III: XIV. p. 441. Et passim Capellus, Clericus, Hare, alii, hanc litterarum adfinitatem ingeminant. Ego vero, si consideratius expendatur, eam pro intemerata harum sinceritate fatis validam rationem adferre perendo. Etenim si in *diversis codicibus* huiusmodi varietas observaretur, difficilius forte cupidiori Critico probarem, alias eam causas præferre, quam descriptorum oscitationem. Nunc vero, cum in *eodem volumine* idem carmen iteretur, mihi quidem fieri fere non potuisse videtur, ut frequentes adeo, atque eae quidem tam leves, in utrumque, vel in alterutrum irreperent mendæ. Quid enim? num ignorare potuerunt codicis nostri exscriptores, idem canticum diverso in loco recurrere? an vero adeo fuerunt negligentes, ut differentiam inter utrumque non animadverterent, atque adeo si quid incuriosius scriptum deprehendissent, neutrum ex altero restituerent et emendarent? Quod quum factum non sit, iure merito colligitur, etiam has ipsas lectiones, etsi magnam adeo errorum suspensionem iniiciunt, tamen maiora adhuc integritatis indicia præ se ferre.“ — Denique d) in exemplarium altero (in Samuelis libro) nullam pæne alicuius momenti diversitatem reperiri existimat SCHULTENSIVS, „quin vel maiorem vim et significantiam, vel subtiliorem quandam venustatem, vel splendidiorem figurationem, vel florentiorem stili gratiam præferat.“ — Ex quibus omnibus colligit, carmen hoc denuo sub stilo esse revocatum, atque a *Davide* quidem

tione illustrat. Sed Abarbenelis sententiam tuetur VENEMA, *primum*, quod noster Psalmus sit uberior, et additamentis auctus, quae in nova editione non fuissent ablata; *tum* quod fuerit hic Psalmus sacro cultui in templo dicatus, ut inscriptio docet, adeoque non prior, sed posterior, et revisus, quippe sacris aptatus; *denique* quod hic sit altero planior, et hic illic facilior. Eadem DOEDERLEINII est sententia: „Regis quidem res gestas descripserunt historici Judaeorum vel prophetae, coevi rebus gestis, ideoque primam hymni editionem post devictum Saulum, propheta nescio quis, historiae Davidis inferere haud dubitavit ob carminis gravitatem et elegantiam. Alteram autem vates e carminum suorum corpore noluit exulare (necdum enim tum in canonem relatae videntur vel historiae, vel hymni); at perpoliens subinde, melioremque in formam, pro more eruditi scriptoris, retractans antiquum carmen vates, immutavit quaedam, vel elegantiae causa et puritatis, vel ob perspicuitatem, vel denique propter aptitudinem ad usum publicum. Itaque nec in mendorum rationem omnes diversitates censendae, neque vocum differentium conformatio sollicitanda nimis videtur. Utrumque enim exemplum genuinum, probum, elegans, sublime; alterum antiqus, limatius alterum atque castigatius editum *).“

Ego

*) Eadem I. A. STARKII est sententia, in *Davidis aliorumque Poetarum Hebraeorum Carminum Libris V.*, Vol. I. p. 346.: „Nisi me omnia vehementer fallunt, ille

Ego vero, cur *Davidem* earum, quae inter utrumque exemplar deprehenduntur, varietatum, auctorem censeamus, rationem idoneam prorsus video nullam. Quae enim Schultenius affert ad convellendam eorum sententiam, qui discrepantiae illius causam librariorum oscitantiae tribuunt, hoc tantum probant, extitisse iam vetustissimis temporibus, longe antea, quam ii libri, qui nunc Veteris Testamenti nomine comprehenduntur, in unum corpus essent redacti, duplex nostri carminis exemplar. Utriusque vero apographi varietates quum vel in vocibus aequipollentibus, vel in literis figura similibus inter se permutatis, vel in earundem vocum formis duntaxat diversis, vel denique in uno alterove vocabulo aut versiculo sive addito, sive omisso, sint positae; eiusmodi eas cunctas esse apparet, ut antiquissimis carminis Davidici exscriptoribus originem debere, verisimillime sit, a quibus certe accurata illa et anxia in describendo diligentia expectanda non

ille, qui Psalmodum volumini insertus hymnus est, emendatus exemplar sistit; quae utrum ab ipso Davide profecta sit emendatio, an ab eo, qui carmina Davidica collegit, dubium est. Qualem autem nobis hunc Psalmum exhibet auctor librorum Samuelis, hoc primum exemplar esse videtur, a posteriori poetae manu nondum emendatum et politum. Tamen consentientibus antiquis non negaverim, Psalmum decimum octavum ex loco parallelo, ubi laborat lectio, sanari posse. "Nec diversus est GERH. BENTH. REDDINGIUS in *Observat. Philologico-Critt. de Psalmis bis edit.*, Franegu. 1795. p. 24. et Auctor *Symbolar. ad historic. V. T. interpretat.* p. 123. seq.

non erat, qua posteriores duplicis, quod circumferebatur, exempli differitates servare studuerunt. Istius generis diversitates in omnibus omnino monumentis scriptis, praesertim priscis, quorum plura supersunt exempla, deprehendere necesse est, quae rarissime ab auctoribus ipsis proficiuntur *). Ac nostri carminis si tertium extaret exemplar, sane et huic suas fore varietates, nulla potest esse dubitatio.

Quae

*) Sic in *Ibn Doreidiani Poemati* (primo ab EBERH. SCHEIDIO, Harderov. 1768. arabice solum, postea ab AGG. HAITSMa cum largo Commentario Franegu. 1773. denique etiam ab EBERH. SCHEIDIO, cum versione et animadversis. Harderov. 1786. editi), quibusdam codicibus, octo integri versiculi hic illic inserti leguntur, qui in aliis codicibus deficiunt, quorum nonnullos certe spurios esse, et additos a feriore manu, satis verisimile fecit Scheidius pag. 70. 71. Animadversis. Taceo alias, minoris momenti varietates, partim ex vocabulorum aequipollentium, partim ex punctorum diacriticorum permutatione ortas, quas ex tribus carminis illius codicibus manuscriptis collectas Haitisma textui Arabico a se edito p. 154 — 160. addidit, hac tamen subiuncta observatione: „Facile *Philarabibus*, si attenderint cum ad exiguam in Variantibus lectionibus differitatem, tum ad vocum, quae magis dissonant, ac in significatione dissentiunt, collationem, patebit, non adeo, si rite perpendantur, dissensum reperiri quoad sensum vel mentem Autoris.“ Et in Praefatione pag. XXIII. „Est sane mirandum, in Poematio 240. versuum plusquam 150. Variantes reperiri Lectiones, idque ex tribus tantum exemplis Manuscriptis, adeo ut vix dubium superfit, quin si plura exempla Mss. conferantur, numerus earum argumentum acciperet. Hoc ne ex suspitione levi vel coniectura probabili sit positum a nobis, iuvat documento insigni comprobasse.

Versus ~

Quae vero nobis hodie supersunt, duo apographa, ex se invicem, ad sanioris critices leges, emendari posse videntur.

Restat,

Versus 34. Ibn Doreidi ab *Elmacino* Hist. Sarac. L. I. pag. 66. [ed. Erpen.] citatus, hoc modo impressus legitur:

وابن الاشعب الغيل فان نفسه
الي الرنا حذار سمات العري

Filium Affabi iuvit se interfecisse in veste metu opprobrii nuditatis. In nostro vero Cod. Mfto. et duobus collatis extat ut dedimus:

وابن الاشخ الغيل ساق نفسه
الي الردي حذار اشبات العدي

Affachides, princeps, animam suam impulit in mortem prae metu insultationis hostium. — Si respexeris ad collationem horum, modo tres voces sunt similes, *أبى*, *الي*, et *نفسه*, reliquae dissimiles, partim ex *Erratis Typographicis*, partim ex variante in exemplo Mfto, quo usus fuit Erpenius, per *librarios* lectione. Quam varietatem dehinc pluribus illustrat *Haitsma*. Causam vero et originem tot variantium lectionum in uno carmine recte quaerit partim in *oscitantia libreriorum*, qui literas figura affines, inter se confuderunt, partim in *Critica docta* eorum, qui circa codices manuscriptos versati fuerunt, eosque curarunt, ut emacularentur, et nitidi essent; qui, cum quae ipsis mendosa viderentur, vel in textu ipso corrigerent, vel ad marginem, vel denique alio loco, fieri non aliter potuit, quin in subsequentibus transcriptionibus in textum inducerentur. Subdit tamen *Haitsma* etiam post hasce observationes (p. XXIX.): „ex omnibus

Restat, ut carmen ipsum subiunctis varietatibus alterius exempli, quod 2 Sam. XXII. extat, apponamus, eodem consilio eademque ratione, ut supra (p. 330.) in Psalmo quarto decimo fecimus *).

לְמַנְצֵחַ I

nibus istis variantibus Lectionibus, si expendantur, nihil vel parum sensum textus turbari, cum vel in minimis haereant, vel voces, haud multum suis significatibus ab iis, quae in textu, diversas fistant.“

Ita vs. 24. pro *شكا* questus fuit, in aliis codicibus legitur *اشتكي*, in Coniug. VIII., sed non diversa significatione. Vs. 76. pro *القرى*, dorsum, in al. *الطا*, eiusdem significatus. Vs. 131. pro *حادي*, agaso, in al. *رعي*, pastor, quod sensum non mutat. — Eadem est ratio earum lectionum variantium, quas in Zoheiri Carmine observatas, textui, Lipsiae 1792. a nobis edito, subiunximus, et omnium omnino carminum Arabicorum, quorum plura extant apographa. Quae carmina si inserta essent scriptorum volumini, quod plurimum seculorum superstitione ut *sacro sanctum* veneraretur, heus! quantum desudassent Theologi et Philologi in vindicanda illarum varietatum *genuina veritate*, gravitate, significantia, elegantia, subtili venustate! Quae splendida fors utinam numquam contigisset priscorum Hebraeorum carminibus!

*) Carmen nostrum in versus *acatalecticis* divisum, novisque punctis vocalibus instructum, additis notis criticis, una cum versione latina, exhibuit E. I. GREVE in *Tractatu de Numeris Hebraeorum poeticis*, qui insertus est *Ultimis Capitibus libri Iobi ab ipso ad Graec. Vers. recensitis et notis instructis*. P. II. p. 207 — 215. — Extat etiam I. G. VOGELII *Observationum criticarum in V. T. Specimen I. sistens collationis 2 Sam. XXII. cum Psalmo XVIII. partem priorem*, Hal. 1770. 4., sed decem tantum priores carminis nostri versus comprehendit.

1 לַמִּנְצַח לְעֶבֶד יְהוָה לְדוֹר אֲשֶׁר דִּבֶּר a) לַיהוָה
אֶת-דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַזֶּה לַיהוָה
אֹתוֹ מִכֶּף פֶּלֶא-אֲזִיבֹר וּמִיָּד b) שְׁאוּל

2 וַיֹּאמֶר אֶרְחַמֶּךָ יְהוָה חֲזָקִי c) :

3 יְהוָה סִלְעִי וּמְצֻדָּחִי d) וּמִפְּלִטִי e)

אֱלֹהֵי f) צוּרֵי אֲחֶסֶה-בּוֹ

מִגְּפֵי יָקָרָן יִשְׁעֵי מִשְׁגָּבֵי f) :

4 מִהָלַל אֶקְרָא יְהוָה

וְזֶמֶן אֵיבִי g) אֲנֹשֶׁעַ :

5 אֶפְפֹּנֵי h) חֲבֵלֵי-מוֹחַ i)

וְנַחֲלֵי k) בְּלִיעַל יִבְעֵהוּנִי l) :

6 חֲבֵלֵי שְׁאוּל m) סִבְבוּנֵי

קִדְמוֹנֵי n) מִזְקָשֵׁי o) מוֹחַ :

7 בַּצֵּר-לִי

VARIANS LECTIO 2 SAM. XXII.

a) וַיִּדְבֵּר דוֹר	g) וַיִּמְאִיבֵי
b) וּמִכֶּף	h) פִּי אֶפְפֹּנֵי
c) Integrus versiculus abest.	i) מִשְׁפְּרֵי-מוֹחַ
d) וּמְצֻדָּחִי, per <i>Kibbutz</i> .	k) נַחֲלֵי
e) וּמִפְּלִטִי-לִי	l) יִבְעֵהוּנִי
f) אֱלֹהֵי	m) סִבְבוּנֵי
f) Additur: וּמְנוּסֵי מִשְׁעֵי	n) קִדְמוֹנֵי
מִחָמָס הַשְּׁעֵנִי	o) מִזְקָשֵׁי, defective;

- 7 בַּצַּר-לִי אֶקְרָא יְהוָה
וְאֶל-אֱלֹהֵי "אֲשׁוּעַ" p)
"וְשָׁמַע" q) מֵהִיכְלוֹ קוֹלִי
וְשׁוּעָתִי "לִפְנֵי תְבֵא" z) בְּאֲזְנוֹי :
- 8 "וַחֲגַעַשׁ" s) וַתַּרְעֵשׁ הָאָרֶץ
"וּמִסְדֵי הָרִים" z) וַרְגָּזוּ
וַתִּחַגַּעְשׁוּ כִּי-חָרָה לוֹ
- 9 עָלָה עֵשׂוֹן בְּאֶפְסוֹ
וַיֵּשׂ מִפִּיּוֹ תֹאכֵל
גַּחְלִים בְּעֵרוֹ מִמֶּנּוּ :
- 10 וַיֵּט שָׁמַיִם וַיִּרְדַּ
וַיַּעֲרַפֵּל תַּחַח רִגְלָיו :
- 11 וַיִּרְכַּב עַל-כְּרוֹב וַיַּעֲף
"וַיִּנְדָּא" u) עַל-פְּנֵי-רוּחַ :
- 12 "וַיִּשַׁח" x) הַשֶּׁף "סִהְדוּ" y) סְבִיבוֹחָיו "סִכְחוּ" z)
"הַשְּׂכַח-מַיִם" a) עָבִי שְׁחָקִים :
- 13 מִפְּנֵה כְּנָדוּ "עָבִיו עֲבָרוּ" b)
"בָּרַד וַנְּחַלִּי-אֵשׁ" c) :
- 14 "וַיִּרְעַם"

VAR. LECT.

p) אֶקְרָא	x) וַיִּשַׁח
q) וַיִּשְׁמַע	y) Deeft.
r) Duo haec vocabula defunt.	z) סִכְחוּ
s) Lectio marginalis וַיִּחַגַּעַשׁ	a) הַשְּׂרַח-מַיִם
t) מִזְסֵדוֹת הַשָּׁמַיִם	b) Defunt haec duo vocabula
u) וַיִּרְעַם	c) בְּעֵרוֹ גַּחְלֵי-אֵשׁ

- 14 "וַיִּרְעַם d) בְּשָׁמַיִם e) וַיְהִי
 וַיִּקְלֹוּ וַיִּתֵּן f) קוֹלוֹ
 בְּרָד וַיִּגְחַלִּי וַיִּאָּשׁ g):
- 15 וַיִּשְׁלַח h) הַחֲצוֹת וַיִּפְּצוּם
 וַיִּבְרְקוּם רַב וַיְהַחֲסוּם i):
- 16 וַיִּרְאוּ אַפְיָקוּי k) מַיִם
 וַיִּגְּלוּ l) מוֹסְדוֹת m) תַּבֵּל מִמַּעַרְתָּהּ n) וַיְהִי
 מִבְּשֵׁמֶת רֵיחַ אֲפָהּ o):
- 17 וַיִּשְׁלַח מְמָרוֹם וַיִּקְחֵנִי
 וַיִּמְשְׁנֵנִי מִמַּיִם רַבִּים:
- 18 וַיִּצְלַמְנִי מֵאֵיב עוֹ
 וַיִּמְשְׁכֵנִי כִּי אֲמַצוּ מִמַּבְּרִי:
- 19 וַיִּקְדַּמְנִי p) בְּיוֹם אִידִי
 וַיְהִי-יְהִי וַיִּהְיֶה q) לְמִשְׁעוֹ לִי:
- 20 וַיִּוְצֵאֵנִי r) לְמִרְחֹב
 וַיַּחֲלֵצֵנִי כִּי-חַפֵּץ בִּי:
- 21 וַיִּגְמַלְנִי

VAR. LECT.

d) יִרְעַם	m) מְסֻדוֹת
e) מִן-שָׁמַיִם	n) בְּנִעְרָה
f) קוֹלוֹ	o) אֲפֹ
g) Deest hoc hemistichium	p) וַיִּקְדַּמְנִי
h) חֲצוֹת	q) מִשְׁעוֹן
i) בְּרַק וַיְהִי	r) וַיִּצֵּא
k) יָם	t) אֲהִי
l) יִגְלוּ	

- 21 יגמלני יהוה כצדקתי s)
 פבר ידי ישוב לי :
- 22 כי שמרתי דרכי יהוה
 ולא רשעתי מאלהי :
- 23 כי כל-משפטיו z) לנגד
 וחקיו לא-אסיר מגי u)
- 24 ואהי תמים עמו x)
 ואשמר y) מעוני :
- 25 וישב יהוה לי כצדקתי z)
 פבר ידי a) לנגד עיני :
- 26 עם-חסד חסד
 עם-גבר b) תמים תמים :
- 27 עם-גבר חסד c)
 ועם-עקש החפחל d) :
- 28 כי-אחה עם e)-עני הושיע
 ועיניו רמוח f) השפיל :
- 29 כי-אחה תאיר גרי g)
 יהוה h) אלהי i) וגיה חשפי :

כי 30

 VAR. LECT.

s) כצדקתי	c) חסד
t) משפט	d) חפחל
u) לא-אסיר ממנה	e) ואח-עם
x) ואהיה תמים לו	f) ועיניו על-רמים
y) ואשמרה	g) גרי יהוה
z) כצדקתי	h) ויהוה
a) פברי	i) Abest
b) גבור	

- 30 כִּי בָּה' אָרִיץ (k) גָּדוֹד
 "וּבֵאלֹהֵי (l) אֲדַלֵּג-שׁוֹר :
- 31 הָאֵל הַמִּים דָּרְכּוֹ
 אֲמַרְחָ-יְהוָה צְרוּפָה
 מִגֵּן הוּא לְכָל "הַחֹסִים (m) בּוֹ :
- 32 כִּי מִי "אֵלֶּה (n) מִבְּלַעֲדֵי יְהוָה
 וְמִי צוֹר "וּלְחֵי (o) אֱלֹהֵינוּ :
- 33 הָאֵל "הַמְאֹרְגֵי (p) הָיִל
 "וַיִּחַן (q) הַמִּים "דָּרְכֵי (r) :
- 34 מְשֻׁה "רְגְלֵי (s) כְּאֵלוֹחַ
 וְעַל בְּמוֹתָי וְעַמִּידָנִי :
- 35 מְלִמֵּד יָדֵי לַמִּלְחָמָה
 "וְנִחַחְתָּה (t) קִשְׁתִּי-נִחַחְשָׁה "זְרוּעֵתִי (u) :
- 36 וְחָסוּ-לִי מִגֵּן יִשְׁעָהּ "וַיִּמְיֶנָּה חֲסֵדָנִי (x)
 "וְעִנְוֹתָהּ (y) חֲרָבָנִי :
- 37 הַרְוִיב "צַעֲדֵי חֲחָתִי (z)
 וְלֹא מַעֲרֵוּ קַרְסְלֵי :

38 "אָרִיץ

Ff 2

VAR. LECT.

k) בָּכָה אָרִיץ	s) רְגְלֵי lect. text.
l) בֵּאלֹהֵי	t) וְנִחַח
m) חֲחֹסִים	u) זְרוּעֵתִי
n) אֵל	x) Defunt haec duo voca- bula
o) מִבְּלַעֲדֵי	y) וְעִנְוֹתָהּ
p) מַעֲרֵוֹי	z) צַעֲדֵי חֲחָתִי
q) וַיִּחַן	
r) דָּרְכּוֹ lect. text.	

- 38 אַרְדָּף a) אוֹיְבֵי וְאֲשִׁיפִים b)
וְלֹא אָשׁוּב עֵד, כְּלוּתֶם c):
- 39 וְאֲמַחֲצֶם וְלֹא יִכְלוּ קוּם d)
וְפָלוּ תַחַת רַגְלֵי:
- 40 וְהִזְרִנִי e) חֵיל לְמַלְחָמָה
תִּכְרִיעַ קָמִי f) תַּחְתִּי:
- 41 וְאֵיבִי בְּהִתָּה g) לִי עֶרְף
וְמִשְׁנָאֵי אֲצַמִּיתֶם h):
- 42 וְשִׁיעוּ i) וְאִין מְלוֹשִׁיעַ
עַל-יְהוָה k) וְלֹא עָנָם:
- 43 וְאֲשַׁחֲסֶם כְּעַפְרַיִם עַל-פְּנֵי-רֹחַ l)
כְּטִיט הוֹצֹחַ m) אֲרִיקֶם:
- 44 תִּפְלֹטֵנִי n) מִרִּיבֵי עָם o)
תִּשְׁיַמְנֵי p) לְרֹאשׁ גּוֹיִם
עִם לֹא-יִדְעָתִי q) יַעֲבֹדוּנִי:
- 45 לְשִׁמְעֵ אֲזִן וְשָׁמְעוּ לִי
בְּנֵי נֶכֶד וְכַחֲשׂוּ-לִי r):

בְּנֵי 46

VAR. LECT.

a) אַרְדָּפָה	k) אֶל-יְהוָה
b) וְאֲשִׁמִּידֶם	l) כְּעַפְרַיִם-אֶרֶץ
c) כְּלוּתֶם	m) אֲדַקֵּם אֲרִיקֶם
d) וְאֲכַלֵּם וְאֲמַחֲצֶם וְלֹא יִקְוּמוּ	n) וְתִפְלֹטֵנִי
e) וְהִזְרִנִי	o) עָמִי
f) תַּחְתִּי	p) תִּשְׁמַרְנֵי
g) תַּחַת	q) יַעֲבֹדוּנִי
h) מִשְׁנָאֵי וְאֲצַמִּיתֶם	r) בְּנֵי-נֶכֶד וְכַחֲשׂוּ-לִי לְשִׁמְעֵ אֲזִן וְשָׁמְעוּ-לִי:
i) יִשְׁעוּ	

- 46 בְּנֵי-נֹכַח וְכֹל * וְנִחְרְבוּ *) מִמְסַבְרֵיהֶם :
- 47 חֵי-יְהוָה וְכֹדֶף צוּרֵי וְרִים s) אֱלוֹהֵי f) וְשָׁעִי :
- 48 הָאֵל הַגּוֹחַז "נִקְמֹח z) לִי וְדַבֵּר u) עִמּוֹ "תַּחֲתֵי x) :
- 49 מִפְּלִטֵי y) מֵאִיבֵי אֶף מִן-קָמִי z) תְּרוּמַמְנֵי מֵאִישׁ "חָמֵס a) תְּצִילֵנִי :
- 50 עַל-פֶּן אֲדַךְ "בְּגוֹיִם יְהוָה b) וְלִשְׁמֶךָ "אֲזַמְרָה c) :
- 51 מִגְּדוּל d) וְשִׁיעוּחַ מְלִכּוֹ וְעִשָּׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹד וְלִזְרַעוֹ עַד-עוֹלָם :

2. אַרְחָמָה]

F f 3

VAR. LECT.

* וְנִחְרְבוּ	y) וּמִזְצִיאי
s) וְרִים	z) וּמְקָמִי
f) צוּר	a) חָמָסִים
z) נִקְמֹחַ	b) יְהוָה בְּגוֹיִם
u) וּמְרִיד	c) אֲזַמְרָה
x) תַּחֲתֵי	d) מִגְּדוּל lect. margin.

2. אֲרַחֵמֶךָ יְהוָה] Dissentiunt interpretes de verbo רַחַם, *diligere* num vertendum sit, an *misericordiam petere*? — 1) Alterum significationem hic adhibendam censet ABEN-ESRA: מלח רחמים בכל המקרא מהבניין הכבד וארהמך סבניין הקל ואיכנו פועל יוצא על דרך בני רַחַם Verbum יצאוני יצאו ממני וזה אבקש רחמים ממך *ubique alias in Coniugatione Piel occurrit, qua misereri alicuius denotat. Hic vero, ubi in prima Coniugatione est positum, transitiva notione non potest accipi, sed vertendum: misericordiam abs te petam. Ita Jerem. X, 20. בְּנֵי יִצְאוּנִי non vertendum est: filii mei eduxerunt me, sed, quum in Cal positum sit, reciproce, egressi sunt a me. Quod ipsum sequutus BUCERUS, sensum exprimit his verbis: „Tua paterna caritate atque benevolentia perpetuo confidam, hanc semper implorabo, postquam tam prolixè opem mihi tulit, et a puero usque in hanc horam me mirifice adeo per mille rerum discrimina duxit.“ — 2) Sed multo aptior videtur altera *diligendi* notio, quam Alexandrinus praeiuit, qui ἀγαπήτω σε ponit, nec non Chaldaeus: אֲחַבְכִּינָה, *diligam te*. Ita et IARCHI אֲרַחֵמֶךָ אֲהַבְכִּינָה, כדמחרנם וְאֲהַבְכִּי לְרַעַף וְחַרְהֵם, eademque amandi significatione etiam apud Chaldaeos in usu fuisse, hinc Chaldaicum interpretem Levit. XIX, 18. pro Hebraeo אָהַבְתָּ אֶת רַחֵם ponere. Recte huius verbi significationes exponit VENEMA: „Radix רַחַם, quae in origine dicit *molliter fovit*, ut ex Arab. colligitur [رَحِمَ, *incubavit ovis gallina*], et inde ad *uterum*, τὸ ἐμβρυοδόχον ἕντερον, quo *foetus* molliter fovetur, transit, hinc *cum* ad *misericordiam*, tum ad *intimam dilectionem* sese flexit, cum foetus intime ab utero comprehendatur, et matris ardentissimum affectum excitet. Cum autem amori matris erga foetum, utpote superioris erga inferiorem egenum et miserum, rectius respondeat amor *misericordiae*; hinc de Deo passim usurpatur, eiusque intimum affectum erga miseros et inopes homines expingit.“ — רוֹחֵי Robur meum,*

meum, qui omne robur, omnem virtutem mihi suppeditas. — In Samuelis libro integrum hoc hemistichium abest, quamvis et ibi a Syro et Arabe exhibeatur, sed, ut recte KOEHLERUS observat, haud dubie ex Psalmo introductum. A Davide ipso additum esse in posteriori editione, REDDINGIUS censet: „Davides, inquit, hoc carmen primum composuerat, cum a profligatis hostibus vix reversus, flagranti amore erga Deum et indignatione in hostes suos totus abreptus erat; carmen hinc abrupte et magno cum furore inchoabat, quod ei non poterat in oculos incurrere, cum illud revidebat. Tum vero iudicavisse videtur, carminis initium ita mutandum esse, ut debita allocutione ad Deum inciperet; sed simul attendens ad partes sibi invicem respondentes, necesse habuit, ut ultimam partem commatis tertii totam reiiceret, quod et sine textus detrimento facile fieri potuit.“ — Ego potius ab eo, qui carmen hoc cultui publico accommodaret, vel ab alia Davide seriore manu additum hoc hemistichium puto. Certe Carmen grandius statim abrupte inchoare videtur: *Iehova rupes mea*, reliqua, ut Psalm. XXVI. *Iehova lux mea et salus mea*.

3. [יהוה סלעי] *Iehova, rupes mea!* Historice hoc interpretatur IARCHI: סלעי שעורחני בסלע המחלקות כשהייתי מצומצם בין שאול ואנשיו להחפש כמו שג' ושאול *Petra mea, qui opem mihi tulisti apud petram divisionis (2 Sam. XXIII, 28.), quum ab ipso Saule eiusque copiis obsessus, parum abfuit, quin comprehenderet, iuxta illud 1 Sam. XXIII, 26.* „Itaque Saul et socii eius in modum coronae cingebant Davidem.“ Quod AGE-LLIO etiam placuit, qui sensum ita exprimit: „Non tam illi abruptae petrae deserti Maon confidebam, et me, cum ad eam perfugissem, tutum ab hostibus putabam, quam de tuo auxilio, et in te tutus eram.“ — Quod argutum videtur. Rectius 2) ABEN-ESRA: דרך משל כאדם שחוא

ממנו ופחד מהשפל ממנו כמקום נבירה ולא figurate hoc dictum esse ait, imagine desumpta ab homine, qui in editum locum se recipit, ubi hostem, qui inferius est, non meruit. Sensus igitur: „Ad te, hoste me persequente, confugio, tanquam ad praealtam invictamque rupem, quorsum vis hostilis penetrare nequit. Metaphora petitur ab inexpugnabilibus illis Palaestinae rupibus, quae ob praecipitia difficilemque aditum tutas praestabant latebras, non solum fugitivis, sed et quandoque latronibus; ceu patet ex historia Herodis, tales petras non nisi summa industria ac stratagematibus expugnantis (IOSEPHI *Antiqq. Iudd.* L. XIV. Cap. XXVII.); item ex Iud. VI, 2. ubi Israelitae contra irrupentes Midianitas exstruunt sibi in montibus מערות et מצודות, speluncas et asyla. Hinc illae phrasae: in petra exaltavi me, Pf. XXVII, 5. LXI, 3. Ierem. XLVIII, 28. Linquite urbes et habitate in petris, Pf. XXXI, 4. XLII, 10. Alias petra opponitur etiam coeno, in quo pedes stare nequeunt, sed vacillant; item luto, ubi subsidit homo, magisque semper demergitur.“ GEIER. —

3) Hebraeo פֶּלֶע collato cum Arabum ⁵⁰سَلْع, fissura in monte, REDDINGIUS nomen Hebraicum speluncae notione h. l. censet adhiberi, ut aliis in locis, I. D. MICHAELE praeunte, qui in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* p. 1770. Iud. XV, 8. et 1 Sam. XXIII, 25. פֶּלֶע petram significare sibi persuasit. „Hinc, Reddingius inquit, quia homines semet in speluncis contra hostium invasiones saepissime abscondere solebant, orta est notio asyli, refugii, quae obtinet in locis, ubi de Deo adhibetur, porro a parte facta denominatione ad totam petram vox est translata. Davides forte speluncae nomine h. l. respicit ad requiem gratissimam, quam post acerbissimam pugnam nactus erat; sic enim pastores olim ac viatores meridiano tempore antra et speluncas ingredi solebant calore solis defessi.“ — [מצודתי מצודה MICHAELIS in *Supplem.* P. V. p. 1538. non ad radicem

radicem צוּר, ut faciunt plerique, sed recte ad מַצְרָה referendum esse observat, idemque esse cum Arabum مَصْرَان, ^{5 1 1}

Plur. مَصْرَان, ^{5 1 1} vertex montis. „Hac propria significatione ponitur Iob. XXXIX, 28., ubi aquila pernoctare dicitur

עַל-שָׁן-סֵלַע וּמַצְרָה, certe non in castello, sed in summo montis fastigio; sic et acceperim nomen, ubi frequens in historia fugae Davidis occurrit, nec enim castella habebat, in quae se reciperet, sed inaccessa montium.

Vide et Ies. XXXIII, 16. *Is excelsa habitabit, מַצְרֹת סֵלְעִים מְשֻׁבְּבוּרִים inaccessiblea montium fastigia sunt locus eius tutus.* Verum et potest castellum in monte significare, sicque accipiendum, ubi de Sione ponitur, 2 Sam. V, 7.

Atque locum aditu et expugnatu difficilem, in quem se quis recipit, ut ab hoste tutus sit, et hic videtur indicare. —

In altero exemplari vocabulum est defective, litera ם ommissa, scriptum, forsan hisce punctis vocalibus instruendum:

מַצְרָהּי — [וּמַפְלִיטִי] *Et evadere me faciens ex maximis periculis, hostiumque insidiis, quomodo verbum פָּלַט usurpari vidimus Ps. XVII, 13.* אִמְחִי additi huius epitheti rationem reddit hanc:

כִּי הַסֵּלַע וְהַמַּצְרָה שֵׁי־שֹׁבֵב הָאָדָם בּוֹ פֶּעַם יִנְצַל וְפֶעַם לֹא יִנְצַל שֶׁם כִּי שֶׁם יִהְיֶה אֲרִיבִיר אֶבֶל אֲנִי כִשְׁבַחְתִּי כִשְׁמֹךְ וְהִצַּלְתָּ אֹהֲבֵי בְּכָל הַפְּעָמִים

Nam qui in petram et locum munitum sese recipit, interdum evadit, interdum vero non, siquidem ab hoste ibi interdum comprehenditur; me vero, qui ad tuum nomen, tanquam ad editam arcem confugio, semper salvum praestitisti. —

Alterum exemplum addit לִי, *servator meus mihi*, quod Clericus inutile pronuntiat, Schultensius vero novum pondus et gratiam adferre ait, cum quo consentit Reddingius.

N. G. SCHROEDERUS quoque in Syntaxi Reg. XXXII. d) affixa pronomina cum particula לִי composita, saepe redundare observat cum quadam elegantia, aut levi emphasi; qua id, quod in alicuius commodum vel damnum fit,

significetur, veluti Amos הַמְלֵאָה לָהּ הַעֲבֹלָה הַמְלֵאָה *plaustrum plenum sibi*. לִי h. l. et mihi genuinum viderur, cum etiam Pf. CXLIV, 2. gravius מִפְּלִיטֵי-לִי occurrat, et, quod in nostro Psalmorum exemplo sequitur, אֱלֹהֵי, ex לִי ortum credibile sit, quod posterior manus, sive oscitantia, sive consilio, pronomen repetitum inutile reputans, in nomen divinum mutaverit, proptereaque אֱלֹהֵי, quod in Samuele legitur, omiserit. — Ceterum in eo, quod nunc in Psalmis extat, אֱלֹהֵי, haud pauci *roboris* notionem respici putant, quum אֱמִלּוּ sit *virtus, robor*, q. d. tu, cui numquam ad adiuvandum potentia deest. — צוּרֵי *petra mea*, quo adiutore, tanquam in petra praealta, constitutus tutus sum, in quem praesidium meum posui, defensor et propugnator meus. Sic Deut. XXXII, 30. cum Moses causam vellet ostendere, cur non unus persequeretur mille, et duo fugarent decem millia, iuxta divinam promissionem, subdit, quia צוּרֵי, *propugnatorem suum*, commutarunt, et Iehovam reiecerunt. Et innox vs. 31. *Quoniam non ut propugnator noster est propugnator illorum.* Sic et Hannah, mater Samuelis, I Sam. II, 2. *Non est צוּר propugnator, defensor, ut Deus noster.* Et infra in hoc Psalmo, vs. 31. *Quis Deus praeter Iehovam, et quis צוּר, propugnator, praeter Deum nostrum?* et item Deut. XXXII, 37. irridens Moses fiduciam populi collocatam in diis alienis, *ubi, inquit, sunt dii illorum, צוּר הַסִּיּוּ בִּי, petra, propugnator, in quo praesidium collocarunt?* Et Iesaj. XXX, 29. Deus vocatur צוּר יִשְׂרָאֵל *propugnator Israelis*, Israelitici populi numen tutelare. KIMCHI hoc loco אֱלֹהֵי et צוּר dicit כִּפֵּל עֲנִיּוֹן בְּמַלְרָח שׁוֹנָרָח כִּי הָאֵל נִקְרָא כֵּן לְפִי שֶׁהוּא חֹק *eiusdem esse significatus, et utrumque ideo Deo tribui, quod virtute et robore omnibus praepolleat.* Recte Alexandrinus hic vertit βουθός μου, *adiutor meus*, et in Samuelis libro φύλαξ μου, *custos meus*. — In altero exemplo pro אֱלֹהֵי-צוּרֵי אֱלֹהֵי צוּרֵי extat אֱלֹהֵי צוּרֵי *Deus rupis meae.* Quod cum KOEHLERO non satis commodo videretur, אֱלֹהֵי, *mi Deus,*

Deus, legendum coniecit. Sed quemadmodum Pf. IV, 1. אֱלֹהֵי חֶסְדֵי *Deus iustitiae meae*, LIX, 10. 17. אֱלֹהֵי צְדִיקֵי *Deus benignitatis meae*, pro, *Deus benignissimus meus*, dicitur, ita et אֱלֹהֵי צוּרֵי dici potest, quod SCHULTENSIO S recte explicat: „*Deus, qui est rupes mea*, qui ubique omni tempore et loco rupem mihi praestat. Non ab- similis ratio in אֱלֹהֵי יְשׁוּעֵי *Deus salutis meae*, qui salutem mihi praestet. Quae phrasalis perquam frequens in Psalmis, ut XXXIII, 5. XXVII, 9., etiam infra vs. 47. aucta et in- tensa, אֱלֹהֵי צוּר יְשׁוּעֵי, *Deus qui est rupes salutis meae*.” Quae VOGELII quoque sententia est, dum dicit, אֱלֹהֵי sensu *Auctoris* hic accipiendum esse, quod a Koehlero non intellectum esse, miror. — אֲחֻסֶּה-בּוֹ, *in quem confugio*, ad quem praesidii causa omne meum pono refugium, cf. Pf. V, 12. Est hic ellipsis pronominis relativi אֲשֶׁר, ut saepe. Notum autem, Hebraeis בּוֹ אֲשֶׁר poni pro בְּאֲשֶׁר. — Paulo aliter IARCHI hanc figuram interpretatur: אֲחֻסֶּה-בּוֹ אחכסה בצל כענין שנאמר מבלי מחסה חֲבָקִי צוּר שהסלעים כסוי ומגן להולכי דרכים מן הרוחות ומזרם גשמים, *cuius umbra contegar, eadem metaphora, quae Job. XXIV, 8. defectu refugii petram amplectuntur; est enim rupes viatoribus protectio contra ventos et imbres.* — מִגְּבֵי, *clypeus meus*, quem hostium ictibus veluti obiticio; qui me clypei instar tuitus es contra hostium tela ictusque. Bene Alexandrinus posuit ὑπερασπιστής μου, qui obiecto scuto me a telis hostium defendis. — וְקַרְנוֹ יְשׁוּעֵי *Et cornu salutis meae*. In hac figura explicanda interpretes non plane consentiunt. 1) Plerique eam desumptam esse putant ab animalibus corniferis, quae cornubus se defendunt, et contra pugnancia repellunt. Ita THEODORETUS: τὸ δὲ κέρας σωτηρίας τέθεικεν ἐν μεταφορᾷ τῶν ζώων, τῶν τοῖς κέρασιν τὰς πολεμίας ἀμυνόμενων. KIMCHI: דרך המקרא לכנות החזק בקרן כמו וְקַרְנֵי יָאֵם קַרְנֵי לְפִי שֶׁהַאֵיל וְהַשׁוֹר והראם חזקם וכחם בקרנים שהם מנגחים בהם *Solent Hebraei scriptores robur cornu figura exprimere. Sic Deut.*

XXXIII, 17. Cornua Capreae cornua illius, quibus populos cornupetet. *Translatione sumpta a cervis, tauris et capreis, quorum robur et vitae praesidium est in cornubus, quibus cornupetunt.* — 2) Sed I. A. NOESSELT, in Dissertat. quae inscribitur: *Iesus Christus τὸ κέρας τῆς σωτηρίας ad locum Lucae I, 69.* (recusa in Eiusd. *Opuscul. ad Interpretat. Sacrar. Scriptur.* Fasc. I. edit. sec. Hal. 1785. p. 31. seqq.) §. V. VI. יָשַׁע יְרֵכָה existimat de galea dictum, quae incolumitatem praestet, sive ita quasi caput muniat, ut de ictibus hostium nihil sit metuendum. „Namque inter veteres populos, quemadmodum illi apud PHAEDRUM *Fab. L, III. Fab. V. vs. 5. seqq.*

*Duces — —, qui capitibus cornua
Suis ligarant, ut conspicuum in proelio
Haberent signum,*

multi *cornua galeis* applicabant, sive ut hostibus terrorem incuterent, quod de Gallis DIODORUS Sicus refert (*Biblioth. L. V. C. XXX. T. I. p. 353. ed. Wessell.*), sive ut duces facilius internoscerentur, ut PLUTARCHUS Pyrrhum regem ab insigni crista cornibusque hircinis in galea narrat cognitum fuisse (in *Pyrrho* Opp. T. I. ed. Francof. p. 384. B.). Quod etsi de Ebraeorum gente non legitur, tamen neque ab illa prisca simplicitate abhorret, quae pellibus et exuviis animalium inprimis utebatur, et quodam modo intelligitur e I Reg. XXII, II. Nec desiderantur in sacro codice exempla, in quibus similia pro capitis tegumento ponuntur. Etenim Davides Ps. LX, 9. et CVIII, 9. Ephraimitas appellat מַעוֹת רִאשֵׁי, *robur capitis mei.* Quod Ebraicum מַעוֹת רִאשֵׁי est quidem de iis, qui corporis sunt aut capitis custodes, sed similitudo tamen a galea ducta est, quae caput contra ictus defendit, atque cum יְרֵכָה etiam de *robore* dicatur, quae potest maior inter illud et alterum vocabulum מַעוֹת similitudo intercedere? Ac profecto illud adiunctam יָשַׁע, quod est

est in Psalmo nostro, alibi quoque cum *galea* coniungitur, ut כֹּבַע יִשְׁעָה Esai. LIX, 17. Significationem illam vero Psalmsi locus postulare videtur. Dicitur enim Deus Davidi *rupes, propugnaculum, arx, clypeus*, nominibus e re bellica ductis, qui contextus desiderat in קָרְן eandem significationem bellicam; et, cum hic Deum dixisset קָרְן יִשְׁע, in versu 36. ab eo se accepisse ait מִן יִשְׁע, *clypeum incolumitatis.* Haec Noeslletus, docte et ingeniose quidem, cui tamen accedere dubito, quum cornua galeis non tam *defensionis*, quam *ornatus* potius causa applicata fuisse videantur, si etiam demus, fuisse eiusmodi galeas apud Ebraeos usu receptos. *Ornamentum* vero galeae a nostro poeta pro galea ipsa positum esse, vix mihi persuadere possum. — 3) IOH. FRID. FISCHERUS in *Profus. de Vitiis Lexicor. N. T. VIII.*, §. VI. p. 217. metaphoram arcessitam censet ab *eminentiis et ansis altaris* eius, quod in atriis templi, et Mosaici, et Hierosolymitani, non procul ab introitu eius stetit accepimus. „Etenim in quatuor angulis, sive partibus extremis huius altaris, iisque summis, extitisse leguntur totidem eminentiae atque anfae, lignae, sed aere obductae, quae ab Hebraeis קַרְנוֹת, et ab interpretibus Alexandrinis κέρατα dicuntur (vid. Exod. XXVII, 2.). Quicquid enim in re aliqua summa et extrema extat, et *eminet*, id קָרְן Hebraice, Graece κέρας appellatur. Hae vero eminentiae et anfae illius altaris, haec *cornua*, ut vocantur ab interprete Latino vetere, erant tum apud Iudaeos supplicum perfugia, ut arae et foci apud barbaros, ita, ut, qui eorum unum manu teneret, is salvus esset, neque violari a quoquam, sine nefario scelere, posset. Adonias quidem (1 Reg. I, 50.) et Ioabus (1 Reg. II, 28.) saluti suae atque vitae ita consuluisse perhibentur, ut confugerint ad altare illud templi Mosaici, manumque eius cornua apprehenderint. Hoc igitur Iudaeorum illius aetatis more et instituto factum esse facile apparet, ut nomen קָרְן, addito etiam, adiuvandae

vandae perspicuitatis causa, vocabulo ישע, eleganter transferretur a poetis Hebraicis ad personam eius, qui esset perfugium, praesidiumque salutis aliorum. Davides certo in hoc hymno — ut nomina tralata סלע et מצודה ipse interpretatus est proprio nomine מפלט, ita verbis מניס, משגב, מקרו ישע, מקרו מנו subiecit, tanquam interpretamentum, vocabulum מושיע. Nam sensus summae laetitiae, qua pectus regis totum perfudisset acris et attenda cogitatio inenarrabilis benevolentiae favorisque divini, mentem eius congerere coëgit, et conferre quasi in unum, omnia huius laudis vocabula.“ — Sed quum metaphoræ ceterae omnes a locis praealtis adituque difficilibus sint arcessitæ; 4) PAULI haud dubie praeferenda est sententia, קרו h. l. esse *verricem montis*, quae notio non tantum Arabico ⁵قرون, verum Hebraico quoque vocabulo inest, ut cognoscitur ex Ies. V, I. ubi de colle usurpatur, in quo vinea plantata. Cf. I. D. MICHAELIS *Supplem.* P. V. p. 2205. Erit itaque קרו ישעי *excelsus vertex montis*, qui mihi fugienti *salutem praestat*. Sensu non diversum est, quod subiecit, משגבי, *locus meus praealtus*, in quo ab hostium insultibus, ac velut super eos exaltatus maneo. — Sequitur in altero exemplari: ומניסי משיי מהמס השעני, *et refugium meum, salvator meus, a violentia servabis me*, a violentis hominibus (מאנשי המס, ut Kimchi explicat) salutem mihi praestare soles. — Adsentior Koehlero, atque Vogelio, qui hunc versiculum librarii culpa in nostro exemplari omissum esse putant.

4. [מהלל מקרא יהיה] Interpretationis diversitas hic nascitur e verbi הלל πολυσημία. I) Plerique illud accipiunt *laudandi* significatione, qua in Coniugatione *Piel* frequentissime usurpatur, ut מהלל sit *laudatus*, i. e. *laudandus*, *laudabilis*, participio posito pro Latinorum participio futuro passivo, in quo metonymia consequentis est, ut דחיל (Dan.

(Dan. VII, 7.), et נִרְאָה (Ps. LXXVI, 8.), *qui timetur*, est pro eo, *qui timeri debet*, metuendo, formidabili. Vid. STORRII *Observatt.* ad Analog. et Syntax. Hebr. p. 135. not. **). Neque tamen qui *laudandi* significationem admittunt, una ratione verborum nostrorum interpretationem instituunt. 1) Sunt, qui vertant: ego *invoco Deum laudatum*, quod IARCHI explicat: בהלולים אקרא ואחפלל לפניו חמיד כלומר אף לפני החשועה אני מהלל לפי שבטוח מארב *Laudibus eum invocare soleo, et preces coram eo fundere, quasi diceret: etiam ante auxilium latum laudo eum, eo quod persuasus sum de certa eius ope.* KIMCHI: כשאני מחפלל אקרא יי מהלל שאהללנו בטהלותי *cum ego preces fundo, invoco Deum laudatum, quem in carminibus meis celebravi.* Nec multo differt HAMMONDUS: „*Laudatum invocabo*; primo, laudabo pro praeteritis beneficiis, deinde, invocabo eum pro aliis, five novis. Sic Latine dicimus, *laudatum dimisit*, i. e. primo laudavit, deinde dimisit.“ — 2) STORRIO l. c. p. 394. מְהִלֵּל est *Vocativus*; ut vertendum sit: *laudabilis! clamo ad Iehovam*: constructionemque et sensum ita explicat: „*Vocativus, laudabilis!* collocatur ante verbum *clamo*, quod includit *subiectum*, seu pronominis primae personae nominativum, sed *reliqua pars praedicati*, h. e. *accusativus*, qui valet: *ad Iehovam*, sequitur. Sensus est: *laudabilem voco* (conf. v. 2. 3.), *laudo, Iehovam*, nam ab hostibus meis liberor, per eum, servatorem meum (v. 3.).“ — Duplicem interpretandi rationem proponit VENEVA, unam 3): „*clamabo, laudatus sit Iehova*, ereptus sum hostibus et in amplissimum libertatis ac prosperitatis campum eductus; alteram 4): „*qua haec locutio ad morem Orientalium pertinebit, quo angustiis pressi hac formula, laudatus est, vel sit, Iehova* [الله اعلى], uti solebant, ad mala averruncanda. Quae A. Schultensii est observatio (in Collegio Msto.) non spernenda: indicatur, solum Deum esse auxiliatorem.“ — Aiveròs Alexandrinus quoque

que vertit 2 Sam. XXII, 4., sed nostro loco *אִינֹן*, *laudans*, quasi *מְהִלֵּל* enuntiaffet. — Syrus legit quidem *מְהִלֵּל*, sed coniungit cum praecedente *מִשְׁבְּבֵי*, vertit enim: *לְמִנְיַת מְהִלֵּל מְהִלֵּל* *refugium meum laudatum.* —

II) Sed quum *הִלֵּל* *insanire*, *mente privatam esse* significet (proprie *lunaticum esse*, coll. Arabum *هلال*, *luna*) ut Cohel. VII, 7. Ief. XLIV, 24. Iob. XII, 7; GEIERUS vertit: *mente ob angustiam ferme alienatus*, ut Davides se ob gravissima pericula deliquium animi passum dicat ad Deum clamasse. Idem I. D. MICHAELI placuit, qui in *Supplem. P. II. p. 536.* vertit: *amens*, i. e. terrore et timore limphaticus, omnia desperans, invoco Iehovam. — PAULUS in *Clavi* ad h. l. monet, si haec sumatur significatio, respici forsan historiam 1 Sam. XXI, 13 — 16. narratam. Ipse tamen III) *מְהִלֵּל* mallet interpretari *excitatus*, *commotus* (*aufgeiaht*), coll. Arabum *جاء*, quod a primaria *splendendi*, *lucendi* notione etiam in universum *apparuit* significat (quamvis ex Pauli sententia haec *apparendi*, *prodeundi*, notio prima sit), unde in Coniugatione transitiva, *facit ut appareret*, *excitat*, notare existimat.

5. [אֶפְפִּי חֲבִלֵי-מָוֶת] Primo de verbi *אֶפְפִּי* notione est videndum, de qua interpretes discrepant. I) Veteres consentiunt in *circumdandi* notione. Alexandrinus verbo *περιέχειν*, Chaldaeus *יִקֵּף*, Syrus *يَغِي* utitur. Quos sequuti Iudaei, usitatiores *סבב*, tanquam synonymo, nostrum explicant. Unus tantum ex his, LEVI, *Gersonides* dictus, in suo ad Samuelis libros Commentario, postquam illius *circumdandi* notionis mentionem fecisset, suam coniecturam addit, 2) *אֶפְפִּי מַעֲנִין מֵהָרָא וְהָרָא מַעֲנִין פָּנִים* (2) *אֶפְפִּי מַעֲנִין מֵהָרָא וְהָרָא מַעֲנִין פָּנִים* *forasan verbum אֶפְפִּי ad nomen מַעֲנִין, facies (qua significatione occurrit 1 Sam. XX, 41.), esse referendum, ut significet, faciem mihi*

mili oppofuerunt. — Duplicem A. SCHULTENSII interpretationem adfert filius in Differtatione ad hunc Pfalmum, unam, 3) verbum $\eta\text{פֶּן}$ esse propagatum ab $\eta\text{נ}$, *naso*, unde $\eta\text{פֶּן}$ eſſet *ad naſum pervenit, pertigit*, quemadmodum Arabibus أَنْف tranſitive et intransitive uſurpatur de *flucibus ad naſum uſque pertingentibus*; alteram, 4) eſſe primariam illius notionem in *cumulando, coacervando* poſitam, quod ipſi ex cognato themate وَوَفِي , *complevit, conſummavit*, eſt verofimile. — 5) I. D. MICHAELIS in *Epimetro ad Lowthi Praelect. X. p. 204.* verbum noſtrum *virtutem excuſſit* interpretatus

erat, collato أَقْر , cuius vis in *puſillanimitate turpi et contempta* eſt. Sed in *Colleg. crit. ad Ps. XL, 13.* mutaffe ſententiam, atque tutius ſibi videri, cum Veteribus *circumdare* vertere, fatetur, praefertim quum ea notio tam Ps. CXVI, 3. ubi eadem noſtra locutio occurrit, quam Ion. II, 6. ubi de *maris fluctibus*, et Ps. XL, 13. ubi de מַלִּים , *malis, infortuniis*, uſurpatur, inprimis fit apta; praeter quae loca verbum $\eta\text{פֶּן}$ non occurrit. — 6) PAULUS in *Clavi h. l.* Hebraeum $\eta\text{פֶּן}$ explicat ex Arabum

أَوْف , *dixit Phy, deteſtatus eſt, ſaſtidiuit*. Hinc noſtrum vocabulum, ſed in Coniugatione *Piel* פָּפַנְי enunciatum, vertere mallet: *faſtidium, averſationem, horrorem mihi iniiciunt*. — Ego tamen unanimem et conſtantem Veterum conſenſum deſerere dubito. — Nec minor difficultas in dictione חֲבִלִּים . Etenim quum nomen חֲבִל primo quidem *funem* ſignificet, ut Arab. حَبْل , tum vero ad *dolores* translatum ſit, quemadmodum a *conſtringendo* etiam צִירִים , et עֲצָפִים *dolores* vocantur; noſtram dictionem I) haud pauci *dolores mortis* reddunt. Sic interpretum antiquiſſimus, Alexandrinus: $\text{περιτοχον με ωδύνας θανάτου}$. ABEN-ESRA: $\text{חבלי מרה כמו צירים וחבלים ועל כן בשלש נקודות להפריש בינו ובין חבלי מנשה}$ *Significat dolores*

lores mortis, ut Ies. XIII, 8. ubi cum צִירִים, torminibus, iungitur. Ut vero a הָבֵל, funis, fors, discerni possit, retinet Segol in statu constructo Plural., quum illud vocali Pathach instruat, ut Ios. XVII, 5, funes, sortes, Mannasses. Nec discrepat KIMCHI: הַבֵּל מֵחַ בְּסוּרֵי הַחַיִּים כמו הַבֵּל יוֹלְדָה וְעֵינֵיכֶם אַחֵר וְאָמַר זֶה עַל הַצָּרוֹת הַגְּדוּלוֹת Nomen הַבֵּלִי cum Segol sub litera Cheth dolorum significatione sumendum est, ut Hof. XIII, 13. ubi de doloribus mulieris parturientis ponitur. Indicat vero poeta maximas angustias, in quibus morti vicinus esset. Sed versu proxime sequi. הַבֵּלִי, cum Segol, manifeste funes denotat, ut e membrorum parallelismo cognoscitur. Quare 2) Alii retinent primariam funium notionem. Ita GEIERUS: „Circumdederunt me funes mortis, h. e. eiusmodi periculis mortiferis eram cinctus, qualia prae oculis sentiunt damnati ad mortis supplicium vinculisque iam constricti, atque ad locum illum infamem abducti. Vel Mors per prosopopoeiam introducit, tanquam carnifex, qui vincula iam iniecit Davidi. Aut metaphora petitur a iumentis vel bestiis, quae si vinculis ligantur, non amplius suae sunt potestatis, sed alterius arbitrio parere coguntur.“ A funibus metaphoram arcessitam existimat etiam DE MUIS; qui verba nostra sic explicat: „Non semel mortis angustiis oppressus sum, ac veluti mortis funibus constrictus et circumplexatus.“ Cf. not. ad vs. sequ. — 3) IARCHI הַבֵּלִי catervae notione h. l. adhibitum censet, ut I Sam. X, 5. 10. ubi הַבֵּל נְבִיאִים est coetus, caterva, prophetarum; explicatque nostram phrasin per מַחֲנוֹת אוֹיְבֵיכֶם, castra hostium. — 4) I. I. SCHULTENS a torquendi notione, quam verbo הַבֵּל tribuit, הַבֵּלִים et vorlices, aquarumque gyrationes, significare existimat. Quae tamen mera est coniectura, nullo vel Hebraei scriptoris loco, vel cognata dialecto firmata. — 5) PAULUS in Clavi hoc quidem versu מֵחַ הַבֵּלִי מָוֶת perniciis mortis, coll. Arab. حَبَلٌ, corruptio, sed versu sequi. funes mortis esse censet,

censet, ut ἀντανάλυσις, five dilogia inter utrumque fit, cuius figurae Hebraeis, ut Orientis scriptoribus in genere, perquam frequentis, exempla plura collegit GLASSIUS in *Philol.* S. P. I. p. 1342. seqq. ed. Dath. — Sed priusquam quidquam definiamus, videndum est de eo, quod pro הַבְּלִי in altero exemplo reperitur, מִשְׁפְּרֵי, de cuius significatione tamen h. l. ambigitur. Etenim a primaria *confringendi* notione, quae verbo שָׁבַר inest, 1) alii מִשְׁפְּרֵים de doloribus accipiunt, qui *confractioes*, dicantur i. e. subiti, violenter perrumpentes, et omnia confringentes dolores, ut sunt ii, qui exagitant parturientes. Qua significatione hoc vocabulum haud pauci Hof. XIII, 13. adhiberi censent, quo loco in priori hemistichio הַבְּלִי יוֹלְדָה occurrunt. Eundem sensum hoc carminis nostri loco in Samuele expressit Alexandrinus, συντριμμοὶ θανάτου, quod Vulgatus reddidit *contritiones mortis*, nec non Chaldaeus, qui sic παραφράζει: אֶקְפְּחֵנִי עָקָה כְּאֵתָה דִּיחֲבָא עַל מַחֲבְרָא מִשְׁפְּרֵי מִמָּת לִמָּת וְהִיל יִיחַ לָהּ לְמִילָד וְהִיא מְסַכְנָה לִמָּת *Circumdedit me anxietas sicut mulierem, quae sedet super sella* (quod est Hebraeorum מִשְׁפְּרֵי, 2 Reg. XIX, 3. convenitque cum Arabum ^سم^عن^م, locus, ubi mulier parit), cui vires defunt ad parturiendum, et proinde de morte periclitatur. Ad eandem classiem KIMCHI referendus ad Samuelem: מִשְׁבְּרֵי מוֹת הֵם הַצְרוּת הַחֲזוּקוֹת שֶׁהֵיָה בָהֶם קָרוֹב לְמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵיָה בְּסֵלַע הַמְּחֻלְקוֹת וְכִי מִשְׁבְּרֵי כִי הַצְרוּת שׁוֹבְרוֹת לֵב הָאָדָם בְּאַנְחוּחֵי וְרֵאנוּהֵם i. e. מִשְׁפְּרֵי-מוֹת *sunt anxietates vehementes, in quibus morti propinquus erat, v. g. cum esset in petra Machleoth.* Ratio autem, cur anxietates appellentur מִשְׁפְּרֵים, *confractioes, haec est, quia frangunt cor hominis per gemitus et moerores.* Similiter LEVI, Gersonides: מִשְׁבְּרֵי מוֹת הֵם הַצְרוּת שׁוֹבְרוֹת מוֹבִילוֹת מוֹת, i. e. מִשְׁפְּרֵי-מוֹת *sunt mala confringentia, et adducentia mortem.* — 2) Alii vero voce מִשְׁפְּרֵים *fractioes undarum*, i. e. fluctus fractos, qui magno impetu rupibus illiduntur, h. l. interpretantur.

Quemadmodum Graecis ab ἀγω, frango, ἀγή est fractio fluctus, et littus, ubi fluctus frangitur. Sic κυματὸς ἀγή dixit APOLLONIUS Rhodius, *Argon. I, 554.* — *Fluctum frangi* etiam CICERO dixit *Epist. L. IX. epist. 16.*, et PRUDENTIUS *Cathemer. VII, 128.* *Gurgitem frangi* PETRONIUS *Satyr. c. 124.* *Vndam frangi* dixerunt VIRGILIUS, OVIDIUS, STATIUS et VALERIUS FLACCUS, *Argonaut. L. VII, 581.*

— — — — *Aequora non sic*

In scopulos irata ruunt, eademque recedunt

Fracta retro — — — —

Plura vid. apud HEINSIUM in *Curis secundis* ad Ovid. *Epist. Heroid. VII, 169.* KIMCHI ad Samuel.: אר פי' משברי על דרך משל כאילו אמר גלו מוח כי הנלים החזקים נקראים משברים כמו שאמר כל-משפריה ונליך עלי עכרר *Vel etiam posset dō משפרי explicari metaphorice, quasi diceret, fluctus mortis, nam fluctus maiores et vehementiores appellantur משפרי, uti Ion. II, 4.* omnes fluctus tui et undae tuae transeunt super me. *Vocatur autem fluctus משבר, quia per motum suum vehementem frangitur.* Atque haec significatio et hic omnino adhibenda videtur, quum in altero hemistichio respondeant נהלים, *torrentes.* Ob quam ipsam rationem et in eo exemplo, quod in Psalmis extat, משפרי reponendum videtur, pro הבלי, quod ibi ex vicino versu sexto in nostrum quintum transiisse videtur. משפרי etiam Vogelius, Koehlerus, atque Reddingius pro solo genuino habent. — Huius hemistichii sensum ut recte constituamus, ante omnia quid nomine בליעל significetur, disquirendum erit. I) Haud pauci *hominem nequam et improbum* eo indicari putant, ut vel ex הועיל, *profuit*, et בלי, *absque*, compositum, *hominem improficuum, nullius frugis*, vel a יעל *adscendit*, et בלי, *minime altum*, abiectum ad omnia scelera (*niederrüchzig*) proprie sonet.

Hanc

Hanc improbitatis notionem huic nomini Alexandrinus inesse putavit, vertit enim: καὶ χειμάρροις ἀνομίας ἐξεταμαζάνμα, *torrentes iniquitatis conturbaverunt me.* Quod THEODORETUS ita exponit: χειμάρρους ἀνομίας καλεῖ τὰς ἀδικίας καὶ ἀθροίας τῶν ἐχθρῶν προσβολαίς καθάπερ γὰρ ὁ χειμάρρος, τὰς τῶν ὑδάτων συρροίας ἐντεῦθεν κακείθεν φερομένας δεχόμενος, ἐξαιπναίως προσβάλλει. ἄτω καὶ ὁ Σαῦλ, καὶ οἱ ἄλλοι πολέμιοι ταῖς ἐφόδοις ἐχρῶντο. *Torrentes iniquitatis iniustos atque frequentes inimicorum impetus appellat. Etenim sicut torrens, aquas hinc inde concurrentes recipiens, repente impetum facit, sic etiam Saul, ceterique hostes, invasionibus utebantur.* ABEN-ESRA: דְּמַה הָאוֹיֵב לְמִים כְּסוּךְ אֲשׁוּר אֶת־יְמֵי הַנֶּהַר אִי הַיָּם הַפְּנִימִי. *Comparat hostes suos cum aquarum fluctibus; quemadmodum Rex Assyriae Isf. VIII, 7. fluminis undis confertur; et Ps. CXXIV, 4. eadem figura dicitur: tunc fluctus nos obruissent.* — KIMCHI: הַצָּרוֹת הֵם כְּכַח הַשׁוֹטֵף וְכַלִּיעַל אֲמַר עַל כֹּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁאֵיכֵר *Vexationes indicat torrentis instar inundantis. Belial vero collective de hostium suorum unoquoque est accipiendum.* Quod sequutus VATABLUS: „*Torrentes Belial* vocat multitudinem tribulationum, quae ab impiis infliguntur; quia, ut aqua per-eunt homines, cum non possunt resistere, ita et multitudine tribulationum. Alii iniurias gravissimas et crebras interpretantur; vel potius improbos homines ac perversos, qui in eum conspiraverunt.“ — Nec multo aliter BUCERUS: „*Torrentes Belial*, hoc est, nihili et perversorum hominum, nam ut torrentibus, id est, fluminibus, e subitis imbribus, vel eliquantibus nivibus, concitatis, homines inopinantes solent obrui, idque vi inevitabili, ita improbitati hostium Davidis et studio perdendi eum, quo illi flagrabant, et impigre omnia tentabant, nihil fere potuit conferri.“ — VENEMAE contra בְּהֵלִי בְּלִיעַל non sunt *torrentes, qui ab impio immittuntur, sed ii, qui in devotum et sceleratissimum caput effundi solent.* „*Quemadmodum enim (inquit) dolores, funes et laquei mortis sunt, qui*

cum morte cohaerent, et eo ducunt, sic et *torrentes Belial* commode dicuntur, qui viro Belial conveniunt, eum feriunt, et eo tendunt, ut quis in viri *belial* sortem et classem redigatur. Esse autem *Belial* virum nequam, sceleratum et nullius frugis, tralaticium est; sed minus notum, quod nos docuit A. SCHULTENS ad *Proverb. X, 2.*, proprie esse *virum, cui nihil asyli relictum, ex בלז non, et לזע, scandere culmen, inde, refugium habere turissimum;* quod in rem est egregium. Indicat enim David, se in eo fuisse statu, quo solet esse nequam, cui nihil praesidii est, homo profigatus ad omnem nequitiam, in quem torrentes irae divinae, seu malorum irruunt, absque ut alicubi refugium habeat, adeoque supplicat, ne tanquam talis a Deo tractetur, et eandem sortem subcat. — II) Quum vero hoc nomen, omnem in genere *impium* proprie denotans, postea *malo* in specie *daemone*, malorum auctori, tributum esse, colligi possit ex 2 Cor. VI, 15. (*Τῆς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς βελίαλ;* quod Syrus ܠܘܘܫܐ *Satanam* interpretatur); fuerunt, qui et nostro loco, malorum daemonum summum, diabolum, indicari censerent. Nec absurdum hoc esset, si *Tartari principem* sub eo intelligas, quo parallelismus quidam cum ܬܪܬܪ in hemistichio priori prodiceret. A qua sententia non multum diversus est AMMON (in *Commentat. de Orco ad Hebraeorum notionem, vernacule script. inserta Parti IV. der Memorabilien, p. 200. seqq.*), qui, quum Iudic. XIX, 22. dictionem ܠܘܘܫܐ ܒܠܘܘܫܐ reperiret, *Belial* immanis alicuius primaevi orbis tyranni nomen esse putat, quem fabula ad Tartari tenebras detrusum, ibique inclusum narraret, ut rector umbrarum ibi esset. Sed reiicienda videtur omnis haec sententia, quum nullum vestigium certum in Psalmis occurrat, viguisse Davidis tempore apud Hebraeos hanc opinionem de malo daemone, qui simul Tartari princeps esset. Quod autem Iud. XIX, 22. homines pessimi ܠܘܘܫܐ ܒܠܘܘܫܐ dicuntur, inde minime sequitur, fuisse ܠܘܘܫܐ ܒܠܘܘܫܐ

mēn alicuius proprium. Certe ex eo, quod 2 Sam. II, 7. strenni et fortes homines בְּנֵי חַיִל, vocantur, nemo colliget, esse *Chail* nomen prisce cuiusdam herois. — III) I. D. MICHAELIS (in *Epimetro ad Lowthii Praelect. IX. de Sacra Hebr. Poesi*, p. 204.) בְּלִיעֵל *Infernum* interpretatur, בְּלִי, non, et עַל, altus fuit, propr. *minime altum*. Unde בְּלִיעֵל בְּחַיִל *inferorum flumina* esse censet, ut Strygem, Cocytum, Graecorum. Quod et in *Supplem. ad Lexx. P. IV. p. 1119.* recepit, hac addita observatione: „Quae versio ne cui nimis videatur Latina aut Graeca, notemus, Graecos flumina inferorum ab Aegyptiis habere, ipsumque nomen, *Charon*, Aegyptium esse, sic enim illis dicebatur portitor mortuorum, qui eos cymba ad sepulcrum devehebat. Ipse ille lacus, in cuius insula mortuos sepelire Aegyptii solebant (Moeris), *lacus Charrun* nomen retinet.“ PAULO etiam in *Clavi Belial* est *tristis umbrarum locus* (*das traurige, oede Todtenland*), אֲבֵי, non, et הַעֲרִיעָרִי, *prodesse, quasi improficuum, desertum*. — Cuiusmodi interpretationi tamen HENSLERUS in *Observat. p. 41.* recte, meo iudicio, opponit idem, quod de ea sententia, cuius proxime antea mentio est facta, monuimus, niti eam argumentis prorsus nullis. Neque enim ille, ad quem Vir quidam doctus in libri Hensleriani censura (in EICHHORNII *Biblioth. Univ. Literat. Bibl. P. IV. p. 120.*) provocat, IOSEPHI locus tanquam ad eum, ex quo Hebraeorum mythus de orco cognosci possit (in *Antiqq. Iudd. L. XVIII. Cap. I. §. 3.* ubi de *Pharisaeorum* secta agens, inter alia haec dicit: ἀθανάτων τε ἰχθύν ταις ψυχαῖς πίσις αὐτοῖς εἶναι, καὶ ὑπὸ χθονὸς δικαιοσύνης τε καὶ τιμῆς οἷς ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιτήδευσις ἐν τῷ βίῳ γέγονε· καὶ ταῖς μὲν εἰσγμῶν ἀίδιον προστίθεσθαι, ταῖς δὲ ἑσώωνην τῷ ἀναβιβῶν. *Credunt etiam, animis vim esse immortalem, ac sub terra vel praemiis vel poenis eos affici, qui in hac vita virtuti se aut vitiis addixerint; et hos quidem sempiterno carcere clausos te-*

neri, illis vero facultatem esse in vitam redeundi), probat, fuisse Hebraeos in ea opinione, esse flumina in orco. — IV) Equidem accedo RUDINGERO, qui, postquam observasset, בְּלִיעַל proprie esse *improficuum, nocivum*, a בְּלִי et הוֹעִיל, hinc in univcrsum *malum, perniciosum*, addit: „Usurpatur de hominibus et rebus aliis: de hominibus usurpatum, significat *nequam, perniciosos, sceleratos*; de rebus autem *malum, noxium* atque *exitiale* significat, sicut hoc loco *torrentes Belial* erunt *exitiales torrentes*, et infra Ps. XLI, 9. הַבֵּר־בְּלִיעַל *facinus inexpiabile*.“ — יַבֵּעַחוּנִי *Conturbarunt, perterruerunt me*, coll. Syr. بَحَبَّ, *horrere, perterreri*. Sic de vehementi consternatione usurpatur Ies. XXI, 4. Iob. XVIII, 11. XV, 24. Ita adhibetur, quando spectris terrificis aliquis stupefit, Iob. VII, 14; quomodo Haman consternatur ob faciem regis fremebundi, Esth. VII, 6.

6. [חֲבֵלֵי שְׂאוֹל סָבְבוּנִי] *Orci loquei, retia, me circumdederunt*. חֲבֵל enim convenit cum Arabum حَبْل, *funis, vinculum, rete*, unde verbum حَبِلَ etiam *retia tendit* denotat. Sic poeta quidam vetus in *Anthologia Hudeilitarum* (adductus ab A. SCHULTENSIO in *Commentar. ad Iob. V, 6. p. 137.*) eadem et voce et imagine usus:

فَعَلَّيْتُمْ بِهَا حَبْلًا مِنْ آلِ شَيْطَانٍ حَابِلًا

Posuistis ei rete exitii circumretiens.

[קָדַמְנִי מִזְקָשֵׁי מוֹת] *Praeverterunt me, id est, incautum vel improvise occuparunt, antequam cavere mihi potui, vel etiam periculum prospicere, tendines mortis*. מִזְקָשׁ enim significat *tendiculum, vel laqueum*, qualem aucupes et venatores ponere solent avibus et feris, ut Amos III, 5. *Num cadet avis in laqueum, nisi ei tendicula posita*

posita sit? Ps. LXIV, 6. מִטְּוֹן מוֹקְשִׁים *in occulto tendiculas ponere*. Ps. CXL, 6. אֲבִדְדִירֻן מִיבִי שׁוֹבְרִים *Abdiderunt mihi superbi laqueos et funes*, מִיבִי שׁוֹבְרִים *expandierunt rete iuxta viam*, מוֹקְשִׁים מִיבִי שׁוֹבְרִים *tendicula mihi posuerunt*. מוֹקְשִׁים מִיבִי שׁוֹבְרִים *tendicula mortis sunt insidiae mortiferae*, a Saule reliquisque hostibusque Davidi structae. — Verbum קָרַם plerique *praevertendi* significatione accipiunt, quam cum Arabum قَدَّمَ communem habet, et apud Hebraeos saepius obtinet, veluti Ion. IV, 2. קָרַמְתִּי לְבָרַח *praeverti fugere*; Ps. CXIX, 147. קָרַמְתִּי בְּבֹשֶׁף *praeverti crepusculum*. Qua significatione adhibita sensus erit is, quem supra expressimus. Sed quum verbum cognatum Arabum etiam *obviam venire, occurrere* denotet, nec raro et ipsum Hebraeum, ut Deut. XXIII, 5. לֹא קָרַמוּ אִתְּכֶם בֶּלֶחֶם *non obviam iverunt vobis cum pane*; Ies. XXI, 14. בְּלַחְמוֹ קָרַמוּ לִי *cum pane suo obviam ite fugienti*; et noster locus verti potest: *obviam mihi erant tendicula mortis*, quod melius cum סָבַב in hemistichio priori convenire videtur.

7. Significat, se in angustiis positum Iehovam orasse, seque ab eo exauditum. „בַּצָּר לִי אֶקְרָא יְהוָה *In angustia mihi, h. e. mea, cum essem in anxietate constitutus ita, ut evadendi nullum viderem locum*; צָר enim significat *comprimere, angustare hostiliter*; hinc מְצוֹר, *obsessio*, צָר, *hostis*, item angustia, ab hoste coarctante ac premente concitata, ut Ps. IV, 2. Hof. VI, 1. Evidentiae causa posset in hac constructione suppleri אֲשֶׁר, hoc modo: בַּצָּר לִי אֲשֶׁר לִי *in angustia, quae mihi obtrigit, vel pronomen separatum pro affixo fuit positum.*“ GEIER. — [וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי וַיִּשְׁמַע אֶשְׁרָע Et ad Deum meum vociferatus sum. Pro אֶשְׁרָע in altero exemplari in Samuelis libro legitur אֶקְרָא, ex priori hemistichio repetitum, quod Koehlerus recte ex nostro exemplo corrigendum pronunciat. Repetitur enim prior sententia cum aliqua epitali, ad precum vehementiam ex-

iatum censet, dum verbo omisso ellipsis sit, quae magnam habeat vim et emphasin; quemadmodum Genes. IV, 10. dicitur: קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צִעֲקִים אֵלַי מִן הָאָדָמָה, *vox sanguinum fratris tui ad me de terra*, scil. בּוֹא, *pervenit, penetravit*. KOEHLERO vero in *Repertor.* P. IV. p. 113. duo illa vocabula in altero exemplo a librariis male ommissa videntur; quae etiam KENNICOTTI est sententia, qui in *Dissertat.* II. p. 348. provocat ad versionis Syriacae auctoritatem, quae tamen sola, recte observante REDDINGIO, „vix quidquam valet, nec sufficere videtur, quum alii testes non consentiant: provocat praeterea ad Codd. Mss. qui haec verba in editione in Samuele habent. Sed ab aliis eadem in editione altera omittuntur. E codicibus itaque nihil concludi potest.“ Reddingio ipsi vero vocabula בּוֹא לְפָנַי תְּבוֹא licet omnes Veteres ea habeant, tamen suspecta sunt, quae a librario quodam, poëseos Hebraicae ignaro, iam ante quam versiones compositae essent, textui inserta esse, ut durior ellipsis poetica suppleretur, existimat.

8. Exponit nunc, quomodo a Iehova, cuius opem efflagitaverat, adiutus sit, magnifica usus tempestatis gravissimae descriptione (usque ad vers. 17.), quae tamen figurate, an historice sit intelligenda, discrepat inter interpretes. Atque tempestatem quidem, inter pugnandum aliquando ortam, qua Davides ab hostibus liberatus esset, hic describi, verisimile est, ut alios taceam, HERDERO, qui in praeclaro illo de *Poescos Hebraicae ingenio* libro, P. I. p. 196. sequ. elegantissimam loci nostri versionem vernaculam exhibet. Sed quemadmodum Davides Ps. CXLIV, 5. seqq. Iehovam orans, velit in sui vindictam confurgere, iisdem plane imaginibus a tempestate arcessitis, utitur; atque alii etiam Hebraei poetae Iehovam iratum, gentisque suae hostes everfurum, depingunt terram commoventem, tonitruis, fulgetris, fulminibus, atque

que reliquis tempestatibus totum orbem concutientem, vid. Ies. XXIX, 6. Nah. I. Habac. III. Hagg. II, 21. Zachar. IX, 14. XIV, 2. al.; ita et hic poëtica εἰδωλοποιεῖσθαι videtur, quae simpliciter hoc dicit, Deum iratum hostibus Davidis, et precibus eius contra hos excitatum, subvenisse invocanti ope mirabili atque gloriosa. Eodem spectat quoque, quod TARCHI observat de huius versus verbis ordinandis: מחובר ראשו לסופו כי חרה לו והנעש והרעש הארץ כי משמש בלשון כאשר כשחרה לו נעשה ורעשה הארץ *Ultima huius versus verba statim ad initium trabenda sunt, atque particula כי pro כאשר, quando, sumenda, hoc sensu: ira eius exardente conquassatur tellus.* — Ceterum huius descriptionis imagines bene illustravit I. D. MICHAELIS in Not. 44. ad Lowthi Praelect. IX. p. 175. edit. Goeting., ubi scenam ita instituit: „Srygia ad flumina inque umbrarum vicinia constitutus David Deum invocaverat. Audit in sancto suo et sublimi templo preces ex Acherontiis sedibus fufas; venit, sed ut decet summum Deum, curru tonante vectus. Intremiscit pondere terra, et fundamenta montium, ut fieri ad graviora tonitrua solet, commoventur. Vere

*Sub pedibus mugire solum, et juga coepta moveri
Silvarum — — —
Adventante Deo.“*

הָאָרֶץ] וְהִנֵּנִי וְהִרְעֵשׂ הָאָרֶץ *Et conquassata est terra ac contremuit.* Verbum רִעַשׂ, coll. Syr. ܪܝܥܝܫܐ, cornu feriit, proprie significat *ferire*, hinc, paulo latius sumtum, ut Germanorum *stoßen*, de omni ictu et quassatione graviore usurpatur: ut hic de *terrae motu*, aut vero, aut cum tacta fulmine intremiscere videtur, quemadmodum et nos nomen *Stöße*, *succussiones*, de terrae motu ponimus. Vid. MICHAELIS in *Supplem. ad Lex. Hebr.* P. II. p. 342. sequ. — In Samuelis libro in textu quidem eadem, quae

quae hic, extant literae, sed talibus instructae vocalibus, quae ad lectionem marginalem, וַיִּתְהַוֶּה, pertinent, quam tamen, aequae ac nostram, VOGELIUS, cui KOHLERUS accedit, falsam esse censent, eiusque loco reponendam eam, quam in novem Codd. Mss. Kennikottus reperit, וַיִּתְהַוֶּה. Nec ego refrager, quum verbum וַיִּתְהַוֶּה nusquam alias in Coniugatione Cal occurrat, atque ex וַיִּתְהַוֶּה utrumque, tam וַיִּתְהַוֶּה, quam וַיִּתְהַוֶּה oriri potuerit. — Verbum וַיִּתְהַוֶּה convenit cum Arabum ترعش, tremuit, trepidavit. Sic in Hamasa Isfahanensi (apud LETTENIUM ad Cantic. Mosi Exod. XV. vs. 6): قالوا وانبا سمي يرعش الاربعاتش كان به Narrant, eum nomine Iaraasch (Tremuit) adfectum, ob tremorem corporis, quo laborabat. Hinc apud Hebraeos de commotione coelorum, Iud. V, 4. Ioel. II, 10. IV, 16.; infularum, Ezech. XXVI, 15.; murorum, Ezech. XXVI, 10.; montium, Nahum I, 5.; spicaram vento motarum, Ps. LXXII, 16.; faepissime autem de motu terrae, Ps. LXVIII, 9. LXXVII, 19. Ierem. VIII, 16. al. usurpatur. — [ומסרי הרים ירעו] וַיִּתְהַוֶּה Montiumque fundamenta concutiuntur conquassanturque, infimae montium partes concussae titubare faciunt magnum montium imminentem molem. Eadem imago Nah. I, 5. Montes commoventur, colles dissolvuntur; tremunt eius adventu tellus, orbis et omnes eius incolae. Et Ierem. IV, 24. Montes considero: en moventur et colles trepidant. Cf. etiam Ies. XXIV, 18. Ps. CXIV, 4. — In Samuelis libro pro הַשָּׁמַיִם extat הָרִים. Sed fundamenta coelorum quaenam sint, non consentiunt interpretes. 1) CLERICUS intelligendum censet illud, quod coelum eodem in statu conservat, et quod concuti videtur, cum coelum veluti tremat, seu cum stellae contrariis motibus videntur agi. Quod non satis clarum. 2) VENEMAE fundamenta coelorum videntur eadem esse, ac potentiae coelorum, Marc. XIII, 25., causae interiores et latentes, quibus

KOEHLERUS illud, tanquam a Davide scriptum, praeferendum censet. — Verbi קָרַע proprie vim esse in *concussione cum fremitu et fragore*, ostendit ALB. SCHULTENSIVS in *Commentar. ad Iob. III, 17.* p. 72. seq. ex Arabum قُرْجُر, *fragor nubis tonantis*, hinc *horror et concussio febrilis*. Atque de *fragore tonitrus* adhibetur Iob. XXXVII, 2. — [בִּי-קָרָה לֵא] *Quando* (cf. Iarchii not. ad huius versus initium adductam) *exarsit ipsi Deo*, subaud. קָרָה, *ira*, ita enim phrasis integra habetur Num. XI, 33. מָה הָיָה קָרָה בָּעַם *ira Iehovae exarsit in populum*; item 2 Reg. XXIII, 26. Iob. XXXII, 2. 3. Ies. V, 23. Elliptice autem, absque מָה, ut hic, Genes. IV, 6. לָמָּה קָרָה לְךָ *quare exardet tibi?* quid irasceris? et 2 Sam. XIX, 42. Ion. IV, 4. 9. Male iraque Alexandrinus, לֵא ad hostes poetae relato, vertit ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ θεός, quod et reliqui veteres sequuntur.

9. Induit Iehovae irati hominis personam, qui fumum spiret e naribus, ignem ex ore. [עָלָה עָשָׁן בְּאַפֵּי] *Ascendit fumus per naves eius*. Fumus vehementi flatu e naribus propulsus egregiam irae et indignationis gravioris sistit imaginem; metaphora ducta ab *equis*, *leonibus*, aliisque generosi spiritus animalibus, quae furore concitata, fortiter naribusque dilatatis solent anhelare, concitatoque motu spiritum reciprocare atque fremere. ΞΕΝΟΦΩΝ *περὶ ἵπικῆς*, Cap. I. §. 10.: καὶ μυκτῆρες γὰρ εἰ ἀναπεπταμένοι τῶν συμπεπτωκότων εὐπνώτεροί τε ἅμα εἰσὶ, καὶ γοργότερον τὸν ἵππον ἀποδεικνύσαι· καὶ γὰρ ὅταν ὀργίζηται ἵππος ἵππῳ ἢ ἐν ἰηπασίᾳ θυμῶτα εὐρύνει μᾶλλον τὰς μυκτῆρας. *Nares patulae compressis ad respirandum commodiores sunt, et equi speciem magis terribilem efficiunt. Nam et quum equus equo irascitur, et quum inter equitandum ferocior evadit, magis ducit naves.* Hinc veteribus *nasus irae sedes*. Ita *bilem in nasum concire*, quod Plautinum est, ex Theocriti Idyll. I.

ἔρχεται ἄπο τοῦ ἰσθμοῦ καὶ ἀναβῆται. Cf. ERASMI Adag. Centur. VIII. no. 22. et CASAUBONUM ad Theocrit. Cap. I. p. 218. Eadem quae hic, figura occurrit Pf. LXXIV, 1. *יַעֲשֶׂן אִפְּהָ בְּצֵאן מִרְעִיָּהָ* fumar nasus tuus in gregem pascui tui; et Deut. XXIX, 49. *כִּי אִזּוּ יַעֲשֶׂן אֶת־הַהָרִים וְקָנְאוּ* nam tunc ira et zelus lebovae fumavit in virum istum. — *וַיֹּאשׁ מִפִּיר תֹּאכַל* Et ignis ex ore suo consumit. Continuatür metaphora, et fumanti naso iungitur ardens oris halitus. Supplendum participium *יוֹצֵא*, *exiens, emicans ignis*, ut Iob. XLI, 12. de Leviathane: *נִפְשׁוּ גְּחָלִים מִפִּי וַיֵּצֵא תֵּלֵהֶט וְלֵהֶב מִפִּיר וַיֵּצֵא* halitus eius prunae, quae amburunt, et flamma ex ore eius exit. — Addit noster: *וְגְּחָלִים בְּעֵרֹו* Prunae ardent ex eo, pro *וַיֵּצֵאוּ מִמֶּנּוּ גְּחָלִים בְּעֵרִים* prunae ardentes ex eo exeunt. — Magnifica sane tempestatis descriptio! Indicat autem fumo ascendentem nebulam, quae instante tempestate densatur in atram nubem, igni, fulmina, quae sunt ignes in nubibus excitati, prunis tela illa fulminea, quae coelitus vibrantur. — Paulo aliter MICHAELIS ad Lowth. p. 176.: „Montes gravi procella instante, fumare solent, iam toti nebula tecti, iam fumi tanquam columnas erigentes: quod valium planitierumque incolis fortasse ignotum, sciunt, qui altiores montes, ut Hercynium nostrum, imbrium et tonitruum praenuntios viderunt. Has ergo nebulas fumo ex irati Dei naso erumpenti comparat vates; fulmina ipsa scintillis, ardentis ab ore absistentibus.“

10. *וַיִּטְּ שָׁמַיִם וַיִּרָר* Et inclinat coelos, nubes, descenditque. Habitum coeli describit saeviente tempestate; demissum videtur, et terrae incumbere. Deum vero quum prisci illi homines nequeant cogitatione nisi loco alicui affixum considerare, in coelis habitare eum faciunt. Hinc ergo cum coelum videatur in tempestatibus demitti, noster Deum canit descendere. — *וַיַּעֲרֵפֶל הַחַח רַגְלֵי* Et caligo sub pedibus eius, intelligit spississimarum et tenebroficarum

carum nubium conglomerationem, quae tempestates, fulmina et tonitrua minatur, hominumque capitibus imminet. — „Appropinquante iam procella, ima magis petere, atque in terram subsidere nubes incipiunt, ipsum autem coelum, grandinis et pluviae nimium onus aegre ferens, ruere.

Ruit arduus aether,

*Et pluviae ingenti sata lacta, boumque labores
Diruit.*

Nostro praefens in nube Deus, Tartareasque sedes petens, ipsum inclinare caelum dicitur, nimbos pedibus substratos habens.“ MICHAEL.

II. [וַיִּרְכַּב עַל-כְּרֻבִים וַיָּעָף] *Et vehitur super Cherubis et volavit.* כְּרֻבִים (propr. *fortis, validus*, coll. Syr. כְּרֻבִים^ו, *potens, magnus*, et כְּרֻבִים^ו, *vis, fortitudo*), fictam figuram fuisse, ex humana, bovina, leonina, atque aquilina compositam, apparet ex Ezech. I, 10. et Apocal. IV; 6. 7. Quae quum in arcana vetustissimorum Aegyptiorum disciplina, e qua Moses ipsam transtulit ad Hebraeorum sacra, symbolum fuisset divinae naturae (vid. Schol. nostra ad Genes. III, 24. p. 65. T. I. edit. sec.), postea a vulgo, cui illius symboli interior significatio ignota esset, tributa est daemonibus, sive naturis, hominibus fortioribus atque augustioribus, quibus summum numen tanquam ministris uteretur. Ita his Paradisi custodia creditur, Genes. III, 24. Hic eorum ministerio ad tempestatem commovendam Iehova usi fingitur; quemadmodum Ps. CIV, 3. dicitur: הַמַּהֲלָקָה עַל-בְּנֵי-רוּחַ, *ventorum alis incedit.* — I. D. MICHAELI כְּרֻבִים sunt *animalia spbin-gica, tonanti Dei currui iuncta*, Graecorum Latinorumque poetarum *equis tonantibus*, Iovi tributis, similia, quam sententiam pluribus evincere studuit in Commentatione

de Cherubis, equis tonantibus, Commentatt. Societ. Scientt. Goett. T. I. inserta, e qua plura excerptit in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. V. p. 1343. seqq. Sed *currum tonantem* iis locis, quibus Cheruborum mentio fit, Michaelis intulit sine ratione idonea, veluti nostro, ubi simpliciter ventorum vis describitur. Sic et Pf. XCIX, 1. vertit: *Iehova sedet in curru tonante*, quum in Hebraeo sit יֹשֵׁב עַל כְּרֻבִים, *sedens super Cherubim*, subaudi מֶלֶךְ, *imperat*, ex hemistichio priori. MICHAELIS tamen sententiam firmare voluit I. R. FORSTER, cui in libro *de Byssō Antiquorum*, pag. 116. כְּרוּבִים vocabulum est Aegyptium, ex IX-XAPABAI, *Spiritus tonans*. — PAULUS in *Clavi coll.* كُرُوبٌ, *angores, moerores*, Hebraeum כְּרוּבִים interpretatur *species, figuras, terribiles, terrorem iniicientes, malorum nuntios, (Angsterfcheinungen, Unglücksboten)*. — Posteriori hemistichio noster eandem, quam in priori expressit, sententiam verbis paullo diversis declarat: וַיִּקְרָא עַל-כְּנָפֵי-רִיחַ, *volatque ventorum alis*, venti immensa coeli spatia, rapido cursu pervolitant, eadem figura, quae in loco Pf. CIV, 3. supra allato. — Pro וַיִּקְרָא in Samuele legitur וַיִּרְא, *visus est*, apparuit. Prius illud praefendum censent CAPPELLUS in *Crit. Sacra* L. I. Cap. VII. §. 11. P. I. p. 80. ed. Vogel. CLERICUS ad Samuel, KOEHLERUS, alii. Sed BUXTORFIO in *Anti-Crit.* p. 385. utraque lectio aequae bona videtur, in Samuele enim sensum esse, *Deum Cherubinis insidentem et volantem adparuisse*, in Psalmis *volatum super Cherubinis designari*. Quod tamen I. I. Schultensius merito improbat, quum וַיִּקְרָא eo sensu non sustineat inchoatam huius versiculi granditatem. Neque tamen, quod ipse affert ad utriusque lectionis maiorem convenientiam ostendendam, magis placet. Derivat וַיִּקְרָא a radice קרא cuius propriam vim, collato Arabum كَرَأَ, in *vibratione et agitate tremula sitam esse dicit*, unde dictionem, עַל-כְּנָפֵי-רִיחַ sic vertit: „*vibratus fuit, vel vibravit sese super alas venti,*

venti, i. e. vibrantissimo volatu se extulit, vel libratis sese alis evibravit. Verum si etiam demus, inesse verbo Arabico *vibrandi* potestatem, de quo tamen vehementer dubito, quum notio illa ex usitata *splendendi* significatione ratiocinatione potius quadam etymologica sit elicita, quam exemplis comprobata; tamen inter Hebraeos, vigente eorum lingua, verbi ראה five רוא illam notionem in usu fuisse, nullum vestigium apparet. — Mihi omnino ויגרא unice genuinum videtur, utpote hemistichiorum parallelismo, coeptraeque imagini optime consentaneum, quod ipsum in Samuele quoque Syrus, Arabs et Chaldaeus legisse videntur, quemadmodum et Kennicottus atque Rossi eo loco in codicibus pluribus scriptum repererunt; quamvis nec libri desint, qui in Psalmis ויגרא exhibeant.

12. Tenebras nunc describit, vimque atrarum nubium, quae terrae incumbunt, dum tempestas viget. *וַיָּשֶׁה הַשָּׁמַיִם סָחָרָו* *Ponit tenebras latibulum suum*, s. velamentum suum (coll. Arab. ⁵ ^o *سحرة*, *aulacum*, *corrina*), caliginosis crassisque nubibus later, e quibus, tanquam e vehiculis bellicis, tela fulminea explodit. Notandi usus militares, quibus *שמה*, *posuit*, speciatim invaluit pro *castra posuit*, *disposuit*, *castrametatus est*, et סחרו, quod *latibulum* significare dicitur, proprie *velum*, *corrina* (Ps. LXI, 5. *habitabo in tabernaculo tuo*, אָחֲסֶה בְּסָחֵר כַּנְּפֵיךָ, *confugiam sub velum alarum tuarum*), synecdochice venit pro *tabernaculo*, *tentorio castrensi*. — SCHULTENS. — *סָבִיבוֹתָיו סָחָרָו* *Undique circa se tabernaculum suum scilicet posuit caliginem*, quemadmodum Iob. XXXVI, 29. *nubes tonantes Iehovae tentorium dicuntur*. — In Samuele, omisso סחרו, tantummodo habetur: *posuit tenebras circum se tentorium*, quo hemistichia quidem aequalia fiunt, sed dubito tamen, recte סחרו omitti. — *הַשְּׁכַח־מַיִם* „*Caliginem aquarum*, h. e. aquosae illae nubes, densitate sua

caliginem efficientes, sunt itidem Iehovae tentorii loco: per appositionem enim hi accusativi: *caliginem, obscuritatem aquarum, nubes densas*, dependent a verbo *posuit*. Vel enunciatio posterioris huius membri constitui potest haec: *densae coelorum nubes sunt aquae obscurissimae*. Nomen השָׁכָה quater, praeter hunc locum, occurrit, Genes. XV, 12. (ubi de Abrahamo: אִימָה הַשָּׁכָה גְּרָלָהּ נִפְלְחָה עָלָיו, *horror et caligo gravis ei supervenit*), Ies. VIII, 22. (צָרָה וְהַשָּׁכָה וְהַשָּׁכָה *angustia et tenebrae in terra*), Pf. LXXXII, 5. (nihil sciunt, nihil intelligunt, בְּהַשָּׁכָה וְהַלְכוּ, *in tenebris incedunt*), Pf. CXXXIX, 12. (ipsae adeo tenebrae nihil tibi obscurare possunt, בְּהַשִּׁיבָה פְּאוֹרָה, *caligo sicut lux*). In quibus locis caligo vehemens ac terrifica designatur, qualis conspicitur in nubibus illis foecundis et nigricantibus, quae tempestatum tempore omnem coeli lucem intercludunt, magnoque metu percussant aspectantes quosvis.“

GEIER. Sed PAULO in Clavi h. l. השָׁכָה diversum est nomen a השִׁיבָה. Statum, quem Grammatici vocant absolutum, השָׁכָה censet esse, idque *congregationem* interpretandum, collato Arabum حَشْكًا, *congregatum, copiosum esse*, Syrorumque بَدِيبٌ, *cohibuit*, quare השָׁכָה, cum Sin, scribendum putat. Sed quum verbum Arabicum inprimis de coelo, magnam pluviae copiam emittente, usurpari soleat, unde حَشْكًا pluvia uberior; nomen Hebraeum forsan *nimbus* interpretari liceat. — In Samuele הַשְּׂרָחִים scriptum est, quod interpretes haud parum exercuit.

1) Quidam הַשְּׂרָחִים colligationem exposuerunt, quasi הַשְּׂרָחִים et קָשֶׁר idem sit, quia ח et ק, unius organi literae, facile permutantur. Ita KIMCHI: הַשְּׂרָחִים הוּא קֶשֶׁר הָעֵבִים זֶה כִּמוֹ וְהַשְּׂקִיָּהּ וְהַשְּׂרִיָּהּ הַזֶּה מֵעֵקֶב Designatur nubium inter se colligatio, unde et I Reg. VII, 33. modioli, sive rotarum radii הַשְּׂרָחִים vocantur, quod orbis ambiens et includens eos colligat. Quod coniecturam tantum esse, eamque

eamque perquam infirmam, quisque intelliget ipse. —

2) Quum Chaldaeis הַיִּשָּׁר *cribrare* significet (Arab. حَشْرٌ *mundavit a quisquiliis et sequioribus*); IARCHI vocem nostram accipiendam esse ait לשון כברה שהוא נופל הארץ רק רק *notione cribrationis, quia pluvia minutis guttis ad terram cadit*: eamque interpretationem iam longe olim a

Judaeis traditam esse, apparet inde, quod Vulgatus ponit *cibrans aquam*, nubes, pluviam demittentes, cribro comparans. — 3) Rectius CAPPELLUS in *Crit. S. Lib. I. C. VII. §. 7. T. I. p. 83. ed. Vogel. coll. Arab. حَشْرٌ*,

crassescere, coagulari, הַיִּשְׁרָה-מַיִם interpretatur *aquas densatas*, et quasi coagulatas. Quam significationem Lexicorum scriptoribus inter Arabes pluribus confirmat I. I.

SCHULTENSIVS. — 4) Sensu parum diverso I. D. MICHAELIS in *Supplem. P. III. p. 979. 980. adhibita*

congregandi notione, quae Arabico حَشْرٌ inest, congregationem aquarum vertit. Quidquid horum sumas, sententia semper eadem manet. Ceterum Alexandrinum in Samuele quoque

הַיִּשְׁרָה legisse, colligi potest inde, quod σκότος ἐδάτωσ, *caligo aquarum reddidit. Koehlerus הַיִּשְׁרָה erranti scriptoris alicuius calamo tribuit, in qua sententia praeuntem habet Clericum, qui ex lingua Hebraea nomen illud vix putat posse explicari. — Addit poeta:*

עֲבִי שְׁתִּקִּים, *nubes nubium*, scil. Iehova circum se posuit, i. e. nubes nubibus impositas. I. D. MICHAELIS in *Supplem. P. VI. p. 2313. recte observat esse proprie*

quae Arabibus حَشْرٌ السَّمَاءِ, *tenuia coeli,*

dicantur, tenuiores nubium partes; qua significatione propria hoc loco nomen Hebraeum positum credit: „gravi (inquit) tempestate oritura saepe videas, sub aliis crassioribus nubibus tenuiores ire, atque adeo saepe contrario cursu ferri, hinc fulmina erumpere, atque deinde totum coelum in imbres subsidere.“ Quod argutum videtur.

Gravitati huius descriptionis magis consentaneum videtur, *nubes* omnino intelligere, sensumque ita constituere, ut supra fecimus.

13. [מַנְבֵּה נִגְדָה עָבְרוּ עָבְרוּ] Difficultatem in his verbis interpretandis creat verbum עָבַר, quum *transiendi* notio sensu non uno adhiberi possit. 1) KIMCHI: עָבְרוּ עָבְרוּ לְאוֹיְבָיו, *nubes suae transierunt ad hostes suos*. Quod sequutus VATABLUS: „A splendido conspectu eius profectae sunt nubes contra inimicos.“ Sensus nec elegans, nec satis commodus. — 2) Aliis *transire* hic idem est, quod *praeterire, abire, evanescere*. Sic BUCERUS: „Describit tonitrua, fulmina, fulgura, vibrata tela et grandinem, quae cum crebescere incipiunt, tenebrae discuti, et atrae, ob crassitiam, nubes extenuari solent. Inde ait, *prae splendore, vel, a splendore, qui coram eo est, densae nubes transierunt*, hoc est, extenuatae disparuerunt, crebro scilicet micantibus fulgetris, et decidentibus fulminibus.“ Simili ratione MUIS: „prae fulgore micantium fulgurum disruptae sunt nubes, et in hanc illamque partem varie distractae, indeque grando et tela fulminea eruperunt.“ — 3) *Pertransire, pervadere* COCCAEUS verendum censet, hocque hemistichium cum proximo coniungendum, hac ratione: *nubes eius perrumpebant grando et prunae ignis, vi grandinis et ignium micantium nubes displodebantur*. — 4) ABEN-ESRA *excedendi* significatum adhibet; verba eius sunt: עָבְרוּ הַחֹק הַיָּרוּעַ כְּרֹב, *transierunt, superarunt, modum notum, i. e. solitum et vulgarem magnitudine; nubes solito maiores et densiores erant*. A quo non multum discedit A. SCHULTENSIUS, qui in *Origg. Hebr.* L. I. C. V. §. 4. p. 59. locum nostrum sic interpretatur: „*a corusco eius fulgore nubes eius intumescere, atque aestu correptae efferbuere; gravidas expingit nubes, et ingenti aquarum pondere ruinam minitantes, quas deinceps vers. 14. 15. cum tonitruum fragore, ful-*

minumque

minumque iactibus displosas exoneratasque inducit.“ Sed quid tum voces solitariae אֵשׁ וַגְּהִלִּי-אֵשׁ פָּרָד וַגְּהִלִּי-אֵשׁ? Sensus longe commodiorem exhibet, quod in Samuele legitur: מִפְּנֵה בְּעֵרוֹ בְּהִלִּי-אֵשׁ בְּנֵהוּ פְּעֵרוֹ בְּהִלִּי-אֵשׁ, *præ fulgore, qui coram eo, ardent prunae ignitae*; vivida imago fulminum perpetuo micantium! Verbum בְּעֵר dictioni אֵשׁ וַגְּהִלִּי-אֵשׁ bene congruit (et dicitur etiam supra vers. 9. בְּהִלִּים בְּעֵרוֹ), non item עָבַר, quod quum facili literarum permutatione textui semel illatum esset, librariorum aliquem movisse videtur, ut עָבִים ex versu, qui proxime praecesserat, repeteret. פָּרָד vero haud dubie ὁμοιοτελευτῶ vers. seq. ortum debet. — Singularis est Syrus, qui hic et in Samuele vertit: *per splendorem* אֵשׁ וַגְּהִלִּי-אֵשׁ וְעַבְרֵי טַבְּעוּתוֹ תַּבְּעוּתוֹ tabernaculi sui nubes suas חֲכָמִים

facit grandinem et prunas ignitas. Legit עָבַר pro בְּעֵרוֹ. Eum sequitur in Samuele Arabs, nisi quod is verba

جعل سحابه برسا وجبرا من نار omittit: אֵשׁ וַגְּהִלִּי-אֵשׁ

facit nubes suas grandinem et prunas ignitas. Sensus non incommodus; sed עָבַר simplici *faciendi* significatione Chaldaeis magis et Syris usitatum est, quam Hebraeis, qui de *opere faciendo, serviendo, terram colendo* עָבַר adhibere solebant. Poeta si illum sensum exprimere voluisset, verbo פָּעַל usum fuisse credibile est.

14. [וַיִּרְעַם בַּשָּׁמַיִם יְהוָה וַעֲלִיזוֹן יְהוָה קוֹלוֹ] *Tonatque in coelo Iehova, et summus vocem suam edit.* Duo priora vocabula rectius videntur in Samuele scripta esse: יְרַעַם וַיִּרְעַם, quemadmodum et nostro Psalmodum loco veteres videntur legisse, Syro excepto, qui כַּפְּסַלָּא ponit.

Sed quae nostro loco sequuntur, verba: אֵשׁ וַגְּהִלִּי-אֵשׁ פָּרָד וַגְּהִלִּי-אֵשׁ aperte ex versu anteced. illata sunt, quum in Samuele absint, nec h. l. ab Alexandrino, Latino vetere, et Augustino videantur lecta esse. Inaequalia praeterea hemistichia reddunt, atque sensum reliquis minime congruen-

rem. Spuria etiam Cappello, Kennicottio, Vogelio, Koehlero, aliis, videntur.

15. [וַיִּשְׁלַח הַצִּיּוֹר יוֹפְיָצִים] *Emittit tela sua illosque dispergit*, vibratis fulminibus hostes disturbat. Ad eos enim referendum esse relativum verbo affixum, cognoscitur ex hemistichio altero: וַיִּבְרְקִים רַב יוֹהָמִים, *et fulgura multa eiaculatur* (quod repetendum ἀπὸ τῆς κοινῆς) *eosque dissipat*, propr. *diffluere facit*; hanc enim verbi הָמַם primigeniam esse potestatem, cognoscitur ex Arabico هَمَّ، quod vernaculi Philologi explicant اَنْاب، *fluere fecit, liquefecit*, e. g. sol nivem, ignis aliquid, quod liquefcere potest; id quod multis ostendit A. SCHULTENSIUS in *Orig. Hebr.* L. I. C. V. p. 61. seqq. Is vero verbum פָּיַץ, in priori hemistichio, hoc loco ea significatione pronunciat accipiendum, quam Arabum فاض obtinet, quod de *flumine extra ripas exundante* primo dici, deinde de *nubibus, coeloque largis imbribus descendente*, comprobavit C. IV. libri cit. Hinc, pronomiibus, verbis פָּיַץ et הָמַם affixis, relatis ad *coelos*, qui versu 14. praecefferant, hanc reddit versus nostri interpretationem: „*Contorsit tela sua, corusca illa et trifulca, et fecit exundare et effervescere eos, coelos, fulmina vibravit, eosque colliquefecit*: nihil enim cum tonitribus fulminibusque coniunctius, quam coelestium vis aquarum, quae hic tanto aestu praecipites sese effundunt, ut coelum ipsum quasi colliquefcere et tabe nimborum dilabi videatur.“ Quae interpretatio minime placet, quum verbis eae notiones tribuantur, quibus vidente lingua adhibita fuisse, nullis exemplis potest probari. Verborum פָּיַץ et הָמַם vero secundarias tantummodo significationes, *dispergere* et *fugare*, apud Hebraeos in usu fuisse, docent exempla innumera. Recte BUCERUS versus nostri sensum expressit: „*Fulguribus disperfit et conster-*

confternatos reddidit hostes Davidis, quos relativis, cum tamen nomina eorum non praemiserit, ad indicandum animi sui affectum, designavit. Circa quae enim magno affectu animi occupantur, numquam satis solent explicare, putantes, non posse latere alios, in quibus ipsi sunt toti.“ — Ceterum pro מַיִם in Samuele Masorethae legendum praecipunt sine suffixo מַיִם. „At vero hanc eorum emendationem, inquit ROSSIIUS, damnant veteres omnes interpretes, qui illud exprimunt; Codices et antiquae nonnullae editiones, quae eam exhibent in textu, solum Keri videntur secutae, non auctoritatem codicum.“

16. De nominis מַיִם significatione ambigitur. 1) I. D. MICHAELIS in *Supplem.* P. I. p. 113. ad verbum נָפַק, Syr. ܢܦܩܝܢܐ, exire, referendum, et מַיִם scribendum censet, ut vertendum sit *egressiones*, i. e. *fontes aquae*. Praeivit! Alexandrinus, qui nostro loco πηγαι τῶν ὑδάτων, *fontes aquarum*, et in Samuele ἀφείσεως θαλάσσης, *effusiones maris*, reddidit. Ita et Syrus, qui ܢܦܩܝܢܐ, *fontes*, ponit. — 2) Chaldaeus עַמְקֵי מַיָּא, *profunditates aquae* vertit. Sensum tantum utcumque videtur expressisse. — 3) Sed כַּיִסְחִי Hebraeum nomen tradit significare מַיִם מְלֵאִים *valles aquis repletas*, i. e. *alveos*, fluviorum receptacula, quod Lexicorum conditores inter nostrates longe plerique sunt sequuti, qui a *continendo* alveos dictos putant: הַתְּמִיץ enim est *se continere* (Genes. XLV, 1. Iesaj. XLII, 14. LXIII, 15.), et alvei aquas continent, ne exundent. Ac certe *alvei* notionem postulat locus Iesaj. VIII, 7. ubi de Euphrate: וְעָלָה עַל-כָּל-מַיִקָּיו *transcendet omnes alveos suos, et excedet עַל-כָּל-גְּדֵרֵיהֶוּ omnes ripas suas*. Unde ad *valles* nomen hebraeum translatum est, ut Ezech. VI, 3. Sic dicit Dominus *montibus et collibus, לְמַיִקִים וְלְגֵיאֹתָא, locis declivis et vallibus*. *Alveorum* notione igitur adhibita,

locus noster vertendus erit: *conspiciuntur*, apparent, *alvei aquarum*, qui antea semper aquis erant operati, illi iam, fluviis vehemente ventorum exsiccantium flatu absumtis, vel per ingentes terrae motus traiectis, aut alio derivatis, conspiciuntur nudi. In Samuele pro מים legitur ים, mare, quod magis poeticum videtur. — Sequitur in hemistichio altero: וַיִּגְלוּ מוֹסְדוֹת תְּהוֹמֹתָא, et reiecta sunt fundamenta terrae, quod optime explicavit AGELLIVS: „Terram super aquas fundatam saepe legimus, ut in Psalmo XXIV, 2. *Ipsè super maria fundavit eam, et super flumina praeeparavit eam.* Consequenter igitur mari, et aquis seu fontibus apertis, apparuerunt fundamenta terrae. Loquitur autem non ad exactam philosophiae normam, sed ad vulgarem opinionem, seu potius ad speciem ac similitudinem quandam accommodate. Nam quia quod subiectum est aedificiis, id illorum fundamentum est, ad eandem similitudinem pars illa terrae inferior, quae maria continet, quia ultima et extrema videtur, et super eam niti ea pars terrae, quam incolimus, ideoque ad similitudinem quandam *fundamentum terrae* dicta est.“ מַבְעַרְתָּהּ יְהוָה מִבְּשֵׁמַח רוּחַ אֱמִי, prae increpatione tua, Iehova, prae flatu spiritus nasi tui; solet enim aqua vento vehementiore aperiri quasi et hifcere. — In Samuele persona secunda mutata in tertiam exhibetur בַּבְּעֵרַת יְהוָה מִבְּשֵׁמַח רוּחַ אֱפֹי. Ego tamen cum Koehlero nostrum praefendum existimo.

17. Adhuc Iehovae in hostes suos iram, ipsis perniciosam descripsit, nunc sui liberationem canit. Inducit vero Iehovam manu e sublimi protenta et demissa, se ex aquis, in quibus periclitabatur, eripuisse, ac iam demersum extraxisse. יִשְׁלַח יְדֵיהָ מִמְּרוֹם יִקְחֵנִי *Misit subaudi manum suam* (ut plene habetur Ps. CXLIV, 7. שְׁלַח יְדֵיהָ מִמְּרוֹם, de excelsò, et accepit, apprehendit me, in praesentissimis periculis iamiam occubiturum. Ex־traxit me ex aquis multis, e multorum hostium, vitae meae

meae undique infidantium turbis. *Calamitates* aquarum moli undique ingruenti comparantur non tantum ab Hebraeis scriptoribus, vid. e. c. Ps. XXXII, 6. LXIX, 1. 2. Ies. XXVIII, 2. XLIII, 2., verum etiam a Graecis. Exempla ex Aeschlylo adduxit A. SCHULTENSIUS ad Iob. XXII, II. p. 606. Ita in *Prometh.* vs. 885. et 1014. Οἷος σε χειμῶν καὶ κακῶν τρικυμία ἔπεισ' ἄφουτος. *Qualis tempestas malorum et inundatio te invadit inevitabilis!* Item versu 745. Δυσχεϊμερον πέλαγος ἀτηρῶς ὄλης, *tempestuosum pelagus aerumnosissimae calamitatis.*

18. Eandem sententiam nunc simpliciter, demta figura, enunciat: עָרַבְתִּי מֵאֵיבֵי עַד, *Eripuit me ab hoste meo* [valido, quod collective haud dubie est accipiendum, quemadmodum id, quod sequitur, וְמִשְׂנֵאֵי כִּי-אֶמְצֵי מִמֵּנֵי, *et ab iis qui me oderunt, quia, scil. quando validi fuerunt prae me, viribus praecelluerunt me desertum et undique afflictum.*

19. [יִשְׁתַּמְנֵי בְיָוִם אֵיבֵי] *Praeverterunt me, sive, incurserunt in me* (vid. not. supra ad vs. 6.) *tempore calamitatis meae.* אֵיבֵי convenit cum Arabum ^{أَيْدٍ} *أَيْدٍ*, unde ^{مَوْبِدٍ} *مَوْبِدٍ*, quod ^{سَاهِيَةً سَهِيًا} *سَاهِيَةً سَهِيًا*, *gravissimum infortunium, explicant.* TEBLEBI, Grammaticus, citatus ab ALB. SCHULTEN-

SIO ad Iob. XVIII, 12. pag. 449. *يَغْتَالُ أَدْنِي الْأَمْرَ وَأَدْنِي أَيِ اتَّقَلْنِي وَعَظْمِ عَلَيَّ وَمِنْهُ شَيْءٌ أُنْ* *Verba אָרַב et אֵיבֵי usurpantur in re, cuius moles praegravat et opprimit, unde portentosum malum vocatur אָרַב. — יְהוָה יְהוָה לְמִשְׁעַן לִי Sed factus est Iehova mihi baculus, me iam iam labantem, nec amplius consistere valentem sustinuit. Particula ל, nomini praefixa, si verbum הָיָה sequatur, commode vertitur fieri aliquid. In Samuele tamen illa est omissa.*

20.]וַיּוֹצִיאֵנִי לְמַרְחָב [*Eduxit me in spatiosum*, restituit mihi, hostilibus copiis undique cincto, pristinam libertatem. Cf. de hac locutione not. ad Ps. IV, 2. — *Eripuit me*, tutatus est, quia amat me, mihi favet.

21. „Succedit — recte notante VENEMA — ea Psalms pars, quae mirabilis huius liberationis rationes moventes, a Davidis innocentia et pietate ductas, complectitur (vs. 21 — 24.), cuius duae sunt partes, prior eas rationes explicat vs. 21 — 24., posterior illustrat et confirmat ex ordinaria agendi ratione, quam Deus cum hominibus tenere solet.“ — *Rependit mihi Iehovah secundum iustam causam meam*, פָּכַר יְרֵי וְשִׁיב לִי, secundum puritatem manuum mearum mihi retribuit, i. e. innocentiae meae convenienter. פָּר דְּיָרִים de integro vitae scelerisque puro homine usurpari, notum est, vid. Iob. IX, 30. XXII, 30.

22. *Nam observavi vias Iehovae.* *Vias observare* est tanquam ostensa ac demonstrata vestigia, per quae incedere debeamus, advertere. Figurata autem plerumque *vias Iehovae* eius praecepta ac mandata significat; quare nostram loquendi formula studium vitae, quam Iehova praecipit, denotabit. *Nec impie egi a Deo meo*, וְלֹא־רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהֵי, deficiendo ab eo, constructio praegnans. Sine ratione itaque Clericus ad genium linguae censuit accommodatius, si legatur פָּשַׁעְתִּי, maxime quum ut plurimum non cum מ sed cum ב construi solet.

23. *Etenim omnes leges eius in conspectu meo*, ה. e. praesenti animo semper intueor, quid praeceperit Iehova, quid huic proberetur, et huic tum vitam meam conformo; quod repetit hemistichio posteriori: וְחֻקֹּתַי לֹא־אָסִיר מִנִּי et *statuta eius non moveo a me*, וְחֻקֹּתַי לֹא־אָסִיר מִנִּי et משפטים proprie quidem ita differunt, ut illae sint leges

leges forenses, hae ceremoniales; nostro loco vero in genere omnia omnino divina praecepta indicari, vix monitu opus. — In exemplari carminis nostri altero, quod in Samuele exstat, legitur וְהִקְפִּיתִי לֹא-אֲסִיר מִמֶּנּוּ *et statuta eius quod attinet, non deflexi ab eis, sive potius ab eo, i. e. ab ullo eorum.* „Alexandrinus vertit hoc Psalmodum loco $\alpha\alpha$ ἀπέσῃσαν ἀπ' ἐμῶ, ac si legisset לֹא סָרִי מִנִּי, quae lectio non omnino improbanda est, quia membra sic optime sibi respondent; probabilius tamen est, eos sensum tantum eo modo exprimere voluisse. Licet de eiusmodi mutationibus vix certi quid definiri possit, auctori an librario cuidam adscribi debeant, praeferrem tamen lectionem Psalmodum, quam Clericus iam paullo molliorem pronuntiavit. Syrus et Vulgatus ita legisse videntur in utraque editione, quare improbabilis non est coniectura Vogelii a Rossio citati, putantis, אֲסִיר a librariis ortum esse; idem forte de מִמֶּנּוּ dicendum est. Obijci tamen posset, saepius correctores solere faciliorem lectionem pro difficiliore substituere, adeoque difficiliorem fuisse ipsius auctoris. Displicet lectio quorundam Codd. מִמֶּנּוּ.⁶⁶

REDDING.

24. [וְיָאֵהִי חָמִים עִמּוֹ] *Et fui integer, sincero animo, coram eo.* Ita Particula עִם vertenda est etiam Pf. XXXIX, 13. גֵּר אֲנִכִּי עִמָּךְ, *Peregrinus sum coram te*; I Sam. II, 26. גַּם עִם-יְהוָה וְגַם עִם-אֲנָשִׁים *bonus tam coram Deo, quam coram hominibus.* — וְאֲשַׁחַר מֵעוֹנִי *Et cavi me ab iniquitate mea*, i. e. ut VATABLUS explicat: „ad quam natura pronus sum;“ cavi, ne scelus admitterem, ad quod indoles et temperamentum inclinatur. Sed aliter VOGEL: „Cavi, ne quid pravi admitterem. Latet enim in his verbis singularis Hebraismus, ex breviloquentia Hebraeorum ortus, pro מֵאֲשֶׁר עוֹן לִי, *cavique, quod reum me peragere potuisset.* Cf. Pf. CXV, 7. collat. v. 5. et 6.“

25. כָּבֵר יָרִי לְבָנָי עֵינָי. *Secundum puritatem manuum mearum*, quae in conspectu oculorum suorum, quam optime novit, rependit mihi. In libro Samuelis scribitur כְּבָרִי. „Nulla fere codicum varietas ad h. l. adnotata est, sed, excepta paraphrasi Chaldaica, omnes versiones veteres libri Samuelis probare videntur, Psalmi lectionem foliam genuinam esse; cf. et Iob. XXII, 30.“ REDDING, qui Kochleri iudicium hic sequutus est.

26. עִם-הַגִּבּוֹר הַתָּמִים תִּתְמָם, *Quicumque probitati studet, ei benigne facis*, עם-גִּבּוֹר הַתָּמִים תִּתְמָם, cum viro integritatis integre agis, i. e. non frustraris eum spe aut fiducia, in te collocata. Sed quum גִּבּוֹר forma nominis sit Chaldaeis magis usitata, quam Hebraeis, reponendum videtur, quod in Samuele legitur, גִּבּוֹר. Et si enim hoc plerumque de forti, heroe, dicatur, quare Cappellus et Clericus hanc legendi rationem minus probant, videtur tamen, vivente lingua, latiore etiam significatione, de omni omnino viro usurpatum fuisse, pro גִּבּוֹר, quemadmodum in sexcentis aliis vocibus eadem significatio diversa forma exprimi solet. Certe I. I. SCHULTENSII locutionis גִּבּוֹר הַתָּמִים interpretatio, qua strenuus, potens integri, eum denotet, qui se in integro ac recto omni, fortem et firmum praestet, parum placebit.

27. עִם-בְּבָר תִּתְפָּרֵר. *Cum puro purum te exhibes*, cum candido candide agis. Sed pro תִּתְפָּרֵר in Samuele תִּתְבָּר legitur, de quo interpretes non prorsus consentiunt. Plerique quidem I) ad verbum בָּרָר referunt, sed nec hi uno modo. I) KIMCHI: תִּתְבָּר משפטו תִּתְבָּר וְכֹא חֶסֶד הכפל ואם היה יאמר החבר ידמה מנחי הל"מ לפכך שמו הנרועה החבר בחבר ודגש הח"י להורות שהוא מפעלי הכפל *Vocabuli תִּתְבָּר regularis forma est תִּתְפָּרֵר, sequitur formam defectivorum mediae geminatae. Si autem dixisset תִּתְבָּר [quod ad formam Hitbpael propius accedit], videri potuisset,*

zuisset, esse ex anomalia quiescentium Lamed [i. e. tertiae radicalis ה, quasi radix בָּרָה esset; ad hunc itaque errorem evitandum, transposuerunt vocales אָ תָּבֵר in תָּבֵר]. *Literae Tau vero Dagesch est indizum, ut indicetur, esse ex verbis mediae geminatae* [cuius defectus per Dagesch compensari solet]. 2) **HEBENSTREITIO** in hac forma duarum coniugationum, *Niphal* et *Hizbpael*, confusio videtur esse. „Nempe *Niphal* (inquit) est תָּבֵר ad formam תָּבַב, et *Hizbpael* est תִּבְבֵּר, ex quibus mixtis emanavit nostrum תִּבְבֵּר, pro תָּבֵר; sed pro *Parach* penultimo, sequente Dagesch, *Camez* retinetur, tanquam vocalis אָ בּ ob indageschabile ר in regulari תִּבְבֵּר, vel etiam arbitrarie, qualis substitutio vocalis longae pro brevi sequente Dagesch, Hebraeis usitatissima est; *Parach* autem ultimum ob Accentum in *Camez* mutatur. Cui affine est, aut certe illustrationis loco esse potest, ut ex multis unum adducamus, exemplum haud dissimile, הִתְבַּבְּסִי וְהִתְבַּבְּסִי, ex Hophal הִתְבַּבְּסִי et הִתְבַּבְּסִי, Levit. XIII, 56.“ — 3) **OPITIO** תִּבְבֵּר est forma Chaldaica. Nam Chaldaei literam ח verborum mediae geminatae in praeformativa Coniugationis passivae *Ithpeel* per Dagesch forte, ob elegantiores enunciationem solent geminare, ut אִתְבַּבְּסִי, *comminatus fuit*, אִתְבַּבְּסִי, *illatus fuit*, אִתְבַּבְּסִי, *violatus fuit*. — Huc referendus **KOEHLERUS**, qui תִּבְבֵּר mendum existimat, librarii Chaldaici incuria textui illatum. Quod vero **A. SCHULTENSIUM** dicit תִּבְבֵּר habuisse pro forma *Ittaphal*, in eo errat. Altingii potius haec opinio est, a Schultensio memorata. Ipse תִּבְבֵּר contractum putat pro תִּבְבֵּר, in *Instit. Hebr.* pag. 482. — II) **VENEMA** nomen נִבֵּר explicandum censet ex Arabico نَبْرٌ, *intumuit*; תִּבְבֵּר vero derivat ab אִבֵּר, cui, collato Arabico اَبْرٌ, *pungendi, rumpendi pungendo* notionem tribuit. Unde hanc interpretationem procudit: *cum purulento tumido te praestas robustum perruptorem*; quorum verborum sensum hunc esse dicit: *Deum sese tumido et insolenti*

infolenti improbo praeberere fortem, pungentem, et bellatorem, qui omnem illum tumorem expungat. In quo quidem sensu parum est elegantiae. Magis ferenda est ea interpretatio, quam cum Venema communicavit **VER-SCHUIR**, cuius verba ille attulit in Nota ad Commentarium p. 599. „Pro חֲבֵרָר (inquit) forsitan rectius et elegantius legeretur חֲחֵבֵרָר, propius ad hanc lectionem accedit illa, quae legitur 2 Sam. XXII, 27. חֲחֵבֵרָר; haec autem forma חֲחֵבֵרָר derivatur a חֵבֵרָר, quemadmodum praecedens חֲחֵבֵרָר non est in Niph'al a חֲבֵרָר, sed nomen formatum a themate חֵבֵרָר, quod nusquam alibi in S. S. obvium, sed apud Arabes conservatum, notat *tumere, tumidum esse*, ut quando manus, aut aliud corporis membrum malo ulcere tumet; unde חֲחֵבֵרָר talem *tumorem foedum, seu ulcus* notat, proprie quidem corporis, sed figurate animo *ulcus* tribuitur, quando malignis et purulentis affectibus tumet; quare noster locus vertendus erit: *cum tumido praestabis te tumidum.*“ — Nec minor disensus in hemistichio posteriori: חֲחֵבֵרָר Verbum חֲחֵבֵרָר, pro quo in Samuele iterum contracte חֲחֵבֵרָר reperitur, 1) quidam ad verbum חֲחֵבֵרָר, *insipidus fuit*, referunt, veluti **COCCEIUS**, qui vertit: *cum perverso fatuum et insulsum te praebes*, scil. agendo praeter spem hominis distorti. — 2) **ALTINGIUS** recurrit ad radicem חֲחֵבֵרָר, *iudicare*, unde per formam Hittaphal, חֲחֵבֵרָר, *iudicem egit*, ut sit, *cum perverso iudicem agis.* — 3) **A. SCHULTENSIO** a חֲחֵבֵרָר, *cecidit*, descendere videtur, unde חֲחֵבֵרָר, in Hiphil, *stravit*, et in Hitbpael חֲחֵבֵרָר, *luctatorem et stratorem egit.* „Hoc iterum (inquit) sine ulla Anomalia in חֲחֵבֵרָר contractum, unde חֲחֵבֵרָר et חֲחֵבֵרָר unum idemque consignare quisvis cernit.“ —

4) Equidem eis accedo, qui ad verbum חֲחֵבֵרָר, حَتُّوْ، *tor-sit* (cf. A. Schultensium ad Iob. V, 13.), referunt, vertuntque: *cum perverso tortuosum, sive perversum, te praebes.*

bes. Verba עקש et פתל enim alias etiam coniunguntur, veluti Proverb. VIII, 8. *Recta sunt omnia, quae eloquor, ואין בהם נפתל ועקש, nihil in iis contortum aut perversum.* Et Deuter. XXXII, 5. *הור עקש ופתל, genus perversum et tortuosum.* — Sensus ceterum totius huius versus est: gerere se Iehovam erga homines pro eorum moribus; benefacere bonis, plectere malos. וענין: כִּי מַחֲיוֹת וְעוֹשֵׂה חַסְדִּים הוּא תַּחֲפֹל חַיָּה עֲלֵיךְ כִּדְרֹכֵי הַנִּפְתָּלָה וְכֵן עֲנִין אִם לְלֹצִים הוּא גְּלִיץ וְכִיָּה עֲלֵיהֶם שִׁיכְשֹׁלוּ כְּלִיצְנוֹתָם Sensus hemistichii posterioris est, *retribues illi iuxta mores eius perversos: quo sensu etiam Proverb. III, 34. nonne sanniones ipse illudet? b. c. faciet, ut impingant et corruant in sua subsannatione.*

28. Redit ad praedicandam Iehovae bonitatem in se, ita probaturus, quod iam cecinit, bonum illum praebere se bonis, integris integrum, invertentem vero pravis: כִּי־אֶמְצֵא עִם־עֲבֵי הַדֹּשֵׁעַ Nam tu populum adflictum servas, iis, qui iniuria immerito afficiuntur, auxilium praestare soles. וְעֵינַיִם תִּשְׁפִּיל Oculosque sublimes, homines fastuosos et arroganter sustollentes oculos deprimis. His vero ad se atque hostes suos respicit, per adflictum populum se cum suis, per fastuosos vero hostes intelligens. — Hemistichium alterum in Samuele paullo aliter sonat: וְעֵינַיִם תִּשְׁפִּיל עַל־רָמִים תִּשְׁפִּיל, quae verba non una ratione explicant. 1) Aliis est constructio, quae dici solet praegnans, quam כִּימְצִיחִי ita exponit: עֵינֶיךָ עַל רָמִים הֵחֵן עַד שֶׁהַשְּׂפֵלָם, oculos tuos in superbos intendis, ut eos humilies; verbum הֵחֵן ex Levit. XVII, 10. supplet; potuisset etiam השִׁים ex Levit. XX, 5. Nec multo aliter LEVI Gersonides: רָץ וּלְעֵינֶיךָ עַל רָמִים לְהוֹכִיחָם עַד שֶׁחֲשִׁפִּילָם Vult hoc: oculi tui sunt super superbos, ad puniendum eos, ut eos suppressas. — 2) HEBENSTREITIIUS pronomen relativum אֲשֶׁר subaudit, vertitque: oculos tuos intendis in superbos, quos tu suppressas. — 3) DATHIUS nomen עֵינַיִם cum verbo תִּשְׁפִּיל coniungit: oculi tui superbos despiciunt, atque in

nota observat, solere Hebraeos verbum singularis foem. gener. cum nomine pluralis numeri utriusque generis construere, modo illud *rem*, non *personam* significet, e. c. Pf. XXXVII, 31. CXIX, 98. Ierem. II, 15. Cf. GLASSII *Pbilolog.* S. p. 328. ed. Dath. et SCHROEDERI *Syntax.* Reg. LXII. d). Vellem, locum alium attulisset, quo הלשפיל *despicere* significet. — Sed multo concinnior ea legendi ratio videtur, quae in Psalmo extat.

29. Sibi et suis latam divinitus opem *accensae* a Iehova *lucernae*, deiectosque hostes dispulsis tenebris comparat: פִּי-אֶתָּה הָאִיר נְרִי *Tu enim accendisti lucernam meam.* נֵר, *lampas, lucerna*, metaphorice saepe usurpatur pro felicitate alicuius, statuve prospero aut splendido, ut Iob. XXI, 17. Proverb. XXIV, 20. נֵר רְשָׁעִים יִדְעָה, *lucerna improborum extinguetur*; praesertim de splendido Davidis regno usurpatur 1 Reg. XI, 36. 2 Reg. VIII, 19. Illius igitur felicitas aut regnum *illustratur*, cum, infortuniorum pulsa caligine, undique prospera quaeque affulent; quod ipsam posteriori hemistichio ita exprimit: אֱלֹהֵי יְגִיָּה הִשְׁפִּי *Deus meus splendere facit, illuminat, tenebras meas.* — In Samuele paullo aliter legitur: פִּי-אֶתָּה בִּירֵי יְהוָה וַיְהִיָּה יְגִיָּה הִשְׁפִּי *Nam tu, Iehova, lucerna mea* (cf. similes imagines Pf. XXVII, 1. CXIX, 105. Iob. XXIX, 3.), *et Iehova tenebras meas illuminat*, quod praetulerim, nisi, quod pro וַיְהִיָּה ex Psalmo אֱלֹהֵי reponendum putem.

30. Descendit iam ad explicandam salutem, quam sibi Iehova tulerat, et memorare incipit, ut adiutus ab eo hostes suos devicerit. פִּי בַךְ אָרָץ גְּדוּרָה, *nam per Te infregi turmas*, significat proelia commissa, in quibus victor evasit. KIMCHI: כִּי בַךְ בַּעֲזֶרְחֶךָ אֲשֶׁכֶּר גְּדוּדֵי אוֹיְבָי וְאֲרוּץ מְשׁוּדָשׁ רִצָּץ רַבָּא בְּשׁוּרְקָא אוּ פִירוּשׁוֹ אֲרוּץ לִקְרֹאָה גְּדוּדֵי *Nam per te, i. e. per opem tuam,*
fregi

fregi hostium meorum turmas, אָרֶץ enim a verbo רָצַץ descendit, atque hic cum Schurek scribitur [contracte pro אָרֶץ]. Alii ad verbum רוּץ, currere, referunt, ut sensus sit, incurri in hostium meorum turmas sine metu. Sic verbum רוּץ saepius usurpatur de incurfione hostili, ut Iob. XV, 26. יָרוּץ אֵלָיו בְּצִוְאָר, impetum in eum fecerat extenso collo. XVI, 14. יָרַץ עָלַי כְּגִבּוֹר, incurfavit in me instar bellatoris. Sed cum רוּץ alias particularum על sive אֵל ope cum verbis iungi soleat, quarum nulla hoc loco legitur, mallet ad radicem רָצַץ nostrum יָרַץ referre. — וּבְאֵלֵהי אֲדַלֵּג-שׁוּר, et per Deum meum transilivi muros, significat urbes a se expugnatas. KIMCHI: אֲדַלֵּג הַמָּוֶה עֲרֵי אוֹיְבֵי לְכוּבֶשֶׂם transilivi muros urbium hostium meorum, ut eas caperem.

31. Huius divinae erga se bonitatis admiratione et laude plenus, nunc exclamat: הָאֵל הַמִּים דָּרְכּוֹ אֲמַרְחֵ-יְהוָה, צְרוּפָה, Deum quod attinet integra, recta est eius via, sine dolosis anfractibus; iuste et veraciter cum suis agere solet; promissis facta probe respondent, sermo eius igni probatus, i. e. exploratissimae et certissimae veritatis est; de quo loquendi modo cf. not. supra ad Ps. XII, 7. — Ultima vero versus huius particula exprimit, quid prioribus dicere voluerit: מָגֵן הוּא לְכָל הַחַוְסִים בּוֹ Clypeus, defensor est omnium, qui in ipso suum praesidium collocant. De formula בּוֹ הָסָה cf. not. ad Ps. II, 12.

32. כִּי מִי אֵלֹהִים מִבְּלַעֲדוֹ יְהוָה, Quisnam est Deus praeter Iehovam? KIMCHI: שִׁיפֵר אִמְרָתוֹ וְיִשִּׁיב גּוֹיְרָתוֹ, qui verbum suum irritum reddat, aut quis decretum suum revocet? qui possit impedire, quo minus praestet promissa, aut suis opituletur, quemadmodum pollicitus est? — וְיִמִּי צוֹר זֶלְתָּי אֵלֵהֶיכוֹ, Et quis petra, ita immutabilis, fugientibus ad se tam potens propugnator (vid. supra ad vers. 3.), praeter Deum nostrum? — Pro זֶלְתָּי in Samuele

repetitur מַבְלָעֵרִי, ex hemistichio priore. Sunt tamen codices, qui et ibi וְלִהְיֵה־חַיִּל feruarint. — צִוְּרִי LXX. verterunt *virtus* (in Samuele) et *θεός* (in Psalmo). Dubitari potest, an aliud quid legerint. Trommius iam, citante Koehlero, “ eos צִוְּרִי legisse coniecit, quod mihi non ita certum videtur. Forfan hoc modo sensum exprimere voluerunt, quem צִוְּרִי hic habere putabant.” REDDING.

33. Virtutem nunc, qua tot victoriis potitus est, per partes canit; et primo quidem gloriatur, virtute se heroica a Iehova esse instructum: הָאֵל הַמְאַרְגֵּי חַיִּל *Deus est, qui me accingit robore.* „Qui mihi robur conciliat. Proprie lumbi succinguntur. Porro in lumbis sedes est virium. Igitur accingit lumbos meos fortitudine tanquam balteo aliquo. Ut hic *accingi robore*, sic alibi *indui fortitudine*. Forte in verbo latet nomen verbale, ut solet; *accingit me cingulo roboris.*“ DRUSIUS. Metaphora a balteo ac cingulo, sive, quo quis accinctus, ad laborem expeditior redditur, sive a quo arma militis in aciem contententis dependent, desumpta est. Cf. GLASSII *Philol.* S. p. 1157. 1190. ed. Dath. — In Samuele iterum lectionis discrepantia: הָאֵל מְעוֹזֵי חַיִּל, quae verba non uno modo explicant. 1) Plerique, subaudita coniunctione ו, reddunt: *Deus ille robur meum et virtus mea.* — 2) Alii suppleant particulam ב. Ita KIMCHI: פִּי חַיִּל בַּחַיִּל כְּלוֹמַ' בְּכַח אֵל פִּירוּשׁוֹ כִּשְׁהֵיחֵי בַחַיִּל וּבְצַבָּא הִיּוּ הוּא מְעוֹזֵי *Nomen חַיִּל hic idem est ac בַּחַיִּל, cum robore. Nisi, חַיִּל significatione exercitus accepto, vertere malis: cum versatus sum in exercitu, ille erat robur meum.* — 3) Alii מְעוֹזֵי repetendum putant. Sic LEVI, *Gersonides*: רַל הָאֵל הוּא *Hoc vult dicere: Deus est robur meum, robur, inquam, fortitudinis, cuius loquendi formulae sensus est: robur admirabile et eximium.* Tale est in illo Iof. III, 14. הָאֲרוֹן אֲרֹן הַבְּרִיתָהּ pro הָאֲרוֹן הַבְּרִיתָהּ *arcam, arcam, inquam, foederis, item Pf. LXXX, 5.*

אֱלֹהִים

אֱלֹהִים אֱלֹהִים צְבָאוֹת pro צְבָאוֹת אֱלֹהִים צְבָאוֹת, *Deus, Deus exercituum*. — Idem Gerfonides 4) aliam adhuc vertendi rationem proponit: או ירצה בזה הנה האל הוא מעוֹי לחח לי חיל וידמה שכן הוא כי ככר אמר בספר ההלים חמורה זה האל המאזרני חיל *Aut etiam hoc vult in hac lectione: ecce Deus est robur meum, ad dandum mihi virtutem. Et verisimile est, eum hoc velle, quia dudum (ante quam liber Samuelis scriberetur) David in Psalmo pro illo dixerat: tu accingis me robore; cingere autem robore, et conferre, aut dare robur, sensu conveniunt.* — 5) COCCÆIUS vertit *arx mea valida*; מְעוֹי enim ei idem est quod מְעוֹי, *arx, propugnaculum*. — 6) Alexandrinus interpres vertit: κραταιῶν με δυνάμει, *roborans me potentia*, quasi esset מְעוֹי, Participium Hiphil. Sive enuntiavit הַמְעוֹי, Particip. Piel. — 7) I. I. SCHULTENSIO מְעוֹי est forma Infinitivi Coniugationis Cal per מ praeformativum; unde verba הַאֵל מְעוֹי חֵיל vertit: *Deus ille roborare mei virtute, i. e. Deus est, qui roborat me virtute*. Verum illius formae Infinitivi exemplum alias extare puto nullum. — Utra lectionum illarum sit genuina, nemo facile defini- verit; praeplicet tamen quae in Psalmo extat. — Quum vero bellum gerentibus non tantum maximis animis, ve- rum singulari etiam successu opus sit; hunc etiam sibi divina benignitate adfuisse canit in hemistichio posteriori: וַיִּתֵּן הָאֱלֹהִים דְּרָכֵי, *Dedit, fecit, reddidit* (quo significatu verbum נָתַן et alias occurrit, ut Pf. XLIV, 12. Ezech. VI, 14.) *viam meam perfectam, i. e. planam, expeditam, offendi- culo omni carentem; successus prosperos ubique mihi largitus est.* — In Samuele et hic diversitas. Legitur ibi: וַיִּתֵּר הָאֱלֹהִים דְּרָכֵי, quod varie interpretantur. Occur- rit verbum נָתַר in libris Hebraeis tam *solvendi*, quam *sub- siliendi* significatione. 1) Priori adhibita quidam vertunt: *solvit perfectam viam suam*, quod IARCHI explicat sub- audiendo: מכל מכשול ומכל הטא ומכל מסוכה ער כי היה שלם וכבוש *ab omni offendiculo, errore, sepimento,*

ita ut sit *applanata et subacta*. Sed ratione paulo diversa
 כִּמְחִי: וַיַּחַר וַיִּתֵּן בְּפִתְחוֹ דְרָכֵי בְּמַלְחָמָה וּשְׂמֵרוֹ
 כִּמְחִי: וַיַּחַר כֵּן חָמִים וְשָׁלוֹם שְׁלֵא נִפְקַד אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי בְּמַלְחָמָה
*est, quod solvit, id est, aperuit viam mihi in bello eamque
 constituit ita perfectam et integram (sive tutam), ut ne unus
 quidem militum meorum in bello desideraretur: cum in me-
 diis hostium agminibus non haberem, quo evaderem, sol-
 vit me Deus ea quasi obsidione, et tutam mihi viam veluti
 aperuit, meque illaesum eduxit.* — Sed qui 2) *faliendi,
 subsiliendi* significationem adhibent, repentinam ac inopi-
 natam opem Davidi latam existimant indicari, q. d. subito
 affilire mihi fecit perfectam tutamque viam, five salutem
 et liberationem. Sic LEVI *Gerfonides*: רַל כָּל כֵּן מֵהָרָה
 לְהַגִּיעַ אֵלַי הַטּוֹב עַד שֶׁהוּא כְּאִילוֹ יִתֵּן וַיִּקְפֹּץ דְרָכֵי אֵלַי
 וְשָׁלוֹם הַיּוֹתֵר הַמְּקוֹם הַזֶּה *Usque adeo festinavit adducere
 illud bonum, ut quasi exilire faceret (quod alias per קָפֵץ ex-
 primitur, Cant. II, 8.) viam meam in locum multo tutissi-
 mum.* Similiter IESAJA ad Samuelem, qui, וַיַּחַר לוֹ,
 inquit, כְּמוֹ לְנַחַר בְּהֵם שֶׁהוּא מִקְפֵּץ לִפְנֵי דְרָכֵי לְרוּץ כְּשֶׁהֵיחֵי
 בְּרַח מִפְּנֵי שְׂאוּל *explicandum est ex Levit. XI, 21. (ubi de
 salientibus volucris usurpatur), ut sensus sit: Iehova exilire
 fecit coram me viam meam ad currendum [h. e. repente mihi
 viam ad fugam pandit], ut cum fugerem a Saule; vid. 1 Sam.
 XIX, 12. XXIII, 26.* — Ab his discedit 3) I. I. SCHUL-
 TENSIVS, qui, postquam multum in eo laborasset, ut
 ostenderet, collato Arabum نَتْر, esse propriam eius verbi
 potestatem in *vibramine tremulo, in tensa pulsave chorda
 fitam, locum nostrum sic reddit: et elibravit perfectissime
 viam meam sibi, ad amussim quasi et funiculum mensorium
 complanatissimam simul, simul munitissimam viam mihi per-
 libravit.* Quae omnia quam longe sint quaesita, quisque
 intelliget ipse. Neque ex lectione וַיַּחַר facile sensum
 concinnum elicias. Quare non dubito, esse וַיַּחַר a Da-
 vide scriptum. Litterarum ר et ן commutatio vero satis
 erat proclivis, eamque in Alexandrini interpretis codice
 iam

iam extitisse, inde colligere licet, quod is vertit ἐξέριαζεν ἄμμον (ita in Vaticano codice legitur, quod genuinum videtur, non ἐξίρεινε, ut est in Alexandrino, aut ἔβητο, ut est in Aldina et Complutensi editione, ex Psalmo nostro). Adhibuit Chaldaici בַּתַּר significationem, *defluxit, decidit*. Sed interpretatio illa sensu caret. Ceteri vero antiqui interpretes tantum non omnes, in Samuele etiam וַיִּתֵּן exhibent. — Et pro וַיִּתֵּן in Samuele וַיִּתֵּן legendum esse, ipsi Masorethae monent.

34. Praeterea magnam quoque corporis celeritatem et agilitatem a Iehova sibi suppeditatam canit, quam inter primas herois virtutes a veteribus habitam fuisse, norunt, qui vel primum Iliados librum legerint, ubi Achilles semper πόδας ἄνδρος, *pedibus celer*, dicitur, v. c. A, 58. cf. Odyss. VIII, 147. Sic I Paralip. XII, 8. ii, qui e tribu Gad ad Davidem venerant, memorantur *facie leonibus, pedum celeritate capreis similes fuisse* (וּפְנֵי אַרְיֵה בְּנֵיהֶם וְכַצְּבָאִים עַל-הַהָרִים לְמַהַר), et ea laude bello illos maxime idoneos scriptor praedicare voluit. Ita poeta noster de se ipso: מְשֻׁה רַגְלֵי פְּאִילוֹת *Ponens, efficiens, pedes meos tanquam cervarum*, cervarum pedibus meos similes fecit. Verbi מְשֻׁה notio primitiva videtur esse *aequare, complanare*, quae Arabico سَوَّى inest, unde reliquae significationes, *exaequare, aequalem facere, porro aequaliter, convenienter et apte ponere, nec non ponere simpliciter, facile deducuntur*. Quaeritur, cur אִילוֹת, *cervae*, potius quam אִילִים, *cervi*, dictum sit. Atque eius quidem rei varii rationes asserunt varias. 1) Ex IARCHII sententia in cervino genere זכרים יותר משל נקבות עומדות ביושר יותר משל זכרים *foemellis crura sunt rectiora*, et ex consequenti firmiora, *quam masculis*: quod commentitium videtur, quum cervorum foeminis nil tale tribuant naturae scriptores. — 2) Alii *agiliores* opinantur esse cervis masculis cervas, quod

cornuum pondere nullae praegraventur. Nec hoc tamen testimoniis fide dignis constat. Quare 3) ego GATACKERO accedo, qui in *Adversarr. Miscellann.* Lib. II. Cap. VIII. p. 310., „mihī,” inquit, „הִלְזָה nomine, etiamsi formula fit foeminina, sexus uterque promiscue designatus videtur, sicut et הִלְזָה nomine, cum tamen foemininum sit, tam asini, quam et asinae comprehenduntur Genes. XII, 16. Iob. I, 3. XLII, 12. Sed et הִלְזָה singulare, cum formam praeferat masculinam, ἐπικοίνως tamen et ipsum adhibetur. Itaque in Balaami historia Num. XXII, 23. 25. 30. 33. verbis foemininis iunctum idem reperitur, quod et idem de voce הִלְזָה patet ex Exod. XIII, 13. ubi הִלְזָה רִצָּה, *apertura asini*, dicitur foetus is, qui asinae vulvam primus recludit. — — Animalium vocabulis citra formationis respectum, nunc de meliore, nunc de sequiore sexu utuntur scriptores sacri, quod ad Ierem. II, 24. Camius [Kimchi] observat, quo loco cum nomen ipsum, tum et attributa formam masculinam habent, quum tamen de foemina cevente maremque sectante agatur. — Nec exteri fecus. Graeci enim in quibusdam masculinam formam frequentius, in aliis foemininam familiariter usurpant. De elephante Aristoteles *Histor. Animal.* L. VI, c. 27. ὁ δ' ἐλέφας ὀχεύει καὶ ὀχεύεται προ τῶν κ' ἐτῶν *Elephas inicit et inicitur ante annum viceesimum.* Et L. V, c. 14. ὅν δ' ἂν ἐγκύμονα ποιήσῃ, τῆς πάλιν ἐκ ἄπειτα, *quem impraecgnaverit, eum non attingit denuo.* At contra de cervis, prout et Hebraei, genere foemineo utuntur crebrius. Sic enim Philosophus idem, operis eiusdem L. VI, c. 29. Ἡ δ' ἐλάφος τὴν μὲν ὀχείαν ποιεῖ, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον, *Cervus coitum perficit, prout supra dictum est.* Cf. STORRII *Observatt. ad Analog. et Synt. Hebr.* p. 89. — Poeta vero noliter quid formula illa, *factos fuisse pedes suos cervinorum instar*, designare voluerit, non consentiunt interpretes. I) BOCHARTUS in *Hieroz.* P. I. Lib. II. Cap. XVII. [T. II. p. 236. seq. ed. Lips.] ad inconcussam pedum et incessus

incessus firmitatem haec pertinere putat, quia cervi maxime pedibus valent, durissimamque habere unguam dicuntur, quare VIRGILIUS *Aeneid.* L. VI. vs. 884. *cervam* vocat *aeripedem*, et Arabicus Samuelis interpretis vertit :

ثَبَّتْ قَدَمِي وَصَلَبَهَا مِثْلَ أَرْجْلِ الْإِيلِ, *firmavit pedes meos et solidavit eos ut pedes cervi.* — Ego tamen eorum sententiam magis probo, 2) qui *agilitatem, celeritatemque* indicari putent, ac eam quidem, quae in hostibus fugiendis adhibetur, quemadmodum cervi facile rupes ascendunt, et loca inaccessa, unde venatores cum contemptu despiciunt; quare poeta statim subdit: *יָעַל בְּמִוְתֵי יַעֲמִידָנִי*, et *supra excelsa mea stare me fecit*, i. e. ad loca inaccessa, quibus tutus essem, et quorsum vis hostilis penetrare non potuit, me perduxit. Qui hostem fugit, solet montes et rupes petere, ad quas non tam facilis est accessus. — Alii *locis excelsis* arces hostium, a Davide expugnatas, intelligunt. Quod si sumas, similitudine, hemistichio priori adhibita, loca munitissima cum celeritate et facilitate eximia superandi occupandique facultas adumbrabitur. — Pronomen voci *בְּמִוְתֵי* additum Alexandrinus, Vulgatus, Syrus et Arabs nec hic, nec in Samuele expriment, unde tamen minime sequitur, eos illud in suis codicibus non legisse. Exprimitur vero a Chaldaeo: *יָעַל בְּבֵית הַיִּקְפָּי יִקְיַמְנִי*, in *domo fortitudinis meae collocat me*, arcem Davidis regiam forsan intelligens; atque ab Aquila: *καὶ ἐπὶ τὰ ὑψώματα μου σήσεις με.* Extat etiam suffixum in Habacuci loco parallelo; III, 19., qui aperte ex nostro est desumptus. Est autem pleonastice hic additum, ut in locis aliis innumeris.

35. Manuum datam promittudinem et lacertorum insigne robur nunc praedicat: *מְלִמְד יָדַי לְמִלְחָמָה* *docens manus meas ad bellum*, gerere bellum; quod fortiter toties pugnavi, illud sane Iehovae acceptum refero, cuius ma-

gisterio formatus sum ad militiam, qui, ut dicitur Pf. CXLIV, ו. *למלחמה יצבעתי ידי לקרב אצבעותי למלחמה*. — *informatus manus meas ad proclium, et digitos meos ad bellum.* — Sequitur nostro loco: *וְנִחַתָּה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זְרוּעָתִי* qua in dictione explicanda verbum *נִחַתָּה* magnam interpretationis discrepantiam creat. — 1) Sunt, qui ad radicem *נָחַת*, *confregit*, referant, praefixoque *Berb* ante nomen *זְרוּעָתִי* subaudito, vertant: *confractus est arcus aeneus (hostis) brachiis meis.* Quae KIMCHII est interpretatio: *כך למד ידי עד שיפילו קשת נחושה מאויבי והיחה נשברה בזרועותי*. Ita *instruxit manus meas ad proelium, ut excusserint arcum chalybeum e manibus hostium, meisque brachiis facile fuerit confractus.* Atque ad Samuelem notat: *ונחתה שרשו חתח* והוא נפעלי מפעל הכפל *esse נַחַתָּה a verbo נָחַת derivandum, et formam Niphal verbi secundam radicalem geminantis.* Sed ABEN-ESRA observat, literam Nun esse *שרש*, *radicalem*, ut Pf. XXXVIII, 3. *וַיִּנְחַת עָלַי יָדָהּ*, adeoque dictionem nostram 2) ad verbum *נָחַת*, *descendit*, referendum. Neque tamen, qui hoc probant, consentiunt. Aliis enim *נַחַתָּה* 1) est *Niphal*, ut IARCHIO: *ופעל שלו נחת וכשמה פעל בא דגש ומחסר את הנון ונחתה מגזרת נחתה Radix (s. Coniugatio Cal) est נַחַת, quae si formam Passivam inducit, literam Nun abiicit, atque per Dagesch compensat: ut itaque נַחַתָּה hic positum sit pro נַחַתָּה, quemadmodum נַחַת Pf. LXIX, 4. pro נַחַת; nec non נַחַת Iesaj. XIX, 7. pro נַחַת; item נַחַת Thren. III, 49. pro נַחַת.* Aliis vero 2) est *Piel*, vertendum, *descendere fecit.* Utrique tamen consentiunt in eo, ut *descensum arcus* indicare eius *tensionem* pronuntient. Locutionis rationem GERSONIDES aperire conatur in *Commentario ad Samuelem*: *וענין ההורדה בקשת היא הורדת ראשי הקשת בכפיפתו כדי לירות בו הצום או יהיה חסר יתר או יהיה הרצון והוריד יתר קשת נחושה כל אחר מזרועותי בענין היתר הוא שזרירדותו אל Descensus ille, qui arcui adscribitur, est descensus cornuum eius, cum inclinantur,*

nantur, ut sagittae emitti possint. Vel subaudiendum est nomen נִרְחָר, nervus. Tunc erit sensus: unumquodque brachiorum meorum descendere facit arcus aenei nervum, cum enim de arcu deduci attrahique, s. tendi, eo usque oportet, dum resiliendo sagittas eiactuletur. Neque alienus ab hac explicatione est A. SCHULTENSIUS in *Animadverss. Philoll.* „נִרְחָר קֶשֶׁת (inquit), demergere arcum, non simpliciter tendere notat, sed validissime attrahere et incurvare. Arabes hoc docebunt. Verbum غرق est *subsidere*.

In II. quae *Pibel* respondet, dicunt غرق في القوس demersit arcum, i. e. exponente Golio, *summa, qua potuit vi, traxit et tetendit arcum.* Ita et in *Hipbil*, seu IV.

Coniug. أغرق في القوس. Arcum aeneum intendere posse, summorum virium signum semper est habitum. Nota est in hanc rem e profanis de Ulyssæ historia. — Ceterum verti poterit: *descendere factus est*; unde ב ante זרעתי esset supplendum, vel, quod praefero, ex *Piel*, *descendere fecerunt brachia mea arcum aeneum.* Hanc constructionem confirmat locus parallelus 2 Sam. XXII. ubi legitur נִרְחָר, quod תִּפְּשֶׁת קֶשֶׁת iungi nequit, at cum זרעתי recte, nam foeminin. plural. connecti mascul. sing. alibi ex Arabismo doceo [vid. SCHROEDERI *Syntax. Reg.* LXII. et I. D. MICHAELIS *Grammat. Arabic.* §. 70. 71.]. — Alexandrinus interpres hoc loco vertit: ἡσθὶς τὸ ζῶν χαλαρῶν τὰς βραχίονάς μου quod Vulgatus sequitur: *et posuisti ut arcum aereum brachia mea.* Legisse illum in suo codice נִרְחָתָה, observavit iam AGELLIUS, et probavit: „quod admodum (inquit) placet: tantam firmitatem, tantum robur brachiis meis indidisti, ut arcus ferreus viderentur. Postquam enim exposuit agilitatem et firmitatem pedum, reliquum erat, ut indicaret firmitatem brachiorum.“ Eundem sensum exprimit Chaldaeus: וּמְתַקִּיף הַיָּד קֶשֶׁת בְּרַכּוּמָא דִּרְעֵי *roborat instar arcus aenei*

aenei brachia mea. Nec non Syrus: אֶנֶס־בְּרַחְיֵי מִיָּדֵי אֶנֶס־בְּרַחְיֵי מִיָּדֵי אֶנֶס־בְּרַחְיֵי, et firmavit sicut arcum aeris brachia mea.

Et legitur quoque in eorum codicum, quos Kennicottus contulit, uno, אֶנֶס־בְּרַחְיֵי. Quibus testimoniis commotus HAENLEIN in *Observatt. Critt. atque Exegett. ad loca quaedam Vet. Testam.* p. 12. non dubitat, Koehlero praeunte, illam veterum interpretum legendi rationem vulgato praeferre, sensumque huius hemistichii sublimiorem atque poeseos indoli magis convenientem inde elicere: *similia reddis brachia mea arcui aeneo*, i. e. firma hostibusque meis terribilia. Videtur tamen lectio rarior, qualis אֶנֶס־בְּרַחְיֵי est, usitatori אֶנֶס־בְּרַחְיֵי praeferranda, praesertim quum in Samuele Alexandrinus manifeste hodiernam lectionem, אֶנֶס־בְּרַחְיֵי exhibeat, vertit enim: *κατάξας τόξον χαλκῆν ἐν βραχίονί μου inclinasti, flexisti, adduxisti arcum aereum brachio meo.* — In Psalterio ex officina Ioan. Cratonis, Vitemberg. 1566. in octonis edito pro אֶנֶס־בְּרַחְיֵי legitur אֶנֶס־בְּרַחְיֵי. „Quae lectio, inquit HAENLEIN l. c., quamvis posthabenda vel vulgatae, vel antiquiori in versionibus veterum interpretum expressae, et ex mendo fortasse, sive scribae, sive typographi orta, sensum tamen fundit haud contemnendum, dummodo aliis animetur punctis vocalibus, אֶנֶס־בְּרַחְיֵי. Sic enim enunciata haec vox ab אֶנֶס, *curvus fuit*, media tamen אֶנֶס hic quiescente, quod alias huic verbo insolitum est, derivari, vertique posset, *incurvatur brachiis meis arcus aeneus.* — אֶנֶס־בְּרַחְיֵי KIMCHI esse dicit הַרְזוּק הַרְזוּק *ferrum perdurum*; sed monet DRUSIUS in *Quaest. Ebraic.* L. I. Qu. LXXI. arma antiquitus ex aere fabricata fuisse propter ferri penuriam. „Testatur clare HESIODUS [Egy. 49] ἡμερ. v. 149. seq.]

Τοῖς δ' ἦν, inquit, χάλκεια μὲν τεύχη

[Arma aerea illis erant]

et mox

— — Μέλας δ' ἐν ἔσχε σίδηρος.

[Nondum nigrum ferrum extabat]

Quem locum enarrans Proclus ita scribit: *In armorum fabricatura aere utebantur, quodam ad id solidandum temperamento adbibito; quod temperamentum cum defecisset, ad ferrum tandem devenitum est.* Eadem scribit Tzerzes, alter Hesiodi interpres. Quin Alcaeus poeta apud Athenaeum meminit tibialium, quae ex aere fiebant, et ensium quoque. LUCRETIUS de Rer. Nat. L. V. vs. 1282.

*Arma antiqua manus, ungues, dentesque fuere;
Et lapides et item sylvarum fragmina rami:
Posterior ferri vis est aerisque reperta,
Et prior aeris erat quam ferri cognitus usus.*

Maflagetas narrat HERODOTUS L. I. Cap. 25. hastas, pharetras et fagares ex aere parare [ὅσα ἐς αἰχμὰς, καὶ ἄρδεις, καὶ σαγάρεις, χαλκῆ τὰ πάντα χρέωνται]. Cf. POTTERTERI *Archaeol. Graec.* P. II. p. 45. sequ. ex verf. Rambach.

36. מִן יְשָׁעָה לִי בַּחַיִּים דָּדִיתִי מִבֵּי מִיְּמִינֶךָ *Dedisti mihi clypeum salutis tuae, auxilium tuum in proeliis clypei instar mihi fuit, cum ad me protegendum, tum ad repellendos hostes: id quod planius dicit, cum subiungit: וְיְמִינֶךָ הִסְעָדָנִי, et dextera tua me suffulsi, ne hostium ictibus, laboribus et periculis succubuerim unquam.* In Samuele haec verba non leguntur, licet et ibi a Syro et Arabe expressa, sed haud dubie e Psalmo nostro inserta. — וְעֲנוּחָהּ חֲרַבְנִי *Et benignitas tua multiplicavit me.* עֲנוּחָהּ, quod proprie mansuetudinem significat, ut Zeph. II, 3. Ps. XLV, 5. (quibus locis cum צָדִק iungitur), cum de Deo usurpatur, clementiam designat, qua supplicibus auxilium praestat. Sensum recte KIMCHI explicat: אָף עַל פִּי שְׁהֵיחֵי בְעַם מַעַט וְאוֹיְבֵי בְעַם רַב. אֲנִי הֵיחֵי מִנְצַח כִּי עֲנוּחָהּ הֵיחֵי עִמִּי

מהם *quamquam hostes copiarum numero me superarent, ego tamen victor evasi, nam tua benignitas effecit, ut ego cum paucis hominibus licet numerosos vicerim, perinde ac si militum numero superassem.* —

DATHIUS, Venenam sequutus, עֲנָה opulentiam, divitias interpretatur, ex Arabum عَنِي, dives fuit, nullius rei indignit (cf. A. SCHULTENSII not. ad Harir. Confess. I. p. 17. et III. p. 154.). Quare vertit: *divitiis tuis me auges*, quibus verbis Davidem existimat divitias suas tot bellis congestas, liberalitati Iehovae acceptas referre. Cui interpretationi tamen recte opponit REDDINGIUS, poetam in tota hac orationis ferie agere de auxilio, quod Iehova sibi in ipsa acie praestiterit, non vero de fructibus, quos ex una vel pluribus victoriis reportaverit, opulentissimis. — In Samuele pro עֲנָה legitur עֲנָהָה, quod non uno modo explicant. 1) Quibusdam est nomen eiusdem formae grammaticae; eiusdemque significationis, nisi quod ך, in Psalmo expressum et mobile, in Samuele quiescat. Ita R. IESAIAS: כמו וענוהך ונעלם וענוהך כמו ועלחה קפצה שהוא כמו ועלחה וענוהך, nam ibi delitescit ך sicut Job. V, 16. in ועלחה, iniquitas, cuius loco Ps. CVII, 41. in eadem locutione עולה ponitur. Et KIMCHI ad Samuelem: והלוי וענוהך בקראח הויו מן עקב ענה יראח יל וענוים יירשו ארץ שהוא ענון חסידות ורוח נמוכה ויהיה וענוהך In libro Psalmore est וענוהך, cum lectione ך, cuius vocabuli significatio eadem b. l. est, quae Prov. XXII, 4. et Ps. XXXVII, 11. ubi benignitatem et mentem mansuetam indicat; estque ך, quod hic, (in L. Sam.) extat; idem ac illud וענוהך, etiamsi hoc loco ך quiescat. — 2) Chaldaeus ענוהך pro Infinitivo verbi ענה, respondit, exaudivit, precibus annuit, accipiebat, vertit enim רבמיתך אסגעתגי, per verbum tuum me multiplicasti. — 3) Alii, inter quos MICHAELIS,

חֲנִיפֵי עַנּוּ enuntiant, quod interpretantur: *humiliare*, s. *ad-*
fligere tuum, i. e. *disciplina tua, me adauxit*. Ita non
 Syrus tantum, qui $\text{כַּסְפֵּי לִבִּי} - \text{כַּסְפֵּי}$, *castigatio tua*, posuit, ve-
 rum Alexandrinus quoque, Theodotion et Symmachus.
 Duorum priorum interpretationes in hodiernis Alexan-
 drinae versionis editionibus coniunctae sunt; legitur enim
 in illis: *καὶ ἡ παιδεία σε ἀνώρθωσε με εἰς τέλος, καὶ ἡ παιδεία*
σε αὐτὴ με διδάξει: quae Vulgatus reddidit: *et disciplina tua*
correxit me in finem: et disciplina tua ipsa me docebit: ad
 quae verba AGELLII apponere observationem operae
 pretium fuerit: „Haec extrema verba, *et disciplina tua*
ipsa me docebit, non sunt LXX. sed adiecta e Theodotionis
 interpretatione. Duae sunt igitur eorundem Hebraeorum
 verborum interpretationes, prior LXX. posterior Theodo-
 tionis. Pro eo autem, quod LXX. dixerunt: *et disciplina*
tua correxit me in finem, in libro secundo Samuelis trans-
 tulerunt iidem *καὶ ἡ ὑπακοή σε ἐπλήθυνέ με*: *et obedientia tua*
multiplicavit me. Quod etiam Symmachus in hoc loco
 dixit: *καὶ τὸ ὑπακούειν με ἀξήσει με*: *et quod obtemperavi*
tibi, id me auget. Ergo *παιδεία*, *disciplina*, sic est acci-
 pienda, quod me tuis verbis obtemperantem, et dictis
 tuis obsequentem praebui, haec me subiectio extulit, et
 sublimem reddidit: nam *correxit* ita intelligendum puto,
elevavit, magnum fecit, ideoque *ἀνώρθωσεν* posuerunt, quod
 etiam si *corrigerere* significet, aliquando tamen idem est,
 quod *sublevare*, iacentem erigere. Quod vero Theodo-
 tion dixit: *διδάξει*, *docebit*, id fecit ex ea significatione
 Hebraei verbi רַבֵּן , qua solent Hebraei magistros et doctores
Rabbi vocare. Ergo erit sensus fere idem: *disciplina*
tua, quod tibi ausculto, et humiliter obtempero, quod
 tanquam discipulus me tibi magistro subdidi, id me magi-
 strum et magnum faciet, cumulabitque sapientia ac do-
 ctrina. Itaque LXX. generaliter dixerunt *ἀνώρθωσεν*, *erexit*,
 extulit, magnum fecit; Theodotion specialiter *magnum*
sapientia

sapientia atque doctrina reddet, intellexit. Hebraei pro *disciplina* mansuetudinem interpretari maluerunt, quod Hebraice est עֲנָוָה, quos sequutus Aquila reddidit: ἀφ' πραότης σου ἐπλήθυνέ με· et *mansuetudo tua multiplicavit me*. Sed LXX. interpretatio et Theodotionis praeponenda est, quod mihi quidem aliter videtur: hemistichiorum parallelismo certe magis congruit ea verborum Hebraeorum in Psalmo nostro interpretatio, quam primo loco e Kimchio attulimus. Inoffensum et expeditum cursum in hostibus persequendis a Iehova sibi concessum nunc praedicat:

37. הִרְחִיב צַעְדֵי הַחַיִּי, *dilatasti gressum meum sub me*, latum mihi locum praestitisti, ubi tuto pedes figerem. Nam ubi angustus est locus, neque tantus, ut ad vestigia sustinenda sufficiat, ibi plerumque pes labitur. Ita Pf. XXXI, 9. *Non conclusisti me in hostium meorum manus*, הִעֲמַדָה בְּמַרְהָב רַגְלֵי, *in locum spatiosum constituisti pedes meos*. Et Proverb. IV, 12. בְּלִכְתָּהּ לֹא יִצַר צַעְדָּךָ *Cum incedes, non prementur tua vestigia*, וְאִם-תִּרְוֹץ לֹא תִפְשַׁל *et si cures, non impinges*. Sic et noster addit: וְלֹא מָעַדוּ קַרְסָלָי *Neque tali mei vacillarunt*, Hoc igitur dicit: sic firmasti vestigia mea, dum currerem, et hostes meos persequerer, tanquam si per spatiosam planamque viam incederem, ubi latissimum haberem spatium ad figenda firmiter vestigia.

38. אָרְדוּף אוֹיְבֵי וְאֲשִׁיגִם *Persequutus sum hostes meos et affequutus*, evadere sua celeritate ac dolis nequibant, quin penitus a me prosternerentur. In Samuele pro וְאֲשִׁיגִם extat וְאֲשַׁמִּידֵם, *eosque profligavi*. Prius praefarendum censet KOEHLERUS, quod poetae menti obversata putat verba Mosis Exod. XV, 9. אָמַר אוֹיֵב אָרְדוּף *Dixit hostis: persequar, affequar*. Eadem locutio reperitur Pf. VII, 6. יִרְהַף אוֹיֵב נַפְשִׁי וַיִּשָּׁג *Persequitur hostis animam meam et affequitur*. Verum hoc ipsum in
causa

causa esse potuit, ut librarius aliquis formulam saepius
 occurrentem, sibi que notio rem pro rariore poneret. —
 ולא-אשוב-עד-פלוֹתָם *Neque reversus sum, usque dum eos*
consummaverim, non satis habui, illos in fugam vertisse,
 verum etiam numquam caedendi finem feci, quoad om-
 nes perderem. — Ex ΚΙΜΧΙΙΙ sententia haec victo-
 riam de Amalecitis speciatim spectant, quos strenue
 persequutus David, omnes ad interuicium delevit, prae-
 ter quadringentos iuvenes, qui camelis insidentes fugam
 arripuerunt, vid. I Sam. XXX, 17.

39. *Percussi eos, ut surgere*
nequirent. In Samuele auctius: ולא יקמוּן ולא יאמחצוּן
consumsi percussique eos, ut surgere nequirent, quod Koeh-
 lerus praefert. Reddingio vero quod in Samuele praepo-
 situm est, verbum, spurium videtur, neque a veterum
 ullo exprimitur. ויפלו תחת רגלי *Sub pedes meos ceciderunt,*
prociderunt lethaliter vulnerati, penitus occubuerunt.

40. Causam nunc canit bellorum tam felici successu
 a se gestorum, scilicet se a Iehova virtute heroica ad bel-
 lum fuisse instructum, Iehovam ipsum deiecisse hostes,
 sibi que subiecisse. ותאגריני חיל למלחמה *Nam tu accin-*
xisti me robore ad bellum, verba repetita ex vs. 33. ubi cf.
 not. Pro ותאגריני in Samuele extat ותאגריני (pro ותאגריני),
 Syriaca scribendi ratione, ex qua א et י, literae tenuissi-
 mae, adeoque quietem amantes, vocalem suam ad proxime
 praecedentem literam schvatam solent reiicere, ut מלך
 Iob. XXXV, II. pro מאלך, *docens*, et תולי Ierem II, 36.
 pro תאולי, *cursum*. — תכריע קמי תחתי *Prostravisti,*
qui adversus me insurrexerant, ad verbum: *cadere in genua*
fecisti sub pedibus meis, proprie est vulneratorum, cum in
 punga cruribus debilitatis in faciem cadunt.

41. וְאוֹיְבֵי בְּתַחַת לִי עָרַף *quae verba ABEN-ESRA*
sic ordinanda iubet: עָרַף אוֹיְבֵי בְּתַחַת לִי dedisti mihi cer-

vicem hostium meorum, scil. בנרום, *fugam ipsis arripientibus*. Verum potest retento eo, quo sequuntur, ordine, עָרַף absolute accipi, *quoad cervicem eorum*, h. e. vertisti in fugam hostes meos, ut non faciem forti animo mihi opponere auderent, sed tergum obverterent, in fugam proni. Eadem locutio Exod. XXIII, 27. וְנָתַתִּי אֶחָד-בְּלִי-אֹיְבֵיךָ, אֶלְיָהּ עָרַף, *Dedi omnes hostes tuos ad te cervicem*, feci, ut cervices tibi dederint. Sic Ios. VII, 8. *Israel עָרַף הִפֵּה* *vertit cervicem*, et vs. 12. *Non poterunt Israelitae stare coram hoste*, sed עָרַף וַפְּנֵי לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם, et 2 Paral. XXIX, 6. *verterunt faciem עָרַף וַיִּתְּנוּ עֵרְף* *cervicemque dederunt*. Eandem figuram a Montanabbio adhibitam, Carm. XLVII, vs. 10. affert Koehlerus :

גִּלְמֵת אוֹרְפֵיהֶם בְּחֵיט לַעֲיֵתָהֶם אֶפְלָהֶם

Reddis facies eorum, ubicunque deprehenderis eos, terga ipsorum. — Sunt, qui locum nostrum interpretentur: *dedisti mihi cervices inimicorum*, ut mihi subiicerentur, iugumque cervicibus eorum imponerem. Vel sic: *dedisti hostium cervicem* scil. feriendam, i. e. tradidisti eos mihi mactandos, quo fere modo Latini dicunt, *dare alicui cervicem*. Sed utrumque a consuetudine Hebraei sermonis alienum est. — Pro נָתַתָּה in Samuele legitur נָתַתָּה, quod Clerico vitiosum videtur; ac certe litera Nun per incuriam facile omitti potuit. Sed I. I. Schultensio est Infinitivus femininus, contractus ex נָתַתָּה, quemadmodum simplex נָתַתָּה ex נָתַתָּה. Infinitum verbum vero saepe poni pro finito, nemini ignotum. Vid. N. G. SCHRÖEDERI *Syntax. Verbor.* Reg. LIV. p. 270. — Et וַיִּשְׁנֵאֵי אֶצְמִיהֶם *Et ofores meos quod attinet, filere eos feci* (ea enim est verbi Hebraei significatio, docente Arabico صَمِيْتُ, et Syr. ܘܨܘܡܝܬܐ, *conticuit*, vid. I. D. MICHAELIS *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. VI. p. 2104.), i. e. interfeci, nam significatione הכריח, *excisionis*, observante R. Nathane, saepius occurrit,

rit, v. c. Pf. LIV, 7. LXXIII, 27. — In Samuele transposita particula ו̄ habetur וְאֶצְמִיתֶם מִשְׁנֵי אֵי אוfores meos dedisti mihi quoad cervicem, quod subaudiendum ex hemistichio priori, *atque filere eos iussi*, quam loquendi formulam, ut minus usitatam, praetulerim. Alexandrinus verbum in secunda persona reddit, tam hoc loco (καὶ τὰς μισῶντάς με ἐξωλόθρευσας), quam in Samuele (τὰς μισῶντάς με, καὶ ἐθανάτωσας), unde Koehlerus colligit, illum, nisi ipse quidquam mutaverit, legisse five וְהִצְמִיתֶם, five in Praeter. Hiphil וְהִצְמִיתֶם.

42. וְשָׁעֵי יִשְׁנֵי וְאֵין מוֹשִׁיעַ *Vociferati sunt auxilii ferendi causa*, five ad Iehovam, si hostes ex Israelitico populo spectat, five, si hemistichio hoc priori barbaros intelligit, ad Deos suos (לעבורה זרה שלהם, ut Iarchi inquit); *nec erat salvans*. Elegans, ex Hebraeorum sensu, verborum similitudo in וְשָׁעֵי et מוֹשִׁיעַ, quam felicissime Alexandrinus est imitatus in Samuele: βοήσονται καὶ ἐκ ἑσῆ βοηθῶν, *opem implorabunt, nec est opem ferens*, quamvis ibi in Hebraeo hodie legatur וְשָׁעֵי, *circumspectarunt*, auxilium opemque quaerentes. Sed recte CLERICUS: „magis placet lectio Psalmi, שָׁעֵי, ob sequentia verba על יְהוָה וְלֹא-עָנָם *ad Iehovam neque illis respondit*, annuit, quae verba ostendunt, praecedere oportuisse verbum, quod significat *clamare*, aut *invocare*.“ Ceterum על hic, ut alias saepe, ponitur pro אֵל, quod in Samuele extat.

43. וְאֶשְׁתָּקֵם כְּעָפָר עַל-פְּנֵי-רוּחַ *Comminui eos instar pulveris ante faciem venti*, coram vento, i. e. comminui eos et dissipavi, quemadmodum vento pulvis dissipatur: *constructio*, quam vocant, *praegrans*, in qua verbum *dissipare* latet, non enim nisi comminutus pulvis a vento dissipatur, et pulvis comminutus, si vento expositus sit, ab eo non potest non dissipari. — In Samuele simplicius: וְאֶשְׁתָּקֵם כְּעָפָר-אֶרֶץ *Pulveris terrae instar illos comminui*. —

כְּטִיט הוֹצִיחַ אֲרִיקָם *Sicut lutum platearum effudi, everri, illos*; imago satis quidem apta ad abiectissimam devictorum hostium conditionem exprimendam; verumtamen praefendum videtur, quod in Samuele habetur, אֲרִיקָם, *contudi eos*, quod magis consonat verbo קָשַׁץ in priori hemistichio. Similitudo arcessita vel inde, cum terra antea solida et densa, affusis aquis diluitur, et pedibus laterariorum aut aliorum opificum, quorum labor in argilla, limo aut calce macerandis occupatur, attenuari solet; vel cum per imbres humectata, viatorum irione comminuitur, ut coenum sive lutum fiat, quale est, quo plateas viasque, inprimis ubi frequentia hominum teruntur, tempestate pluvia obductas videmus. Id expressit Chaldaeus interpret verbo בָּעַט, *conculcavit*, quod h. l. in Psalmis adhibuit. Quod additur in Samuele, אֲרִיקָעִם, *calcavi eos* (ea enim notione hic sumendum est verbum רָקַע, ut Ezech. VI, II. cf. Schol ad Genes. I, 6. edit. sec.), glossema sapit.

44. הַפְּלִטָנִי מֵרִיבֵי עַם *Eripis me a contentionibus populorum*, etenim nomen עַם collective hic esse intelligendum, cognoscitur ex iis, quae in altera versiculi parte sequuntur, עַם et גוֹיִם, quod posterius cum verbo plurali iungitur. In Samuele legitur עַמִּי, cum suffixe, *populi mei*, quare interpretes, quos vidi, tantum non omnes, haec ad bella civilia referunt, a Saule et Absalomo commota, a quibus Davidem Iehova eripuit, cum effecit, ut totus se illi populus Israëliticus ultro subderet, vid. 2 Sam. V. et I Paral. XI. XII. Sed quum reliqua, ut monuimus, versiculi pars de exteris populis agat, ego eam legendi rationem, quae in Psalmo extat, censeo praefendam. Et fortasse in Samuele olim extiterat עַמִּים, quod ipsum in duobus codicibus repererat Kennicottus, unde facile hodiernum עַמִּי oriri potuit. Certe Alexandrinus eo loco λαῶν ponit, licet in Psalmo singularem, λαῶν, expresserit. Nullus praeterea veterum interpretum, si Vulgatum in Samuele

Samuele excipias, suffixum reddidit. Verum et ipsum עמי pro forma Pluralis habent Grammatici ex Iudaeis non pauci. Masora in Samuele observat: ג' סבירין עמים, tria loca in codice occurrere, quibus עמי pro עמים accipi posse videatur, 2 Sam. XXII, 44. Thren. III, 14. Ps. CXLIV, 2. Idem aliis videtur de לַכְרִי, ad primores, 2 Reg. XI, 4. it. הַכְרִי ibid. v. 19. חֲצֵי חֲצֵי sagittas, 2 Sam. XX, 38. (De quibus tamen cf. V A T E R I Hebraische Sprachlehre, §. 276.). Quod ipsum attingit כִּימְחִי, cum ad עמי notat עמים, כִּמְרו עמים, positum esse pro עמים, et allegat Ps. CXLIV, 2. quamvis addat: וַיַּחֲכֵן לְפָנָי כְּמַשְׁמַעוֹ וְהוּא שְׂאוֹל וְהַסּוֹמְכִים אֹתוֹ, rectius tamen, si sensu literalis accipiarur de Saule eiusque affectis. Clarius poeta sententiam suam explicat, dum addit: הַשְׂמַרְגֵּי לְרֹאשׁ גּוֹיִם. Constituzisti me caput, principem gentium. In Samuele הַשְׂמַרְגֵּי servasti me, legitur, quod alii interpretantur, conservasti me, et conservatum gentium principem constituisti, ut כִּימְחִי: שְׂמַרְחַנִּי וְנַחַח עֵינַיךָ בִּי לְטוֹבָה עַד שֶׁהֵיְיָחִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם, salus tibi mea curae fuit, ut fierem caput gentium; alii: constitutum me caput gentium servas, i. e. in regno positum me vindicas et sustentas. הַשְׂמַרְגֵּי an הַשְׂמִימִי sic praeferendum, dubito. Subdit poeta: עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעֲבֹדוּנִי Populi, quos non cognovi, quorum nullam antehac gessi curam, exteri, servierunt mihi, imperio meo subiecti sunt.

45. לְשִׁמְעַתְּ אָזְנוֹן יִשְׁמַעוּ לִי Ad auditum auris obediverunt mihi, ad solam famam nominis mei; quamprimum victoriarum mearum fama ad istos populos pervenit, statim metu perculsi, armis depositis, se mihi submiserunt. Sic auditus auris et visioni oculi Iob. XLII, 5. opponitur: לְשִׁמְעַתְּ אָזְנוֹן שָׁמַעְתִּיהָ וְעַתָּה עֵינַי רָאִתִּיהָ, ad auditum auris audivi te, audiveram quidem de te, sed nihil praeter auditum habebam, nunc vero conspicit te oculus meus. Ac saepius שָׁמַע significat famam de aliquo, rumorem, qui

auribus percipitur; ut Deut. II, 25. *Tantum vestri terrorem omnibus gentibus iniiciam, ut אשר ישמעון שמעך qui audiant famam tuam, h. e. de te, expavefcant.* Vid. quoque Exod. XXIII, 1. Iof. VI, 27. 2 Chron. IX, 1. In Samuele extat לשמע, quod MELECHIDES recte observat esse eiusdem significationis nomen, sed formae יההום, פני-נכר, שאור, יאור. — In hemistichii posterioris, פני-נכר, יכחשו לי, explicatione interpretès verbum כחש multum exercuit. Veteres interpretes partim de verbo ad verbum vertunt, ut Alexandrinus, qui utroque ψεύσαστέ μου, posuit, quod Vulgatus sequutus, *mentiti sunt mihi*, et Chaldaeus: יכחשו קדמי, quod idem est; partim sensum reddunt, ut Syrus, qui dedit: *נמא-כ-ס-ו-ל-י*, *subiecerunt sese mihi.* Videndum itaque, quid recentiores attulerint. 1) IARCHI post verbum יכחשו לי *mentiti sunt mihi*, subaudit מוחמה יראה, *prae timore*, quod clarius KIMCHI exponit: מיראחם אותי יכחשו ויכזרו לי אחם שהיו במלחמה יאמרו לא נלחמנו עליך ולא היינו לצרך *Prae timore negarunt, se umquam mihi fuisse adversarios, et contra me pugnasse.* Qua interpretatione textui nimium inferitur, neque sensus, priori hemistichio satis congruus efficitur. 2) Aliam adhuc explicationem Kimchi subdidit qua לי *propter me* significat: יכחשו לבני בריחם בעבורי, *mentiti sunt foederatis suis propter me*, i. e. foedera, quae cum aliis inierant, propter me ruperunt, atque ad me desciverunt. 3) EX ABEN-ESRAE sententia poeta gloriatur, quod inimici sui, iactantes suam virtutem, et sibi victoriam de ipso pollicentes, deprehensi sunt falsi et mentiti fuisse [שהיו מהללים בגבורתם] כננר נבורתי. Sensus non multo diversus 4) EX AGELLII interpretandi ratione nascitur: „*Mentiendi verbum apud Hebraeos non solum falsum dicere, verum etiam arefcere et tabescere significat; ac proprie de frugibus et fructibus dicitur; nam quando haec extenuantur et arefcunt, fallunt* quodam-

quodammodo *spem* agricolae, ac *mentiuntur*; aliud enim ferunt, quam ille expectabat: Ex hac significatione dictum est in Cantico Habacuci III, 17. *מַעֲשֵׂה-יָיִחַ* *mentietur opus olivae, et arva non afferent cibum* [Addere potuisset locum Hoseae IX, 2. *Area et torcular eos non pascet; וְהִירֹשׁ יִכְחַשׁ בָּהּ*, *mustumque mentietur, fallet cam*, Hierosolymorum urbem: nec non illud HORATII *Epist. L. I. Ep. 7. vs. 87. Spem mentita seges*]. Ait ergo David: debiles et infirmi praeter expectationem aliorum et opinionem suam reperti sunt. Nam qui putabant se fortes et inexpugnabiles fore, ii mihi adeo se debiles exhibuerunt, ut nihilo a foliis marcidis atque cadentibus differrent. Quam interpretationem Agellius commendari existimat etiam eo, quod verbum *יָבֵלֵי* proxime vs. 46. sequitur, quod de foliis et fructibus marcescentibus dici solet, unde quoque in illo Habacuci loco verbo *שָׂחָה* respondet. Verum quo minus huic enarrationi subscribam, impedit me additum in textu Hebraeo *לִי*, quod illa interpretandi ratione adhibita, aptum sensum aegre admittit. Quare 5) iis accedo, qui verbum *שָׂחָה*, *mentiri*, per synecdochen *supplicem fieri*, animo licet invito ac propterea mendaci, valere putant. Certe *subiectionem supplicem et servilem* iste loquendi modus manifeste indicat Deut. XXXIII, 29. *Beatus es Israel, quis tibi conferendus? servatus es per Iehovam, qui clypeus auxilii tui, et gladius potentiae tuae, et mentietur tibi inimici tui, et tu super excelsa eorum calcabis*; in quibus verbis satis liquet, *mentiri inimicos Israelii* idem esse, quod fieri ei supplices, et penitus potentiae illius subiici. Sic Pf. LXXXI, 16., inducitur Deus de Israelitis loquens: *Utinam populus meus mihi auscultasset — — brevi tempore deiecisssem hostes eorum, et in adversarios eorum convertisssem manum meam; osiores Iehovae יִכְחַשׁוּ-רֵי* *mentiti ei fuissent, supplices ei facti fuissent*. Eadem locutio reperitur Pf. LXVI, 3. „Et forsan,“ inquit BUCERUS, „inde *mentiri* pro trepidante et maxime servili subiectione usurpari solet,

quod qui ita subiecti sunt, multa soleant, timore nimio adacti, iis mentiri, quibus serviunt, et quorum potentiam maxime formidant.“ Sive, ut GEIERUS illius locutionis rationem exponit: „Quia in novis dominationibus penes coactos subditos fictus plerumque solet esse cultus, periculi saltem amovendi meliorisque temporis expectandi causa, idcirco tales scripturae phrasi dicuntur *mentiri*, h. e. simulare obsequia, cum corde suo diversa plane foveant ac moliantur.“ Quare sensus huius versus erit hic: tantum valuit etiam apud exteros celebritas nominis mei, fama et opinio concitata de me, ut vel inviti prae se tulerint amicitiam, ac voluntariam quoque servitutem. Leguntur Syri, et quotquot societatem cum Ammonitis coierant, quod viderent se ab Israelitis esse superatos, pacem cum Israelitis fecisse veritque esse deinceps ferre auxilium Ammonitis, 2 Sam. X, 13. — Pro יִכְתְּשֵׁוּ in Samuele extat יִתְּכַתְּשֵׁוּ, sensu quidem non diverso; plura enim sunt verba, quae in Piel et Hithpael significationibus conveniunt, ut גָּבַר, *alienum se ostendit* Deut. XXXII, 27. et הִתְגַּבֵּר, idem, Genes. XLII, 7.; שָׁוַט, *cursum*, Zach. IV, 10. et הִתְשַׁוַּט, Ierem. XLIX, 3.; עָוַל, *fecit*, Thren. I, 22. et הִתְעַוַּל 1 Sam. VI, 6. Praeferendum tamen putem quod in Psalmo extat, quum et duobus aliis locis in eadem locutione Piel usurpetur, ut usu loquendi hoc receptum videri possit. Praeterea in Samuele versus huius hemistichia sunt transposita, ut quod in Psalmo sit prius, illic posterius. Sed aptior videtur is ordo, quo in Psalmo hemistichia sequuntur. Illum tamen ab Alexandrino iam et Chaldaeo interprete in Samuele mutatum repertum fuisse, testantur eorum versiones. Arabs vero, Syrus etiam in Samuele rectum ordinem exhibent.

46. בְּנֵי-גִבְרֵי יִבְלוּ *Alienigenae emarcuerunt*, quod bene מִרְאֵחַם אֹרְחֵי הֵם כְּעֵלֵה נֹבֵל interpretatur: *prae metu mei foliis deciduis similes sunt facti. De foliis marcidis*

marcidis et decidentibus verbum נבל usurpari, vidimus Ps. I, 3. Sensus itaque: hostium meorum vires tot bellis, quae cum iis gessi, debilitatae ac penitus exhaustae sunt. Quod ipsum Iarchi spectat, cum ילאו יבלו interpretatur, *defatigati sunt*, eademque metaphora monet accipi, qua Exod. XVIII, 18. גַּם-הָעָם גַּם-אֶתְהָה גַּם-הַבָּל *fatigas cum te ipsum, tum populum*. Alexandrinus hoc loco vertit ἐπαλαιώθησαν, quod Vulgatus sequitur, *inveterati sunt*. Suspiciari possis, illum enunciassse, a בָּלָה, *veterascere*; neque non Symmachum, qui ἀτιμωθήσονται posuit, *debonestabuntur*, quia res vetustate consumptae vilescunt. Syrus interpres quid dederit, dubium est, aliis codicibus

Ⲡⲓⲕⲁⲗⲓ, *veterascent*, aliis Ⲡⲓⲕⲁⲗⲓ, *consumentur*,

exhibentibus. Ita et Chaldaeus, יסרכון, *deficient*. Sed potuerunt illi omnes hodiernum יבלי legere, sensum vero ita, ut nos supra exposuimus, accipere: prae vetustate humoris et debilitate cadent, ut solent folia fructusque, quando vel arescunt vel marcescunt. Certe in Samuele Alexandrinum eodem modo, ac nos, legisse, patet inde, quod ἀποξηρῶθησονται, *defluent*, posuit. Addit poeta noster: וַיִּחַרְנוּ מִמַּסְגְּרוֹתֵיהֶם, quae verba interpretes non parum exercuerunt. Atque primum quidem anceps est nomen מַסְגְּרוֹת, quod a *claudendi* notione, quae verbo סָגַר inest, tam *claustra*, *castella*, quam *vincula*, *compedes* significare potest. Nec minus dubium, quae verbi חָרַג, hoc tantummodo loco occurrentis, significatio h. l. fit adhibenda. Duplicem enim offert lingua Arabica: unam, ut He-

braeum verbum idem esse putemus I) cum حَرَجُ, *arcus*,

angustus fuit, in Coniug. secunda حَرَجَ et quarta أَحْرَجَ,

arctavit, in *angustias redegit*. Hinc I. D. MICHAELIS in *Supplem. ad Lexx.* P. III. p. 909. versum nostrum vertit: *filiis peregrini populi marcescunt et coarctantur vinculis suis*,

in vinculis confenescent et tabescunt. Verum si poeta hanc sententiam exprimere voluisset, בְּמַסְגְּרוֹתֵיהֶם ponere debebat. Ab *angustiae* significatione Chaldaeis הֲרָגָה est *horror, timor, trepidatio*. Ita Deut. XXXII, 25. pro Hebraico אִימָה Chaldaicus interpret posuit מוֹתָה הֲרָגָה, *timor mortis*. Qua *timendi* notione h. l. adhibita, duplici modo verba Hebraea verti possunt. Etenim 1) מַסְגְּרוֹת *vinculorum* significatione accepta, IARCHI locum nostrum ita explicat: מחמת יסורי מסגרות כלֵּא שאני מסגירם שם ומיסרון בהן *timent, anguntur propter castigationes claustrorum carceris, quibus illos conclusos teneo et punio*. Sed 2) *castellorum* notione nomini מַסְגְּרוֹת tributa, ABEN-ESRA sic interpretatur: מארמוניהם הנשגבים שוֹסְגֵרֵי בָהֶם horruerunt etiam *e palatiis praealtris, quibus se praetimore concluderant*; quod Kimchi sequutus est. Metuerunt etiam in ipsis suis turribus et munitionibus, in quibus, quamvis firmissimae essent, tamen parum sibi tuti videbantur. Nisi potius idem sit huius loci sensus, qui Mich. VII, 17. מִמַּסְגְּרוֹתֵיהֶם יִרְגְּזוּ *trepidabunt, i. e. trepidi egredientur e castellis suis*. Non absimilis loquendi formula Hof. XI, 11. יִהְרְדוּ מִמִּצְרַיִם *trepidabunt, sicut avis, ex Aegypto*, trepidantes, ut fugitiva et perterrefacta avis, ex Aegypto exhibunt. Eadem fere sententia efficitur, si II) הֲרָגָה, collato Arabum خَرَجَ, *egrediendi* notione accipias. Ea adhibita FULLERUS in *Miscellann. Sacris* Lib. VI. Cap. XVII. verba nostra יִפְלוּ וְיִהְרְגוּ מִמַּסְגְּרוֹתֵיהֶם sic interpretatur: „*cadent et prodibunt e claustris (sive penctralibus suis)*. Sensus est: cadent animis vel audacissimi confidentissimique hostes mei, et latibulis suis, quibus ante fidebant, seque eorum praesidio ab omni periculo tutissimos existimabant, egressi, deditionem facient. *Latibulorum* nomine propugnacula et potissimum vastas speluncas in asperrimis montibus rupibusque editissimis sitas intelligo.“ I. D. MICHAELIS quoque in Supplemm.

Supplem. l. c., si illa *egrediendi* notio h. l. admittatur, vertendum censet: *deditionem facient*, „hanc enim qui faciunt (addit), *egredi ex urbe vel castello* Orientalibus dicuntur. Munimentum expugnatum facile, pomo maturo comparabitur, sua sponte ex arbore deciduo.“ Eundem sensum Chaldaeus expressit: *יִמְלְטוּן מִבְּרִיחֵיהֶן migrabunt*, vel, *eiicientur e castellis suis*. Ego tamen eam, quam proxime antea, dedi, interpretationem, *trepidi e castellis suis egredientur*, praeferebam existimo, tanquam sensum magis poeta dignum, efficientem, qui praeterea parallelo Michae loco confirmari videtur. Neque *egrediendi* significatione verbum *חָרַג* Hebraeis in usu fuisse credo; posuisset noster haud dubie, si eam notionem exprimere voluisset, *יָצָא*. Sed quod in Samuele iegitur, *וַיִּחָגְרוּ*, non minus diverse explicatur. I) Sunt, qui *חָרַג* significatione non diversum putent a *חָרַג*, imo hoc ipsum verbum, transpositis tantummodo literis duobus posterioribus. Ita KIMCHI ad Samuelem: *וּפִ' וַיִּחָגְרוּ כִּמוֹ וַיִּחָגְרוּ* הפוך כמו שכתוב בספר תהלים והוא ענין הניעה ופחד *וַיִּחָגְרוּ* i. e. *וַיִּחָגְרוּ* idem est quod *וַיִּחָגְרוּ* quod in Psalmo extat, literis tantummodo transpositis, sensusque utriusque est: *commoveri metu, suffragio etiam Chaldaei interpretis, qui hoc loco transtulit: commovebuntur horrore, tremunt*. Mera coniectura, ceterarum dialectorum testimonio prorsus destituta. II) Ex linguae Hebraeae usu *חָרַג* significat *cinxit, accinxit*, praesertim adhibetur de iis, qui *se ad iter accingunt*; viatores enim promissas vestes zonis solebant cingere, ut eo texpediores essent, more Israelitarum ex Aegypto emigratorum in primo paschate, qui erant *מִתְּנִיָּהֶם חָגְרִים*, *lumbis accincti*, Exod. XII, 11. Hinc *וַיִּחָגְרוּ* hic ita erit explicandum: *accingunt* scil. lumbos ad fugam capeffendam e claustris suis scil. latibulis, castellis ac rupibus, in quibus adhuc metu Davidis deliruerunt, ne, illis a victore expugnatis, male excipiantur. Sed esse duri quidquam atque insoliti in hac locutione, *accingunt*

accingunt se e claustris, pro, *ad fugam e claustris*, quisque ipse sentiet. III) A primaria *ligandi* notione, quae radici רַבַּר inest, Syris atque Talmudicis id verbum *claudicare* significat. Quare *DONES*, a Iarchio citatus, locum nostrum ita interpretatur: $\text{על הנהגים מכבליהם ויפסחו רגליהם}$ *claudicarunt propter compedes suis pedibus iniectas*. Eundem sensum videtur Alexandrinus expressisse, cum in Samuele ponit: $\text{σφαλῶσιν ἐκ τῶν συγκλεισμῶν αὐτῶν}$, *labentur ob vincula sua*, quibus in eundo impediuntur. Sed I. D. Michaelis, altera nominis רַבַּר significatiōe adhibita, vertit: *claudicabunt ex claustris suis*, i. e. victi et humiles ex castellis suis prodibunt; „claudicare enim (inquit) Hebraei eum dicunt, qui male rem gerit, inferior et victus discedit.“ — רַבַּר etiam in Psalmo Alexandrinus videtur legisse, sed aliud nomen pro hodierno רַבַּר , transtulit enim: $\text{καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν}$, *claudicaverunt a semitis suis*: consentit Syrus, qui utroque loco habet: $\text{רַבַּר מִבְּרַבֵּי רַבַּר}$

et claudi fiunt a semitis suis. Alexandrinum רַבַּר in Psalmo legisse, non improbabilis est *AGELLII* coniectura: „solent enim (inquit) רַבַּר *tribon* transferre, ut Iudic. V, 20. $\text{ἐξ ἄρανῶ παραστάξαντο οἱ ἀστέρες}$, *ἐκ τριβῶν αὐτῶν*, [$\text{מִן-שָׁמַיִם גְּלָהֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִבְּרַבֵּי רַבַּר}$], *e coelo congressae sunt stellae e semitis suis*, quod alius interpretes reddidit, *ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν*, *ex ordine suo*, ex ordine, inquam, et statione militari, quasi ex instructa acie. Similiter Ioen II, 7. 8. ubi de exercitu sermo est, in quo quisque ordinem et locum suum non reliquit [$\text{לֹא יָרַח אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ}$], Septuaginta idem nomen ibidem transtulerunt *tribon*, $\text{καὶ ἂ μὴ ἐκκλίνωσι τὰς τρίβους αὐτῶν}$, *et non divertent a semitis suis*. Igitur manifestum est, *tribon*, seu *semitam*; dici *ordinem militarem*. Et quia in instructa acie ita fit, ut suum locum et ordinem milites teneant, dum gradiuntur, aut manus conferunt, ideo *tribon*, id est *semitam*, ordinem militum

militum in gradiendo appellavit. Ergo *claudicaverunt a semitis suis* hoc significat, miscuerunt ordines, confuderunt aciem, et in fugam effuse et nullo servato ordine versi sunt.“ Eodem modo Agellius etiam Alexandrinam interpretationem in Samuele, *σφαλᾶσιν ἐκ τῶν συγκλεισμῶν αὐτῶν, labentur ex conclusionibus suis*, exponit, idem possumus, inquit, „intelligere per *conclusiones*, quod per *semitas*, quia videlicet milites eodem ordine et loco progredientes quasi conclusi lineis quibusdam videantur, et eandem viae lineam tenere, et inter se coniuncti atque connexi incedere.“ Quidquid autem veteres in suis codicibus legerint, ego nullus dubito, וַיִּחַרְגֵי מִמַּסְגְּרֵיהֶם, *trepidi e castellis suis egressi sunt*, a Davide scriptum esse.

47. חַי־יְהוָה] Haec verba duplici ratione interpretantur. 1) Sunt, qui post adiectivum הַי verbo substantivo *est*, subaudito, ita vertant: *vivus est Iehova*, h. e. ille, cuius ope tantas obtinui victorias, non est simulacrum, quod sensu et vita caret, cuiusmodi sunt hostium meorum numina, sed vivus ille ac verus est Deus, qui ab hostibus meis expugnari et deleri numquam poterit. 2) Aliis autem formula haec est fausta acclamantis, *vivat Iehova!* quemadmodum homines regibus gratulaturi fausta et felicia omnia precantur, vid. I Sam. X, 24. I Reg. I, 39. 2 Reg. XI, 12. Quam interpretationem ego praeferendam censeo, quum similes acclamationes subiiciantur: *יְבִרֹךְ צִרִי* *Et benedictus petra mea*, i. e. praesidium meum et propugnator meus, omnibus laudibus celebrandus! *יְהַרֵם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל* *Exaltetur*, laudibus evehatur *Deus*, auctor *salutis meae!* In Samuele ante *יִשְׂרָאֵל* repetitur *צִוֵּר*, librarii, ut videretur, incuria.

48. הָאֵל הַזֶּה נָתַן לִי כֹחַ] Celebretur *Deus*, qui *mibi dedit vindictas*, vires mihi dedit, ut ab hostibus meis vindictam fumerem. כֹּחַ: הַנְּקָמָה שֶׁאֲנִי נוֹקֵם מֵאוֹיְבָי

Ultiones, quas de hostibus meis fumfi, ille mihi dedit, quasi diceret, ille vires mihi praebeuit. Formula autem, *dare alicui ultionem*, hoc vult, ulcisci aliquem, supplicium de hoste fumere, oppressi vindicandi causa. Ita Iud. XI, 36. יהודה עשה לה כלומר הוא נותן לי הכח ויהיה עמה מאויביה, vid. etiam 2 Sam. IV, 8. Ezech. XXV, 17. Addit poeta: וַיִּדְבֵר עִמָּיִם תַּחֲתַי, in quibus verbis vertendis interpretes discrepant. 1) Sunt, qui verbum דָּבַר *perdendi* notione accipiant, Chaldaeo praeunte, qui hoc modo transfert: וּמַחֲבֵר עַמִּמָּיָא דְקִימִין לְאַבְרָשָׁא לִי et *confringit populos qui exsurgunt ad mala mihi inferenda, pro me.* Cuius interpretationis rationem reddit IARCHI: וַיִּדְבֵר יֵהְרוּג לְשׁוֹן דָּבַר Denotat occidit, ex significatione nominis דָּבַר, pestis. Hac ipsa notione verbum דָּבַר reperitur 2 Paral. XXII, 10. ubi de Athalia dicitur: וַתִּדְבֵר אֶת־כָּל־זֶרַע הַמַּמְלָכָה et *perdidit omne semen regium*, pro quo in loco parallelo 2 Reg. XI, 1. וַתִּמְאֶד, tanquam synonymum, ponitur. 2) Alii vero significationem *ducendi*, qua verbum דָּבַר tam apud Hebraeos quam apud Chaldaeos polluit, h. l. adhibendam putant. IARCHI: לִישָׁנ' אַחֲרֵינָא כְּמוֹ וַיִּנְהַג דְּמַחְרָגָא וּדְבַר, ex alia interpretatione וַיִּדְבֵר hic idem est quod יִנְהַג ducit, quod verbum Chaldaeus 2 Reg. IX, 20. *per dber transtulit.* Allegat etiam locum parallelum Pf. XLVII, 4. וַיִּדְבֵר עִמָּיִם תַּחֲתַיִנִי et *deducit, subdit, populos sub nos, et gentes sub pedes nostros.* Eadem ABEN-ESRAE est sententia, qui huic loco eundem sensum inesse observat, ac Mich. II, 12. *Colligam ego vos Iacobitas omnes, et Israelitarum reliquias congregabo, eosque una collocabo ut oves Bosrae, ut gregem in caula sua* (nam a *ducendi* significatione דָּבַר est caula, in quam ducuntur, aguntur, pecora, cf. BOCHARTI Hieroz. P. I. L. II. Cap. XLIV. p. 519. edit Lips.). Tunc loci nostri sensus erit: *duxit, egit, coëgit, gentes sub potestatem meam gregis pecudum instar, imagine non ineleganti ex vita pastoritia arcessita.* In Samuele legitur

מָרִיר, *descendere faciens*, h. e. deiiciens gentes, easque prosterbens, ac sub pedibus subiungens. Eadem formula Pf. CXLIV, 2. הָרַרְד עָמִי חֲתָמִי, *qui subdit populum meum sub me*. Hoc vero loco poeta וַיִּדְבֵּר scripserit, an מָרִיר, incertus sum.

49. מִפְּלִטֵי מְאִיבָי *Qui me eripit ex hostibus meis*, pro quo in Samuele: וּמִצִּיּוֹנֵי מְאִיבָי, *faciens me exire ex hostibus meis*, me eorum manibus expedit, vel in praeliis, vel in fugiendo Saule. אֶף מִן־קָמֵי חֲרוּמֵמֵנִי *Imo exaltasti me prae iis, qui contra me insurrexerunt*, securum me reddidisti, tanquam in praealta quadam arce vel monte constitutum, quorum hostilis vis pervenire nequiret; cuiusmodi similitudine supra vs. 3. est usus. KIMCHI: לֹא רִי שְׂמָצִיל אֹרְחֵי מֵהֶם אֲלֹמֶת שְׂמֵרוּמָם אֹתִי עֲלֵיהֶם וְזֶהוּ אֶף מִן קָמֵי אֹרְחֵי מֵהֶם אֲלֹמֶת שְׂמֵרוּמָם אֹתִי עֲלֵיהֶם וְזֶהוּ אֶף מִן קָמֵי חֲרוּמֵמֵנִי *Non sufficiebat tibi, me ab illis (hostibus meis) liberare, extulisti me etiam super illos, id quod particula אֶף indicat; sed ea omissa in Samuele contracte legitur וּמִקָּמֵי*. Nota personae enallagen, sequitur enim hic secunda, cum vs. 48. fuerit tertia. מֵאִישׁ חָמָס הִצִּילֵנִי *hominibus violentis me eripuisti*. Ad verbum *viro violentiae*, i. e. violento; posterius substantivum enim est adiectivi loco. *Violentum* Kimchi putat notare *Saulem*, eumque ultimo loco nominari a poeta, quod sui ab illo liberatio initium fuerit gloriae suae (מִשְׁאוּל שֶׁהִיא עוֹשֶׂה לִי חָמָס בְּרִדְפוֹ) (אֲחֵרֵי הִצִּלְתֵּנִי וּבְאוֹחָה הֵצֵלָה בֵּא אֵלָיו כֹּל הַכְּבוֹד). ABEN-ESRA vero regem aliquem exterum putat intelligi, quod Davidem vocasse *Saulem virum iniquum* vix credibile sit (מֶלֶךְ הַגּוֹיִם כִּי רְחוּק הוּא שִׂיאָמַר עַל שְׂאוּל מֵאִישׁ חָמָס). Sed quum poeta antea semper de hostibus suis in univ-ersum loquutus esset, et haec formula collective videtur intelligenda esse. Quod ipsum magis adhuc valet de eo, quod in Samuele legitur, מֵאִישׁ חָמָסִים.

50. [עַל בֵּן אֲוֵדָה בְּגוֹיִם יְהוָה] *Propterea confiteor, i. e. celebro te inter gentes, Iehovah!* KIMCHI: לִפְנֵי כָל הַגּוֹיִם

לגוים שהם נשמעים אלי ועובדים אחי אורה כי הגבורה
 לי Coram omnibus populis meo imperio sub-
 ditis, confiteor, vim et potentiam me tibi debere.

51. Illum, inquit, Deum celebrabo, et laudibus
 efferam מְגִדֵּל יְשׁוּעוֹת מַלְפֵי, qui magnas facit salutes regis
 sui, qui beneficiis amplissimis et multiplicibus suis auget
 et conservat, quem ipse regem constituit. Pro מְגִדֵּל in
 Samuele Masorethae ad marginem notant legendum esse
 מְגִדֵּל, turris, ut vertendum sit: turris, praesidium est
 salutis regis sui, quod praeplacet Koehlero, qui affert ean-
 dem similitudinem ex Proverb. XVIII, 10. מְגִדֵּל-עוֹ שָׁם
 יְהוָה Turris firma est Iehovah, ad quam confugit pius et
 protegitur. Ego retinendam putaverim eam legendi ratio-
 nem, quae in Psalmo reperitur. Postrema huius versus
 verba, לְרִגְרִי וְלְזִרְעוֹ עַד-עוֹלָם, Reddingio a feriori manu
 videntur adiecta esse; rationem tamen suspicionis addi-
 dit nullam.

PSALMVS UNDEVICESIMVS.

ARGVMENTVM.

Communis est interpretum sententia, poetam celebrare hoc carmine duplicem rationem, divinam potentiam sapientiamque cognoscendi, unam ex totius universi mirifica structura, alteram ex legum divinarum praecellentia. Atque FERRANDUS quidem hymnum hunc a Davide compositum putat, quum in desertis passim erraret, ut Saulis acerbitatem subterfugeret, tunc enim suam omnem consolationem ex legis divinae meditatione reportasse. Et Vir ille doctus, qui nomine suo suppresso Symbolas ad historicam V. T. interpretationem edidit, Davidem mane illius diei, quo a Philisthaeorum rege, Achiso, una cum copiis Siclagam reverti iussus esset *), hocce carmen existimat effudisse, quo pium suum gratumque in Iehovam animum, suamque praeceptorum eius reverentiam testaretur, a qua Philisthaeorum sollicitationes ipsum frustra abducere tentassent. PAULUS vero non Davidis, sed Salomonis

*) Vid. I Sam. XXIX.

monis putat hoc carmen, quo Iehovam rogaret, vellet sibi mentem dare prudentem et sapientem, ut legibus divinis, quibus nihil esset praestantius et magis aestimandum, convenienter ius diceret populumque gubernaret: atque quum vs. 6. exorientis solis mentio fiat, dum sacrificium matutinum fieret, decantatum carmen colligit.

Mihi tamen ea carminis pars, quae inde a versu 8. decurrit, parum apte cum reliqua videtur cohaerere. Ea vero in utraque rerum et verborum est dissimilitudo, ut nullus dubitem, duo diversa carmina, aut certe diversorum carminum particulas, quorum unum virtutem Iehovae ex opificio coelorum mire relucentem, alterum legum divinarum praestantiam et excellentiam celebraret, casu vel consilio in hoc uno esse coniuncta, quae proinde a nobis erunt seiungenda.

2. הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֱלֹהִים *Coeli encurrant gloriam Dei*, corporum coelestium ordo et pulchritudo testes sunt ac praecones assidui gloriae atque potentiae divinae, dum, quantus sit Deus, quanquam taciti, quotidie docent et admonent: quam ipsam sententiam, pro more carminis, repetit hemistichium alterum: וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מְבַרְרֵי הַרְקִיעַ *Et firmamentum praedicat opus manuum suarum*, quae et quanta perficere queat divina sapientia et potentia, docent siderum ornatus et ingentes machinae. De nomine רְקִיעַ vide Schol. ad Genes. I, 6. Part. I. p. 27.

3. Divinam gloriam nunquam cessant coeli celebrare die nocteque: יוֹם לַיִם יִבְרַע אֱמֶת *Dies diei manifestat*
(coll.)

(coll. Arab. ذَبَعُ, apparuit, manifesta evasit res, unde Syris ܘܕܒܘ, evulgavit, propalavit, vid. I. D. MICHAELIS ad Castelli Lexic. Syriac. p. 532) dictum, verba laudis divinae, ַחַוְהָּ-רַעַע ַלְלִיָּהּ ַלְלִיָּהּ ַלְלִיָּהּ noxque nocti indicat scientiam laudandi Deum. Declaratur praedicatio sine intermissione. Et quia coelum praedicat per dies et noctes, cum interdiu princeps astrorum, sol, conspicitur, noctu stellarum pulchritudo; et quia dies et noctes sibi invicem succedunt, ideo poëtico artificio fingit noster, unum diem peracto cursu et praedicatione sua, tradere diei sequenti verba praedicationis, et noctem quoque, peracto cursu, et quasi hymno cantato, tradere nocti sequenti munus canendi, ut ita continue, et sine ulla intermissione dies et noctes quasi choreas ducant, et Deum laudibus celebrent.

4. [אִין-אִמֵּר וְאִין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמַע קוֹלָם] Sunt, qui nominibus אִמֵּר et דְּבָרִים diversas *gentes*, diversis linguis loquentes, intelligant, versumque hunc ita interpretentur: nulla est natio, nulla gens aut lingua, nulli homines, ad quos coeli et firmamenti voces non pervenerint: quamvis alii aliis sermonibus, aliisque loquelis ac linguis sint homines, tamen eadem apud omnes haec vox coelorum insonat, et omnes illam audiunt. Eadem videtur mens fuisse Alexandrini interpretis, qui sic vertit: ἐν εἰσὶ λαλιᾷ εἰδὲ λόγοι, ὧν ἐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν quod Vulgatus ad verbum reddidit: *non sunt loquelaе, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum*. Verum Hebraeos nominibus אִמֵּר et דְּבָרִים illo sensu usos fuisse, testimonio idoneo vix probari poterit. Rectius alii vertunt: *non est sermo, nec sunt verba, non auditur vox eorum*, quod ita accipiunt, quasi sit ἀνδροφορά, qua emolliat poeta superiorum profopopoeiam, ac dicat: non quidem nos alloquuntur coeli, sed illorum structura ac motus docet nos Dei potentiam et magnificentiam, quod quidem significabit versus, qui proxime sequitur. Quodsi hoc sequamur, sub illius

initio, ante פָּכַל, particula *Vav* erit subaudienda, quae nobis attamen valebit. Praeplacet tamen ea interpretandi ratio, quam LUDOVICUS DE DIEU attulit: „*Sine sermone, et sine verbis, non audita voce eorum*, in universam terram exit sonus eorum (vs. 5.). אֵין pro *sine* accipi putamus etiam Ierem. XXXVIII, 5. Proprie autem negationem dicit cum incluso verbo substantivo, quod interdum per Indicativum, interdum etiam per Participium reddi potest, pro subiecta materia, ut ad verbum fit: *non existente sermone, et non existentibus verbis, non audita voce eorum*, sic ut Proverb. XXVI, 20. בְּאֵין בְּרִבּוֹן, *in non existente susurrone, id est, deficiente susurrone, absque susurrone, cessat lis.*“

5. [פָּכַל-הָאָרֶץ יֵצֵא קוֹם] Difficultatem hic creat vocabulum קוֹם, quod cum primo *funem* quemlibet significet (a contorquendo, quae notio Arabum قَوِي inest, unde قُوِي et قُوِيَة *funis*), deinde praesertim de *resticula mensoria* usurpetur, quae αὐλὴ Graece dicitur (ut Ies. XLIV, 13. *Faber lignarius קוֹם מֵטָה extendit resticulam*), hoc loco figurate dici necesse est, sed quo sensu, laborant interpretes. 1) Chaldaeus ita vertit: בְּכֹלֵא אֶרְעָא נִפְק מֵחַח in omnem terram exit extensio rerum ipsorum, quod IARCHI sic explicat: קוֹ הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם נִמְחָחִים עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וּמִחֲמַח כֵּן בִּקְצֵה חֵבֶל מְלִיחָהּ שֶׁהֵבֵל מְדַבְּרִים בְּנִפְלְאוֹת שֶׁהֵם רוֹאִים *Linea coelorum, hi enim extensi sunt super totam terram, et hinc in fines terrae exeunt verba eorum* (ut in hemistichio altero dicitur), *quoniam omnes loquuntur de rebus mirandis, quae vident.* Neque multo diversus est 2) KIMCHI: קוֹם בְּנִינּוֹם לְפִי שְׁבִנְיִין יַעֲשֶׂה בְּהַטִּיחַ הַקּוֹ: *Funis eorum, id est, aedificium eorum, nam in aedificiorum extruptione funes mensorii extendi solent. Sensus est: orbes illi coelestes, tam eleganter, quasi lineatim fabrefacti, super*
totam

rotam terram extenduntur. 3) ABEN-ESRA intelligi putat lineam scripturae. En verba illius: קו הוּא הַמְכַחֵב וְרָמַז [מגלה ספר] זֶה טַעַם כִּי מְכַחֵב יִקְרָא בְּכֹל מְקוֹם וַיְבִינֵנו מֵהָאָרֶץ טַעַמוֹ כֹּל הַמְשָׁכִילִים בְּכֹל מְקוֹמָהּ הָאָרֶץ *Linea b. l. significat scripturam et volumen libri; sensusque est, scripturam coelorum ubique legi, atque a prudentibus ubique locorum posse intelligi.* Quod tamen e longinquo petatum videtur, nec satis congruere cum hemistichio altero. Probanda potius 4) eorum sententia, quibus קו h. l. est *chorde*, atque, per metonymiam, *sonus*, quem illa reddit, cum extenditur; quod ipsum interpretes antiqui videntur spectasse; Alexandrinus enim posuit: ὁ φθόγγος αὐτῶν (quod ipsum sequitur Paulus, Apostolus, Rom. X, 18.), Symmachus: ὁ ἦχος αὐτῶν. Vulgatus et Hieronymus: *sonus eorum*; Syrus: *אָוֶן; אָוֶן*, *annunciatio eorum*: ut itaque minime necesse sit, illos vel קוֹלֵם, *vox eorum*, vel הָוָה legisse, a verbo הָוָה, quod Syriace significat *loqui, cloqui*; quae LUD. CAPPELLI sunt coniecturae in *Crit. S. Lib. IV. Cap. IX. §. IV. pag. 652. edit. Halens.* Neque cum EDUARDO POCOCCIO in *Notis Miscellaneis*, Portae Mosis annexis, Cap. IV. p. 48. seqq. ad Arabum *قَوْصًا*, *vociferatio*, confugere opus erit, quod nomen quadriliterum esse putat, ex verbo قَوِيَ deductum. Vertamus itaque: *sonus illorum universam terram pervadit, sermoque eorum fines orbis.* Quia vero nullum aequae fides, ut Solis iubar, Dei maiestatem attestatur, de Sole peculiariter subiicit: לַיָּמִים שָׁם- אֶהְיֶה בָּהֶם, *Soli posuit tabernaculum in illis coelis.* Eo vero rationem reddidit eius, quod de coelis cecinit, quod, et si nihil loquantur more humano, in omni tamen terra multo praeclarissime Dei virtutem et sapientiam depraedicent. „Sol hic tanquam rex coelorum, aut imperator exercitus coelestis repraesentatur, cum Deus ei tentorium dicatur fixisse in coelis, non quaecunque,

sed augustale et praetorium: quo statio eius magnifica, splendidissima, et super omnia sidera, quae *exercitus coelestis* nomine veniunt, fulgens significatur.“ VENEMA. Sed praeferenda videtur GEIERI sententia, *tentorio* indicari nocturnum solis domicilium, in quo, hominum oculis absconditus, quietem quasi capere videatur, unde in versu proxime sequenti dicatur, *egredi illum sponsi instar e thalamo*. Eadem imagine usus Habacuc, III, II. שָׁמַשׁ וְזָבִלָה יָרַח עָמַד זָבִלָה *Sol, luna, substituit in sede sua*, ubi זָבִלָה idem plane est quod hic אֹהֶל, denotatque, scite Schnurrero observante, „locum illum, in quem occidens sol descendere atque intrare fingitur, ut, nocte ibidem peracta, prodeat iterum, cursum suum denuo peracturus: trita est Hebraeorum formula, qua sol occidens dicitur *intrare*, בָּוּא, oriens *exire*, יָצָא.“ Legenda etiam sunt, quae de hac imagine monuit HERDERUS in libro de *Poes. Hebr. Gen. P. I. p. 78. 79.* — Alexandrinus vertit: ἐν τῷ ἡλίῳ ἐθετο τὸ σκηνωμα αὐτοῦ, *in sole posuit tabernaculum suum*, quasi in suo codice Hebraeo ita legisset: בַּשָּׁמַשׁ שָׂם אֹהֶל, quibus verbis AGELLIUS hunc sensum putat inesse: „fecit, ut sol non semper luceret, sed vicissitudine lucis ac tenebrarum, de dominatu etiam lunae concederet: posuit ergo in sole suum tabernaculum, suum ipsius solis, quo abderetur, ne semper in aperto esset, sed in tenebris, tanquam in tabernaculo, conderetur.“ Quod quam coactum sit, quisque sentiet ipse. Magis probandi sunt, qui haec ita explicant, tantam soli inesse maiestatem, ut videatur in eo Deus suummet constituisse habitaculum, et quasi tabernaculum imperatorium, unde omnia gubernat. Sed longe commodiorem sensum prodire ex eo, quod nos in codicibus Hebraeis legimus, vix est, quod moneamus.

6. הוּא כְּחַתָּן יָצָא מִחַבְּתוֹ *Similis est sponso, qui e thalamo suo procedit*, quemadmodum splendidissimis ornatum vestibibus amici progredientem e cubili sponsum hilares

et

et gratulabundi excipiunt (cf. Ioh. III, 29.), et nuptiarum festum incipitur; sic exoriente sole, et mane os aureum orbi proferente, omnes laetantur, universi orbis facies mirum in modum recreatur et velut innovatur. Videtur autem vere pulchrior et clarior quodammodo sol in ortu; seu quod ex intervallo noctis iucundius adspicitur; seu quod caligo illa noctis, cum solis radiis dispellitur, ex ipsa lucis orientis comparatione decorem illi adiciere videatur. Sed fortasse sponso prodeunti eam ob causam poeta comparat solem orientem, quia inter cetera ornamenta (vid. ARVIOSII libellum *de moribus Arab. Nomad.* p. 122. vers. germ.) *corona* sponsi utebantur, ut colligere licet ex Cant. III, 11. *Prodite, spectate Sionis puellae, Salomonem corona* [בְּמִצְרָה] *ornatum, qua mater eum coronavit sponsaliorum die.* Sol autem cum oritur, quasi diademate quodam, et corona radiorum vibrantium redimitus videtur. הָפָה, a חָפָה, Arab. حَفَّ, *obivit, circumdedit, operuit*, Ies. IV, 7. *de omni velo et tegumento ponitur, hic vero significat lectum, velis circumdatum, aut cui velum certe praetensum est, zhalanum nuptialem, qua eadem notione praeter hunc locum, nusquam alias in Codice Hebraeo occurrit, nisi Ioel. II, 16., ubi synonymum est חָרַר, penetrabile, velo disclusum, cubile* [יֵצֵא חָתָן מִצֵּא חָתָן מִחֶפְזָה]. Simul vero ut progressus est sol, *gaudet, herois instar, viam* (nisi legendum sit cum affixo, אָרַחוּ, *viam suam*, quod ipsum Alexandrinus Syrusque exprimunt) *currere*, cum tam magnum itineris spatium diurno cursu illi sit emetiendum, tantum abest, ut fatigerur, ut etiam exulter, et summis viribus ac vigore peragat, strenui viri instar, ad currendum accincti, cum aut in hostes ire, aut muros obsessae civitatis aggredi necesse est. Quanta autem sit eius via, nunc declarat.

7. [מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵאוֹ וְהִקְיָפוֹ עַל-יְקָצוֹתָם] *Ab extremo coelorum egressio eius et circuitus eius ad extremum illorum*, a summo coelo, ab Oriente, exit, ac pervenit ad summum eius, nempe in Occidentem. הִקְיָפָה, quod Exod. XXXIV, 22. 1 Sam. I, 20. 2 Chron. XXIV, 23. de *circuitu*, conversione, anni dicitur, a verbo קָיַף, *obire, ambire*, (cf. A. SCHULTENSII *Commentar.* ad Iob. I, 5. p. 9. 10.); hic usurpatur de fine viae, cum ad eundem locum pervenitur, unde discessum erat. וְאִין בְּסֶתֶר מִחֶמְהוֹ *Nec est, qui se ab eius calore abscondat*, cum ille etiam in abditas terrae partes penetret.

Hic eorum, quae in nostro coniuncta sunt, carminum prius non tam finiri, quam abrumpi videtur.

Sequitur aliud carmen, seu alius carminis particula, praeceptorum divinorum praestantiam celebrans.

8. וְזֹרָה *Lex Iehovae est perfecta.* זֹרָה significat in univrsum praecepta a Iehova tradita et patefacta, estque vocabulum generale, quod omnes partes ipsius doctrinae simul complectitur. Cf. not. ad Ps. I, 2. תָּמִים, ut Latinorum *integer*, dicitur de omni, quod non est truncatum, veluti de *victimis*, Exod. XII, 5. Levit. I, 3. 10., item de *tempore*, cui nihil deest, v. c. יוֹם תָּמִים, *dies integra*, Iof. X, 13. et שָׁנָה תָּמִימָה, *annus integer*, Levit. XXV, 30. Quare cum lex divina hic תָּמִימָה dicitur, erit vel omnibus suis numeris absoluta, cui nihil addi, nihil demi potest, vel ἀμωμος, sincera, vitiorum carens, errorisque plane vacua. מְשִׁיבָה נַפֶּשׁ *reducens animum*, reficit, confirmat, erudit animum. Locutio illa proprie significat, animam, gravibus malis et perturbationibus e corpore veluti depulsam, revocare iterum. Ita panis *revocare* dicitur *animam* famelici Thren. I, 12. Hinc in univrsum

univerſum *conſolari*, *placare animum*, denotat, ut Thren. I, 16. רַחֵק מִמֶּנִּי מִנְחָם מְשִׁיב נַפְשִׁי *Longe a me remotus eſt conſolator, qui animam meam recreet.* Sic et Ruth. IV, 15. יְהִיָּה לְךָ לְמְשִׁיב נַפְשׁ וְלִכְלִיֵּל אֶת־שִׁיבְחֶךָ *Erit tibi filius, qui animum tuum recreet, et ſenectutem tuam ſuſtenter.* Pergit noſter: עֲרַח יְהוָה נְאֻמָּה *Iehovae praeceptum* (אָרַר, Arab. **وَعَدُ**, *conſtituit*, vid. I. D. MICHAELIS *Supplem.* P. IV. p. 1108.) *eſt verax*, erroris expers. מְחַכְמֵת פְּתִי *Sapientem efficiens imperitum*; rudes ſapientia inſtruit.

9. פְּקֻדֵי יְהוָה יִשְׂרָיִם *Quae praefcribit Iehova, recta ſunt*, εὐθετα, nihil habent fallax aut anceps, מְשַׂמְחֵי־לֵב, *animum exhilarant.* מְצִוַּח יְהוָה בְּרָה מְאִירָה עֵינַיִם *Praeceptum Iehovae eſt purum, clarum, dilucidum, illustrans oculos*, recreans, abſtergens quaſi caliginem oculos ſub-euntem, cf. not. ad Pf. XIII, 4. et infra Pf. XXXIV, 6. Cohel. VIII, 1.

10. יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה *Verecundia Iehovae*, i. e. per metonymiam religio ea, quae Iehovam colendum, et praecepta eius obſervanda iubet, *pura eſt, ſincera, omnis labis expers.* עוֹמְדָה לְעַד *perſtans perpetuo*, Iehovae praecepta non ſunt inſtabilia aut flexibilia in contrariam partem, ut pleraeque ſere omnes declarationes voluntatis humanae, quae levibus momentis huc et illuc inclinantur; ſed numquam mutantur; conſtant ſibi et permanent eadem in aeternum. מִשְׁפָּטֵי־יְהוָה אֱמֶת *Quae edicit et decernit Iehova iudicio ſuo, ipſa ſunt veritas*, vera ſunt et recta, צְדָקָה יְחָדָה *iuſta ſunt univerſa*, Iehovae mandata miram quandam inter ſe habent iuſtitiae et aequitatis convenientiam.

11. Nihil eſt, quod pluris homines aeſtillant auro et gemmis, nihil quod aeque oblectet, ut cibus, prae-

fertim delicatior, iam utrisque magis optabilia et dulcia esse praecepta Iehovae canit: הַפְּחָמִים מִיָּהָב וּמִפָּזָרָה *Magis sunt expetenda auri gemmarumque pretiosarum copia.* פִּזָּר non pauci *aurum purissimum*, ἄπυρον, interpretantur, et inter hos A. SCHULTENSIUS ad Proverb. VIII, 19.

p. 75., qui, cum verbi Arabici *فَسَّرَ* vis in *motu emicante* fita sit, *aurum e vena ultro glubatim emicans, et cum tali pulsu exiliens*, voce Hebraea censet significari. Verum ego veteres sequi malim, qui, Chaldaeo excepto, constanter *gemmas* vertunt (Alexandrinus λίθων τιμίον, Vulgatus *lapidem pretiosum*, Syrus (כ-ל-ק-ל) א-ג-ו-נ), quibus itidem a *ف-س-ر*, *micando*, nomen inditum esse potuit. Ita Salomo de sapientia Proverb. III, 15. *Ea est gemmis pretiosior, nec quicquam poteris expetere, quod sit cum ea comparandum.* וּמִהַרְקִים מִדְּבַשׁ וְנִפְחָ צוּפִים *Et dulciora melle ac destillatione favorum* (vid. BOCHARTI *Hieroz.* P. II. L. IV. Cap. XII. T. III. p. 380. edit. Lips.).

12. Suo ipsius testimonio vim legis declarat, et de se loquitur in tertia persona, per Apostrophen sermonem ad Deum convertens: אֲנִי עֲבָדְךָ יְיָהוָה פָּהֵם *Etiam servus tuus illis eruditur*, quicquid habeo, inquit, prudentiae ad regendos ac formandos mores, ad recte gubernandum populum, id totum habeo a lege tua. Alexandrinus ὁ δᾶλός σε φυλάσσει αὐτὰ vertit, *etenim servus tuus custodit ea*, ut Vulgatus reddidit, non quod נִצַּר in Hebraeo reperit, verum, ut recte Koehlerus monet, quod Hebraeum verbum significatione *cavendi sibi* accepit, qua Chaldaeis in *Ibpebal* usurpatur. Nec hoc satis est, pergit poeta, quod ad formandam vitam lex sua iuvat, sed etiam affert amplam mercedem: בְּשִׁמְרָם עֲקָב רָב *in observatione eorum merces magna*, amplissimam utilitatem afferunt iis, qui ea diligenter observant.

13. Ego pro virili, et quantum possum, tua lege edoctus atque illustratus, mihi ipse caveo; sed vereor tamen, ne forte in errorem aliquem imprudens ac nefciens incurram, quis enim cuncta sua errata possit animadvertere? שְׂגִיאוֹת מִי-יָבִין *Errores quis intelliget*, quis est, qui animadvertere possit, quoties aut quantum contra leges tuas peccet? שְׂגָה et שְׂגִיאה plerumque usurpatur de peccatis ex ignorantia et incogitantia commissis, ut Levit. IV, 2. 22. 27. Cohel. V, 5. Addit: מִנְסֻתוֹת בְּקִנֵי *ab occultis*, ab iis, quae me ipsum latent, *munda me*, expia me. Peto a te, ut me ab iis absolvas, quae nosse non possum, ea non punias,

14. גַּם מִזֵּדִים הִשֶּׁה עֲבֹהָהּ *Etiam a protervis abstrabe servum tuum*, quod ABEN-ESRA interpretatur מַחְבֵּרָה *a societate protervorum eorumque flagitiis*. Et certe Pl. CXIX, 21. זֵדִים *protervos*, flagitiosos homines denotat. Sed magis probo eorum sententiam, qui זֵדִים sensu neutro accipiunt, ut vim substantivi זְדוּגוּת (quo Iarchi h. l. utitur) obtineat (quod haud raro adiectiva solent, vid. STORRII *Observatt.* p. 248. not. **), oppositumque fit erratis, quae nos ipsos latent, שְׂגִיאוֹת et נְסֻתוֹת in versu praeced. Erant igitur זֵדִים *proaeretica peccata*, quemadmodum Deut. XVII, 12. XVIII, 22. qui non errore et ignorantia peccant, sed scientes, facere id dicuntur זְדוּגוּת, *superbia*, i. e. *proaeresi*, nempe existimatur superbia, legi, quam scias, obedire nolle. Quare recte ΚΙΜΧΙ hunc locum ita explicat: גַּם וְעוֹד אֲנִי מִבְּקֵשׁ מִמֶּךָ שְׂאֵלָה גְדוּלָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁשְׂאֵלְתִי שֶׁחֲמַנְע אֹתִי מִן הַזְדוּגוּת *Maius quid praeterea abs te peto, ut me prohibeas a peccatis scienter commissis*: non tantum, inquit, peto, ut me ab occultis absolvas, et quae forte imprudens commisi, sed facias, ut numquam volens et sciens adversum te peccem. Alexandrinus ita vertit: καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίων φείσασθαι τῶν ἄλλων, *et ab alienis parce servo tuo*, ut Vulgatus reddidit, quasi

מַגִּירִים pro מַגִּירִים in Hebraeo legisset. *Alienis* vero vel *homines*, vel *dii* indicantur. Ita poeta Iehovam orabit, velit prohibere, ne aut ipse unquam deorum alienorum cultui sese addicat, aut in consortium et potestatem eorum hominum veniat, qui deos alienos colerent. Sed sensum reliquo contextui multo aptiorem efficere, quae in Hebraeo nunc leguntur, nemo, opinor, non intelliget. אֶל-יִמְשְׁלוּ-בִי, *ne dominantur in me*, tunc enim tuus servus esse desinerem. אִתְּךָ אֶתְּךָ Verbum אִתְּךָ varie interpretantur. Alii I) ad יָתֶם referunt, sed hi etiam in duas partes discedunt. Etenim Arabicum فـيـمـا quum primo *zardus* fuit, hinc *remansit*, significet; I) I. D. MICHAELIS in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. IV. p. 1187. haec verba cum iis, quae proxime sequuntur, ita vertit: *tunc remanebo et innocens ero a defectione magna*, i. e. a sceleribus enormibus. Peccata, addit, „proaeretica via tanquam et scala sunt, cui insistens ad enormia etiam delicta, et scelera praeceps ruet: ab his fervatur, qui nunquam proaeretice peccare sustinet, conscientiae servus.“ Quae similitudo tamen non satis congrua videtur. 2) Quum vero verbum יָתֶם post illas, quas paullo ante memoravimus notiones, etiam *solitarius* fuit, hinc *orphanus remansit*, denotet (unde יָתֶם Hebraice *orphanus, pupillus*); CLERICUS, cui A. SCHULTENSIUS adstipulatur in *Institt. Ling. Hebr.* p. 448., locum nostrum hoc modo explicat: *infanti tunc pupillo similis ero quoad innocentiam*. Quod e longinquo petitum videtur. Multo commodior nascetur sensus, si אִתְּךָ II) ad verbum אִתְּךָ, *integer* fuit, referamus. ABEN-ESRA: טַעַם אִתְּךָ אִתְּךָ הֵם וְהִיא מְלֵאָה *Significat haec locutio: ero integer; vox est anomala*. Eius rationes explicat KIMCHI: כְּחֹב בְּיָד אַחַר הַאֲלֵף *Scribitur cum Iod post Aleph, pro אִתְּךָ, quod ipsum reperitur in quinque codicibus a Kennicotto collatis, atque in margine Pfalterii,*

Vitebergae anno 1566. editi, observante HAENLEINIO in *Observatt. Critt. et Exegett.* Specim. I. p. 14. 15. Ita quoque veteres omnes, excepto Syro, qui haec verba omisit. Alexandrinus: ἀμωμος ἕσσωμαι, Vulgatus et Hieronymus: *immaculatus ero*, Chaldaeus: אֲהִי בְלֵא מוֹם *sine labe ero*. Addit: וְנִקְיִיתִי מִפְּשַׁע רָב *Et mundus ero a delicto magno*, si semel compescueris affectus malos, immunis ero a multis delictis, tunc vacabo culpa gravi, quae iram tuam irritet.

15. [יְהוָה-לְרִצּוֹן אֲמַרְי-פִי וְהִגִּיֵן לִפִּי לִפְנֵיהָ] Haec verba non pauci, ut ea, quae praecefferunt, praedicendi modo accipiunt, hoc sensu: tunc dicta et cogitata mea omnia grata tibi erunt et accepta. Verum epiphonemati sub finem versus magis congruum videtur, optantis has voces esse, ut orationi suae annuat Deus, et votis propitius adsit. Nisi sensus forsitan sit hic: os meum loquatur tantum quod tibi placet et gratum est, nihil constituat aut concipiat animus meus, quod tibi contrarium sit. Quod vero Iehovam צִוֵּר *petram*, i. e. tutorem, propugnatorem suum, vocat, eo significat, se Iehovae solius praesidio niti, et omnis salutis auctorem agnoscere. Quod autem addidit נוֹאֲלִי *vindex meus*, videtur ad id respexisse, quod sola eius bonitate a peccatis eorumque poenis, liberari se posse sentiret.

PSALMUS VICESIMUS.

ARGUMENTVM.

Populus regi omnia fausta et prospera apprecatur (vs. 2 — 5.), simulque gratulatur de salute et victoria divinitus illi data (6 — 9.), atque ut in posterum etiam Iehova eum saluum et incolumem servare velit, orat (vs. 10.).

Sunt interpretes bene multi, qui hoc carmine populum vota facere existiment pro rege ad bellum anceps et difficile proficiscente. Atque plerique quidem in expeditione contra Ammonitas fuscepta *) carmen compositum credunt, propter mentionem curruum et equitum in versu septimo, cum nulli umquam hostes plus curruum et equorum contra Davidem eduxerint. Quod tamen nequaquam esse *τεκμήριον*, unusquisque intelligit. Neque in eo bello rex ipse copias contra Ammonitas eduxit. Accedit, quod vota pro rege non restringuntur ad casum aliquem singularem, ut est expeditio quaedam contra hostes, sed ad quaecunque coepta et molimina regis extenduntur (vs. 5, 6.).

Ego

*) 2 Sam. X, 6: seqq.

Ego non multis annis post regni Israelitici initia, atque consecratum Sionium (vs. 3.), populis vicinis plerisque feliciter debellatis (vs. 9.), vel a Davide, vel ab alio quodam, carmen factum existimo, ut inter preces et sacrificia regis (vs. 4.) a populo aut Musicis templi caneretur, forsan alternis choris, ut alter chorus vota pro salute regis faceret, alter de re prospera gesta testaretur, populoque ac regi de ea gratularetur.

2. Precatur populus: *יַעֲבֹד יְהוָה בַּיּוֹם צָרָה* *Respondeat tibi Iehova die angustiae*, exaudiat Iehova te, regem, cum temporibus difficilibus, in periculis et rebus adversis auxilium eius rogas. *יִשְׁבְּבֶהָ יְשֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב* *Exaltet te*, in tuto te colloquet, tanquam in locum altum, aut praecelestam arcem constitutum, quo vis hostilis pertingere nequeat, *nomen Dei Iacobi*, i. e. deus populi Israelitici praefes et custos et propugnator. *Iacobum* enim saepe pro *Israele* poni, notum est, veluti *Esaï. XLIV, 2.* *אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל*, *Noli timere, serve mi, Iacob*, id est, *Israelita*.

3. *יִשְׁלַח - עֲזָרָה מִקֹּדֶשׁ* *Mittat auxilium tuum de sancto*, a se submittat tibi opem et auxilium e sede sancta sua, quae qualis sit statim declarat, dum subiungit: *וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָ* *Et ex Sione*, ubi tunc erat arca sacra, *suffulciat*, confirmet et corroboret, *te*. Quod vero ex ipsa numinis sede auxilium regi mitti orant, illius opis certitudinem videntur indicare, perinde ac si dixissent: certum tibi a se ipso Iehova auxilium mittat, ipse tibi opituletur.

4. יִזְכָּר פֶּל־מִנְחֹתֶיךָ Recordetur, rationem habeat, omnium libamentorum tuorum, de מִנְחָה, sacrificio farreo, quod libis oleo adpersis, additoque thure constabat, vid. Levit. II. יְעוֹלָהּ יְרֻשָׁהּ Et hostiae tuae sint pingues, sic gratas habeat, tanquam si pinguissimae essent. Nam in pecudibus, quae mactabantur, lex poscebat, ut essent sanae et pingues, vid. Levit. XXII, 23. coll. Maleachi I, 8. Quare quo pinguiores essent, eo gratiores Iehovae esse censebantur. Alii verbum, quod hic usurpatur, referunt ad nomen רֶשֶׁן, cinis. Ad horum mentem vertendum erit: ad cinerem redigat hostias tuas, hoc sensu: mittat ignem, qui illas consumat, indicetque gratas Iehovae fuisse (Ita KIMCHI: וְשֵׁן כְּלוֹמַר שִׁישׁוֹלָה אֲשֶׁר לְשֵׁרְפָה (ויקבלה ברצון). Respicietur sic ignis aliquoties coelitus missus, qui victimas consumpsit, quo Iehova probavit, esse sibi illas acceptas. Vid. I Reg. XVIII, 24. 38. I Paral. XXI, 26. Praeplacet tamen prior interpretatio.

5. יִמֵן לֶךְ כַּלְבָּבְךָ Det tibi secundum cor tuum, largiatur tibi, quicquid expetit animus tuus. וְכָל-עֲצָתְךָ יִמְלֵא, Et omne consilium tuum impleat, optato eventu secundet.

6. Cum Iehova votorum compotem te fecerit, יִמְלֵא יְהוָה פֶּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ quod ex fine commatis huc trahendum est, tunc נִרְנָנָה בִּישׁוּעָתְךָ ovabimus de salute tua, וְבִשְׁמֵי-אֱלֹהֵינוּ נִרְנָל Et in nomine Dei nostri vexillum erigemus, quod ita explicant: in Dei nostri gloriam signa fustollemus, et victoriae monumenta ponemus; sive levatis in signum laetitiae vexillis ac signis carmina tibi canemus. Sed Alexandrinus et Syrus haud dubie legerunt נִגְדָל, ille enim vertit μεγαλυνθησόμεθα magnificabimur, ut Vulgatus reddit; Syrus vero: יִגְדָל, exaltabimur. Ita sensus erit: gloriabimur et exultabimus de Deo nostro. Eodem

Eodem modo verba רָנַן et נָדַל etiam coniunguntur Ps. XXXV, 27. Eandem tamen *gloriandi*, *exultandique* notionem etiam verbo נָדַל tribui posse, Muntinghe cenfet, quum primigenia illius potestas (coll. Arab. نَدَلٌ) in *splendendo* sit posita, eademque figura verbi הָלַל, הָלַל, propria significatio, quae est *splendere*, ad *gloriandum* et *exultandum* transferatur.

7. Sequuntur ipsae multitudinis triumphantis voces: mimefi vero poeta inducit singulos Israelitas, ut unumquemque pro se gratulari, idque magno animi fervore, indicaret; et fortasse hic versus ab uno solo tantummodo canterum recitabatur. עָתָה יִרְעָתִי בִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָה מִשִּׁיחִי
Nunc cognovi, quod Iehova servat unctum suum, nunc animadvertere licet, Iehovam adesse Regi suo, יַעֲבֹדוּ מִשְׁמִי יַעֲבֹדוּ, *exaudit eum de coelo sancto suo*, abunde patefactum est, precem regis nostri in monte Sion fufam, a Iehova in sacrario coelorum auditam, id est, Deum ipsum illi opem tulisse, בְּגִבּוֹרַת יָשַׁע יְמִינֵהּ *potentia salutis dexteræ suae*, adesse illi salvifica potentiae virtute suae.

8. [אֵלֶּה בְּרֶכֶב וְאֵלֶּה בַּפָּוֹסִים] *Isti, hostes nostri, curribus, isti equis gloriantur*, quod subaudiendum ex נִזְכָּר, sub finem huius commatis. *Carrus* intelligendi sunt *bellici*, e quibus milites pugnare solebant; sive *currus falcati*, quorum axibus additæ erant falces ferreae acutissimæ, quibus ipsis citato cursu in medium prorumpabant militum agmen, illudque confundebant. Legenda sunt, quae de hisce curribus, in quibus praecipuum in proeliis robur apud veteres populos situm erat, congeffit DILLHERR in *Dissertat. Academicæ*. Tom. I. p. 129. MENOCHIUS de *Republica Hebraeorum*, L. VI. C. XI. §. VIII. quem excerptit JAC. LYDIUS in *Syntaxmate Sacro de Re Militari*, Lib. III. C. X. p. 129—137. qui tamen et ipse quaedam
 Tom. IV. Mm addidit,

addidit, atque IO. CHRIST. WICHMANNSHAUSEN in Differt. de curribus bellicis Orientalium, Viteberg. 1706. Currus vero illos eo magis metuebant Hebraei, quo minus ipsi illis utebantur. Vid. Ios. XVII, 16. XXXI, 1. Iud. I, 19. IV, 3. et locis compluribus aliis. וַאֲנַחְנוּ בְּיְהוָה וְאֵלֵינוּ בְּזֹכֵר Sed nos Deo nostro gloriamur. Verbum זָכַר in Hiphil primo est commemorare, tum vero praesertim cum laude alicuius mentionem facere, aliquem celebrare, ut innumeris Psalmorum locis, veluti XLV, 18. LXXI, 16. LXXVII, 12. Nostro loco aptissime gloriamur redditur.

9. [הָמָּה כָּרְעוּ וְנָפְלוּ] Isti incurvantur et cadunt, perinde ac si dicat: sed nihil illis prodest tantus belli apparatus, nil curruum atque equorum multitudo; nam ipsi de curribus et equis deiecti terram suis corporibus tegent; ipsi, qui in curribus et equis sublimes feruntur, iacebunt prostrati, וַאֲנַחְנוּ קָמְנוּ וַנִּפְחַעְיָרָךְ nos vero, qui Iehovam propugnatorem habemus, stamus et erectos nos sustinemus, erecti et firmi in acie consistimus. Verbum עָרַד, stetit, in Piel bis occurrit, Ps. CXLVI, 9. Pupillum et viduam Iehova יַעֲרִיד erigit, sed malos יַעֲרֵב curvat; et Ps. CXLVII, 6. Iehova יְהוָה יְעֲרִיב עֲנִיִּים statuminat; confirmat, Iehova pius, יַעֲרִיב אֲרָץ עֲרֵי רָשָׁעִים מִשְׁפִּיל impios vero humi deprimit.

10. Maforethae, qui voci הוֹשִׁיעָה accentum Athnach apponunt, ita iubent distinguere et vertere: Iehova, serva (scil. nos), Rex exaudiat nos cum eum invocaverimus. Atque ita iam Syrus: מַלְכֵנוּ יִשְׁמָעֵנוּ סֶלְוַתֵנוּ יִבְרַח Dominus servabit nos, et rex noster respondebit nobis. Verum commodior haud dubie sensus nascitur, si, Alexandrinum et Vulgatum sequuti, post הַמֶּלֶךְ demum interpunctionem ponimus, atque sic vertimus: Iehova serva regem! Quis enim huius carminis, quo votum pro salute regis continetur, aptior epilogus, et quae melior ἀνακταλαίωσις, quam

quam illa? Et quis non videt, fieri vim non modo argumento, sed etiam dictionibus, si priori modo veritas? Vix enim reperias in sacrorum Hebraeorum librorum volumine locum, quo Deus *rex* absolute appelletur. Pro יְיָ אֱלֹהֵינוּ Alexandrinus posuit ἐπαύξασον ἡμῶν, *exaudi nos*, ut Vulgatus reddidit, vel quod legerit in Hebraeo יְיָ אֱלֹהֵינוּ, quod ipsum Hubigantius atque Koehlerus probant, vel quod emendare voluerit enallagen personae, quae hic forsan esset durior; ut saepe alias facit. Verum retenta hodierna legendi ratione absque enallages figura licet hunc versum sic interpretari, ut in priore quidem hemistichio populus Iehovam oret, velit praesto adeste regi, in posteriore vero idem populus, certa concepta fiducia, hoc dicat: profecto Iehova nostras audiet preces; quotiescunque eum appellabimus. Huic sententiae suffragari videntur vers. 7. et 9.

LIPSIÆ,

EX OFFICINA SOLBRIGIA.

CORRIGENDA.

- Pag. 24 lin. 20 lege ei.
- 27 not. lin. 2. lege רבוהינו.
- — — 13. — מלך.
- 47 lin. ult. lege oculos.
- 59 — 9 lege irascatur.
- 63 — 14 — infidentem.
- 71 — 8 dele non.
- 74 — 5 lege pfallat.
- 87 — 19 — الأرض.
- 90 lin. ult. lege dividerunt.
- 91 — 17 lege هب.
- 97 — 22 — רל.
- 100 — 27 — 7.
- 102 — 16 — mendo.
- 106 — 15 — 8.
- 109 — 3 — 9.
- — — 7 — פחר.
- 151 — 5 post *dici* pone potuit.
- 153 — 6 lege discerpat.
- 156 — 22 — tam Arab. quam Aramaeae.
- 185 — 4 — descripsit.
- 221 verf. 10. lin. 3. lege sollicitudini.
- 222 lin. 29 lege structuram.
- 236 — 10 — copioso.
- 259 — 22 — probis.
- 264 — 12 — infestorum.
- 327 not. lin. 3. lege sanctitas.

- Pag. 355 lin. 14 lege averſari.
— 262 not. lin. antepenult. lege quas.
— 390 lin. 19 lege experiri.
— 400 — 17 — vanas.
— 403 — 4 — iſtos.
— 408 — 11 — verto.
— 415 — 14 — habetur.
— 416 — 2. 3. — Chaldaicum.
— 419 — 26 — πῶς.
— 437 — 5 — alii.
— 454 — 3 — alteram.
— 458 lin. ult. lege commodum.
— 461 lin. 12 lege receptas.
— 469 — 4 — ἀνομιᾶς.
— 472 — 17 — laquei.
-

ROTANOX

2014

